

Звіроби́й

Джеймс Фенімор Купер

Фенімор Купер

ЗВІРОБІЙ

Переклад: Леонід Солонько, Олександр Терех

РОЗДІЛ I

Є насолода в пущі лісовій,
І радість є на березі безкраїм,
І музика, коли гримить прибій
Та в небо хвилями жбурляє.
Людину я люблю, хоч ти, Природо-мати,
Мені любіша і дорожча.
З тобою я навчився забувати
І те, чим був, як був молодший,
І те, чим став під холодом років.
На лоні в тебе серцем оживаю.
Щоб виспівати це — я не знаходжу слів,
Але й мовчати сил не маю.
Байрон, "Чайльд Гарольд"[1]

На людську уяву події впливають так само, як час. Людині, що була в далеких мандрах і багато бачила, здається, ніби вона живе на білому світі з давніх-давен; і що багатша історія народу на важливі події, то швидше вона набуває ознак старовини. Інакше неможливо пояснити тієї солідності, якою вже встигли обрости американські літописи. Коли ми звертаємось думкою до перших днів колоніальної історії, цей період постає як далекий і темний; тисячі змін, які нижуться й нижуться в пам'яті, відсовують народження нації в таку давнину, що вона мовби губиться в тумані часу. А проте чотири життя середньої тривалості було б задосить, щоб передати з уст в уста у вигляді переказів геть усе, чого цивілізована людина досягла в межах нашої республіки. Хоча лише сам штат Нью-Йорк значно переважає населенням будь-яке з чотирьох найменших королівств Європи и усю Швейцарську конфедерацію, минуло ледь за двісті років, відколи голландці заснували свої перші поселення, вивівши цей край із стану дикості. Отже те, що здається прадавнім завдяки силі змін, стає близьке й знайоме, коли ми починаємо уважно розглядати його в строгій перспективі часу.

Цей погляд на минувшину має трохи послабити здивування, що його інакше відчув би читач, розглядаючи зображувані нами картини, а деякі додаткові пояснення перенесуть його уяву в ті конкретні умови життя, про які ми хочемо тут розповісти. Історія свідчить, що всього-то сто років тому такі поселення на східних берегах Гудзону[2] як, наприклад, Клеверак, Кіндергук і навіть Поукіпсі,[3] не вважались убезпеченими від індіанських наскоків; і на берегах тієї ж самої річки, на відстані

мушкетного пострілу від верфей Олбані,[4] ще й досі стоїть резиденція молодшої парості Ван-Ренселерів,[5] із стрільницями, поробленими для захисту від того ж таки підступного ворога, хоч сама споруда належить до пізнішого часу. Подібні пам'ятки дитинства нашої країни можна зустріти повсюдно в тих місцях, що їх нині вважають за справжні вогнища американської цивілізації, і це яскраво доводить, що всі наші нинішні засоби захисту від ворожих наскоків та насильств вирости в проміжок часу, лише трохи довший за одне людське життя.

Події цієї повісті відбувалися між 1740 та 1745 роками, коли були заселені лише чотири графства колонії Нью-Йорк, прилеглі до Атлантичного океану, вузька смуга землі по берегах Гудзону від його гирла до водоспадів біля верхів'я та кілька суміжних областей по річках Могаук[6] і Шогері.[7] Широкі масиви одвічних нетрів не тільки підступали до берегів Могауку, а й сягали за саму річку і тяглися далеко в глибину Нової Англії,[8] ховаючи в зеленій гущині тубільного воїна, що у безшумних мокасінах[9] скрадався таємною і кривавою стежкою війни. Коли б оглянути з пташиного лету весь простір на схід од Міссісіпі, очам відкрився б неосяжний лісовий масив, обведений уздовж морського узбережжя порівняно вузькою смугою оброблених земель, усіяний блискотливими поверхнями озер та посічений хвилястими лініями річок. На тлі цієї грандіозної картини глухий куточок, який ми хочемо тут змалювати, видався б зовсім незначним, але ми зважуємось продовжити нашу розповідь, певні, що більш-менш точне зображення одного закутка цього дикого краю дасть досить правильне уявлення про нього в цілому, коли не зважати на дрібні й несуттєві відмінності.

Хоча б які зміни робила людина, одвічний коловорот пір року лишається незмінним. Літо й зима, час сівби і час жнив заступають одне одне в раз і назавжди заведеному порядку з дивовижною послідовністю, залишаючи людині вдячну можливість скерувати високі сили свого всеосяжного розуму на пізнання одвічних законів, яким підвладна ця нескінченна одноманітність еволюцій. Сотні років літне сонце зігрівало верхівки благородних дубів та сосон і посилало своє тепло навіть схованому в землі чіпкому корінню, перш ніж залунали голоси, що перегукувалися в гушавині лісу, верховіття якого купалося в яскравому сяйві безхмарного червневого дня, тоді як стовбури дерев у похмурій величі бовваніли в приземних сутінках. Голоси були неоднакові й, мабуть, належали двом чоловікам, що збилися з дороги й тицялися на всі боки, розшукуючи загублену стежину. Нарешті радісний вигук сповістив про успіх, і враз по тому якийсь чолов'яга велетенського зросту виштовхався з химерного лабіринта мілких болітець на галяву, що, очевидно, утворилася частково під руйнівною дією вітру, а частково під такою ж дією вогню. Цей невеличкий простір, що чудово відкривав небо, хоч суспіль був захаращений поваленими деревами, тулився на схилі одного з тих високих пагорбів або невисоких гір, якими була обтикана майже вся довколишня місцевість.

— Ось тут можна передихнути! — вигукнув лісовик, опинившись під відкритим небом й обтрушуючись усім своїм велетенським тілом, мов здоровенний пес, який

щойно вигравався із снігового замету. — Ура, Звіробою, нарешті денне світло, а отам уже й озеро!

Ще не відлунали ці слова, як другий мешканець лісу розсунув болотяні зарості й виступив на поляну. Поквапливо оглянувши свою зброю та обсмикавши пошарпаний одяг, він приєднався до товариша, що вже влаштовувався на привалі.

— Ти знаєш це місце? — спитав той, кого звали Звіробоєм. — Чи ти закричав тільки тому, що побачив сонце?

— І те й інше, парубче, і те й інше! Я пізнаю цю місцинку й анітрохи не шкодую, що бачу такого певного друга, як сонце. Тепер у нас знову всі румби компаса перед очима, і ми самі будемо винні, коли ще раз їх переплутаємо, як оце трапилося щойно. Бодай мені не бути Гаррі Непосидою, коли це не та сама поляна, де минулого літа отаборилися й прожили цілий тиждень мисливці на землю.[10] Диви, ондечки сухе галуззя їхнього куреня, а ось і джерельце. Ні, хлопче, хоч як я люблю сонце, та мені його не треба, щоб знати, коли настає день: мій живіт не поступиться перед найточнішим годинником, якого тільки можна знайти в Колонії, і він уже калатає пів на першу. Мерщій розв'язуй торбу, та зарядимося ще на шість годин бігу.

Після цієї пропозиції обидва захопилися необхідними приготуваннями до своєї, як завжди немудрої, але щедрої трапези. Ми скористаємось перервою в їхній розмові, щоб дати читачеві деяке уявлення про зовнішність цих людей, котрим призначено грати неабиякі ролі в нашій повісті.

Важко зустріти благородніший взірець квітучої мужності, ніж той, що його являв собою здоровань, який назвав себе Гаррі Непосида. Справжнє його ім'я було Генрі Марч. Та оскільки мешканці прикордонної смуги перейняли в індіанів звичай давати одне одному прізвиська, його знали здебільша саме як Непосиду, хоч частенько звали ще й Гаррі Поспішака. Ці два прізвиська він дістав за бурхливість своєї вдачі, за нерозважність і різкість поведінки, а також за надзвичайну непосидючість, яка ганяла його з місця на місце і завдяки якій він був запанібрата в усіх поселеннях, розкиданих між британськими володіннями й Канадою.[11] Маючи шість футів чотири дюйми на зріст,[12] Гаррі, проте, був дуже пропорційно збудований, а його сила цілком відповідала велетенській постаті. Обличчя — мовби під пару прекрасній статури — було добродушне і вродливе. Поводився він незалежно, і хоч грубість прикордонного побуту глибоко всоталася в його манери, величавість атлетичного тіла згладжувала їхню вульгарність.

Звіробій, як Непосида назвав свого товариша, різнився від нього й зовнішністю, і вдачею. Близько шести футів на зріст, він виглядав порівняно легковагим і щуплим, проте в усіх його рухах прослизала надзвичайна спритність, коли не надзвичайна сила. Обличчя його не відзначалося нічим, крім молодості, але своїм виразом воно викликало почуття довіри в кожного, хто придивлявся до нього уважніше. Цей вираз, що свідчив про незлобивість, безумовну правдивість, серйозність намірів та щирість почуттів, був справді чудовий. На перший погляд він здавався таким наївним, що могла навіть закрастися підозра, чи не ховається за показними чеснотами хитро замасковане

лукавство, але в кожного, хто ближче знайомився з хлопцем, така підозра швидко розвіювалась.

Обидва прикордонні мешканці були ще дуже молоді. Непосиді сповнилося не більше двадцяти шести — двадцяти восьми років, а Звіробій був на кілька років молодший. Їхня одіж не варта докладного опису; можна тільки зазначити, що пошито їй було майже цілком з оленячих шкур, — певна ознака того, що її власники проводили життя серед безкраїх лісів, на далеких околицях цивілізованого суспільства. А проте в убранні Звіробоя відчувалося прагнення до деякої вишуканості та мальовничості, особливо помітне на зброї та спорядженні. Його карабін аж сяяв, колодочка мисливського ножа була майстерно вирізьблена, рогова порохівниця тонко орнаментована, а ягдташ прикрашений індіанським вампумом.[13] Навпаки, Гаррі Непосида — чи то через свою природжену безладність, чи від таємної свідомості, що його зовнішність не потребує штучних прикрас, все носив небало, абияк, ніби почував благородну зневагу до будь-яких цяцьок. Та це не тільки не зменшувало, а, мабуть, привертало ще більшу увагу до його вроди і велетенського зросту.

— Ну, Звіробою, берись до діла та доведи, що в тебе делаварський шлунок, раз ти кажеш, що тебе виховали делавари![14] — гукнув Непосида і перший показав приклад, запхнувши до рота такий шмат холодної оленини, якого стало б європейському селянинові на цілий обід. — Берись до діла, парубче, та доведи оцій бідолашній лані свою мужність зубами, як ти уже довів її рушницею.

— Ні-ні, Непосидо, небагато мужності треба, щоб забити лань, та ще в таку пору року. От спромогтися на рись чи пантеру[15] — то трохи інше, — заперечив Звіробій, примощуючись і собі коло страви. — Делавари дали мені прізвисько не так за хоробре серце, як за гостре око та прудкі ноги. Полювання на оленя, звичайно, не свідчить про боягузтво, але це й не велика доблесть.

— Делавари самі не герої,— буркнув Непосида крізь зуби, бо рот йому вщерть був напханий м'ясом, — інакше вони нізащо не дозволили б отим клятим бродягам мінгам[16] поробити з себе жінок.

— Цієї справи ніхто до ладу не знає і не розуміє,— сказав серйозно Звіробій, що міг бути таким же надійним другом, як його товариш небезпечним ворогом. — Мінги заповнили геть усі ліси своєю брехнею, плітками та пересудами. Я прожив десять років з делаварами і знаю, що вони не поступляться в хоробрості перед будь-яким іншим народом, коли дійде до бійки.

— Послухай, майстре Звіробою, коли вже в нас зайшла про це мова, чого б не поговорити одверто, як мужчина з мужчиною? Дай мені відповідь на одне запитання. Тобі так таланило в полюванні на дичину, що ти в цьому навіть прославився. А чи підстрелив ти хоч раз людину? Чи натискав коли-небудь курок проти ворога, також здатного бахнути в тебе?

Це запитання викликало в грудях юнака своєрідну боротьбу між бажанням похизуватися й чесністю, що було легко помітити на його безхитрому обличчі. Однак ця боротьба тривала недовго. Сердечна прямота взяла гору над гонором та похвальбою.

— Широ кажучи, ніколи, — відповів Звіробій, — бо не траплялось слушної нагоди. Делавари жили з усіма в мирі, поки я в них гостював, а людину можна позбавити життя лише у відкритій, законній війні.

— Отакої! Невже ти й разу не піймав на гарячому якогось лобуряку, що крав у тебе хутра чи дичину з капканів, і не порахувався з ним власноручно, аби звільнити суддів од мороки, а винуватця од судових витрат?

— Я не трапер,[17] Непосида, — гордо відповів юнак. — Мене годує карабін, зброя, якою я володію не гірше за будь-кого з чоловіків мого віку між Гудзоном та річкою Святого Лаврентія. Я ніколи не продавав жодної шкури, де в голові не було б ще однієї дірки, крім тих, які сотворила сама природа для зору чи дихання.

— Гай-гай, все це прекрасно на полюванні, але нічогісінько не варте там, де пахне скальпами та засідками. Підстрелити з-за куща індіанця — це значить тільки вдатися до його власної улюбленої вихватки. До того ж зараз у нас законна, як ти кажеш, війна. Чим швидше ти змиєш з себе цю ганьбу, тим спокійніше спатимеш уже від самої свідомості того, що в лісі шастає на одного ворога менше. Я недовго водитимусь з тобою, друже Нетті, коли ти не знайдеш звіра понад чотири фути на зріст, щоб перевірити на ньому свою рушничку.

— Ну що ж, майстре Марчу, наша подорож наближається до кінця, і ми можемо розпрощатися сьогодні ж увечері, коли ти вважаєш це за потрібне. На мене чекає приятель, що не погребує товариством людини, котра на своєму віку не вбила ще нікого із своїх ближніх.

— Хотів би я знати, чого пришвендяв сюди той пройда-делавар на самому початку сезону? — буркнув Непосида з виглядом, що водночас показував і його недовір'я, і зневагу до можливої зради. — І де, ти кажеш, молодий вождь призначив тобі побачення?

— Біля невеличкої круглої скелі на озері, де, кажуть, сходяться племена, щоб укладати поміж себе угоди й закопувати в землю свої бойові сокири. Про цю скелю я багато чув од делаварів, хоч мені самому озеро й скеля зовсім не знайомі. На цей закуток ласяться і мінги, й могікани,[18] це ніби спільна їхня територія, де в мирний час обидва племені ловлять рибу й полюють, хоч тільки богам відомо, що тут може творитися під час війни.

— Спільна територія! — вигукнув Непосида, голосно зареготавши. — Цікаво, що на це сказав би Плавучий Том Гаттер? Він вважає озеро своєю власністю за правом п'ятнадцятирічного одноосібного володіння й не віддасть його без бою ні мінгам, ані делаварам.

— А як подивляться в Колонії[19] на таку сварку? Ці землі напевне ж мають свого хазяїна. Землевласники поділили між собою навіть таку глушину, куди самі ніколи не наважались поткнути носа, щоб глянути на свої володіння.

— Може, таке робиться в інших місцях Колонії, Звіробою, та тільки не тут. Жодна душа, окрім самого бога, не володіє ані вершечком землі в цій частині країни. Перо ніколи не торкалось паперу, щоб закріпити за кимось тутешні гори й долини. Старий

Том не раз мені про це торочив. Отож він і вимагає, щоб його мали тут за єдиного хазяїна. А коли Том чогось вимагає, то вже зуміє повоювати за себе.

— З того, що я чув від тебе, Непосидо, виходить, ніби цей Плавучий Том не простий смертний. Він не мінг, не делавар і не блідолиций. Ти кажеш, він володіє озером віддавна. Що ж це за людина? Якої він породи?

— О, коли говорити про його породу, то старий Том скоріше хохуля, а не людина. Вдачею він більше скидається на цю тварюку, ніж на людську істоту. Дехто гадає, що замолоду він гуляв по солоній воді й був дружком відомого Кіда,[20] якого повісили за піратство раніше, ніж ми з тобою встигли народитись чи познайомитися, й ніби Том оселився в цих місцях, сподіваючись, що королівські крейсери ніколи не подолають гір і що в лісах він зможе спокійнісінько користатися награваним добром.

— Він помиляється, Непосидо, дуже помиляється. Людина ніде не може спокійно користатися награваним добром.

— Мабуть, він про це зовсім іншої думки. Я знав людей, котрі не уявляли собі щастя без нескінченних гульбищ, знав і таких, що найліпше себе почували в своєму кутку. Одні не мають спокою, поки когось не пограбують, інші, навпаки, каються до самої смерті, що колись когось пограбували. Людська удача незбагненна в таких ділах. Але старий Том не належить ні до тих, ні до тих. Награваним добром, коли воно справді в нього є, він спокійненько й вигідно користується разом із своїми дочками, і всім його бажанням на цьому край.

— Ого, то він має ще й дочок! Від делаварів, що тут полювали, я чув цілі історії про цих дівчат. А мати в них є, Непосидо?

— Звісно, колись була. Але вона померла й потонула два роки тому.

— Що таке? — вигукнув Звіробій, здивовано глянувши на товариша.

— Померла й потонула, кажу тобі, і сподіваюсь, що нормальною людською мовою. Старий опустил дружину в озеро, коли побачив, що вона захолола. Можу засвідчити це, бо я особисто був присутній на похороні. Але чи не захотів Том морочитися й копати могилу, — що не так легко в лісі серед коріння, — чи вважав, що вода краще змиває гріхи, ніж земля, цього вже я не можу сказати.

— А хіба бідолашна жінка справді була така грішниця, що чоловік навіть не побажав як слід упокоїти її тіло?

— Та не зовсім, хоч у неї були свої вади. Я вважаю, що Джудіт Гаттер була ще гірша за найкращу жінку, яка так довго жила, не чувши церковного дзвону, але Том, мабуть, гадав, що потрудився для неї цілком достатньо. Щоправда, у її вдачі було чимало криці, а позаяк старий Гаттер — справжній тобі кремінь, між ними вряди-годи кресалися іскри. Хоч загалом, можна сказати, воли жили зла-гідно. Коли вони затівали сварку, слухачам іноді щастило зазирнути в їхнє минуле, як можна зазирнути у найтемніший закуток лісу, коли заблуклий сонячний промінь проб'ється до коріння дерев. Але я завжди шануватиму стару Джудіт уже за одне те, що вона була матір'ю такого створіння, як її дочка, Джудіт Гаттер.

— Делавари часто згадували ім'я "Джудіт", хоча й вимовляли його на свій манір.

Судячи з того, що вони казали, не думаю, щоб ця дівчина припала мені до смаку.

— Тобі до смаку! — вигукнув Марч, розлютований байдужістю і самовпевненістю товариша. — Якого дідька ти прешся з своїм смаком, коли йдеться про таку дівчину, як Джудіт? Ти ще хлопчисько, зелене дитя, що ледь пустило в землю корінці. Біля Джудіт упали чоловіки, коли їй сповнилося лише п'ятнадцять літ, тобто майже п'ять років тому. Та вона й не гляне на такого недоростка, як ти.

— Зараз червень, і на небі жодної хмаринки, Непосидо, отож увесь цей пал ні до чого, — незворушно-спокійно відказав Звіробій. — В кожного свій смак, і навіть вивірка має право на думку про рись.

— Еге, тільки не вельми розумно з її боку повідомляти цю думку рисі, — буркнув Марч. — Але ти молодий і нетямущий, тому я прощаю тобі твоє неучтво... Послухай, Звіробою, — з добродушним сміхом додав він після короткого роздуму, — послухай, Звіробою: ми з тобою заприсяглися бути друзями, і не варто сваритися нам через легковажну шелихвістку тільки тому, що вона вродилася гарненькою. Тим паче, що ти її навіть у вічі не бачив. Джудіт народжена для чоловіка, в якого вже прорізалися — всі зуби, і безглуздо боятися мені хлопчика... То що ж казали делавари про цю пустуху? Зрештою, індіанин здатен розбиратися в жінках не гірше за білого.

— Вони казали, що вона вродлива, приємна в розмові, але надто полюбляє залицяльників і вельми легковажна.

— Сущі дияволи! А втім, який шкільний учитель може позмагатися з індіанином там, де йдеться про природу? Дехто гадає, ніби індіани зугарні лише на полювання та війну, а я кажу, що це мудреці, які розбираються в чоловіках так само добре, як і в бобрах, а в жінках не гірше, ніж у тих і в тих. Вдача Джудіт до рисочки саме така! Щиро кажучи, Звіробою, я б одружився з цим дівчиськом ще два роки тому, якби не дві особливі обставини, і перша з них — саме оця легковажність.

— А яка друга? — спитав мисливець, наминаючи м'ясо далі й, очевидно, мало цікавлячись розмовою.

— Друга — в тому, що я не певен, чи піде вона за мене. Пустуха вродлива і знає це. Хлопче, немає стрункішого дерева на цих горбах, немає ніжнішого подиху вітерця, і ти ніколи не бачив лані, яка скакала б так легко. Якби на цьому кінець, про неї усі співали б пісні. Але вона не позбавлена вад, повз які неможливо пройти, й іноді я присягаюся собі не ходити більше на озеро.

— І все ж таки ти щоразу повертаєшся. Отож ніколи не треба присягатися.

— Ех, Звіробою, ти новачок у таких справах! Ти такий благочесний, наче за все життя ні разу не залишав міста. А я інший, і мені коли що западе в душу, я неодмінно хочу лайнутися або заприсягтися. Якби ти знав усе те, що знаю я про Джудіт, ти б сказав, що іноді не гріх трохи полихословити. Буває, офіцери з фортів на Могауці забідають на озеро ловити рибу та полювати, і тоді це створіння зовсім втрачає глузд. Як вона починає виряджатися і як викаблучується перед кавалерами!

— Це не личить дочці бідного чоловіка, — відповів Звіробій розважливо. — Всі офіцери — знатного роду й на таку дівчину, як Джудіт, можуть дивитися лише з лихими

намірами.

— Оце мене й дратує і заспокоює! Правда, один там капітан викликає в мене побоювання, і Джуді нехай винуватить тільки себе та свою дурість, коли я помиляюсь. Та загалом я схильний вважати її скромною і чесною дівчиною, хоч навіть хмари, що пливуть над оцими горбами, не такі мінливі, як вона. Навряд чи вона зустріла хоч дюжину білих чоловіків відтоді, як вийшла з дитячого віку, а вже ж так викручується перед отими кількома офіцерами.

— Я б давно кинув думати про таку дівчину й присвятив би себе тільки лісові. Ліс ніколи тебе не обмане, бо живе за строгими й непорушними законами.

— Аби ти знав Джудіт, ти б зрозумів, що це дуже легко сказати, та важко зробити. Коли б я був спокійний за офіцерів, то силоміць забрав би дівчисько до себе на Могаук, примусив би вийти за мене заміж, попри все її коверзування, і нехай би про старого Тома дбала Гетті, його друга дочка, — ця хоч і не така гарненька та метка, зате краще розуміє свої обов'язки.

— Виходить, є ще одна пташка в тому кубельці? — спитав Звіробій, звівши на товариша очі, в яких тепер прокинулась цікавість. — Делавари розповідали мені лише про одну.

— Зовсім не дивно, що, коли говорять про Джудіт Гаттер, забувають про Гетті Гаттер. Гетті лише миловида, а її сестра... кажу ж тобі, парубче, іншої такої ти не знайдеш звідси до самого моря! Джудіт гостра на розум і на язик, вона лукава, мов старий індіанський оратор, тоді як бідолашна Гетті в найкращому випадку лише "компас на нас".

— Що таке? — перепитав Звіробій.

— Та то офіцери прозвали її "компас на нас". Гадаю, вони хотіли цим підкреслити, що дівчина завжди намагається йти в правильному напрямку, але часом не знає, як це робити. "Компас" значить, куди їй хочеться йти, а "на нас" — куди вона йде насправді. Ні, бідолашна Гетті зовсім нетяма й повсякчас збивається з прямої стежини то туди, то сюди.

— Бог особливо піклується про таких істот, — сказав Звіробій урочисто, — і саме тому, що вони слабоумні. Червоношкірі також шанують і поважають їх, гадаючи, що злий дух охочіше вселяється в здорову людину, а не в того, хто не може дати собі ради.

— Ну, тоді можу запевнити, що з бідолашною Гетті злomu духові нічого робити, бо вона таки справді "компас на нас", як я вже тобі сказав. Старий Том дуже любить дівчину, та і Джудіт також, хоч вона сама до біса розумна й гонориста. Коли б не це, я б не ручився за її безпеку серед людей того гатунку, що часом трапляється на берегах озера.

— А я гадав, що озеро мало хто знає і рідко відвідує, — сказав Звіробій, явно занепокоєний думкою, що опинився так близько від заселених місць.

— Це правда, парубче, і двох десятків білих не милувалося його берегами. Але й двадцять справдешніх фронтірменів[21] — мисливців, траперів, розвідників—здатні накоїти лиха, якщо постараються. Не можу навіть сказати, Звіробію, який то буде для

мене жах, коли, повернувшись після шестимісячної відсутності, я побачу Джудіт заміжньою.

— Ця дівчина дала тобі слово чи якось інакше показала, що ти можеш надіятись?

— Аж ніяк! Просто не знаю, в чому тут річ: адже я непоганий на вроду, хлопче, — принаймні так мені здається, коли я дивлюся в осяяне сонцем джерело, — і все-таки я ніколи не міг витягти з цієї пустухи обіцянки піти за мене заміж, ба навіть не міг домогтися від неї приязної, сердечної усмішки, хоч вона ладна реготатися цілі години. Якщо вона посміла обвінчатися, поки мене не було, то пізнає всі радощі вдівства, не доживши й до двадцяти років!

— Невже ти здатен, Непосидо, вчинити зле її обранцеві тільки тому, що він більше припав їй до вподоби?

— А чому й ні? Якщо ворог стане мені на дорозі, чого не відкинути його геть? Поглянь на мене — хіба така я людина, щоб дозволити якомусь негідникові й крутієві, торгівцеві хутом, обскакати мене в такому важливому для мене ділі, як прихильність Джудіт Гаттер? До того ж раз ми живемо тут без законів, то самі повинні бути і суддями й катами. Якщо в лісі знайдуть мерця, хто скаже, від чийої руки загинув чоловік, навіть коли в Колонії візьмуться за цю справу і здіймуть переполох?

— Якщо забитий виявиться чоловіком Джудіт Гаттер, то після всього, що ти мені сказав, я зумію настановити людей з Колонії на правильний слід.

— Ти — слинтяй, щеня, яке ганяється за дичиною, — ти смієш погрожувати доносом Гаррі Непосиді, наче це безпомічна норка або бабак?!

— Я не побоюся сказати правду про тебе, Непосидо, так само як і про кого завгодно, хоч би хто він був.

Якусь мить Марч з мовчазним подивом дивився на свого приятеля. Потім схопив Звіробоя обома руками за горлянку і трусонув його кощаве тіло з такою силою, ніби замірявся скрутити йому в'язи. Це не був жарт: очі велета палали гнівом, і, здавалось, він був готовий на все. Може, насправді Марч і не мав нічого лихого на думці, але збуджений він був до краю. Відчувши на своїй шиї закліщені пальці такого здоровила, та ще у відлюдній глушині, далеко від будь-якої допомоги, кожен набрався б страху і не встояв би перед спокусою відступитись. Однак Звіробій не злякався. Обличчя йому не змінилося, рука не затремтіла, а відповідь його була тверда й рішуча.

— Ти можеш трясти мене, Непосидо, хоч доки повалиш гору, — мовив він спокійно, — і все-таки нічого крім правди, з мене не витрясеш. Джудіт Гаттер, можливо, й не має чоловіка, якого ти міг би вбити, і тобі ніколи не випаде нагоди підстерегти його, та коли вона заміжня, я в першу ж зустріч розповім їй про твою погрозу.

Марч розчепив пальці й сів, зачудовано втупившись у свого попутника.

— Досі я гадав, що ми друзі, — сказав він нарешті, — але це останній мій секрет, що потрапив до твоїх ушей.

— Мені байдуже до твоїх секретів, якщо всі вони такого роду. Я знаю, Непосидо, що ми живемо в лісах і вважаємо себе вільними від людських законів. Певною мірою це, може, й правда, коли тут взагалі можна говорити про якусь правду. Але все ж таки

існує закон, що йому підвладен увесь світ. І той, хто не важить на нього, хай не називає мене своїм другом.

— Хай тобі грець, Звіробою, мені й не снилося, що в душі ти належиш до моравських братів,[22] а не чесний, щирий мисливець, за якого себе видаєш!

— Чесний я чи ні, Непосидо, та, в усякому разі, я завжди буду такий же щирий на ділі, як і на словах. Але безглуздо піддаватися раптовій люті. Це тільки свідчить, як мало ти жив серед червоношкірих. Певна річ, Джудіт Гаттер ще незаміжня, і ти молове, що наверхлося тобі на язик, а не те, що підказує серце. Ось тобі моя рука, і не будемо більше говорити й згадувати про це.

Непосида, либонь, здивувався ще дужче. Та нараз він вибухнув таким голосним і добродушним сміхом, що навіть сльози виступили йому на очах.

Після цього він потис простягнену, руку, й обидва супутники знов стали друзями.

— Справді, безглуздо сваритися через якусь безглузду думку! — вигукнув Марч, знову беручись їсти. — Це більше пасує міським законникам, а не розумним людям, які живуть у лісі. Мені розповідали, Звіробою, що в нижніх графствах[23] люди часто ворогують через свої думки й при цьому доходять до крайності.

— Так воно і є, так воно і є... Сваряться ще й через інше, та обличмо це на них самих. Від моравських братів я чув, що існують країни, де люди гризуться навіть через релігію, а коли вже доходить до цього, Непосидо, то зглянься над ними Господь! Проте нам немає потреби наслідувати їхній взірець, тим паче через чоловіка, якого в Джудіт Гаттер, можливо, ніколи не було й не буде. Мене особисто більше цікавить не твоя красуня, а її слабоумна сестра. Не можна лишитися байдужим, коли зустрічаєш ближнього, який зовні начебто звичайний собі смертний, а насправді зовсім не такий, бо його обділено розумом. Це тяжко навіть для чоловіка, але коли таке трапляється з жінкою, та ще з юним і, певне, чарівним створінням, тоді це викликає найжалісливіші думки, які тільки можуть бути в душі. Бог знає, Непосидо, що ці бідолахи досить беззахисні навіть у повному розумі. Тож яка страшна доля чекає на них, коли цей великий захисник і поводитир кидає їх напризволяще!

— Послухай, Звіробою, адже ти знаєш, які то люди — мисливці, трапери, торгівці хутром. Найкращий їхній друг не стане заперечувати, що вони свавільні й люблять іти своєю дорогою, не вельми зважаючи на права та почуття інших людей. І все-таки я не думаю, щоб на весь тутешній край знайшовся б хоч один чоловік, здатний покривдити Гетті Гаттер. Ні, на це не піде навіть червоношкірий.

— Нарешті, друже Непосидо, ти починаєш справедливо міркувати про делаварів та інші союзні їм племена, бо в уяві червоношкірих нещасні, скривджені богом, перебувають під його особливим захистом. В усякому разі, мені приємно було чути те, що ти сказав, дуже приємно. Але сонце вже перейшло за південь, і нам краще знову рушити в дорогу, щоб нарешті побачити цих чудових сестер.

Гаррі Марч весело дав на це згоду, і з рештками сніданку швидко було покінчено. По тому мандрівники завдали на плечі свої клунки, взяли рушніці й, покинувши залиту сонцем галяву, знову пірнули в глибокі сутінки лісу.

РОЗДІЛ II

Ти покидаєш озерний край,
Мисливський курінь над водою;
В цей час цвітіння, у розмай
Прощаєшся, дочко, зі мною!
"Спогади жінки"

Двом нашим шукачам пригод залишалося йти вже недалеко. Втрапивши на галяву з джерельцем, Непосида правильно визначив напрямок і тепер простував уперед впевненою ходою людини, що твердо знає, де її кінцева мета.

В лісі панувала півтемрява, але чагарникові зарослі вже не заступали дороги, і ноги легко ступали по міцному й сухому ґрунті. Пройшовши близько милі, Марч зупинився й почав уважно роздивлятися круг себе. Він прискіпливо вивчав довколишні предмети, часто зупиняючи погляд на стовбурах повалених дерев, що густо захаращували землю, як це звичайно буває в американських лісах, особливо там, де деревина ще не набула ринкової вартості.

— Начебто оце і є те місце, Звіробою, — мовив нарешті Марч. — Ось бук поруч з гемлоком,[24] ось рядком три сосни, а ондечки, трохи далі, біла береза із зламанною верхівкою. Тільки щось я не бачу ні скелі, ні пригнучених гілок, про які я тобі казав.

— Зламани гілки — нехитра позначка дороги, бо навіть недосвідчені люди знають, що гілки рідко ламаються самі, — відповів товариш. — Тому вони викликають підозру й наводять на слід. Делавари вірять зламаним гілкам тільки під час загального миру та на второваних стежках. А буки, сосни й гемлоки — лише поглянь! — вони скрізь, куди не кинеш оком, і не по два чи по три, а десятками й сотнями.

— Твоя правда, Звіробою, але ти не береш до уваги їхнього розташування. Ось бук і поруч нього гемлок...

— Еге, а осьдечки ще один бук і ще один гемлок любенько обнялися, мов двоє братів, ба навіть ніжніше за деяких братів. А ондечки Іде й інші, бо всі ці дерева не дивина в тутешніх лісах. Боюсь, Непосидо, що тобі легше спіймати бобра чи вистрелити ведмедя, ніж бути провідником на таких неходжених стежках... Диви! Та ото ж воно й є те, чого ти шукаєш!

— Цього разу, Звіробою, це одна з твоїх делаварських витівок, бо нехай мене повісять, коли я бачу тут що-небудь, окрім дерев, які щонайхимерніше сплелися довкола нас, і ця химерія збиває з пантелику.

— А поглянь-но сюди, Непосидо! Хіба ти не бачиш отут, на одній лінії з оцим чорним дубом, похилене молоде деревце, що спирається на гілки сусідньої липи? Це деревце було замечене снігом і лягло під його вагою. Воно б ніколи не випросталося й не закріпилося б між липового гілля само. Добра рука людини допомогла йому.

— То була моя рука! — вигукнув Непосида. — Я натрапив на тендітне молоде деревце, яке припало до землі, немов знедолена жива істота, пригнічена горем, і поставив його так, як воно стоїть зараз... Ну, Звіробою, мушу визнати, що в лісі ти маєш справді гострий зір.

— Він гострішає, Непосидо, він потроху гострішає, це я визнаю. Та все одно це ще тільки зір дитини, коли порівняти мене з деким із моїх знайомих. Згадати хоча б Таменунда. Нині він такий старий, що мало хто пам'ятає, який він був у розквіті сил, але й тепер ніщо не сховається від його погляду, що більше нагадує собачий нюх, ніж людський зір. Або Ункас, батько Чингачгука й законний вождь могіканів, — від його погляду також майже неможливо втекти. Я маю успіхи, можу погодитись, що маю успіхи, але мені ще далеко до такої досконалості.

— А хто цей Чингачгук, про якого ти так часто торочиш, Звіробою? — спитав Непосида, прямуючи до порятованого деревця. — Ясна річ — затятий волоцюга-червоношкірий!

— Не затятий, Непосидо, а найкращий серед волоцюг-червоношкірих, як ти їх уживаєш. Аби він увійшов у свої права, то став би великим вождем. А так він просто хоробрий і справедливий делавар. Щоправда, всі його поважають і навіть у дечому слухаються, але все-таки він нащадок занепаłego роду, представник зниклого племені. Ех, Гаррі Марчу, як тепліє на серці, коли зимової ночі сидиш у них у вігвамі й слухаєш перекази про колишню велич та могутність могіканів!

— Послухай, друже Натаніелю, — сказав Непосида, на мить замовкнувши й зазираючи товаришеві прямо в обличчя, щоб вагомніше сприймалися його слова, — якщо людина вірить усьому, що говорять про себе інші люди, в неї може скластися перебільшена думка про них і применшена про себе. Всі червоношкірі — відомі хвальки, і я певен, що добра половина їхніх переказів — пустопорожнє базікання.

— Не буду перечити, Непосидо, в твоїх словах є дешиця правди, бо я сам у цьому впевнився й чудово це знаю. Вони таки люблять похвалитися, але це в них дар від природи, і гріх ставати йому опір... Чекай! Ось те місце, яке ти шукаєш!

Цей вигук урвав їхню розмову, й обидва товариші зосередили всю свою увагу на предметі, що був якраз перед ними. Звіробій показав своєму приятелеві на стовбур велетенської липи, що віджила свій вік і впала від власної ваги. Це дерево, як і мільйони його братів, лежало там, де повалилося, й тепер гнило під повільною, але неблаганною дією всього, що насилала на нього безперервна зміна пір року. Однак тління торкнулося серця ще в той час, коли дерево стояло струнко, в усій красі свого величавого зросту, й це тління руйнувало його зсередини, як іноді хвороба підточує життєві сили людини, хоч збоку видно лише її здорову зовнішність. Тепер стовбур лежав, простягнувшись по землі майже на сотню футів, і пильне око мисливця за деякими ознаками відразу розпізнало в ньому саме те дерево, що його шукав Марч.

— Еге, оце і є те, що нам треба! — вигукнув Непосида, подивившись на окоренок липи. — Все ціле-цілісіньке, ніби пролежало в бабусиній скрині. Допоможи мені, Звіробою, і за півгодини ми будемо на воді.

Мисливець негайно відгукнувся на заклик товариша, й обидва взялися до роботи розважливо й уміло, як люди, що мають неабиякий досвід у таких справах. Перш за все Непосида зняв шматки кори, які прикривали широкий отвір у кінці стовбура й, на думку Звіробоя, були покладені так, що скорше привертати увагу, ніж маскували

схованку, аби тут проходив якийсь бродяга. По тому вони спільними зусиллями витягли на світ божий зробленого з кори човна, в якому були лавочки, весла, та інше причандалля, аж до вудок з волосінню й гачками. Суденце було чимале, проте, як на свої розміри, досить легке. А що Непосида мав силу справжнього велета, то він, одмовившись від допомоги, без видимого зусилля завдав човна собі на плечі, хоч це й було вельми неспосібно.

—Іди вперед, Звіробою, — сказав Марч, — і розсовуй куші; з усім іншим я впораюсь сам.

Той послухався, і вони рушили до озера. Звіробій розчищав дорогу товаришеві, звертаючи за його командою то праворуч, то ліворуч. За якихось десять хвилин вони зненацька наче пірнули в яскраве сонячне світло й зупинилися на низькій рінявій косі, що її з трьох боків омивала вода.

Коли Звіробій підступив до берега й очам його несподівано відкрився цей краєвид, крик подиву вихопився йому з вуст — щоправда, крик неголосний і стриманий, бо юнак був набагато розсудливіший і обачливіший за невгамовного Непосиду.

Краєвид справді так вражав своєю красою, що йому варт приділити увагу.

Врівень з косою слалася широка водяна гладінь, така тиха й прозора, що здавалася ложем із кришталевого гірського повітря, затиснутим в оправу з гір та лісів. Озеро тяглося милі на три і вище сягало на півмилі, а навпроти коси навіть більше; далі на південь воно вужчало до половини. Береги, як і належить, мали химерні обриси, їх помережили затоки й численні клинцюваті відмілини. З північного, ближчого, краю озеро стримувала самотня гора, від якої на захід та схід збігали долини, що приємно різноманітнили обрії. Та загалом місцевість все-таки була гориста. Високі пагорби чи невеликі гори стрімко здіймалися з води вздовж майже всього берега. Лише поодинокі улоговинки становили виняток, бо навіть там, де берег був не дуже крутий, оддалік бовваніли висоти.

Але найдужче в цьому краєвиді вражали його величава пустинність і солодкий спокій. Скрізь, куди не повернися, перед очима тільки дзеркальний полиск води та заморожена синява неба в облямівці густих лісів. Верховіття дерев кучерявилось так пишно, що крізь нього не проглядала бодай щонайменша галявка, — геть увесь виднокіл, від округлих гірських верховин аж до кромки води, вкривала суцільна пелена зелені. Та рослинам було замало навіть такої цілковитої перемоги, і дерева перевисали над самісіньким озером, тягнучись до світла. Вздовж східного берега милями можна було плисти під вітами темних рембрандтівських[25] гемлоків, тремтливих осик і зажурених сосон. Одне слово, людська рука ще не нівечила й не спотворювала цього первозданного пейзажу, що купався в сонячних хвилях, цієї всепереможної лісової величі, що ніжилася в пахощах черівня, збагачених і підсилених щедрою близькістю води.

— Яка велич! Яка краса! Сам очищаєшся, подивившись на все це! — вигукував Звіробій, зіпершись на свій карабін і розглядаючись навсебіч — праворуч і ліворуч, на північ і на південь, на небо й на землю. — Я бачу, навіть рука червоношкірого не

зачепила тут жодного дерева, — все живе й відмирає за одвічним законом природи! Твоя Джудіт, Непосидо, певне, дуже моральна й благочестива дівчина, якщо вона, за твоїми словами, прожила півжиття в такому райському куточку.

— Це чистісінька правда. Але в дівчиська є свої химери. Хоч вона не весь час живе тут, бо старий Том, відколи я його знаю, перебуває зиму в сусідстві з колоністами або під захистом гармат форту. Ні-ні, Джуді, на свою біду, набралась дечого від колоністів, а надто від шаркунів-офіцерів.

— Якщо це так, Непосидо, якщо це справді так, то ось та школа, що може її виправити... Але скажи, що воно видніється отам, якраз супроти нас? Як для острова — замале, для човна — завелике, хоча й стоїть посеред озера.

— Ге, ото ж і є те, що джэнджики з форту прозвали Хохулиним замком. Старий Том шкірить зуби, чуючи це прізвисько, однак воно якнайкраще розкриває його вдачу й навички. Перед нами — постійне житло, а всього їх два: оце, що ніколи не рушає з місця, і ще одне, яке плаває, і тому його можна уздріти будь-де на озері. Плавучу споруду охрестили ковчегом, хоч я не беруся тобі пояснити, що означає це слово.

— Певне, воно прийшло від місіонерів, Непосидо, які при мені балакали й читали про цю штуку. Вони кажуть, ніби колись геть усю землю затопило водою, і Ной з своїми дітьми врятувався, побудувавши судно, що називалося ковчегом. Одні делавари вірять у цю легенду, інші заперечують її. Але нам з тобою слід вірити, бо ми люди білі й так велить наша церква... А ти не бачиш де цього ковчега?

— Він, безперечно, відплив південніше або заякорився у котрійсь із заток. Але наш човник уже готовий, і пара таких весел, як твоє і моє, за чверть години домчать нас до замку.

Сприймавши це як запрошення, Звіробій допоміг товаришеві поскладати речі в човна, що вже похитувався на воді. Тільки-но це було зроблено, обидва прикордонні жителі ступили в нього самі й сильним поштовхом відігнали легке суденце ярдів на вісім чи десять од берега. Непосида сів на кормі, Звіробій умостився спереду, й під неквапливими, але пружними ударами весел човник швидко полинув водяною гладінню у напрямку дивовижної споруди, що її Непосида величав Хохулиним замком. Обігнувши мис, юнаки кілька разів кидали веслувати, озираючи довколишні краєвиди. Перед ними відкрилася широка панорама на протилежний берег озера та на порослі лісом гори. Мінялися обриси пагорбів, химерно крутилися лінії заток і далеко на південь тяглася долина, якої вони раніше не бачили. Вся земля здавалась пишно вбраною у святкові зелені шати.

— Ця краса гріє серце! — вигукнув Звіробій, коли вони зупинилися вже вчетверте чи вп'яте. — Озеро мовби саме для того й створене, щоб ми могли глибше зазірнути у величаві діброви. Тільки сама природа могла так чудово поєднати землю й воду! І ти кажеш, Непосидо, що ніхто не вважає себе законним власником оцих красот?

— Ніхто, крім короля, хлопче. Той, може, й має деякі права на цей райський куточок, але живе так далеко, що його претензії ніколи не потурбують старого Тома Гаттера, який володіє всім цим і має намір володіти до самої смерті. Том не

скваттер,[26] він безземельник. Я прозвав його Плавучим.

— Заздрю цьому чоловікові! Знаю, що це недобре, і постараюся здолати це почуття, але все-таки заздрю цьому чоловікові! Та ти не думай, Непосидо, що я намірився залізити в його мокасини, такого в мене й близько на мислі немає, але не заздрити не можу. Це природне почуття. Зрештою, найкращі серед нас і ті не позбавлені природних почуттів, котрим іноді дають волю.

— Тобі досить лише одружитися з Гетті, щоб успадкувати половину цього маєтку! — регочучи, вигукнув Непосида. — Дуже миле дівча! Справді, аби не врода її сестри, вона здавалася б навіть гарненькою. А розуму в неї так мало, що ти легко привчиш її дивитися на все твоїми очима. Забери Гетті з рук старого, і я запевняю — він поступиться тобі всією звіриною, яку ти спроможешся підстрелити на п'ять миль довкола його озера.

— А тут багато звірини? — раптом спитав юнак, пропускаючи повз вуха Марчеві жарти.

— Та це ж для неї земний рай. Навряд чи хто хоч раз натискав проти неї курок, а щодо траперів, то вони тут нечасті гості. Я б і сам не так часто тут швендяв, тільки ж бобри тягнуть в один бік, а Джуді — в інший. За останні два роки ця шельма коштувала мені понад сотню іспанських доларів,[27] проте я не в змозі подолати бажання поглянути ще. раз на її личко.

— А червоношкірі, Непосидо, часто бувають на цьому озері? — спитав Звіробій, думаючи про щось своє.

— Аякже, навідуються. Іноді невеликими ватагами, іноді поодинці. Очевидно, цей закуток не належить жодному тубільному племені окремо, і тому він потрапив до рук племені Гаттерів. Старий розповідав мені, що деякі пройди підбурювали жителів Могауку на війну з індіанами, аби видерти в Колонії право на цю землю. Але з того нічого не вийшло: певне, досі не знайшлося спритника, якому б стало снаги на таке діло. Мисливці й зараз можуть вільно блукати в тутешніх нетрях.

— Тим краще, Непосидо, тим краще. Був би я королем Англії, негайно видав би наказ: кожен, хто зрубає хоч одне з цих дерев, підлягає вигнанню у пустельні й мертві місцевості, де ніколи не пробігав жоден звір. Просто чудово, що Чингачгук призначив зустріч на цьому озері, бо мені в житті не доводилось бачити такої краси.

— Це тому, що ти довго жив серед делаварів, а в їхніх краях немає озер. Зате далі на північ і на захід таких водоймищ скільки завгодно. Ти молодий і ще можеш побачити їх. Отак, Звіробою, на світі є інші озера, але немає іншої Джудіт Гаттер!

У відповідь на це зауваження Звіробій усміхнувся, а потім опустив весло в воду, ніби співчуваючи поспіхові закоханого. Обидва веслували щосили, аж доки підпливли за сотню ярдів до "замку", як Непосида жартома величав Гаттерове житло. Тут вони знову кинули весла. Палкий прихильник Джудіт стримав свою нетерплячку, тим паче коли помітив, що господарів дома зараз немає. Ця нова затримка дозволила Звіробоєві добре оглянути своєрідну споруду, яка заслуговує окремого опису.

"Замок Хохулі"—як жартома охрестив цей будинок якийсь збитник-офіцер — стояв

посеред озера принаймні за чверть милі від найближчого берега. В усі інші боки вода сягала значно далі: до північного кінця озера було миль зо дві, й ціла миля, коли не більше, пролягала між спорудою та східним берегом. Ніде не було помітно аніякісньких ознак острова. Будинок спирався на палі, й під ним хлюпотіла вода. Тим часом Звіробій уже знав, що озеро дуже глибоке, й попросив пояснити йому цю дивну обставину. Непосида розтлумачив загадку, сказавши, що в цьому місці є довга вузька обмілина, яка тягнеться на кілька сотень ярдів на північ та південь і підходить на шість-вісім футів до поверхні озера, й що Гаттер позаганяв у обмілину палі, а на них поставив своє житло з метою безпеки.

— Старому тричі пускали червоного півня індіани та мисливці, а в одній з сутичок з червоношкірими він втратив єдиного сина. Отоді він і переселився на воду. Тут на нього можна напасти лише з човна, а здобич та скальпи навряд чи варті того, щоб ради них довбати каное. Та й ризиковано встрявати в таку бійку, бо старий Том має вдосталь зброї і набоїв, а стіни замку, як бачиш сам, досить товсті, щоб захистити людину від куль.

Теоретично Звіробій був обізнаний з прикордонним воєнним мистецтвом, хоч досі йому ще ніколи не доводилося здійснювати руку на людину. Він бачив, що Непосида анітрохи не перебільшує надійності Гаттерової позиції з воєнної точки зору: атакувати "замок" без того, щоб нападники самі не потрапили під вогонь обложених, справді було б нелегко. Неабияке майстерство відчувалося і в розташуванні колод, що з них було споруджено будівлю, завдяки чому вона давала багато надійніший захисток, ніж звичайні рублені хатини на кордоні. Стіни були зв'язані із стовбурів велетенських сосон, попиляних на дев'ятифутові оцупки й поставлених сторч, а не покладених поземно, як це заведено в тутешніх краях. Прямокутно обтесані з трьох боків, ці колоди мали на кінцях великі шипи. В масивних лежнях, закріплених на палях, що виступали з води, Гаттер повидовбував зверху жолоби й позаганяв у них нижні шипи колод, таким чином надійно зв'язавши все це до купи. Верхівки колод було скріплено в той самий спосіб, а на них постелено дошки. Кути споруди він добряче зашплінтував. Підлогу зробив з тонших колод, так само обтесаних, а дах — з легких жердин, щільно припасованих і ретельно вкритих корою. Кінець кінцем це хитромудре майстрування дало господареві житло, до якого можна було підступитися лише водою. Стіни склалися з міцно з'єднаних колод, що навіть у найтонших місцях досягали не менше двох футів завтовшки і роз'єднати які могли тільки зумисні й напружені зусилля людських рук або повільна дія часу. Зовні будинок мав грубий і непоказний вигляд, бо колоди були різні в обхваті, зате всередині обтесана поверхня стін та підлоги здавалася достатньо гладенькою як на взір, так і на дотик. Не менше диво у "замку" являли собою також піч та димар. Непосида звернув на них увагу свого товариша і пояснив, як їх робили. За матеріал правила густа, старанно замішана глина, яку вкладали в лозові форми й висушували по футу або по два зараз, починаючи з основи. Коли таким робом було вивершено весь комин і закріплено його на даху, в печі розклали жаркий вогонь і підтримували його доти, доки глина випалилася на якусь подобу цегли. То була

морочлива робота, і вона не принесла цілковитого успіху. Та заповнюючи тріщини свіжою глиною, врешті вдалося зліпити доволі безпечну піч з димарем. Ця деталь споруди стояла на брусованій підлозі, підпертій зісподу додатковою палею. Житло мало й інші особливості, про які краще буде розповісти далі.

— Старий Том майстер на вигадки, — додав Непосида, — і він усю душу вклав у цей комин. Але в умілого і долото рибу ловить, і ось тепер він має затишну хатинку, хоч вона й обіцяє одного чудового дня спалахнути, мов порошок.

— Здається, ти знаєш усю історію замку, Непосидо, з його комином і стінами, — усміхаючись, сказав Звіробій. — Невже кохання таке всесильне, що примушує мужчину вивчати навіть історію оселі своєї милої?

— Почасти й так, — сміючись, відповів добродушний велет, — але дещо я бачив на власні очі. Того літа, коли старий почав будуватися, нас тут на озері зібралася добра ватага, і ми всі допомагали йому в роботі. Чимало отих колод я попотягав на власних плечах і можу тебе запевнити, майстре Нетті,— сокири так і мелькали в повітрі, коли ми хазяйнували серед дерев на березі. Старий песиголовець не скупий на харч, і ми так часто їли біля його вогнища, що надумались поставити йому затишний будинок, перед тим як податися в Олбані з добутими хутрами. Еге, багато всілякого їдла ум'яв я в хатині Тома Гаттера, а Гетті хоч і кволенька на розум, зате навдивовижу спритно орудує пательнями!

Поки друзі отак розмовляли, човник непомітно підпливав до "замку" і був тепер так близько, що вистачило одного удару веслом, як він уткнувся в причал. За нього правив дощаний поміст перед входом площею зо два десятки квадратних футів.

— Старий Том величає цю чудернацьку пристань своїм двориком, — докинув Непосида, прив'язуючи човник після того, як обидва зійшли на поміст, — а джигуни з форту охрестили її "замковим судилищем", хоч я не знаю, яке може бути судилище там, де навіть не пахне законом... Але схоже на те, що вдома зараз немає ні душі,— геть уся сімейка рушила в мандри по озеру.

Поки Непосида метушився у "дворику", роздивляючись остені, вудки, сіті та інше необхідне причандалля прикордонного житла, спокійний і стриманий Звіробій зайшов до господи, озираючись навсебіч із цікавістю, яку не часто виявляє той, кого тривалий час виховували в індіанських звичаях. Всередині "замок" відзначався бездоганною охайністю, так само як зовні — своєю новизною. Усе жила приміщення, площею приблизно двадцять на сорок футів, було розгороджене на кілька невеличких комірчин-спалень, а кімната, в яку перше ступив Звіробій, видно, правила водночас за вітальню, їдальню та кухню. Умеблювання дивувало, око своєю строкатістю, як це часто трапляється на далеких околицях. Здебільшого це були грубі, вкрай примітивно змайстровані речі. Зате дзигарі у вишуканому футлярі з чорного дерева, що висіли в кутку, кілька стільців, обідній стіл та бюро, які, напевне, перекочували сюди з якогось іншого житла, претендували на не зовсім звичайну розкіш. Годинник старанно цокав, але його свинцевого кольору стрілки з гідною їх понурістю вперто показували на одинадцяту, хоча по сонцю добре було видно, що вже давно перейшло за полудень. Тут

стояла також важка темна скриня. Кухонне начиння було найпростіше й досить убоге, але кожна річ займала своє місце і промовисто свідчила про те, що за нею чудово доглядають.

Побіжно оглянувши передню кімнату, Звіробій підняв дерев'яну клямку й ступив у вузький коридорчик, який ділив навпіл внутрішню частину будинку. Прикордонні звичаї не вельми делікатні, а що цікавість юнака не на жарт розпалилася, то він прочинив двері й опинився у спальні.

З першого погляду було ясно, що то жіноче приміщення. За це говорила преппишна перина з пуху диких гусей, хоч лежала вона на грубій лаві, що лише на фут здіймалася над підлогою. По один бік постелі, на дерев'яних кілочках, висіли сукні, обшиті стрічками та іншими прикрасами і значно вищого гатунку, ніж можна було сподіватись побачити в такому місці. На підлозі стояли зграбненькі черевички, оздоблені гарними срібними пряжками, які носили тоді жінки з достатком. Не менше як шість напіврозчахнутих яскравих опахал милували око химерною грою барв. Навіть подушка по цей бік постелі хизувалася тоншою покривкою та ще й мережаною шляркою. А над нею висіли чепчик, кокетно прикрашений стрічками, і пара довгих рукавичок, що їх у ті часи рідко надівали жінки, які належали до трудового люду. Рукавички було пришпилено в узголов'ї з очевидним наміром виставити їх напоказ хоча б тут, раз нема змоги показати їх на руках власниці.

Все це Звіробій помітив і запам'ятав з такими деталями, які зробили б честь спостережливості навіть його друзів-делаварів.

Не пройшла повз його увагу й різниця між одним та другим боками ліжка, що стояло головами до стіни. По другий бік усе було простеньке й невибагливе і викликало захват хіба що тільки своєю надзвичайною охайністю. Кілька одєжин, що також висіли на кілочках, були з грубшої матерії, простішого крою, і, мабуть, ніщо в них не призначалося для показу. Ніяких стрічок не було тут і сліду. Чепчика чи хустини — також.

Минуло вже кілька років відтоді, як Звіробій востаннє заходив до приміщення, де мешкали жінки його племені й роду. Ця картина розбурхала в його уяві цілу низку дитячих споминів, і він довго стояв у кімнаті, сповнений зворушливого, давно забутого почуття. Він згадав свою матір, чиє простеньке вбрання також висіло на дерев'яних кілочках і дуже скидалося на те, що, певно, належало Гетті Гаттер. Згадалася йому і його сестра, яка змалечку теж полюбляла чепуритися, хоч і не в такій мірі, як Джудіт Гаттер. Ці незначні риси схожості розчулили його, і, коли він виходив з кімнати, лице йому посмутніло. Він не захотів оглядати помешкання далі і повільно, в глибокій задумі повернувся до "дворика".

— Старий Том узявся за нове ремесло й тепер силкується набити руку на пастках, — вигукнув Непосида, діловито вивчаючи ловецьке знаряддя прикордонного жителя. — Якщо він це серйозно і якщо ти готовий залишитися в тутешніх краях, нас чекає надзвичайно приємне літо. Поки я із старим вистежуватиму бобрів, ти можеш рибалити й стріляти дичину задля втіхи тіла та душі. Навіть поганенькому мисливцеві

ми завжди даємо половину пайки. А такий спритник, як ти, може розраховувати на цілу пайку.

— Дякую тобі, Непосидо, дякую від щирого серця, але я хочу й сам принагідно половити бобрів. Щоправда, делавари прозвали мене Звіробоем, тільки це не тому, що мені таланить у полюванні, а тому, що, вбивши казна-скільки оленів та ланей, я жодного разу не позбавив життя свого ближнього. Вони кажуть, що в їхніх переказах немає згадки про людину, яка пролила б так багато звіриної крові, не проливши жодної краплі людської.

— Сподіваюсь, вони не мають тебе за боягуза, хлопче? Полохливий мужчина — все одно що безхвостий бобер.

— Не думаю, Непосидо, щоб у їхніх очах я був безнадійним страхополохом, хоч, можливо, вони й не вважають мене великим смільчаком. Але я не сварливий, і, коли живеш серед мисливців та червоношкірих, це найліпший спосіб не забруднити свої руки в крові. Таким робом, Гаррі Марчу, і сумління залишається чистим.

— Ну, а про мене, що звір, що червоношкірий, що француз — одне й те саме. І все-таки я наймиролюбніша людина в усій Колонії. Я зневажаю забіяк, мов тих дворових шавок. Проте не слід надто панькатися, коли підходить час натиснути курок.

— А я вважаю, що це можна зробити лиш у крайньому разі, Непосидо... Але ж який тут чарівний край! Мої очі ніколи не стомляться милуватися ним.

— Це твоє перше знайомство з озером. Свого часу таке саме враження воно справляло на всіх нас. Однак запевняю тебе — всі озера більш-менш однакові: скрізь багато води, і землі, і мисів, і заток.

Такий висновок зовсім не відповідав почуттям, що сповнювали вщерть серце юного мисливця, і він нічого не відповів, а все стояв, дивлячись у мовчазному захваті на темні пагорби та дзеркальну воду.

— А скажи, губернаторські або королівські чиновники дали вже назву цьому озеру? — спитав він раптом, ніби вражений якоюсь новою думкою. — Якщо вони досі не почали ставити тут свої тички, зирити на компас та креслити карти, то вони, певне, ще й не вигадали назви для цієї місцевості.

— До цього в них ще руки не дійшли. Коли я востаннє ходив продавати хутра, королівський землемір довго розпитував мене про тутешні краї. Він чув, ніби десь тут є озеро, і навіть дещо про нього знає — наприклад, що тут є вода й гори, але про все інше в нього не більше уявлення, ніж у тебе про мову могауків.[28] Я відкрив пельку не ширше ніж було треба, натякнувши, що тут погані надії на розчистку лісу та влаштування ферм. Одне слово, я нагородив йому, ніби в тутешніх краях протікає лише струмок брудної води, до якого веде стежина, така грузька — по вуха провалюватимешся в драговину. Він сказав, що вони досі не нанесли цього місця на свої карти. Але я гадаю, тут трапилась якась помилка, бо він показав мені пергамент, на якому позначено озеро, — тільки там, де ніякого озера немає, миль так за п'ятдесят від того місця, де йому належить бути, коли вони мають на увазі оце озеро. Не думаю, що після моїх пояснень він зміг собі щось уточнити.

По цьому Непосида весело зареготав: такі плутні були особливо до душі людям, які боялися наступу цивілізації, бо вона обмежувала їхнє власне владарювання в беззаконній імперії. Карти, — а вони геть усі виготовлялися в Європі, — ставали предметом нескінченних глузувань. Хоч ці люди були й не сильні в науці й не вміли самі намалювати досконаліші карти, зате вони знали місцеві умови і вельми легко могли виявити на папері кричущі розходження з тим, що існувало в дійсності. Кожен, хто взяв би на себе клопіт порівняти ці промовисті свідчення топографічного мистецтва минулого сторіччя з уже точнішими картами наших днів, одразу переконався б, що мешканці лісів мали досить підстав ставитися критично до цієї галузі знань колоніального уряду. Анітрохи не вагаючись, віл зміщував річку чи озеро на один-два градуси убік, навіть коли вони були на відстані всього лиш одностепенного переходу від населеної частини країни.

— Я радий, що озеро досі не має назви, — повів далі Звіробій, — принаймні назви, даної блідолицими, бо коли вони охрестять по-своєму яку місцевість, це завжди передвіщає спустошення й руїну. Але ж червоношкірі, безперечно, якимось називають це озеро, та й мисливці, і трапери також. Воли люблять давати місцевостям розумні й підхожі назви.

— Щодо індіанських племен, то в кожного з них своя мова, і вони все називають на свій лад, і цей куточок також. А ми поміж себе прозвали це озеро Гліммерглас — Мерехтливе Свічадо, бо його поверхня чудово віддзеркалює прибережні сосни, і здається, ніби гори висять у ньому вершинами донизу.

— Тут десь витікає струмок. Я знаю, з усіх озер витікають струмки, і скеля, біля якої Чингачгук призначив мені зустріч, стоїть поблизу струмка. Скажи, а цьому струмкові в Колонії дали яку назву?

— Тут у них перевага над нами, бо один кінець, і до того ж ширший, у їхніх руках. Вони й дали йому ім'я, яке піднялося аж до верхів'я; назви завжди піднімаються супроти течії. Ти, Звіробію, звичайно, бачив річку Сасквеганну в країні делаварів?

— Бачив і сотні разів полював на її берегах.

— Оце ж і є та сама річка і, гадаю, так вона й зветься. Мені приємно, що вони зберегли назву червоношкірих, бо було б надто жорстоко позбавити їх і землі, й назви.

Звіробій нічого не відповів. Він стояв, спершись на карабін, і милувався довколишнім краєвидом, що так захоплював його. Читач, однак, не повинен гадати, що тільки зовнішня мальовничість прикувала до себе його увагу. Це, правда, місцина була чарівна, і зараз вона постала перед очима в усій своїй красі: поверхня озера, гладенька, мов скло, й прозора, мов найчистіше повітря, віддзеркалювала вздовж усього східного берега гори, вкриті темними соснами; дерева майже поземно перевисали над водою, і їхнє гілля та листя утворювало зелені мереживні арки, під якими виблискувала вода в затоках. Глибокий спокій, пустельність, ліси, яких не займала рука людини, — одне слово, царство природи, — ось що зачаровувало Звіробію з його звичками й складом розуму. Водночас, хай навіть несвідомо, він переживав те саме, що переживав би на його місці поет.

Якщо йому давало насолоду споглядання незліченних форм і таємниць лісу, що раптом так незвично розкрилися перед ним, — бо кожному з нас буває приємно поглянути під ширшим кутом зору на предмет, який давно вже полонив твою уяву, — то разом з тим юнак не лишився байдужий і до внутрішнього благородства цього пейзажу, відчуваючи душевне зворушення, що його навіває глибоко пройнята священним спокоєм природа.

РОЗДІЛ III

А може, підемо вполюєм дичини?

Хоча й шкода мені плямистим бідолахам,

Природним мешканцям пустельних місць тутешніх.

У їхніх володіннях стрілами втикати

Округлі ситі боки.

Шекспір, "Як вам це подобається"

Гаррі Непосида думав більше про чарівливу Джудіт Гаттер, а не про красоти Мерехтливого Свічада та довколишні краєвиди. Перемацавши й обдивившись усе рибальське причандалля Плавучого Тома, він запросив товариша сісти у човник і рушити озером униз на розшуки відсутнього сімейства. Але перш ніж відплисти, Непосида пильно оглянув увесь північний берег озера в морську прозору трубу, що становила частку Гаттерового майна. Він не пропустив нічого й надто ретельно обдивився всі затоки та миси.

— Так я й гадав, — сказав Непосида, відкладаючи трубу. — Старий подався за течією на південь, користаючись з години, й покинув свій замок напризволяще. Ну, то тепер, коли ми знаємо, що його немає у верхів'ї, ми повеслуємо вниз за течією і легко розшукаємо його потаємну схованку.

— Невже майстер Гаттер має за необхідне ховатися на цьому озері? — спитав Звіробій, сідаючи в човна слідом за своїм товаришем. — Як на мене, тут така пустизна, що можна розкрити всю душу й не боятися, що хтось порушить твої роздуми чи молитву.

— Ти забуваєш про своїх друзів-мінгів і всіх французьких дикунів. Чи є де на землі куточок, Звіробою, куди б не пролізли ці непосидючі шельми? Де є таке озеро або хоча б звіриний водопій, котрих не розшукали б ці мерзотники? А коли вони вже знайдуть його, то рано чи пізно забарвлять воду кров'ю!

— Звичайно, я нічого доброго не чув про них, друже Непосидо, хоч досі мені ще не випадало стикатися з ними чи з кимось іншим із смертних на стежці війни. Смію сказати, що ці грабіжники навряд чи прогавлять цей райський куточок. Хоч сам я ніколи не заходив у сварку з жодним ірокезьким племенем, але делавари стільки розповідали мені про мінгів, що вони для мене — найзапекліші лиходії.

— Те саме ти можеш сказати про будь-якого іншого дикуна.

Тут Звіробій запротестував, і поки вони веслували вниз за течією, поміж них не згасала палка суперечка про добрі та погані риси блідолицих і червоношкірих. Непосида поділяв усі антипатії та забобони білих мисливців, які здебільша вбачають в

індіянах своїх природжених суперників, а часто-густо навіть природжених ворогів. Певна річ, він гарячився, галасував, про все міркував категорично, хоч вельми недоказово. Тим часом Звіробій поводився зовсім інакше. Стриманістю мови, чесністю присудів та простотою міркувань він виявляв своє бажання прислухатися до голосу розуму, внутрішній потяг до справедливості й щиросердність, аж ніяк не схильну вдаватися до словесних викрутасів, тільки щоб відстояти свою думку чи захистити вкорінений забобон. Та все-таки й він не уник впливу забобонів. Ці тирани людського духу, що тисячами шляхів накидаються на свою жертву, ледь вона починає мислити й відчувати, залишили свій слід і в світогляді Звіробоя. Але все-таки він являв собою чудовий взірець того, чим можуть зробити юнака природжена доброта, відсутність поганих прикладів та спокус.

— Визнай, Звіробою, що кожен мінг більше ніж наполовину диявол, — запально, аж люто вигукував Непосида, — хоч ти пнешся будь-що мені довести, нібито плем'я делаварів майже цілком складається з янголів. Ну, а я вважаю, що цього не можна сказати навіть про білих людей. Коли вже білі не без гріха, то як це можуть бути безгрішними індіанці! Отже твої докази нічого не варті. А я прихильник такої думки: є три кольори на землі — білий, чорний і червоний. Найліпший колір білий, і через те біла людина стоїть над усіма. Далі йде чорний колір, і чорношкірому можна дозволити жити в сусідстві з білими людьми, — це терпимо, ба навіть корисно. Червоний колір — на останньому місці, а це доказ, що індіанці лише наполовину люди.

— Бог сотворив усіх однаковими. Непосидо.

— Однаковими! То, виходить, негр такий же, як білий, а я такий же, як індіанець?

— Ти надто кокошишся і не слухаєш мене. Бог сотворив усіх нас, білих, чорних та червоних, і, безперечно, переслідував цим якусь мудру мету. Але в головному, тобто в почуттях, він сотворив нас майже однаковими, хоч я не заперечую, що кожную расу він обдарував по-своєму. Біла людина цивілізована, а червоношкірі пристосовані до життя серед дикої природи. Приміром, скальпувати мерця для білого — злочин, тоді як для індіанця — геройський вчинок. Або таке: білий не може чинити із засідки наскоки на жінок та дітей під час війни, а червоношкірий може. Згоден, що це жорстоко; але для них це законно, хоч для нас було б ганьбою.

— Залежить від того, хто твій ворог. Оскальпувати дикуна чи навіть злупити з нього шкіру — для мене все одно, що ради премії відрізати вуха вовкові або злупити шкуру з ведмедя. До того ж ти кидаєш слова на вітер, розпинаючись за червоношкірих, бо навіть у Колонії начальство дає винагороду за цю роботу. Там платять однаково й за вовчі вуха, й за шкіру з людським волоссям.

— І це дуже погано, Непосидо. Навіть індіанці кажуть, що це ганьба для білих, що це суперечить їхній натурі. А кожен народ має свою натуру, на якій позначаються і традиції, і звичаї, і колір шкіри, й закони. Не перечу, деякі індіанські племена за своєю природою злостиві й порочні, таж є такі й серед білих. До перших, наприклад, я відношу мінгів, до других — канадських французів. Під час законної війни, такої, яку ми почали нещодавно, обов'язок велить нам не жаліти ворога, поки він живий. Але

скальпи — то зовсім інша річ.

— Прошу тебе, Звіробою, схаменися й скажи мені: чи ж може Колонія видати незаконний закон? Хіба незаконний закон не проти-природніша річ, ніж скальпування дикуна? Закон не може бути незаконним так само, як правда не може бути брехнею.

— Звучить це начебто й розумно, а таїть у собі найнерозумніше, Непосидо. Не всі закони виходять з рук однієї влади. Бог дав нам свої закони, Колонія встановлює свої, а король та парламент диктують свої. Якщо колоніальні закони і навіть закони королівські йдуть супроти законів божих, вони стають незаконними, і їм коритися не слід. Я вважаю, що біла людина повинна шанувати білі закони, поки вони не суперечать іншим, вищим законам, а червона людина має слухатись своїх індіанських звичаїв з таким самим обмеженням. А втім, не варт сперечатися, бо кожен має право думати, що хоче, й казати, що думає. Пошукаймо ліпше твого приятеля, Плавучого Тома, бо інакше ми не помітимо, де він сховався в цих прибережних нетрях.

Звіробій не дарма назвав так побережину озера. На всьому її протязі низько до води схилялися дерева й кущі, полощучи свої віти Б прозорій купелі. Вздовж стрімких берегів в'юнилася вузенька смужка відмілини. А що рослини незмінно тяглися до світла, то ефект вийшов саме такий, про який міг би тільки мріяти закоханий у мальовничі краєвиди митець, аби планування цих пишних лісових заростів залежало від нього. Численні миси й затоки надавали берегові химерно покручених обрисів.

Підігнавши човника до західного боку озера з наміром, як пояснив товаришеві Непосида, спершу зробити розвідку, а потім уже з'являтися на очі ворогові, обидва шукачі пригод напружили всю свою увагу, бо неможливо було передбачити, що на них чекало за найближчим поворотом. Пливли вони дуже швидко, бо велетенська сила Непосиди дозволяла йому гратися легеньким човником, наче пір'їною, а вправність його товариша майже врівноважувала їхні такі неоднакові природні дані.

Щоразу, коли човник оминав якийсь мис, Непосида озирався назад, сподіваючись побачити "ковчег" на якорі або під берегом у затоці. Та кожного разу йому доводилося розчаровуватись. Вони пропливли вже з милю до південного берега озера, залишивши позаду себе "замок", що ховався тепер за шістьма мисами, як раптом Непосида кинув веслувати, ніби не знаючи, якого напрямку дотримуватися далі.

— Цілком імовірно, що дідугана занесло в річку, — сказав він, пильно оглянувши весь східний берег, що лежав од них приблизно за милю і був відкритий для обстеження більше як на половину свого протягу. — Останнім часом він захопився траперством і зараз міг скористатися течією, щоб відплисти по річці на яку милю вниз, хоч потім і доведеться погріти чуба, аби видряпатися назад.

— Та де ж її початок? — спитав Звіробій. — Ні на берегах, ні між деревами не видно проходу, достатнього для такої річки, як Сасквеганна.

— Ох, Звіробою, річки — як люди: спочатку вони бувають дуже маленькі, а під кінець у них виростають широкі плечі й великий рот. Ти не бачиш верхів'я тому, що воно проходить між високих стрімких берегів, а сосни, гемлоки та липи звисають над ними, мов дах над будинком. Якщо старого Тома немає в Щурячій заводі, значить, він

забрався у річку. Пошукаймо його спершу в заводі, а тоді вже подамося до верхів'я.

Коли вони знову взялися за весла, Непосида пояснив, що недалечко є мілка заводь, утворена довгою низькою косою; вона дістала назву Щурячої через те, що там улюблене місце водяних щурів. Водночас вона являє собою надійну схованку для "ковчега", і його власник любить зупинятися там при кожній зручній нагоді.

— В тутешніх краях людина ніколи не знає, які гості можуть завітати до неї,— вів далі Непосида, — а тому вельми бажано гарненько роздивитися їх, перш ніж вони наблизяться. Ця осторога надто корисна зараз, коли в нас війна, бо канадець чи мінг можуть вдертися до його житла, не чекаючи на запрошення. Але Гаттер — добрячий вартовий і чує небезпеку майже так само, як собака дичину.

— А я було подумав, що він зовсім не боїться ворогів, які можуть випадком забрести на озеро, бо замок його стоїть відкрито, мов на долоні. Однак таке навряд чи коли станеться: від озера ж далеко до фортів та поселень.

— Ой, Звіробою, я вже упевнився, що людині знайти ворогів набагато легше, ніж друзів. Аж моторошно стає, коли подумаєш, скільки є приводів нажити собі ворога і як рідко щастить придбати друга. Одні хапаються за томагавк[29] тому, що ти не поділяєш їхніх думок; а колись я знав одного бродягу, котрий посварився із своїм дружком за те, що той не вважав його красенем. Ось, приміром, ти, Звіробою, також не є взірцем краси, і було б дуже нерозумно для тебе стати моїм ворогом тільки через те, що я тобі це кажу.

— Я такий, який є. І не бажаю бути ні кращим, ні гіршим. Виняткової вроди, може, я і не маю. Принаймні тієї вроди, що про неї марять легковажні й марнославні. Та сподіваюсь, я, хоч і маю вдачу скромну й доброзвичайну, теж не пасу задніх. Рідко побачиш такого показного мужчину, як ти, Непосидо, і я розумію — ніхто навіть не гляне в мій бік, коли можна помилуватися на тебе. Але я не певен, чи є підстави твердити, ніби мисливець так уміло орудує рушницею або менше добуває дичини тільки тому, що він зупиняється біля кожного стрічного джерельця і видивляється на власне личко у воді.

На ці слова Непосида голосно зареготав. Надто нерозважливий, щоб турбуватися про свою явну фізичну перевагу, він чудово усвідомлював її і, як більшість чоловіків, котрих природа обдарувала щедріше, ніж інших, думав про це не без приємності, коли така думка зненацька осявала його.

— Ні-ні, Звіробою, ти аж ніяк не красунь і сам у цьому впевнишся, якщо поглянеш за борт човна! — вигукнув він. — Джуді скаже тобі це просто у вічі, тільки зачепи її. Такого гострого язичка не має жодна дівчина ні в наших поселеннях, ні деінде. Отож я раджу тобі: ніколи не дратуй Джудіт. А Гетті можеш плести, що тобі наверзеться, вона все вислухає покірливо, мов те ягня. Ні, краще хай Джуді не висловлює тобі свої думки про твою вроду.

— А коли таке й трапиться, Непосидо, навряд чи вона зможе щось додати до того, що сказав ти.

— Сподіваюсь, Звіробою, ти не ображаєшся на мої слова, бо ж я нічого лихого на

думці не мав. Ти й сам знаєш, що не красунь, то чому ж друзям не поговорити про такі дрібнички? Аби ти був красунь чи хоч трохи вродливий, я перший зробив би тобі приємність і сказав про це. Ну, а якби Джуді сказала мені, що я потворний, мов смертний гріх, я сприйняв би це за кокетування й нізачо не повірив би їй.

— Пестунчикам природи легко жартувати такими речами, Непосидо, хоч для інших це буває дуже важко. Не криюся, іноді й мені хочеться бути вродливішим. Так, хочеться, але я завжди переборюю це жадання, коли згадаю, як багато є людей привабливих зовні, але яким нічим похвалитися внутрішньо. Не заперечую, Непосидо, мені часто хотілося мати кращу вроду і бути схожим на таких, як ти. Але я глушив у собі це почуття, коли згадував, наскільки я кращий за багатьох в інших відношеннях. Адже я міг народитися кривим і нездатним полювати навіть на вивірок, або сліпим, що зробило б мене тягарем і для себе самого, й для моїх друзів, або глухим, тобто негодним до війни та розвідок, у чому я вбачаю обов'язок чоловічини в тривожні часи. Так, так, визнаю — не вельми приємно бачити, що інші вродливіші за тебе, що їх краще зустрічають, що коло них більш упадають. Але все це терпимо, якщо людина дивиться своєму лихові в обличчя і свідомо своїх здібностей та обов'язків.

Непосида загалом був предобрий хлопець, і самоприниження товариша геть витіснило з його душі почуття особистого гонору. Він пожалкував про свої необачні натяки на зовнішність Звіробоя і постарався висловити це з тією незграбністю, що нею позначені всі вчинки прикордонних жителів.

— Я не хотів тебе скривдити, Звіробою, — пробелькотів він благально, — і сподіваюсь, ти забудеш усе, що я тобі наговорив. Хоч ти й не дуже гарний, та вигляд твій промовляє красномовніше за будь-які слова, що всередині в тебе все гаразд. Отож тобі не важко буде пробачити мені це дружнє кепкування. Не скажу, що Джуді буде в захваті від тебе, бо це може породити в твоєму серці надії, які закінчатися розчаруванням. Одначе є ще Гетті, яка дивитиметься на тебе з задоволенням, як на кожного чоловіку. А поза все ти такий розважливий, статечний, що тебе не дуже й турбуватиме думка Джудіт. Хоч це дівча й гарненьке, але таке мінливе в уподобаннях, що чоловічині не варто радіти, коли воно до нього всміхнеться. Часом мені здається, що вітрогонка закохана тільки в саму себе.

— Якщо це так, Непосидо, то, боюсь, вона нітрохи не краща за королев, які сидять на тронах, або за знатних дам у містах, — відповів Звіробій, усміхаючись та обертаючись до товариша, причому будь-які ознаки невдоволення зникли з його чесного, відкритого обличчя. — Я не знаю жодного делавара, про якого ти міг би сказати те саме... Але ось уже й кінець тієї довгої коси, про котру ти згадував, і Щуряча заводь певне, теж недалечко.

Ця коса не виступала далеко в озеро, як інші, а тяглася рівнобіжно з берегом, утворюючи глибоку й відлюдну затоку, що на чверть милі заливала долину і була найпівденнішим закутком водойми. Непосида майже не сумнівався, що знайде тут "ковчег", бо, ставши на якір за деревами, що вкривали вузьку косу, той міг би на ціле літо лишитися непомітним для ворожого ока. І справді, це місце було такою надійною

схованкою, що судно, поставлене на мілині в кінці затоки за косою, можна було побачити лише з одного боку, а саме з берега, всуціль порослого лісом, куди найважче було пробратися чужинцям.

— Скоро ми побачимо ковчег, — сказав Непосида, тим часом як човник обпливав кінець мису, де було так глибоко, що вода здавалася зовсім чорною. — Старий любить ховатися в очерети, і за п'ять хвилин ми будемо в його гнізді, хоч сам він, може, бродить поміж своїх капканів.

Марч виявився невдалим пророком. Човник повністю обігнув мис, і затока відкрилася перед ними в усій своїй первозданній красі,— нічого іншого тут не було. Недвижне водяне дзеркало вигиналося тонкою хвилястою лінією, очерети ніжно хилилися до води, і, як скрізь, над нею звисали дерева. Всюди панував миротворний величний спокій пустелі. Перший-ліпший поет чи художник завмер би у захваті перед цією розкішшю, та на Гаррі Непосиду, що палав нетерплячкою швидше побачити свою легковажну красуню, ці чари не діяли.

Човник линув майже нечутно, бо прикордонні жителі звикли бути обачними у найменшому своєму рухові, й по дзеркальній поверхні води він мовби плив у повітрі, сторожко прислухаючись до тиші, що, здавалось, пройняла все довкола. В цю мить на вузькій смужці суходолу, що відділяла бухту від озера, тріснула суха гілка. Обидва шукачі пригод стрепенулися, й кожен потягся рукою до своєї рушниці, що завжди була напихваті.

— Для малого звіряти це надто важка хода, — прошепотів Непосида, — і більше скидається на людську!

— Не зовсім так, не зовсім так, — заперечив Звіробій. — Твоя правда, для малого звіряти вона заважка, але й для людини залегка. Опустити весло в воду та піджени човна до отієї колоди. Я зйду на берег і відріжу цьому створінню відступ назад по косі, бодай то мінг чи просто хохуля.

Непосида послухався, і Звіробій хутко опинився на березі. Взутий у мокасини, він нечутно пірнув у хашу. За хвилину він уже був на середині вузької коси й неквапливо просувався до її кінця, бо такі зарості вимагали виняткової обережності. Коли Звіробій пробився в самісіньку гущину, сухі гілки затріщали знову, і цей звук повторювався через короткі проміжки часу, ніби якась жива істота повільно йшла вздовж коси.

Зачувши потріскування гілок, Непосида відігнав човника на середину бухти і схопив до рук карабін, чекаючи, що буде далі. Спливла тривожна хвилина, а тоді з гущини вийшов благородний олень, велично ступаючи, наблизився до піщаного мису й почав спрагло пити з озера воду.

Якусь мить Непосида вагався. Потім швидко приставив карабін до плеча, прицілювався й вистрілював. Ефект, викликаний цим раптовим порушенням урочистої тиші в такому куточкові природи, виявився однією з найразючіших його особливостей. Сам постріл пролунав, як завжди, коротко й різко. Далі запала хвилинна тиша, поки звук, пролітаючи в повітрі над водою, досяг скель на тому березі озера. Там колисання повітряних хвиль здужили й прокотилися від однієї западини до іншої на цілі милі

вздовж горбів, мовби розбудивши зі сну лісові громи.

Олень тільки хитнув головою на звук пострілу та свист кулі, бо досі ще ніколи не стикався з людиною. Але гірська луна збудила в ньому підозру. Він плигнув уперед, притиснувши до тулуба ноги, й, опинившись на глибокій воді, поплив до далекого кінця озера. Непосида скрикнув і кинувся його наздоганяти; кілька хвилин вода пінилася довкола переслідувача та його жертви. Непосида вже огинав косу, коли Звіробій вийшов на пісок і знаком поманив його назад.

— Дуже нерозважно натискати курок, не оглянувши спершу берега та не упевнившись, що там не зачаївся ворог, — сказав Звіробій, коли його товариш спроквола й неохоче завернув човника. — Цього я навчився у делаварів, слухаючи їхні повчання та перекази, хоч сам я ще ніколи не ступав на стежку війни. Тим паче зараз не час полювати на оленів, та і з їжею ми не маємо скрути. Мене прозвали Звіробоем; що ж, мабуть, я заслужив це прізвисько, бо розумію вдачу звірини і влучно в неї поціляю. Та поки мені не потрібні м'ясо чи шкура, я даремно не вб'ю тварини. Я можу забити, то правда, але я не різник.

— І як мені надало промазати в цього оленя! — вигукнув Непосида, зірвавши з себе шапку й перебираючи пальцями гарні, але скуйовджені кучері, наче хотів у такий спосіб розплутати свої думки. — Від п'ятнадцяти років я ще жодного разу не був таким незграбою.

— Не журися за цим. Смерть тварини не дала б нам ніякої користі, а от нашкодити могла. Луна лякає мене дужче, ніж твоя похибка, Непосидо, бо то ніби голос самої природи дорікає нам за марнотратний і нерозважний учинок.

— Ти почуєш цей голос багато разів, якщо поживеш довше в тутешніх краях, хлопче, — сміючись, відповів Непосида. — Луна повторює геть усе, що говорить й робиться на Мерехтливому Свічаді в таку тиху літню погоду. Упустиш ненароком весло, і стук од його падіння ти почуєш знову і знову, неначе пагорби кепкують з твоєї незграбності. А сміх чи свист долинають від сосон, як весела розмова, так що ти й справді ладен повірити, наче їм забажалось погомоніти з тобою.

— Тим більше в нас причин мовчати й пильнувати. Я не думаю, що вороги вже протоптали дорогу в ці пагорби, бо не уявляю, що вони можуть цим виграти. Але делавари вчили мене: коли мужність — перша чеснота воїна, то друга його чеснота — обачність. Одного твого вигуку в горах досить, щоб розкрити цілому племені таємницю нашого перебування.

— Зате цей вигук змусить старого Тома поставити горщик на вогонь і попередить його, що гості близько. Ну годі, хлопче. Іди сідай у човна, та спробуємо розшукати ковчег, поки не смеркло.

Звіробій послухався, і човник рушив з місця. Скерований навкоси через озеро, він плив тепер на південний схід. У цьому напрямку відстань до берега, тобто до найдальшого закруту озера, куди пильно вдивлялися друзі, не становила й милі, і вони швидко наближалися до мети, підганяючи своє суденце спритними й легкими ударами весел. Вони були уже на півдорозі, аж раптом тихий сплеск змусив їх озирнутися:

зовсім близько і просто у них на очах олень виринув з глибини і побрів до відмілини. За хвилину благородна тварина обтрусилася водою з боків, подивилася на верховіття дерев і, вистрибнувши на берег, майнула до лісу.

— Ця худобина втікає з почуттям вдячності в серці,— мовив Звіробій, — бо природа підказує їй, що вона уникла страшної небезпеки. І тобі, Непосидо, слід би також подякувати, що очі й руки зрадили тебе в ту мить, коли твій нерозсудливий постріл не міг призвести до добра.

— Очі й руки не зрадили мене! — гарячкувато вигукнув Марч. — Ти зажив деякої слави серед делаварів своєю спритністю та вправністю на полюванні. Але хотів би я подивитися, як ти стоятимеш за однією з отих сосон, а розмальований мінг — за іншою, обидва з націленими рушницями, очікуючи слушної миті для пострілу! Тільки в такій ситуації, Натаніелю, можна випробувати своє око та руку, бо то вже випробування нервів. У вбивстві тварини я ніколи не вбачав подвигу, зате вбивство дикуна — подвиг. Не за горами час, коли й тобі доведеться випробувати свою руку, бо знову дійшло до колотнечі. Отоді ми й побачимо, чого варта мисливська слава на полі бою. Я не згоден, що очі й руки зрадили мене. В усьому винен олень, який стояв на місці, тоді як мав іти вперед, і моя куля пролетіла перед ним.

— Хай буде по-твоєму, Непосидо. Я тільки кажу, що це наше щастя. А ще додаю — я не здатен вистрілити в ближнього з таким спокійним серцем, як вистрілю у звіра.

— А хто каже про ближніх чи взагалі про людей, Звіробою? Я ж бо торочу тобі про індіанців! Згоден, кожна людина міркує по-своєму, коли йдеться про життя або смерть свого ближнього, але така делікатність лише на шкоду, коли перед тобою — індіанець, коли все зводиться до одного: він порішить тебе чи ти його.

— Для мене червоношкірі такі ж люди, як ми з тобою, Непосидо. Щоправда, у них свої природні нахили і своя релігія. Та зрештою це не матиме ваги, коли кожного судитимуть за його вчинками, а не за кольором його шкіри.

— Це чистісіньке місіонерство, і його ніхто не слухатиме в тутешніх краях, де ще не встигли оселитися моравські брати. Шкіра робить людину людиною. Це точно, бо інакше як люди могли б оцінювати одне одного? Всі живі істоти зодягнуті в шкуру для того, щоб, тільки глянувши на звіра чи на людину, ти негайно вже знав, з ким маєш справу. По шкурі ти завжди відрізниш ведмедя од вепра чи сіру вивірку від чорної.

— Де правда, там правда, Непосидо, — сказав Звіробій, з усмішкою обернувшись до товариша, — та все ж таки обидві вони вивірки.

— Цього ніхто не заперечує. Але ж не скажеш ти, що червоношкірий і білий — обидва індіанці.

— Ні, але я скажу, що той і той людина. Вони різної раси й різного кольору, мають різні навички та звичаї, але в цілому природа їх однакова. В обох є душа, обидва в рівній мірі відповідатимуть за все, що вчинили в житті.

Непосида належав до тих "теоретиків", які вважають усі людські раси значно нижчими за білу. Його уявлення щодо цього були не дуже ясні, а визначення вельми непевні. Та це не заважало йому висловлювати свої погляди палким і незаперечним

тоном. Сумління гризло його за численні незаконні дії проти індіанців, і Непосида винайшов надзвичайно легкий спосіб заспокоювати його, в думці позбавивши всю сім'ю червоношкірих людських прав. Ніщо так не розпалювало його, як спроби заперечити правильність такого погляду, а надто коли супротивник висував більш-менш переконливі докази. Тому він майже не слухав зауважень свого товариша, давши цілковиту волю своїй нестриманості.

— Ти просто хлопчисько, Звіробою, якому забили памороки делаварські викрутаси та місіонерські дурні теревені! — вигукнув Непосида, не дбаючи, як завжди, коли він був збуджений, про елементарну ввічливість мови. — Ти можеш вважати себе братом червоношкірих, але для мене вони звичайні тварюки, в яких немає нічого людського, крім хитрості. Хитрість у них є, це я визнаю. Але ж вона є і в лисиці, й навіть у ведмедя. Я старший за тебе і довше жив у лісах, можна сказати, зроду жив тут, і мені не треба доводити, що таке індіанець. Коли хочеш, щоб тебе вважали за дикуна, ти тільки скажи. Я так і виставлю тебе перед Джудіт та старим, а тоді подивимось, як вони тебе привітають.

Тут жвава уява дещо прислужилася Непосиді й угамувала його запал. Уявивши, як його земноводний приятель зустріне гостя, рекомендованого в такий спосіб, Непосида вибухнув веселим реготом.

Звіробій надто добре знав, що будь-які спроби переконати таку людину в чомусь, що суперечить її забобонам, будуть марні, й тому не відчував ані найменшого бажання брати на себе цей клопіт. Отож він не шкодував, коли човник наблизився до південно-східного берега озера і їхні думки повернули на інше. Тепер було вже недалеко до того місця, де, за словами Марча, з озера витікала річка. Обидва шукачі пригод раз по раз озиралися на всі боки з цікавістю, яку ще дужче розпалювало сподівання розшукати "ковчег". Читача може здивувати та обставина, що люди, перебуваючи всього за двісті ярдів од місця, де поміж берегів двадцять футів заввишки проходило досить широке річище, не помічали його. Одначе слід нагадати, що й тут, як і скрізь, над водою звисали дерева та кущі, облямовуючи озеро ніби торочками, такими густими, що під ними ховалися всі його дрібні звивини.

— Уже два літа я не навідувався сюди, — сказав Непосида, підводячись у човнику на повен зріст, аби краще роздивитися місцевість. — Еге, ондечки й скеля задерла своє підборіддя над водою, а я знаю, що річка починається біля неї.

Чоловіки знову взялися за весла й одним помахом скерували човника на скелю, до якої лишалося всього кілька ярдів. Ця скеля була невелика, заввишки не більше п'яти-шести футів, і тільки половина її стриміла над озером. Безперервна дія води протягом століть так заокруглила її верхівку, що скеля своєю незвичайно правильною й рівною формою скидалася на великий бджолиний вулик. Коли човник повільно пропливав повз неї, Непосида сказав, що всі тутешні індіанці добре знають цю скелю і завели собі звичку призначати поблизу неї місце збору, коли їм треба розходитися навсебіч під час полювання та війни.

— А ось і річка, Звіробою, — казав він далі, — хоч вона так прихована деревами та

кущами, що скидається скорше на потаємну засідку, ніж на початок річки з такого озера, як Мерехтливе Свічадо.

Непосида влучно схарактеризував це місце, де струмок, здавалося, справді зачався в засідці. Стрімкі береги здіймалися не менше як на сто футів кожен. Але з західного боку виступав невеличкий клин низини, що наполовину звужував річище. Низько над водою звисали кущі, сосни, мов велетенські церковні колони, тяглися до світла своїм переплутаним гіллям, і очам навіть зблизька важко було розшукати улоговину, по якій текла річка. З порослого лісом крутого берега також неможливо було помітити жодних її ознак. Все це ніби утворювало суцільний листяний килим без кінця-краю.

Підхоплений течією, човник повільно плів уперед і, нарешті, опинився під зеленим склепінням, де сонце насилу пробивалося крізь поодинокі просвіти, ледь розріджуючи морок унизу.

— Справжнісінька засідка, — майже пошепки сказав Непосида, ніби відчуваючи, що це місце само вимагає таємничості й остороги. — Ось чого старий Том сховався десь тут зі своїм ковчегом. Ми трохи пропливемо вниз за течією і, певне, знайдемо його.

— Але ж тут ніде сховатися такому великому судну, — заперечив Звіробій. — Навіть наш човник, мені здається, навряд чи пройде тут.

Непосида засміявся у відповідь на ці слова і, як з'ясувалося невдовзі, мав на те цілковиту підставу. Тільки-но вони поминули зарослі чагарів, що вкривали всуціль береги, як опинилися у вузькій, але досить глибокій протоці. Прозора вода стрімко мчала під листяним шатром, що його підпирали арки із стовбурів вікових дерев. Береги й тут кучерявились зеленню, але кущі залишали вільний прохід футів двадцять завширшки, за яким попереду відкривалася далека перспектива.

Наші шукачі пригод вдавалися тепер до весел тільки для того, щоб утримати легке суденце на середині течії. З ревною пильністю вдивлялися вони в кожен закрут річки, яких було кілька вже на протязі перших ста ярдів. Та поворот ішов за поворотом, а човник плів далі й далі за течією. Раптом Непосида без попередження, без єдиного слова вхопився за куш, і човник завмер на місці. Причина на те, мабуть, була вельми поважна. Звіробій миттю поклав руку на приклад карабіна. Він не злякався — це був мимовільний рух, вироблений мисливською звичкою.

— А он і старий друзяка, — прошепотів Непосида, показуючи кудись пальцем і сміючись од щирого серця, хоч зовсім безгучно. — Як я і гадав, бродить по коліна в баговинні й воді, перевіряючи свої пастки та принади. Але, побий мене грім, я ніде не бачу ковчєга, хоч закладаюся кожною шкурою, яку я добуду за літо, що Джуді не наважиться ступати своїми гарними малесенькими ніжками по такому чорному багні! Певне, дівчисько розчісує косу на березі якогось струмка, де можна милуватися з своєї вроди та накопичувати зневагу до нашого брата, чоловіків.

— Ти несправедливий до молодих жінок. Так-так, Непосидо, ти часто перебільшуєш їхні вади, як і їхню досконалість. Не побоюся сказати, що оця сама Джудіт не так уже, мабуть, і зачарована собою і не так зневажає нас, як ти, здається, гадаєш. Напевне, вона працює для свого батька в господі, поки він працює для неї коло пасток.

— Як втішно почути правду з чоловічих вуст хоч один раз у дівочому житті! — пролунав приємний, низький, але м'який жіночий голос так близько від човника, що обидва товариші здригнули. — А вас, майстре Непосидо, справедливі слова просто душать, і я вже давно не сподіваюся будь-коли почути їх з ваших уст. Останнє таке слово застрягло вам у горлянці й ледве не призвело до наглої смерті. Але я рада, що бачу вас у кращому товаристві, ніж досі, і що люди, котрі вміють поважати жінок та поводитися з ними, не соромляться мандрувати з таким героєм.

По цих словах надзвичайно вродливе і юне жіноче обличчя визирнуло в просвіті між листям на відстані Звіробоевого весла. Його власниця милостиво усміхнулася до юнака, а сердитий погляд, між іншим, удаваний і глузливий, яким вона обпекла Непосиду, ще дужче підкреслив її разючу красу, показавши всю розмаїтість гри виразистого, але капризного личка.

Тільки придивившись пильніше, наші шукачі пригод збагнули, чому пощастило дівчині з'явитися так зненацька. Непомітно для самих себе вони прибилися до самісінького борту "ковчега", схованого в навмисне підрізаних і зігнутих кущах, тож Джудіт Гаттер досить було тільки розгорнути листя перед вікном, щоб визирнути до них і заговорити.

РОЗДІЛ IV

Не тіка оленя полохливе на-луг.

Як іду я в оселю до неї;

І травневій фіалці я ліпший друг,

І струмочок розносить пісню навкруг,

Пісню любові квітки моєї.

Браєнт

"Ковчег", як усі називали плавучу оселю Гаттерів, збудований був дуже просто. Велика плоскодонна баржа правила за нижню частину цього судна; посередині, займаючи всю ширину і майже дві третини довжини, стояла низька споруда, схожа на "замок", але зроблена з такого легкого матеріалу, який навряд чи міг захистити від куль. Борти баржі були трохи вищі, ніж звичайно на суднах такого типу, зате каюта здіймалась у висоту лише настільки, щоб у ній вільно можна було стояти, завдяки чому вся ця незвичайна надбудова не дуже впадала в око і не виглядала надто незграбною. Одне слово, "ковчег" мало чим відрізнявся від сучасних плоскодонних барок, що плавають на каналах, хоч був грубіше змайстрований, мав більшу ширину, а обшиті корою стіни та дах свідчили про напівдике життя його мешканців. І все-таки вимагався неабиякий хист, щоб збудувати це судно, порівняно легке й досить поворотке при його місткості. Каюта була розгороджена на дві кімнати. Одна правила за вітальню, і в ній же спав батько, в другій жили дочки. Немудре начиння стояло в кухні, яка містилася на кормі просто неба; слід нагадати, що "ковчег" був виключно літнім житлом.

Легко зрозуміти, чому Непосида назвав це місце "засідкою". Як уже згадувалося, майже скрізь понад озером та річкою з високих, стрімких берегів над водою звисали низькорослі дерева та буйні кущі. Подекуди вони просто лягали на воду, закриваючи її

на тридцять, а то й сорок футів. Там, де береги здіймалися кручами, було глибоко, і Гаттер без особливих зусиль загнав свій "ковчег" в одну з таких схованок, де й заякорив його, певний у безпечності обраного місця; в становищі Гаттера ця осторога була не зайва. Коли судно опинилося під захистком дерев та кущів, досить було прив'язати дві-три каменюки до кінців гілок, щоб примусити їх глибоко зануритися в річку. Кілька зрубаних і вміло прилаштованих кущів довершили справу. Як уже бачив читач, маскування вийшло таке вдале, що ввело в оману навіть людей, які звикли до лісового життя і які саме в цей час розшукували сховане судно.

Тільки-но човник зайшов у просвіт між гіллям, залишений для входу, Непосида перескочив через борт і за мить уже весело й трохи ущипливо розмовляв з Джудіт, очевидно, забувши про все на світі. Зовсім інакше повівся Звіробій. Він зайшов у "ковчег" повільною і обережною ходою, уважно й допитливо оглядаючи судно. Щоправда, він кинув на Джудіт захоплений погляд, вражений її сліпучою і своєрідною вродою, та навіть ця врода ні на мить не послабила його цікавості до житла Гаттерів. Крок за кроком він вивчав цю дивовижну споруду, обмацуючи скріпи та з'єднання, знайомлячись із засобами оборони і взагалі не обминаючи жодної дрібниці, цікавої для людини, що постійно має дбати про свою безпеку. Не лишив він без уваги й самої схованки. Юнак придивлявся до неї вельми ретельно, раз у раз щось схвально бурмочучи. Прикордонні звичаї дозволяють людині почуватися дуже вільно, а тому, оглянувши кімнати, як він це зробив раніше в "замкові", Звіробій відчинив двері й ступив на протилежний кінець баржі. Тут він побачив другу сестру, що сиділа під листяним шатром і була зайнята якимсь нехитрим рукоділлям.

Кінчивши на цьому знайомство з "ковчегом", Звіробій опустил на підлогу приклад свого карабіна й, зіпершись обома руками на дуло, задивився на дівчину з такою цікавістю, якої не змогла викликати в нього навіть надзвичайна врода її сестри. Із слів Непосиди він зробив висновок, що в Гетті розуму менше, ніж випадає звичайно людині, а виховання серед індіанців навчило його особливо лагідно поводитися з тими, кого покривдила доля. До того ж у зовнішності Гетті Гаттер не було нічого неприємного, що часто відштовхує всіх від душевнохворих. Власне, божевільною дівчину не можна було назвати. Її розум був слабкий лише тим, що втратив хитрість та нещирість, властиві більшості нормальних людей, але зберіг простодушність і любов до правди. Мало хто знав цю дівчину, але всі, хто її бачив і хто розумівся на таких речах, часто помічали, що її уявлення про справедливість були сливе інстинктивні, а відразу до всього поганого визначала головну рису її вдачі, ніби огортаючи дівчину атмосферою найчистішої моральності. Ця особливість нерідко зустрічається в людей, що їх вважають слабоумними.

На виду Гетті була також мила і через велику схожість здавалася копією своєї сестри, тільки пом'якшеною і скромнішою. Зовнішнього блиску, властивого Джудіт, в неї не було, зате спокійний, тихий, майже святий вираз її лагідного обличчя прихилив до неї кожного спостерігача, і рідко хто, подивившись на дівчину, не переймався щирим і глибоким співчуттям. Обличчя в Гетті було бліде; немудра уява не

породжувала в її голові думок та жадань, від яких могли б зарум'яніти її щоки; доброчесність була настільки притаманна Гетті, що вона мовби підносила дівчину над усіма людськими слабостями. Природа й умови життя зробили з неї простодушне, наївне й довірливе створіння, а провидіння захистило її від зла ореолом морального світла, як кажуть, "одвело злі вітри од стриженого ягняти".

— Ви Гетті Гаттер? — мовив Звіробій, як ото звертаються з запитаннями до самого себе, і з його голосі було стільки доброти та привітності, що це, безперечно, не могло не викликати довіри дівчини. — Гаррі Непосида розповідав мені про вас, і я знаю, що ви зовсім дитя.

— Еге, я Гетті Гаттер, — відказала дівчина низьким, але приємним голосом, який природа й виховання вберегли від вульгарності.— Я Гетті, сестра Джудіт Гаттер і менша дочка Томаса Гаттера.

— Тоді я знаю вашу історію, бо Гаррі Непосида багато розказував про вас, а він мастак поговорити, коли є слухачі. Ви весь час живете на озері, Гетті?

— Звичайно. Мама померла, тато пішов до своїх пасток, а Джудіт і я сидимо вдома. А вас як звати?

— Легше про це запитати, дівчино, ніж мені відповісти на таке запитання. Я ще такий молодий, а вже переносив імен більше за деяких найзнаменитіших вождів у Америці.

— Але ж ви не кидаєте одне ім'я, перш ніж чесно заслужите інше?

— Сподіваюсь, що ні, дівчино, сподіваюсь, що ні. Мої імена були цілком заслужені. Гадаю, що й те, яке я ношу зараз, удержиться недовго, бо делавари рідко коли дають людині постійне прізвисько, а то все на час, поки трапиться нагода показати себе на раді або на стежці війни. Мені такої нагоди ще не траплялось. По-перше, я не народився червоношкірим, а тому не маю права брати участі в їхніх радах, і водночас я надто скромна особа, щоб зі мною радилися знатні люди мого кольору шкіри. По-друге, зараз оце почалася перша в моєму житті війна, але досі ще жоден ворог не вдерся в Колонію так далеко, щоб його могла дістати рука, навіть довша за мою.

— Скажіть мені ваші імена, — вела далі Гетті, простодушно дивлячись на нього, — і, може, я скажу, що ви за людина.

— Не заперечую, це можливо, хоча далеко не завжди. Люди часто помиляються, визначаючи вдачу своїх ближніх, і дають їм імена, яких ті зовсім не заслуговують. Ви можете переконатися в цьому, взявши імена мінгів, які їхньою мовою означають те саме, що й імена делаварів, — принаймні так мені казали, бо сам я мало знаю про це плем'я, — але якщо вірити чуткам, дехто не може назвати мінгів чесними, справедливими людьми. Через те я не надаю великого значення іменам.

— Скажіть мені всі ваші імена, — серйозно повторила дівчина, бо розум її був надто простий, щоб відокремлювати речі від їхніх назв, й імена мали для неї велику вагу. — Я хочу знати, що про вас думати.

— Гаразд, ви почуєте всі мої імена. Передусім я християнин і від народження білий, як і ви. Отож мої батьки дали мені ім'я, що переходить від батька до сина, як частка

спадку. Мого батька звали Бампо; ясна річ, так назвали й мене, а коли хрестили, нарекли Натаніелем, або Нетті, як найчастіше мене всі кличуть...

— Так-так, Нетті й Гетті! — квапливо перебила його дівчина й, знову одірвавшись од шитва, усміхнулась до нього. — Ви Нетті, а я Гетті, хоч ви Бампо, а я Гаттер. Бампо трішечки гірше, ніж Гаттер, правда?

— Ну, як на кого. Бампо звучить не дуже величаво, я згоден, та все-таки чимало людей прожили своє життя з цим іменем. А втім, я носив його не дуже довго; делавари скоро помітили, чи, може, їм тільки здалося, що я не вмію казати неправди, і вони прозвали мене спочатку Прямий Язик...

— Це гарне ім'я, — перебила його Гетті серйозно й упевнено. — А ви кажете, що імена нічого не значать!

— Такого я не кажу, бо, мабуть, справді заслужив це прізвисько, і неправда гірше уживається зо мною, ніж з деким. Та трохи згодом делавари завважили, що в мене моторні ноги, й перехрестили мене на Голуба, бо, як ви знаєте, в голуба прудкі крила і літає він завжди прямо-прямісінько.

— Яке красиве ім'я! — вигукнула Гетті. — Голуби — гарненькі пташки!

— Переважна більшість істот, що їх сотворив бог, гарні по-своєму, добра дівчино, хоч люди часто калічать їх, примушуючи змінювати свою природу й вигляд. Зважаючи на те, яким я був гінцем і як розбирався у нечітких слідах, мене, нарешті, почали браги на полювання, вирішивши, що я спритніший і швидше розшукую дичину, ніж більшість хлопчаків. Тоді мене прозвали Клаповухим, бо, як вони казали, я маю собаче чуття.

— Це не так гарно, — відповіла Гетті. — Гадаю, ви недовго носили це ім'я?

— Тільки до того часу, поки стягся грошима на карабін, — відповів юнак, і крізь його звичайний спокій та витриманість прозирнула деяка гордість. — Тоді побачили, що я можу забезпечувати вігвам дичиною. Згодом я дістав ім'я Звіробій, яке ношу й досі, хоч воно дуже буденно звучить для тих, хто зважає, що доблесніше здобути скальп ближнього, ніж оленячі роги.

— Ну, Звіробою, я до них не належу, — відповіла Гетті просто. — Джудіт любить солдатів, і червоні мундири, і пишні китиці, а для мене все те ніщо. Вона каже, що офіцери шляхетні, веселі та люб'язні, а я вся тремчу, коли дивлюся на них, бо їхнє ремесло — вбивати собі подібних. Ваше заняття мені більше до душі, а ваше останнє ім'я просто чудове, багато краще, ніж Нетті Бампо.

— Так, як ви мислите, Гетті, для вас цілком природно, й нічого іншого я не чекав.

Кажуть, ваша сестра вродлива, надзвичайно вродлива для простої смертної, а краса завжди шукає, щоб нею захоплювались.

— Невже ви ніколи не бачили Джудіт? — спитала дівчина з раптовою серйозністю. — Якщо ні, негайно йдіть і подивіться на неї. Навіть Гаррі Непосида не такий гарний з себе. Хоч він мужчина, а вона жінка.

Звіробій з жалем подивився на дівчину. Її бліде личко трохи зарожевіло, а очі, звичайно такі лагідні та ясні, заблищали, виказуючи затаєне почуття.

— Ох, Гаррі Непосида! — пробурмотів він сам до себе, прямуючи через каюту на

протилежний кінець "ковчега". — Ось що значить зовнішній лоск та добре почеплений язик. Неважко помітити, куди прихиляється серденько цього нещасного створіння, хоч як би там велося з твоєю Джудіт.

Тут залицання Непосиди, кокетування його коханої, роздуми Звіробоя та тихі мрії Гетті зненацька урвала поява човника, в якому власник "ковчега" проплив вузьким проходом між кущами, що правив за своєрідний рів на підступах до його житла. Очевидно, Гаттер, або Плавучий Том, як його запросто звали мисливці, обізнані з його звичками, пізнав Непосидин човник, бо нітрохи не здивувався, побачивши велета на баржі.:Навпаки, він поздоровкався з ним не тільки привітно, але з видимим задоволенням, до якого домішувався легкий жаль з приводу того, що Гаррі не з'явився на кілька днів раніше.

— Я чекав тебе ще на минулому тижні,— сказав він чи то буркотливо, чи то привітно, — і дуже сердився, що ти не показуєшся. Тут проходив гонець, попереджаючи траперів і мисливців, що між Колонією та Канадою знову заварилася каша. І я почував себе вельми самотньо у цих горах, маючи три скальпи й лише одну пару рук, щоб їх захищати.

— Воно й зрозуміло, — відповів Марч. — Так і має почуватися батько. Були б у мене такі дочки, як Джудіт та Гетті, я, безперечно, сказав би те саме. Хоч, взагалі кажучи, мене цілком влаштовує, коли найближчий сусіда живе за п'ятдесят миль, а не в тебе під носом.

— Однак ти визнав за краще не блукати в цих нетрях одинцем, знаючи, що канадські дикуни, можливо, вештаються поблизу, — заперечив Гаттер, кидаючи недовірливий і водночас допитливий погляд на Звіробоя.

— А чом би й ні? Кажуть, що навіть поганенький супутник допомагає скоротати дорогу. А цього хлопця я вважаю добрим товаришем. Це, Томе, Звіробій, уславлений мисливець серед делаварів, але сам християнин від народження й за вихованням, як ти чи я. Звісно, парубкові далеко до досконалості, але трапляються люди й гірші в тих краях, звідки він прийшов, та, певне, й тут він стикнеться з такими, що нітрохи не кращі. Якщо нам доведеться боронити наші пастки й наші володіння, хлопець годуватиме всіх нас, бо він мастак на дичину.

— Вітаю, вас, молодий чоловіче, — пробурчав Том, подаючи юнакові тверду, костисту руку, як доказ своєї щирості.— В такий час кожна біла людина друг, і я розраховую на вашу підтримку. Діти іноді примушують стискатися навіть камінне серце, і доля двох дочок хвилює мене більше, ніж усі мої пастки, шкури й права на цю країну.

— Так воно й має бути! — вигукнув Непосида. — Справді-бо, Звіробою, ми з тобою ще не маємо в цьому досвіду, але все одно я вважаю, що так і має бути. Коли б і в нас були дочки, то напевне і ми б почували те саме, і я вклоняюсь людині, яка поділяє ці почуття. Щодо Джудіт, старий, то я вже записався до неї в солдати, а Звіробій допоможе тобі оборонити Гетті.

— Вельми вам вдячна, майстре Марчу, — відповіла красуня своїм звучним

глибоким голосом. Як і в Гетті, вимова в неї була чітка і правильна, що свідчило про краще виховання, ніж можна було сподіватися, дивлячись на її батька та знаючи його життя. — Вельми вам вдячна, але в Джудіт Гаттер стане мужності й досвіду, щоб покладатися більше на себе, а не на таких вродливих вітрогонів, як ви. Коли нам таки доведеться стикнутися віч-на-віч з дикунами, то ви вже краще зійдіть з моїм батьком на берег, а не ховайтеся в хижі під приводом, що захищаєте нас, жінок, і...

— Ой дівко, дівко, — перебив її батько, — припни свого язика та вислухай правду! Дикуни вже вештаються побіля озера, і хто його зна, чи не надто близько вони оце зараз і чи не надто скоро ми про них почуємо.

— Якщо це правда, майстре Гаттере, — сказав Непосида, змінившись на лиці, що свідчило тільки про те, як серйозно він сприйняв повідомлення старого, й зовсім не вказувало на легкодухий переляк, — якщо це правда, то твій ковчег стоїть страшенно невідгідно. Маскування ввело в оману Звіробоя й мене, але навряд чи воно піддурить справжнього індіанця, що вийшов полювати на скальпи.

— Цілком згоден з тобою, Непосидо, і всією душею бажав би, щоб ми оце стояли де завгодно, тільки не в цьому вузькому покрученому протоці. Правда, зараз він нас ховає, але стане згубним, коли нас викриють. А що дикуни близько, то тим паче нам важко виплисти з річки, не ризикуючи бути підстреленими, як дичина на водопої.

— А ви певні, майстре Гаттере, що червоношкірі, котрих ви боїтеся, дійсно прийшли сюди з Канади? — запитав Звіробій скромно, але серйозно. — Ви бачили хоч одного й чи можете сказати, як вони розмальовані?

— Я знайшов їхні сліди поблизу, але не бачив жодного червоношкірого. Я проплив протоком униз приблизно на милю, оглядаючи свої пастки, коли раптом помітив свіжий слід, що перетинав край болота й тягся на північ. Не минуло й години, як хтось там пройшов. За розміром ступні та манерою вивертати п'яти я враз розпізнав ходу індіанця ще до того, як знайшов стоптаний мокасин, кинутий його хазяїном як непотріб. Я навіть бачив, де індіанець зупинився, щоб зробити собі новий; це було всього за кілька ярдів од того місця, де він покинув старий.

— Не дуже схоже на червоношкірого, що йде стежкою війни, — заперечив Звіробій, хитаючи головою. — Досвідчений воїн принаймні спалив би, закопав чи втопив у річці такий доказ. Цілком імовірно, що ви натрапили на мирний слід. Мені полегшає на душі, якщо ви докладно змалюєте або покажете мені той мокасин. Я сам прийшов сюди, щоб повидатися з молодим індіанським вождем, і він має пройти приблизно в тому ж напрямку, про який ви згадували. Можливо, то й був його слід.

— Гаррі Непосидо, сподіваюсь, ти добре знаєш цього молодика, який призначає побачення дикунам в таких краях, де він ніколи раніше не бував? — спитав Гаттер тоном, що недвозначно вказував на справжню суть запитання; грубі люди рідко коли церемоняться і без вагань розкривають свої почуття. — Підступність притаманна індіанцям, а білі, які довго живуть серед дикунських племен, швидко переймають і їхню вдачу, і звички.

— Ти сказав святу правду, старий Томе, але це не обходить Звіробоя, бо він хлопець

чесний, бодай навіть більше нічим не міг би похвалитися. Я відповідаю за його порядність, хоча й не можу ручатися за його доблесть у бою.

— Тоді хотів би я знати, що його погнало в чужі краї?

— Я вам поясню, майстре Гаттере, — сказав молодий мисливець спокійно, як людина, у котрої завжди чисте сумління. — Тим паче, що, на мою думку, ви вправі про це спитати. Батько двох дочок, який живе на озері, як оце живете ви, має таке саме право цікавитися намірами незваних гостей, як Колонія має право зажадати від французів пояснень, ради чого вони виставили стільки нових полків на кордоні. Ні, ні, я не заперечую вашого права знати, чому незнайома людина прийшла у ваші краї, та ще в такий тривожний час.

— Якщо ви такої думки, друже, то розкажіть мені про це без зайвих слів.

— Я вже казав, що це легко пояснити, і про все чесно розкажу вам. Я молодий і досі ще ніколи не ходив по стежці війни. Та тільки-но делавари прочули, що союзне плем'я збирається послати їм вмпум і томагавк, вони негайно доручили мені піти до людей мого кольору шкіри і про все найточніше дізнатися. Я так і зробив, звітувавши про це перед вождями. Повертаючись додому, я зустрів на Шогері королівського офіцера, який віз гроші дружнім племенам, що живуть далі на захід. Я й Чингачгук, молодий вождь, котрий досі не вбив жодного ворога в своєму житті, вирішили, що нам обом випадає добра нагода вперше вийти на стежку війни. А один старий делавар порадив нам зустрітися біля скелі, де з озера починається річка. Не приховую, є в Чингачгука й інша мета, але то його таємниця, а не моя, і що вона нікого з нас не обходить, то я більше нічого не скажу...

— Тут ідеться про молоду жінку, — квапливо перебила Джудіт і враз засміялася з своєї нестриманості, ба навіть трохи почервоніла від того, що їй передусім спала саме ця думка. — Якщо йдеться не про війну і не про полювання, тоді це має бути кохання.

— Той, хто молодий, вродливий і часто чує про кохання, завжди ладен гадати, ніби в основі всього лежать сердечні почуття, але я нічого не скажу з цього приводу. Чингачгук чекатиме на мене завтра увечері, за годину до заходу сонця, біля скелі, після чого ми підемо далі разом своєю дорогою, не чіпаючи нікого, окрім ворогів короля, яких ми, згідно закону, маємо й за наших власних ворогів. Знаючи віддавна Непосиду, який ставив пастки в наших мисливських угіддях, і здібавши його на Шогері, коли він збирався йти сюди на літнє полювання, я домовився подорожувати разом з ним. Не так через страх перед мінгами, як ради того, щоб мати доброго товариша і, за його висловом, скоротати у товаристві далеку дорогу.

— І ви гадаєте, що слід, який я бачив, міг залишити ваш друг, прийшовши сюди завчасно? — спитав Гаттер.

— Так мені здається... Можливо, я помиляюся, а можливо, й ні. Однак, поглянувши на мокасин, я б одразу сказав, чи зроблено його на делаварський манір.

— То нате його, — сказала метка Джудіт, що вже встигла побувати в батьковому човнику. — Скажіть, кого він обіцяє нам — друга чи ворога? Я маю вас за чесну людину і вірю вам, попри все, що собі думає тато.

— Ти завжди так, Джуді: знаходиш друзів там, де я підозрюю ворогів, — пробурчав Том. — Але ми чекаємо, юначе, скажіть, якої ви думки про цей мокасин.

— Це не делаварська робота, — відповів Звіробій, уважно роздивляючись стоптаного й ні на що не придатного постола. — Я ще дуже недосвідчений на стежці війни, щоб говорити з певністю, але мені здається, що цього мокасіна сплетено на півночі й прибув він сюди з Країни Великих Озер.[30]

— В такому разі, хуг не можна залишатися більше ні миті,— сказав Гаттер, визираючи з своєї листяної схованки, ніби він уже не мав сумніву, що зустріне ворогів по той бік вузького й покрученого протоку.

— За годину почне поночіти, а в темряві немислимо плисти, не роблячи шуму, який неодмінно викаже нас. Чули ви луна від пострілу в горах з півгодини тому?

— Чули, старий, і чули самий постріл, — відповів Непосида, лише тепер збагнувши, якої необачності він допустився, — бо ж то я сам натиснув на курок.

— А я злякався, гадав, стріляють французькі індіани. Все одно це могло їх насторожити й навести на наш слід. Ти вчинив дуже погано, безглуздо гахаючи в воєнний час.

— Я й сам починаю так думати, дядечку Томе. Та все-таки якщо людина навіть у такій глушині не може стрільнути, боячись, що її почує ворог, то на біса носити при собі карабін?

Гаттер ще довго радився з обома гістьми, аж поки всім стало ясне становище, в якому вони опинилися. Старий розтлумачив друзям, як важко буде вивести в темряві "ковчег" з цього вузького і швидкоплинного протоку, не наробивши шуму, що неминуче дійде до індіанських ушей. Хто б не були ті пришельці, котрі нишпорять у лісі, вони все одно триматимуться ближче до річки або до озера. Але береги річки в багатьох місцях заболочені; до того ж вона звивиста й поросла густими чагарями, отже нею можна плисти навіть удень, не боячись, що тебе побачать. Ось чому вушей треба остерігатися більше, ніж очей, надто поки судно вибереться з короткої, тісної й покритої листяним шатром ділянки протоку.

— Це місце дуже зручне, щоб розставляти пастки, та й сховане воно від цікавих очей багато краще, ніж озеро. І все-таки я ніколи не забираюся сюди, не подбавши заздалегідь про те, як потім вибратися звідси, — казав далі старий дивак. — А робити це значно легше, коли підтягувати судно на линві, а не відштовхуватись веслами. Мій якір лежить зараз на дні у відкритому озері, де починається протік, а оце, бачте, линва, за яку слід тягти. Без вашої допомоги, з однією лише парою рук, звісно, дуже нелегко витягти таку баржу проти течії до озера. На щастя, Джуді орудує стерновим веслом не гірше за мене, і коли ми не боїмося ворогів, то без особливої мороки виборсуємося з річки.

— А що ми виграємо, майстре Гаттере, змінивши позицію? — спитав Звіробій дуже серйозно. — Тут надійна схованка й, засівши в каюті, можна завзято боронитися. Сам я ніколи не брав участі в боях і знаю про них лише з розповідей, але мені здається, що під таким захистом ми могли б подолати двадцять мінгів.

— Гай-гай, ніколи не брали участі в боях і знаєте про них лише з розповідей! Це одразу видно, юначе. Чи бачили ви будь-коли озеро ширше за оце, до того як прийшли сюди з Непосидою?

— Не можу сказати, що бачив, — відповів Звіробій. — В моєму віці треба вчитися, і я далекий від того, щоб підвищувати свій голос на раді, поки не набрався належного досвіду.

— Гаразд, тоді я розтлумачу вам усі невігоди бою на цій позиції й усі переваги відкритого озера. Тут, як ви бачите, дикуни посилятимуть кожен свій постріл у ціль, і треба гадати, що кілька куль все-таки влетять у шпари між колодами. З іншого боку, нам доведеться стріляти навмання в лісову гущину. Далі, нам загрожують постріли також згори, бо кора, що нею покрито дах, либонь не міцніша за звичайнісіньку дранку. Поза все це, в мою відсутність можуть захопити й пограбувати замок, і тоді пропаде все моє майно. На озері ж напад можна вчинити тільки з човнів або з плотів, а ми загородимо замок ковчегом. Чи все вам ясно, юначе?

— Так, це звучить розумно й переконливо, і я не буду вам перечити.

— Годі, старий Томе! — вигукнув Непосида. — Якщо вже треба забиратися звідси, то чим скоріше ми почнемо, тим швидше знатимемо, чи судилося нам сьогодні скористатися власними скальпами як нічними ковпаками.

Пропозиція була настільки слухна, що ніхто не став сперечатися. Після деяких попередніх пояснень троє чоловіків зосереджено взялися до роботи, щоб зрушити "ковчег" з місця. Легкі чали було миттю прибрано, і важка споруда, підтягувана за линву, повільно виповзла з-під укриття. Тільки-но вона подолала опір гілок, як бистрина підхопила її і майже впритул підігнула до західного берега.

У всіх мимоволі похололо в грудях, коли "ковчег", чіпляючись каютою за гілля, почав продиратися під цим берегом крізь кущі та дерева: ніхто не знав, у яку мить та звідки може вискочити принишклий кровожерливий ворог. Похмуре світло, що сіялося крізь нависле листяне шатро або пробивалося у вузький, схожий на стрічку просвіт, ніби позначаючи ним шлях річки вниз, посилювало відчуття небезпеки, бо хоч предмети було й видно, але їхні обриси розпливалися. Сонце ще не зовсім сіло, однак пряме проміння уже не падало в долину, й вечірні тіні почали густіти й довшати, надаючи лісовим сутінкам ще більшої похмурості.

Та в міру того, як чоловіки витягали линву, "ковчег" рівномірно і безупинно просувався вперед. У баржі було дуже широке днище, завдяки чому вона неглибоко сиділа в воді й пливла порівняно легко.

Досвід підказав Гаттерові ще один запобіжний захід, який зробив би честь першому-ліпшому морякові і який геть усунув перепони, що інакше зустрічали б їх на кожному крутому повороті річки. Коли "ковчег" плив униз за течією, Гаттер поприв'язував до линви важкі каменюки і скинув їх у воду якраз на середині протоку. Таким чином утворився цілий ланцюг якорів, де кожен наступний якір утримувався на місці попереднім. Головний судовий якір лежав аж у відкритому озері, й до нього треба було добиратися задки, підіймаючи дорогою всі проміжні. Завдяки цьому хитромудрому

пристосуванню "ковчег" легко оминав перешкоди й не застрявав на поворотах, чого інакше Гаттер не міг би уникнути з своєю єдиною парою рук.

Використовуючи всі переваги цього винаходу та гнані страхом наразитися на ворогів, Плавучий Том і обидва його дужі помічники тягли "ковчег" проти течії з такою швидкістю, яку лиш дозволяла міцність линви. На кожному повороті протоку з дна піднімали каменяку, після чого курс баржі мінявся, і вона пливла до наступної каменяки. В такий спосіб — од буя до буя, як сказав би моряк, Гаттер вів своє судно вперед, час від часу тихим, приглушеним голосом то спонукуючи юнаків напружити всі свої сили, то застерігаючи їх од надмірного запалу, який цього разу міг обернутися лихом.

Незважаючи на те, що всі вони звикли до лісового життя, похмурий вигляд затіненої густою рослинністю річки посилював у кожного відчуття тривоги. І коли нарешті "ковчег" досяг першого коліна Сасквеганни й перед очима зблиснув широкий простір озера, всі відчули полегкість, хоча, можливо, і не хотіли в цьому признатися. З дна підняли останню каменяку, бо звідси линва вже тяглася просто до якоря, кинутого, як пояснив Гаттер, у тому місці, де починалася течія.

— Слава богу! — вигукнув Непосида. — Виповзли таки на денне світло і тепер добре побачимо наших ворогів, якщо вже нам судилося мати з ними справу!

— Ну, цього ще не можна сказати, — пробурчав Гаттер. — На березі, саме там, звідки починається річка, лишилася місцинка, де може засісти ціла зграя. Найнебезпечніша мить настане тоді, коли ми поминемо оці дерева і вийдемо на чисту воду, бо вороги зостануться під прикриттям, а ми будемо у них перед очима... Джудіт, дівчинко моя, облиш весло та тікайте з Гетті далі від гріха; сядьте в каюті та, глядіть мені, не визируйте у віконце, бо ті, з ким нам, може, доведеться зустрітися, не стануть милуватися з вашої вроди... А тепер, Непосидо, ходімо й ми до кімнати і тягтимемо канат з-за дверей; принаймні так ми убережемося від несподіванок... Друже Звіробою, тут течія слабкіша й линва лежить прямо, як струна, тому буде доцільніше, коли ви переходитимете од віконця до віконця та стежитимете за тим, що робиться довкола. Тільки ж ховайте голову, якщо вам дороге життя. Бозна, коли і де ми почуємо про наших сусідів.

Звіробій послухався, але не відчував страху. Його просто захопила новизна й напруженість подій. Вперше в своєму житті він опинився близько від ворога чи принаймні мав досить підстав так гадати; та ще такого ворога, як індіани, з усією їхньою хитрістю і підступністю. Коли він причаївся біля одного з віконць, "ковчег" саме почав долати найвужчий відтинок протоку, звідки й починалася власне річка; дерева тут густо перепліталися вгорі, утворюючи над течією зелене склепіння. Ця особливість така ж характерна для геть усіх тутешніх річок, як, скажімо, для річок Швейцарії характерне те, що вони бурхливо вириваються з крижаних палаців.

"Ковчег" уже минав останній поворот цього листяного коридора, коли Звіробій, оглянувши все, що тільки можна було побачити на східному березі річки, пройшов через кімнату, аби подивитися у протилежне віконце на західний берег. Його поява

біля цього спостережного пункту виявилася дуже вчасною: тільки-но він зиркнув оком у шпару, як побачив таке, що, безперечно, могло нажахати молодого й недосвідченого вартового. Над водою, зігнувшись майже в дугу, звисало молоде дерево; колись воно тяглося до світла, а потім назавжди згорбатіло під вагою снігу, — випадок досить звичайний для американських лісів. І от на це дерево вже видерлося чоловіка шість індіанців, а решта стояли внизу, готові кинутися слідом за передовими, тільки-но ті звільнять місце. Очевидно, індіани замірялися пробігти по стовбуру й поплигати на дах "ковчег", коли судно пропливатиме під ними. Зробити це було, далебі, неважко, бо дерево росло дуже похило, гілки правили за добру підпору рукам, а плигнути з такої висоти могла б навіть і дитина. Звіробій побачив цю ватагу саме тоді, коли вона щойно вискочила з лісу й почала видиратися на дерево. Чудове знання індіанських звичаїв миттю підказало йому, що нападники розмальовані по-бойовому і належать до ворожого племені.

— Тягни, Непосидо, — закричав він, — тягни що є сили, якщо ти кохаєш Джудіт Гаттер! Тягни, чоловіче, тягни!

Молодий мисливець знав, що звертається з цим закликком до людини, наділеної могутністю велета. Голос його пролунав серйозно й пересторожливо. Гаттер і Марч, відчувши, що тут не до жартів, у найкритичніший момент дружно й щосили наполягли на ливу. "Ковчег" подвоїв швидкість і нарешті проскочив під деревом, ніби усвідомлюючи, яка небезпека над ним нависла.

Зрозумівши, що їх викрито, індіани вигукнули свій грізний бойовий клич і, стрімголов кинувшись на дерево, почали плигати на таку жадану їм здобич. Ось уже шестеро ворогів один по одному спробували щастя. Однак усі попадали в воду — котрий ближче, котрий далі, залежно від того, раніше чи пізніше він опинився на дереві.

Тільки вождь бувши у найнебезпечнішому місці попереду всіх і плигнувши першим, упав на баржу біля самісінького стерна. Але падіння несподівано так оглушило його, що він хвилину стояв зігнувшись, не тямлячи, що з ним коїться.

В цю мить з каюти вискочила Джудіт. Збуджена сміливістю свого вчинку, з зарожевілими щоками, вона здавалася ще вродливішою. Зібравшись на силах, дівчина одним поштовхом скинула нападника за борт, сторч головою в річку. Та тільки-но вона це зробила, в ній одразу прокинулася жінка. Вона перехилилася через корму, бажаючи дізнатися, що сталося з індіанським вождем, і очі їй полагідніли. Дівчина спалахнула від сорому та подиву перед власною сміливістю й залилася своїм звичним грайливим, приємним сміхом.

Все тривало не більше хвилини. Потім Звіробоева рука обхопила її за стан і хутко затигла назад до каюти. Відступ був вельми вчасний. Щойно вони опинилися в безпеці, як увесь ліс наповнився нестямними криками і кулі застукали по колодах.

Тим часом "ковчег" швидко й невпинно просувався вперед, і, коли скінчилася ця невеличка пригода, йому вже ніщо не загрожувало. Як тільки пригас перший спалах гніву, дикуни перестали стріляти, розуміючи, що марно витрачають набої. Баржа

підпливла до останнього, справжнього якоря, і Гаттер спритно витяг його з води, не перешкоджаючи ходові судна. Течія тут була тиха, і "ковчег" за інерцією вплив у відкрите озеро, хоча й не так далеко від берега, щоб знешкодити ворожі кулі. Гаттер і Марч витягли два невеликих весла й, ховаючись за каютою, незабаром одігнали "ковчег" на таку відстань, що ворогам уже не лишилось надії знову зненацька напасти на них.

РОЗДІЛ V

Хай звір конаючий кричить,

Живий — радіє волі.

Один на варті, інший спить:

Яка у кого доля.

Шекспір, "Гамлет"

Незабаром відбулася ще одна нарада, на якій були присутні Джудіт та Гетті. Безпосередня небезпека тепер їм уже не загрожувала, і тривогу заступило гнітюче усвідомлення того, що на берегах озера зібралися значні ворожі сили, які, безперечно, не пропустять нагоди довести до кінця свої лихі заміри. Ясна річ, дужче за всіх непокоївся Гаттер, а дочки, звиклі в усьому покладатися на батька, навіть не уявляли, яка небезпека над ними зависла. Старий Гаттер чудово розумів, що обидва гості вільні покинути його, коли їм заманеться. І ця обставина, як легко міг помітити уважний спостерігач, тривожила його над усе.

— У нас велика перевага перед ірокезами, чи хто там вони в біса є оті наші вороги, — сказав він. — Бо ми на плаву. На озері немає жодного човна, якого б я не знав. Ти, Непосидо, пригнав свого сюди, ото ж на березі лишилося тільки три, і їх так добре сховано в дуплах, що індіани нізащо їх не знайдуть, нехай хоч скільки шукають.

— Ну, я не згоден, цього ніхто не може твердити з певністю, — докинув Звіробій. — Досить червоношкірому тільки замислити щось розшукати, і нюх у нього стає гостріший, ніж у гончака. Якщо ця зграя вийшла полювати скальпи, або сподівається пограбувати, або стала на стежку війни ради честі, звісно, честі в їхньому розумінні, не знаю, яке треба дупло, щоб сховати човника від їхніх очей.

— Твоя правда, Звіробою! — вигукнув Гаррі Марч. — Тут ти непогрішимий, як Євангеліє, і я страшенно радий, що моя шкаралупка в мене під рукою. Я гадаю, коли вони серйозно надумали викурити нас, то ще до завтрашнього вечора знайдуть усі ті три човники, а отже, старий Томе, не завадить нам взятися за весла.

Гаттер відповів не одразу. Якийсь час він мовчки роздивлявся довкола, оглядаючи небо, озеро та смугу лісу, що оперізувала його з усіх боків. Ніде він не помітив тривожних ознак. Безкраї ліси дрімали в глибокій тиші, небо було напрочуд спокійне, його золотило останнє проміння призахідного сонця, а озеро здавалося ще чарівнішим і дихало таким миром, мовби нічого й не трапилося за цілий день. То була картина загального умиротворення; вона заколисувала людські пристрасті, навівала на них священний спокій. Як вона вплинула на мешканців "ковчега", покаже наша подальша розповідь.

— Джудіт, — гукнув батько по тому, як закінчив цей нетривалий, але прискіпливий огляд, — вже скоро ніч. Приготуй нашим друзям попоїсти. В далекій дорозі нагулюється добрий апетит.

— Ми не голодні, майстре Гаттере, — встряв у розмову Марч, — бо добряче під'їли, коли прийшли до озера. І щодо мене, то товариству Джуді я віддаю перевагу над її вечерею. В таку тиху ніч приємно посидіти біля неї.

— Плоть залишається плоттю, — заперечив Гаттер, — і вимагає своєї поживи... Джудіт, приготуй попоїсти, і нехай сестра допоможе тобі. Мені треба поговорити з вами, друзі,— казав він далі, коли дочки пішли, — і я не хочу, щоб дівчата це чули. Ви бачите, в якому я становищі. Я хотів би почути вашу думку про те, що мені зараз робити. Вже тричі мене підпалювали, але то було на березі. Я почував себе в цілковитій безпеці відтоді, як побудував замок та оцей ковчег. Проте досі усі нещастя звалювались на мене в мирний час, і, власне, то були дрібниці, до яких мусить бути готовий кожен, хто живе в лісі. Але тепер справа обертається серйозно, і я плекаю надію, що ваші міркування розважать мені серце.

— Я так гадаю, старий Томе, що і ти сам, і твоя оселя, і твої пастки, і всі твої володіння вскочили в страшенну халепу, — діловито відповів Непосида, не вважаючи за потрібне будь-що приховувати. — Коли я хоч дрібку метику в комерції, вони не варті сьогодні й половини того, чого варті були ще вчора. Я не дав би за них більше, навіть коли б розплачуватись запропонували шкурами.

— Але ж я маю діти! — вів далі Гаттер таким тоном, що навіть сторонній спостерігач з гострим оком не міг би сказати, що це: майстерно підкинута принада чи щирий вияв батьківської тривоги. — Ти знаєш, Непосидо, у мене дві дочки, і до того ж можу сказати, вони славні дівчатка, хоч я їм батько.

— Кожен властен казати що хоче, майстре Гаттере, надто коли йому непереливки. Ти справді маєш дві дочки, і одна з них така красуня, що немає їй рівні на всьому кордоні, хоч поведінка в неї могла б бути краща. Що ж до бідолашної Гетті, то вона всього лише Гетті Гаттер, і це все, що можна сказати про нещасне створіння. Я попросив би тебе віддати за мене Джуді, якби поведінка її пасувала до того личка.

— Бачу, Гаррі Непосидо, ти друг тільки в щасті, покладатися на тебе не можна. І твій товариш, очевидно, міркує так само, — відповів старий з деякою зневагою, не позбавленою гідності.— Гаразд, звірюся на волю провидіння, яке, можливо, почує батькові молитви.

— Якщо вам здалося, що Непосида збирається кинути вас, то ви, їй-бо, несправедливі до нього, — сказав Звіробій з простодушною серйозністю, яка ще дужче поглиблювала переконливість його слів. — Я гадаю, що ви несправедливі до нього, і знаю, що ви несправедливі до мене, коли подумали, ніби я піду слідом за ним, в разі він виявиться таким безсердечним, що полишить у біді ціле сімейство. Я прийшов на це озеро, майстре Гаттере, щоб зустріти тут свого друга. Запевняю вас: завтра перед заходом сонця він буде на призначеному місці, й тоді вас захищатиме ще один карабін. Правда, той карабін, як і мій, ще не випробувано в бою, але він уже не раз довів свою

вправність на полюванні як по дрібній, так і по крупній дичині, отож я певен у його надійності проти всіх смертних.

— Отже я можу сподіватися, Звіробою, що ви залишитеся біля мене й моїх дочок? — спитав старий з виразом батьківського неспокою на обличчі.

— Можете, Плавучий Томе, здається, вас так величають. Я стоятиму за вас, як брат за сестру, як чоловік за дружину чи як закоханий за свою кохану. В цій біді ви можете звіритися на мене в усьому, і я гадаю, що Непосида зрадить себе самого й свої жадання, коли не скаже вам те саме.

— Еге, він скаже! — вигукнула Джудіт, вистромивши гарненьке личко з-за дверей. — Він непосида і за вдачею, і за прізвиськом і, звісно, й миті не посидить на місці, коли відчує, що його панській вроді загрожує небезпека. Ні "старий Том", ні його "дівчатка" не покладаються на майстра Марча: вони його вже знають. А вам, Звіробою, вони вірять. Ваше чесне обличчя і чесне серце переконують нас, що ви дотримаете свого слова.

Все це було сказано швидше з удаваною, ніж з щирою зневагою до Непосиди. Але в слова було вкладено чимало почуття. Вродливе обличчя Джудіт досить промовисто говорило про це. І якщо Марчеві здалося, що він ще ніколи не бачив на цьому обличчі такої гордовитої зверхності — почуття, до якого особливо була схильна красуня, — то, безперечно, ще ніколи воно не освітлювалося такою жіночою ласкою й ніжністю як тоді, коли її блакитні очі глянули на Звіробоя.

— Облиш нас, Джудіт! — суворо наказав Гаттер, перш ніж юнаки встигли щось відповісти. — Іди геть і не повертайся, поки не приготуєш дичини та, риби. Дівку розбестили своїми лестощами офіцери, що іноді забідають сюди, майстре Марчу, і ти не ображайся на її дурне патякання.

— Нічого розумнішого ти ніколи не говорив, старий Томе, — погодився Непосида, якого аж пересмикнуло від репліки Джудіт. — Язикаті дженджики з форту зіпсували її. Я майже не впізнаю Джуді й скоро стану прихильником її сестри, яка мені більше до душі.

— Радий це чути, Гаррі, і бачу в цьому добру ознаку того, що ти берешся за розум. Гетті буде відданішою і розсудливішою подругою життя, ніж Джудіт, і, мабуть, охочіше прийматиме твоє упадання, бо я справді дуже боюся, що офіцери задурили голову її сестриці.

— Не може бути на світі дружини, відданішої за Гетті, — сказав, сміючись, Непосида, — хоч я не став би ручатися за її розсудливість. Та все одно: Звіробій не помилився, коли сказав, що ви знайдете мене на посту. Я не покину тебе, дядечку Томе, хоч би які були мої почуття та наміри щодо твоєї старшої дочки.

За своє молодечтво Непосида мав заслужену славу серед товаришів, і тому Гаттер з неприхованим задоволенням вислухав його обіцянку. Величезна фізична сила Марча була неоціненною підмогою навіть зараз, коли треба було пересунути "ковчег", а як вона могла прислужитися під час рукопашних сутичок у лісі! Жоден воєначальник, притиснутий ворогом, не радів так, почувши про прибуття свіжих підкріплень, як

зрадів навчений досвідом старий лісовик, дізнавшись, що могутній союзник не покине його. Ще хвилину тому Гаттер ладен був піти на угодовство з небезпекою й обмежитися обороною, та тільки-но він відчув себе у відносній безпеці, як невгамовний дух викликав у нього бажання перенести воєнні дії на ворожу територію.

— Великі премії обіцяно з обох сторін за скальпи, — кинув він з похмурою усмішкою, ніби відчуваючи всю силу спокуси й водночас бажаючи показати, що вважає негідним заробляти гроші способом, який хоч і визнано законним, але викликає огиду в усіх цивілізованих людей, — Мабуть, не дуже добре брати золото за людську кров, а проте коли люди вже почали губити одне одного, то чому б не прилучити клаптика шкіри до воєнної здобичі? Як ти гадаєш, Непосидо?

— Я гадаю, що ти здорово дав маху, старина, назвавши дикунську кров людською, і більше нічого. Скальп червоношкірого для мене все одно що пара вовчих ушей, і я з однаковою охотою ладен брати гроші за те й за те. Інша річ—білі, бо їм од природи гідка сама думка, щоб їх скальпували. Тим часом ваші індіани голять голови в очікуванні ножа і хвостовито відрощують на маківці віхтя, щоб зручніше було його хапати.

— Оце говорить мужчина! Я одразу відчув, що коли ти вже став на наш бік, то будеш з нами і душею, і тілом, — підхопив Том, втрачаючи всяку стриманість, як тільки помітив зміну в настрої товариша. — Ця навала червоношкірих може обернутися для них як їм і не снилося. Я певен, Звіробою, ви поділяєте думку Непосиди і вважаєте, що й цим шляхом можна підробити грошей так само чесно, як полюванням чи траперством.

— Ні, я іншої думки, і не хочу приховувати цього, — заперечив молодий мисливець. — Я не здатен знімати скальпи. Це суперечить совісті людей моєї релігії і мого кольору шкіри. Я буду з вами, старий Томе, у ковчезі й у замку, на човнику й у лісі, але я не заплямую себе нелюдською жорстокістю, хоч вона й притаманна індіанам. Якщо ви з Непосидою заздритеся на золото, що його обіцяє колоніальне начальство, ганяйтеся за ним самі, а під мій захист віддайте жінок. У мене інші уявлення про обов'язки білої людини, але всі ми однастайні в тому, що сильний повинен захищати слабшого.

— Гаррі Непосидо, ось та наука, яку вам треба вивчити на зубок і застосовувати на ділі,— почувся з каюти збуджений, але приємний голос Джудіт — неспростовний доказ того, що вона підслухувала всю розмову.

— Годі дуріти, Джуді! — сердито гримнув батько. — Одійди від дверей. У нас тут не жіноча розмова.

Однак Гаттер не ступив навіть кроку, щоб упевнитися, чи його послушали. Він тільки притишив голос і правив своєї далі.

— Хлопець має рацію, Непосидо, — сказав він, — і ми можемо залишити дітей під його опікування. А моя думка така, і, сподіваюсь, ти погодишся, що вона цілком слухна й розумна. На березі зібралася велика зграя дикунів, серед них є й жінки. Я не згадував про це при дівчатках, бо вони надто тонкосльозі й можуть розрюмсатися, коли дійде до справжньої роботи. Я дізнався про це, вивчаючи сліди мокасинів. Цілком

можливо, що ці індіани — звичайні мисливці, які, кочуючи, досі й не чули про війну та про премії за скальпи.

— В такому разі, старий Томе, чому ж вони, замість привітатися, хотіли поперерізати нам горлянки?

— Ми не знаємо, чи такі вже криваві були їхні заміри. Індіани звикли нападати зненацька із засідки. Немає сумніву, що вони хотіли спершу захопити ковчег, а потім продиктувати нам свої умови. Якщо, зазнавши невдачі, вони почали стріляти, то тут нічого дивного, і я на це не зважаю. Скільки разів у мирний час вони підпалювали мою хату, грабували мої пастки, ба навіть гатили по мені з рушниць!

— Я знаю, негідники щедрі на такі витівки, і ми вправі заплатити їм тією ж монетою. Але, може, ти й маєш рацію, бо жінки справді не йдуть за чоловіками по стежці війни.

— Так само як мисливці не виступають у бойовому розмалюванні,— заперечив Звіробій. — Я добре роздивився цих мінгів і знаю, що вони прийшли полювати людей, а не бобрів чи оленів.

— А що ти на це скажеш, Томе? — підхопив Непосида.

— Щодо гостроти очей, то я скоро віритиму цьому юнакові не менше, ніж найстарішому поселенцеві в усій Колонії. Якщо він каже, що індіани в бойовому розмалюванні, значить, так воно й є. Отже, виходить, що військовий загін здивався з ватагою мисливців, бо серед них безперечно є й жінки. Гонець, який приніс звістку про війну, проходив тут усього кілька днів тому. Можливо, воїни поспішили назустріч мисливцям, щоб одіслати додому жінок та дітей і завдати першого удару.

— Будь-який суд погодиться з цим, бо це істинна правда! — вигукнув Непосида. — Ти вгадав, старий Томе, і я хочу послухати, які тепер твої плани.

— Заробити на преміях, — зиркнувши з-під лоба на свого нетерплячого товариша, відповів той холодно й похмуро, і в цьому відчувалася скорше безсердечна зажерливість, ніж злість чи жадоба помсти. — Якщо там є жінки, то є і діти. А що великі, що малі скальпи — байдуже. Колонія за всі дає одну ціну...

— Тим гірше, — перебив Звіробій, — тим ганебніше це для всіх нас!

— Май глузд, парубче, і не зчиняй галасу, поки не обмізкуєш цю справу, — незворушно відповів Непосида. — Дикуни скальпують твоїх друзів — делаварів та могіканів. То чого ж і нам їх не скальпувати? Визнаю, було б дуже негарно, коли б ми подалися добувати скальпи в поселення білих. Але зовсім інша річ, коли йдеться про індіанів. Людині, що полює на скальпи, нема чого ображатися, коли принагідно облуплять її власну макітру. Як гукнеш, так і відгукнеться, — це знає весь світ. Це розумно і, гадаю, не суперечить релігії.

— Ой майстре Марчу! — знову почувся голос Джудіт. — Хіба релігія вчить на зло відповідати злом?

— Я ніколи не перечу вам, Джуді, бо ви побиваєте мене своєю красою, навіть коли не можете перемогти розумними доказами. Канадці платять своїм індіанам за скальпи, чому б і нам не платити...

— Нашим індіанам! — вигукнула дівчина, залившись невеселим сміхом. — Тату, тату, облиш про це й думати, слухайся порад Звіробоя — він має совість, чого я не можу сказати про Гаррі Марча.

Гаттер підвівся і, зайшовши в каюту, спровадив своїх дочок на протилежний кінець баржі, потім щільно зачинив обое дверей і повернувся назад. Тільки після цього вони з Непосидою заговорили далі. Суть їхньої розмови буде ясна з подальшої оповіді, а тому немає потреби детально переказувати її зараз. Читач, одначе, легко збагне, яка мораль панувала на цій нараді. По суті, йшлося про те, чим керувалися у своїх вчинках ці люди, про принцип, за яким зло виправдовувалося злом. Французи платять за скальпи — отже, чому не робити цього й англійцям? Щоправда, той самий аргумент висували й французи, але це, як зауважив Гаттер у відповідь на заперечення Звіробоя, тільки доводило слушність аргументу, бо інакше б його не взяли собі на озброєння їхні закляті вороги. Але ні Гаттер, ні Непосида навіть не згадували про такі "дрібниці", як права корінного населення. В цьому був один з проявів духу загарбництва: глуши сумління, коли не можеш його заспокоїти. У наймирніших куточках країни точилася запекла війна між індіанськими племенами, особливо тими, що жили в Канаді, з одного боку, і тими, що мешкали біля канадських кордонів, — з другого. А скоро існували фактичні й оголошені воєнні дії, то це розглядалось як цілком достатня підстава для законної помсти за тисячі вчинених і не вчинених кривд. До того ж принцип відплати був для Гаттера й Непосиди не тільки виправданим, але й обіцяв великий зиск. Через те вони обидва й ухопилися за нього, щоб відповісти на заперечення їхнього справедливого і совісного товариша.

— Треба бити ворога його ж зброєю, Звіробою! — репетував Непосида голосом, що не допускав ніяких заперечень. — Якщо він жорстокий, ти теж будь жорстокий, якщо він сміливий — ти будь іще сміливіший. Це — правило і для християн, і для дикунів. Дотримуючись його, ти скоріше закінчиш свою мандрівку.

— Віра моравських братів не така. Вони твердять, що про кожен народ треба судити відповідно до його таланту та вченості,— про індіанів як про індіанів, а про білих як про білих. Деякі їхні проповідники навіть повчають, що коли тебе вдарили по одній щоці — підстав другу й стерпи ще один удар, а не шукай втіхи у помсті, і наскільки я зрозумів...

— Далі нікуди! — вигукнув Непосида. — Більше нічого не скажеш про таку віру. Це ж людину за твоїм принципом тільки й лупаситимуть без кінця. А скільки їй стане сили бігати з краю в край по Колонії?

— Ти неправильно мене розумієш, Марчу, — з гідністю відповів молодий мисливець. — Мені ясно в цьому тільки те, що треба робити добро, коли маєш змогу. Помста — у звичаях індіанів, а прощення має бути у звичаях білих людей. Оце й усе. Прости, коли можеш, і не метись, коли можеш. Що ж до людини, яку без кінця лупаситимуть, — на цих словах засмагли Звіробоеві щоки густо почервоніли, — то такого ніхто не пропонує, майстер Непосидо, ні в Колонії, ні поза нею, і ніхто цього не потерпить. Але я хочу сказати, що коли скальпують червоношкірі, то це аж ніяк не виправдовує білих, які теж беруться за таке діло.

— Роби так, як тобі роблять, Звіробою. Це давня настанова всіх християнських попів.

— Ні, Непосидо, я питаю про це моравських братів. "Роби так, як хочеш, щоб тобі робили", — ось що вони насправді кажуть, а люди чинять навпаки. На їхню думку, всі колоніальні власті роблять зле, пропонуючи винагороду за скальпи, і вони вірять, що цьому ніколи не буде благословення. До того ж вони забороняють помсту.

— А хай їм грець, твоїм моравським братам! — вигукнув Марч, стискаючи кулаки. — Вони гірші за квакерів. Якщо ти віриш усьому, що вони тобі наплели, то, виходить, не можна безкарно обілювати навіть пацюка. А хто коли чув, щоб карали за пацюка!

Зневажливий тон приятеля стримав Звіробоя од відповіді, і Непосида з старим знову заходилися обговорювати свої плани притишеними голосами. Це змовницьке обговорення тривало доти, поки Джудіт принесла просту, але смаковиту вечерю. Марч не зумів приховати свого подиву, завваживши, що найкращі шматки вона поклала Звіробоеві, ніби бажаючи хоч у такий спосіб підкреслити перед усіма, що він для неї почесний гість. Однак, давно уже звикнувши до примх та кокетування своєї красуні, Непосида не дуже схвилювався з цього і взявся до їжі з апетитом, якого не могли зіпсувати ніякі притичини морального порядку.

Незважаючи на сите полуднування, яке вони мали в лісі разом з Непосидою, Звіробій теж не пас задніх перед товаришем і віддав належне принесеним наїдкам.

За годину весь довколишній краєвид геть відмінився. Озеро, як і раніше, було спокійне й гладеньке, мов дзеркало, але м'які сутінки літнього вечора згустилися в нічну пітьму, і весь видимий простір, оперезаний темною смугою лісу, лежав у заколисливих обіймах ночі. Ліс не озивався ні співом, ні криком, ні шерехом, він мовчки вдивлявся в чарівне свічадо з пагорбів, що в урочистій тиші обступили його з усіх боків. Чути було тільки розмірені сплески весел, що ними Звіробій та Непосида спроквола гнали "ковчег" до "замку". Гаттер пішов на корму стернувати, але завваживши, що юнаки й без його допомоги йдуть правильним курсом, опустив стернове весло в воду, сів біля борту й запалив люльку. Він просидів так всього кілька хвилин, коли Гетті тихенько вийшла з каюти, або "хати", як вони звикли називати цю частину "ковчеха", й примостилася біля його ніг на ослінчику, якого принесла з собою. Слабоумна дитина часто так робила, і через те старий анітрохи не здивувався. Він тільки пестливо й ніжно поклав руку на голову дівчині, яка з мовчазною покірністю сприйняла цю ласку.

Помовчавши кілька хвилин, Гетті раптом заспівала. Голос у неї був низький і тремтливий, але звучав поважно й урочисто. Гетті співала гімн, якого навчила її мати. Це був один з тих простих гімнів, що завжди й скрізь подобаються усім прошаркам суспільства, бо вони породжені почуттями і звернені до почуттів. Слухаючи цю невибагливу мелодію, Гаттер щоразу відчував, як зм'якшується його серце; дочка чудово знала це й часто користалася з цього, спонукувана інстинктом, що осяває свідомість слабоумних, надто коли вони прагнуть добра.

Щойно залунав низький приємний голос Гетті, як сплески весел стихли, і священна

мелодія самотньо попливла в трепетній тиші дикого краю. В міру того, як Гетті набиралась сміливості, голос її глибшав, міцнів, і скоро все повітря сповнилося смиренным славословленням безгрішної душі. Юнаки не zostались байдужі до цього зворушливого співу: вони знову взяли за весла лише після того, як останній звук пісні завмер серед казкових берегів, що в цю чарівну годину доносили за милю найменше коливання людського голосу. Розчулився й сам Гаттер, бо хоч як він зашкаруб і огрубів від довголітнього життя в глушині, його душа й досі залишалася тією жажливою сумішшю добра і зла, що так часто буває притаманна людській натурі.

— Ти чогось невесела сьогодні, дитино, — озвався Гаттер. Коли він звертався до меншої дочки, його мова виказувала в ньому людину, яка замолоду дістала певну освіту. — Ми щойно врятувалися від ворогів, і нам слід скорше радіти.

— Ти ніколи не зробиш цього, тату! — сказала Гетті тихим докірливим голосом, взявши його тверду, вузлувату руку в обидві свої. — Ви довго говорили про це з Гаррі Марчем, але вам не стане серця таке вчинити!

— Це не твого розуму діло, дурненьке дитя... Бач, як негарно підслухувати чужі розмови, інакше б ти нічого не знала!

— Навіщо ви з Непосидою хочете вбивати людей, не жаліючи навіть жінок та дітей?

— Тихше, дівчинко, заспокойся. У нас тепер війна, і ми повинні чинити з ворогами так, як вони чинять з нами.

— Це неправда, тату! Я чула, що казав Звіробій. Ви повинні чинити з вашими ворогами так, як ви самі хотіли б, щоб вони чинили з вами. Жодна людина не хоче, щоб вороги її вбили.

— Під час війни ми повинні вбивати наших ворогів, дівчинко, інакше вони вб'ють нас. Комуś та треба почати; хто почне перший, у того й більше шансів на перемогу. Ти не розумієшся на таких речах, бідолашна Гетті, а тому краще помовч.

— Джудіт каже, що це негарно, тату, а Джудіт розумніша за мене.

— Джуді не посміє розмовляти зі мною про такі справи. Ти кажеш правду, вона, далебі, розумніша за тебе і знає, що я цього не дозволю. Що для тебе краще, Гетті: втратити свій власний скальп, який потім продадуть французам, чи бачити, як ми поб'ємо наших ворогів і не допустимо, щоб вони шкодили нам?

— Я не хочу ні того, ні того, тату. Не вбивай їх, і вони не вбиватимуть нас. Продавай хутра і заробляй гроші, скільки змога, але не торгуй людською кров'ю.

— Годі, годі, дитино! Поговоримо лишень про те, що ти здатна збагнути. Адже ти рада бачити знову нашого давнього друга Марча? Ти любиш Непосиду й повинна знати, що одного чудового дня він може стати тобі братом, ба навіть ближче ніж братом.

— Це неможливо, тату, — відповіла дівчина після тривалого роздуму. — Непосида вже мав батька й матір, а ні в кого не буває їх двічі.

— То так здається твоєму слабенькому розуму, Гетті. Коли Джуді вийде заміж, батько її чоловіка стане її батьком і сестра чоловіка її сестрою. Якщо вона побереться з Непосидою, він буде тобі братом.

— Джудіт ніколи не піде за Непосиду, — заперечила дівчина лагідно, але рішуче. — Джудіт не любить Непосиду.

— Цього ти не можеш знати, Гетті. Гаррі Марч найвродливіший і найхоробріший юнак з усіх, які досі відвідували озеро. А що Джуді також надзвичайно вродлива, то я не бачу причини, чому б їм не побратися. Непосида вже пообіцяв працювати разом зі мною, якщо я дам на це згоду.

Гетті зірвалася на ноги й почала ходити туди та назад, що було в неї ознакою душевної тривоги. З хвилину вона мовчала. Батько, що звик до її незбагненої поведінки, навіть не запідозрив справжньої причини її раптового занепокоєння і незворушно посмоктував свою люльку.

— Непосида дуже вродливий, тату! — сказала Гетті просто, але значуще, чого б ніколи не зробила, аби її розум був чутливіший до думки інших людей.

— Я ж так і кажу, дитино, — промимрив старий Гаттер, не виймаючи люльки з рота. — Він перший красень у наших краях, а Джуді найвродливіша молода жінка, яку я бачив відтоді, як її бідолашна мати прожила свої кращі дні.

— Дуже погано бути потворною, тату?

— Бувають і гірші гріхи, але ти не потворна, хоча й не така пригожа, як Джуді.

— А Джудіт щасливіша з того, що вона така вродлива?

— Може, щасливіша, а може, й ні. Але давай поговоримо про інше, бо цього тобі не збагнути, сердешна Гетті. Чи до вподоби тобі наш новий знайомий, Звіробій?

— Він некрасивий, тату. Непосида гарніший за Звіробоя.

— Це правда, але кажуть, що він видатний мисливець. Слава про нього дійшла до мене раніше, ніж я його побачив на власні очі, і сподіваюсь, він покаже себе таким же хоробрим воїном, як мастаком на полюванні. А втім, не всі чоловіки, дитино, однакові, і я знаю з власного досвіду — треба багато часу, щоб серце в людини загартувалося для життя в нетрях.

— А в тебе воно загартувалося, тату? І в Непосиди також?

— Іноді ти питаєш таке, що важко й відповісти, Гетті. У тебе добре серце, дитино, з ним краще б жити в поселенні, а не в лісі, та розум твій більше годиться для лісу, ніж для поселень.

— Чому Джудіт розумніша за мене, тату?

— Хай допоможе тобі небо, дитино, — на це я негоден відповісти. Господь бог дарує нам розум і вроду. Він сам знає, що кому дати. А ти бажала б бути розумнішою?

— О ні! Навіть мій малесенький розум бентежить мене. Що більше я думаю, то нещаснішою себе почуваю. Від думок мені нема ніякого добра, але я бажала б бути такою ж вродливою, як Джудіт.

— Навіщо, сердешне дитя? Краса твоєї сестри може накликати на неї біду, як колись це сталося з її матір'ю. Не в тім, Гетті, щастя, щоб бути вродливою, коли це викликає тільки заздрість та переслідування.

— Але ж мама була і добра, й дуже вродлива, — заперечила дівчина, і сльози покотилися їй з очей як завжди, коли вона згадувала небіжчицю.

Старий Гаттер на цю згадку про свою дружину хоча й не вельми схвилювався, але все-таки спохмурнів і замовк. Він посмоктував люльку, очевидно, не бажаючи відповідати, поки його простодушна дочка не повторила своїх слів, гадаючи, що батько з нею не згоден. Тоді він вибив попіл з люльки і, з грубою ласкою поклавши руку на голову дівчині, сказав у відповідь:

— Твоя мати була надто добра для цього світу, хоч, може, і не всі пристали б на цю думку. Чудова врода не дала їй друзів. Отож не побивайся, що ти не так схожа на неї, як твоя сестра. Менше думай про вроду, дитино, а більше про свої обов'язки, тоді й тут, на озері, ти будеш щасливіша, як у королівському палаці.

— Я знаю це, тату, але Непосида каже, що для молодої жінки врода — це все.

Гаттер невдоволено гмукнув і пішов на ніс баржі через каюту. Простодушне самовикриття Гетті, її признання, що вона кохає Марча, захопило старого зненацька й налякало його, і він вирішив негайно поговорити про це з своїм гостем. Прямота й рішучість були найкращими рисами вдачі цієї грубої людини, в якій зерно, посіяне освітою, певне, ніколи не припиняло змагатися з плодами життя, сповненого суворої боротьби за існування та безпеку, боротьби, в якій зачерствіла його душа і притупилися почуття. Пройшовши на ніс баржі, він сказав, що хоче підмінити Звіробоя біля весла, а юнакові запропонував почергувати на кормі. Таким чином старий і Непосида zostалися сам на сам.

Коли Звіробій з'явився на свій новий пост, Гетті на кормі вже не було, і деякий час юнак на самоті скеровував повільний рух судна. Однак це тривало недовго, бо незабаром з каюти вийшла Джудіт, ніби бажаючи винагородити своєю увагою господині незнайомця, який робить послугу її сімейству. Зорі сяяли так яскраво, що в їхньому світлі добре розрізнялися всі поближні предмети, а блискучі очі дівчини промовляли такою ніжністю, коли зустрічалися з очима юнака, що він не міг не помітити цього. Пишне волосся відтіняло її натхненне привітне обличчя, яке в цей час здавалося ще прекраснішим, — так троянда здається іще гарнішою, коли вона пишається в вінку із власного листя.

— Я думала, що помру зо сміху, Звіробою, — кокетливо почала красуня, — коли побачила, як той індіанець шубовснув у річку! А він був нічогенький дикун — додала дівчина, для якої фізична краса була ніби особистою заслугою людини. — Шкода, що ми не могли зупинитись, аби поглянути, чи не злиняло у воді його бойове розмалювання.

— А я злякався, що вони вас можуть убити, Джудіт, — відповів Звіробій. — Для жінки це дуже небезпечно — вибігати на очі цілій дюжині мінгів!

— Чого ж ви самі вийшли з каюти, незважаючи на їхні рушниці? — спитала дівчина, виявивши при цьому більше цікавості, ніж їй хотілося. Вона промовила свої слова з удаваною байдужістю — наслідок вродженої хитрості та тривалого практикування.

— Мужчина не може бачити жінку в небезпеці і не прийти їй на поміч. Це знають навіть мінги.

Це було сказано буденним голосом, але з великим почуттям, і Джудіт обдарувала

співрозмовника такою ніжною усмішкою, що навіть Звіробій, який наслухався Непосидиних підозрінь щодо легковажності дівчини й ставився до неї дещо упереджено, не міг не відчувати її чарівливості, бодай і значно послабленої тьманим освітленням. Між них одразу встановилася взаємна довіра, й розмова потекла далі.

— Я бачу, Звіробою, слова у вас не розходяться з ділом, — повела своєї красуня, умостившись недалечко від юнака. — Я певна, що ми станемо добрими друзями. Гаррі Непосида спритний на язик, і хоч він takenний здоровань, а балакає більше, ніж робить.

— Марч — ваш друг, Джудіт, а про друзів поза очі не можна говорити погане.

— Ми всі знаємо, чого варта дружба Непосиди! Потурайте йому в усіх його забаганках, і він буде наймилішим хлопцем у Колонії, та тільки спробуйте піти йому наперекір, і він уже сам себе не тямить. Я, Звіробою, не у великому захваті від Непосиди, і, щиро кажучи, його балачки переконують, що й він про мене не кращої думки, ніж я про нього.

В останніх її словах вчувався затаєний жаль. І якби співрозмовник Джудіт краще знав життя та людей, він міг би помітити з того, як одвернулося личко, як нервово постукувала маленька ніжка, та з інших ознак, що думка Марча не така вже й байдужа дівчині, як вона запевняла. З подальшої оповіді читачам стане ясно, чим це пояснювалося — звичайним жіночим гонором чи якимись глибшими почуттями. Звіробій розгубився. Він добре пам'ятав прикрі слова Марча. Шкодити товаришеві він не хотів, але й до обману був зовсім не здатний. Через те йому важко було відповісти.

— Марч про всіх говорить одверто — чи то про друга, чи то про ворога, — спроквола й обережно заперечив мисливець. — Він з тих людей, які завжди кажуть, що відчують саме тоді, коли в них працює язик, а це часто-густо дуже далеко від того, що б вони сказали, аби хоч трохи подумали. Візьміть делаварів, Джудіт, вони завжди обдумують і зважують свої слова. Постійні небезпеки навчили їх обачності, і балакучі язики не в шані коло їхніх багать.

— Мушу сказати, що Марчів язик почувається досить вільно, коли мова заходить про Джудіт Гаттер та її сестру, — безтурботно зневажливим тоном сказала дівчина і звелася на ноги. — Добре ім'я молодих дівчат — улюблена тема розмов для людей, котрі не посміли б так лихословити, коли б ці дівчата мали брата. Майстрові Марчу, видно, припало до смаку обмовляти нас, але рано чи пізно він пожалкує.

— Ну, Джудіт, ви берете це надто близько до серця. Почнемо з того, що Непосида не сказав жодного слова проти доброго імені Гетті...

— Розумію, розумію, — палко перебила Джудіт, — я єдина, кого він шпигає своїм гострим язиком! Справді, Гетті... Сердешна Гетті! — вела вона далі приглушеним і враз захриплим голосом, ніби її щось душило. — Вона вища за всі злостиві наклепи! Бідолашна Гетті! Бог не дав їй розуму, зате звільнив назавжди від наших помилок. Земля ще не носила чистішого створіння, ніж Гетті Гаттер, Звіробою.

— Охоче вірю, Джудіт, охоче вірю і сподіваюсь, що те саме можна сказати про її вродливу сестру.

В голосі Звіробоя бриніла заспокійлива щирість, яка зворушила дівчину. Натяк на вроду не пройшов повз увагу тої, що надто добре знала силу своїх особистих чарів. А проте кволенький голос совісті не замовк у ній і підказав відповідь, яку вона й промовила після деякого вагання:

— Мабуть, Непосида дозволив собі якісь брудні натяки на офіцерів з форту. Він знає, що вони дворяни, а він же не може подарувати того нікому, хто хоч чимось вищий за нього.

— Звичайно, Джудіт, він не міг би стати королівським офіцером, але, правду кажучи, я не розумію, чому ловець бобрів не може бути такою ж порядною людиною, як губернатор? Раз ви самі вже заговорили про це, не буду заперечувати, він нарікав, що така проста дівчина, як ви, надто захоплюється червоними мундирами та шовковими шарфами. Але то в ньому говорили ревності, і, гадаю, він тужив за своїми мріями, як ото мати може тужити за власним дитям.

Очевидно, Звіробій не усвідомлював усього значення своїх слів, які він промовив дуже серйозно. Безперечно, що не побачив він і рум'янця, яким залилося прекрасне обличчя Джудіт, і навіть не здогадувався про те, яка пекуча туга стерла ці живі барви й замінила їх смертельною блідістю. Кілька хвилин сплило у глибокій мовчанці, тільки плескіт води порушував тишу; потім Джудіт підвелася і майже судорожно стисла своєю рукою руку мисливця.

— Звіробою, — сказала вона хапливо, — я рада, що лід між нами розбився. Кажуть, ніби раптова дружба кінчається довгим ворогуванням, але я вірю, що нам такого не станеться. Не знаю, чим це пояснити, але ви перший з усіх чоловіків, котрих я досі бачила, який, очевидно, не хоче мені лестити, не прагне мене занапастити, не є моїм прихованим ворогом. Нічого не кажіть Непосиді, і якось ми ще поговоримо з вами про це.

Дівчина розціпила пальці й зникла в каюті, а юнак спантеличено зачляк біля керма і стояв непорушно, мов сосна на горбі. Він отямився лише після того, як Гаттер гукнув йому тримати правильно курс баржі.

РОЗДІЛ VI

Відступця ангел річ провадив так:

Зухвало наче, а насправді з болем,

Глибоким розпачем знеможений украй.

Мільтон, "Утрачений рай"

Скоро після того, як пішла Джудіт, повіяв легкий південний вітрець, і Гаттер напнув велике квадратне вітрило. Колись це вітрило полоскалося на реях морського шлюпа. Океанські бризи потріпали полотнище, його забракували і продали. Був у старого також легкий, але міцний брус із тамаракового дерева, якого в разі потреби можна було закріпити ставма, і з допомогою цього немудрого пристрою парусина хвацько розгорталася назустріч вітрові. "Ковчег" пішов своїм ходом, і потреба працювати веслами зовсім відпала. Години через дві крізь темряву вималювався "замок", що здіймався з води за сотню ярдів. Тоді вітрило згорнуло, і "ковчег" повільно

прибився до споруди, де його і припнули.

Відколи Непосида з товаришем залишили дім, до нього ніхто не навідувався. Довкола панувала опівнічна тиша, яка буває тільки у відлюдних місцях. Але ворог був близько, і тому Гаттер наказав дочкам не світити світла. В теплі місяці вони взагалі рідко дозволяли собі таку розкіш, через те що вогник, неначе маяк, показував би ворогам, де їх шукати.

— При денному світлі мені нічого боятися дикунів: я під захистом оцих товстих колод, а вони у мене всі мов на долоні,— додав Гаттер, пояснивши гостям, чому він заборонив світити світло. — У мене тут завжди наготові три-чотири добрячих рушниць, й особливо оцей карабін, що зветься "оленебоем", — він ніколи не дає осічки. Інша річ — уночі. В темряві можна непомітно підплисти човником, а дикуни вміють так підступно нападати, що я волію мати з ними справу, коли яскраво світить сонце. Я спорудив оце житло, щоб не підпускати їх ближче, як на рушничний постріл, коли дійде до бійки. Дехто вважає, що замок стоїть надто відкрито й дуже впадає в око, а я гадаю, краще стояти на якорі саме тут, якомога далі від лісової гущі та чагарів, і певен, що це найбезпечніша гавань.

— Мені казали, ніби ти, старий Томе, був колись моряком? — спитав Непосида з властивою йому грубуватістю, вражений тим, що Гаттер щойно вжив кілька суто морських слівцець. — І деякі люди гадають, що, розкошелившись, ти міг би розповісти багато цікавих історій про битви та загибель кораблів.

— Чи мало є на світі людей, Непосидо, — ухильно заперечив Гаттер, — які завжди сунуть носа в чужі справи. Декому з них пощастило розшукати стежку в наші ліси. Хто я був і що я бачив за молодих літ? Яке це має тепер значення, коли під боком дикуни? Важливіше знати, що може відбутися у найближчі двадцять чотири години, а не п'яткати про те, що діялось двадцять чотири роки тому.

— Оце сказано, Звіробою, сказано, та ще й припечатано! Тут у нас Джудіт та Гетті, яких ми повинні захищати, не забуваючи й про свої власні чуби. Щодо мене, то я можу спати в темряві так само добре, як і при полуденному сонці. Мене не вельми турбує, чи горить поруч свічка, щоб і інші бачили, як я заплющую очі.

Звіробій рідко вважав за потрібне відповідати на гумористичні вибрики товариша, а Гаттерові, очевидно, набридла ця тема, отож на репліці Непосиди розмова скінчилась. А втім, Гаттерові не давало спокою інше, куди важливіше за спогади. Тільки-но дівчата повкладалися спати, він запросив обох юнаків пройти з ним знову на баржу. Тут старий виклав свій план, не сказавши нічого про ту його частину, яку збирався здійснити тільки удвох з Непосидою.

— Для людей у нашому становищі найважливіше зберегти повновладне панування на воді,— почав він. — Поки на озері немає іншого судна, легенький човник з кори вартий військового корабля, бо плавом до замку підкрастися нелегко. В тутешніх місцях є тільки п'ять човників, з яких два мої й один Непосидин. Всі три коло нас: один стоїть у доці, а два припнуті до баржі. Два останніх сховано на березі в дуплах дерев, але дикуни такі пронозливі bestії, що зранку обнишпорять усі закапелки, раз вони

серйозно зазіхають на наші скальпи...

— Послухай, друже Гаттере, — перебив його Непосида, — ще не народився той індієнин, який знайде добре схованого човна. Зо мною недавно прилучилось подібне, і Звіробій ось свідок — я можу так сховати суденце, що потім сам негоден його розшукати.

— Твоя правда, Непосидо, — потвердив молодий мисливець, — але ти забуваєш, що проґавив свій власний слід, а я його помітив. Цілком згоден з майстром Гаттером — мудріше буде, коли ми самі побережемося і не дуже покладатимемось на те, що індієни виявляться роззявами. Якщо ці два човни можна пригнати до замку, це треба зробити, і що скоріше, то краще.

— І ви згодні нам допомогти? — спитав Гаттер, якого водночас здивувала й потішила пропозиція юнака.

— Атож. Я готовий брати участь у будь-якій справі, що не принижує гідності білої людини. Природа велить нам захищати наше життя та життя інших, коли виникає потреба і випадає нагода. Я піду з вами, Плавучий Томе, бодай у табір до самих мінгів, і постараюсь виконати свій обов'язок, якщо дійде до бійки. Хоч я ніколи не брав участі в битвах і через те не обіцяю більшого, ніж здатен виконати. Всі ми знаємо наші наміри, а силу свою пізнаємо, тільки випробувавши її у бою.

— Сказано скромно й розумно, парубче! — вигукнув Непосида. — Одна біда: ти ще ніколи не чув пострілу ворожої рушниці. А дозволь тебе запевнити, що постріл цей відрізняється від пострілу мисливця, як сміх Джудіт, коли дівка в найкращому гуморі, від лайки старої голландської господині на Могауці. Я не сподіваюся, Звіробою, що ти покажеш себе славним вояком, хоч полювати оленів і ланей ти мастак, як ніхто інший у тутешніх краях. Та коли дійде до справжньої роботи, ти накиваєш п'ятами, так я гадаю.

— Побачимо, Непосидо, побачимо, — скромно заперечив юнак. — Я ще ніколи не бився, і тому не буду хвалитись. Я чував про людей, що дуже козирилися перед боєм, а в бою показували пшик. Чував і про таких, які не поспішали вихвалитися своєю хоробрістю, зате на ділі виявлялися не такими вже й страхополохами, як дехто думав.

— В усякому разі, ми знаємо, що ви вмієте веслувати, юначе, — сказав Гаттер, — а це все, чого нам од вас треба сьогодні вночі. Ну, досить гаяти час, сідаймо в човна та перейдімо від слів до діла.

Скоро човник був готовий до відплиття, і Непосида та Звіробій сіли за весла. Але перш ніж рушити в дорогу, старий пішов у дім і кілька хвилин про щось розмовляв з Джудіт. Повернувшись, він теж примостився в човнику, який тієї ж миті відчалив від "ковчега".

Якби у цій відлюдній глушині стояв божий храм, дзигарі на його дзвіниці пробамкали б північ, коли трое лісовиків подалися здійснювати свій план. Темрява погустішала, хоч загалом ніч була ясна, і зоряне сяйво цілком вдовольняло наших шукачів пригод. Гаттер сам один знав місця, де сховано човники, тому він кермував, а його юні напарники обережно здіймали та опускали весла, щоб спокійна гладінь води не донесла в тиші глупої ночі жодного сплеска до вушей їхніх ворогів. Але човник був

такий легкий, що веслування вимагало не сили, а тільки вміння, і приблизно через півгодини вони вже наблизились до берега за милю від "замку".

— Покладіть весла, друзі,— сказав Гаттер притишеним голосом. — Давайте трохи роздивимось. Тепер нам треба пильнувати та пильнувати, бо в цих тварюк собачі носи.

Уважний огляд берегів озера тривав досить довго — чи не блимне де який вогник у ворожому таборі? Троє чоловіків напружено вдивлялися в темряву, сподіваючись побачити хоча б струминку диму, яка б здіймалася над згасаючим вогнищем межі горбів, але не помітили нічого підозрілого. Вони були далеченько від того місця, де наразилися на дикунів, і вирішили, що тут можна безпечно зійти на берег. Весла запрацювали знову, й ось кіль човна ледь чутно прошурхотів по ріні. Гаттер та Непосида тієї ж миті вискочили на суше, причому останній захопив з собою обидві рушниці. Звіробій залишився охороняти човна. Дуплисте дерево лежало недалеко від берега на схилі горба. Старий Том обережно просувався вперед, зупиняючись через кожні три-чотири кроки та прислухаючись, чи не підкрадається до них ворог. Однак довкола панувала та сама мертва тиша, все потопало в нічному мороці, й вони дісталися бажаного місця без будь-яких неприємностей.

— Отут, — прошепотів Гаттер, ставлячи ногу на стовбур поваленої липи. — Спершу передай мені весла, а потім обережно-обережно витягни човна, бо, зрештою, ці негідники могли залишити його нам як принаду.

— Тримай, старий, мою рушницю наготові, прикладом до мене, — відповів Марч. — Якщо вони нападуть, коли я нестиму човна, мені б хотілося випустити в них принаймні хоч один набій. Помацай, чи є на панівці порох.

— Все гаразд, — пробурмотів Гаттер. — Коли візьмеш на плечі ношу, йди помаленьку, не квапся, я показуватиму тобі дорогу.

З величезною обережністю Непосида витяг з дупла човника, завдав собі на плечі, й обидва почали спускатися до берега, на кожному кроці ретельно обмацуючи ногами ґрунт, щоб не оступитися на крутому схилі. Йти було недалеко, але спуск виявився дуже важким, і перед кінцем цієї маленької подорожі Звіробоеві довелося вийти на берег підмогти напарникам пронести човна крізь густий чагарник. Незабаром легке суденце вже погойдувалося на воді поруч з першим човником. Після цього всі троє чоловіків, мов за командою, повернулися лицем до лісу та горбів, стривожено чекаючи появи ворога звідти. Та ніщо не порушило довколишньої тиші, й вони покинули берег з такою ж осторогою, як і виходили на нього.

Гаттер правував просто на середину озера. Коли вже вони відпливли далеченько від берега, старий одв'язав щойно визволеного човника й пустив його за водою, знаючи, що південний вітрець пожене суденце вгору і його неважко буде знайти на зворотному шляху. Звільнившись у такий спосіб від буксировки, Гаттер завернув свого човника до того місця, де Непосида вдень учинив невдалий замах на оленя. Звідти до річки не було й милі, а отже, їх чекала висадка на ворожу територію. Діяти треба було дуже обачно. Проте вони щасливо досягли гострого мису, що ним кінчалася коса, і ступили на всіяну рінню відмілину, про яку згадувалося раніше. На відміну від того

місця, де вони побували перед цим, тут не треба було видиратися на крутий схил, бо гори вимальовувалися в темряві приблизно за чверть милі далі на захід, а між підгір'ям та берегом простягалася низина. Довга, поросла велетенськими деревами коса стелилася рівно і на значній своїй відстані була всього лише кілька ярдів завширшки. Як і першого разу, Гаттер та Непосида зійшли на берег, залишивши човник під охороною Звіробоя.

Сухе дерево, в якому було сховано човника, лежало десь на півдорозі між головним берегом та гострим мисом. Знаючи, що вода ліворуч од нього, старий подався східним берегом коси і йшов сміливо, хоча й з належною осторогою. Він умисне почав цю подорож з самого мису, щоб оглянути бухту та впевнитись, чи не ховається хто за нею. Інакше б він підплив якнайближче до потрібного йому дуплистого дерева. Розшукати це дерево було зовсім не важко. Як і першого разу, вони обережно витягли човника, але не понесли туди, де на них чекав Звіробій, а тут же спустили на воду. Непосида сів на весла й обігнув косу водою, а Гаттер повернувся назад берегом бухти. Заволодівши всіма човнами на озері, троє чоловіків відчували себе набагато певніше. Згасло гарячкове бажання чимшвидше покинути берег, як і бажання щохвилини матися на бачності. Відчуття безпеки посилювалось тим, що вони були на самому краєчку вузької смужки суходолу, і ворог міг наблизитися до них лише з одного боку — з фронту, та й то він неодмінно виказав би себе. Отож усі троє вийшли тепер на всіяний рінню низький мис і радилися, як діяти далі.

— Ну, здається, ми випередили цих гультіпак, — сказав Непосида, сміючись, що все закінчилось щасливо. — Якщо їм закортить відвідати замок, нехай собі плывуть або йдуть бродом. Старий Томе, твоя ідея сховатися посеред озера, їй-бо, просто блискуча! Більшість людей гадає, що земля безпечніша за воду, та зрештою здоровий глузд доводить нам, що це, далебі, не так. Бобри, хохулі й інша тямовита звірина в скрутну хвилину рятуються саме в воді. Тепера ми неприступні й можемо кинути виклик цілій Канаді.

— Давайте пропливемо вздовж південного берега, — сказав Гаттер, — подивимось, чи немає там табору. Але спершу дозвольте мені зазирнути в бухту, — треба знати, що робиться й там.

Гаттер замовк, і всі троє рушили в напрямку, який він назвав. Та тільки-но перед ними відкрився берег, де кінчалася бухта, як усі троє зненацька здригнули. Очевидно, щось несподіване в одну й ту ж мить привернуло їхню увагу. То було не що інше, як згасаюче багаття, над яким мерехтіло кволе світло. Але в такий пізній час і в такому місці воно одразу впадало в око, як "добре діло в грішному світі". Не було й тіні сумніву — вогонь горить у розташуванні індіанців. Багаття розклали так, що побачити його можна було тільки з одного боку, та й то з дуже близької відстані. Це свідчило про те, що його намагалися сховати з більшою ретельністю, ніж буває за звичайних обставин. І Гаттер, знаючи, що поблизу є джерельце і що в цьому закутку озера найліпше ловиться риба, негайно висновив, що в таборі повинні бути жінки та діти.

— Це не воєнний табір, — пробурчав він у бік Непосиди, — і навколо отого багаття

лежить стільки скальпів, що можна заробити купу грошей. Одішли хлопця з човнами геть, бо тут він ні на що негоден, та візьмемось одразу до діла, як справжні чоловіки.

— Твої слова не позбавлені здорового глузду, старий Томе, і мене вони взяли за живе. Звіробоя, сідай у човника, парубче, та катай на середину озера, а там пусти за водою другого човника, як ми ото зробили з першим. Потім веслуй попід берегом до входу в затоку, тільки не запливай за мис та тримайся якомога далі від очеретів. Ти нас почувеш, коли будеш потрібен. В разі непередбаченої затримки я крикну пірникозою — так, нехай крик пірникози буде умовним сигналом. Якщо почувеш постріли і тобі теж закортить побитися, що ж, можеш підплисти ближче до берега, й тоді ми подивимось, чи твоя рука така ж несхибна на дикунів, як і на дичину.

— Якби ви обидва порахувалися з моїми бажаннями, то не затівали б цього, Непосидо...

— Так-то воно так, хлопче, не буду перечити, але з твоїми бажаннями ніхто рахуватись не хоче — і край! Тож поганяй на середину озера, а коли повернешся назад, в отому таборі почнеться веремія.

Молодий мисливець узявся за весла з великою неохотою і з важким серцем. Але він надто добре знав вдачу прикордонних жителів і не робив спроби відговорити їх. До того ж тепер це було не тільки марно, а навіть небезпечно. Отож він мовчки, не забуваючи, як і раніше, про обережність, повернувся на середину гладенького водяного дзеркала й там пустив щойно визволеного човника, якого враз підхопив південний вітрець і погнав до "замку". Як і першого разу, це було зроблено з цілковитою певністю, що за ніч легкі суденця не пропливуть і двох миль, і їх неважко буде піймати, коли розвидниться. А щоб який дикун-забрда не скористався з човників, діставшись до них плавом, — випадок можливий, хоча й не дуже ймовірний, — з них передбачливо забрали всі весла.

Кинувши порожнього човника, Звіробій подався на тому, в якому сидів сам, до мису, що про нього казав йому Непосида. Крихітне суденце пливло так легко, а досвідчена рука веслувала так упевнено, що не минуло й десяти хвилин, як він знову наблизився до суходолу, подолавши за цей короткий час щонайменше півмилі. Тільки-но очі Звіробоя розгледіли в темряві очерети, що тяглися суцільною стіною футів за сто від берега, юнак різко зупинив човника, вхопившись за гнучке, але міцне стебло однієї з рослин. Тут він і зостався чекати кінця ризикованої авантюри в напрузі, яку легко собі уявити.

Тим, хто ніколи не відчував цього сам, важко донести в словах грандіозну музику найглибшої тиші, що панувала в цей час над Мерехтливим Свічадом. Враження від неї посилювали темні фантастичні тіні, що їх порозкидав нічний морок на озері, в лісі, по горбах. Місце, де сидів Звіробій, якнайкраще сприяло цьому. Широке озерне плесо доносило все, що тільки можна донести до людських почуттів, загострюючи їх до краю. Як уже говорилося, Звіробій уперше в житті потрапив на озеро. Досі він знав тільки річки та невеликі потічки, але ще ніколи перед його очима не розстигалася така безкрая, мила його серцю лісова глушина. Однак при звичаєний до життя в лісі, він міг уявити собі всі сховані з ній таємниці, дивлячись на листяний покрив. Вперше в своєму

житті він ступив також на стежку, де на людське життя чигала смерть. Він не раз слухав розповіді про прикордонні війни, але ще ніколи не стикався з ворогом віч-на-віч.

Отож читачеві неважко буде зрозуміти, як сторожко чатував юнак, сидячи в самотньому човнику та дослухаючись до найменшого шереху, який би йому підказав, що твориться на березі. Звіробій пройшов чудову попередню підготовку і, незважаючи на хвилювання, природне для новачка, його витримка зробила б честь ветеранові. З того місця, де стояв його човник, неможливо було помітити бодай найменших ознак табору чи багаття, і Звіробій змушений був покладатися тільки на свій слух. Він не виявляв нетерплячки, бо його вчили, що треба бути дуже терплячим і надзвичайно обережним, надто коли сидиш у засідці на індіанців. Один раз йому причулося, ніби десь вломилася суха гілячка, але напруження, з яким він дослухався, могло його обманути.

Так спливала хвилина за хвилиною. Ось минула вже ціла година, як він залишив на березі своїх товаришів, а там і досі було тихо. Звіробій не знав, радіти йому чи печалитися: ця непередбачена затримка свідчила про безпеку його напарників, але водночас вона віщувала смерть слабким і безневинним істотам.

Минуло ще з півгодини, коли, нарешті, до Звіробоя долинув звук, що викликав у нього досаду й подив. Тремтливий крик пірникози пролунав на тому боці озера, очевидно, недалеко від місця, де починалася річка. Неважко було впізнати голос цього птаха, знайомий кожному, хто плавав по американських озерах. Пронизливий, надсадний, гучний і досить тривалий, цей крик ніби про щось попереджає. На відміну від голосів інших пернатих мешканців глушини, його часто можна почути й ночами. Саме тому Непосида й обрав його за умовний сигнал. Звичайно, минуло досить часу, щоб обидва шукачі пригод устигли дістатися берегом до того місця, звідки озвався птах. Та все-таки юнакові не вірилось, щоб вони пішли манівцями. Якби в таборі нікого не було, вони б підкликали Звіробоя до берега. Коли ж там є люди, то навіщо робити гак, знаючи, що човник у них під боком?

Якщо він послухається сигналу й запливе так далеко від умовленого місця, люди, що звірилися н, а нього, можуть накласти життям. А якщо віє знехтує почутим, гадаючи, що то не їхній голос, наслідки можуть бути такі ж трагічні, хоча й з інших причин. Сповнений вагань, він чекав, сподіваючись, що крик, природний чи підроблений, незабаром мусить повторитися. Він не помилився. Минуло ще кілька секунд — і пронизливий, тривожний голос знову розітнув тишу, і знову ж таки з того самого закутка озера. Цього разу Звіробій був насторожі, і слух не міг ввести його в оману. Хоч юнакові часто доводилося чути надзвичайно майстерне імітування голосу пірникози, та й сам він навчився цього мистецтва, а проте зараз молодий мисливець вдоволено зітхнув, бо добре знав, що Непосида нездарний так тонко наслідувати природу. Отже, він вирішив не звертати уваги на цей крик і почекати іншого, не такого досконалого, що мав пролунати десь зовсім близько.

Тільки-но встиг Звіробій про все це подумати, як у глибоку нічну тишу вдерся нестямний зойк, що від нього миттю вилетіла з голови слухача навіть згадка про тужливий голос пірникози. То був крик конання, і кричала жінка або хлопчик-підліток,

у якого ще не змужнів голос. Неважко було збагнути, про що говорив цей крик. Про неймовірний жах, коли не про передсмертні муки, про біль, такий же несподіваний, як і страшний.

Юнак випустив з рук очеретове стебло й занурив весло у воду. Та він не знав, що йому робити, куди плисти. А втім, уже за мить нерішучість його розвіялась. Цілком виразно долинуло, як ламаються в лісі гілки, тріщить сухий хмиз, гупотять ноги. Певне, ці звуки наближались до води, хоч чутно їх було навскоси од берега, трохи північніше того місця, де Звіробоеві велено було чекати. Дотримуючись цього напрямку, юнак погнав човника вперед, вже не турбуючись про те, що може себе викрити. Скоро він досяг стрімкого, але тут порівняно невисокого берега.

Якісь люди продиралися між кущів та дерев. Вони бігли вздовж берега, очевидно, шукаючи місця, де б зручніше було спуститися. В цю мить ляснуло разом п'ять чи шість рушниць, і, як завжди, пагорби по той бік озера відгукнулися на сухі постріли довгою громохкою луною. Далі почулися один чи два зойки, які вихоплюються-навіть у найхоробріших людей з несподіваного переляку, і в кущах почалася якась боротьба: очевидно, там зчепилося двоє чоловіків.

— Слизький, диявол! — люто ревнув Непосида. — Змастив шкіру салом! Не можу його вхопити. Ось же тобі за твоє хитрування!

Слова ці супроводило падіння важкого тіла серед дрібних дерев, що росли понад берегом, і Звіробій зрозумів, що його товариш-велет пожбурих од себе ворога без зайвих церемоній. Втеча та переслідування відновилися, і ось юнак уже побачив, як людська постать збігла з пагорба й кинулась до води. В цей критичний момент човник був недалеко від берега, й, мабуть, помітивши його, втікач уже не зважав на те, що робить багато шуму. Відчуваючи, що коли йому взагалі судилося зустріти товаришів, то це повинно відбутися саме тут, Звіробій погнав човника вперед, на виручку. Та не встиг він і двічі змахнути веслом, як на березі знову загримів Непосидин голос, стрясаючи повітря страшними прокльонами, а сам велет скотився на вузьку смужку пляжу, буквально обліплений з усіх боків індіанами. Вже повалений на землю і майже невидимий під купою ворогів, силач нарешті крикнув пірникозою, але так невміло, що за менш трагічних обставин це викликало б тільки сміх. Добігши до самої води, він раптом ніби застидався своєї легкодухої втечі й рвонувся назад до берега виручати товариша, але шестеро нових переслідувачів, сплигнувши в цю мить на прибережний пісок, накинулись на нього й скрутили.

— Пустіть, розмальовані гадини, пустіть, кажу! — репетував Непосида, надто відчуваючи силу ворогів, щоб вибирати слова. — Мало вам того, що я впав, мов підрубане дерево, то ви ще й душите мене!

Звіробій з цього висновив, що друзів його взято в полон і що вийти на берег означатиме для нього поділити з ними ту саму долю. Він був за якихось сто футів[31] од суходолу, але кілька вчасних ударів веслом у шість, а то й вісім разів збільшили відстань між ним та ворогами. На його щастя, індіани покидали свої рушниці під час переслідування, інакше б його відступ не кінчився безкарно; втім, у розпалі боротьби

жоден з них не помітив човника.

— Тікай далі од берега, хлопче! — гукнув звідкись Гаттер. — Дівчаток тепер ніхто не захистить, крім тебе. Знадобиться уся твоя кмітливість, щоб врятуватися вад цих дикунів. Пливи звідси геть і нехай наш господь помагає тобі, як ти допоможеш моїм дітям!

Досі між Гаттером та молодим мисливцем було дуже мало симпатії, але ота тілесна і душевна мука, що прорвалася в благанні старого, примусила Звіробоя миттю забути про всі його вади. Юнак бачив тільки батька в його стражданнях і вирішив негайно дати врочисту обіцянку подбати про його інтереси і будь-що додержати слова.

— Не побивайтеся, майстре Гаттере! — гукнув він. — Я догляну ваших дівчаток, і замок також. Вороги захопили берег, правди ніде діти, але вони ще не захопили води. Все в руках провидіння, і ніхто не може сказати, чим це кінчиться. Вірте у краще. Я маю мало досвіду, але зроблю все від мене залежне.

— Гай-гай, Звіробою, — підхопив Непосида своїм громовим голосом, якому, однак, тепер бракувало постійної бадьорості, — гай-гай, Звіробою, наміри твої чудові, та що ти здатен зробити? Навіть у кращі часи на тебе мало було надії, тим паче зараз не тобі творити чудеса. Тут, на березі, не менше чотирьох десятків дикунів, а ти не схожий на того, хто міг би впоратися з таким військом. Раджу тобі, поганяй чимшвидше до замку, посадови у човна дівчат, візьми харчів та пливи у той закуток озера, де ми були, — і жени прямо на Могаук. Кілька годин ці дияволи не знатимуть, де тебе шукати, а коли й здогадаються, їм доведеться оббігти геть усе озеро, щоб тебе наздогнати. Оце така моя думка, і якщо старий Том бажає висловити свою останню волю та заповісти щось своїм дочкам, він скаже те саме.

— Не роби цього, хлопче, — заперечив Гаттер. — Ворог повсюди розіслав розвідників шукати човни, — тебе одразу побачать і візьмуть у полон. Відсиджуйся в замкові, ні в якому разі не наближайся до землі. Протримайся тільки один тиждень, і солдати з форту проженуть дикунів...

— Не мине й двадцяти чотирьох годин, старий мій друже, як ці хитрі бестії посунуть на плотах штурмувати твій замок! — перебив Непосида з таким запалом, якого важко було сподіватися від людини, взятої в полон і скрученої так, що вільним у неї лишився тільки язик. — Порада твоя, на перший погляд, ніби розумна, але накличе біду. Якби оце ти або я zostалися вдома, ми б ще зуміли протриматися кілька днів. Але згадай, що цей хлопець до нинішнього вечора навіть у вічі не бачив ворогів, і ти сам казав, що з його совістю треба жити в місті, хоч, я гадаю, в наших містах совісливих людей не більше, ніж тут, у лісі... Звіробою, дикуни мигами наказують мені підманити тебе ближче до берега, та зась їм, клятим. Щодо старого Тома й мене, то ніхто, окрім самого диявола, не знає, чи оскальпують нас сьогодні ж уночі, чи засмажать уранці на багатті, чи поведуть у Канаду. В мене така велика й патлата чуприна, що дикунам, напевне, закортить викроїти з неї два скальпи. Премії — спокуслива річ, інакше б ні я, ні старий Том не вскочили б в оцю халепу... Еге, вони знов умовляють мене на мигах, та якщо я пораджу тобі підплисти до берега, то нехай вони не тільки засмажать, а й

з'їдять мене! Ні, ні, Звіробоя, сиди там, де сидиш, а коли розвидниться, нізачо не підпливай ближче, як за двісті ярдів...

Цю пораду Непосиди обірвала чиясь рука, що грубо вдарила його по губах; очевидно, котрийсь із індіанців трохи тямив по-англійському й нарешті допетрав, куди ведуть усі ці розмови.

Негайно по тому ватага червоношкірих сховалася в лісі, причому Гаттер та Непосида, певне, не чинили ніякого опору. Однак, коли перестало тріщати гілля, батьків голос почувся знову.

"Бережи моїх діточок, і нехай помагає тобі господь, юначе!" — були останні слова, що долинули до Звіробоя; тепер він залишився один, мов палець, і зрозумів, що йому самому доведеться вирішувати, як діяти далі.

Після того як індіанці залишили берег і зникли в лісі, на кілька хвилин запало мертве мовчання. До берега було понад двісті ярдів, і в нічній темряві Звіробій ледь міг розрізнити рухи дикунів, та навіть ці тьмяні обриси людських постатей оживляли пейзаж, різко контрастуючи з цілковитою самотиною, що прийшла потім.

Хоч юнак нахилився вперед, затамувавши подих і весь обернувшись на слух, до нього не долетіло більше жодного звуку, який свідчив би про близьку присутність людей. Здавалося, наче ніхто ніколи не порушував довколишньої тиші; в цю мить навіть моторошний зойк, як отой, що недавно розбив німоту лісу, навіть репетування Марча могли б розвіяти хоч трохи гірке відчуття покинутості, що схолодило серце молодому мисливцеві.

Проте людина з таким душевним і фізичним гартom, як Звіробій, не могла довго лишатися в заціпенінні. Опустивши у воду весло, юнак розвернув своє суденце й повільно, в глибокій задумі, поплив на середину озера. Опинившись на тому місці, де він пустив за водою останнього човника, Звіробій змінив напрямok, щоб південний вітерець дув йому в спину. Пропливши з чверть милі в цей бік, він розглядив трохи праворуч од себе якийсь темний предмет і, повернувши до нього, скоро приторочив пущеного човника до свого.

Потім юнак подивився на небо, визначив напрямok вітру та положення обох човників. Не помітивши нічого такого, що могло б примусити його змінити плани, він ліг і вирішив кілька годин поспати.

Хоч люди сміливі й дуже втомлені сплять міцно навіть серед небезпек, сплигло чималенько часу, перш ніж Звіробій задрімав. Події цієї ночі були ще свіжі в його пам'яті, і він ніби снів увіч. Раптом юнак зовсім прокинувся й насторожився: йому причулося, ніби Непосида кличе його своїм умовним сигналом до берега. Та знову стало тихо, немов у домовині.

Човники повільно пливли та пливли собі на північ, замріяні зорі мерехтіли в лагідному сяйві над головою, водяний простір в густій облямівці лісів спочивав межі гір у такій глибокій зажурі, наче його ніколи не хвилювали вітри, не золотило полуденне сонце. Тривожний крик пірникози ще раз долинув звідти, де починалася річка, і Звіробоеві стало ясно, що його розбудило. Він поправив тверде узголов'я,

простягся на дні човника і заснув.

РОЗДІЛ VII

Озерний шир! Прозоро-чарівливий,

Од бур далекий, мов нашіптує мені,

Що мушу я покинути життя бурхливе

Й шукати спокою у чистій глибині.

Вітрило, мов крило, несе мене в самотині

Од світових скорбот. Хай океан безмежний

Ревів колись, а нині, як вві сні,

У жеботінні хвиль сестрин я докір чую обережний

За те, що все життя я був такий бентежний.

Байрон, "Чайльд Гарольд"

Уже добре розвидніло, коли юнак знову розплющив очі. Він враз підхопився й почав роздивлятися навсебіч, розуміючи, як важливо для нього чимшвидше й точно з'ясувати, де він та в якому становищі. Сон його був глибокий і спокійний; він прокинувся із свіжою головою та ясними думками, — те, що було йому зараз украй необхідне. Правда, сонце ще не зійшло, але небосхил виравав ніжними барвами, які знаменують початок та кінець дня, і повітря дзвеніло від пташиного співу. Цей ранковий гімн пернатого племені попередив Звіробоя про небезпеку, якій він сам ішов до рук.

Вечірній легіт (бо вітром його навряд чи можна було назвати) за ніч трохи здужів, а що легенькі суденця трималися на воді, мов пір'їнки, то їх і загнало в два рази далі, ніж сподівався мисливець. Небезпека була вже в тому, що він надто близько прибився до підніжжя гори, яка стрімко здіймалася на східному березі, звідки так виразно долинали пташині голоси. Та найгірше було не це. Третій човник гнало у тому ж напрямку, і тепер він поволі наближався до мису; ще трохи — й він неминуче тицьнувся б носом у суходіл. Тільки раптова переміна вітру або людська рука могли б одігнати його від берега. Окрім цього, ніщо інше не викликало тривоги. "Замок" стояв так само на своїй мілині, але майже на одній лінії з човниками, які пропливли за ніч не одну милю, і "ковчег", припнутий до паль, похитувався на воді на тому ж місці, де його залишили кілька годин тому.

Звісно, перш за все молодий мисливець зосередив свою увагу на човникові, який був уже коло самого мису. Гребнувши кілька разів веслом, юнак упевнився, що суденце приб'ється до берега раніше, ніж він встигне його перейняти. Та й вітер як на те в цю мить посвіжів, і легка шкаралупка полинула до берега ще швидше. Розуміючи, що йому не наздогнати човника, юнак вирішив не марнувати на це сили. Оглянувши уважно запал свого карабіна, він неквапливо й обережно повеслував до берега, трохи огинаючи мис, щоб ворог міг цілити лише з одного боку.

Передній човник, не керований розумною силою, плив собі уперед і раптом наскочив на невеличку підводну скелю ярдів за три чи чотири від берега. Саме в цю мить Звіробій порівнявся з мисом і повернув своє суденце носом до суші, заздалегідь

кинувши третього човника на воді, щоб мати цілковиту свободу рухів. Передній човник сидів на камені. Та ось набігла майже непомітна для ока хвиля, суденце знялося, попливло й черкнуло дном прибережний пісок.

Юнак помітив усе це, але пульс йому не прискорився і руки не зробили жодного хаптивного руху. Якщо хтось причаївся у кущах, сподіваючись захопити бездоглядний човник, то треба дуже обережно наближатися до берега; а коли у засідці нікого немає, то немає потреби й квапитись. Мис тягся майже по косині до протилежного берега озера, де, за всіма ознаками, була табірна стоянка індіанців. Можливо, там нікого й немає, але треба було приготуватися до гіршого, бо індіанці спритні на різні військові хитрощі, й напевне їхні розвідники обнишпорюють зараз береги, шукаючи суден для нападу на "замок". Досить було тільки кинути оком на озеро з першої-ліпшої околицької височини, щоб побачити найдрібніший предмет на його поверхні; тому навряд чи можна було сподіватись, що човники лишаться непомічені. А індіанця не треба вчити, куди попливе суденце чи колода, коли він знає напрямок вітру.

Помалу наближаючись до землі, Звіробій веслував дедалі тихіше й тихіше. Він до краю напружував зір, слух, навіть нюх, щоб вчасно помітити приховану небезпеку. Для новачка це були важкі хвилини, бо не секрет, що й слабодухий відчувається іноді сміливіше, коли знає, що за ним стежать друзі й обговорюють його дії. Звіробій не мав бодай цього. Він був сам один, полишений на свої власні сили; на нього не дивилися дружні очі, його не підбадьорював жоден дружній голос. Та, попри все це, найдосвідченіший ветеран лісових воєн не зміг би діяти краще. Молодий мисливець не допустився ні необачної сміливості, ні малодушних вагань. Він просувався вперед обережно, обдумуючи кожен свій рух, зосередивши всю увагу тільки на тому, що могло сприяти досягненню поставленої мети. Так почалася кар'єра цієї людини на полі війни, людини, що згодом уславилася в своєму оточенні не менше, ніж десятки героїв, чий імена прикрашають сторінки творів, набагато знаменитіших за нашу скромну оповідь.

Коли до берега лишилося не більше ста ярдів, Звіробій звівся у човнику, кілька разів гребнув з такою силою, щоб суденце досягло суходолу, а потім, швидко відклавши набік знаряддя веслування, вхопився за знаряддя війни. Він уже зводив свій карабін, як раптом гучний постріл та посвист кулі, що пролетіла зовсім близько від нього, примусили юнака мимовільно відсахнутися назад. Наступної миті Звіробій захитався і впав на дно човника. Почулося пронизливе лементування, і на відкриту місцину мису вискочив із кущів індіанець, біжачи просто до човника. Молодий мисливець тільки цього й чекав. Він знову підвівся й націлив карабін на незахищеного ворога. Але палець вагався натискати на курок, ніби відчуваючи безпорадність супротивника. Ця маленька відволочка врятувала життя індіанцю, який чкурнув назад у кущі так блискавично, як щойно вискочив звідти. Тим часом Звіробій швидко наближався, і човник досяг мису саме в ту мить, коли щез ворог. А що суденцем ніхто не керував, воно прибилося до берега за кілька ярдів від порожнього човна. Та хоч індіанець, мабуть, ще не встиг набити свою рушницю, юнакові однаково не стало б часу, щоб захопити жаданого човна й одвести його на безпечну відстань, перш ніж пролунає другий постріл. Отож,

не гаючи жодної миті, Звіробій метнувся до лісу і сховався за деревом.

В самому кінці мису була невеличка галявка, частково поросла травою, частково засипана прибережним піском. Лише з горішнього боку її оточував густий чагарник. Поминувши цю вузьку смужку карликової рослинності, ви одразу потрапляли під високе й похмуре склепіння лісу. На кілька сот ярдів тягся рівний положистий берег, за яким здіймалася крута гора. Високі товсті дерева не мали підліска й тому скидалися на велетенські, абияк розставлені колони, що тримали на собі листяну баню. Хоч для свого віку та розмірів вони стояли досить тісно одне біля одного, однак залишали просвіти, крізь які видно було таки далеченько. А маючи гостре око та кмітливий розум, неважко знайти навіть того, хто ховався.

Звіробій знав, що його ворог, коли він тільки не втік, тепер набиває свою рушницю. Так воно й було: не встиг мисливець стати за дерево, як побачив мигцем руку індіанця, що, сховавшись за товстий дуб, заштовхував кулю в дуло своєї рушниці. Не було нічого легшого, як рвонутися вперед і порішити на місці беззбройного ворога. Але сумління Звіробоя повстало проти такого вчинку, хоч його самого щойно ледь не підстрелили з засідки. Він ще не звик до безжалісних методів війни з дикунами, про які знав "лише з розповідей та чуток, і вважав за ганебне нападати на неозброєного ворога. Обличчя йому почервоніло, брови насупились, губи стислися, і весь він насторожився. Та замість того, щоб не вагаючись вистрілити, він опустив карабін і тримав його так, як тримають зброю спортсмени під час стрільби по рухомих цілях, а далі пробубонів сам до себе:

— Ні-ні, можливо, це в звичаях червоношкірих, а християнам таке не личить. Нехай поганин наб'є свою рушницю, а тоді ми стрінемося як людина з людиною. Але човника він не повинен мати і не матиме. Ні-ні, дозволимо йому озброїтись, а там нехай розсудить нас бог!

Індіанець був так заклопотаний своїм ділом, що навіть не здогадувався про присутність свого ворога в лісі. Він тільки побоювався, щоб не захопили човника та не одігнали його від берега перше, ніж він устигне цьому запобігти. Індіанець обрав собі схованку за всіма правилами військового мистецтва, але всього лише за кілька футів од вузької смужки чагарника. Підготувавшись до пострілу, він миттю міг вискочити на узлісок. Відстань до його супротивника становила приблизно п'ятдесят ярдів, і дерева, окрім тих двох, за якими ховалися бійці, стояли так, що не заступали поля зору.

І ось, наладнавши рушницю, дикуна озирнувся навсебіч і рушив уперед, майстерно скрадаючись до уявлюваної позиції ворога, але необачно підставляючи себе під справжню небезпеку. Коли індіанець постав цілком перед його очима, Звіробій також виступив з-за укриття й гукнув йому:

— Сюди, червоношкірий, сюди, якщо ти шукаєш мене! Я ще зелений у військовому ділі, але не в такій мірі, щоб сидіти на відкритому березі, де мене можна підстрелити, мов сову серед білого дня. Від тебе залежить, буде поміж нас мир чи війна, бо я не з тих, що звикли вбивати людей крадькома.

Дикуна приголомшила така нагла поява небезпеки, від якої він щойно тікав. Однак

він трохи знав англійську мову і зрозумів смисл звернутих до нього слів. До того ж він був надто добре вимуштруваний, щоб показати свій переляк. З довірливим виглядом опустивши приклад рушниці на землю, він гордовито, але привітно помахав рукою. При цьому він не втратив самовладання, властивого людині, що вважає себе вищою за всіх. Але вулкан, що бушував у його грудях, примушував його очі палати, а ніздрі роздиматися, як у хижого звіра, котрому зненацька перешкодили зробити вирішальний стрибок.

— Два каное, — сказав він глибоким гортанним голосом, характерним для людей його раси, і простягнув уперед два пальці, щоб усе було ясно: — Одне тобі, друге — мені.

— Ні-ні, мінгу, такого ніколи не буде! Човники чужі, і жоден не стане твоїм, доки це залежить від мене. Я знаю, зараз війна між твоїм та моїм народами, але це ще не причина, щоб люди вбивали одне одного, мов дикі звірі, зіткнувшись випадково в лісі. Іди своєю дорогою, а я піду своєю. Світ великий для нас обох. Та коли ми зустрінемося в чесному бою, що ж, нехай господь тоді вирішує, кому з нас жити, а кому померти.

— Добре! — вигукнув індіанець. — Мій брат місіонер. Надто багато балакає. Все про Маніту.[32]

— Не те, воїне, зовсім не те! Я не годжуся в моравські брати і навряд чи зміг би читати по лісах проповіді різним бродягам. Ні-ні, я простий собі мисливець, коли панує мир, хоча тепер, цілком можливо, мені доведеться вбити когось із твого племені. Але Б бажав би зробити це в чесному бою, а не в сварці за якийсь жалюгідний човник.

— Добре! Мій брат дуже молодий, але дуже мудрий. Малий воїн — великий промовець. Вождь на раді.

— Ну, чого я не знаю, того не скажу, — відповів Звіробій, ледь почервонівши від погано прихованого глуму в словах індіанця. — Я хотів би прожити своє життя в лісі, і прожити мирно. Всі молоді чоловіки повинні ставати на стежку війни, коли трапляється нагода, але одне діло війна і зовсім інше — дурна різанина. Нинішньої ночі я переконався, що провидіння карає безглузде вбивство. Через те я раджу тобі йти своєю дорогою, а я піду своєю, і, сподіваюсь, ми розійдемося друзями.

— Добре! Мій брат має два скальпи — сивий під чорним. Старий розум, молодий язик.

По цьому дикун з довірливим виглядом рушив до Звіробоя, простягнувши руку, широко усміхаючись і взагалі виявляючи свою миролюбність та повагу. Мисливець відповів йому цілковитою взаємністю, і вони, після міцного рукостискання, почали запевняти один одного в щирості та бажанні укласти мир.

— Кожному своє, — сказав індіанець: — Моє каное — мені, твоє каное — тобі. Ходімо подивимось: воно твоє — бери ти, воно моє — беру я.

— Нехай буде й так, червоношкірий. Хоча ти помиляєшся, гадаючи, ніби човник належить тобі. Та за показ грошей не беруть. Ходімо на берег, переконаєшся на власні очі, коли не віриш мені.

Індіанець знову вигукнув своє улюблене "Добре!", і вони разом подалися до берега.

Жоден з них не виявляв анінайменшої недовіри, й індієнин ішов попереду, ніби бажаючи показати цим своєму новому знайомому, що не боїться обернутися до нього спиною. Коли вони вийшли на галявку, дикун показав на човник Звіробоя і підкреслено мовив:

— Не моє — блідолицького каное. А оте — червоношкірого. Не хочу чужого, хочу своє.

— Ти помиляєшся, червоношкірий, ти дуже помиляєшся. Човника залишив у схованці старий Гаттер, і він належить йому за всіма законами, бодай вони білі чи червоні. Поглянь на сидіння, поглянь на шви — вони свідчать самі за себе. Це не індієнська робота.

— Добре! Мій брат не старий, та мудрий. Індієни таких човників не роблять. Робота білих людей.

— Дуже радий, що ти згоден зі мною, інакше б нам довелося сваритися. А тепер кожному своє. Я зараз же віджену човника якомога далі, щоб за нього не було суперечок.

Кажучи це, Звіробій поставив ногу на ніс легенького суденця і дужим поштовхом одігнав його в озеро футів на сто чи й більше, де, підхоплене течією, воно мало обігнути мис, не підходячи до берега. Дикун здригнувся, побачивши цей швидкий і рішучий вчинок. Звіробій помітив, як індієнин кинув блискавичний, але лютий погляд на другий човник, у якому лежали весла. Однак червоношкірий змінився на виду тільки на мить. Він знову прибрав дружлюбного вигляду і вдоволено осміхнувся.

— Добре! — повторив він ще з більшим притиском. — Молода голова, старий розум. Знає, як кінчати суперечки. Прощай, брате. Пливи собі до водяного дому, в Хохулине гніздо. Індієнин піде в свій табір, скаже вождям: не знайшов каное.

Звіробій не без утіхи вислухав цю пропозицію, бо йому не терпілося скоріше повернутися до дівчат, і він щиросердо потис простягнену індієнином руку. Вони попрощались мов друзі, і в той час як червоношкірий спокійно пішов назад до лісу, несучи свою рушницю під пахвою і жодного разу не озирнувшись, ніби його ніщо не турбувало й ніщо не викликало підозри, блідолиций рушив до човника, який лишився при березі. Свою зброю він ніс таким же мирним способом, але не переставав стежити за кожним рухом індієнина. Однак така недовіра скоро здалася йому недоречною і, мовби застидавшись, юнак одвернувся й безтурботно переступив борт свого суденця. Тут він почав лаштуватися до відплиття. Лаштування ці тривали якусь хвилину, коли, випадково оглянувшись на берег, він своїм гострим і натренованим оком умент помітив страшну небезпеку, що загрожувала його життю. Чорні хижі очі дикуна, мов очі тигра, що приготувався до стрибка, дивилися на нього у невеличкий просвіт між кущами, а дуло рушниці уже звелось врівень з тілом юнака.

Отут багатий мисливський досвід Звіробоя зробив йому чудову послугу. Мисливець звик стріляти в звірину, коли вона біжить і коли точне положення її тіла доводиться визначати не так зором, як внутрішнім чуттям; до цього прийому юнак удався і тепер. Блискавичним рухом він підняв карабін, звів курок і, майже не цілячись, вистрілив у

кущі, де, як він знав, мало ховатися тіло, що тримало на плечах оту страшну голову, яку лише й було видно. Підняти рушницю вище чи прицілитись ретельніше не було часу. Він зробив усе це так швидко, що супротивники розрядили свою зброю в одну й ту ж саму мить, і грім двох пострілів злився в один звук. Гори відгукнулися протяжною луною.

Звіробій опустил рушницю і з високо піднесеною головою залишився стояти спокійно, мов сосна тихого червневого ранку, чекаючи, що буде далі; а дикун пронизливо і якось страшно закричав, вискочив з кущів і побіг через галявку, вимахуючи томагавком. Звіробій досі стояв непорушно, тримаючи розряджену рушницю біля плеча, і тільки за мисливською звичкою рука його мимоволі намацувала рогову порохівницю та шомпол. Підбігши до ворога футів за сорок, дикун метнув у нього свою гостру зброю. Та очі мінгові вже затуманились, рука ослабла й тремтіла; коли бойовий топірець пролітав мимо Звіробоя, юнак легко піймав його за держак. В цей час індієнин захитався і снопом повалився на землю, простягшись на весь зріст.

— Я знав це, я це знав! — вигукнув Звіробій, готуючись загнати нову кулю в дуло свого карабіна. — Я знав, що так кінчиться, коли піймав погляд цієї тварюки. Людина миттю все помічає і влучно стріляє, коли небезпека загрожує її життю. Так, я знав, що цим закінчиться. Я випередив його на соту частку секунди, інакше б мені не минути біди. Куля негідника пролетіла у мене під боком, але, що там не кажіть, червоношкірий не так спритно орудує порохом та кулею, як біла людина. Певне, не мають вони до цього природженого хисту. Навіть Чингачгук, неперевершений в інших справах, і той не завжди б'є з карабіна несхибно.

Промовляючи це, Звіробій кинув томагавк на дно човника і набив рушницю. Потім підійшов до своєї жертви і в журливій задумі стояв над нею, спершись на карабін. Він бачив уперше людину, загиблу в бою, і це був перший ближній, на якого він підняв руку.

Відчуття було зовсім нове для нього, і торжество змішувалося з жалістю. Індієнин ще не помер, хоч куля наскрізь прошила йому тіло. Він нерухомо лежав на спині, але очі йому знов проясніли; вони заздро стежили за кожним рухом переможця, як очі пійманого птаха стежать за кожним рухом птахолова. Індієнин, мабуть чекав, що ворог завдасть йому останнього удару, перед тим як зняти скальп, або, може, боявся, що цей жорстокий обряд відбудеться раніше, ніж він сконає. Звіробій прочитав його думки і з сумним задоволенням поквапився втішити безпорадного дикуна.

— Ні-ні, червоношкірий, — сказав він, — більше тобі нічого боятися мене. Я християнин, і скальпувати не в моїх звичаях. Я зараз тільки заберу твого карабіна, а потім вернуся і зроблю для тебе все, що в моїй силі. Хоча мені не можна засиджуватись тут, бо три постріли поспіль напевне ж приведуть сюди когось із ваших дияволів.

Останні слова юнак промовив сам до себе, бо розшукував у цей час рушницю індієнина. Вона лежала там, де її покинув хазяїн, і Звіробій негайно одніс її у човник. Поклавши поруч неї свого карабіна, молодий мисливець повернувся назад і знову схилювався над дикуном.

— Всяка ворожнеча між нами кінчилася, червоношкірий, — сказав він. — Ти можеш заспокоїти своє серце щодо скальпа та інших жорстоких тортур. Я білий, і сподіваюсь, що зумію поводитися так, як личить білому.

Якби погляд відбивав усі думки людини, то, мабуть, наївний гонор Звіробоя і його вихвалання кольором шкіри зазнали б невеликої прикрості, але він вловив в очах вмираючого ворога тільки вдячність, не помітивши зовсім гіркого посміху, що змагався з благороднішим почуттям.

— Води! — вигукнув нещасливий індіанський вояк, знемагаючи від спраги. — Дай бідолашному індіанинові води!

— Ну, води ти матимеш досхочу, випий хоч ціле озеро. Я зараз однесу тебе туди, і там ти вже вдовольнишся. Мені так і розповідали про поранених: вода для них найбільша радість і втіха.

Сказавши це, Звіробій підняв індіанина на руки й одніс його до озера. Там він передусім допоміг йому заспокоїти пекучу спрагу, потім сів на камінь, поклав голову пораненого супротивника собі на коліна й заходився втішати його, як умів.

— Грішно було б мені не сказати, воїне, що час твій настав, — почав він, — отож послухай правду. Ти вже в літах і на своєму віку накоїв, мабуть, немало. Тепер найголовніше — що на тебе чекає попереду. І червоношкірі, і блідолиці в переважній своїй більшості не гадають спочити в довічному сні, вони сподіваються тільки переселитися в інший світ. Кожного з нас судитимуть на тому світі за його діла. Ти, звісно, сам над цим не раз задумувався, а тому нема потреби читати тобі проповідь, коли кінчається твій слід. Ти знайдеш своє щастя в лісах, багатих на звірину, якщо був справедливим індіанином, а якщо ні, то тебе виженуть у пустелю. У мене інші уявлення про всі ці речі. Але ти надто старий і досвідчений, щоб тобі потрібні були повчання такого молодика, як я.

— Добре! — вигукнув індіанин. Голос його зберіг свою силу, хоч життя вже згасало в ньому. — Молода голова — стара мудрість!

— Коли настає кінець, нам іноді буває втішно знати, що ті, кого ми покривдили чи намагались покривдити, прощають нас. Певно, людині легшає, коли їй прощають тут, на землі, бо ніхто не знає, чи діждеться вона прощення на тому світі. Так от, коли говорити про мене, то я геть-чисто забув, що ти замахувався на моє життя: по-перше, тому, що ти не заподіяв мені ніякого лиха; по-друге, тому, що змалечку тебе нічого-іншого не вчили і мені не слід було тобі вірити; й, нарешті, головне тому, що я не можу таїти зла проти вмираючого, однаково—поганин він чи християнин. Отже щодо мене ти можеш бути цілком спокійний, а щодо інших твоїх справ, то тут тобі краще знати самому.

Як більшість людей його племені і як багато хто з нас самих, умираючий більше думав про похвалу тих, кого він збирався покинути, ніж про те, що чекало його по той бік життя. Поки Звіробій говорив, в голову індіанинові закрадалось збентеження, хоч він відчував щирість намірів юнака. І коли той замовк, дикун пожалкував, що ніхто з його племені не бачить, як мужньо він терпить тілесні муки і зустрічає невідворотну

смерть. З витонченою ввічливістю, що так часто буває притаманна індіанському воїнові, поки його не зіпсувало спілкування з найгіршою категорією білих людей, він постарався висловити свою вдячність Звіробоеві за його добрі почуття і дав юнакові зрозуміти, як високо він це цінує.

— Добре! — повторив він, бо це англійське слово найчастіше вживають індіани. — Добре, молода голово і молоде серце. Хоча й старе серце не проливає сліз. Послухай індіанина, коли він помирає і не має потреби брехати. Як тебе звати?

— Нині я ношу ім'я Звіробій, хоч делавари казали, що після повернення із стежки війни мені дадуть почесніше прізвисько, коли я таке заслужу.

— Це гарне ім'я для хлопчика — погане ім'я для воїна. Ти скоро матимеш інше. Не бійся! — Велике збудження надало дикунові сили підвести руку й поплескати молодого мисливця по грудях. — Несхибне око, палець — блискавка, приціл—смерть... Скоро—великий воїн... Не Звіробій — Яструбине Око... Яструбине Око... Потисни руку!..

Звіробій, або Яструбине Око, як уперше назвав юнака індіанин — згодом це прізвисько усталилось за ним по всьому краю, — взяв руку дикуна, що востаннє зітхнув, захоплено дивлячись на незнайомця, який виявив стільки кмітливості, спритності й рішучості в такому важкому і незвичному для нього становищі. Якщо читач пам'ятає, що індіанин має найбільше задоволення тоді, коли бачить слабодухість свого ворога, він зможе краще оцінити поведінку молодого мисливця, якою той домігся прихильності червоношкірого воїна в таку трагічну мить.

— Його дух одлетів, — сказав Звіробій тихим зажуреним голосом. — Леле мені! А втім, рано чи пізно усіх нас таке спіткає, і найщасливіший той, хто незалежно від кольору шкіри гідно зустрічає цю мить. Ось лежить тіло безсумнівно хороброго воїна, а душа його уже полинула на небо або в пекло; в ліси, багаті на дичину, або в пустелю, де нема нічого живого, — в пристановище слави, як кажуть моравські брати, або в геєну огненну. Ось чим кінчаються всі негідні діяння. Взяти хоча б старого Гаттера та Гаррі Непосиду, — вони самі накликали на себе біду; тепер їм, мабуть, загрожують тортури і смерть — і все через оту винагороду, яку щасливий випадок цілком законно і благородно пропонує мені. Принаймні багато хто гадав би так на моєму місці. Та ні! Жодного фартинга[33] цих грошей не перейде через мої руки. Білою людиною я народився, білою людиною і помру, навіть якщо його королівська величність, його губернатори та радники і в себе вдома, і в колоніях забувають ради дрібної користі, до чого їх зобов'язує колір шкіри. Ні-ні, воїне, моя рука не торкнеться твого скальпа, і душа твоя в пристойному вигляді може з'явитися в твою країну духів.

Сказавши це, Звіробій звівся на ноги. Далі він посадовив мерця, притуливши його спиною до великого каменя, і взагалі подбав, щоб труп залишався в пристойній позі, не ображаючи почуття індіанців, дуже вразливих до таких речей. Виконавши цей обов'язок, молодий мисливець замислився, сумно дивлячись на похмуре обличчя свого переможеного ворога. За звичкою, яку породило тривале й самотнє життя в лісах, він знову заговорив уголос, висловлюючи свої думки та почуття.

— Я не бажав тобі смерті, червоношкірий, — сказав він, — але ти сам примусив мене вбити тебе, бо інакше ти вбив би мене. Кожен з нас чинив так, як веліли йому його звичаї, і нікого не треба картати. Ти діяв як зрадник, бо такий у вас звичай на війні, а я був не зовсім обачний, бо дуже легко довіряюся людям. Гаразд, це моя перша, хоч, очевидно, не остання сутичка з людиною. Я стикався майже з усіма звірами, що живуть у лісі,— з ведмедами, вовками, пантерами, рисями, — а тепер ось довелося почати з червоношкірими. Якби я народився індіанцем, то міг би розповісти про цю битву або принести скальп і повеличатися своїм подвигом перед усім племенем. Аби моїм ворогом виявився звичайнісінький ведмідь, було б природно і втішно розповідати всім і кожному про те, що сталося. А тепер, їй-право, не знаю, як поділитися цим навіть з Чингачгуком, щоб не вийшло, ніби я, блідолиций, такий язикастий. Та й чим мені, зрештою, хвалитися? Невже тим, що я вбив людину, хоч то був і дикун? І звідки мені знати, що то був не чесний індіанець і що він не прийшов сюди просто полювати в багатих на дичину місцях? Коли не знаєш, добре чи лихе ти вчинив, — краще не вихвалитися. І все-таки мені кортить, щоб Чингачгук дізнався, що й не зганьбив делаварів, які мене виховали.

Коли Звіробій висловлював те, в чому був твердо переконаний, він говорив майже на повен голос, коли ж такої певності не було, з його вуст зривалося лише невиразне мурмотіння. Та раптом цей монолог урвала несподівана поява на березі озера, за кілька сот ярдів од мису, другого індіанця. Цей дикун, очевидно, також розвідник, якого привели сюди рушничні постріли, вийшов з лісу, не дотримуючись ніяких острого, і Звіробій побачив його перший. Та за якусь мить індіанець також помітив мисливця і загалакав на весь ліс. З усіх боків гірського схилу йому відгукнулося не менше дюжини голосів. Далі зволікати було не можна; через хвилину човник швидко помчав од берега під дужими і впевненими ударами весла.

Опинившись на безпечній відстані, Звіробій перестав веслувати, дозволивши суденцю плисти за течією, а сам почав неквапливо обдивлятися навколо. Човник, якого він пустив першим, тихенько собі плив за чверть милі від нього, але ближче до берега, ніж було бажано тепер, коли зовсім поруч вешталися дикуни. Другий човник, який свого часу прибився до берега, погойдувався на воді всього за кілька ярдів. Мертвий індіанець у похмурому спокої сидів там, де його залишив мисливець, а воїн, що потикнувся був з лісу, щез знову, і лісова глушина здавалася такою мовчазною та безлюдною, ніби щойно вийшла з рук її творця. Проте ця неймовірно глибока тиша панувала недовго. Нараз ворожі розвідники вискочили з гущавини на галявку і, побачивши свого мертвого товариша, люто загаласували. Та коли вони наблизилися до мерця і нетерпляче з'юрмилися навколо нього, залунали радісні вигуки. Звіробій був достатньо обізнаний з індіанськими звичаями, щоб збагнути причину такої зміни: в настрої дикунів. Пронизливі зойки виражали жаль з приводу смерті товариша, а радісні вигуки — втіху, що переможець не встиг зняти скальп, — трофей, без якого звитяга не вважалася остаточною.

Човники були на такій відстані, що ірокези навіть не робили спроб напасти на

переможця; американські індіани, мовби наслідуючи пантеру своїх рідних лісів, рідко кидаються на ворога, не маючи цілковитої певності, що це принесе успіх.

Молодому мисливцеві вже не було чого затримуватись біля мису. Він вирішив зібрати до купи всі свої човники й відігнати їх до "замку". Скоро один уже був на буксирі, і Звіробій погнався за другим, що весь час плив, куди його гнало. Придивившись пильніше, мисливець здивувався: човник неждано-негадано підбився до берега куди ближче, ніж коли б його підганяв тільки легкий вітерець, що повівав над озером. Юнакові подумалось, що тут проходить якась невидима підводна течія, і він наліг на весло, щоб заволодіти човником раніше, ніж той опиниться в небезпечному сусідстві з лісом.

Наблизившись, Звіробій завважив: човник явно рухається швидше, ніж плине вода, і, повернувшись боком до вітру, йде просто до берега. Ще кілька змахів веслом, і він побачив: за бортом суденця щось ворухилося; придивився пильніше — аж то гола людська рука. На дні човника лежав індіанин і повільно, але впевнено скеровував його до берега, гребучи рукою, наче веслом. Звіробій миттю збагнув цю хитрість. Поки він зводив рахунки з своїм ворогом на мисі, інший дикун доплив до човника, заліз у нього і тепер силкується пригнати суденце до берега.

Упевнившись, що дикун не має при собі ніякої зброї, Звіробій без вагання підвеслувався майже впритул до загарбаного човника, навіть не подумавши взяти в руки свого карабіна. Почувши, нарешті, сплеск води, індіанин прожогом схопився на ноги і злякано зойкнув, вражений цією несподіванкою.

— Якщо ти вволю натішився човном, червоношкірий, — холодно мовив Звіробій, зупиняючи свою шкаралупу саме вчасно, щоб не дати обом суденцям зіткнутися, — якщо ти вволю натішився човном, то найрозумніше для тебе буде знову стрибнути в озеро. Я дивлюсь на такі речі по-своєму і не жадаю твоєї крові, хоч дехто побачив би в тобі просто вексель на одержання грошей за скальп, а не живу істоту. Негайно скачи в озеро, інакше посваримось.

Індіанин не знав ані слова по-англійському, але з рухів та виразу очей Звіробієвих здогадався, про що той мовив. Рушниця, яка лежала під рукою у блідолицього, мабуть, також додала йому глузду. В усякому разі, він присів, мов тигр перед стрибком, пронизливо заверещав, і наступної миті його голе тіло зникло у воді. Коли він випірнув, щоб звести дух, то був уже за кілька ярдів од човника. Швидкий погляд, кинутий ним назад, посвідчив, як панічно він боявся фатального посланця з карабіна свого ворога. Та молодий мисливець не виявляв жодних ворожих намірів. Дбайливо припнувши врятованого човника до двох інших, він повеслував геть од берега. І на той час, коли індіанин вийшов з води та обтрусився, мов спанієль, його грізний супротивник був уже недосяжний для рушничного пострілу. Правуючи до "замку", Звіробій, за звичкою, не пропустив нагоди поговорити сам з собою про те, що трапилось.

— Гаразд, гаразд, — почав він, — недобре було б убити людину без ніякої потреби. До скальпів мені байдуже, а життя надто приємна штука, щоб безжалісно його забирати в людини. Щоправда, цей дикун — мінг, і я не маю сумніву, що він був, є і до

самої своєї смерті зостанеться мерзотником та волоцюгою. Але для мене це не причина, щоб забувати свою віру та колір шкіри. Ні-ні, нехай він собі утікає. Якщо ми коли-небудь зідемося знову, з рушницями в руках, отоді вже побачимо, в кого сміливіше серце та бистріше око. Яструбине Око! Непогане ім'я для воїна і звучить мужніше, доблесніше, ніж Звіробій. Для початку і це прізвисько гідне, та й заслужив я його чесно. Якби на моєму місці був Чингачгук, він повернувся б додому, похвалився б своїми подвигами, і вожді негайно нарекли б його Яструбиним Оком. А білому вихвалитися не до лиця, і тому важко сказати, як про це діло дізнаються інші. Так-так, усе в руках провидіння, це діло — теж. Сподіватимусь, що воно й мені віддасть належне.

Виказавши таким чином вразливе місце в своїй вдачі, юнак замовк, веслючи до "замку" старанно й так швидко, як тільки йому дозволяли човни, що йшли на буксирі. На цей час сонце вже не тільки зійшло, а й визирнуло з-за східних пагорбів і залило хвилями яскравого світла ніким ще не освячений водяний простір. Все навколо променіло казковою красою, і сторонній спостерігач, не обізнаний з буденною історією лісового життя, ніколи не міг би повірити, що зовсім недавно тут відбулися жорстокі, варварські події.

Коли Звіробій наблизився до оселі старого Гаттера, він подумав, чи, скорше, відчув, що ця споруда надзвичайно гармонує з довколишнім краєвидом. Хоч будівничий дбав тільки про міцність та безпеку й ні про що інше, грубезні нетесані колоди, покриті шершавою корою, навислий спереду дах і всі зовнішні обриси "замку" виглядали б мальовничо в будь-якій місцевості, а оточення, в якому він стояв, надавало йому особливої новизни та неповторності.

Проте, коли Звіробій підплив ближче до "замку", зовсім інше прикувало його увагу, враз потьмаривши усі красоти озера та фантастичного житла. Джудіт і Гетті стояли на помості перед дверима, з неприхованою тривогою очікуючи його. Джудіт раз по раз дивилася на весляра та на човники в ту саму морську прозору трубу, про яку ми вже згадували. Мабуть, ніколи ця дівчина не здавалася такою прекрасною, як у цю мить. Щоким їй порожевіли ще дужче від хвилювання й неспокою, тоді як лагідний вираз очей, що прикрашав і бідолашну Гетті, поглибився тривожними передчуттями. Так принаймні видалося юнакові, коли всі три човни приткнулися до борту "ковчега". Тут Звіробій старанно їх поприв'язував, перш ніж зійти на поміст.

РОЗДІЛ VIII

Його слова — обітниця, оракул — клятви,
Кохання щире і думки ясні,
А сльози — серця чисті поривання,
І від брехні далекий він, як небо від землі.
Шекспір, "Два веронці"

Дівчата не сказали ні слова, коли Звіробій постав перед ними сам один з лицем, яке вказувало всі його побоювання за долю двох відсутніх учасників нічного походу.

— Батько! — нарешті спромоглася видушити з себе Джудіт.

— З ним скоїлося лихо, марно це приховувати, — відповів Звіробій як завжди просто й одверто. — Він і Непосида потрапили до рук мінгів, і тільки небо знає, чим усе це скінчиться. Я зібрав усі човники, і це єдина наша втіха, бо волоцюгам доведеться тепер в'язати пліт або добуватися сюди плавом. Коли сяде сонце, до нас на підмогу прийде

Чингачгук, якщо мені пощастить взяти його в човник. Тоді, гадаю, ми захищатимемо ковчег і замок, аж поки офіцери з гарнізону почують про війну — бо ж рано чи пізно вони мають про неї почути—і вирятують нас.

— Офіцери! — нетерпляче вигукнула Джудіт; щоки їй зарожевіли ще дужче, а в очах відбилося і миттю згасло душевне хвилювання. — Хто тепер може думати чи говорити про цих безсердечних франтів! Ми самі повинні захищати замок. Тільки що з моїм батьком та бідолашним Гаррі Непосидою?

Звіробій коротко, але до ладу розповів про все, що сталося за ніч, ні трохи не применшуючи біди, яка спіткала його товаришів, і не приховуючи своєї власної думки щодо можливих наслідків.

Дівчата слухали з глибокою увагою, і жодна з них не піддалася малодушному страху, що його, безсумнівно, викликало б таке повідомлення в кожного, хто не звик переживати прикросі та небезпеки прикордонного життя. На подив Звіробоя, Джудіт хвилювалася дужче. Гетті слухала жадібно, але нічим не виявляла своїх почуттів і, здавалося, мовчки поринула в скорботні роздуми про все, що скоїлось. А втім, обидві дівчини обмежилися лише кількома словами і враз пішли поратися на кухню. Люди, в яких хатні турботи ввійшли в звичку, роблять своє діло машинально навіть у хвилини душевних страждань та печалі. Сніданок минав у похмурому мовчанні. Дівчата майже не доторкнулися до простих, але ситних страв, зате

Звіробій показав ще одну рису доброго солдата, а саме: довів, що навіть найтривожніші і найскрутніші обставини не можуть зіпсувати йому апетит. Так до кінця сніданку ніхто й не промовив ні слова. Але потім Джудіт заговорила гарячково й хапливо, як то буває завжди, коли душевна тривога перемагає зовнішнє самовладання.

— Тато похвалив би цю рибу! — вигукнула вона. — Він каже, що лососина в тутешніх озерах анітрохи не гірша за морську. І я так гадаю.

— Подейкують, Джудіт, ніби ваш батько добре знайомий з морем, — сказав молодий мисливець кинувши на дівчину допитливий погляд, бо, як і всі, хто знав Гаттера, він не міг побороти цікавості до далекого минулого цього чоловіка. — Гаррі Непосида розповідав мені, начебто ваш батько був колись моряком.

Спочатку Джудіт немовби збентежилась, потім під впливом зовсім нового для неї почуття раптом заговорила щиро й одверто.

— Якщо Непосида знає що-небудь про минуле мого батька, нехай би він мені про це розповів! — вигукнула вона. — Іноді мені самій здається, що він був моряком, а іноді я доходжу думки, що це неправда. Якби скриня була відімкнена чи могла говорити, мабуть, вона повідала б нам усю цю історію. Але засуви в ній надто міцні, щоб можна було порвати їх, як мотузок.

Звіробій обернувся до скрині і вперше роздивився її уважно. Хоч фарба на ній

зліняла і мала на собі безліч слідів недбалого поводження, але зроблено скриню було з доброго матеріалу руками чудового майстра. Звіробоеві ніколи не доводилось бачити дорожніх речей такого гатунку. Дороге темне дерево було тонко відполіроване, хоч тепер на його поверхні майже не лишилося лаку; найхімерніші подряпини та вибоїни свідчили про те, що скриня не раз стикалася з предметами ще твердішими, ніж вона сама. Ріжки були міцно оковані сталлю, а три замки своїм фасоном та карбуванням могли б привернути до себе увагу навіть в антикварній крамниці. Скриня була дуже велика, і коли Звіробій підвівся і спробував її підняти, взявшись за одну з масивних ручок, то відчув, що вага цілком відповідає зовнішньому виглядові.

— Ви коли-небудь бачили скриню відчиненою, Джудіт? — руба запитав Звіробій; делікатність в таких речах була чужа людям, що жили на далеких околицях цивілізації.

— Ні разу. Тато ніколи не відмикав її при мені, якщо взагалі будь-коли відмикав. Ні я, ні сестра не бачили, щоб віко скрині коли піднімалося.

— Отут ти й помиляєшся, Джудіт, — спокійно заперечила Гетті. — Тато піднімав віко, і я це бачила.

Звіробій прикусив язика; він нітрохи не соромився допитувати старшу сестру, але вважав за непристойне зловживати слабоумством молодшої.

— Коли і де ти бачила цю скриню відчиненою, Гетті?

— Тут, і багато разів. Тато часто відмикає скриню, коли тебе немає вдома, бо при мені він робе й говорить усе, і йому байдуже, що я все те бачу й чую.

— А що він робить і що говорить?

— Цього я не можу тобі сказати, Джудіт, — тихо, але рішуче відповіла сестра. — Татові секрети — не мої секрети.

— Секрети? Досить дивно, Звіробою, що батько звіряє свої секрети Гетті і таїться з ними від мене!

— Він має на те поважні причини, Джудіт, хоч ти їх не знаєш. Тата зараз немає тут, щоб він відповів тобі сам, і я більше нічого не скажу про це.

Джудіт та Звіробій здивовано Perezirнулися, і на хвилину дівчина засмутилась. Та раптом, схаменувшись, вона одвернулася від сестри, ніби співчуваючи її хворості, й заговорила до юнака.

— Ви переповіли нам тільки половину своїх пригод, — сказала вона, — і спинились на тому, як ви заснули в човні, чи, точніше, прокинулися від крику пірникози. Ми також чули крики пірникози й гадали, що то на бурю, хоча в цю пору року на озері бурі зриваються зрідка.

— Вітри дмуть і бурі лютують, коли забажається богам, — іноді в одну пору року, іноді в іншу, — відповів Звіробій, — а пірникози говорять те, що їм підказує їхня природа. Було б значно краще, якби й люди поводитись так само чесно та щиро. Звівшись на ліктях і прислухавшись до пташиного крику, я зрозумів, що то не Непосидин сигнал, а тому ліг знову й заснув. Коли засіріло, я прокинувся й подався на розшуки човнів, щоб їх не загарбали мінги.

— Ви розповідаєте нам не все, — сказала Джудіт серйозно. — Ми чули рушничні

постріли біля підніжжя східної гори. Луна була гучна й розкотиста і розляглася так швидко, що, мабуть, стріляли при самому березі. Наші вуха звикли до таких звуків, і помилитися я не могла.

— Цього разу рушниці зробили своє діло, дівчино. Так, сьогодні вранці рушниці зробили те, що їм належить робити. Один воїн відійшов у щасливі мисливські угіддя, і на цьому все закінчилось. Але білій людині не личить вихвалитися своїми подвигами та вимахувати здобутими скальпами.

Джудіт слухала його, затамувавши подих. А коли Звіробій через свою звичайну скромність, здавалося, хотів уже припинити цю розмову, вона підвелася і, перейшовши кімнату, сіла поруч нього. Дівчина зробила це зовсім невимушено, хоч не можна було й не помітити, що це—мимовільний порив жіночої прихильності та сердечної дяки. Вона взяла навіть жорстку руку мисливця і, може, несвідомо стисла її у своїй руці. Її очі серйозно й навіть трохи докірливо подивилися в його засмагле обличчя.

— Ви билися з дикунами, Звіробою, самі, без будь-чєї допомоги! — сказала вона. — Бажаючи захистити нас — Гетті й, мабуть, мене, — ви хоробро стали на бій з ворогами. І ніхто не бачив вас, ніхто не був би свідком вашої смерті, коли б провидіння допустило таке велике нещастя!

— Так, я бився, Джудіт, я бився з ворогом, і до того ж уперше в своєму житті. Такі речі викликають у нас змішане почуття жалю і тріумфу. Я гадаю, що людська вдача войовнича, бо всі народи воюють, і ми повинні виконувати свій обов'язок. Все, що відбулося досі, не має великого значення., Але якщо сьогодні ввечері Чингачгук прийде до скелі, як ми домовлялися, і якщо я встигну посадити його в човник непомітно для дикунів чи навіть з їхнього відома, тільки всупереч їхній волі та бажанням, отоді справді всі ми побачимо щось схоже на війну, перш ніж мінги захоплять замок, ковчег і вас самих.

— А хто цей Чингачгук? Звідки він і чого прийде саме сюди?

— Питання цілком природне і справедливе, на мою думку, хоч цей юнак уже зажив собі слави в тих краях, де він живе. Чингачгук родом могіканин; за своїми звичаями делавари всиновили хлопця, як і більшість членів його племені, що вже давно похитнулося під натиском білих. Він походить з родини великих вождів. Його батько Ункас був знаменитий воїн і радник свого народу. Навіть старий Таменунд поважає Чингачгука, дарма що той через свою молодість не може ще бути ватажком на війні. А втім, його плем'я так розпорошилося і стало таке нечисленне, що звання вождя в них, по суті, нічого не важить. Так от; коли війна почалася всерйоз, ми з делаваром поклали собі зустрітися саме на цьому озері, біля скелі побачень, отам, де починається річка. Побачення призначено на сьогоднішній вечір, коли сяде сонце, після чого ми мали намір рушити в наш перший похід проти мінгів. Чому ми обрали саме ці місця — то наша таємниця. Але ви розумієте, хоч ми й молоді і не маємо досвіду на стежці війни, та не робимо нічого наосліп, не обмірковуювши всього як слід.

— Цей делавар не може мати ворожих намірів проти нас, — сказала Джудіт після хвилинного вагання. — І ми знаємо, що ви нам друг.

— Сподіваюсь, що зрада — найостанніший злочин, в якому мене можна звинуватити, — заперечив Звіробій, трохи ображений недовірою, що промайнула в словах Джудіт.

— Ніхто не підозрює вас, Звіробою! — палко вигукнула дівчина. — Ні-ні, ваше чесне обличчя може бути достатньою запорукою вірності тисячі сердець! Якби всі чоловіки навчилися так говорити правду й ніколи не обіцяли того, чого не збираються виконувати, на світі ой як поменшало б зла, а пишні султани та червоні мундири не були б виправданням для підлоти й обману.

Дівчина говорила з сильним, якимсь аж надсадним почуттям. Її красиві очі, завжди такі лагідні та ласкаві, палали вогнем. Звіробій не міг не помітити цього надзвичайного хвилювання. Але з тактом, гідним будь-якого придворного, він не дозволив собі не тільки бодай хоча б словом натякнути на це, а навіть удав, ніби взагалі нічого не помітив. Мало-помалу Джудіт заспокоїлась і скоро знову заговорила спокійно, наче то й не вона хвилювалась.

— Я не маю права втручатися у ваші таємниці чи в таємниці вашого друга, Звіробою, — вела вона далі, — і вірю кожному вашому слову. Якщо нам справді пощастить придбати ще одного союзника-мужчину, це буде велика підмога в такий важкий час. І я не полишаю надії — коли дикуни відчують, що ми спроможні втримати озеро в своїх руках, вони запропонують обміняти полонених на хутра або на бочку порошу, яка зберігається у нашому домі.

З юнакових уст вже готові були зірватися такі слова, як "скальпи" та "премії", але, не бажаючи зайве розтривожувати дочок, він не зважився натякати на долю, яка, мабуть, чекала їхнього батька. Однак він був такий невинуватий у мистецтві обману, що бистроока Джудіт прочитала цю думку на його обличчі.

— Я розумію, що ви думаєте, — продовжувала вона квапливо, — і здогадуюсь, що б ви сказали, якби не боялися завдати болю мені... тобто нам обом, бо Гетті любить тата так само, як і я: Але ми іншої думки про індіанців. Вони ніколи не скальпують полоненого, якщо він попався їм до рук живий та цілий. Вони дарують йому життя — звичайно, якщо люта жадоба крові й мук раптово не засліплює їх. За батьків скальп я не боюся зовсім, а за життя його трішечки. От коли б індіани підкралися до нас уночі, нам би всім було непереливки. Але над чоловіками, взятими в полон у відкритому бою, вони рідко коли чинять насильства, принаймні доти, доки не настає час тортур.

— Згоден, такий у них звичай, і вони його здебільша дотримують. Але чи знаєте ви, Джудіт, чого ваш батько й Непосида ходили в табір дикунів?

— Знаю. То був жорстокий замір! Та що робити? Чоловіки завжди лишаються чоловіками. Навіть ті з них, що ходять у мундирах, гаптованих золотом і сріблом, і носять офіцерський патент[34] у кишені, чинять такі жорстокості. — Очі в Джудіт знов спалахнули, але страшенним зусиллям волі вона опанувала себе. — Мені завжди стає моторошно, коли я думаю, які несправедливі чоловіки, — додала вона, силкуючись усміхнутися, хоч це їй погано вдалося. — Все це дурниці! Що зроблено, те зроблено, і сльозами тут не зарадиш. Але індіани надають так мало значення пролитій крові, що

коли б вони знали про заміри своїх полонених, то навіть стали б поважати їх за це.

— До певного часу, Джудіт, тільки до певного часу. І коли це почуття вмирає, тоді народжується жадова помсти. Нам з Чингачгуком треба помізкувати, еге ж, добре помізкувати над тим, як визволити Непосиду та вашого батька. Бо мінги, безперечно, крутитимуться на озері ще кілька днів, намагаючись домогтися цілковитого успіху.

— Отже ви вважаєте, що на вашого делавара можна покласти, Звіробію? — спитала дівчина замислено.

— Як на мене самого! Адже ви кажете, що не підозрюєте мене, Джудіт?

— Вас? — Вона знову схопила його руку і стисла з палкістю, від якої міг би запишатися інший, не такий простодушний, але більш схильний похизуватися своїми чеснотами парубок. — Так само, як могла б я запідозрити рідного брата! Я знаю вас лише один день, Звіробію, а довіряю вам, ніби ми знайомі вже рік. Втім, ваше ім'я не було мені зовсім незнайоме. Гарнізонні джэнджики часто розповідали про уроки, які ви їм давали на полюванні, і вони називали вас чесною людиною.

— А згадували вони хоч раз про стрільбу, дівчино? — запитав Звіробій нетерпляче і враз зайшовся своїм тихим сердечним сміхом. — Чи згадували вони про стрільбу? Мене не цікавить, що вони казали про мою стрільбу, бо як для тутешніх країв я стріляю вельми-таки непогано, а от якої вони думки, так-так, якої вони думки про свою власну стрільбу? Вони запевняють, що зброя — це головне знаряддя їхнього ремесла. І все-таки дехто з них зовсім не вміє орудувати цим знаряддям.

— Сподіваюсь, цього не можна сказати про вашого друга Чингачгука? До речі, що означає його ім'я по-англійському?

— Великий Змій — так його прозвали за мудрість та спритність. Справжнє його ім'я Ункас. Всі чоловіки в його роду носять ім'я Ункас, поки не заслужать іншого прізвища своїми ділами.

— Якщо він справді такий мудрий, ми матимемо дуже корисного друга, хіба що тільки його поглинуть власні справи в наших краях.

— Зрештою, ніякої біди не трапиться, коли я розкажу вам усе. Дивись, ще чимось ви й допоможете нам. Я відкрию вам і Гетті таємницю, глибоко вірячи, що ви зберігатимете її як свою власну. Слід вам сказати, що Чингачгук гожий з себе індіанин, і на нього часто позирають молоді жінки племені. Їх вабить не тільки його знатний рід, а й він сам. Так от, є в їхньому племені вождь, а у вождя дочка, на ім'я Уа-та-Уа, що означає "Тихше, о тихше!" Це найвродливіша дівчина в країні делаварів, і всі молоді воїни мріяли взяти її собі в жони. Та сталося так, що Чингачгук покохав Уа-та-Уа, й Уа-та-Уа покохала Чингачгука.

Звіробій на мить замовк. Гетті Гаттер покинула своє місце, підійшла до мисливця й жадібно слухала, немов дитина, заворожена казкою, що її розповідає мати.

— Так, він покохав її, а вона покохала його, — вів далі Звіробій, по-дружньому і схвально глянувши на наївну дівчину. — А коли таке трапляється і старшини не заперечують, тоді молоду пару рідко вдається розлучити. Звісно, Чингачгук не міг забрати такий приз, не придбавши цілої купи ворогів, що також зазіхали на дівчину.

Якийсь собі Терновий Шпичак, це коли сказати по-нашому, або Йокоммон, як його звуть індіани, узяв це діло найближче до серця, і ми підозрюємо його руку в усьому, що сталося далі. Два місяці тому Уа-та-Уа пішла разом з батьком та матір'ю ловити лососів на Західні Ручаї, де, як відомо кожному, сила-силенна риби, і там дівчина раптом пропала.

Кілька тижнів ми нічого не знали про неї. Та ось днів десять тому гонець, який проходив через делаварські землі, приніс нам звістку, нібито Уа-та-Уа викрали в її батьків — ми ще не знаємо точно, але так гадаємо — спільники Тернового Шпичака. Тепер вона живе у ворожому племені, яке прийняло її до себе і збирається віддати заміж за молодого мінга. Гонець сказав, що мисливці цього племені мають намір полювати в цій місцевості місяців зо два, перш ніж повернутися до себе в Канаду, і якщо ми теж подамося сюди, то, може, нам пощастить визволити дівчину.

— А вам яке діло до цього, Звіробою? — спитала Джудіт, виявляючи занепокоєння.

— Діло просте: все, що торкається мого друга, торкається і мене. Я прийшов сюди допомогти Чингачгукові й, коли пощастить, визволити дівчину. Мені це буде майже так само приємно, як коли б я визволив свою власну кохану.

— А де ж ваша кохана, Звіробою?

— Вона в лісі, Джудіт, спадає з гілля тихим дощем, вона росою осідає на шовкову траву, вона хмаринками пливе в небесній блакиті, вона пташками виспіває поміж дерев, вона в солодких джерельцях, звідки я вгамовую жагу, вона в усіх чудесних дарах природи!

— Ви хочете сказати, що досі ще ніколи не закохувалися в жінок і любили тільки полювання та вільне лісове життя?

— Саме так, саме так! Я білий і маю серце білого, отже, я не міг закохатися в червоношкіру дівчину, в якої серце і почуття її народу. Ні-ні, я ще не хворів на цю хворобу і сподіваюся, що буду здоровий принаймні до кінця війни. Справа Чингачгука й без того завдасть багато мороки, і зайвий клопіт зараз мені просто ні до чого.

— Дівчина, яка колись переможе "вас, Звіробою, завоює принаймні чесне серце, серце, що не знає зради й лукавства. А такий перемозі може позаздрити будь-яка жінка.

Коли Джудіт промовляла ці слова, її гарне лице ображено кривилося і гірка усмішка блукала на устах. Звіробій помітив зміну в настрої дівчини, і хоч він був не мастак угадувати таємниці жіночого серця, вроджена делікатність підказала йому, що краще змінити розмову.

До зустрічі з Чингачгуком залишалося ще багато часу, і Звіробій використав його на те, щоб вивчити всі засоби оборони та вжити додаткових заходів, які лише були йому під силу і яких гостро вимагала сама ситуація. Гаттер, з його великим досвідом, передбачив майже все, і мало що можна було вигадати в цьому напрямку. Але все-таки кілька дрібних вдосконалень спали на думку молодому мисливцеві, який з повним правом міг сказати, що вчився мистецтва прикордонних воєн з переказів та легенд народу, серед якого так довго жив. "Замок" стояв далеко від суші, і постріли з берега були не страшні. Щоправда, куля з мушкета дістала б сюди, але про точний приціл не

могло бути й мови, і навіть Джудіт нехтувала небезпекою з цього боку.

Отже, поки наші друзі були господарями своєї фортеці, їм ніщо не загрожувало. Звичайно, нападники, якимось чином підпливши до "замку", могли підпалити його чи взяти штурмом або вдатися до іншої тактики, продиктованої індіанською хитрістю і підступництвом. Проти першої загрози — підпалу — Гаттер вжив усіх можливих запобіжних заходів, та й сам будинок, окрім луб'яної покрівлі, не так уже й легко б зайнявся. В підлозі, в різних місцях, було пороблено люки, і відра з мотузками завжди стояли напохваті. Коли б виникла пожежа, котрась із дівчат могла б легко загасити вогонь і не дати йому розгорітися. Джудіт, чудово знаючи оборонні плани свого батька й доволі смілива, щоб самій брати участь у їх здійсненні, ознайомила Звіробоя з усіма цими деталями і тим звільнила його від марного витрачання сил та часу на особисту перевірку.

Вдень нічого було боятися. Човни й "ковчег" стояли коло "замку", а більше на озері не було жодного судна. Правда, Звіробій знав, що ворог швидко міг спорудити пліт — при березі валялося вдосталь сухих повалених дерев. Отож, якби дикуни серйозно зважились напасти на "замок", їм було б не дуже важко знайти засоби пересування по воді. Знаменита американська сокира, це неперевершене знаряддя в руках лісоруба, ще не набула в ті часи великого поширення, і там, де йшлося про рубання дерев, її не міг замінити ніякий індіанський томагавк. І все-таки індіанці часто користувалися плотами на річках, могли б вони спорудити їх і тепер, аби, нехтуючи небезпекою, визнали за доцільне йти на відкритий штурм. Смерть одного з їхніх воїнів була достатньою причиною, щоб і підхльоснути їх, і спонукати до обережності. Але Звіробій схилився до того, що сьогоднішня ніч буде критична. Тому юнак як ніколи бажав, щоб його друг могіканин був поруч нього. З тривогою і нетерпінням чекав він, коли сяде сонце.

Протягом дня мешканці "замку" всебічно продумали план оборони і скінчили потрібні для цього приготування. Джудіт була дуже пожвавлена; їй, видно, подобалося радитись про все з новим знайомим та давати йому свої поради. Байдужість до небезпеки, мужня відданість їй та її сестрі, простота в поведженні й ширість у почуттях, які виявляв юнак, швидко завоювали найглибші симпатії дівчини. Звіробоеві здавалося, що час тягнеться страшенно повільно, але Джудіт не помічала цього, і, коли сонце почало хилитися до лісистих верховин західних горбів, вона здивувалася, що день минув так скоро. Зате Гетті була зажурена й мовчазна. Вона ніколи не відзначалася балакучістю, і якщо випадком їй трохи розв'язувався язик, то тільки під впливом чогось надзвичайного, що збуджувало її немудру уяву. В цей пам'ятний день вона на кілька годин ніби зовсім оніміла. Тривога за батькову долю ніяк не позначилася на звичках обох сестер. А втім, вони й не боялися, що в полоні на нього чекає щось дуже страшне, і Гетті раз чи двічі висловила певність, що Гаттер зуміє вирватись на волю. Джудіт була не так оптимістично настроєна, але й вона сподівалась, що ірокези запропонують викупити бранців, коли впевняться, що ніякі військові хитрощі не допоможуть їм захопити "замок". Звіробій, однаке, сприймав усі ці гадки та сподівання як гарячкові

дівочі химери. Він готувався до зустрічі ворога так ретельно і ставився до, того, що могло їх усіх спіткати, так серйозно, ніби й не чув отих легковажних пророкувань.

І ось настав час вирушати до місця побачення з могіканином, або делаваром, як здебільша називали Чингачгука. Звіробій загодя продумав план дій і докладно розтлумачив його сестрам, отож тепер усі троє дружно і з толком приступили до діла. Гетті перейшла в "ковчег", зв'язала до купи два човники і, сівши в один з них, повеслувала до якоїсь подоби воріт у палісаді, що оточував будівлю. Загнавши обидва човники під будинок, вона припнула їх там до ланцюгів, пропущених поміж колод у підлозі. Палісад складався із стовбурів дерев, міцно вбитих у мул, і слугував подвійній меті: він одгороджував невеличкий водяний простір, де можна було ховати човники, і водночас не дозволяв ворогові надто близько підплисти до оселі. Таким чином човники, заведені в док, були надійно захищені від сторонніх очей, а коли б їх навіть помітили, то все одно при замкнених воротах суденця не легко було б витягти назовні. Однак перш ніж зачинити ворота, Джудіт на третьому човнику теж заплила в палісад, тим часом як Звіробій замикав усі вікна та двері в будинку. Тут геть усе було громіздке та міцне, і за засуви правили стовбурці молодих дерев. Отож, коли Звіробій закінчив свою роботу, нападникам треба було б години зо дві на те, щоб вдертися в будинок, навіть якби вони орудували не тільки своїми бойовими топірцями і не зустріли ніякого опору. Така турбота про безпеку виникла в Гаттера після того, коли в час мандрів на "ковчезі" його кілька разів обікрали білі бродяги, яких чимало вештається на кордоні.

Як тільки все житло було наглухо зачинене зсередини, Звіробій підійшов до люка і спустився в човник Джудіт. Тут він накинув на підйомні двері масивну штабу і повісив здоровезного замка. Гетті також пересіла до них, і човник одразу вплив за палісад. Після цього замкнули ворота, а ключі віднесли в "ковчег". Таким чином усі троє залишилися цілком відрізані від житла, в яке можна було увійти, лише висадивши двері або тією ж дорогою, що нею молодий мисливець вибрався надвір.

Звіробій, ясна річ, захопив з собою прозору трубу і тепер пильно оглядав береги озера, наскільки їх було видно з його позиції. Проте він не побачив жодної живої істоти, лише кілька пташок пурхали у затінку дерев, ніби рятуючись від гарячої післяполуденної задухи. Особливо старанно юнак обдивився найближчі до "замку" відмілини та коси, аби впевнитися, що ворог ніде не лаштує плоту. Але скрізь панувала відлюдна тиша.

Тут варто сказати кілька слів про те, що найдужче ускладнювало становище наших героїв. В той час як вони самі були перед очима гострооких мінгів, будь-яке пересування їхніх ворогів ховав густий ліс. Уява мимоволі перебільшувала кількість розмальованих воїнів, що зачаїлися в гущавині, тоді як перший-ліпший індіанець з берега міг ясно бачити, який нечисленний та слабосилий гарнізон "замку".

— Ніде ніщо не ворухнулось! — вигукнув Звіробій, опустивши нарешті трубу і збираючись перейти у "ковчег". — Якщо волоцюги замишляють лихе, вони надто хитрі й нічим не викажуть себе. Цілком можливо, що вони вже майструють у лісі пліт, але ще не встигли перетягти його до озера. Вони не можуть здогадатися, що ми хочемо на

деякий час покинути замок, а якби й здогадалися, то звідки їм знати, куди ми попливемо.

— Ваша правда, Звіробою, — підхопила Джудіт, — і тепер, коли все готово, нам треба негайно рушати, не боячись погоні, бо ми запізнимось.

— Ні-ні, це діло вимагає обережності. Хоч дикуни нічого й не знають про Чингачгука та скелю, але вони мають очі й ноги. Вони побачать, куди ми пливемо і, ясна річ, поженуться за нами. А втім, я постараюсь обдурити їх, ганяючи баржу то туди, то сюди, поки вони упріють і попадають з ніг, гасаючи берегом.

Звіробій зробив усе можливе, щоб виконати свою обіцянку. Не минуло й п'яти хвилин, коли наші герої вже сіли в "ковчег" і відчалили від "замку". З півночі повівав легкий вітерець. Сміливо напнувши вітрило, юнак спрямував ніс незграбної баржі так, що, враховуючи силу течії, вони мали наблизитися до східного берега милі за дві нижче "замку".

"Ковчег" не належав до швидкохідних суден, але на чистій воді та при певних зусиллях з нього можна було вижати три-чотири милі на годину. А між "замком" та скелею було лише трохи більше двох.

Знаючи точність індіанців, Звіробій так розрахував час, щоб можна було прибути на місце побачення або з невеликим запізненням, або ж трохи раніше, залежно від того, як складуться обставини. Коли юнак поставив вітрило, сонце котилося над західними горбами, обіцяючи ще не сідати щонайменше зо дві години. Скоро Звіробій переконався, що баржа пливе з достатньою швидкістю.

Яснів чудовий червневий день, і пустельний водяний простір менш ніж коли нагадував арену жорстокої боротьби та кровопролиття. Легкий вітерець ледь торкався поверхні озера, ніби не бажаючи порушувати його глибокого спокою, потворити брижами його дзеркальну гладінь. Навіть ліс, здавалося, дрімав на сонці, а прозоре пасмо кучерявих хмарок непорушно зависло на півночі край небосхилу, наче його там навмисне розстелили, щоб прикрасити краєвид. Подеколи водяні птахи пролітали над озером, а то було видно, як у високості самотньо ширяє крук, гострим оком оглядаючи ліс: чи не пошле йому таємнича гущавина якої поживи.

Читач, напевно, вже помітив, що, незважаючи на прямоту та різкість у поведженні, залишені Джудіт звичками прикордонних жителів, мова у дівчини була грамотніша й вишуканіша, ніж у чоловіків, які її оточували, включаючи батька. Це відчувалося і в її вимові, і в доборі слів та побудові речень. Очевидно, ніщо так безпосередньо не свідчить про освіченість людини, як культура мови. Гарна, чітка вимова робить дівчині не меншу послугу, ніж її краса, і, навпаки, ніщо так не шкодить дівочій чарівності, як невідповідність між вродою, з одного боку, і неприємними інтонаціями голосу та вживанням вульгарних слів — з другого. Джудіт та її сестра становили в цьому розумінні виняток серед дівчат їхнього кола. Офіцери з сусіднього гарнізону не дуже перебільшували, коли запевняли Джудіт, що навіть у містах є небагато дам, котрі краще володіють цим даром. Твердження, звісно, не вельми переконливе, але певна слушність його робить дівчині честь.

Своєю освітою сестри завдячували матері, яка зуміла прищепити їм змалечку те, що в дорослішому віці дається тільки ціною тривалої і впертої праці.

Хто була їхня мати, знав тільки старий Гаттер. Вона померла два роки тому, як і сказав Непосида, і чоловік поховав її в озері. Серед прикордонних жителів не припинялися балачки, чого він так учинив: чи тому, що не визнавав забобонів, чи просто не бажаючи завдавати собі зайвого клопоту копанням могили. Джудіт ніколи не відвідувала того місця, де в озері спочила її мати, зате Гетті, будучи й на похороні, часто перед заходом сонця або при місячному сяйві припливала туди човном. Вона подовгу вдивлялась в прозору воду, ніби сподівалася хоч на мить побачити образ тієї, кого так ніжно кохала з дитинства аж до печальної години розлуки.

— Нам треба підплисти до скелі точно в ту мить, коли сяде сонце? — спитала Джудіт мисливця: вони саме стояли поруч — Звіробій із стерновим веслом, а дівчина з рукоділлям; вона вишивала собі сукню далеко не таку скромну, як її життя, а до того ж це було небаченим нововведенням у лісах. — Хіба кілька хвилин туди або сюди можуть щось змінити? Адже залишатися довго біля скелі, так близько від берега, дуже небезпечно.

— Ото ж бо й воно, Джудіт, у цьому вся притичина! Скеля стоїть на відстані рушничного пострілу від мису, і через те до неї не можна підпливати ні надто близько, ні на довгий час. Коли маєш справу з індіанцями, треба все передбачити й розрахувати заздалегідь, бо така вже натура в червоношкірих, що вони любляють хитрощі. Тепер, як бачите, Джудіт, я кермую зовсім не до скелі, а далеченько на схід од неї, щоб дикуни гайнули в цей бік та марно натрудили собі ноги.

— Отже ви певні, що вони бачать нас і стежать за кожним нашим рухом, Звіробою? А я сподівалася, що, може, вони подалися в ліс і на кілька годин дали нам спокій.

— Так може мислити тільки жінка. Ставши на стежку війни, індіанець невідступно стежить за ворогом. Оцієї самої миті їхні очі дивляться на нас, хоч озеро нас захищає. Ми повинні підплисти до скелі, якнайточніше розрахувавши час і штовхнувши негідників на фальшивий слід. Кажуть, у мінгів добрі носи, але розум білої людини завжди годен позмагатися з їхнім чуттям.

Весь час, поки Джудіт легковажно щебетала, Гетті сиділа мовчки, думаючи про щось своє. Тільки раз вона підійшла до Звіробоя і запитала, чи не змінилися в нього наміри та як він збирається досягти мети. На цьому її бажання підтримати розмову вичерпалось. Вислухавши докладну й, як завжди, дуже сердечну відповідь мисливця, дівчина повернулася на своє місце і, стиха наспівуючи та часто зітхаючи, взялася дошивати батькові грубу куртку.

Так линув час, і коли рожеве сонце опустилося за сосни, що вкривали західні горби, тобто хвилин за двадцять до того, як воно мало сховатися зовсім, "ковчег" порівнявся з мисом, де Гаттер та Непосида потрапили в полон. Скеровуючи баржу то в один бік, то в інший, Звіробій намагався приховати справжню мету свого плавання. Йому хотілося, щоб індіанці, які, безперечно, стежили за його маневруванням, подумали, ніби він має намір розпочати з ними переговори десь поблизу цього місця, і поспішили сюди, аби не

пропустити доброї нагоди. Це була хитра й дотепна вигадка: переслідувачам довелося б зробити великий гак, щоб обійти покручений і дуже заболочений низький берег затоки. Перш ніж вони добігли б до скелі, "ковчег" уже був би там. Бажаючи обманути ворога, Звіробій тримавсь якнайближче до західного берега. Потім, звелівши Джудіт та Гетті зайти до каюти, а сам сховавшись за надбудовою на баржі, він зненацька розвернув судно і погнав його просто до річки. На щастя, вітер подужчав, і баржа, хоч і рухалася якомось незграбно, боком, примушуючи стерничого ухилитися від потрібного їм курсу, проте пливла доволі швидко, обіцяючи цілковитий успіх задуманому.

РОЗДІЛ IX

Ласкавий усміх твій розцвів —

Осяяв цілий світ.

Земля із сотень островів

Шле радісний привіт.

І чисту славу, мов зоря,

Ти ллєш на землі й на моря.

"Небеса"

Читач легше зрозуміє події, про які йтиметься у цьому розділі, якщо перед його очима буде хоча б нашвидкуруч зроблений начерк довколишнього краєвиду. Слід згадати, що озеро мало дуже неправильні обриси: загалом воно було овальне, але численні затоки та миси розмаїтили і прикрашали його береги. Поверхня чарівного водяного простору тепер виблискувала, немов самоцвіт, в останньому промінні призахідного сонця, а горби, одягнені в пишні лісові шати, і все доокіль, здавалось, усміхалося тією променистою усмішкою, про яку мовлять чудові поетичні рядки на початку цього розділу. Береги, за винятком поодиноких місць, круто виступали з води, і навіть там, де горби не замикали різко круговид, над озером звисало густе плетиво листу. Дерев на схилах тяглися до сонця так спрагло, що довгі віти та прямі стовбури схилялись над землею під гострим кутом. Ми кажемо тільки про лісових велетнів — про сосни, що сягали у висоту від ста до півтораєста футів, — бо дрібніша рослинність просто купала своє нижнє гілля у воді.

"Ковчег" плив тепер так, що "замок" і вся північна частина озера щезли з очей, сховавшись за довгою косою. Височенька гора, від підніжжя до самого верху поросла лісом, обмежувала поле зору в цьому напрямку, заступивши увесь чудовий краєвид і тільки з заходу відкривши глибоку затоку, яка подовжувала водний басейн щонайменше на цілу милю. В одному з попередніх розділів ми вже описували, як вода витікала з озера під зеленим склепінням дерев, що схилялися обабіч протоку, і згадували також про скелю, улюблене місце побачень індіанських племен, біля якої Звіробій сподівався тепер зустріти свого друга. Скеля стояла там, де брала початок річка, недалеко від берега. Це була величезна кам'яна брила, що міцно спиралася п'ятою на дно озера. Очевидно, вона залишилася тут з тих часів, коли води, прокладаючи собі дорогу до річки, розмили круг неї пухкіші ґрунти. Далі під безупинною дією стихій вона набрала з плином віків своєї нинішньої форми. Висота

скелі над водою не перевищувала шести футів, і своїми обрисами, як ми вже казали, вона нагадувала бджолиний вулик або копицю сіна. Втім, краще-таки порівняти її саме з копицею, бо це дає уявлення не тільки про її форму, але й про розміри.

Скеля стояла й досі стоїть — бо ми змальовуємо невигаданий пейзаж — за п'ятдесят футів од берега, і влітку тут не глибше двох футів, хоч бувають пори року, коли її кругла маківка, якщо так можна сказати, геть поринає в озеро. Численні дерева так далеко витяглися уперед, що навіть зблизька ввижається, ніби скеля є звичайним продовженням берега. Особливо впадає в око одна височезна сосна. Вона повисла над самісінькою скелею, утворивши пишне шатро, під яким лісові вожді засідали протягом багатьох століть, коли Америка жила ще відособленим, таємничим життям і не була відома решті світу.

За двісті чи триста футів од берега Звіробій згорнув вітрило й кинув якір, тільки-но впевнився, що "ковчег" пливе точно до скелі. Баржа притишила хід, коли стерничий повернув її носом проти вітру. Зробивши це, Звіробій пропустив линву і здав свій корабель на волю течії та вітерця, які тихенько підштовхували його до берега. Завдяки тому, що судно неглибоко сиділо у воді, маневр цілком удався. Коли юнак помітив, що від корми до бажаного місця лишилося якихось п'ятдесят чи вісімдесят футів, він зупинив баржу.

Звіробій дорожив кожною секундою, бо не мав навіть тіні сумніву, що вороги пильно стежать за ним і женуться за судном по березі. Однак він вірив, що йому пощастило збити з пантелику переслідувачів. Попри все їхнє чуття, вони навряд чи могли здогадатися, що саме скеля є справжньою метою його плавання, якщо тільки котрийсь із бранців не виказав їм таємниці. Але таке зрадництво було для юнака немислиме.

Звіробій діяв рішуче й швидко. Та все ж він не наважився підійти так близько до берега, не вживши попередньо деяких заходів остороги на випадок поспішного відступу.

Не випускаючи з руки линви, він звелів Джудіт стати біля віконця, оберненого до суходолу. Звідти добре було видно берег затоки та скелю, і дівчина могла вчасно попередити про наближення друга чи ворога. Бідолашну Гетті Звіробій також поставив на чати, доручивши їй пильнувати за деревами над головою, бо вороги могли видертися на гілки і захопити командну позицію над судном. Оборона тоді стала б неможлива.

Сонце вже покинуло озеро й долину, проте до повного заходу лишалося ще кілька хвилин, а молодий мисливець надто добре знав індіанську точність, щоб чекати від свого друга легкодухого поспіху. Хоч зрештою все зводилося до того, чи пощастить оточеному ворогами Чингачгукові уникнути їхніх підступів. Адже делавар не знав, які події відбулися за останні двадцять чотири години, і до того ж сам він був ще недосвідчений на стежці війни. Правда, він готувався до сутички з тими, хто вкрав його наречену, але ніяк не міг передбачити справжніх розмірів небезпеки чи точних позицій, зайнятих друзями й ворогами. Одне слово, не залишалося нічого іншого, як покластися на виховану хитрість та виняткову обережність індіанця, бо зовсім

уникнути страшного ризику все одно було неможливо.

— Чи нема там кого на скелі? — спитав Звіробій, коли зупинив "ковчег", вважаючи, що було б нерозумно без кончої потреби підпливати близько до берега. — Ви не бачите делаварського вождя?

— Нікого не бачу, Звіробою. Ні на скелі, ні на березі, ні на деревах, ні на озері — ніде ні душі.

— Краще ховайтеся, Джудіт, краще ховайтеся, Гетті: в рушниці гостре око, бистрі ноги і смертельний язик. Краще ховайтеся, але добре пильуйте. Мені буде дуже боляче, якщо з вами станеться біда.

— А ви, Звіробою! — вигукнула Джудіт, одвертаючи своє гарненьке личко од віконця, щоб обдарувати юнака вдячним ласкавим поглядом. — Хіба ви ховаєтесь і дбаєте про те, щоб дикуни не помітили вас? Куля може вбити вас так само, як будь-яку з нас, а удар, завданий вам, відчуємо ми всі.

— Не бійтеся за мене, Джудіт, не бійтеся, добра дівчино. І не дивіться в цей бік, хоч у вас такий приємний та милий погляд, а стежте пильно за скелею, за берегом, за...

Звіробоеве напучення урвав тихий зойк дівчини, яка, послуховавшись його неспокійного руху, рвучко обернулася і знову глянула у протилежний бік.

— Що там таке, Джудіт, що трапилось? — покvapно запитав він. — Ви щось побачили?

— На скелі людина! Озброєний індіанський воїн, розмальований по-бойовому!

— Як він носить соколине перо? — нетерпляче додав Звіробій, попускаючи линву і готуючись підплисти ближче до місця умовленої зустрічі. — На маківці чи ближче до лівого вуха?

— Так, як ви кажете, — ближче до лівого вуха. Він усміхається і бубонить слово "могіканин".

— Слава богу! Нарешті це Змій! — вигукнув юнак, дозволяючи линві розкручуватися в його руках, поки почув легкий стрибок на протилежному кінці судна. По цьому він негайно застопорив линву і почав тягти її назад, знаючи, що мети досягнуто.

За мить двері каюти розчахнулися, і в тісний отвір прослизнув індіанський воїн. Він став поруч Звіробоя і приглушено видихнув: "Хуг!" А вже наступної миті Джудіт та Гетті голосно скрикнули, і повітря сповнилося несамовитим лементуванням двох десятків дикунів, які стрибали з гілок, що звисали над берегом. Деякі з них за поспіхом падали сторчголом просто у воду.

— Тягніть, Звіробою! — гукнула Джудіт, хапливо засуваючи двері каюти, щоб вороги не вдерлися тим самим шляхом, яким щойно прийшов делавар. — Тягніть щосили, бо йдеться про життя або смерть! В озері повно дикунів, і вони бродом біжать до нас!

Обидва юнаки — бо Чингачгук негайно став на поміч своєму другові, — не чекаючи нового заклику, взялися до роботи з запалом, що свідчив про глибоке усвідомлення небезпеки, яка нависла над ними. Нелегко було перебороти одразу силу інерції такої

важчезної махини. Зате, зрушивши "ковчег" з місця, вже зовсім неважко було примусити його плисти по воді з потрібною швидкістю.

— Тягніть, Звіробою, ради всього святого! — знов закричала Джудіт біля віконця. — Ці негідники стрибають у воду, мов ті пси, що переслідують свою здобич! Ага, баржа пливе! А передньому дикунові вода вже сягає під пахви! Та все-таки вони рвуться вперед, бажаючи захопити ковчег!

Тут дівчина неголосно зойкнула, а потім весело засміялася. Спершу її злякали одчайдушні зусилля переслідувачів, та їхня очевидна невдача насмішила її. Баржа, якій пощастило дати розгін, плівла тепер по глибокій воді із швидкістю, що робила марними всі спроби ворога наздогнати її. Стіни каюти заважали чоловікам бачити, що діється за кормою, і вони змушені були дізнаватися про це від дівчат.

— Ну, що там, Джудіт? Як там тепер? Мінги досі женуться за нами, чи ми й цього разу відкараскалися від них? — спитав Звіробій, почувши майже водночас зляканий зойк і веселий сміх дівчини.

— Вони щезли! Ось уже останній шмигнув у кущі! Зараз він сховається за деревами! Ви зустрілися з своїм другом, і тепер ми врятовані!

Двоє чоловіків ще раз налягли на линву, швидко досягли якоря і на ходу витягли його. А коли баржа за інерцією пропливла ще чималеньку відстань і почала стишувати хід, вони знову закинули якір. По цьому, вперше після зустрічі, вони дозволили собі трохи перепочити. Плавучий дім віддалився уже на кілька сот футів од берега і був надійним захистком від куль; безпосередня небезпека лишилася позаду, отже відпала й потреба надсаджуватись,

Манера, в якій привіталися друзі, якнайкраще характеризувала їх обох. Чингачгук, високого зросту, вродливий і величавий, богатирської будови індіанський воїн, перш за все дбайливо оглянув карабін і впевнився, що порох на панівці не відволіг. Далі він окинув швидким, але уважним поглядом дивну оселю і дівчат. Але не промовив при цьому жодного слова і тим паче не виявив негідної мужчини цікавості, задаючи будь-які питання.

— Джудіт і Гетті, — сказав Звіробій з невимушеною ввічливістю, — це могіканський вождь, про якого ви чули від мене. Звати його Чингачгук, що означає Великий Змій. Так його прозвали за мудрість, обачливість та хитрість. Це мій найдавніший і найближчий друг. Я упізнав його по соколиному перу біля лівого вуха, тоді як інші воїни носять перо на тім'ї.

І Звіробій залився щирим сміхом, радіючи не з того, як він пошив у дурні ворогів, а з того, що йому пощастило зустрітися з другом у такій небезпечній ситуації, причому дивувало те, що цей вибух радості, цей нестримний сміх був зовсім нечутний. Хоч Чингачгук добре розумів і вільно говорив по-англійському, проте, як більшість індіанців, неохоче вдавався до цієї мови. Він ввічливо, як годиться вождеві, відповів на теплий потиск руки Джудіт та на ласкаве привітання Гетті й відійшов убік, чекаючи тієї хвилини, коли друг визнає за можливе поділитися з ним своїми планами та розповісти про все, що сталося за чає їхньої розлуки. Звіробій хутко збагнув це й, нічого не

приховуючи, звернувся до дівчат.

— Цей вітер усухне, тільки-но зайде сонце, — сказав він, — ото ж не варто зараз гребти супроти вітру. За півгодини, не більше, настане безвітря або ж вітрець повіє з південного берега. Отоді ми й попливемо до замку. А тепер ми з делаваром хочемо поговорити про свої справи та домовитись, що нам робити далі.

Ніхто проти цього не заперечував, і дівчата пішли в каюту готувати вечерю, а юнаки сіли на носі баржі й почали розмовляти. Вони говорили мовою делаварів. Та цей діалект мало відомий навіть людям ученим, тож ми відтворимо цю й усі подальші їхні розмови нашою мовою.

Немає потреби переповідати детально початок цієї бесіди, коли Звіробій знайомив друга з подіями, які вже знає читач. Відзначимо тільки, що він жодним словом не прохопився про свою сутичку та перемогу над ірокезом, а також про те, що він уже встиг зробити ради осиротілих молодих жінок.

Коли Звіробій закінчив, настала черга делавара; він говорив поважно і з великою гідністю. Розповідь його була ясна й коротка, без будь-яких відхилень та прикрас.

Залишивши вігвами свого племені, він подався просто в долину Сасквеганни. Він вийшов на береги цієї річки всього за півмилі південніше від того місця, де вона брала свій початок, і скоро натрапив на слід, що вказував на можливу близькість ворогів. Готовий до такої випадковості, бо мета його походу саме в тому й полягала, щоб вислідити ірокезів, він зрадів своєму відкриттю і вжив необхідних заходів остороги. Пробравшись берегом до самого верхів'я річки та запам'ятавши розташування скелі, він помітив ще один слід і кілька годин поспіль стежив за ворогами, підстерігаючи слушну нагоду побачитися з своєю коханою або добути ворожий скальп; і невідомо ще, чого він дужче прагнув. Весь час він никав біля озера, а кілька разів навіть підходив до самої води й міг бачити все, що там відбувалося. Тільки-но показався "ковчег", молодий вождь почав невідступно стежити за ним, хоч, звісно, й не знав, що саме на борту цієї дивної споруди йому належить зустрітися з другом. Викеровування "ковчеха", яким безперечно орудували білі люди, допомогло Чингачгукові розгадати істину, і він приготувався перебратися на судно, як тільки буде змога. Коли сонце схилилося до обрію, він знову прокрався до скелі і, вийшовши з лісу, з задоволенням побачив "ковчег", що, очевидно, чекав на нього. Як саме делавар з'явився на скелі та як він опинився н, а баржі, читач уже знає.

Хоч Чингачгук протягом кількох годин пильно стежив за ворогами, їх раптовий напад в ту мить, коли він перебирався на баржу, був для нього такою ж несподіванкою, як і для Звіробоя. Делавар міг пояснити це тільки тим, що ворогів насправді значно більше, ніж він спершу гадав, і що на березі шастають інші загони індіанців, про існування яких йому нічого не було відомо. Їхній постійний табір — якщо слово "постійний" можна вжити до стійбища, де купка кочівників збиралася пробути щонайбільше кілька тижнів, — розташувався неподалік того місця, де Гаттер та Непосида попали їм до рук і, ясна річ, у сусідстві з джерелом.

— Добре, Змію, — промовив Звіробій, коли його друг закінчив свою недовгу, але

натхненну розповідь, — добре, Змію. Раз ти блукав навколо табору мінгів, то, може, скажеш нам що-небудь і про бранців? Про батька оцих молодих жінок та про молодого хлопця, що доводиться, я так гадаю, женихом одній з них.

— Чингачгук бачив їх. Старий чоловік і молодий воїн — похилений гемлок і висока сосна.

— Ну, це не зовсім так, делаваре, не зовсім так. Старий Гаттер, правда, вже хилиться донизу, але ще багато міцних брусків можна витесати з його стовбура. Що ж до Гаррі Непосиди, то за зріст його, силу і вроду хлопця справді можна назвати окрасою людського лісу. Але скажи: вони були зв'язані, їх піддавали тортурам? Я питаю від імені молодих жінок, які напевне хочуть все знати.

— Ні, Звіробою, мінгів надто багато, вони не мають потреби садовити здобич у клітку. Одні стережуть, другі сплять, треті ходять у розвідку, деякі полюють. Сьогодні блідолицих зустрічають як братів, завтра здеруть з них скальпи.

— Так, це в звичаях червоношкірих, і з цим слід рахуватись. Джудіт і Гетті, втішна новина для вас: делавар каже, що ваш батько і Гаррі Непосида живі-здорові. Звісно, вони в неволі, та загалом, коли б не це, почувалися б не гірше за нас.

— Мені дуже втішно це чути, Звіробою, — відповіла Джудіт. — Тепер, коли з нами ваш друг, я не маю найменшого сумніву, що ми знайдемо вихід, як викупити бранців. Якщо в таборі є жінки, я не пошкодую убрання, від якого в них розпаляться очі. А в найгіршому разі ми можемо відчинити скриню; на мій здогад, у ній зберігаються речі, що спокусять навіть вождів.

— Джудіт, — усміхаючись сказав Звіробій, дивлячись на неї з неприхованим виразом цікавості, який, незважаючи на вечірні сутінки, враз помітили пильні очі дівчини, — Джудіт, а чи стане вам духу відмовитися від убрань, щоб визволити бранців, навіть коли один з них ваш батько, а другий домагається вашої руки?

Дівчина густо почервоніла, але, мабуть, не так від образи, як від якогось нового почуття, що ніжно забриніло в ній, розбудивши до юнака симпатію і довіру. Роздратування зникло само собою, і Джудіт заговорила примирливо й щиро, що змусило її сестру присунутись ближче, хоч вона й не могла збагнути своїм недалеким розумом усіх порухів мінливого й поривчастого серця розпеченої загальною увагою красуні.

— Звіробою, — відповіла Джудіт після хвилинного вагання, — я буду одверта з вами. То правда, був час, коли за убраннями я не бачила світу. Але з деяких пір я відчуваю в собі зміну. Хоч Гаррі Непосида для мене ніщо й таким залишиться назавжди, я віддала б усе за його волю. І якщо я ладна зробити це ради хвалька, забіяки, пустомолота Непосиди, в якого, крім гарного виду, нічого путнього немає, можете уявити, що б я зробила ради власного батька.

— Це звучить прекрасно й цілком відповідає жіночій вдачі. Атож! Такі почуття зустрічаються і серед молодих делаварок. Мені часто, дуже часто доводилось бачити, як вони жертвують своїм марнолюбством ради сердечних симпатій. Жінки створені для почуттів, і почуття керують їхніми вчинками.

— А чи відпустять дикуни тата, якщо Джудіт і я віддамо їм усі свої найкращі речі?
— спитала Гетті своїм наївним, покірливим голосом.

— Індіанки можуть втрутитися в цю справу, добра Гетті, авжеж, ради такого вони можуть втрутитися... Але скажи мені, Змію, чи багато скво[35] серед цих шельм? Чи багато в таборі їхніх власних жінок?

Делавар слухав і розумів усе, про що говорили білі, хоча, як справжній індіанець, сидів з гордовитим і хитрим виглядом, одвернувши лице й мовби нітрохи не цікавлячись розмовою, яка прямо його не стосувалась. Але тепер він відповів другові з властивою йому уривчастою манерою.

— Шість, — сказав він, простягаючи вперед усі пальці лівої руки й великий палець правої, — і ще одна. — Тут він промовисто приклав руку до серця, натякаючи цим поетичним і водночас дуже природним жестом на свою наречену.

— То ти її бачив, вождю? Може, тобі пощастило розглядіти її гарне личко або близько підійти до неї й заспівати їй на вухо одну з любих їй пісень?

— Ні, Звіробою, там надто багато дерев і гілля вкрите листям, мов небо хмарами під час грози. Але... — тут молодий воїн повернувся лицем до друга, й несподівана усмішка осяяла його люто розмальоване, та й від природи суворе лице ясним світлом теплого людського почуття, — але Чингачгук чув сміх Уа-та-Уа. Він упізнав його серед сміху ірокезьких жінок. Той сміх пролунав у його вухах, мов щебет вільшанки.

— Еге, вухо закоханого не помилиться в таких речах, а делаварське вухо розрізняє всі звуки, будь-коли підслухані в лісах... Не знаю, чому це так, Джудіт, але коли юних — я кажу це і про хлопців, і про дівчат — починають хвилювати ніжні почуття одне до одного, просто дивно, яким приємним здається їм сміх чи голос коханої людини. Мені доводилось бачити, як суворі воїни прислухалися до цокотіння та сміху дівчисьок, наче до музики, що її можна почути в старій голландській церкві на головній вулиці в Олбані, куди я не раз ходив на торг із хутрами та дичиною.

— А ви, Звіробою, — сказала Джудіт швидко і з не властивою їй серйозністю, — невже ви ніколи не відчували, як приємно слухати сміх коханої дівчини?

— Боронь вас боже, Джудіт! Адже я ніколи не жив серед людей мого кольору шкіри так довго, щоб зазнати цих почуттів, — ніколи! Очевидно, вони природні й законні, та тільки я не знаю солодшої музики, ніж як ото вітер співає у верховітті дерев або срібно дзюркоче блискотливий, чистоджерельний струмок. А втім, — додав він, замислено опустивши голову, — а втім, мені приємно ще слухати голос доброго гончака, коли женешся за ситим оленем. Зате голос собаки, що не має чуття, мене аж ніяк не хвилює. Бо ж він гавкає на вітер, йому байдуже, чи біжить попереду олень, чи його зовсім немає.

Джудіт підвелася і в мовчазній задумі повільно пішла геть. Легке тремтливе зітхання вихопилося їй з грудей, але це не було її звичайне, тонко розраховане кокетування.

Гетті, як завжди, слухала з простодушною увагою, хоч її немудру голівку дивувало, що молодий мисливець віддає перевагу мелодіям лісу над піснями та грайливим сміхом

дівчат. Але звикнувши в усьому наслідувати приклад сестри, вона скоро також пішла за Джудіт у каюту, де сіла й напружено замислилась над чимсь, відомим тільки їй, а більше нікому.

Зоставшись самі, Звіробій та його друг продовжили свою розмову.

— Давно молодий блідолиций мисливець прийшов на це озеро? — спитав делавар, ввічливо почекавши, чи не заговорить першим Звіробій.

— Тільки вчора опівдні, Змію, хоч за цей час уже багато чого побачив і багато зробив.

Погляд, кинутий Чингачгуком на товариша, був такий гострий, що, здавалось, пронизував уже загуслу темряву ночі. Зиркнувши крадькома на індіянину, Звіробій побачив два чорних ока, які вп'ялися в нього, наче зіниці пантери чи зацькованого вовка. Він зрозумів значення цього палаючого погляду і відповів ухильно, гадаючи, що в цьому якнайкраще виявиться скромність білої людини.

— Так воно й було, як ти думаєш, Змію, щось подібне до цього. Я зіткнувся з ворогом і, можна сказати, здолав його.

Переможний, захоплений вигук зірвався індіянинуві з вуст. Поклавши руку на плече друга, він нетерпляче запитав, чи пощастило добути скальп.

— Про скальпи я можу в очі сказати всьому племені делаварів, старому Таменунду, твоєму батькові, великому Ункасу, і геть усім іншим, що це суперечить звичаям білих. Як бачиш, Змію, мій скальп лишився в мене на голові, а тільки моєму скальпові й загрожувала небезпека, бо я білий, та ще й християнин.

— Воїн не загинув? Звіробій не виправдав імення, яке він носить, був не досить зіркий чи невправний з рушницею?

— Е ні, Змію, отут ти помиляєшся! Можу тобі сказати, що мінг загинув.

— Вождь? — спитав індієнин з жагучим нетерпінням.

— Ні, цього я не знаю, а тому не хочу запевняти. Він був спритний, підступний, хоробрий і міг зажити слави серед свого народу, щоб йому дали це звання. Він бився добре, хоч його око було не досить бистре й не випередило того, кого навчали разом з тобою, делаваре.

— Мій брат і друг захопив тіло?

— Цього не треба було робити, бо мінг помер у мене на руках. Скажу одразу всю правду: мінг бився так, як велять звичаї червоношкірих, а я бився так, як личить білому. Бог послав мені перемогу. Але я не зрадив своїй вірі, своїм переконанням. Я народився білим, таким живу й таким помру.

— Добре! Звіробій блідолиций, і в нього білі руки. Делавар забере скальп, повісить його на тичину і проспівася пісню на честь Звіробоя, коли ми Повернемося до нашого народу. Честь належить племені, і її не можна губити.

— Це легше сказати, ніж зробити. Тіло мінга зосталося в руках його друзів і, безперечно, його заховали в якусь нору, так що навіть з твоєю делаварською хитрістю навряд чи пощастить зняти скальп.

Юнак коротко, але яскраво розповів другові про події цього ранку, нічого не

потаївши, одначе старанно уникаючи заведеного серед індіанців самовихваляння. Чингачгук ще раз висловив своє задоволення, дізнавшись, яка честь випала на долю його друга. Після цього обидва підвелися, бо настав час, коли ради більшої безпеки слід було відігнати "ковчег" далі од берега.

Вже зовсім споночіло; небо заволочилося хмарами, зірки погасли. Як завжди після заходу сонця, північний вітер ущух, і легкий повітряний струмінь повіяв з півдня. Ця зміна сприяла намірам Звіробоя; він вибрав якір з води, і баржа одразу попливла далі в озеро. Коли напнули вітрило, швидкість судна збільшилася до двох миль на годину. Отже за весла можна було не братися. Звіробій, Чингачгук та Джудіт сіли на кормі; мисливець керував баржею. Вони знову почали радитись, що їм робити далі та яким чином визволити з полону друзів.

Джудіт брала гарячу участь у цій розмові. Делавар легко розумів усе, що вона казала, але його власні репліки, короткі й завжди доречні, мав перекладати Звіробій. За півгодини Джудіт високо піднялася в очах своїх співрозмовників. Вона швидко і впевнено міркувала, її пропозиції свідчили про сміливу вдачу та гострий розум, — те, що не могло не сподобатись чоловікам. Події, які відбулися з моменту їхньої зустрічі, самотність і залежне становище дівчини примусили її ставитись до Звіробоя, як до давнього, випробуваного друга, а його безхитрість та непідробна щирість, досі небачені в чоловіках, викликали безмежну до нього довіру. Раніше Джудіт змушена була тільки боронитися від чоловіків, і чи завжди це було успішно, про те краще знати їй самій; але тепер випадок раптом кинув її в товариство і під заступництво юнака, що, очевидячки, не мав проти неї лихих замірів, наче був їй рідним братом. Чистота його думок, наївна поезія почуттів і навіть своєрідність його висловлювань — все це робило свій вплив і сприяло пробудженню симпатії, яка здавалась їй такою ж чистою, як і несподіваною та глибокою. Вродливе обличчя й мужня статура Непосиди аж ніяк не компенсували його задерикуватої й брутальної поведінки, і тому він програвав у її очах перед офіцерами, навіть незважаючи на свою фізичну довершеність. Однак і саме спілкування з офіцерами, які коли-не-коли заникали на озеро половити риби та постріляти дичини, тепер поглиблювало її симпатію до молодого незнайомця. Своїми солоденькими компліментами офіцери тішили її марнолюбство, розвивали в ній самозакоханість, але їй не раз доводилось гірко шкодувати за такі знайомства і навіть нишком плакати, бо дівчина з її розумом не могла не бачити страшної нещирості в ставленні до неї, — навіть найчесніші з її червономундирих залицяльників дивилися на неї, як на гарненьку забавку, а не як на рівню і друга. Тим часом Звіробій, на протигагу всім їм, немовби мав віконце в грудях, крізь яке безперервно лилося світло чесності. Навіть його байдужість до її чарів, що викликали захоплення усіх чоловіків, збуджували її дівочу пиху і ще дужче роздмухували іскру ніжного почуття.

Так у розмові минуло з півгодини, і весь цей час "ковчег" тихо плив озером, а довкола згущалася й згущалася пільма. На південному березі вже танули похмурі обриси лісу, і гори простягли довжелезні тіні, закривши майже всю водяну гладінь. Втім, якраз посеред озера, де на вузьеньку смужку води сіялося з неба тьмяне світло, з

півночі на південь тяглася мерехтлива доріжка. Оцим світним дороговказом, що нагадував перекинутий в озеро Чумацький Шлях, і просувався "ковчег". Тут було не так темно, і стерничий, керуючи баржею, бачив, що вона пливе куди треба. Джудіт та Звіробій урвали свою жваву розмову й замилювалися глибоким і врочистим спокоєм природи.

— Яка темна ніч! — кинула дівчина після тривалої мовчанки. — Сподіваюсь, ми все-таки знайдемо замок.

— Навряд чи ми його не добачимо, якщо триматимемось середини озера, — відгукнувся юнак. — Сама природа проклала нам тут дорогу, і навіть у цій пітьмі важко збитися з неї.

— Ви нічого не чуєте, Звіробію? Наче вода хлюпоче десь зовсім близько від нас.

— Справді! Щось збурило воду — напевно, риба. Ці створіння ганяються одне за одним точнісінько, як люди чи звірі. Очевидно, котрась підстрибнула в повітря, а потім пірнула в рідну стихію. Ніхто з нас, Джудіт, не повинен залишати своєї стихії, природа завжди візьме своє... Га! Слухайте! Схоже на те, ніби там хтось обережно веслує...

В цей час делавар перехилився через борт і багатозначно показав пальцем у темряву, ніби стверджуючи, що його очі раптово намацали там якийсь предмет. Звіробій та Джудіт подивилися туди й собі і водночас побачили човна. Обриси цього несподіваного сусіди були дуже невиразні, і тільки гострий зір пасажирів "ковчег" миттю зміг розглядіти невеличке суденце, в якому на повен зріст стояла людина і працювала веслом. Звісно, неможливо було дізнатися, чи не причаївся ще хтось у ньому на дні. Про те, щоб утекти на веслах від легкого човна, якщо тільки ним керують сильні та вправні руки, годі було й думати, а тому чоловіки ухопилися за рушниці, готуючись до бою.

— Мені неважко звалити весляра, — прошепотів Звіробій, — але ми спершу гукнемо його і спитаємо, чого йому треба. — По цьому, підвищивши голос, він наказав рішуче — Стій! Якщо підпливеш ближче, я змушений буду стріляти, і тебе спіткає неминуча смерть. Облиш весло й відповідай!

— Стріляйте і вбийте нещасну беззахисну дівчину, — відповів покірливий і тремтливий жіночий голос, — але бог вам цього ніколи не простить! Ідіть своєю дорогою, Звіробію, а мені дозвольте йти моєю.

— Гетті! — в один голос скрикнули мисливець та Джудіт.

Звіробій прожогом кинувся до того місця, де було прив'язано човника, якого вони вели на буксирі. Човник щез, і юнак одразу збагнув, у чому річ. Що ж до утікачки, то вола, злякавшись погрози, покинула веслувати і тепер ледь маячила в пітьмі, немов туманний привид, що виринув з води. Наступної миті вітрило спустили, щоб "ковчег" не проскочив повз човника. Та, на жаль, це було зроблено вже запізно: сила інерції важкої баржі та вітер зробили своє діло, і Гетті опинилася з підвітряного боку. Але її ще було видно, бо човник тепер винесло на світну доріжку.

— Що це значить, Джудіт? — запитав Звіробій. — Чого ваша сестра одв'язала човна й утекла від нас?

— Ви ж бо знаєте, бідолашне дівча не сповна розуму. І вона по-своєму розуміє, як треба чинити. Вона любить батька дужче, ніж діти звичайно люблять своїх батьків, а до того ж...

— Що "до того ж", дівчино? Зараз скрутний момент, і треба казати всю правду.

Джудіт не хотілось виказувати таємниці своєї сестри, і вона довгенько вагалась, перш ніж заговорити знову. Але, скоряючись Звіробоевому наполягання, та й сама чудово розуміючи, на яку небезпеку наражає усіх їх необережність Гетті, вона нарешті не стрималась.

— Я боюсь, що бідолашна простушка Гетті не спромоглася розгледіти пустопорожнього гонору та легковажності вітрогона за вродливим обличчям і показною статуєю Непосиди. Вона марить ним уві сні, а іноді навіть прокинувшись говорить про свої почуття до нього.

— Отже, ви гадаєте, Джудіт, що ради батька та Непосиди ваша сестра надумалась здійснити якийсь божевільний план, і цей план, напевно, віддасть до рук негідників-мінгів один з наших човнів?

— Боюсь, що це саме так, Звіробою. Нерозумна Гетті навряд чи зуміє перехитрувати дикунів.

Увесь цей час човник з постаттю Гетті, котра й досі стояла на кормі, тьмяно маячив серед мороку, але "ковчег" відпливав далі й далі, і обриси маленького суденця розпливалися й танули. Було цілком очевидно, що не можна гаяти ні хвилини, інакше його остаточно поглине пітьма. Відклавши набік непотрібні за цих обставин рушніці, чоловіки похапали весла й заходились повертати баржу в напрямку човника. Джудіт, при звичаєна до такого діла, кинулась на протилежний кінець "ковчеха" і стала на підвищенні, яке можна було назвати капітанським містком. Наполохана цими приготуваннями, що, звісно, не обійшлися без шуму, Гетті стрепенулася, мов пташка, стривожена раптовим наближенням несподіваної небезпеки.

Звіробій та його товариш веслували завзято, як люди, свідомі того, що зараз не час шкодувати сили, а Гетті панічно хвилювалась, і це лиш ослабляло її зусилля. Отож погоня швидко скінчилася б полоном утікачки, якби дівчина кілька разів несподівано не змінювала напрямку. Це дало їй змогу виграти час, а до того ж і "ковчег", і човник увійшли в смугу глибокої пітьми, окресленої тінями горбів. Відстань між утікачкою та її переслідувачами поступово збільшувалась, аж поки Джудіт гукнула, нарешті, щоб друзі кинули весла, бо човник остаточно загубився з очей.

Коли вона повідомляла цю невтішну новину, Гетті була так близько від них, що чула кожне сестринє слово, хоч Джудіт, не забуваючи про обережність, якої вимагали обставини, говорила дуже тихо. Тої ж миті Гетті кинула весло й, затамувавши подих, стала чекати, що буде далі. Враз на озеро впала мертва тиша. Всі троє в "ковчезі" марно напружували зір та слух, силкуючись визначити, де ж бо той човник. Джудіт схилилася над бортом і наставила вуха, сподіваючись почути бодай найменший шерех ч сплеск, що показав би, в який бік скрадається її сестра, а друзі поприсідали майже до самої води й обмацували її поверхню очима, щоб не пропустити жодного плавучого

предмета. Однак все було марно, і їхні зусилля не принесли успіху. І весь цей час Гетті, не збагнувши сісти на дно човника, стояла на повен зріст, приклавши до вуст пальця і вдивляючись туди, звідки долинали голоси, наче статуя, що втілювала глибоку й полохливу увагу. Їй стало хисту одв'язати човника й тихо відплисти від "ковчег", та, очевидно, на цьому її розумові здібності вичерпались. Навіть повороти човника були скорше наслідком непевності руки та нервового збудження, ніж свідомого розрахунку й продуманості.

Перепочинок тривав ще кілька хвилин, протягом яких Звіробій та делавар радились між собою, вживаючи індіанське наріччя. По тому вони знову взялися за весла, намагаючись по можливості не зчиняти шуму. "Ковчег" повільно рушив на південний захід, тобто у напрямку розташування ворожого табору. Підпливши зовсім близько до берега, де пільма була ще густіша, баржа простояла на місці майже годину, чекаючи Гетті. Мисливець та його друг сподівались, що утікачка подасться саме сюди, тільки-но впевнитися, що переслідування їй більше не загрожує. Одначе й ця хитрість зазнала невдачі: жоден звук, жодна тінь на воді не сповістили про наближення човника. Засмучений поразкою і добре розуміючи, як важливо повернутися до фортеці, поки її ще не захопили вороги, Звіробій дав команду плисти назад до "замку". Йому це давала спокою думка, що необачний вчинок слабоумної Гетті може звести нанівець його старання заволодіти всіма човниками на озері.

РОЗДІЛ Х

Але в цій дикій пущі

Хто може вірити у те, що баче й чує?

Скелясті прірви та печери

На кожен тріск галузки, шепіт листя,

На стогін вітру, крик нічного птаха

Враз озиваються луною.

Джоанна Бейлі

Страх, не менше ніж розрахунок, спонукав Гетті опустити весло, коли вона збагнула, що переслідувачі не знають, куди їм плисти. Дівчина не рухалася з місця, поки "ковчег" віддалявся в напрямку індіанського табору. Лише тоді вона знову взялася за весло й, обережно загрибаючи воду, погнала човника до західного берега. Однак, щоб не наразитися на переслідувачів, котрі, як вона правильно вгадала, скоро самі опинилися поблизу цього берега, Гетті скерувала човника далі на північ, вирішивши пристати до мису, що виступав далеко в озеро приблизно за милю від верхів'я річки. Втім, вона це зробила не тільки з бажання замести сліди. Попри всю її безхитрість, Гетті Гаттер була наділена від природи інстинктивною обережністю, так часто характерною для слабоумних. Дівчина чудово розуміла, що перш за все треба позбавити ірокезів можливості захопити човник. І давнє знайомство з озером підказувало їй, як найпростіше поєднати це надзвичайно важливе завдання з її власним задумом.

Мис, до якого правувала Гетті, з цього боку озера вганявся далеко у воду. Човен,

пущений звідти за течією, та ще коли з півдня повівав вітерець, мав, за всіма ознаками, відплисти від берега і за сприятливих умов прибитися просто до "замку", що стояв з підвітряного боку. Гетті так і збиралася зробити. Вона зійшла на берег під розлогим дубом в самому кінці піщаної коси з наміром негайно відштовхнути човника, щоб його понесло прямо до головної оселі її батька.

Не раз спостерігавши, як пливуть озером колоди, вона знала, що на світанку вітер звичайно міняється, і не мала сумніву, що навіть коли човник промине в темряві "замок", все одно Звіробій, який ранком, безперечно, оглядатиме в прозору трубу озеро та лісисті його береги, встигне перехопити легке суденце раніше, ніж воно досягне північного берега.

Дівчина майже годину добиралася до коси: і відстань була чималенька, та й веслувала вона в темряві не дуже впевнено. Ступивши на піщаний берег, вона була вже замірилась відштовхнути човника в озеро. Та ледве вона до нього нахилилась, як раптом почула приглушені голоси, що, здавалося, долинали з-за дерев за її спиною. Наполохана несподіваною небезпекою, Гетті хотіла знову скочити в човник і шукати порятунку втечею, аж коли розібрала, що пізнає мелодійний голос Джудіт. Тоді вона присіла, щоб краще чути, і їй стало все ясно: розмовляли десь біля західного берега, але на воді; отже "ковчег" наближається з півдня і має неодмінно пройти повз мис, ярдів за двадцять од того місця, де вона тепер стояла. Більшого вона не могла й бажати; човник шусьнув у озеро, залишивши свою пасажирку на вузькій відміліні.

Вчинивши цей акт самопожертви, Гетті вже не тікала. Поблизькі дерева й кущі могли б сховати її в густому листі навіть серед ясного дня, а в нічній темряві тут неможливо було нічого розгледіти навіть з відстані у кілька футів. До того ж їй досить було відійти на якихось двадцять кроків, щоб заглибитися в ліс. Тому Гетті залишилася на місці, з тривогою чекаючи наслідків своєї хитрості і маючи намір гукнути пасажирам "ковчег", якщо вони, пропливаючи мимо, не помітять човника.

"Ковчег" наближався знову під напнутим вітрилом.

Звіробій стояв на носі разом з Джудіт, а делавар — біля стернового весла. Очевидно, судно підійшло в сусідній затоці надто близько до берега в одчайдушній надії перехопити Гетті. І тепер утікачка виразно почула, як молодий мисливець наказав своєму товаришеві змінити напрямок, аби не наштовхнутися на мис.

— Правуй далі від берега, делаваре, — втретє повторив Звіробій по-англійському, щоб його зрозуміла й Джудіт, — правуй далі від берега! Ми тут заплуталися, і треба звільнити щоглу з гілля... Джудіт, онде човник!

Останні слова пролунали як неабияка пересторога, і, ще не затуливши рота, Звіробій схопився за карабін. Але кмітлива дівчина миттю збагнула, в чім річ, і покwapно сказала, що то, мабуть, той самий човник, на якому втекла її сестра.

— Завертай баржу, делаваре! Правуй прямо, як летить куля, пущена в оленя... Ось так, готово!

Човника піймали і негайно прив'язали до борту "ковчег". Наступної миті спустили вітрило і зупинили "ковчег" з допомогою весел.

— Гетті! — покликала Джудіт; в її голосі вчувалася любов і душевна тривога. — Чи ти мене чуєш, сестричко? Ради бога, відгукнися, щоб я ще хоч раз почула твій голос! Гетті, люба Гетті!

— Я тут, Джудіт, тут, на березі! Не треба гнатися за мною, однаково я сховаюся в лісі.

— Ой Гетті, що ти робиш! Згадай, вже скоро північ, а в лісі повно дикунів та хижих звірів.

— Ніхто не скривдить нещасної недоумкуватої дівчини, Джудіт. Бог захистить мене тут так само, як вас на ковчезі чи в замкові. Я йду допомогти татові та бідолашному Гаррі Непосиді. Їх будуть мучити і вб'ють, якщо ніхто не потурбується про них.

— Ми всі турбуємось про них і взавтра почнемо з індіанами переговори про викуп. Повертайся назад, сестричко! Вір нам, у нас ясніші голови, і ми зробимо ради тата все, що тільки в наших силах.

— Знаю, що ваші голови ясніші, Джудіт, бо в моїй таки справді все переплуталось. Але я повинна йти до тата й до бідолашного Непосиди. Бороніть замок із Звіробоем, сестричко. А мене здайте на божу ласку.

— Бог з нами скрізь, Гетті: і в замку, й на березі. Гріх не вірити в його доброту. Але ж ти нічого не зробиш у темряві, ти заблукаєш у лісі й помреш з голоду...

— Бог не допустить, щоб таке сталося з нещасною дівчиною, яка іде рятувати свого батька, сестричко. Я неодмінно розшукаю дикунів.

— Вернися назад тільки на ніч. Вранці ми висадимо тебе на берег і дозволимо тобі зробити, як ти гадаєш краще.

— Ти так кажеш, Джудіт, і ти так думаєш, але так не зробиш. Твоє серце розчулиться, і тобі тільки й ввижатимуться томагавки та ножі, якими знімають скальпи. Окрім цього, я хочу сказати індіанському вождеві одну важливу річ, котра відповідає всім нашим бажанням. Я боюсь, що можу забути її, якщо не скажу одразу. Ось побачиш, він негайно відпустить тата, тільки-но вислухає мене.

— Сердешна Гетті! Що ти можеш сказати жорстокому дикунові, щоб примусити його відмовитись від кривавих замірів?

— Я скажу йому слова, які настрахають його і примусять звільнити нашого тата, — рішуче відповіла наївна дівчина. — Ось побачиш, сестричко, побачиш, він стане слухняний, як дитина.

— А чи не скажете ви мені, Гетті, що ви збираєтесь там говорити? — спитав Звіробій. — Я добре знаю дикунів і можу уявити собі, які слова здатні подіяти на їхню кровожерливу натуру, а які ні. Якщо ці слова не відповідають звичаям червоношкірих, то марно їх і говорити, бо дикуни мислять і чинять так, як їм велять їхні звичаї.

— Ну, гаразд, — довірливо відповіла Гетті, притишуючи голос; і хоч вона заговорила майже пошепки, нічна тиша та близькість "ковчеха" дозволяли добре її чути. — Гаразд, Звіробою, ви, здається мені, добрий, чесний хлопець, і вам я скажу все. Я не розмовлятиму з жодним із дикунів, поки мене не поставлять лице в лице з їхнім головним вождем. Нехай собі докучають мені розпитуваннями, скільки їм заманеться!

Все одно я не буду їм відповідати, а тільки вимагатиму, щоб мене одвели до наймудрішого. Тоді, Звіробою, я скажу йому, що бог не прощає вбивства та лиходійства. І якщо мій батько й Непосида пішли здобувати скальпи, то треба платити добром за зло: так наказує біблія, а хто цього не виконує, того чекає довічна кара. Коли вождь почує мої слова і збагне їхню правду, то, як ви гадаєте, чи багато часу йому знадобиться, щоб відіслати батька, Непосиду й мене на берег проти замку, звелівши всім нам іти собі з миром?

Це запитання прозвучало в переможному тоні. І враз простодушна дівчина залилася сміхом, без жодних сумнівів уявивши собі, яке враження справлять на слухачів її слова. Звіробоя приголомшив цей незаперечний доказ недоумкуватості Гетті. Але Джудіт замірилась була перешкодити здійсненню безглузлого плану, граючи на тих почуттях, що його породили. Не відповідаючи ні на запитання, ні на сміх, вона квапливо гукнула сестру, ніби бажаючи сказати їй щось дуже важливе. Та оклик цей залишився без відповіді.

Тріск галуззя та шелест листя посвідчили, що Гетті подалася від берега і вже продиралася лісом. Гнатися за нею не було рації, бо спіймати утікачку в такій темряві, та ще серед такої гущавини, очевидно, було неможливо. До того ж вони й самі щохвилини ризикували б потрапити до рук ворогів.

Отож після короткої сумної наради вони знову напнули вітрило, і "ковчег" рушив далі до звичного місця своїх стоянок. Звіробій мовчки тішився тим, що пощастило вдруге заволодіти човником, та обмірковував плани на завтра. Вітер посвіжив, коли баржа відійшла від мису, і менше як за годину вони вже були біля "замку".

Тут усе залилося так, як вони покинули. Щоб потрапити в дім, довелося заново проробити те, що вони проробили перед відплиттям, тільки у зворотному порядку. Джудіт цієї ночі лягла спати сама і зросила подушку слізьми, горюючи за безневинним, знедоленим створінням, з яким зростала від раннього дитинства; розпука й жаль краяли їй серце, і вона заснула, коли вже почало сіріти.

Звіробій та делавар заночували в "ковчезі". Тут ми й залишимо їх, цих чесних, здорових і сміливих людей. Нехай собі міцно сплять, а ми тим часом повернемось до дівчини, яку востаннє бачили в пущі.

Залишивши берег, Гетті без вагання подалася в ліс; її підганяв страх, що переслідувачі кинуться слідом за нею. На щастя, вона трапила саме на той шлях, який найпевніше він її до мети, бо тільки цим єдиним шляхом і можна було вибратися з мису. Під вітами дерев панувала непроглядна пітьма, і просуватися доводилось дуже повільно. З перших кроків Гетті побрела навмання. Однак характер місцевості не дозволив їй збитися з обраного напрямку й заблукати. З одного боку за дороговказ їй правили темні обриси горба, з другого боку провідником було озеро. Дві години поспіль щиросерда наївна дівчина бабралася в лісовому лабіринті, то опиняючись біля самої води, то видираючись на крутосхили, які вперто не пускали її, ніби попереджаючи, що дорога їй лежить просто під ними. Грунт під ногами часто сповзав, дівчина не раз падала, хоча й не забивалась. Нарешті вона так стомилася, що вже не могла йти далі.

Треба було відпочити. Гетті сіла й спокійно заходилась готувати собі постіль, як справдешній пустельник, що його не лякають ніякі уявні, страхіття. Дівчина знала, що дикі звірі бродять по всіх околишніх лісах, проте хижаки, які нападають на людину, тут зустрічаються рідко, а отруйні змії не водяться зовсім. Про все це вона не раз чула від батька, і воно так міцно засіло їй у наївній голівці, що не лишило бодай тіні сумніву чи недовіри. Врочиста тиша пуші скорше заспокоювала її, ніж лякала, і вона настилала собі листяне ложе з такою буденністю, ніби збиралася лягати спати під батьківським дахом.

Назгрібавши купу сухого листя, щоб не спати на вогкій землі, Гетті клякнула поруч своєї скромної постелі і, заломивши до неба руки, лагідним, тихим, але виразним голосом проказала молитву. По тому вона лягла. Як на літо Гетті була зодягнена доволі тепло, проте в лісі завжди прохолодно, а в високих широтах ночі взагалі дуже свіжі. Дівчина передбачила це і взяла з собою товстий зимовий плащ, що міг успішно замінити їй ковдру. Загорнувшись у нього, вона через кілька хвилин заснула на своїй убогій постелі так безтурботно, ніби її охороняла рідна мати, тим часом як її сестра лежала в безсонні на м'яких подушках.

Спливала година за годиною, і ніщо не порушувало солодкого спочинку Гетті Гаттер. Її лагідні очі ні разу не розплющились, аж поки сіре світання не почало пробиватися крізь верховіття дерев; тільки тоді свіжість літнього ранку, як завжди, лоскотнула її, ніби нагадуючи, що час би вже вставати. Звичайно Гетті прокидалася, коли перше проміння сонця торкалося гірських верховин. Але вчора вона так наморилася і тепер так міцно спала, що це нагадування на неї не подіяло. Вона тільки пролепетала щось уві сні, всміхнулася ласкаво, наче дитина в колисці, і простягла вперед руку. Роблячи цей несвідомий рух, Гетті натрапила пальцями на щось тепле, і воно враз пов'язалося їй з надзвичайно знайомим, домашнім. Але наступної миті щось грубо штурхонуло дівчину під бік, наче звідкілясь прибігло порося і хотіло рилом зіпхнути її з місця. Скрикнувши "Джудіт", Гетті прокинулася. Вона здивовано сіла й помітила, що якийсь темний клубок одкотився від неї, розкидаючи листя та ламаючи хмиз під ногами. Протерши очі й трохи отямившись від збентеження та подиву, Гетті побачила мале дитинча звичайного американського бурого ведмедя, яке стояло на задніх лапах і дивилося на неї, ніби запитуючи, чи безпечно буде знову підійти до неї. На своєму віку Гетті вже виняньчила кількох ведмежат, і першим її бажанням було кинутися вперед і схопити до рук потішне створіння, але грізне гарчання попередило її про небезпечність цієї забаганки. Відступивши на кілька кроків, дівчина квапливо озирнулася навсебіч і зовсім близько від себе побачила ведмедицю, що злими очима стежила за кожним її рухом. Дупласте дерево, у якому раніше гніздилися бджоли, упало недавно під натиском вітру, і волохата матуся з двома ведмежатами ласувала медовими стільниками, подарованими їм щасливим випадком, але водночас вона ні на мить не спускала ревнивого ока з свого третього, необачного пущуна.

Людському розумові годі збагнути всі імпульси, які керують вчинками тварин. Ведмедиця, завжди така люта, коли її дитяті загрожує справжня чи гадана небезпека,

цього разу не виявила бажання напасти на дівчину. Вона одірвалася від меду, підійшла до Гетті футів за двадцять і, зіп'явшись на задні лапи, розгойдувалась усім тілом та невдоволено гарчала, але вже не наближалася. На щастя, дівчина не кинулась тікати. Навпаки, вона стала навколішки обличчям до звіра і, звівши очі до неба та простягнувши руки, повторила вчорашню молитву. Ця данина Всевишньому не була викликана переляком. То було звичне для Гетті моління, про яке вона ніколи не забувала, лягаючи спати та прокидаючись до денних турбот. Тим часом як дівчина підвелася з колін, ведмедиця знову опустилась на всі чотири лапи і, зібравши навколо себе ведмежат, дозволила їм ссати молоко. Гетті була в захваті від цього прояву материнської ласки з боку тварини, яка загалом не славиться ніжністю почуттів. І коли одне ведмежа залишило матір і почало стрибати та перекидатися коло неї, Гетті знову відчула радісну спокусу підхопити пустуна на руки й погратися з ним. Але, попереджена сварливим гарчанням, спромоглася вчасно відмовитись від цього небезпечного наміру. Далі, згадавши про мету свого походу, вона обернулася до ведмедів спиною і пішла узліссям до озера, яке поблискувало між деревами. На її подив (хоч вона цього теж не злякалась), ведмеже сімейство піднялося й попленталося слідом за нею, тримаючись на невеликій відстані позаду. Звірі пильно стежили за кожним її рухом, ніби їх страшенно цікавило все, що вона робила.

Таким чином під охороною ведмедиці та ведмежат дівчина пройшла майже мильо, тобто принаймні в три рази більше, ніж могла б пройти за цей час у темряві. Скоро вона зупинилася біля струмка, що промив собі ложе в пухкій землі і вливався в озеро між стрімкими й високими, порослими лісом берегами. Тут Гетті вмилася, напилася чистої гірської води і, відсвіжена, з полегкістю на серці, рушила далі й досі в супроводі свого дивного почту. Тепер дорога пролягала їй вздовж широкої пласкої тераси, що тяглася від самої води до підніжжя невисокого схилу, звідки починалася друга тераса з неправильними обрисами, розташована трохи вище. Це було в тій частині долини, де гори відступають навскоси, утворюючи початок низовини, затиснутої між горбами на південь від озера. Гетті вже сама здогадалася б, що наближається до індіанського табору, навіть коли б ведмеді не попередили її про близьку присутність людей. Понюхавши повітря, ведмедиця відмовилася йти далі, хоч дівчина не раз озиралася й манила її за собою дитячими жестами і навіть благально кликала своїм лагідним голосом. В такий спосіб Гетті повільно продиралася крізь кущі, повернувши голову й не одриваючи очей від непорушних звірів, коли раптом відчула, що її зупиняє людська рука, яка легко опустилася їй на плече.

— Куди йдеш? — квапливо й тривожно промовив м'який жіночий голос. — Індіанин — червоношкірий — дикун — злий воїн — там!

Це несподіване вітання налякало дівчину не більше, ніж присутність лютих мешканців лісу. Щоправда, Гетті трохи здивувалась. Проте якоюсь мірою вона вже була готова до подібної зустрічі, а створіння, яке зупинило її, здавалося найбезневиннішим з усіх, що будь-коли з'являлися в індіанській подобі. Це була дівчина трохи старша за Гетті, з усмішкою такою ж сонячною, як у Джудіт у найрадіснішу мить, і з

милозвучним голосом, сповненим-покірливої ніжності, що так властива представницям прекрасної статі тих народів, де жінка буває тільки помічницею та служницею воїна. Краса — досить звичайна річ серед американських тубілок, поки їх не пригнітив важкий тягар подружнього життя та материнства. Щодо цього первісні володарі країни мало чим різняться від своїх цивілізованих наступників. Природа несхитно творить чудо, обдаровуючи юних представниць жіночої статі тендітністю й ніжністю, а життєві знегоди швидко руйнують цю красу.

На дівчині, яка так раптово зупинила Гетті, була міткалева накидка до пояса й гаптована золотою тасьмою коротенька блакитна спідниця, що ледь прикривала коліна. Гамаші з тієї самої тканини та мокасини з оленьчої шкіри довершували убрання. Волосся довгими чорними косами спадало на плечі та спину й було розчесане проділом на невисокому гладенькому чолі; це пом'якшувало вираз очей, у якому крізь природжену щирість прозиало лукавство. Обличчя в дівчини було овальне, з тонкими рисами, зуби рівні й білі, а в обрисах рота застигла сумовита ніжність, мов своєрідна печать долі істоти, приреченої від народження на великі жіночі тяготи й маленькі жіночі втіхи. Жінки індіанської раси мають здебільша негучні голоси, але в цієї дівчини він був напрочуд тихий, мов подих нічного вітерця, тому й дали їй ім'я Уа-та-Уа, яке на англійську можна перекласти: "Тихше, о тихше!"

Одне слово, це була наречена Чингачгука.

Приспавши підозріливість своїх викрадачів, вона дістала дозвіл прогулюватись поблизу табору. А втім, таке потурання цілком відповідало звичаям індіанців, які до того ж чудово знали, що коли дівчина заміриться втекти, її легко буде розшукати по сліду.

Треба також нагадати, що ірокези, або гурони, як правильніше буде їх називати, навіть гадки не мали про те, що на озері з'явився її жених. Та й сама вона про це нічого не знала.

Важко сказати, котра з дівчат показала більше самовладання під час цієї несподіваної зустрічі — блідолиця чи червоношкіра. Але Уа-та-Уа, хоч була також трохи здивована, швидко змиркувала, чим це може скінчитись і як можна уникнути небажаних наслідків. Коли вона була дитиною, її батько тривалий час служив воїном у колоніального начальства. Сама вона прожила кілька років поблизу форту і навчилася англійської мови, якою говорила уривчасто, як усі індіанці, але цілком вільно й, на відміну від більшості своїх одноплемінників, досить охоче.

— Куди йдеш? — повторила Уа-та-Уа, відповідаючи ласкавою усмішкою на усмішку Гетті. — Злий воїн там. Добрий воїн далеко.

— Як тебе звати? — з дитячою безпосередністю спитала Гетті.

— Уа-та-Уа. Я не мінг — добра делаварка, друг інгізів.[36] Мінги жорстокі, люблять скальпи ради крові. Делавари люблять їх ради слави. Ходи сюди, тут немає очей.

Уа-та-Уа повела свою нову подругу до озера і спустилась на берег, де можна було сховатися під деревами та кущами від небажаних свідків. Тут вони сіли рядком на повалене дерево, верхівка якого мокла у воді.

— Чого ти прийшла? — нетерпляче спитала молода індіанка. — Звідки ти прийшла?

Гетті почала розповідати, як завжди, просто й правдиво. Вона пояснила, в яку біду потрапив її батько, і заявила, що хоче допомогти йому і, коли це можливо, домогтися його звільнення.

— Чого твій батько приходив до табору мінгів уночі? — спитала індіанська дівчина з такою ж самою одвертістю. — Він знає — тепер воєнний час, і він не хлопчик — у нього борода. Йшов — знав, що ірокези мають томагавки, ножі, рушниці. Чого він приходить уночі, хапає мене за коси і хоче зняти скальп з делаварської дівчини?

— Тебе?! — зойкнула Гетті, майже непритомніючи з жаху. — Невже він схопив тебе? Невже з тебе хотів зняти скальп?

— А чого ж? Делаварський скальп продається так само, як і скальп мінга. Губернатор не бачить різниці. Дуже погано для блідолицького ходити по скальпи... Не його звичай. Так мені завжди казав добрий Звіробій.

— Ти знаєш Звіробоя? — спитала Гетті, зарум'янівши з подиву й радості. — І я його знаю. Він зараз у ковчезі разом з Джудіт та делаваром, на ім'я Великий Змій. Цей Змій також вродливий і хоробрий воїн.

Хоча природа обдарувала індіанських красунь смаглявим кольором обличчям, щоки Уа-та-Уа запашили від цих слів ще густішим рум'янцем, а в чорних, наче смола, очах заблискотіло глибоке збудження та гарячкова праця думки. Пересторожливо піднявши палець, вона ще притишила свій тихий та ніжний голос, перейшовши на ледь чутний шепіт.

— Чингачгук! — сказала молода делаварка, вимовляючи це суворе ім'я такими ніжними гортанними звуками, що воно у неї заспівало. — Його батько Ункас, великий вождь Мегікані, найближчий до старого Таменунда! Славен як воїн, хоч не такий сивоволосий, і голос його менше важить на раді біля багаття. Ти знаєш Змія?

— Він приєднався до нас учора ввечері і був зо мною в ковчезі дві чи три години, поки я не пішла від них. Я боюсь, Тихше, — Гетті не зуміла вимовити індіанського імені своєї нової подруги, але, чувши від Звіробоя його переклад, так і почала звертатися до неї, — я боюсь, Тихше, що він прийшов сюди добувати скальпи, так само як мій бідолашний батько та Гаррі Непосида.

— А чого й ні, га? Чингачгук — червоний воїн, дуже червоний, скальпи приносять йому славу, і він їх здобуватиме.

— Тоді, — сказала переконано Гетті, — він буде такий же жорстокий, як усі інші. Бог не простить червоношкірому того, чого не прощає білому.

— Неправда! — палко, майже гнівно заперечила делаварка. — Кажу тобі, неправда! Маніту усміхається і радіє, коли молодий воїн повертається із стежки війни з двома, з десятьма, з сотнею скальпів на жердині!

Батько Чингачгуків знімав скальпи, і Чингачгук також зніматиме скальпи, скільки подужає ворогів!

— Тоді його ночами мучитимуть жахливі сни, Тихше. Бо ж не можна бути жорстоким і сподіватися на прощення.

— Він не жорстокий, і йому нічого прощати! — вигукнула Уа-та-Уа, тупнувши

маленькою ніжкою по рині й заперечливо хитаючи головою. — Кажу тобі, Змій хоробрий. Цього разу він повернеться додому з чотирма — ні, з двома скальпами.

— Заради цього він прийшов сюди? Невже він справді йшов так далеко через гори, долини, річки та озера, щоб мучити ближніх і чинити такі ганебні справи?

Це запитання одразу погасило гнів ображеної індіанської красуні. Воно примусило її забути про племінні забобони і спрямувало всі її думки на спокійніші і ближчі для жінок справи. Спочатку вона підозріливо озирнулася на всі боки, ніби побоюючись нескромних вушей, потім замріяно подивилася в лице своїй уважній співрозмовниці й нарешті з дівочою кокетливістю та жіночою сором'язливістю затулила обличчя обома руками і залилась таким милозвучним сміхом, що його справді можна було б назвати мелодією лісів. Однак страх перед тим, що їх викриють, скоро поклав край цьому наївному виявові сердечних почуттів. Опустивши руки, імпульсивна молода індіанка знову мрійливо втупилася в обличчя Гетті, ніби запитуючи саму себе, чи можна звірити чужинці свою таємницю. Хоч Гетті й не могла похвалитися такою надзвичайною вродою, як Джудіт, проте багато хто вважав, що її обличчя ще дужче прихильє до себе. Воно відбивало всю непідробну щирість її вдачі і водночас не мало тих неприємних рис, які часто позначають розумово неповноцінних людей. Щоправда, той, хто часто з нею стикався, міг би помітити слабоумність дівчини по очах, які часом бували байдужі до всього на світі. Але відсутність будь-якої хитрості чи підступності в погляді цих очей викликала глибоку прихильність, і саме це справило враження й на делаварку. Скоряючись раптовому поривові ніжності, Уа-та-Уа обійняла Гетті й пригорнула до себе з таким почуттям, безпосередністю якого могла б зрівнятися тільки з його палкістю.

— Ти добра, — прошепотіла молода індіанка, — ти добра, я знаю. Уа-та-Уа дуже, дуже давно не мала подруги, сестри — нікого, щоб розказати про своє серце! Ти моя подруга, правда ж?

— У мене ніколи не було подруги, — відповіла Гетті, з непідробною щирістю відповідаючи на палкі обійми. — У мене є сестра, а подруги нема. Джудіт любить мене, і я люблю Джудіт. Це природно, і так нас учить біблія. Але мені хотілося б мати також подругу. Я буду тобі подругою від щирого серця, бо мені подобається твій голос, і твоя усмішка, і як ти про все міркуєш, окрім скальпів...

— Не думай про це і не говори більше про скальпи, — лагідно перебила її Уа-та-Уа. — Ти блідолиця, я червоношкіра — в нас різні звичаї. Звіробій та Чингачгук великі друзі, але в них неоднаковий колір шкіри, Уа-та-Уа й... Як тебе звати, мила блідолиця?

— Мене звати Гетті, хоча в біблії це ім'я пишеться Есфір.

— Чого раптом? Недобре так. Зовсім не треба писати імена. Моравські брати хотіли навчити Уа-та-Уа писати, але я їм не дозволила. Недобре делаварській дівчині надто багато знати — більше, ніж знає воїн; це великий сором. Моє ім'я Уа-та-Уа, або, твоєю мовою, Тихше. Можеш звати мене Тихше, а я зватиму тебе Гетті.

Взаємно задоволені з попередніх переговорів, дівчата почали ділитися своїми сподіваннями та планами. Гетті детальніше розповіла новій подрузі про все, що мала намір зробити ради батька, а делаварка, зазирнувши в чужі таємниці, розкрила й свої

почуття та надії, пов'язані з юним воїном її рідного племені. Вже обидві розказали немало, та все одно виникали нові й нові запитання, і без відповіді на них ніяк не могла закінчитись розмова. Бистріша на розум, делаварка вела в цьому перед. Обхопивши Гетті рукою за стан, вона нахилила голову, жартівливо зазірала подрузі в лице і, заливаючись сміхом так, ніби їй усе ясно по очах, заговорила одвертіше.

— Гетті має ще брата, не тільки батька, — сказала вона. — Чому не говориш про брата, а тільки про батька?

— У мене немає брата, Тихше. Кажуть, був колись, та помер багато років тому і тепер лежить в озері біля матері.

— Немає брата — є молодий воїн. Дуже вродливий і на взір хоробрий. Може бути вождем, якщо він такий, яким здається.

— Гріх любити чужого мужчину, як батька, і через те я намагаюся стримувати себе, Тихше, — заперечила совісна Гетті, що не вміла приховати своїх почуттів навіть за звичайними недомовками, хоч їй було страшенно соромно. — Але іноді мені здається, що я накоїла б гріха, якби Непосида частіше приходив на озеро. Я мушу сказати тобі всю правду, любя Тихше, бо ти мене запитала: я впала б і померла в лісі, якби він про це дізнався!

— А чого він сам тебе не запитає? Юний воїн не повинен запитувати молоду дівчину. Молодій дівчині не личить казати про це першій. Делаварські дівчата соромляться цього.

— Про що мене питати? — стрепенулася Гетті, і все її ество виказувало страх. — Питати мене, чи люблю я його так само, як свого батька? Ох! Сподіваюсь, що він ніколи так мене не запитає, бо ж я змушена буду йому відповісти, а це мене вб'є!

— Ні-ні, не вб'є, не бійся, — заперечила індіанка, мимохіть засміявшись. — Може, почервонієш, може, буде соромно, але то недовго. Потім станеш щаслива, як ніколи. Молодий воїн повинен казати молодій дівчині, що хоче взяти її в дружини, без цього вона ніколи не переселиться в його вігвам.

— Непосида не захоче взяти мене в дружини. Ніхто й школи не візьме мене в дружини, Тихше.

— Звідки ти знаєш? Можливо, кожен мужчина волів би взяти тебе, і мало-помалу язик скаже те, що почуває серце. Чого тебе ніхто не візьме в дружини?

— Кажуть, я не сповна розуму. Батько часто нагадує мені про це, Джудіт іноді теж, особливо коли розсердиться. Але я вірю не так їм, як матері. Вона тільки раз сказала мені це й гірко плакала, ніби серце їй краялось на шматки. Відтоді я й знаю, що справді не сповна розуму.

Уа-та-Уа не менше хвилини мовчки і пильно дивилася на лагідну, простодушну дівчину. Нарешті молода індіанка збагнула всю правду. Жалість, пошана й ніжність — все це разом хвилею піднялося в її грудях. Рвучко підвівшись, вона сказала, що негайно проведе подругу в індіанський табір, до якого зовсім недалеко. Така несподівана зміна в її поведінці була викликана цілковитою певністю в тому, що жоден червоношкірий не покривдить істоти, яку Великий Дух обеззброїв, позбавивши найсильнішого засобу

оборони — розуму. В цьому відношенні майже всі первобутні народи схожі між собою; керуючись вродженим почуттям милосердя, що робить честь людській натурі, вони не задумуючись беруть під своє заступництво тих, кого в своїй загадковій мудрості обійшло провидіння. Уа-та-Уа, звичайно, знала, що в більшості племен слабоумні та божевільні є предметом побожного схиляння; темні мешканці лісів оточують їх увагою і пошаною, не допускаючи збиткувань та переслідувань, як це буває серед народів, що претендують на більшу освіченість.

Гетті без усякого страху й вагань пішла слідом за своєю подругою. Їй самій не терпілось швидше добутись до табору; вірячи в свою правоту, вона нітрохи не боялась, що її там зустрінуть вороже. Поки вони повільно простували вздовж берега, продираючись крізь густі чагарі, Гетті не переставала говорити. Але індіанка, як тільки упевнилась, з ким має справу, більше ні про що її не розпитувала.

— Ось ти, бач, не слабоумна, — казала Гетті, — і тому Змій може взяти тебе за дружину.

— Уа-та-Уа в полоні, а в мінгів чутливі вуха. Не говори при них про Чингачгука. Обіцяй мені це, добра Гетті!

— Знаю, знаю, — відповіла Гетті пошепки, бажаючи показати цим, що вона розуміє всю необхідність такої остороги. — Знаю: Звіробій і Змій готуються викрасти тебе в ірокезів, а ти хочеш, щоб я не розкривала їм цього секрета.

— Звідки ти знаєш? — квапливо перепитала індіанка: на мить вона подумала, що її подруга не така уже й слабоумна, і це трохи роздратувало її. — Звідки ти знаєш? Краще вести розмову тільки про батька та Непосиду. Мінг зрозуміє це, а іншого нічого не зрозуміє. Обіцяй мені не говорити про те, чого ти сама не розумієш.

— Але ж я розумію це, Тихше, отож повинна про нього й говорити. Звіробій усе розповів батькові при мені. Ніхто не забороняв мені слухати, і тому я чула все, як і тоді, коли Непосида з татом балакали про скальпи.

— Дуже погано, коли блідолиці заводять балачки про скальпи, дуже погано, коли молоді жінки підслуховують їх. Я знаю, Гетті, ти тепер любиш Уа-та-Уа, а серед індіанців так ведеться: що дужче ти любиш людину, то менше про неї говориш.

— А в білих зовсім не так: найбільше ми говоримо про тих, кого найдужче любимо. Мабуть, через те, що я недоумкувата, я не розумію, чому в людей червоних це навпаки.

— Звіробій називає це звичаєм. У одних звичай — балакати, в інших звичай — мовчати. Твій звичай серед мінгів — тримати язика за зубами. Якщо Гетті хоче побачити Непосиду, то Змій хоче побачити Уа-та-Уа. Добра дівчина ніколи не говорить про секрети своєї подруги.

До Гетті дійшло це благання, і вона пообіцяла делаварці не згадувати в присутності мінгів про Чингачгука та про мету його появи на озері.

— Можливо, він визволить Непосиду, і батька, й мене, якщо йому дозволять діяти, як він хоче, — прошепотіла Уа-та-Уа подрузі, коли вони наблизились до таборуй почули голоси жінок, що порались по господарству. — Пам'ятай про це, Гетті, і приклади два чи навіть двадцять пальців до рота. Без допомоги Змія не бувати твоїм друзям на волі.

Кращого засобу, щоб примусити Гетті не набалакати зайвого, вона не могла придумати. Для бідолашної простушки найголовнішим було звільнення батька та молодого прикордонного жителя, і своїм безхитрим розумом вона легко збагнула, який зв'язок існує між її бажанням та замірами делавара. Вона засміялася щиро, як дитина, й кивнула головою на знак згоди виконати наказ подруги. Заспокоєна Уа-та-Уа більше не гаялася й відкрито попрямувала до табору своїх полонителів.

РОЗДІЛ XI

Той, хто король над королями,

Закон нам дав і в ньому заповів:

"Не убивай!"

І ти оцей закон зневажити посмів?

Тож стережись! Його рука всесильна

Мечем нещадним неслухів карає.

Шекспір, "Король Річард III"

Загін індіанців, до якого проти своєї волі належала Уа-та-Уа, ще не вийшов на стежку війни, про що яскраво свідчила присутність у ньому жінок. Це була невеличка частина племені, яка подалася на полювання та риболовлю в англійські володіння, де її і застав початок воєнних дій. Проживши таким чином зиму і весну, по суті, за рахунок ворога, ірокези, перед тим як повернутися додому, вирішили завдати йому прощального удару. В маневрі, що завів їх так далеко на ворожу територію, була також добре обдумана індіанська хитрість. Коли з'явився гонець, який оповістив про початок війни між англійцями та французами, і коли стало ясно, що в цю боротьбу буде втягнуто всі племена, підвладні великим ворогуючим державам, щойно згадана ватага ірокезів кочувала на берегах озера Онеїда, яке лежало на п'ятдесят миль ближче до їхнього власного кордону, ніж Мерехтливе Свічадо. Але негайна втеча в Канаду викликала й небезпеку негайного переслідування. Тому вожді визнали за краще податися ще глибше в загрозливий район, сподіваючись вислизнути з нього, йдучи в тилу своїх переслідувачів, замість того щоб переслідувачі наступали їм на п'яти.

Присутність жінок робила необхідною цю воєнну хитрість; слабосиліші члени племені не спромоглися б, звичайно, втекти від переслідування ворога. Коли читач пригадає, як широко простягалися в ті давні часи американські нетрі, він зрозуміє, що навіть ціле плем'я могло місяцями ховатися в цій частині країни. Небезпека наразитися на ворога в лісі була не більша, ніж у відкритому морі під час активних воєнних дій.

Табір був тимчасовий і, по суті, являв собою примітивний бівак, просто, але винахідливо пристосований для людей, що звикли жити в подібних умовах. Єдине багаття, розкладене поміж корінням зеленого дуба, обслуговувало весь загаль. Погода була така тепла, що вогнем користувалися тільки для куховарства. Довкола вогнища було розкидано десятка півтора-два низеньких хатинок — очевидно, краще їх назвати куренями, — куди господарі залазили на ніч і де вони могли пережити негоду. Ці невеличкі курені були майстерно сплетені з гілок і зверху покриті корою, знятою з повалених Дерев, ЯКИХ вистачає в кожному незайманому лісі. Про меблі в них, звісно,

не варт і говорити. Убоге кухонне начиння стояло біля багаття. Подекуди в курені або коло нього можна було побачити якусь невибагливу одежину. На гілках висіли рушниці, порохівниці та підсумки. З таких же природою дарованих гаків звисало кілька оленьчих туш.

Табір розкинувся посеред густого лісу, і поглядом його неможливо було зараз охопити: курені один по одному зненацька виринали перед очима на тлі похмурої картини. Коли не брати до уваги багаття, тут не було ніякого іншого осередку чи відкритого майданчика, де могли б збиратися мешканці цього примітивного поселення: все виглядало темно, скритно й підступно, як самі ірокези. Лише подеколи дітлахи перебігали з одного куреня в інший, створюючи примарну видимість домашнього затишку. Стриманий сміх та притишені жіночі голоси лиш час од часу порушували дрімоту понурого лісу. Чоловіки їли, спали або ладнали зброю. Розмовляли вони мало, та й то завжди осібно або зійшовшись у невеличкі купки подалі від жінок. Природжена пильність та відчуття небезпеки, здавалось, не покидали їх навіть вві сні.

Коли дівчата вступили в табір, Гетті тихенько скрикнула, побачивши батька. Він сидів на землі, спершись спиною об дерево, а Непосида стояв перед ним, ліниво стругаючи прутика. Очевидно, вони користувалися такою ж свободою, як і всі інші мешканці табору, і людині, необізнаній з індіанськими звичаями, могло б здатися, що це гості, а не полонені.

Уа-та-Уа підвела подругу ближче до обох блідолицих, а сама скромно відійшла геть, щоб не гнітити її своєю присутністю. Але Гетті не звикла лащитися чи, взагалі, бурхливо виявляти свої почуття. Вона просто підійшла до батька і стояла мовчки, як німа статуя, що втілює дочірню відданість. Старого, здавалось, анітрохи не здивувала і не стривожила її поява. Він давно вже навчився удавати незворушність, якою так пишаються індіани, чудово знаючи, що тільки самовладанням можна заслужити їхню повагу. Самі дикуни, несподівано побачивши чужинку в своєму середовищі, також не виявили жодних ознак занепокоєння. Одне слово, прибуття Гетті за таких надзвичайних обставин справило тут не більший ефект, ніж наближення звичайного подорожнього до порога сільської корчми в цивілізованій країні. Але все-таки декілька воїнів зійшлися до купи, і з того, як вони, розмовляючи, позирали на Гетті, було видно, що говорили саме про неї. Ця показна байдужість взагалі характерна для північноамериканських індіанців (до речі, і для їхніх білих наступників також), хоча в даному разі багато що слід приписати тому особливому становищу, в якому опинився загін. Ірокези добре знали всі наявні сили "ковчега", не знали тільки про Чингачгука. До того ж вони були певні, що поблизу нема ніякого іншого племені чи загону військ, а пильні очі їхніх розвідників день і ніч стежили за найменшим пересуванням тих, кого тепер без перебільшення можна було назвати обложеними.

В глибині душі Гаттер був зворушений вчинком Гетті, хоча й зустрів її з удаваною байдужістю. Старий пригадав смиренне благання, з яким дочка зверталася до нього, коли він залишав "ковчег", і ось тепер невдача надала тому благанню ваги та значення, про які він легко міг забути в разі успіху. Гаттер знав непохитну відданість йому цієї

наївної дитини і розумів, чого вона прийшла, розумів, що її привело сюди безкорисливе самозречення.

— Недобре, Гетті,— сказав він докірливо, маючи на увазі ту небезпеку, на яку дівчина передусім наражала себе. — Ці ірокези дуже люті, вони ніколи не прощають образи і не пам'ятають добра.

— Скажи мені, тату, — перебила Гетті, нишком озираючись, наче боялася, що її підслухають, — чи дозволив вам бог здійснити той жорстокий задум, ради, якого ви сюди прийшли? Я повинна це знати, щоб вільно говорити з індіанами.

— Тобі не слід було приходити сюди, Гетті. Ці тварюки не зрозуміють твоїх намірів і твоєї душі.

— Але все-таки чим закінчився ваш похід? Схоже на те, що ні тобі, ні Непосиді не пощастило добути скальпи.

— Щодо цього ти можеш бути цілком спокійна, дитино. Я схопив оте дівчисько, яке прийшло з тобою, але на її верещання збіглася ціла зграя диких кішок, і змагання з ними виявилось не під силу християнинові.

Якщо це втішить тебе, то ми зовсім чисті: руки наші не дотяглися до скальпів, як, безумовно, не дотягнуться тепер і до премій.

— Дякую тобі за це, тату! Тепер я сміливо говоритиму з ірокезьким вождем—сумління моє буде спокійне. Сподіваюсь, що Непосида також не встиг заподіяти лиха індіанам.

— Цього разу, Гетті,— відгукнувся молодий велет, — ви наче у воду дивилися. Непосида піймав облизня, і цим сказано все. Багато шквалів бачив я на суші й на воді, але жоден з них не міг би зрівнятися з тим, що налетів на нас позаминулої ночі в подібні червонопиких горлодерів. Та що нам приховувати, Гетті! Розум ваш не здатен дивитися глибоко в корінь, але й він може дещо збагнути. Ну от, прошу вас, подумайте над нашим становищем. Ми з вашим батьком, старим Томом, причовгали сюди, щоб узяти законну здобич, про яку написано в губернаторській відозві. Отже, нічого поганого ми не замишляли. Але тут на нас налетіли тварюки, більше схожі на зграю голодних вовків, ніж на звичайних смертних, бодай навіть дикунів, і скрутили нас, мов баранів; і сталося все набагато швидше, ніж я можу розповісти цю історію.

— Але ж ви тепер вільні, Непосидо, — мовила у відповідь Гетті, позираючи на молодого велета. — Вам не позв'язувано ні руки, ні ноги.

— То правда, Гетті, руки й ноги в мене начебто вільні, але що з того, коли я не вільний двигати ними так, як би мені хотілось.

Оці дерева і ті мають уші, ба навіть язики. Якщо старий Том або я зачепимо бодай одну галузку за межами нашої в'язниці, нас злапають, не давши схаменутись. Не встигнемо ми чкурнути в кущі, як з півдесятка рушничних куль полетять наздогін з запрошенням не дуже поспішати. В усій Колонії нема такої надійної буцегарні. Я мав щастя познайомитися з парочкою-другою в'язниць і тому з досвіду знаю, з якого матеріалу їх зроблено та яка публіка їх стереже.

Щоб-з цих хвастовитих, нескромних заяв у читача не склалося перебільшеного

уявлення про порочність Непосиди, мабуть, треба сказати, що злочини його обмежувалися бійками та скандалами, за які він кілька разів потрапляв до в'язниці, звідки майже завжди тікав, демонструючи неміцність в'язничних стін і роблячи собі двері в місцях, не передбачених архітектором. Але Гетті нічого не знала про в'язниці і погано розбиралася в злочинах, окрім того, що їй підказувало безхитре й майже інстинктивне відчуття різниці між добром та злом. Тому грубий Непосидин дотеп не дійшов до неї. Зрозумівши тільки загальний зміст його слів, вона відповіла:

— Так значно краще, Непосидо. Значно краще, коли тато й ви сидітимете тихо та смирно, поки я не поговорю з головним ірокезом. І тоді всі ми будемо раді й щасливі. Я не хочу, щоб ви йшли за мною. Ні, дозвольте мені діяти самій. А як тільки я все владнаю і вам дозволять повернутися в замок, я прийду і скажу вам про це.

Гетті говорила з такою простодушною серйозністю, так була впевнена в успіхові, а обличчя їй світилося такою чистотою та вірою, що в полонених мимоволі зажевріла надія на щасливе завершення її посередництва. Отож, коли вона сказала, що залишає їх, вони не стали перечити, хоч бачили, що дівчина пішла до групи вождів, які радилися осторонь, мабуть, обговорюючи причини її раптової появи.

Коли Уа-та-Уа залишила свою нову подругу, вона повагом, ніби ненавмисне наблизилась до кількох старших воїнів, серед яких був один, що виявляв найбільшу прихильність до полонянки і навіть пропонував прийняти її у свій вігвам як рідну дочку, якщо вона погодиться стати гуронкою. Попрямувавши в цей бік, хитра дівчина розраховувала, що її зупинять і почнуть розпитувати. Вона була надто добре вихована, згідно уявлень свого народу, щоб самовільно висловлювати свою думку перед чоловіками, та ще й воїнами, але природжений такт і кмітливість допомогли їй, не ображаючи чоловічої гордості, привернути увагу тих, кого жіночий обов'язок велів тільки слухатись та поважати. Її удавана байдужість збудила гостру цікавість; і тільки-но Гетті підійшла до батька, як делаварська дівчина вже опинилася в колі воїнів, куди її покликали майже невловимим, але виразистим жестом. Тут її почали розпитувати, де вона здибалася з блідолицьою та навіщо привела її в табір. Уа-та-Уа саме цього й бажала. Вона пояснила, як виявила хворість Гетті, навмисне перебільшуючи недоумкуватість білої дівчини, а далі коротко переказала, ради чого вона прийшла до табору своїх ворогів. Розповідь була сприйнята саме так, як і сподівалася делаварка. Тепер вона знала, що Гетті нічого не загрожує: душевний стан гості гарантує їй недоторканість і шану всіх індіанців. Домігшись свого, Уа-та-Уа одійшла вбік і з сестринською турботливістю заходилася готувати сніданок, щоб почастувати свою нову подругу, коли та звільниться. Але й пораючись, спритна дівчина ні на мить не переставала стежити, підмічаючи кожную зміну на обличчях вождів, кожен жест Гетті і до найменших дрібниць усе те, що могло б зачіпати її власні інтереси чи інтереси блідолицької приятельки.

Коли Гетті наблизилась до вождів, вони розступилися перед нею з невимушеною ввічливістю, яка зробила б честь навіть добре вихованим білим чоловікам. Поруч лежало сухе дерево, і старший серед воїнів спокійним жестом запросив дівчину сісти

на нього, а сам по-батьківськи лагідно примостився біля неї. Решта воїнів у величавих позах поставали довкола, і дівчина, досить спостережлива, щоб помітити, чого від неї чекають, почала було викладати мету свого приходу.

Та не встигла вона заговорити, як старий вождь ласкавим рухом руки перепинив її, сказав кілька слів одному з молодших воїнів і сам терпляче мовчки чекав, поки той привів Уа-та-Уа. Цю затримку викликало те, що вождь не міг обійтися без тлумача: лише кілька гуронів розуміли по-англійському, та й то ледь-ледь.

Уа-та-Уа зраділа, що буде присутня при розмові; особливо її тішила роль тлумача. Вона знала, якою небезпекою загрожуватиме їй спроба обманути котрусь із сторін у цих переговорах, а проте поклала собі в думці вжити всіх заходів і скористатися з усіх можливих хитрощів, які могло їй підказати індіанське виховання, аби лиш приховати присутність свого жениха на озері та мету, ради якої він сюди прийшов. Коли вона наблизилась, похмурий старий воїн приязно подивився на неї, бо він з затаєною гордістю плекав надію прищепити невдовзі цей чудовий паросток до стовбура свого власного племені. Удочеріння так само часто практикується і так же беззастережно визнається серед американських племен, як і серед тих націй, що живуть під захистом цивілізованих законів.

Як тільки делаварка сіла поруч Гетті, старий вождь зажадав, щоб вона запитала "вродливу юну блідолицю", що її привело до ірокезів і чим вони можуть їй прислужитися.

— Скажи їм, Тихше, хто я така, скажи, що я менша дочка Томаса Гаттера. Томас Гаттер — старіший з полонених. Йому належить замок та ковчег, і він має найбільше право вважати себе господарем оцих горбів й оцього озера, бо вже давно тут оселився, давно тут полює і ловить рибу. Вони збагнуть, кого ти величаєш Томасом Гаттером, якщо ти їм це розтлумачиш. А потім скажи, що я прийшла сюди умовити їх не робити лихого батькові й Непосиді, а відпустити їх з миром і поводитися з ними як з братами, а не як з ворогами. Тепер усе це поясни їм гарненько і не бійся ні за себе, ні за мене. Бог захистить нас.

Уа-та-Уа виконала її бажання, постаравшись якнайточніше відтворити слова своєї подруги ірокезьким наріччям, що ним володіла майже так само досконало, як і своїм рідним. Вожді вислухали цю промову з величавою серйозністю, і двоє з них, що трохи знали по-англійському, непомітними, але багатозначними поглядами висловили своє схвалення перекладачці.

— А тепер, Тихше, — повела Гетті, як тільки їй дали зрозуміти, що вона може говорити далі, — а тепер, Тихше, я хочу, щоб ти слово в слово переказала червоношкірим те, що я збираюся сказати. Спочатку скажи їм, що батько й Непосида прийшли сюди з наміром добути якнайбільше скальпів. Злий губернатор обіцяв гроші за скальпи, байдуже, чи будуть то скальпи воїнів чи жінок, чоловіків чи дітей. І любов до грошей була така сильна в їхніх серцях, що вони піддалися спокусі. Скажи їм це, люба Тихше, скажи так, як чула від мене, слово в слово.

Уа-та-Уа завагалася, чи слід дослівно перекладати цю заяву, але, помітивши, що

воїни, які знали по-англійському, непогано-таки зрозуміли, про що говорила Гетті, змушена була скоритись. Всупереч тому, чого могла б сподіватися цивілізована людина, щире зізнання в замірах полонених не викликало обурення і взагалі не змінило настрою слухачів. Певно, вони вбачали в цьому вияв доблесті і не хотіли засуджувати інших за те, що без вагання вчинили б самі.

— А тепер, Тихше, — вела Гетті далі, упевнившись, що вожді зрозуміли її слова, — ти повинна сказати їм дещо важливіше. Вони знають, що батько й Непосида не домоглися свого, отже не можна й сердитись на них за той лихий вчинок. А бодай вони навіть убили б дітей та жінок, це все одно нічого не змінило б, і те, що я хочу сказати, zostавалося б у силі. Тільки спершу запитай, Тихше, чи знають вони, що є бог, який панує над усією землею, владика і вождь усіх людей, і червоних, і білих, і всяких інших?

Делаварку, видимо, трохи здивувало це запитання, однак вона постаралась перекласти його якнайточніше і дістала ствердну відповідь, висловлену з надзвичайною серйозністю.

— Це добре, — вела далі Гетті, — тепер мені легше буде виконати свій обов'язок. Великий Дух, як ви звете нашого бога, повелів написати книгу, що ми її називаємо біблією. В цій книзі — його свята воля, його заповіді й правила, якими повинні керуватися всі люди не тільки у своїх вчинках, а навіть у помислах та бажаннях. Ось вона, ця свята книга. Скажи вождям, що я зараз прочитаю їм дещо, закарбоване на її священних сторінках.

Закінчивши цей виступ, Гетті почала витягати з коленкорового чохла невеличку англійську біблію з такою побожністю, з якою католик витягав би на світ божий скалочку мощей. І поки Вона неквапливо робила це, суворі воїни, не відриваючи очей, стежили за кожним її рухом. Коли вони побачили маленький томик, у декого з них вихопився тихий вигук подиву. Але Гетті переможно простягла їм біблію, ніби сподівалася, що вже сам її вигляд сотворить чудо. Потім, нітрохи не здивувавшись і не образившись на байдужість більшості індіанців" вона нетерпляче обернулася до делаварки.

— Ось ця свята книга, Тихше, — сказала вона. — Оці слова й рядки, оці стихи та глави — все це від самого бога!

— А чому Великий Дух не дав цієї книги індіанцям? — спитала Уа-та-Уа з наївною одвертістю.

— Чому? — відповіла Гетті, трохи збита з пантелику цим несподіваним запитанням. — Як то чому? Адже ти знаєш, що індіанці не вміють читати.

Делаварку, можливо, й не задовольнило таке пояснення, але вона не стала наполягати на своєму. Схиливши голову набік, вона терпляче сиділа, чекаючи подальших доказів блідолицької ентузіастки.

— Ти можеш сказати вождям, що в цій книзі людям велено прощати ворогів, поводитися з ними як з братами, ніколи не кривдити ближніх, надто заради помсти або через злість. Як ти гадаєш, чи зможеш ти перекласти це так, щоб вони зрозуміли?

— Перекласти можу, але зрозуміти їм буде важко.

Уа-та-Уа старанно переклала сказане Гетті настороженим індіанцям, і вони вислухали її слова з таким же подивом, з яким сучасний американець сприйняв би твердження, ніби великий владар людських діянь — громадська думка — може помилятися. Втім, два чи три індіанці, які вже зустрічалися з місіонерами, щось пояснили своїм товаришам, і все коло знову приготувалося уважно слухати блідолицю. Перш ніж повести далі, Гетті спитала делаварку, чи зрозумілі вождям її слова, але, діставши ухильну відповідь, мусила тим вдовольнитися..

— Тепер я прочитаю воїнам кілька стихів, які їм треба знати, — продовжувала дівчина дедалі врочистіше та поважніше. — І нехай вони пам'ятають, що це власні слова Великого Духа. По-перше, він заповідав кожному з нас: "Люби ближнього, як самого себе". Переклади їм це, любя Тихше.

— Індіанець не має білого за свого ближнього, — відповіла делаварська дівчина з більшою рішучістю, ніж говорила досі, — для ірокеза ближній — ірокез, для могіканина — могіканець, для блідолицького — блідолицький. Не варто казати про це вождеві.

— Ти забуваєш, Тихше, що це власні слова Великого Духа, і вожді повинні слухатись їх так само, як усі інші люди. Ось ще одна заповідь: "Якщо хто вдарить тебе по правій щоці, підстав йому ліву".

— Що це значить? — квапливо перепитала Уа-та-Уа.

Гетті пояснила, що ця заповідь велить не гніватися за кривду, а навпаки, вимагає покори й готовності знести нові насильства з боку кривдника.

— А ось послухай ще, Тихше, — додала вона: — "Любіть ворогів ваших, благословляйте клянущих вас, творіть добро ненависникам вашим, моліться за тих, хто зневажає і переслідує вас".

На Гетті найшло велике натхнення: очі їй гарячково блищали, щоки пашіли, а голос, звичайно такий тихий і лагідний, зазвучав сильніше й виразніше. Мати ще з дитинства привчила її до біблії, і тепер дівчина з дивовижною швидкістю гортала сторінки, знаходячи й зачитуючи ті місця, що вчать християнського милосердя та християнського всепрощення. Делаварка, навіть коли б дуже хотіла, не змогла б перекласти й половини того, що Гетті лепетала в своєму благочестивому запалі. З подиву їй наче відібрало мову, так само як і вождям, і юна, наївна ентузіастка геть знесиліла від напруги та хвилювання, перш ніж тлумачка встигла промовити хоча б слово. Потім делаварка коротко переклала основний зміст сказаного та прочитаного, звісно, обмежившись тим, що найглибше вразило її власну уяву.

Навряд чи треба пояснювати читачеві, яке враження могли справити всі ці нечувані заповіді на індіанських воїнів, чиїм релігійним принципом було ніколи не забувати добра й ніколи не пррщати кривди. На щастя, знаючи з слів Уа-та-Уа про слабоумість Гетті, гурони чекали від неї якогось дивацтва, і все, що в її промові здалося їм суперечливим та безглуздим, вони пояснили тим, що дівчину наділено зовсім іншим розумом, ніж переважну більшість людей. Однак серед присутніх знайшлося кілька старих воїнів, які вже чули щось подібне від місіонерів, і вони зголосилися обговорити на дозвіллі це цікаве для них питання.

— То оце вона й є, Добра книга блідолицих? — спитав один з цих вождів, узявши томик з безвольної руки Гетті; поки він гортав сторінки, дівчина стурбовано дивилася йому в обличчя, ніби сподіваючись засвідчити на ньому божественне просвітління. — Це закон, за яким живуть мої білі брати?

Уа-та-Уа, до якої адресувалося це запитання, хоч здавалося, ніби вождь звертається до всіх присутніх, ствердно хитнула головою і додала, що канадські французи, так само як і інгізи в Британських провінціях, дуже шанують цю книгу.

— Скажи моїй юній сестрі,— мовив гурон, обернувшись до Уа-та-Уа, — що зараз я розкрию рота і скажу кілька слів.

— Нехай ірокезький вождь говорить — моя блідолиця подруга слухає,— відповіла делаварка.

— Я рада це чути! — вигукнула Гетті.— Бог пом'якшив його серце, і тепер він одпустить тата й Непосиду!

— Отже, це закон блідолицих, — висловив вождь. — Цей закон наказує людині робити добро всім, хто її кривдить. І коли брат просить рушницю, закон велить віддати також і порохівницю. Чи такий закон блідолицих?

— Ні, зовсім не такий, — відповіла Гетті серйозно, коли їй переклали ці слова. — В усій книзі нема жодного слова про рушниці. Порох та кулі невгодні Великому Духові.

— Он як?! А чого ж блідолиці користуються ними? Якщо їм велено давати дві речі, коли в них просять одну, чому ж вони беруть удвоє з бідного індіянину, який не просить нічого? Вони приходять зі сходу з своєю книжкою в руках і вчать червоношкірого читати її. Але чому вони самі забувають про те, що каже ця книга? Коли індіанин віддає їм усе, що має, їм і того мало. Тепер вони обіцяють золото за скальпи наших жінок та дітей, хоч узивають нас звірами за те, що ми знімаємо скальпи з воїнів, загинувших на війні. Моє ім'я — Розчахнутий Дуб.

Коли ці страшні запитання, ретельно перекладені делаваркою, дійшли до свідомості Гетті, вона вкрай розгубилася. Набагато кмітливіші голови, ніж у цієї бідолашної дівчини, і ті не раз безпорадно схилялися перед такими вагомими доказами. Отож не дивно, що при всій своїй ширості та серйозності Гетті не знала, як відповісти.

— Ну що я йому скажу, Тихше? — пробелькотіла вона благально. — Я знаю — все, що я прочитала з цієї книги, правда, а проте цьому неможливо повірити, коли знаєш вчинки людей, яким було дано книгу.

— Такий уже розум у блідолицих, — з іронією відповіла Уа-та-Уа. — Що добре для одних, те погане для інших.

— Ні-ні, Тихше, не може бути двох правд на світі, хоч це здається й дивним. Я певна, що прочитала точнісінько так, як там написано, і хіба є така зла людина, яка перекрутила б у книзі божє слово! Цього ніколи не буває.

— Простій індіанській дівчині здається, що в блідолицих усяко буває,— холодно відповіла Уа-та-Уа. — Один раз вони кажуть біле, потім на те саме — чорне. Чому ж ніколи не буває?

Дедалі глибше збентеження понімало Гетті. Нарешті, злякавшись, що вона негодна довести своєї правоти і що через якусь її грубу помилку батько та Непосида можуть накласти головою, дівчина гірко заплакала. Тієї ж миті іронію та холодну байдужість делаварки наче рукою зняло, і вона знову стала ніжною, турботливою подругою. Міцно обійнявши засмучену дівчину, Уа-та-Уа почала втішати її.

— Годі плакати, не плач, — сказала вона, втираючи сльози з обличчя Гетті, наче малій дитині, і по-сестринськи пригортаючи її до своїх гарячих грудей. — Чого тобі хвилюватися? Не ти писала цю книгу, якщо вона й неправдива, і не твоя вина, що блідолиці злі. Є злі червоношкірі, є злі білі. Не в кольорі все добро, не в кольорі все зло. Вожді це добре знають.

Скоро Гетті заспокоїлась, і думки її знов повернулися до того, ради чого вона сюди прийшла. Побачивши, що хмуролиці вожді досі стоять круг неї, сповнені глибокої уваги, дівчина ще раз спробувала переконати їх.

— Послухай, Тихше, — мовила вона, стримуючи схлипування і намагаючись говорити виразно, — скажи вождям, що нам байдуже до того, як чинять злі люди. Правда — це правда, слова Великого Духа — це слова Великого Духа, і нікому не дозволено чинити зло тільки тому, що до нього хтось зробив це раніше. "Плати добром за зло", — каже книга, і це закон для червоної людини так само, як і для білої людини.

— Ні в делаварів, ні в ірокезів ніхто не чув про такий закон, — відповіла Уа-та-Уа, втішаючи її. — Недобре говорити про нього вождям. Скажи їм щось таке, чому вони повірять.

Однак делаварка намірилася вже перекладати, коли дотик пальця найстаршого вождя до її плеча примусив її озирнутись. Тут вона помітила, що один з воїнів, який недавно вийшов з кола, повертається у супроводі Гаттера та Непосиди. Зрозумівши, що їм також учинять допит, вона замовкла з покірною слухняністю індіанської жінки. Через кілька секунд полонені уже стояли віч-на-віч з вождями племені.

— Дочко, — звернувся старий вождь до юної делаварки, — спитай Сивої Бороди, чого він прийшов у наш табір.

Уа-та-Уа переклала запитання хоч і не зовсім чистою англійською мовою, але цілком зрозуміло. Гаттер мав надто сувору і вперту вдачу, щоб ухилятися од відповідальності за свої вчинки, а крім того, він надто добре знав погляди дикунів і не міг не розуміти, що нічого в них не досягне брехнею чи легкодухим страхом перед їхнім гнівом. Отож, не вагаючись, він одверто сказав, ради чого висадився на берег, пославшись у виправданнях тільки на те, що власті обіцяли високі премії за скальпи. Це щире зізнання ірокези зустріли з явним задоволенням, причиною якого, однак, була не стільки моральна перевага, що переходила тепер на їхній бік, скільки доказ, що їм пощастило захопити в полон людину, здатну викликати в них зацікавлення й гідну стати жертвою їхньої мстивості. Непосида, допитаний у свою чергу, також в усьому покався, хоч за інших обставин вдався б до хитрування швидше, ніж його суворіший і непохитніший напарник. Але йому стало розуму збагнути, що всілякі викручування були б зараз марні, і тому він розіграв одвертість, яка в Гаттера була рисою вдачі:

старий завжди виявляв безжалісну жорстокість і не боявся за це відплати.

Вислухавши відповіді на свої запитання, вожді мовчки пішли геть, вважаючи для себе справу вирішеною; повчання блідолицької дівчини не зворушили тих, кого змалку й аж до зрілого віку виховували в дусі насильства.

Гетті й Уа-та-Уа залишились тепер самі з Гаттером та Непосидою. Здавалось, що ніхто їх навіть не охороняв, хоч насправді всі четверо перебували під пильним і безнастанним наглядом. Індіани загодя подбали про те, щоб чоловіки не змогли заволодіти жодною рушницею, які безладно лежали й висіли неподалік. На цьому нібито вся їхня видима пильність кінчалась. Але обидва бранці, добре знаючи індіанські звичаї, розуміли, яка то велика різниця між видимістю й дійсністю, і не обманювали себе. Весь час думаючи про втечу, вони не забували, що без найретельнішої підготовки здійснити її годі було й сподіватися. І Гаттер, і Непосида пробули в таборі досить довго й устигли постерегти, що Уа-та-Уа теж свого роду полонянка. Тому Гаттер говорив при ній одвертіше, ніж при інших індіанах, а Непосида й собі тягся за ним.

— Я не картаю тебе, Гетті, що ти прийшла сюди, намір у тебе був добрий, хоч і не дуже розумний, — почав батько, сівши коло дочки й узявши її за руку, — єдиний жест, яким він виявляв свою любов до нещасної дитини. — Але проповіддю та біблією не звернеш індіанина з його стежки. Чи доручав тобі Звіробій нам щось переказати? Є в нього якийсь план, щоб нас звільнити?

— Еге, в цьому вся суть! — втрутився Непосида. — Якщо ти, дівчинко, допоможеш нам одійти на півмилі, хоча б на чверть милі від табору, я все інше беру на себе. Може, старому треба трохи більше, але людині мого зросту й мого віку цього цілком досить.

Гетті жалісливо поглядала то на одного, то на другого, але не могла відповісти на запитання легковажного Непосиди.

— Тату, — сказала вона нарешті, — ні Звіробій, ні Джудіт не знали, куди я зібралась, поки я не втекла з ковчега. Вони бояться, що ірокези зроблять пліт і попливуть до замку, а тому більше думають про самозахист, ніж про те, як допомогти вам.

— Ні-ні-ні! — поквапливо, але півголосом сказала Уа-та-Уа, низько нахиливши голову, щоб ті індіани, що нишком стежили за нею, не помітили, як ворухаться її вуста. — Ні-ні-ні, Звіробій не такий! Він не думає тільки про власний захист, коли його друг у небезпеці. Хоче допомогти другові, хоче усіх забрати в дім.

— Це звучить непогано, старий Томе, — сміючись та підморгуючи, сказав Непосида, намагаючись теж говорити півголосом. — Дай мені в друзі кмітливу скво, і я впораюсь з самим дияволом, не те що з ірокезами.

— Не балакай голосно, — застерегла Уа-та-Уа. — Деякі ірокези знають мову інгізів і майже всі її розуміють.

— Отже ти нам друг, молодичко? — озвався Гаттер, виявляючи раптову цікавість. — Якщо так, можеш розраховувати на щедрю винагороду. І нема нічого легшого, як припровадити тебе назад до рідного племені, коли нам тільки пощастить з тобою добутися до замку. Поверни нам ковчег та човники, і ми запануємо на озері на злість усім дикунам Канади. З замку нас можна вибити тільки гарматами.

— А якщо ви знову кинетесь на берег по скальпи? — відповіла Уа-та-Уа з холодною іронією, певно, притаманною їй у значно більшій мірі, ніж іншим представницям її статі.

— Гай-гай, то була помилка. Але мало глузду в жалях і ще менше його в глузуванні.

— Тату, — сказала Гетті, — Джудіт хоче відімкнути скриню. Вона гадає, що знайде там речі, за які можна вас викупити.

Темна тінь промайнула на Гаттеровому обличчі, і він пробурмотів кілька слів, що свідчили про його невдоволення.

— А чого не відмикати скриню? — докинула Уа-та-Уа. — Життя миліше за стару скриню, скальп теж миліший за стару скриню. Якщо не дозволиш дочці відімкнути її, Уа-та-Уа не допоможе тобі втекти.

— Ви самі не знаєте, чого просите, нерозумні дівчиська, а коли не знаєте, краще мовчіть — не вашого то розуму діло... Не дуже мені подобається оця байдужість дикунів, Непосидо. Очевидно, вони затівають щось серйозне. Якщо ми думаємо діяти, треба діяти швидше. Як ти гадаєш, можна довіритись оцій молодій жінці?

— Послухайте, — сказала Уа-та-Уа швидко і з серйозністю, яка свідчила про її щирість. — Уа-та-Уа не ірокезка, вона делаварка, у неї делаварське серце, делаварські почуття. Вона теж у полоні. Один бранець допомагав іншому бранцеві. Зараз не можна більше балакати. Дочка залишається з батьком. Уа-та-Уа піде шукати друга, потім скаже, що треба робити.

Все це було сказано притишеним голосом, але виразно і переконливо.

По тому дівчина встала і спокійно пішла до свого куреня, ніби втративши всяку цікавість до подальшої долі блідолицих.

РОЗДІЛ XII

Про батька все лопоче; нарікає,
Що в світі скрізь брехня; себе у груди б'є;
Лютується чогось; а то таке верзе,
У чому й глузду начебто немає;
Її слова — ніщо, та тим, хто їх почує,
Це — знахідка...

Шекспір, "Гамлет"

Ми залишили мешканців "замку" й "ковчега", коли вони всі поснули. Щоправда, кілька разів протягом ночі то Звіробій, то делавар прокидалися й оглядали непорушне озеро, потім, упевнившись, що все гаразд, поверталися на свої сінники і знов засинали, як люди, що навіть у найважчих обставинах не бажають відмовлятися від свого природного права на відпочинок. Однак ледь зазоріло, білий мисливець устав і почав готуватися до прийдешнього дня. Його червоношкірий товариш, який в останні ночі спав тільки прихапцем, вилежувався під ковдрою аж до світання. Джудіт також прокинулася пізніше, ніж звичайно, бо звечора довго не могла заснути. Та коли сонце, викотилося з-за східних горбів, усі троє були вже на ногах. В тамтешніх краях навіть завзяті лінтюхи рідко коли ніжаться на подушках після появи великого світила.

Чингачгук морочився з своїм лісовим туалетом, коли Звіробій зайшов до каюти і простяг йому кілька грубих, але зручних лахів з літнього одягу Гаттера.

— Джудіт дала оце для тебе, вождю, — сказав він, кидаючи куртку та штани до ніг індіанинів. — Було б незручно і небезпечно, якби ти вештався тут у бойовому убранні й розмалюванні. Змий оті страхітливі узорі з щік та вдягни цю одіж. Ось і капелюх, що зробить тебе схожим на страшенно нецивілізованого представника цивілізації, як кажуть місіонери. Згадай, Уа-та-Уа поруч, а турбуючись про дівчину, ми не повинні забувати й про інших. Я знаю, тобі не до вподоби носити одяг, скроєний не за вашою червоношкірою модою. Але тут нічого не вдієш: вдягайся, навіть якщо тобі буде трішечки бридко.

Чингачгук подивився на принесені йому лахи з неприхованою огидою, але в думці погодився, що переодягтися корисно і, може, навіть необхідно. Помітивши в "замкові" чи поблизу нього червоношкірого, ірокези стривожаться, а це неминуче спрямувало б їхні підозріння на полонянку. Оскільки мова йшла про його наречену, вождь був ладен перетерпіти ради удачі що завгодно. Тому, покрутивши в руках принесені речі та іронічно оглянувши їх з усіх боків, він, плутаючись у рукавах та холошах, зрештою, під керівництвом свого товариша, нап'яв на себе цивілізований одяг, і від червоношкірого лишилося тільки обличчя. Але це вже було нестрашно, бо, не маючи прозорної труби, дикуни з берега не могли як слід роздивитися "замок". Та й сам Звіробій так засмаг на сонці, що колись біле обличчя тепер стало, мабуть, не менш червоне, ніж у могіканина. Делавар у незвичному одязі пересувався так незграбно, що не раз протягом дня викликав усмішку на устах свого друга.

Однак Звіробій не дозволив собі жодного з отих недоречних дотепів, які неодмінно посипалися б у компанії білих людей з такої причини. Гордість вождя, гідність воїна, що вперше виступив на стежку війни, а також серйозність становища робили недоречними легковажні жарти.

Троє остров'ян — коли так можна назвати наших героїв — зійшлися до сніданку мовчазні й замислені. Обличчя Джудіт носило сліди тривожної ночі, а чоловіки поринули в роздуми про те, які несподіванки готує їм найближче майбутнє. За весь сніданок Звіробій та дівчина лише обмінялися кількома ввічливими фразами, але й словом не прохопилися про своє становище. Нарешті Джудіт не витримала й заговорила про те, що не давало їй спокою у цю безсонну ніч.

— Буде жахливо, Звіробою, — раптом вигукнула дівчина, — якщо з батьком і Гетті щось трапиться! Ми не можемо спокійно тут сидіти, доки вони в руках ірокезів. Треба придумати, як їм допомогти.

— Я готовий, Джудіт, прислужитися їм, та й кожному, хто вскочив у біду, якщо мені скажуть, як це можна зробити. Опинитися в руках червоношкірих — це не жарт, а надто коли люди зійшли на берег у такій справі, як Гаттер та Непосида. Я це чудово розумію і не побажав би такої кари своєму найлютішому ворогові, а не те що тому, з ким я мандрував, їв і спав. Маєте ви якийсь план, котрий ми із Змієм могли б здійснити?

— Я не знаю інших засобів звільнити бранців, як тільки підкупити ірокезів. Вони не встоять перед подарунками, а ми можемо запропонувати їм стільки, що вони, мабуть, визнають за краще піти звідси з багатими дарами замість двох бідних полонених, яких, до речі, ще чи й зуміють забрати з собою.

— Це було б непогано, Джудіт, так, це було б непогано — підкупити ворога. Тільки б знайшлося досить речей. У вашого батька зручний і дуже хитро розташований будинок, хоч на перший погляд не скажеш, що в ньому стане багатства на викуп господаря. Є рушниця, "оленебій", вона може згодилась, крім того, я чув, ще десь є бочонок порошу, який, звісно, теж чогось вартий... Але двох дорослих чоловіків не виміняєш на дрібничку, й до того ж...

— Що "до того ж"? — нетерпляче перепитала Джудіт, помітивши, що юнак не наважується говорити далі, очевидно, боячись засмутити її.

— Бачте, Джудіт, французи сплячують премії так само, як і наші, а за два скальпи грошей стане й на бочку порошу, і на рушницю. Не скажу, що на таку добрячу рушницю, як "оленебій", але все-таки на чималу бочку порошу й досить пристойну рушницю. Зважте на те, що індіани не вельми розуміються на вогнепальній зброї і не завжди вміють збагнути різницю між суттю та видимістю.

— Це жахливо! — через силу видушила з себе дівчина, приголомшена буденністю тону, що ним її співрозмовник говорив про такі речі. — Але ви забуваєте про мої убори, Звіробою. А вони, я знаю, можуть спокусити ірокезьких жінок.

— Авжеж, можуть, Джудіт, не маю в тому сумніву, — відповів мисливець і гостро подивився на неї, ніби бажаючи впевнитись, чи справді вона здатна на таку самопожертву. — А чи певні ви, дівчино, що вам стане духу віддати назавжди свої шати ради такої мети? Багато є на світі чоловіків, що мають славу хоробрих, поки їм у вічі не загляне небезпека; знав я також людей, що вважали себе дуже добрими й ладними все віддати вбогому, коли слухали розмови про чийсь жорстокість, та кулаки їм стискалися міцно, мов дикий горіх, коли мова заходила про їхнє власне добро. До того ж, Джудіт, ви вродливі, — можна сказати, надзвичайно вродливі, а вродливі жінки люблять усе, що підкреслює їхню вроду. Тож чи певні ви, що вам стане духу розпрощатися з вашими уборами?

Натяк на особисту чарівність дівчини виявився дуже доречним: він нейтралізував те враження, яке справила недовіра молодого мисливця щодо відданості Джудіт своєму дочірньому обов'язкові. Якби хтось інший дозволив собі подібну вільність, комплімент, очевидно, не було б помічено: його б заглушив спалах гніву, викликаний таким сумнівом. Але навіть неотесана щирість, що так часто спонукала простодушного мисливця одверто говорити все, що він думає, страшенно подобалася дівчині. Правда, вона почервоніла, і на якусь мить очі її спалахнули вогнем. Та все-таки в глибині серця вона не могла по-справжньому розгніватися на людину, вся душа якої, здавалося, складалася з самої правдивості та мужньої доброти. Джудіт тільки глянула докірливо на нього й, поборовши бажання сказати різкість, відповіла лагідно й дружелюбно.

— Мабуть, всі ваші добрі думки призначені делаварським дівчатам, Звіробою, раз

ви серйозно такої думки про дівчину вашого власного кольору, — сказала вона з силуваним сміхом. — Але випробуйте мене. І якщо побачите, що я пошкодую хоча б якусь там стрічку чи перо, тоді думайте як завгодно про моє серце і сміливо кажіть про це,

— Оце правильно! Найдорожча річ, яку можна знайти на землі,— це по-справжньому справедлива людина. Так каже Таменунд, наймудріший пророк делаварів. І так повинні думати всі, кому пощастило бачити, розмовляти і діяти серед людей. Я люблю справедливу людину, Змію; очі їй не застигає пільма, коли вона дивиться на своїх ворогів, а звернені на друзів, вони сяють, мов сонце. Вона користується розумом, який дарував їй господь, щоб бачити речі такими, які вони є, а не такими, якими їй хочеться бачити їх. Досить легко зустріти людей, що називають себе справедливими, але рідко-рідко зустрічаються люди, що по-справжньому саме такі і є. Як часто я стикався з індіанами, дівчино, які величалися, ніби вони чинять волю Великого Духа, тоді як насправді вони чинили сваволю. Але здебільша вони не бачили цього, як ми не бачимо крізь оці гори річку, що тече в сусідній долині, хоча кожен, подивившись збоку, міг би помітити це так само напевне, як ми помічаємо сміття, що пропливає мимо цього житла.

— Свята істина, Звіробою! — підхопила Джудіт, і останні сліди невдоволення розтали в її ясній усмішці.— Свята істина! І я сподіваюсь, що в ставленні до мене вам завжди буде поводити любов до істини. А поза все я ще сподіваюсь, що ви судитимете мене самі й не будете вірити злісним пліткам. Такі базікала, як Гаррі Непосида, ладні обмовити молоду жінку тільки за те, що вона випадково не поділила думки щодо їхньої персони.

— Слова Гаррі Непосиди для мене не євангеліє, Джудіт, але й людина гірша за нього може мати очі та вуха, — поважно заперечив мисливець.

— Годі про це! — вигукнула Джудіт, блиснувши очима, і рум'янець розлився їй аж до скронь. — Краще поговоримо про мого батька та про викуп. Отже ви кажете, Звіробою, що індіани не згодяться віддати бранців за мої убори, батькову рушницю та порох, їм треба більше. Але ж є ще скриня.

— Так, є ще скриня, як ви кажете, Джудіт. І коли доводиться вибирати між секретом і скальпом, більшість людей воліє зберегти скальп. До речі, ваш батько давав вам якісь вказівки щодо цієї скрині?

— Ніколи. Мабуть, він вірив, що замки й штаби назавжди зберезуть її таємницю.

— Це рідкісна скриня, і зроблена вона дивно, — вів далі Звіробій, підвівшись із скрині, на якій сидів, і схилившись над нею, щоб краще її роздивитись. — Чингачгук, таке дерево не росте в лісах, які ми з тобою не раз сходили. Це не чорний горіх, хоч на вигляд воно таке ж гарне, може, навіть гарніше, незважаючи на кіптяву та різні пошкодження.

Делавар підступив ближче, помацав дерево, придивився до його структури, пошкріб нігтем лак і з цікавістю погладив рукою сталеву окову та важкі замки на масивному ящику.

— Ні, нічого схожого немає в наших краях, — казав далі Звіробій. — Я знаю всі породи дуба, клена, в'яза, липи, горіха чорного й сірого, — всіх дерев, які тут ростуть, але ніколи не бачив такого дерева. Джудіт, за саму цю скриню можна викупити вашого батька. Хіба що в ірокезів не так розвинена цікавість, як в інших червоношкірих, — особливо до дерева.

— А може, викуп обійдеться нам дешевше, Звіробою? У скрині повно всякого добра, і краще віддати половину, ніж усе. До того ж, не знаю чому, батько просто труситься над цією скринєю.

— Гадаю, йому дорога не сама скриня, а те, що в ній лежить, бо скриню не бережено, зате бережено її вміст. Тут три замки, Джудіт, і жодного ключа.

— Я ніколи не бачила ключа. Але він повинен бути десь тут, бо Гетті казала, що часто бачила відімкнену скриню.

— Ключі не літають у повітрі й не плавають у воді, дівчино. Якщо існує ключ, то має існувати й місце, де його сховано.

— Це правда. І ми його легко знайдемо, якщо пошукаємо.

— Це ваша справа, Джудіт, тільки ваша. Скриня належить вам чи вашому батькові, і Гаттер ваш батько, а не мій. Цікавість — жіноча, а не чоловіча риса, і всі права на вашому боці. Якщо в скрині є цінні речі, на мій погляд, розумно буде пустити їх на те, щоб врятувати життя їхньому власникові або хоча б зберегти йому скальп. Однак вирішити це мусите ви, а не ми з делаваром. Коли нема законного власника пастки, чи оленьчої туші, чи човна, то за всіма лісовими законами найближчий родич стає його спадкоємцем. Отже, ми полишаємо це на вас: скажете ви відчиняти скриню чи ні.

— Сподіваюсь, Звіробою, ви не вірите, що я буду вагатися, коли життя мого батька в небезпеці?

— Звісно, ні. Але це ризиковано, бо ймовірно й таке, що, повернувшись додому, старий Том осудливо поставиться до вашого вчинку. Мене не дивує, коли люди не схвалюють того, що робилося ради них же самих. Смію сказати, навіть місяць виглядав би зовсім інакше, ніж зараз, якби ми могли поглянути на нього з протилежного боку.

— Звіробою, якщо ми розшукаємо ключ, я дозволяю вам відімкнути скриню і взяти звідти речі, які, на вашу думку, згодяться, щоб викупити батька.

— Спершу знайдіть ключ, дівчино; про все інше ми поговоримо потім... Змію, у тебе очі, як у мухи, і кмітливості теж вистачає. Чи не допоміг би ти нам здогадатись, де Плавучий Том ховає ключ од скрині, якою так дорожить?

Досі делавар не втручався в розмову. Але тепер, коли звернулися безпосередньо до нього, він одійшов від скрині, що приковувала всю його увагу, й почав обдивлятися довкола, шукаючи місце, де міг би лежати ключ. Тим часом Джудіт та Звіробій теж не сиділи згорнувши руки, і скоро всі троє були поглинуті ретельними й продуманими пошуками. Не підлягало сумніву, що такий дорогий господареві ключ не міг зберігатися у звичайній настінній шафці чи шухляді, яких було в приміщенні чимало, і через те до них ніхто не зазірав. Почали шукати в непомітних для ока та потайних місцях, що найбільше годилися під схованку. В такий спосіб обнишпорили всю кімнату,

але без жодних наслідків. Тоді перейшли до спальні Гаттера. Цей куточок грубої споруди було умебльовано краще, — тут стояло кілька речей, якими особисто користувалася покійна дружина господаря. Ключі від усіх кімнат були в Джудіт, а тому й це помешкання скоро обшукали, проте не знайшовши бажаного.

Нарешті перейшли до спальні дочок. Чингачгук одразу запримітив велику різницю між тією половиною кімнати, яку займала Джудіт, і тією, що належала Гетті. Тихий вигук зірвався йому з уст, і, показавши на ту й на ту половини, він додав щось півголосом, звертаючись до друга делаварським наріччям.

— Ага, он як ти гадаєш, Змію! — відповів Звіробій. — Що ж, так воно, певно, і є, хоч ніхто не вбачає в цьому нічого дивного. Одна сестра полюбляє убрання й прикраси — може, навіть занадто, як дехто каже, — а друга тиха й смиренна, мов боже ягня. Хоч, зрештою, смію сказати, що Джудіт має свої позитивні якості, а Гетті — свої вади.

— А Слабкий Розум бачила скриню відчиненою? — спитав Чингачгук з цікавістю в погляді.

— Авжеж. Я сам чув це від неї, та й ти також. Видно, батько покладається на її скромність, а старшій дочці не дуже довіряє.

— Отже, він ховає ключа тільки від Дикої Троянди? — цим вишуканим ім'ям Чингачгук уже почав величати Джудіт у розмовах з другом.

— Так, саме так! Одній довіряє, а другій ні. Це буває і в червоношкірих, і в білих, всі племена й народи довіряють одним людям і відмовляються вірити іншим. Все залежить од вдачі та почуття справедливості.

— Де ж, як не серед простої одежі, можна найкраще сховати ключ, щоб його не знайшла Дика Троянда?

Звіробій обернувся, і захоплення другом світилося в кожній рисочці його обличчя. Потім він безгучно засміявся, дивуючись простоті й дотепності здогаду.

— Так, ти заслужив своє прізвисько, Змію, тобі дали його не даремно! Напевне ж любителька пишного вбрання не стане порпатися в грубих, сіреньких лахах бідолашної Гетті. Можу запевнити, що до отакого рам'я, як оця спідниця, ніжні пальчики Джудіт не торкалися відтоді, як вона вперше познайомилася з офіцерами. Хтозна, може, ключ і висить саме тут, на одному пакілку з цією одежиною. Ану, делаваре, знімай усе, подивимось, чи справді ти пророк.

Чингачгук послухався, але ключа не знайшов. На сусідньому пакілку висів мішок з небіленого полотна, очевидно, порожній, і делавар почав його обмацувати. В цей час до них підійшла Джудіт і, побачивши, чим зайняті чоловіки, сказала хапливо, ніби бажаючи звільнити їх од зайвого клопоту:

— Та це ж одіж Гетті, моєї нещасної сестри! Тут не може бути того, що ми шукаємо.

Не встигли ці слова зірватися з чарівних уст, як Чингачгук видобув з мішка бажаного ключа. Джудіт була надто догадлива, щоб не збагнути, чому її батько обрав за схованку таке нехитре місце, що завжди було в неї перед очима. Кров линула їй до обличчя — мабуть, стільки ж від образи, як і від сорому. Та вона прикусила губу й не сказала ні слова. Звіробій і його друг були такі делікатні, що ні посмішкою, ні поглядом

не показали, як глибоко вони розуміють мотиви цієї підступної витівки. Звіробій, взявши знахідку з індіанінових рук, пішов у сусідню кімнату і встромив ключа в замок, бажаючи перевірити, чи те вони знайшли, що їм треба. На скрині висіло три замки, але всі вони легко відмикалися одним ключем.

Звіробій познімав замки, звільнив клямки, підняв трішечки віко, аби впевнитись, що його більше ніщо не тримає і, відступивши від скрині на кілька кроків, знаком підкликав до себе делаvara.

— Це сімейна скриня, Джудіт, — сказав він, — і дуже можливо, що в ній зберігаються сімейні секрети. Ми із Змієм підемо в ковчег поглянути на човники та весла, а ви пошукайте самі, чи не знайдете в скрині речей, придатних для викупу. Коли закінчите, гукніть нас, і тоді ми разом подумаємо, чого ті речі варті.

— Заждіть, Звіробою! — вигукнула дівчина, тільки-но мисливець ступив до дверей. — Я не візьму в руки жодної речі, якщо вас не буде. Батько й Гетті таїли від мене, що в ній лежить, а я надто горда, щоб копатися в їхніх засекречених скарбах інакше, як тільки заради їхнього ж добра. Але сама я нізащо не загляну в цю скриню. Залишайтеся зо мною. Мені потрібні свідки.

— Мені здається, Змію, що дівчина каже слушно. Взаємна довіра — це запорука безпеки, але довірливість примушує нас бути обережними. Джудіт має право просити нас бути їй свідками. І якщо скриня ховає якісь таємниці майстра Гаттера, хай уже про них знатимуть два юнаки, що, як ніхто, вміють мовчати... Ми залишаємось з вами, Джудіт, але спершу дозвольте нам подивитись на озеро й на берег, бо такого величезного рундука не спорожниш за одну хвилину.

Чоловіки вийшли на платформу. Звіробій почав озирати берег у прозору трубу, а делавар — пильно обдивлятися озеро й ліс, шукаючи найменших ознак, які могли б викрити підступи ворогів. Але не помітивши нічого підозрілого й упевнившись, що їм тим часом ніщо не загрожує, всі троє знову зібралися коло скрині з наміром негайно підняти її віко.

Скільки Джудіт себе пам'ятала, вона завжди відчувала якусь нез'ясовну повагу до тої скрині. Ні батько, ні мати не згадували про неї в присутності дівчини, ніби уклали між собою мовчазну угоду ніколи не говорити про речі, що лежали поруч або й на її вікові, щоб не було бодай натяку на саму скриню. Джудіт так до цього звикла, що їй не здавалося це дивним. І тільки недавно вона замислилася над цією незвичайною обставиною. Але між Гаттером та старшою дочкою ніколи не було такої близькості, щоб вони звіряли одне одному свої таємниці. Часом він бував добрий і привітний, хоч взагалі з усіма, й особливо з Джудіт, повадився суворо й похмуро. Його владність глушила в дівчині довірливість і простоту взаємин, з якими вона тяглася до нього. Загадкова скриня від дитинства стала для Джудіт неприступною сімейною святинею, про яку заборонялося навіть говорити. І тільки оце аж тепер настав усе-таки час, коли таємниця цієї святині мала розкритися сама собою.

Помітивши, що обидва приятелі з мовчазною увагою стежать за всіма її рухами, Джудіт поклала руку на віко і спробувала його підняти. Її зусилля, однак, виявилися

марними, хоч усі засуви було знято. Дівчині уявилося, ніби якась надприродна сила не дозволяє їй довести до кінця це святотатство.

— Я не можу підняти віко, Звіробію, — сказала вона. — Чи не краще відмовитись од цієї спроби і придумати інший спосіб визволити бранців?

— Ні, Джудіт, цього не треба робити. Нема надійнішого і легшого способу, як добрий викуп, — відповів молодий мисливець. — Що ж до віка, то його утримує власна вага, бо на диво важке дерево, ще й окуте залізом.

Сказавши це, Звіробій сам узявся за віко, відкинув його до стіни і надійно підпер, щоб воно, бува, не впало назад. Джудіт уся тремтіла, вперше зазираючи в скриню, і відчула полегкість, коли помітила, що шмат парусини, ретельно підіткнутий з усіх боків, ховає все, що під ним. Скриня була натоптана майже вщерть, бо парусина лежала тільки на цаль нижче віка.

— Напхом напхано, — мовив Звіробій, і собі зазираючи всередину. — Треба братися до діла з розумом та не хапаючись. Змію, принеси-но сюди пару табуреток, а я тим часом простелю на підлогу ковдру. Тоді вже й почнемо нашу роботу спокійно і з комфортом.

Делавар виконав наказ. Звіробій шанобливо присунув табуретку Джудіт, сам умостився на другій і почав стягати парусинове покриття. Він робив це рішуче, але обережно, ніби боявся пошкодити ламкі речі, що могли зберігатися всередині.

Коли прибрали парусину, перше, що побачили наші герої, були різні речі чоловічого туалету. Всі з тонкого сукна, всі, відповідно до тогочасної моди, яскраві й багато оздоблені. Чоловіків особливо вразив малиновий каптан з петельками, обшитими золотим позументом. Однак це був не військовий мундир, а цивільне вбрання, що належало до тої епохи, коли суспільне становище більше ніж у наш час відбивалося на одязі. Коли розгорнули каптан, Чингачгук не втримався від захопленого вигуку, бо, хоч він і звик владати собою, пишність одежини просто приголомшила індіянина. Звіробій рвучко обернувся й окинув невдоволеним поглядом друга, осуджуючи його за цю мимовільну слабкість. Потім, як завжди, коли він стикався з сліпою владою почуттів, молодий мисливець пробубонів сам до себе:

— Така вже в нього вдача! Червоношкірий любить виряджатися, і не можна його за це винуватити. Це незвичайний одяг, а незвичайні речі викликають незвичайні почуття... Я гадаю, що це нам стане в пригоді, Джудіт, бо жодне індіанське серце в усій Америці не встоїть перед такими барвами і таким блиском. Якщо цей каптан було пошито для вашого батька, то ви від нього успадкували пристрасть до пишних уборів.

— Цей каптан ніколи не призначався моєму батькові, — швидко відповіла дівчина. — Він страшенно задовгий, а мій батько невисокий на зріст і опасистий.

— Ай так, сукна пішло доволі, і золотого шитва не жаліли, — відповів Звіробій з властивим йому безгучним веселим сміхом. — Змію, цю одежину пошито на людину твоєї статури, і мені б хотілося подивитись її на твоїх плечах.

Чингачгука не треба було умовляти. Миттю скинувши грубу поношену куртку Гаттера, він натяг на себе каптан, що призначався якомусь знатному дворянинові. Це

виглядало досить смішно. Та ж люди рідко коли помічають недоладності в своїй зовнішності й поведінці,— і делавар з серйозною цікавістю почав вивчати свою оновлену особу в дешевому люстерку, перед яким звичайно голився Гаттер. Він згадав про Уа-та-Уа, і слід признатися, хоч це й не вельми подоба суворому воїнові,— йому закортіло постати перед своєю коханою в усьому небаченому блиску.

— Роздягайся, Змію, роздягайся! — вів далі невблаганний Звіробій. — Такі каптани не для нашого брата. Твоя натура вимагає бойового розмалювання, соколиних пер, ковдр та вампума, а моя — хутряної куртки, тугих гамаш і міцних мокасинів. Так, мокасинів, Джудіт! Хоч ми білі, але живемо серед лісів і тому змушені пристосовуватися до лісових порядків ради зручності та дешевизни.

— Не розумію, Звіробою, чому одна людина може носити малиновий каптан, а інша ні,— заперечила дівчина. — Мені дуже кортить подивитись на вас у цьому пишному вбранні.

— Подивитись на мене в каптані, шитому на лорда? Ні, Джудіт, вам доведеться чекати, поки я зовсім виживу з розуму. Ні-ні, дівчино, я не зраджу своїх звичок, з ними жив, з ними й помру, або ж не дай мені доля більше ніколи не встрілити жодного оленя і не спіймати жодного лосося. Чим я завинив перед вами? Чому ви хочете бачити мене в одязі франта, Джудіт?

— Я вважаю, Звіробою, що не тільки молоді франти з форту з брехливими язиками і брехливими серцями мають право виряджатися. Правдивість, щирість і чесність також можуть вимагати для себе почестей і відзнак.

— А яка то буде для мене почесть, Джудіт, якщо я виряджусь у все строкате та червоне, мов той вождь мінгів, який щойно одержав подарунки з Квебека?[37] Ні-ні, хай уже я залишусь таким, який є зроду, — від переодягання все одно кращим не станеш... Поклади каптан на ковдру, Змію, та заглянемо глибше в цю скриню.

Спокусливе одіння, яке, звісно, ніколи не призначалось для Гаттера, відклали набік, і огляд тривав далі. Витягли кілька чоловічих костюмів, так само розкішних, як і каптан, а за ними пішли речі жіночого туалету. Враз привернула увагу прегарна парчева сукня, трохи попсована недбалим зберіганням. Тепер мимовільний вигук захоплення зірвався з уст Джудіт. Дівчину страшенно вабили убрання, але їй ніколи ще не доводилось бачити таких дорогих і яскравих матерій навіть у дружин офіцерів та інших дам, що жили за стінами форту. Її охопив майже дитячий захват, і вона забажала негайно приміряти сукню, що аж ніяк не пасувала до її звичок та умов життя. Вона побігла в спальню, і там, хутенько скинувши чудово привченими до цього руками своє охайне ляне платтячко, огорнула себе в яснобарвну парчу. Сукню немовби й шили саме на Джудіт, і, певно, важко було б знайти іншу красуню, на якій прекрасна тканина отак заграла б усім багатством своїх відтінків. Коли Джудіт повернулася, Звіробій і Чингачгук здивовано посхоплювались на ноги й одночасним вигуком висловили таке щире захоплення, що очі Джудіт заблищали, а щоки запашили рум'янцем тріумфу. Але, удавши, ніби вона не помічає, яке враження справила на чоловіків, дівчина знову сіла з величавістю королеви й забажала продовжити огляд

скрині.

— Ну, дівчино, — сказав Звіробій, — я не знаю кращого способу поладнати з мінгами, як послати вас на берег у цій сукні і сказати, що до них приїхала сама королева! За таке видовище вони віддадуть і старого Гаттера, і Непосиду, й Гетті!

— Досі я гадала, що ваш чесний язик нездатний на лестощі, Звіробію, — сказала дівчина, потішена його захопленням більше, ніж їй самій хотілось. — Я поважала вас передусім за вашу любов до істини.

— Але ж це правда, Джудіт, свята правда! Ніколи ще мої очі не бачили такого чарівного створіння, як ви оце зараз! Бачив я свого часу різних красунь, і білих, і червоних, про яких слава лунала із краю в край. Але ніколи ще не зустрічав жодної, яка могла б зрівнятися з вами в цю благословенну мить, Джудіт, — ніколи!

Вдячний погляд, яким обдарувала дівчина правдивого мисливця, далекі, не послаблював її чарів; очі Джудіт зволожились від щастя, і в цю "благословенну мить" вона, мабуть, справді була гарна, як ніколи. Звіробій похитав головою, схилювся над скринією і, переборовши якийсь внутрішній сумнів, знову приступив до роботи.

Вийнявши кілька дрібних речей жіночого туалету, теж вишуканих і коштовних, Звіробій мовчки поклав їх біля ніг Джудіт, мов перед законною власницею. Дівчина схопила вбрання. Вона прикидалася, ніби робить це ради жарту, хоч насправді їй дуже кортіло прибратися якнайкраще, оскільки це дозволяли обставини. Коли із скрині повитягали весь чоловічий та жіночий одяг, очам постала ще одна парусинова шматина, під якою лежала решта речей. Побачивши її, Звіробій завагався, чи варто заглядати під неї.

— Я гадаю, у кожного є свої таємниці, — сказав він, — і кожен має право зберігати їх. Ми вже доволі покопирсалися в цій скрині і, по-моєму, знайшли в ній те, що нам треба.

Тому, здається мені, більше не слід нічого чіпати, а залишити майстрові Гаттеру все, що лежить під оцією шматиною.

— Невже ви хочете, Звіробію, запропонувати ірокезам цей одяг як ціну викупу? — хапливо спитала Джудіт.

— Аякже! Хіба ми порпалися в скрині не для того, щоб зробити послугу її хазяїнові? Лише самим оцим каптаном можна спокусити головного вождя мінгів. А коли при ньому є ще й дружина чи дочка, то оця сукня здатна розтопити серце першої-ліпшої жінки, що живе між Олбані й Монреалем.[38] Для нашої торгівлі вистачить цих двох речей, решти уже й не треба.

— Це вам так здається, Звіробію, — відповіла розчарована дівчина. — Навіщо індіанській жінці така сукня? Індіанка не зможе носити її в лісових хащах. У кіптяві й диму вігвама сукня швидко забрудниться, та і який вигляд матиме пара червоних рук у цих мереживних рукавах!

— Все це правильно, дівчино! Ви могли б навіть сказати, що такі речі взагалі ні на що не придатні в наших краях — ні зимою, ні влітку. Але нам байдужісінько, що станеться з цими убраннями, коли ми одержимо за них бажане! Не знаю, яка користь

вашому батькові від такого одягу? Його щастя, що він зберіг речі, нічого не варті для нього самого, зате дуже цінні для інших. Коли нам пощастить викупити його за ці лахи, нічого вигіднішого не придумаєш. Ми пожертвуємо справжньою дрібницею, а на додачу визволимо ще й Непосиду.

— Отже, Звіробою, ви гадаєте, що в сімействі Томаса Гаттера нема нікого, кому б личила така сукня? І що вам не було б приємно хоча б зрідка, хоча б тільки ради жарту подивитися на його дочку в цьому вбранні?

— Я розумію вас, Джудіт! Так, я розумію, що ви хочете сказати, і розумію ваші бажання. Охоче визнаю, що ви в цій сукні прекрасні, як сонце, коли воно сходить або заходить ясного жовтневого дня. І ви самі незрівнянно більше прикрашаєте це вбрання, ніж воно вас. Але всьому свій час і своє місце. Як на мене, воїн, ступаючи вперше на стежку війни, робить неправильно, коли розмальовує своє тіло так барвисто, як і старий вождь випробуваної мужності, котрий з власного досвіду знає, що ні за яких обставин не осоромиться. Те саме можна сказати про всіх нас — червоних чи білих. Ви дочка Томаса Гаттера, а цю сукню пошито для дочки губернатора або якоїсь іншої знатної дами. Її треба носити серед вишуканої обстановки, в товаристві багатих людей. На мій погляд, Джудіт, скромна дівчина має найпривабливіший вигляд, коли вона скромно зодягнена. Окрім того, дівчино, якщо в усій Колонії є хоч одна жінка, що й без уборів може цілком покладатися на свою власну вроду, то це ви.

— Я зараз же скину це лахміття, Звіробою, — вигукнула дівчина, прожогом вибігаючи з кімнати, — і ніколи більше не з'явлюся в ньому на людські очі!

— Отакі вони всі, Змію, — сказав мисливець, звертаючись до свого друга й тихо посміюючись, тільки-но красуня вискочила за двері.— Вони страшенно люблять гарні убрання, але ще дужче — свої власні чари. Проте я радий, що дівчина погодилась розлучитися з цією сухозліткою, бо негоже людині її стану хизуватися в такій пишноті. До того ж, кажу, їй і без цього краси не позичати. Уа-та-Уа теж мала б досить дивний вигляд у такій сукні, правда ж, Делаваре?

— Уа-та-Уа — червоношкіра дівчина, Звіробою, — заперечив індіанин. — Як молода горлиця, вона повинна носити своє власне пір'я. Я пройшов би мимо і не впізнав її, коли б вона натягла на себе цю шкуру. Наймудріше завжди одягатися так, щоб нашим друзям не треба було питати, як нас звати. Дика Троянда дуже гарна, але оці яскраві барви не роблять її запашнішою.

— Твоя правда! Тільки те, що природне, викликає любов і повагу. Коли людина нахиляється, аби зірвати суницю, вона не чекає, що знайде диню; а якщо вона хоче зірвати диню, то буде розчарована, коли побачить, що то не диня, а гарбуз, хоч гарбузи бувають яскравіші за дині. Це значить, що треба завжди бути таким, який ти є, тобто не зраджувати свою натуру, тоді й твоя натура не зрадить тебе.

Чоловіки почали міркувати, чи варто ще ритися в Гаттеровій скрині, коли знову з'явилася Джудіт, переодягнена в свою простеньку лляну сукенку.

— Спасибі, Джудіт, — сказав Звіробій, ласкаво беручи її за руку. — Я знаю, жінці нелегко розлучатися з такими шатами. Але зараз, в оцьому уборі, на вас приємніше

дивитися, ніж коли б ви були з короною на голові та діамантами в косах. Тепер поміркуємо, чи варто нам знімати й оцю шматину, аби пошукати під нею чогось підхожішого для викупу майстра Гаттера? Ми повинні зробити так, як він зробив би сам на нашому місці.

Джудіт була щаслива. Скромна похвала молодого мисливця дала їй незрівнянно більше справжнього задоволення, ніж усі підлабузницькі лестощі, які вона досі чула від чоловіків. Не самі слова, бо вони були вельми прості й уживані, не теплота, з якою їх було сказано, і ніякі інші премудрощі, що надають ціну похвалі, так сильно вразили її, ні, джерелом цих вражень була тільки правдивість промовця, що доносила його слова до глибин серця. В цьому найбільша перевага одвертості й щирості. Досвідчений і хитрий облесник може мати успіх, поки його зброя обернеться проти нього ж самого, — так будь-які солодощі викликають огиду, коли ними об'їстися. Зате чесна й правдива людина, хоч мимоволі частенько й ображає, кажучи правду, але тим цінніша її похвала, бо йде вона від самого серця. Так було і в стосунках Звіробоя з Джудіт: найменша його похвала звеселяла її душу, найменший осуд завдавав ревного жалю. В пізніші роки, коли кар'єра цього чоловіка завела його у спілкування з високопоставленими офіцерами й чиновниками, він і в їхньому колі швидко завойовував цілковиту довіру. Навіть генерали вважали для себе за честь почути від нього похвальне слово. Мабуть, Джудіт була перша серед білих, хто відчував усю силу правдивості й чесності Звіробоя. Вона жаждала, щоб він її похвалив, і ось тепер він це зробив, обравши при тому форму, яка найбільше відповідала її слабостям та напрямкові думок. До чого це спричинилося, читач побачить з подальшої оповіді.

— Коли ми знатимемо, що лежить у скрині, Звіробое, — сказала дівчина, трохи заспокоївшись од радісного хвилювання, — нам легше буде вирішити, які речі взяти.

— Ви маєте рацію, дівчино, хоч пхати носа до чужих таємниць більше властиво червоношкірим, а не блідолицим.

— Цікавість — почуття природне, і, мабуть, нема людини, якій не була б притаманна ця слабкість. Живучи поблизу форту, я не раз помічала, що тамтешні мешканці вельми охоче зазирають у чужі секрети.

— Так, і часто вигадують їх, коли не можуть винюшити правди! В цьому й полягає різниця між індіанським джентльменом та білим джентльменом. Ось, наприклад, Змій враз одвернувся б убік, якби ненароком зазирнув у вігвам іншого вождя. А в поселеннях білих, де всі напускають на себе таку поважність, чинять геть інакше. Запевняю вас, Джудіт, Змій ніколи не признається, що серед делаварів є якийсь інший вождь, настільки вищий за нього самого, що варто завдавати клопоту своїй голові й язикові, теревенячи про нього, про його вчинки, про те, що він їсть, чи про інші різні дурниці, якими цікавиться людина тоді, коли не має серйозніших справ. Той, хто так робить, нітрохи не кращий за звичайнісінького негідника, хоч би у що він виряджався і хоч би як чванився.

— Але це не чужий вігвам, і скриня належить моєму батькові. Це його речі, й вони мають прислужитися йому самому.

— Правильно, дівчино, правильно. Коли все буде в нас перед очима, ми справді зможемо краще вирішити, що треба взяти для викупу, а що залишити.

Джудіт була далеко не така безкорислива, як намагалась показати. Вона пам'ятала, що Гетті вже встигла задовольнити свою цікавість, а вона досі була позбавлена такої можливості. Тому дівчина була рада нагоді побачити те, що вже бачила її слабоумна сестра. Отже, вони погодились, що огляд треба продовжити, і Звіробій стяг другу парусинову покришку.

Коли завіса знову піднялася над таємницями скрині, на світ божий з'явилася перш за все пара пістолів, прикрашених тонкою срібною насічкою. В місті вони, певне, коштували недешево, але в лісах рідко хто користувався такою зброєю. Хіба що тільки офіцери, які полюбляли робити короточасні наїзди з Європи в Колонію, так вірили в переваги лондонських звичаїв, що не вважали за потрібне відмовлятися від пістолів навіть на далекому американському прикордонні.

До чого спричинилося знайдення цих дорогих іграшок, ми розповімо в наступному розділі.

РОЗДІЛ XIII

Стілець поламаний дубовий,
Трухляве ліжко ясенове,
Зчорніла таця (літ — без ліку),
Соснова скриня (щезло віко!),
Кліщі, заклепані сьак-так,
Іржавий, щерблений тесак,
Свічник погнутий, певно, з міді,
Старезна біблія й Овідій.
Свіфт, "Опис"

Вийнявши пістолі, Звіробій простягнув їх делаварові, щоб той помилювався ними.

— Рушниця-маля, — сказав усміхаючись Змій і взяв у руки один пістоль з таким виглядом, ніби то була іграшка.

— Ні, Змію, ні. Цю штуковину зроблено для чоловіка, і вона може звалити велетня, якщо вміти нею орудувати. Але зажди... Білі навдивовижу недбало зберігають вогнепальну зброю по скринях та кутках. Дай-но я погляну, чи не накоять вони нам біди.

Сказавши це, Звіробій забрав зброю з рук свого друга і відтягнув курок. На панівці був порох, затверділий, мов жужіль, під дією часу, вогкості та тиску. З допомогою шомпола легко було упевнитись, що обидва пістолі набиті, хоч Джудіт запевняла, що вони пролежали в скрині багато років. Це відкриття неабияк спантеличило індіанця, котрий звик щодня поновляти запал своєї рушниці і повсякчас ретельно оглядати її.

— Білі люди вельми недбалі, — сказав Звіробій, похитуючи головою, — і не буває місяця, щоб хтось не розплачувався за це в їхніх поселеннях. Просто дивно, Джудіт, просто незбагненно, коли хазяїн вистрелить із своєї рушниці в оленя чи в іншого великого звіра, іноді навіть у ворога, і з трьох пострілів двічі схибуть; але той же самий

чоловік, ненароком забувши, що рушниця заряджена, вбиває на смерть свою дитину, брата чи друга! Ну гаразд, ми зробимо хазяїнові послугу, розрядивши оці його пістолі. А що для нас з тобою, Змію, це новинка, то ми випробуємо руку на якійсь цілі. Підсип на панівку свіжого пороху, я зроблю те саме, і тоді ми подивимось, хто з нас краще вправляється з пістолем. Щодо рушниці суперечка між нами давно вже розв'язана.

Звіробій щиро засміявся з свого власного чванства, і хвилини за дві друзі стояли на помості, обираючи підхожу мішень на палубі "ковчег". Цікавість привела до них і Джудіт.

— Відступіться назад, дівчино, відступіться трохи назад, — сказав Звіробій, — бо зброю набито дуже давно, і під час пострілу може статися неприємність.

— Тоді не стріляйте, хоча б ви, Звіробію! Віддайте обидва пістолі далеварові або, ще краще, розрядіть їх, не стріляючи.

— Це буде проти звичаю, а дехто навіть скаже, що це легкодухість, хоч сам я не поділяю такої безглуздої думки. Ми повинні вистрілити з них, Джудіт, так, ми повинні вистрілити, хоч я вже зараз бачу, що ніхто з нас не матиме достатніх підстав похвалитися своїм мистецтвом.

Загалом Джудіт була дуже смілива дівчина, вона звикла постійно мати справу з вогнепальною зброєю і не боялася її, на відміну од багатьох жінок. Їй не раз доводилось самій стріляти з рушниці, і за сприятливих обставин вона могла навіть уполювати оленя. Отже вона послухалась і, відійшовши трохи назад, стала поруч Звіробоя, залишивши індіянина самого на краю помосту. Чингачгук кілька разів зводив пістоль, пробував націлювати його обома руками, міняв одну незграбну позу на іншу й, нарешті, облишивши всі свої старання, одчайдушно натиснув на курок вже зовсім не цілячись. В результаті він не тільки не влучив у сучок, обраний за мішень, а навіть не зачепив "ковчег". Куля пострібала по воді, мов камінець, кинутий хлоп'ячою рукою.

— Чудово, Змію, просто чудово, — вигукнув Звіробій, весело засміявшись своїм безгучним сміхом. — Ти поцілів в озеро. Для деяких стрільців і це подвиг! Я наперед знав, що так буде, і сказав про це Джудіт. Червоношкірі не звикли до короткоствольної зброї. Ти поцілів в озеро, а це все-таки краще, ніж поцілити просто в повітря. Тепер відступися назад, і подивимось, чого варті звички білих у стрільбі з білої зброї.

Звіробій прицілився швидко й упевнено. Тільки-но ствол опинився на рівні мішені, гримнув постріл. Але пістоль розірвало, й уламки розлетілися на всі боки. Деякі з них попадали на покрівлю "замку", деякі на "ковчег", а один у воду. Джудіт скрикнула, і коли чоловіки злякано обернулися до неї, дівчина була бліда, наче мрець, і вся тремтіла.

— Її поранило, авжеж, Змію, нещасну дівчину поранило, хоча ніхто не міг би передбачити, що це трапиться на тому місці, де вона стояла. Давай одведемо її в каюту і зробимо для неї все, що тільки в нашій змозі.

Джудіт дозволила одвести себе в каюту, ковтнула води з баклаг, яку приніс їй Звіробій і, здригаючись усім тілом, раптом заплакала.

— Треба потерпіти, бідолашненька Джудіт, треба потерпіти, — сказав Звіробій,

утішаючи її.— Я не хочу умовляти вас не плакати, бо сльози часто тамують дівочі страждання... А куди її поранило, Звіробою? Я не бачу крові, та й одяг ніде не пробитий.

— Мене нікуди не поранило, Звіробою, — крізь сльози пробелькотіла дівчина. — Це просто переляк, і більше нічого, запевняю вас. Хвалити бога, я бачу, що ніхто не постраждав од цього безглузлого випадку.

— Диво та й годі! — вигукнув простодушний мисливець, нічого не підозрюючи. — Я гадав, Джудіт, що вам не властива слабкість міських панянок; гадав, що таку дівчину, як ви, не налякаєш тріском зброї, коли її розриває. Ні, я не думав, що ви така боягузка. Гетті, звісно, могла злякатися, але ж ви надто розумна й розсудлива, щоб лякатися, коли небезпека вже минула... Приємно дивитися на молодих дівчат, вождю, але вони дуже мінливі в своїх почуттях.

Сором заціпив Джудіт вуста. В її хвилюванні не було й крихти удаваності; все пояснювалось раптовим і непереборним страхом, — страхом, що був незрозумілий їй самій так само, як і обом її друзям. Однак, витерши сльози, вона знову повеселіла і невдовзі уже сміялася разом з чоловіками із власної глупоти.

— А ви, Звіробою, — нарешті спромоглась вона вимовити, — ви справді не поранені? Тоді це чудо: пістоль розірвало в руці, а вас ніде й не дряпнуло, хоч це могло коштувати вам життя.

— Такі сюрпризи частенько підносить нам стара зброя. Перша рушниця, яку мені дали, встругнула те ж саме, а проте я, бачте, зостався живий, хоча й не такий цілий, як сьогодні. Томас Гаттер втратив один із своїх пістолів. Але сталося це тому, що ми хотіли йому прислужитися; отже він не має підстав скаржитись. Тепер підійдіть ближче, та давайте подивимось, що там іще лежить у скрині.

Джудіт тим часом настільки заспокоїлась, що змогла знову сісти на табуретку, й огляд тривав далі.

Наступна річ, вийнята із скрині, була загорнута в суконну шматину. Коли її розгорнули, побачили один з тих математичних інструментів, що ними в ті часи користувались моряки. На ньому були мідні деталі й прикраси.

Звіробій і Чингачгук аж скрикнули з подиву й захоплення, побачивши незнайому їм штуку, яка вся виблискувала й сяjala, бо за нею, мабуть, добре колись доглядали.

— Щось подібне завжди тягають з собою землеміри, Джудіт, — сказав Звіробій, покрутивши в руках дивовижну річ. — Я часто бачив їхні інструменти. Це лихі й безсердечні люди: приходячи в ліс, вони завжди прокладають дорогу для спустошення і грабіжництва. Але в жодного з них не було такої гарної іграшки. Та все-таки це наводить мене на думку, що Томас Гаттер явився в тутешній відлюдний край не з добрими намірами. Чи не помічали ви за своїм батьком землемірської пожадливості, дівчино?

— Він не землемір, Звіробою, і, звичайно, не вміє користуватися тим інструментом, хоч і тримає його в себе. Невже ви гадаєте, що Томас Гаттер носив колись оту одягу? Вона надто завелика для нього, так само як оцей інструмент надто мудрий для його вченості.

— Мабуть, так воно і є насправді, Змію. Старий невідомо яким чином успадкував речі, що належали комусь іншому. Кажуть, ніби він був моряком, і, безперечно, оця скриня, а також усе, що в ній лежить... Ого! А це що таке? Це ще дивовижніше за мідь та чорне дерево, з яких зроблено інструмент!

Звіробій розв'язав невеличку торбинку і почав з неї виймати одну по одній шахові фігури. Майстерно вирізані з слонової кістки, вони були більші за звичайні. Кожна фігура відповідала своїй назві: на конях сиділи вершники, тури стояли на спинах у слонів, навіть пішаки мали голови й бюсти. Гра була неповна, деякі фігури були поламані, але всі вони дбайливо зберігалися в торбинці.

Навіть Джудіт неабияк здивувалася, побачивши ці зовсім нові для неї предмети, а вражений і до краю захоплений Чингачгук геть забув про свою індіанську гідність. Він брав у руки кожну фігурку й замилювано обдивлявся її, показуючи дівчині деталі, які його найбільше вражали. А надто він уподобав слонів. Раз у раз вигукуючи "Хуг! Хуг!", він гладив їм пальцями хоботи, вуха, хвости. Не пройшли повз його увагу й пішаки, озброєні луками. Ця сценка тривала кілька хвилин, протягом яких делавар не тямив себе від захвату. Звіробій сидів мовчазний, замислений і навіть похмурий, хоч очі його стежили за кожним рухом Джудіт і Чингачгука. Жодного вигуку задоволення, жодного слова осуду не вихопилося йому з вуст. Нарешті товариші завважили його мовчання, і тоді він заговорив, уперше по тому, як було знайдено шахи.

— Джудіт, — спитав він серйозно, і в голосі його бриніло співчуття, — ваш батько говорив коли-небудь з вами про релігію?

Дівчина спалахнула, і рум'янці заграли на її вродливому личку, немов примхливі барви на осінньому неаполітанському небі. Однак Звіробій уже встиг посіяти в ній таку любов до правди, що вона, не вагаючись, відповіла йому просто і щиро:

— Мати говорила часто, батько — ніколи. Мати навчала нас молитов і наших обов'язків, але батько ні за її життя, ні після її смерті ніколи навіть не заводив про це мови.

— Так. я й гадав, так я й гадав. Він не визнає бога, такого бога, якого мають шанувати всі білі і навіть червоношкірі. Оці фігурки — ідоли!

Джудіт здригнула і на якусь мить, здавалось, серйозно образилась. Але подумавши, вона зрештою засміялась.

— І ви гадаєте, Звіробію, що оці кістяні іграшки — боги мого батька? Я чула про ідолів і знаю, що це таке.

— Це ідоли! — переконано повторив мисливець. — Навіщо ваш батько тримав би їх, коли б він їм не поклонявся?

— Та хіба б же він тримав своїх богів у торбі й замикав їх у скрині? — заперечила дівчина. — Ні-ні, Звіробію, мій нещасний батько завжди носить свого бога при собі, і цей бог — його власна користь. Фігурки справді можуть бути ідолами, я сама схильна так думати, виходячи з того, що я чула й читала про ідолопоклонників. Але потрапили вони сюди з якоїсь далекої країни, як і всі інші речі, й опинилися в руках у Томаса Гаттера, коли він був моряком.

— Мені дуже приємно, так, мені справді дуже приємно чути це, Джудіт, бо я навряд чи змусив би себе допомагати білому ідолопоклонникові в його скруті! В старого шкіра такого ж кольору, як і в мене, і я охоче прислужуся йому, але я не бажав би мати справи з людиною, що зреклася своєї віри... Оця тварина, бачу, вельми припала тобі до душі, Змію, хоч вона не що інше як ідол...

— То слон, — перебила його Джудіт. — Я часто бачила в гарнізоні картинки з цими тваринами, а в матері була книжка, де про них докладно розповідалося. Батько спалив її разом з іншими книжками, бо, за його словами, мати аж надто любила читати. Це сталося незадовго до матеріної смерті, й іноді я думаю, що ця втрата прискорила її смерть.

Останні фрази Джудіт сказала без легковажності, але й без глибокого почуття. Без легковажності тому, що спогади про колишнє життя викликали в неї смуток, а без глибокого почуття тому, що вона надто звикла жити ради самої себе та ради задоволення своїх бажань, і її не дуже гнітили материні скорботи. Потрібні були якісь особливі обставини, щоб розбудити кращі почуття в душі цієї вродливої, але погано вихованої дівчини. Та, на жаль, вона ще не стикалася з такими обставинами в своєму короткому житті.

— Ну, слон чи не слон, все одно це ідол, — заперечив мисливець, — і не личить християнинові тримати його в себе.

— Добре для ірокеза, — сказав Чингачгук, неохоче випускаючи з рук туру, яку забрав його друг, щоб покласти в торбу. — За слона можна купити ціле плем'я, можна купити навіть делаварів!

— Що так, то так, і це зрозуміло кожному, хто знає натуру червоношкірих, — відповів Звіробій. — Але людина, яка збуває фальшиві гроші, Змію, чинить так само зле, як і та, що їх робить. Чи знаєш ти хоч одного чесного індіянину, який би не погребував продати єнотове хутро, запевняючи, що то справжня куниця, або підсунути норку замість бобра? Я знаю, що кілька штук оцих ідолів, можливо навіть один лише слон, дадуть нам змогу викупити Томаса Гаттера на волю, але совість не дозволяє мені скористатися такими негідними грішми. Очевидно, жодне індіянське плем'я не погрузло остаточно в ідолопоклонстві, але деякі з них уже такі близькі до цього, що обов'язок білих — якнайретельніше оберігати їх від спокуси.

— Якщо ідолопоклонство — звичай, Звіробою, а звичаї, як ви кажете, складають людську натуру, то виходить, в ідолопоклонстві немає ніякого гріха, — хитро заперечила Джудіт.

— Бог не дозволяє таких звичаїв нікому із смертних, — серйозно відповів мисливець. — Треба шанувати його, хоч як би він звався, — просто бог, чи Маніту, чи Великий Дух, — а не фігурки з міді чи кістки. Мені стає гидко, коли я бачу людей, які власними руками роблять мертві, бездушні зображення з дерева чи кісток, а потім клянуть перед ними на коліна і поклоняються їм.

— Але ж, Звіробою, може бути, що ці кістяні фігурки зовсім не ідоли! Тепер я пригадую, що бачила в офіцерів у гарнізоні гру в лисицю та гусей, зроблену так само з

фігурок... А ось ще щось тверде, загорнене в сукно. Чи не має воно відношення до ваших ідолів?

Звіробій узяв сповиток, який йому подала дівчина, і, розгорнувши його, побачив шахівницю. Як і фігурки, вона була велика й тонкої роботи, з квадратами з слонової кістки та чорного дерева. Склавши все це до купи й поміркувавши, мисливець, хоча і з деяким ваганням, приєднався нарешті до думки Джудіт і визнав, що мнимі ідоли, можливо, просто гарно вирізані фігурки якоїсь невідомої гри.

Джудіт виявила неабиякий такт і не стала зловживати перемогою; жодним словом не натякнула вона більше на смішну помилку свого товариша.

Розв'язання цієї загадки вирішило питання про викуп. Знаючи слабості й смаки індіанців, можна було не сумніватися, що пожадливість ірокезів розбудять передовсім слони. На щастя, серед фігур збереглися всі чотири тури, й тому вирішили запропонувати як викуп саме цих чотирьох тварин з баштами на спинах. Решту фігурок і всі інші речі, які лежали в скрині, хутенько прибрали з очей, щоб скористатися ними лише при нагальній потребі. Далі в скриню поскладали весь одяг і прикрили його парусиновою шматиною, зробивши це так ретельно, що коли б Гаттер повернувся до "замку", він не одразу б здогадався, що чиясь стороння рука торкалася його заповітного скарбу. Тільки покалічений пістоль міг виказати таємницю, але його все-таки поклали поруч з цілим, а шість згортків на самому дні скрині не чіпали зовсім. Далі опустили віко, повісили на місце замки й позамикали їх. Потім віднесли ключ і кинули його в мішок Гетті.

За розмовами та оглядом речей минуло понад годину. Звіробій перший помітив, як багато згаяно часу, і сказав товаришам, що треба чимшвидше приступити до виконання плану викупу бранців. Чингачгук залишився в Гаттеровій спальні, де поставили слонів, аби ще помилуватися цими дивовижними й невідомими йому тваринами. Крім того, можливо, він підсвідомо відчував, що його присутність не вельми бажана білим друзям і що вони хочуть побути сам на сам.

— Ну, Джудіт, — сказав Звіробій, підводячись з табуретки по розмові, що тривала значно довше, ніж він сподівався, — приємно тут говорити з вами, але обов'язок кличе нас в інше місце. Увесь цей час Непосида й ваш батько, не кажучи вже про Гетті...

І слово застряло в горлі мисливця, бо саме в цю мить на помості залунали чийсь легкі кроки, людська тінь заступила світло у дверях, і перед присутніми власною особою постала Гетті. У Звіробоя вихопився тихенький вигук, а Джудіт зойкнула, коли поруч сестри зненацька виріс індіанський юнак років п'ятнадцяти-сімнадцяти. Обоє були взуті в мокасини й тому ступали майже нечутно. Та хоч як раптово й несподівано вони з'явилися, Звіробій не розгубився. Він швидко промовив кілька делаварських слів, застерігши свого друга, щоб той поки що залишався в сусідній кімнаті. Далі він підійшов до дверей, щоб визначити розміри небезпеки. Проте надворі не було більш нікого, а вельми нехитра споруда, що нагадувала пліт і погойдувалась на воді біля "ковчега", одразу ж пояснила йому, як Гетті дісталася до "замку". Два добре висохлі, отже й надзвичайно плавучі соснові стовбури були скріплені кілками та ликом; на них

спирався невеличкий поміст, сплетений з ліщинового пруття. Гетті посадили на колоди, а юний ірокез, працюючи веслом, пригнав до "замку" це примітивне і тихохідне, зате цілком безпечне "судно". Оглянувши пліт і впевнившись, що поблизу немає інших індіанців, Звіробій похитав головою і, за своєю звичкою, пробубонів сам до себе:

— Ось що виходить, коли копаєшся в чужій скрині! Якби ми були насторожі, то не діждалися б такого сюрпризу. Цей хлопчак навчив нас, чого можна чекати, якщо до діла візьмуться старі воїни. Та як би там не було, перед нами тепер одкрився шлях до переговорів, і я хочу послухати, що скаже Гетті.

Скоро минувся подив і переляк, Джудіт з щирою радістю кинулась вітати сестру. Вона горнула Гетті до грудей і цілувала її, як у ті дні, коли вони обидві були дітьми. Сама ж Гетті була спокійна, бо в усьому, що сталося, для неї не було нічого несподіваного. На прохання сестри, вона сіла на табурет і почала розповідати про свої пригоди з того часу, коли вони розлучилися. Тут саме повернувся Звіробій і також став уважно слухати її. Молодий ірокез стояв біля дверей і, здавалося, був до всього байдужий, мов той одвірок, на який він спирався.

В розповіді дівчини, до того моменту, коли ми залишили табір після її розмови з вождями, для нас немає нічого нового. Продовження цієї історії можна відтворити її власними словами.

— Коли я прочитала вождям кілька заповідей з біблії, ти, Джудіт, не помітила б у них жодної зміни, — сказала вона. — Але зерно було посіяно, і воно проросло. Бог посіяв зерна всіх оцих дерев...

— Авжеж, авжеж, — пробубонів Звіробій, — і бач, який виріс врожай.

— Бог посіяв зерна всіх оцих дерев, — вела своє Гетті після короткої паузи, — і ви бачите, які високі та крислаті вони повиростали! Так само і з біблією. Ти можеш прочитати стих сьогодні й геть забути його, а мине рік, і він тобі нагадається.

— І ти нічого не дочекалася від дикунів, бідолашненька Гетті?

— Навпаки, Джудіт, і швидше й повніше, ніж сподівалась. Я недовго побула з татом та Непосидою, а потім пішла снідати з Тихше. Коли ми попоїли, вожді підійшли до нас, і тут ми побачили плоди посіяного. Вони сказали, що вичитане мною з чудової книги правильне, повинне бути правильним і звучить правильно, — воно для їхніх вушей, немов солодкий пташиний спів. І вони звеліли мені повернутися назад і переказати те саме великому воїнові, котрий убив одного з їхніх звияжців, а також повідомити вас, що вони були б щасливі побувати в нас у замку й послухати, як я знову читатиму їм цю святую книгу. Тільки ви мусите дати їм кілька човників, щоб вони могли привезти сюди тата й Непосиду, а також своїх жінок. І тоді ми всі сидітимемо отут, на помості, й будемо слухати гімн білолицього Маніту. А тепер, Джудіт, скажи, чи знаєш ти що-небудь інше, що так яскраво доводило б всемогутність біблії?

— Якби це була правда, це було б чудо, Гетті. Але все це тільки індіанські хитрощі та індіанська підступність. Вони намагаються обдурити нас, бо бачать, що нічого не можуть удіяти силою.

— Чи ти сумніваєшся у всемогутності біблії, сестро, що так жорстоко міркуєш про дикунів?

— Я не сумніваюся у всемогутності біблії, бідолашна Гетті, але дуже сумніваюся в чесності індіанців, надто ірокезів... Що ви скажете на їхню пропозицію, Звіробію?

— Спершу дозвольте мені трохи побалакати з Гетті,— відповів мисливець. — Оцей пліт був уже готовий, коли ви снідали, дівчино, чи вам довелося йти з табору пішки до берега, який навпроти нас?

— О ні, Звіробію! Пліт був уже готовий і погойдувався на воді. Хіба це не чудо, Джудіт?

— Так-так, індіанське чудо, — підхопив мисливець. — Вони мастаки на такі чудеса. Отже пліт був уже готовий і тільки чекав на воді своїх пасажирів?

— Все було саме так, як ви кажете. Пліт стояв поблизу табору, індіани посадовили мене на нього, там були ликові мотузки, і воїни підтягли волоком пліт до місця навпроти замку, а далі звеліли оцьому юнакові привеслувати мене сюди.

— Це значить, що в лісі повно бродяг, які нетерпляче чекають, чим закінчиться це чудо. Тепер ясно, в чім річ, Джудіт. Перш за все я хочу спекатись оцього юного канадського кровопивці, а потім подумаємо, як нам діяти далі. Вам з Гетті доведеться піти звідси, але спершу принесіть мені слонів, якими милується Змій, бо цього стрибунця не можна залишати самого ні на мить, інакше він позичить у нас човника, не питаючи дозволу.

Джудіт принесла фігурки, а потім обидві сестри пішли до себе в кімнату. Звіробій сьак-так знав більшість індіанських говірок, що існували в тамтешніх краях, і досить вільно говорив по-ірокезьки. Кивнувши юнакові, мисливець запропонував йому сісти на скриню і враз поставив перед ним двох слонів. Досі юний дикун не виявляв жодних почуттів. Навколо нього було безліч невідомих йому речей, але він зберігав цілковитий спокій і байдужість. Щоправда, Звіробій постеріг, як темні очі ірокеза гостро обмацують оборонні пристрої та зброю, але робилося це з такою удаваною безневинністю, з таким лінивим і нудьгуючим виглядом, що тільки людина, яка сама пройшла таку ж науку, могла б здогадатись про це. Однак тільки-но погляд дикуна впав на іграшки з слонової кістки, і він уперше побачив зображення дивовижних, не знаних досі звірів, надзвичайне збудження охопило його. Молодий ірокез чи гурон не стримав захопленого вигуку, але враз затнувся, наче людина, що вчинила якусь непристойність. Він тільки прикипів очима до слонів, а потім, після деякого вагання, зважився помацати одного з них.

Звіробій не відволікав його хвилин із десять, знаючи, що хлопець так пильно розглядає ці дикувинки тому, що хоче після повернення точно й докладно розповісти про них своїм вождям. Нарешті вирішивши, що часу минуло цілком достатньо і бажаного ефекту досягнуто, мисливець поклав палець на голе коліно юнака і привернув до себе його увагу.

— Послухай, — сказав він, — я хочу поговорити з моїм юним другом з Канади. Нехай він забуде на хвилю про цю дикувинку.

— А де другий блідолиций брат? — спитав хлопець, підвівши очі й мимоволі висловлюючи думку, яка не виходила йому з голови ще до появи шахових фігур.

— Він спить або збирається заснути; одне слово, він у кімнаті, де звичайно сплять чоловіки, — відповів Звіробій. — А звідки мій юний друг знає, що тут є другий блідолиций?

— Бачив його з берега. Ірокези мають гостре око — бачать крізь хмари, бачать дно великого джерела.

— Гаразд, вітаю ірокеза, який прийшов сюди. Двоє блідолицих перебувають у полоні в таборі твоїх батьків, хлопчику.

Юнак байдуже хитнув головою, але за мить вибухнув сміхом, ніби його страшенно потішила думка про спритність людей його племені.

— Чи можеш ти сказати мені, хлопчику, що ваші вожді збираються вчинити з своїми бранцями? Чи вони ще самі цього не вирішили?

Ірокез подивився на мисливця з деяким подивом, а потім приклав кінчик вказівного пальця до голови трохи вище лівого вуха й окреслив у волоссі коло з точністю і спритністю, які показували, як добре він вивчив це винятково самобутнє мистецтво свого народу.

— Коли? — спитав Звіробій, якому стисло в горлянці від прояву такої байдужості до людського життя. — А чому б вам не забрати їх із собою у ваші вігвами?

— Дорога далека і кишить блідолицими. Вігвами повні, а скальпи дорогі. Мало скальпів, багато золота.

— Гаразд, усе ясно, так, цілком ясно. Ясніше неможливо сказати. Тепер ти знаєш, хлопче, що старіший з ваших полонених доводиться батьком двом молодим жінкам, яких ти бачив, а другий женихається до однієї з них. Дівчата, звісно, хочуть порятувати скальпи таких близьких їм людей і як викуп дадуть двох костяних звірів, по одному за кожен скальп. Повертайся назад, скажи про це своїм вождям і принеси мені відповідь до заходу сонця.

Хлопець пристав на цю пропозицію з запалом і щирістю, які не полишали жодного сумніву в тому, що він виконає доручення незабарно й до пуття. На якусь мить він забув про свій племінний гонор і кривну ненависть до англійців та англійських індіанців, — так йому кортіло завласнити для своїх родичів рідкісний скарб. Звіробій був задоволений. Щоправда, хлопець попросив, аби йому дали з собою одного слона як взірець, та блідолиций брат виявився надто передбачливим, щоб погодитись на це. Звіробій добре знав, що слон, найімовірніше, ніколи не дійде за призначенням, коли довірити його таким рукам. А втім, ця дрібна незлагодка скоро погасла, і хлопець пішов лаштуватися до відплиття. Зупинившись на помості й уже замірившись ступити на пліт, він раптом передумав і повернувся назад з проханням позичити йому човника, аби, мовляв, прискорити переговори. Звіробій спокійно відхилив прохання, і, ще трохи поогинавшись, хлопець спроквола повеслував од "замку" в напрямку густо зарослого берега, до якого не було навіть півмилі. Звіробій сів на табурет і почав стежити, як віддаляється посланець. Час від часу він пильно оглядав узбережжя, наскільки сягало

око, а потім немов задрімав, спершись ліктем на коліно й поклавши праву щоку на долоню.

Під час переговорів між Звіробоем та юним ірокезом у сусідній кімнаті відбувалася зовсім інша сцена. Гетті спитала, де Чингачгук, і коли їй сказали, що він змушений ховатися, та пояснили — чого, вона пішла до нього. Делавар зустрів відвідувачку шанобливо й ласкаво. Він знав, з ким має справу, а крім того, його приязнь до цього безневинного створіння, безперечно, посилювалася надією почути хоч якісь новини про наречену. Ввійшовши в кімнату, дівчина сіла й запросила індіанця сісти коло неї, але мовчала, очевидно, вважаючи, що пристойність вимагає, аби вождь перший звернувся до неї. Та Чингачгук не збагнув намірів Гетті,— він поштиво й уважно чекав, коли вона зволить що-небудь йому сказати.

— Ви Чингачгук, Великий Змій делаварів, так? — нарешті почала дівчина, як завжди, з властивою їй простотою і безпосередністю.

— Чингачгук, — з гідністю відповів делавар. — Це означає Великий Змій мовою Звіробоя.

— Авжеж, то і моя мова. І Звіробоева, й татова, й Джудіт, і моя, і бідолашного Гаррі Непосиди. Ви знаєте Гаррі Марча, Великий Змію? А втім, ні, ви його не знаєте, бо він теж розповів би мені про вас.

— Чи назвав чий-небудь язик ім'я Чингачгука Журній Лілеї? (Бо цим ім'ям вождь уже нарік сердешну Гетті). Чи не заспівала маленька пташка це ім'я серед ірокезів?

Спершу Гетті нічого не відповіла. Вона похилила голову, і щоби їй сором'язливо запашили. Потім, так само не підводячи голови, вона подивилася на індіанця, усміхаючись простодушно, немов дитина, і разом з тим співчутливо, наче доросла жінка.

— Моя сестра, Журна Лілея, чула таку пташку! — додав Чингачгук таким лагідним і ніжним голосом, що міг би здивувати кожного, хто звик чути надсадні крики, які так часто вихоплювалися з тої самої горлянки. Такі різкі переходи від грубих гортанних до ніжних і мелодійних звуків взагалі властиві індіанській мові.— Вуха моєї сестри були відкриті, чому ж вона втратила язик?

— Ви Чингачгук, так, ви Чингачгук. Тут немає іншого червоношкірого, а вона вірила, що повинен прийти Чингачгук.

— Чин-гач-гук, — повільно вимовив вождь своє ім'я, наголошуючи на кожному складі.— Великий Змій — мовою інгізів.

— Чин-гач-гук, — повторила Гетті так само роздільно. — Так, Тихше називала це ім'я, і, мабуть, вона говорила про вас.

— Уа-та-Уа, — поправив її делавар.

— Уа-та-Уа, або Тихше, о Тихше. Для мене Тихше краще, ніж Уа, і через те я зву її Тихше.

— Уа-та-Уа солодко звучить для делаварських ушей.

— Ви вимовляєте його зовсім інакше, ніж я. Та це байдуже. Я чула, як співала пташка, про яку ви кажете, Великий Змію.

— Чи може моя сестра повторити слова пісні? Про що найбільше співає пташка, який у неї вигляд, чи часто вона сміється?

— Вона співала "Чин-гач-гук" частіше, ніж будь-що інше, і сміялася від щирого серця, коли я розказала їй, як ірокези гналися за нами по воді і не зуміли спіймати. Сподіваюсь, що оці колоди не мають ушей, Змію?

— Не бійся колод, бійся сестри в сусідній кімнаті. Не бійся ірокеза — Звіробій заткнув очі й вуха чужій тварюці.

— Я розумію вас, Змію, і я розуміла Тихше. Часом мені здається, що я, далєбі, не така слабоумна, як кажуть. Тепер дивіться на стелю, і я вам усе розкажу... Але ви лякаєте мене, ви дивитесь так страшно, коли я говорю про Тихше!

Індіанин постарався пригасити блиск своїх очей і вдав, ніби цілковито скоряється бажанню дівчини.

— Тихше веліла мені переказати тихенько, що ви ні в чому не повинні довіряти ірокезам. Вони набагато підступніші, ніж усі інші індіани, яких вона знає. Далі вона сказала, що є велика яскрава зірка, вона сходить над горою за годину після того, як споночіє (Уа-та-Уа мала на увазі планету Юпітер, хоч сама про те навіть не здогадувалась). І коли зірка засяє на небі, Тихше чекатиме вас на тому місці, це я зійшла на берег минулої ночі, а ви повинні приплисти по неї човном.

— Добре, Чингачгук тепер достатньо зрозумів, але він зрозуміє краще, якщо сестра заспіває йому ще раз.

Гетті повторила свої слова, пояснивши докладніше, про яку саме зірку йдеться, і змалювала те місце на березі, куди він мав пригнати човника. Далі вона почала у своїй безхитрій манері переповідати всю свою розмову з індіанською дівчиною і переказала кілька її висловів та думок, чим страшенно потішила серце жениха. Особливо наголосила Гетті на тому, що Уа-та-Уа наказувала їм весь час пильнувати, аби не наразитися на ворожу підступність. Проте ця осторога навряд чи була потрібна, бо адресувалася людині такий же обережній, як і та, що цю осторогу посишала. Окрім усього, дівчина досить складно розповіла про становище у ворожому таборі та про всі переміщення ірокезів, починаючи з сьогоднішнього ранку. Уа-та-Уа була з нею на плоту, поки він не відчалив од берега, й зараз вона, безперечно, десь у лісі навпроти "замку". Делаварка не мала наміру повертатися в табір до смерку, коли, як вона сподівалась, їй пощастить утекти від своїх подруг по дорозі додому і сховатися на мисі. Очевидно, ніхто не здогадувався про присутність Чингачгука, хоча всі знали, що якийсь індіанин устиг прослизнути на "ковчег" минулої ночі, й підозрювали, що саме його бачено біля дверей "замку" в машкарі блідолицього. Та все-таки щодо цього були деякі сумніви, бо стояла та пора року, коли можна було сподіватися появи білих людей на озері, а отже ірокези побоювались, що гарнізон "замку" поповнився саме в такий спосіб. Все це Уа-та-Уа розповіла Гетті, поки індіани волокли пліт з дівчатами попід берегом.

— Тихше сама не знає, чи підозрюють вони її і чи здогадуються про вашу появу, але вона сподівається, що ні. А тепер, Змію, коли я розповіла вам так багато про наречену,

— вела далі Гетті, мимовільно взявши індіанця за руку і граючись його пальцями, як діти часто граються пальцями своїх батьків. — ви повинні дещо пообіцяти й мені. Коли поберетеся з Тихше, ви повинні бути добрі до неї й усміхатися їй, як усміхаєтесь мені. Не треба дивитися на неї сердито, як деякі вожді дивляться на своїх дружин. Обіцяєте мені це?

— Завжди буду добрий до Уа! Надто тендітна, дуже зігнеш — зламається.

— Ото ж бо. А ще усміхайтеся до неї. Ви навіть не уявляєте, як багато важить для дівчини усмішка тих, кого вона любить. Тато ледь усміхнувся до мене, поки я була з ним, а Гаррі.. Гаррі голосно говорив і заливався сміхом. Та я не думаю, щоб він усміхнувся коли хоч раз. Ви знаєте різницю між усмішкою й сміхом?

— Сміх краще. Послухай Уа: сміється — наче пташка співає.

— Це я знаю. Сміх у неї дуже приємний, але ви повинні усміхатися. А ще, Змію, ви не повинні примушувати її носити важке й сапати кукурудзу, як роблять інші індіанці.

Старайтеся поводитися з нею, як блідолиці поводяться з своїми жінками.

— Уа-та-Уа не блідолиця. У неї червона шкіра, червоне серце, червоні почуття. Все червоне, а не біле. Вона повинна носити дитину.

— Колена жінка залюбки носить своє дитя, — сказала Гетті усміхаючись, — і в цьому немає ніякого лиха. Але ви повинні любити Тихше, бути лагідним і добрим до неї, бо сама вона дуже лагідна й добра.

Чингачгук поважно кивнув у відповідь головою, а потім, як видно, вирішив, що тему цю краще облишити.

Перш ніж Гетті встигла заговорити знову, почувся голос Звіробоя, який кликав свого червоношкірого друга до сусідньої кімнати. Змій негайно підвівся, почувши цей голос, а Гетті повернулася до сестри.

РОЗДІЛ XIV

Яка мара, яке страхіття —

Їй-бо, небачене на світі!

Мов ящірка, а морда щуча,

Язик — роздвоєний, гадючий,

Троїсті кігті на лапищах,

А ззаду тягнеться хвостиче!

Меррік

Вийшовши до друга, делавар передовсім поспішив звільнитися від свого "цивілізованого" одягу і знову стати індіанським воїном. На протест Звіробоя він одказав, що ірокези вже знають про присутність у "замкові" індіанця. Отож коли б він і далі продовжував свій маскарад, ірокезам це видалось би ще підозрілішим, ніж його одверта поява як члена ворожого племені.

Звіробій, як відомо, гадав, що вождеві пощастило прослизнути в "ковчег" непомітно для переслідувачів. Та визнавши правду, він радо пристав на те, щоб друг переодягнувся, бо ж і ховатися тепер не мало ніякого сенсу.

А втім, Чингачгукові кортіло постати знов у власній личині сина лісів не тільки з

міркувань обачності,— спонукою до цього було ніжніше почуття. Адже йому сказали, що Уа-та-Уа на березі озера, якраз навпроти "замку", і серце молодого воїна-дикуна стріпнулося так, як воно стріпнулося б у найцивілізованішого юнака городянина. В душі делавара зажевріла відрадна надія, що тепер та, кого він кохає, зможе побачити його. Він розгулював помостом у своєму вбогому тубільному вбранні, мов лісовий Аполлон,[39] і сотні найсолодших мрій вихорилися йому в голові й тішили його серце.

Все це пройшло повз увагу Звіробоя, не вельми обізнаного з ремеслом Купідона:[40] до того ж його думки були зайняті черговими нагальними турботами, а не дозвільними примхами. Він одразу нагадав товаришеві про серйозність їхнього становища і запросив його на військову раду, де вони мали виробити план подальших дій. Друзі переповіли один одному все, про що довідалися з нещодавніх своїх розмов. Чингачгук вислухав історію переговорів про викуп і докладно звітував перед Звіробоем про все, що йому розповіла Гетті. Мисливець узяв близько до серця турботи свого друга й пообіцяв зарадити йому, чим тільки зможе.

— Це наше головне завдання, Змію, і ти це знаєш. До боротьби за врятування замку та дочок старого Гаттера нас привів випадок. Так-так, я все зроблю, аби допомогти маленькій Уа, яка є справді найдобріша і найвродливіша дівчина вашого племені. Я завжди підтримував твою прихильність до неї, вождю. Такий давній і знаменитий рід, як ваш, не повинен згаснути. Якби знайшлася жінка з червоною шкірою і червоними звичаями, яку я хотів би мати собі за дружину, я шукав би саме таку, але цього не може бути, ні, цього ніколи не буде. Проте я радий, що Гетті побачилася з Уа-та-Уа, бо хоч Гетті й небагата на хитрість та розум, зате в твоєї нареченої стане цього на обох. Так, Змію, — сердечно засміявся він, — склади їх до купи, і двох таких кмітливих дівчат ти не знайдеш у всій колонії Йорк.

— Я піду в ірокезький табір, — серйозно одказав делавар. — Ніхто не знає Чингачгука, окрім Уа-та-Уа, а угоду про життя й скальпи має укласти вождь. Дай мені дивовижних звірів і дозволь взяти човна.

Звіробій сидів на краєчку помосту, звисивши ноги. Він нічого не відповів на Чингачгукові слова, а опустив голову й кінчиком вудки почав бовтати у воді, як людина, що її цілком поглинула якась невідчепна думка. Перегода трохи заговорив за звичкою сам до себе.

— Так-так, — сказав він, — мабуть, оце воно й є те, що зветься коханням. Мені доводилось чути, ніби кохання іноді геть затуманює розум юнакові, робить його безпорадним, мов ту безсловесну тварину, нездатну мислити й розважувати. Тільки подумати, що Змій до такої міри втратив і розум, і хитрість, і мудрість! Ясна річ, треба чимшвидше звільнити Уа-та-Уа й віддати її заміж, скоро ми повернемось до племені, бо ж вождєві не буде жодної користі від цієї війни. Так-так, він ніколи не стане знову чоловіком, поки цей тягар не впаде йому з душі й до нього не повернеться тьма, як до всіх добрих людей. Змію, зараз ти неспроможний міркувати серйозно, то я нічого не відповім на твою просьбу. Але ж ти вождь, незабаром тобі доведеться водити цілі загони по стежці війни, через те я спитаю тебе: чи розумно показувати ворогові свої

сили, перш ніж почалася битва?

— Уа! — вигукнув індіанець.

— Та звісно ж, Уа! Я добре розумію, що вся справа в Уа, і тільки в Уа. По щирості, Змію, мені дуже тривожно й соромно за тебе. Ніколи я не чув таких безглузвих слів од вождя, та ще од вождя, який вже уславився своєю мудрістю, попри його молодість і недосвідченість. Ні, ти не одержиш човна, якщо тільки голос дружби й перестороги щось може важити.

— Мій блідолиций друг каже правду. Хмара пройшла над головою Чингачгука, очі його померкли, і слабкість прокралася в його розум. У мого брата добра пам'ять на добрі діла і погана на погані. Він забуде.

— Так, це неважко. І годі про це говорити, вождю. Але якщо знову така сама хмара пропливатиме над тобою, постарайся одійти від неї убік. Хмари часто заважають навіть на небі, а коли вони огортають нам розум, то це вже нікуди не годиться. А тепер сідай біля мене, та поміркуємо трохи, що маємо робити, бо ось-ось заявляться посли, і нас чекатиме попереду або мир, або ж кривава війна. Як бачиш, ці волоцюги вміють управлятися з колодами не згірше за найспритніших плотарів на річках, і їм не складе великого клопоту наскочити цілою ватагою. Я гадаю, що найрозумніше буде перенести Томове манаття в ковчег, позапирати й позамикати все в замкові, а самим відплисти на ковчезі. Він рухомий і, напнувши вітрило, ми зможемо провести багато ночей, не боячись, що канадські вовки знайдуть дорогу до нашої кошари.

Чингачгук вислухав план, і на його обличчі відбилася схвалення. Було очевидно, що, коли переговори кінчатся невдало, цієї ж ночі буде вчинено напад. Вороги, звичайно, розуміли, що, захопивши "замок", вони стануть хазяями всього, що в ньому є, отже й речей, призначених для викупу, і водночас утримають у своїх руках те, чим уже заволоділи. Годилося конче вжити якихось заходів, бо тепер, коли з'ясувалося, що ірокезів багато, навряд чи можна сподіватися на перемогу. Ніяк було б перешкодити ворогові захопити човники та "ковчег", а "ковчег" так само добре захищав би нападників, як і гарнізон "замку". В чоловіків була вже визрівала думка потопити "ковчег" на мілководді й відсиджуватися в "замкові", сховавши човники за його стінами. Але, поміркувавши ще трохи, вони збагнули, що, зрештою, це нічого не дасть. На березі дуже легко назбирати колоддя і спорудити пліт, тож ірокези неодмінно вдадуться до цього. Врешті два юних початківці в мистецтві лісової війни зішлись на тому, що "ковчег" — єдиний їхній надійний захисток. Це рішення негайно повідомили Джудіт. Дівчина не мала серйозних заперечень, і всі четверо взялися до виконання розробленого плану.

Читач легко може собі уявити, що майно Плавучого Тома було не аби там яке. Два ліжка, сяка-така одежина, зброя, спорядження, кухонне начиння та ще таємнича скриня становили найголовніше. Все це хутенько стягли в одну купу, а "ковчег" пришвартували до східного боку будинку, щоб з берега не помітили, як переносять речі. Було вирішено, що не варто чіпати важкі й надто громіздкі меблі, бо на "ковчезі" вони не потрібні, а самі по собі не являють великої цінності.

Зважаючи на небезпеку, переносити речі доводилося з великими пересторогами. Щоправда, більшу частину їх пощастило передати у вікно, та все-таки минуло принаймні дві-три години, перш ніж усе було закінчено. І саме в цей час од берега навпроти показався пліт. Звіробій прожогом кинувся до про-зорної труби і з її допомогою переконався, що на плоту сидять двоє воїнів, начебто без зброї. Пліт наближався дуже повільно, і це обіцяло велику перевагу господарям "ковчега" в разі незгод, бо їхнє судно було швидкохідніше й повороткіше. Часу мали доволі, щоб підготуватися як слід до зустрічі небезпечних гостей, адже все було готове задовго до того, як пліт підійшов близько. Змій і дівчата зайшли в будинок. Делавар став на дверях, маючи напхвваті кілька готових до бою рушниць. Джудіт у віконце стежила за всім, що відбувалося на воді. Що ж до Звіробоя, то він поставив табуретку на краю помосту й сів, недбало затиснувши карабін між коліннями.

Коли пліт наблизився, мешканці "замку" напружили всю свою увагу, аби впевнитись, чи не мають гості при собі вогнепальної зброї. Звіробій та Чингачгук не помітили нічого, але Джудіт, не покладаючись на очі, вистромила у віконце прозору трубу й навела її на гемлокове гілля, настелене між двома колодами так, що воно правило і за палубу, і за сидіння веслярів. Коли незграбний пліт опинився за якихось півсотні футів, Звіробій окликнув гуронів і наказав їм кинути весла, бо він не дозволить їм висадитись. Хоч-не-хоч, а треба було слухатись, і два лютих з вигляду воїни тої ж миті звелися на рівні, хоч пліт іще повільно просувався до помосту.

— Ви вожді чи ні? — з гідністю запитав Звіробій. — Ви вожді, чи мінги послали до мене безіменних воїнів у такій справі? Якщо так, то чим скорше ви попливете назад, тим раніше сюди прибуде воїн, з яким я зможу говорити.

— Хуг! — вигукнув старіший індіанець, обводячи палаючим поглядом "замок" і все, що було поблизу нього. — Мій брат дуже гордий, але моє ім'я Розчахнутий Дуб, і воно примушує бліднути делаварів.

— Може, це й правда, Розчахнутий Дубе, а може, й неправда, тільки я навряд чи поблідну, бо вже народився блідим. Однак що тут тобі знадобилося й чого ти підплив до легких човників з кори на важких колодах, які навіть не видовбані?

— Ірокези не качки, щоб розгулювати по воді. Нехай блідолиці дадуть їм човника, і вони припливуть човном.

— Он куди ти гнеш! Але ми не дамося на підмову. Тут лише чотири човники, й нас також четверо, отже на кожного припадає якраз по одному човнику. А втім, дякуємо за пропозицію, хоч ми просимо дозволу відхилити її. Вітаємо тебе, ірокезе, на твоїх колодах!

— Спасибі! Юний блідолиций воїн уже заслужив яке-небудь ім'я? Як вожді звуть його?

Якусь мить Звіробій вагався, та раптом напад людської слабості посів його. Він усміхнувся, пробурмотів щось крізь зуби, потім гордо випростався і сказав:

— Мінгу, як геть усі, хто молодий і діяльний, я був відомий під різними іменами в різні часи. Один з ваших воїнів, чий дух учора вранці відлетів до предків у місця, багаті

на дичину, сказав, що я гідний носити ім'я Яструбине Око. І це через те, що зір у мене виявився гостріший, ніж у нього, коли між нами вирішувалось питання про життя або смерть.

Чингачгук, який уважно прислухався до всієї розмови, почув це і зрозумів хвилину слабкість свого друга. Потім при першій нагоді він докладно розпитав Звіробоя про те, як розгорталися події на березі, де молодий мисливець уперше позбавив людину життя. Коли індіанський вождь почув усю правду, він визнав за свій обов'язок розповісти про це рідному племені, й відтоді за Звіробоем міцно закріпилося нове, так почесно заслужене ним ім'я. Однак, зважаючи на те, що це сталося пізніше, ми в нашій повісті й далі називатимемо молодого мисливця тим прізвиськом, під яким на самому початку познайомили його з читачем.

Ірокеза не менше вразили слова блідолицього. Він знав про смерть свого товариша й легко зрозумів натяк; кілька дикунів бачили сутичку Звіробоя та індіанина на березі озера; вони також стежили з кущів за човниками, але були надто далеко і не змогли прибути на місце подій до того, як переможець встиг відступити. Стриманий вигук подиву вихопився в дикого сина лісів. Затим він так люб'язно усміхнувся і так вишукано змахнув рукою, що це зробило б честь навіть азіатському дипломатові. Обидва ірокези стиха перекинулися між собою кількома словами і перейшли на той край плоту, що був ближче до помосту.

— Мій брат Яструбине Око послав гуронам своє слово, — заговорив знову Розчахнутий Дуб, — і це тішить їхні серця. Вони чули, що в нього є зображення звірів з двома хвостами. Чи не покаже він їх своїм друзям?

— Правдивіше було б сказати — ворогам, — заперечив Звіробій, — бо слово — це простий звук, від нього немає шкоди. Ось одне з тих зображень. Я перекину його тобі, вірячи в твою чесність. Якщо ти не повернеш мені його, нас розсудить карабін.

Ірокез, здавалося, пристав на цю умову. Тоді Звіробій підвівся, збираючись перекинути одного з слонів на пліт. Обидві сторони виявили максимум обережності, щоб фігурка не впала в озеро. Постійні вправи роблять людей дуже спритними в такому мистецтві, і маленька іграшка з слонової кістки щасливо перейшла з рук у руки. Після цього на плоту розігралася забавна сценка. Подив і захоплення знову взяли гору над індіанською незворушністю. Два похмурих старих воїни, розглядаючи диковинну цяцьку, показали більшу нестриманість, аніж хлопчак. Там іще давалася взнаки недавня муштра, тоді як дорослі статечні чоловіки не соромилися виявляти свої почуття. На кілька хвилин вони, здавалося, забули про все на світі — так зацікавили їх коштовний матеріал, тонка робота і незвичайний вигляд тварини. З усього, що можна бачити в лісах Америки, довга губа американського лося, мабуть, найбільше нагадує хобот слона, однак індіани мали цього небаченого звіра за справжнє диво. Що довше вони розглядали шахову фігурку, то дужче чудувались. Цих дітей лісів нітрохи не вразила ноша на спині слона. Вони добре знали в'ючних коней та волів і бачили в Канаді фортечні вежі. Але, природно, їм уявлялося, що фігурка зображує тварину, здатну тягти на спині цілий форт, і саме тому їхньому захопленню не було меж.

— У мого білого друга є ще такі звірі? — спитав нарешті старший ірокез улесливим голосом.

— Тут є ще кілька штук, мінгу, — відповів Звіробій. — Але й одного стане, щоб викупити п'ятдесят скальпів.

— Один з моїх бранців — великий воїн, високий, мов сосна, сильний, мов лось, швидкий, мов олень, лютий, мов пантера. Колись буде великим вождем, водитиме армію короля Георга.[41]

— Те-те-те, мінгу! Гаррі Непосида — це тільки Гаррі Непосида, і з нього ніколи не вийде більшої птиці, ніж капрал, та й то навряд. Щоправда, він досить високого зросту. Але з того мало користі, бо він тільки чіпляється головою за гілки, коли ходить лісом. Він справді сильний, але сильне тіло — це ще не сильна голова, і королівським генералам дають чини не за їхні м'язи. Згоден, що він швидкий, але рушнична куля, либонь, швидша; що ж до лютості, то вона зовсім не личить солдатові. Люди, які про себе думають, ніби вони сильніші за всіх, часто пускають слину після першого штурхана. Ні-ні, ти ніколи й нікому не доведеш, ніби Непосидин скальп коштує дорожче за звичайну шапку кучерявого волосся, що прикриває порожню голову.

— Мій старий бранець дуже мудрий, король озера, великий воїн, мудрий радник.

— Ну, проти цього також є деякі заперечення, мінгу. Істинно мудра людина не попала б так по-дурному в пастку, як майстер Гаттер. І якщо він здатний давати добрі поради, то сам послушався в цьому ділі найгірших. Це озеро має єдиного короля, але він живе далеко звідси, і навряд чи Гаттер колись побачить його. Плавучий Том такий же король цих місць, як вовк, що скрадається в хашах, король лісів. Двохвостий звір з лишком вартий двох таких скальпів!

— Але мій брат має ще одного звіра? І він оддасть двох (при цьому індіанин простяг уперед два пальці) за старого батька.

— Плавучий Том не батько мені, хоч від цього він нітрохи не гірший. Але віддати за його скальп двох звірів, і кожного звіра з двома хвостами, було б просто безглуздо. Поміркуй сам, мінгу, чи можемо ми зійтися на цьому?

На цей час Розчахнутий Дуб уже оговтався від подиву й почав, за своїм звичаєм, хитрувати, щоб домогтися найвигідніших умов. Немає потреби переказувати докладно цей уриваний діалог, коли індіанин всіляко намагався повернути втрачені з самого початку переваги. Він навіть удав, ніби сумнівається, що існують живі звірі, схожі на ці фігурки, і заявив, що найстарші індіани ніколи навіть не чули про таких дивних тварин. Як часто буває в подібних випадках, ірокез почав гарячкувати під час цієї суперечки, бо Звіробій відповідав на всі його лукаві докази та викрутаси з своєю звичайною щирістю й непохитною любов'ю до правди. Про те, що таке слон, він знав майже стільки ж, як і дикун, але чудово розумів, що точені фігури з слонової кістки повинні мати в очах ірокеза таку ж цінність, як мішок з золотом або пака бобрових шкурок в очах торговця. Тож він вирішив, що буде найрозумніше не виявляти попервах особливої поступливості, тим паче, що існувало багато майже непоборних перепон для обміну навіть у тому разі, коли б пощастило сторгуватися. Зважаючи на ці труднощі, він волів

зберегти решту шахових фігур у резерві, як засіб уладнати справу в останню мить.

Нарешті дикун: заявив, що продовжувати переговори немає сенсу, бо він не може, не зганьбивши свого племені, відмовитись від слави та винагороди за два чудових чоловічі скальпи й одержати в обмін за це таку дрібницю, як дві костяні цяцьки. І гурон почав лаштуватися до відплиття.

Тепер обидві сторони почувалися так, як звичайно відчуваються люди, коли угода, що її кожен окремо палко бажає укласти, ось-ось розладнається через надмірну обопільну незгідливість. Однак це розчарування вплинуло вельми по-різному на учасників суперечки. Звіробій занепав духом. Молодий мисливець не тільки хвилювався за долю бранців, але й глибоко співчував дівчатам. Через те невдача в переговорах прикро вразила і засмутила його. Що ж до ірокеза, то його поразка розбудила в ньому дику жадобу помсти. У хвилину найбільшого збудження він вигукнув, що не скаже більше ні слова, але при цьому злився і на самого себе, й на свого спокійного супротивника, бо блідолиций показав у суперечці значно більшу витримку й самовладання, ніж він, індіанський вождь. Коли гурон почав одводити пліт од помосту, обличчя йому насупилось, а очі хижо спалахнули, хоч він присилював себе дружньо усміхнутися і ввічливо помахати рукою на прощання.

Потрібен був деякий час, аби зрушити пліт з місця. Поки цим займався другий індіанець, Розчахнутий Дуб з німою люттю розгрібав ногами гілля, що лежало між колодами, а сам не відривав пронизливого погляду від хатини, помосту й постаті свого супротивника. Притишеним голосом він хапливо сказав товаришеві кілька слів і розгрібав далі гілля, мов оскаженілий звір. В цю мить звичайна пильність Звіробоя дещо послабла, бо він сидів, замислившись над тим, як поновити переговори, не даючи супротивній стороні надто великих переваг. На його щастя, ясні очі Джудіт лишилися гострими, як завжди. В ту мить, коли юнак зовсім забув, що потрібно весь час бути насторожі, а його ворог уже готувався до бою, дівчина стривожено крикнула:

— Стережіться, Звіробою! Я бачу в трубу рушниці між гіллям, ірокез намагається витягти їх ногами!

Очевидно, вороги додумалися виділити послом індіанця, що розумів по-англійському. Весь попередній діалог відбувався ірокезькою говіркою, але з того, як раптово Розчахнутий Дуб покинув свою зрадницьку роботу, і з того, як швидко вираз похмурої люті на його обличчі поступився місцем люб'язній усмішці, було очевидно, що ірокез зрозумів попередження дівчини. Помахом руки він звелів своєму товаришеві кинути веслувати, перейшов на край плоту, що був ближче до помосту, і заговорив знову.

— Навіщо Розчахнутий Дуб і його брат дозволили хмарі стати поміж них? — запитав він. — Вони обидва мудрі, обидва хоробрі й обидва великодушні. Вони повинні розлучитися друзями. Один звір буде ціною одного бранця. І

— Гаразд, мінгу, — погодився мисливець. Він вельми зрадів, що можна відновити переговори, і вирішив полегшити досягнення угоди незначною набавкою. — Ти побачиш, що блідолиці вміють платити справжню ціну, коли до них приходять з

одкритим серцем і простягнутою рукою. Збережи в себе звіра, якого ти забув повернути, коли зібрався вже відпливати, і якого я забув попросити назад, бо мені неприємно було розлучатися з тобою у гніві. Покажи його своїм вождям. Коли приставиш сюди наших друзів, тоді одержиш ще два інших, а... — тут він повагався якусь мить, не знаючи, чи розумно буде йти на такі великі поступки, проте одразу ж рішуче додав: — А якщо ми побачимо їх у себе до заходу сонця, у нас, можливо, знайдеться ще й четвертий звір.

Це й вирішило справу. Останні сліди невдоволення зникли з темного обличчя ірокеза, і він усміхнувся такою ж приязною, хоча й не такою приємною усмішкою, як сама Джудіт Гаттер. Шахову фігурку, що вже потрапила йому до рук, знову було з усіх боків оглянуто, й захоплений вигук посвідчив, як він радів несподіваним наслідкам переговорів.

Слід сказати, що, зайшовши в палку суперечку, Звіробій і Розчахнутий Дуб на деякий час забули про цю фігурку. Та не забув про неї другий індіанець на плоту. Він увесь час сидів тишком-нишком і думав тільки про те, що коли блідолиций зажадає повернення звіра, він кине його в озеро, а пізніше якось зуміє дістати його з дна.

Тепер цей підступний план був не потрібен, і, ще раз повторивши, що вони зрозуміли умови викупу, індіанські послі нарешті попливли назад, неквапом штовхаючи пліт до берега.

— Чи можна вірити цим негідникам? — спитала Джудіт, коли вона й Гетті знову вийшли на поміст й стали поруч Звіробоя, що стежив за плотом, який повільно віддалявся од "замку". — Я боюсь, вони залишать у себе цяцьку, а пришлють кривавий доказ того, що їм пощастило ошукати нас. Вони здатні вчинити це ради простої похвальби. Я не раз чула про такі страхіття.

— Безперечно, Джудіт, це в їхній натурі.

Але я, далєбі, не знаю червоношкірих, якщо отой двохвостий звір не збудоражить усе плем'я, мов прутик, встромлений до бджіл у вулик. Ось тут у нас Змій, чоловік міцний, мов кремінь, і в звичайних житейських справах цікавий у межах розумного. Але й він так захопився виточеною з кістки тварюкою, що мені просто соромно за нього. Однак це дається взнаки їхня натура, а людину не можна карати за те, що в неї від самої природи. Чингачгук скоро поборе свою слабкість і згадає, що він вождь, що він походить із славного роду й повинен берегти славу свого племені. Що ж до бродяг мінгів, то вони не заспокояться, поки не впевняться, що їм до рук перейшли геть усі обточені кісточки, які лиш можна знайти в коморах Томаса Гаттера.

— Вони знають тільки про слонів і не можуть розраховувати на щось інше.

— Ваша правда, Джудіт. Але зажерливість — невгамовне почуття. Вони скажуть: якщо блідолиці мають звірів з двома хвостами, то хтозна, може, в них є звірі з трьома, а то й з чотирма хвостами! Шкільні вчителі назвали б це натуральною арифметикою. Дикуни нізащо не вгамуються, поки не докопаються до правди.

— Як ви гадаєте, Звіробою, — спитала Гетті з властивою їй простотою і наївністю, — невже ірокези не відпускають тата й Непосиду? Я прочитала їм найкращі стихи з своєї

біблії, і ви бачите, що вони вже зробили.

Мисливець, як завжди, ласкаво і навіть з ніжністю вислухав Гетті. Потім з хвилину він мовчки про щось думав. Щоби йому залив легкий рум'янець, коли він нарешті відповів:

— Я не знаю, чи повинна біла людина соромитись того, що вона не вміє читати. Але так сталося зі мною, Джудіт. Я знаю, ви мастаки в цьому ділі, а я навчився читати тільки те, що написано на горбах і в долинах, на гірських вершинах, на струмках, на лісах та джерелах. Звідси можна дізнатись не менше, ніж з книг. Та все-таки іноді мені здається, що для білої людини читання — це природний дар. Коли я вперше почув од моравських братів слова, що їх так часто повторює Гетті, в мене виникло палке бажання самому прочитати їх. Однак літнє полювання, розповіді індіанців, їхні уроки з мистецтва війни та інші справи ніяк не давали мені дотягтися до цього.

— Хочете, я навчу вас, Звіробою? — спитала Гетті дуже серйозно. — Кажуть, що я слабоумна, але читати вмію так само добре, як і Джудіт. Якщо ви навчитеся читати біблію дикунам, то коли-небудь зможете цим урятувати собі життя і, в усякому разі, врятуєте душу, бо мама часто мені це казала.

— Спасибі вам, Гетті, від щирого серця спасибі. З усього видно, що тепер наближаються скрутні часи і ніколи займатися такими справами. Та коли знову запанує мир, я прийду погостювати до вас на озеро, отоді ми вже й поєднаємо приємне з корисним. Може, мені треба соромитись того, що я не вмію читати, але від правди нікуди не втечеш. Що ж до ірокезів, то навряд чи вони забудуть про звіра з двома хвостами ради одного чи двох стихів з біблії. Гадаю, що скоріше за все вони повернуть нам бранців і потім чекатимуть слухної нагоди, аби захопити їх знову, разом з нами й з усім, що є в замку, та ще з ковчегом на додачу. Однак ми повинні якось ублажити цих бродяг: по-перше, для того, щоб звільнити вашого батька й Непосиду, а по-друге, щоб зберегти з ними мир, принаймні доти, поки Змій встигне вихопити з їхніх рук свою наречену. Якщо індіанці дуже розлютяться, вони одішлють усіх своїх жінок і дітей назад до табору, а підтримуючи з ними мирні, приятельські стосунки, ми зможемо зустріти Уа-та-Уа на призначеному нею місці. Щоб наша угода тепер не зірвалася, я згоден оддати хоч півдюжини фігурок, які зображують стрільців з луками, — в скрині їх досить багато.

Джудіт радо погодилась; вона ладна була пожертвувати навіть гаптованою парчею, аби тільки викупити батька й догодити Звіробоєві.

Надія на успіх підбадьорила всіх мешканців "замку", хоча, як і раніше, треба було пильно стежити за найменшими пересуваннями ворога. Проте спливала година за годиною і сонце вже почало хилитися до вершин західних пагорбів, а плоту з бранцями не було й сліду. Вже котрий раз оглядаючи в прозору трубу берег, Звіробій нарешті виявив серед густих і темних заростів одне місце, де, на його переконання, ірокези зібралися значними силами. Це місце було поблизу очеретів, з-за яких першого разу вплив пліт, а дрібні брижі на поверхні води свідчили, що десь недалечко в озеро впадає струмок. Очевидно, дикуни зібралися тут на раду, щоб рішити, житимуть бранці

чи помруть. Однак, незважаючи на затримку, ще не слід було втрачати надію, і Звіробій постарався заспокоїти стривожених товаришів. Певно, індіани залишили бранців у таборі, аби не завдавати собі клопоту загодя тягти їх через ліс. Якщо це справді так, то треба було чимало часу, щоб послати гінця й привести обох блідолиць на те місце, звідки їх мали повантажити на пліт. Втішаючи себе такими думками, мешканці "замку" знову запаслися терпінням і без особливої тривоги стежили за тим, як сонце повільно наближається до небосхилу.

Звіробоеве припущення справдилось. Незадовго до того як сонце сховалося за обрій, пліт знову вигулькнув з-за очеретів. А коли він трохи наблизився, Джудіт оголосила, що її батько й Непосида, спутані по руках і ногах, лежать на гіллі посеред плоту. Як видно, ірокези розуміли, що з огляду на пізній час не варто забарничати і, зраджуючи звичаї свого племені, не вельми хапливого в роботі, щосили налягали на грубу подобу весел. Отож пліт опинився біля "замку" удвічі швидше, ніж минулого разу.

Навіть після того як всі умови було прийнято й частково виконано, передача бранців залишалася нелегкою справою. Ірокезам довелося майже цілковито покластися на чесність своїх ворогів. Вони погодились на це дуже неохоче й тільки з необхідності. Червоношкірі розуміли, що досить їм звільнити Гаттера та Непосиду, й гарнізон "замку" зросте удвоє проти тих, що зостануться на плоту. Про порятунок втечею годі було й думати, через те що білі мали три човники з кори, не кажучи вже про оборонні споруди будинку та "ковчега". Все це було аж надто ясно для обох сторін, і цілком імовірно, що угоду так би й не пощастило довести до кінця, аби чесне обличчя і поведінка Звіробоя не подіяли на Розчахнутого Дуба так, як вони діяли на кожного досі.

— Мій брат знає, що я йому вірю, — сказав індіанин, виступаючи наперед разом з Гаттером, якому щойно розв'язали ноги, щоб старий міг зійти на поміст. — Один скальп— два звіра...

— Чекай, мінгу, — перебив його мисливець. — Затримай бранця на хвилинку. Мені треба принести товар для розплати.

Хоча в цих словах і була дешиця правди, проте в головному це була лише зачіпка. Зайшовши в будинок, Звіробій звелів Джудіт зібрати всю вогнепальну зброю й віднести її в кімнату дівчат. Потім він дуже серйозно поговорив про щось з делаваром, який досі стояв на варті при вході, поклав до кишені решту слонів і вийшов знов на поміст.

— Вітаємо вас з поверненням до вашої старої оселі, майстре Гаттере, — сказав Звіробій, допомагаючи господареві "замку" піднятися на поміст і водночас передаючи нишком у руки Розчахнутому Дубові другого слона. — Ваші дочки дуже раді бачити вас. Та ось і Гетті, вона може сказати сама за себе.

Тут мисливець замовк і зайшовся своїм особливим сердечним сміхом. Індіани саме розв'язали Непосиду й поставили його на рівні. Але мотуззя було затягнуто так туго, що молодий велет ще не міг поворухнути ні рукою, ні ногою і в цю мить являв собою вельми безпорадну й досить комічну фігуру. Це кумедне видовище, а надто розгублене

Непосидине обличчя насмішили Звіробоя.

— Ти, Гаррі, як та сосна на узліссі, що хитається від буйного вітру, — сказав Звіробій, стримуючи свою неугавну веселість більше з поваги до інших присутніх, ніж до звільненого бранця. — А проте я радий бачити, що індіанські перукарі не причесали тобі чуприни, коли ти навідався до них у табір.

— Послухай, Звіробою, — сердито огризнувся Непосида, — краще б ти менше вишкіряв зуби та більше був другом. Хоч раз у житті поведь себе як християнин, а не як реготуха-школярка за вчителевою спиною. От скажи спершу, чи є в мене ступні на ногах. Я, щоправда, бачу їх, але зовсім не чую, наче вони гуляють десь на Могауці.

— Ти повернувся цілий-цілісінький, Непосидо, і це тобі не абищо, — відповів мисливець, непомітно віддаючи індіанінові другу половину викупу і водночас жестом наказуючи йому негайно забиратися геть. — Ти повернувся цілий-цілісінький, з ногами й всім іншим, тільки трішечки задубів од тугих пут. Природа хутко розжене тобі кров, і тоді ти зможеш танцювати, святкуючи найдивовижніший і найнесподіваніший порятунок з вовчого лігва.

Звіробій порозв'язував руки своїм друзям, тільки-но вони залишили пліт. Тепер обидва, кульгаючи, тупцювали на помості, бурчали, сипали прокльонами, всіма засобами силкуючись відновити порушений кровообіг. Тим часом індіанці віддалялися од "замку" так само квапливо, як і наближались до нього. Пліт уже встиг одплисти на добру сотню ярдів, коли Непосида, глянувши ненароком у той бік, помітив, як проворно ворог тікає від його помсти. Марч уже рухався порівняно легко, хоча й вельми незграбно. Однак, незважаючи на свій стан, він схопив карабін, що лежав у Звіробоя на плечі, й спробував звести курок та прицілитись. Проте молодий мисливець виявився спритнішим. Він видер зброю з рук велета, коли дуло вже встигло нахилитися в напрямку плоту. Мабуть Звіробій не переміг би в цій сутичці, коли б Непосида як слід володів своїм тілом. Але тої миті, коли рушниця вислизнула йому з рук, велет поступився й рушив до дверей, піднімаючи затерплі ноги на цілий фут. Та Джудіт випередила його. Увесь запас Гаттерової зброї, що зберігався в "замкові" на випадок раптового нападу ворога, вже було прибрано й сховано за вказівкою Звіробоя. Завдяки цій хитрості Марч позбувся можливості здійснити свій намір.

Втративши надію на швидку помсту, Непосида сів і, так само, як Гаттер, з півгодини старанно розтирав занімілі руки й ноги.

Тим часом пліт уже щез з очей, і ніч почала розкидати тіні в довколишніх лісах. Поки ще зовсім не споночило й дівчата готували вечерю, Звіробій коротко розповів Гаттерові про події, що сталися на озері в його відсутність, а також про те, до чого довелося вдатися, аби врятувати його дітей і майно.

РОЗДІЛ XV

Допоки Едвард ваш король,

Вам спокою не знати:

Рікою литиметься кров,

Оплаче сина мати.

Ви добрих зрадили владик,
Мов нерозумні діти.
Як я, зривайте кайдани,
І в бій за правду йдіте!
Четтертон

Тиша цього вечора різко контрастувала з пристрастями людей, зате морок, що насувався й густішав, цілком відповідав їхньому настрою. Сонце сховалось, і його проміння вже не золотило краї нечисленних оболоків, крізь які сіялося тьмяне світло. Але над самими головами небо заволочили важкі, безпросвітні хмари, що віщували темну ніч. Поверхню озера ледь хвилювали легесенькі брижі. В повітрі відчувався плин, хоч його навряд чи можна було б назвати вітром. Однак важкий і вологий, він мав деяку силу. Мешканці "замку" були похмурі й мовчазні, як і довколишній краєвид. Викуплені бранці почували себе ображеними, зганьбленими і знемагали від жадоби помсти. Вони пам'ятали лише зневагу, якої зазнали в останні години полону, і геть забули про те, що перше ірокези ставились до них вельми поблажливо. Сумління, цей гостроокий наставник, нагадувало їм, що вони постраждали не дарма, та все-таки вони думали не про власну провину, а про те, як помститися ворогам. Всі інші сиділи, поринувши кожне у власні думки. Звіробій та Джудіт згадували минуле, хоч і з вельми різних причин. Гетті ж тепер була щаслива до краю. Делавар малював у своїй уяві картини блаженства, які йому обіцяла скоро зустріч з коханою. За таких обставин і з таким настроєм мешканці "замку" сіли вечеряти.

— Знаєш, старий Томе, — вигукнув раптом Непосида, заливаючись гучним нестримним сміхом, — ти був дуже схожий на зв'язаного ведмеда, коли простягся на гемлокових гілках, і я лише дивувався, чому ти не гарчиш! Ну гаразд, з цим уже кінчено. Ні сльозами, ні скаргами горю тепер не зарадиш. Але ще лишився отой негідник Розчахнутий Дуб, що привіз нас сюди. В нього чудовий скальп, і я сам ладен заплатити за нього більше, ніж колоніальне начальство. Еге, в такому ділі я відчуваю себе багатшим за губернатора і можу позмагатися з ним дублоном за дублон.[42] Джудіт, дорогенька, ви дуже побивались за мною, коли я був у руках цих Філіпштейнів?

Філіпштейнами прозивалася родина німців, що жила на Могауці. Непосида почував до цих людей страшенну неприязнь і в простоті душевній плував їх з філістимлянами, ворогами народу іудейського.

— Озеро спучилось від наших сліз, Гаррі Марчу, ви самі мали змогу це бачити з берега! — відповіла Джудіт з удаваною легковажністю, що зовсім не відповідала її справжнім почуттям. — Звичайно, ми з Гетті дуже жаліли батька, але, згадуючи вас, ми просто-таки обливалися сльозами.

— Ми жаліли бідолашного Гаррі. Жаліли так само, як тата, Джудіт, — простодушно докинула сестра, не збагнувши суті розмови.

— Та звісно ж, дівчинко, звісно! Адже ти знаєш, що ми жаліємо кожного, хто потрапив у біду, — притишивши голос, квапливо й напутливо відповіла сестрі Джудіт. — В усякому разі, майстре Марчу, ми раді бачити вас і ще дужче раді, що ви вирвалися

з рук Філіпштейнів.

— Так, це препаршива публіка, нітрохи не краща того виводу, що гніздиться на Могауці. Їй-бо, дивуюся, Звіробою, як це тобі вдалося виручити нас! За цю невеличку послугу прощаю тобі, що ти не дав мені поквитатися з отим поганцем. Поділися з нами секретом, щоб ми принагідно могли відплатити тобі тим самим. Чим ти їх розчулив — побрехеньками чи лестощами?

— Ні тим, ні іншим, Непосидо, а просто викупом. Ми заплатили за вас обох таку високу ціну, що дуже прошу тебе: надалі будь обережний і не потрапляй знову в полон, інакше не вистачить наших капіталів.

— Викупили?! Отже старому Томові довелося вивернути калитку, бо за все моє манаття не викупиш навіть шерсті, не те що шкури. Звичайно, такі плутяги не могли задурно відпустити парубійка, коли їм пощастило покласти його на лопатки й добряче скрутити. Але гроші — це гроші, і встояти проти них було б якось неприродно. Щодо цього індіанін і білий одного плоту коли. Треба визнати, Джудіт, що кінець кінцем натура в усіх однакова.

Тут Гаттер підвівся і, зробивши знак Звіробоеві, повів його до себе в спальню. Розпитавши мисливця, він нарешті дізнався, якою ціною було їм куплено волю. Старий не виявив ні досади, ні подиву, почувши про наскок на його скриню, і тільки поцікавився, чи до самого дна було обслідувано її, та ще спитав, яким чином вони примудрилися знайти ключа. Як завжди, Звіробій розповів про все дуже правдиво, тож не було до чого причепитися. Розмова скоро кінчилася, й обидва знову повернулися в середню кімнату, що правила водночас за вітальню та кухню.

— Їй-бо, не знаю, мир у нас тепер з дикунами чи війна! — вигукнув Непосида саме тоді, коли Звіробій, що з хвилину до чогось уважно прислухався, раптом попрямував до надвірних дверей. — Видача бранців нібито свідчить про дружельобні наміри, і після того як люди чесно сторгувались, вони звичайно розходяться друзями, принаймні до певного часу. Йди-но сюди, Звіробою, і скажи нам твою думку, бо з деяких пір я почав цінувати тебе значно вище ніж раніше.

— Ось відповідь на твоє запитання, Непосидо, якщо тобі вже так кортить знову встряти у бійку.

З цими словами Звіробій кинув на стіл, об який Непосида спирався ліктем, щось схоже на маленький пучечок хмизу, в якому була дюжина паличок, міцно перев'язаних ремінцем з оленьчої шкіри. Марч прожогом схопив цей предмет, підніс його близько до соснового поліна, що палало в печі й було єдиним джерелом світла, і побачив, що кінці паличок вимащені в кров.

— Якщо це не зовсім зрозуміло по-англійськи, — мовив безтурботний мешканець кордону, — то по-індіанськи ясніше не скажеш. В Йорку це називають оголошенням війни, Джудіт. Як ти знайшов цю штуку, Звіробою?

— Дуже просто. Її щойно поклали на тому місці, яке ти звеш двориком Плавучого Тома.

— Як же вона туди потрапила? Адже не могла вона впасти з хмар, Джудіт, як іноді

падають жабенята! Та до того ж і дощу зараз нема... Ану, Звіробоя, поясни нам, звідки взялася ця штука!

Звіробій підійшов до віконця і кинув погляд на темне озеро. Потім, мовби задоволений з того, що там побачив, наблизився до Непосиди й, узявши в руки пучечок хмизинок, почав уважно його роздивлятися.

— Так, це індіянське оголошення війни, — сказав він, — і воно свідчить, як мало ти годишся для військового діла, Гаррі Марчу. Ця річ уже тут, а ти навіть уявлення не маєш, звідки вона взялася. Дикуни залишили скальп на твоїй голові, та, мабуть, позатикали тобі вуха. Інакше б ти почув сплеск води, коли той хлопчак знову підпливав сюди на своїх колодах. Йому загадали кинути палички перед нашими дверима, а це означає: торгівля кінчилася, війна починається знову, приготуйтеся.

— Бродячі вовки! Дайте-но мені карабін, Джудіт, я пошлю відповідь волоцюгам через їхнього власного посланця!

— Цього не буде, поки я тут, майстре Марчу, — спокійно відповів Звіробій, жестом зупиняючи товариша. — Довіра за довіру, хоч би з ким ми мали справу — з червоношкірим чи з християнином. Хлопець запалив гілку й підплив при світлі, аби завчасно попередити нас. І ніхто не сміє покривдити його, поки він виконує таке доручення. А втім, балачки уже ні до чого, бо хлопець надто кмітливий, щоб дозволити смолоскипові горіти тепер, коли він зробив своє діло, і ніч така темна, що ти в нього все одно не влучиш.

— Ніч темна для рушниці, але не для човна, — відповів Непосида, прямуючи сягнистим кроком до дверей з карабіном в руках. — Не жити тому, хто стане мені на дорозі й заважатиме зняти скальп з цієї гадини! Що більше ти їх розчавиш у яйці, то менше їх лишиться жалити тебе в лісі!

Джудіт тремтіла, немов осичка, сама не знаючи чому. А втім, були всі підстави чекати насильства. Якщо Непосида, знаючи свою велетенську силу, був невгамовний і лютий до краю, то в поведінці Звіробоя відчувалася спокійна рішучість, несхильна до будь-яких поступок. Суворість і невблаганність, що відбилися на обличчі молодого мисливця, налякали Джудіт дужче за Непосидине буйство. Гаррі навально кинувся до того місця, де був припнутий човник, але Звіробій уже встиг щось швидко сказати Змієві по-делаварськи. Правда, пильний індієнин перший почув сплески весел і раніше за інших вийшов на поміст. Світло смолоскипа сповістило його про наближення посланця, і коли хлопець кинув йому до ніг пучечок хмизинок, це не розгнівило й не здивувало делаvara. Він просто стояв наготові з карабіном у руці й пильнував, чи не ховається за цим викликом якесь підступництво. І тепер, коли Звіробій гукнув делаvara, він, швидкий, наче думка, плигнув у човник і прибрав весла. Непосида осатанів, побачивши, що йому не дали переслідувати хлопця. З гучними погрозами він підскочив до індіянина, і навіть Звіробоеві на мить стало страшно, коли він подумав, що може статися. Марч уже стиснув кулаки-молоти й насовувався з ними на Чингачгука. Всі чекали, що він ось-ось спробує звалити делаvara з ніг. Звіробій не мав сумніву, що це неминуче призведе до кровопролиття. Але навіть Непосида знітився, наразившись

на незворушний спокій вождя. Він збагнув, що такої людини неможливо покривдити безкарно. Тому весь свій гнів він спрямував на Звіробоя, гадаючи, що його можна менше боятися. Хтозна, чим закінчилася б суперечка між ними, та, на щастя, вона не встигла розпалитися.

— Непосидо, — почувся біля його плеча ніжний заспокійливий голос, — грішно сердитись, бог цього не простить. Ірокези добре поводитися з вами і не зняли вашого скальпа, хоч ви з татом самі хотіли їх оскальпувати.

Давно відомо, як лагідність утихомирює бурхливі пристрасті. До того ж Гетті своєю нещодавною самопожертвою й рішучістю завоювала до себе повагу, якої раніше ніколи не мала. Мабуть, її впливові сприяла й усім відома слабоумість, яка виключала найменший сумнів щодо чистоти намірів дівчини. А втім, хоча б які були причини, наслідки її втручання дали себе ознаки одразу ж. Замість учепитися в горлянку своєму недавньому попутникові, Непосида зненацька обернувся до дівчини й вилив перед нею усі свої жалі та кривди.

— Кривдно й образливо, Гетті! — вигукнув він. — Кривдно й образливо сидіти в буцегарні чи марно ганятися за бобрами, та ще гірше спіймати якусь звірюку у свою власну пастку, а потім бачити, як вона тікає звідти! Якщо брати на гроші, то шість першосортних шкурок попливли від нас на колодах, і це в той час, коли, щоб наздогнати їх, досить двадцяти добрих ударів веслом. Я кажу, коли брати на гроші, бо саме хлопчисько не варте бодай поганенької шкурки... Ти підвів товаришів, Звіробою, скоро дозволив такій здобичі вислизнути з моїх рук, та і з твоїх також.

Звіробій відповів йому спокійно, але так рішуче, як може собі дозволити людина не тільки безстрашна, але й свідомо власної правоти:

— Я вчинив би велику несправедливість, Непосидо, коли б діяв інакше, і ні ти й ні хто інший не має права вимагати цього від мене. Хлоп'я прибуло сюди в законній справі, й найпослідуший червоношкірий, що вештається в лісах, вважав би для себе ганьбою не поважати звання посланця. Та тепер він уже недосяжний для вас, майстре Марчу, і не варто товкти воду в ступі, сперечаючись про те, чому неможливо зарадити.

Сказавши це, Звіробій одвернувся, як людина, що вирішила не пускати слів на вітер, а Гаттер шарпнув Непосиду за рукав і повів його в "ковчег". Там вони довго сиділи й радились. Тим часом індієнин та його друг також про щось таємниче перемовлялися.

Хоч до появи зірки-гасла лишалося ще три чи чотири години, Чингачгук нетерпеливився обговорити із Звіробоем свої плани та вилити перед ним свою душу. Джуді? також заспокоїлась і уважно слухала простодушну розповідь Гетті про те, що сталося з нею по тому, як вона" ступила на берег. Сестри не боялися лісу, бо ж вирости поблизу нього й звикли щодня дивитися з озера на його пишне громаддя чи блукати в його темних хащах. Але старша сестра відчувала, що не зважилась би піти сама одна в табір ірокезів. Про Уа-та-Уа Гетті розповіла дуже небагато. Вона лише згадала про доброту та привітність делаварки і про те, як вони здибалися в лісі. Але Чингачгукову таємницю Гетті оберігала так хитро і з такою невідступністю, що не всі дівчата з

гострішим розумом могли б позмагатися з нею.

Коли Гаттер знову вийшов на поміст, розмови припинились.

Старий зібрав усіх навколо себе й коротко розповів про те, що він вважає за потрібне робити далі. Гаттер схвалив план Звіробоя залишити на ніч "замок" і шукати пристановища в "ковчезі". Він поділяв думку, що це єдиний надійний спосіб уникнути цілковитого розгрому. Раз уже дикуни взялися будувати плоти, вони неодмінно спробують захопити "замок". А пучечок скривавлених хмизинок промовисто свідчить, що вони вірять в успіх цієї спроби. Одне слово, старий гадав, що ця ніч буде критичною, і попросив усіх якнайшвидше приготуватися до того, щоб покинути "замок" принаймні на деякий час, якщо не назавжди.

Коли Гаттер замовк, усі швидко, але дбайливо заходились лаштуватися в дорогу. Дім замкнули вже описаним раніше способом; човники вивели з доку й поприпинали до "ковчега"; позносили в каюту деякі необхідні речі, що ще залишалися в будинку, загасили вогонь, і всі перейшли на судно.

Від близького сусідства прибережних горбів, порослих соснами, ніч здавалася набагато темнішою, ніж це звичайно буває на озерах. Тільки на самісінькій середині водяної поверхні тяглася ясніша смуга, тоді як усе інше губилося в кромішній пітьмі. "Замок" стояв у цій смузі, але ніч була надто темна, тож "ковчег" одплив зовсім непомітно. Ніякий спостерігач не міг би побачити судна з берега ще й тому, що воно просувалося на тлі темних горбів, які, куди не кинь оком, бовваніли по видноколу. На озерах цього краю дмуть здебільша західні вітри, але гори утворюють тут численні закрути, і часто-густо буває просто неможливо визначити справжній напрям повітряних потоків, бо він дуже швидко міняється. Це стосується головним чином легких коливань атмосфери, а не сталих вітрів. Хоча, як відомо, в горяних місцевостях та у вузьких водоймах пориви дужого вітру також бувають мінливі й непевні.

Цього разу, коли "ковчег" відчалив од помосту біля "замку", навіть сам Гаттер не наважився б сказати, в який бік дме вітер. Звичайно в таких випадках напрямок вітру визначають по хмарах, що пливуть над вершинами горбів. Але зараз увесь небосхил нагадував важкий суцільний похмурий дах. Жодного просвіту, жодної зірки, і Чингачгук уже почав не на жарт турбуватися, що його наречена не прийде на умовлене місце.

Гаттер тим часом поставив вітрило, очевидно, з єдиним наміром: одплисти якомога далі від "замку", бо залишатися поблизу нього було небезпечно. Коли вітрило напнулось і баржа стала слухатись керма, виявилось, що вітер дме на південний схід. Кращого ніхто не міг навіть бажати, і судно понад годину вільно плывло в цьому напрямі. Потім вітер перемінився, і "ковчег" стало потроху зносити в бік індіанського табору.

Звіробій з непослабною увагою стежив за кожним рухом Гаттера та Непосиди. Спочатку він не знав, чому приписати вибір напрямку— простій випадковості чи обдуманому наміру; тепер же він схилився до останнього. Гаттер чудово вивчив своє озеро, і йому легко було ввести в оману новачка, не звиклого до маневрувань на воді.

Коли він справді замислив те, що підозрював Звіробій, то було цілком ясно: не мине й двох годин, як судно опиниться за сотню ярдів од берега, саме навпроти індіанського табору. Але ще задовго до того, як "ковчег" досяг цього місця, Непосида, що трохи знав по-альгонквінськи,[43] зайшов у таємничу розмову з Чингачгуком. Про зміст цієї розмови молодий вождь одразу ж розповів Звіробоеві, який залишався холодним, щоб не сказати ворожим, свідком усього, що відбувалося в нього на очах.

— Мій старий батько і мій юний брат, Велика Сосна (так делавар охрестив Марча), бажають бачити скальпи гуронів при своїх поясах, — сказав своєму другові Чингачгук. — Для кількох скальпів знайдеться місце й на поясі Змія, і його народ шукатиме їх очима, коли він повернеться до себе в село. Недобре, коли їхні очі довго блукатимуть у тумані, вони повинні побачити те, чого шукають. Я знаю, у мого брата білі руки, він не захоче уразити навіть мертвого. Він чекатиме нас. Коли ми повернемось, він не ховатиме свого обличчя від сорому за друга. Великий Змій могіканів повинен бути гідний честі ходити стежкою війни разом з Яструбиним Оком.

— Так-так, Змію, я бачу, до чого воно йдеться. Це ім'я прилипне до мене, і колись мене зватимуть Яструбине Око, а не Звіробій. Що ж, коли людині випадає таке почесне ім'я, то вона, хоча б яка була скромна, мусить прийняти його. А про полювання на скальпи можу сказати: це відповідає твоїм звичаям, і я не вбачаю в цьому нічого поганого. Тільки не будь жорстокий, Змію, не будь жорстокий, прошу тебе. Далєбі, твоя червоношкіра гідність через це не постраждає! Щодо старого Тома, батька оцих молодих дівчат, який міг би мати в серці кращі почуття, а також Гаррі Марча, який — Сосна там він чи не Сосна, — міг би давати плоди, які більше б личили християнському дереву, то їх обох я передаю до рук блідолицього бога. Коли б не оті закривавлені палички, ніхто з вас не посмів би виступити проти мінгів цієї ночі, бо це означало б зганьбити нашу честь і нашу добру славу. Але той, хто жадає крові, не має права скаржитись, якщо вона проливається у відповідь на його заклик. І все-таки не будь жорстокий, Змію. Не починай свого звитязства одчайдушними криками жінок та плачем дітей. Поводь себе так, щоб Уа-та-Уа могла усміхнутися, а не ридала, коли зустрінеться з тобою. Тепер іди, і хай береже тебе Маніту!

— Мій брат залишиться тут на судні. Уа-та-Уа скоро вийде на берег, і Чингачгукові треба поспішати.

По цьому індіанин приєднався до двох інших співучасників замисленого походу. Спустивши вітрило, всі троє сіли в човник і відштовхнулися від "ковчега". Гаттер і Марч не сказали Звіробоеві ні про мету своєї поїздки, ні про те, чи довго їх не буде. Все це вони поклали на індіанина, який і виконав доручення з властивим йому лаконізмом. Не вдарили весла й дванадцять разів по воді, як човник пропав з очей.

Звіробій довго мудрував, поки поставив "ковчег" так, щоб його нікуди не зносило. Потім він сів на кормі й поринув у гіркі роздуми. Та незабаром до нього підійшла Джудіт, яка не проминала жодної нагоди, аби побути сам на сам з молодим мисливцем. Залишимо їх поки що удвох та помандруємо слідом за човником, який тихо підкрадався до берега.

Затіваючи свій другий напад на індіанський табір, Гаттер і Непосида керувалися тими ж мотивами, що й перше; до цього лише частково додавалося бажання помститися. Цими грубими людьми, що були цілковито байдужі до прав та інтересів червоношкірих, володіло єдине почуття — нестримна жадоба наживи. Щоправда, в перші хвилини після звільнення Непосида дуже лютився на індіанців, та скоро гнів поступився місцем давній любові до золота, якого він прагнув скорше з невгамовною жагою марнотрата, ніж з упертою зажерливістю скнари. Одне слово, тільки одвічна зневага до ворога та невисите бажання розбагатіти спонукали обох шукачів пригод так поспішно кинутись у нову авантюру проти гуронів. Вони знали, що більшість воїнів, а може, навіть і всі до ночі мають зібратися на березі поблизу "замку". Отже

Гаттер і Марч сподівалися, що неважко буде здобути скальпи беззахисних жертв. Правду кажучи, Гаттер, який сам щойно кинув напризволяще двох дочок, був певен, що в таборі немає нікого, крім жінок та дітей. На це він мимохідь натякнув у розмові з Непосидою, але постарався приховати від Чингачгука. Може, делавар про це і здогадувався, однак не прохопився й словом.

Гаттер кермував човником. Непосида сміливо зайняв пост на носі, а Чингачгук стояв посередині. Ми кажемо "стояв", бо всі троє так призвичаїлись до вертких суденець з кори, що могли стояти на весь зріст навіть у темряві. Вони тихенько підпливли до берега і безперешкодно вийшли на сушу. Потім ураз взяли свою зброю напоготів і, мов тигри, почали скрадатися до табору. Індіанин ішов попереду, а Гаттер та Марч — по його слідах, завдяки чому вони просувалися вперед майже нечутно. Хіба що трісне суха хмизина під ногою велета Непосиди або під вайлуватим Гаттером, але могіканин ступав так легко й обережно, наче зовсім не торкався землі. Перш за все вони мали розшукати багаття, що, як відомо, горіло посеред табору. Гострі очі Чингачгука нарешті помітили відблиск вогню, що ледь-ледь мрів між стовбурами дерев. То не було полум'я, то просто тліла якась головешка, чого й годилося чекати в такий пізній час, бо індіанці звичайно лягають спати і прокидаються разом з сонцем.

Скоро засвітився їм цей маяк, мисливці на скальпи пішли швидше й упевненіше. За кілька хвилин вони досягли перших куренів. Тут вони зупинилися, аби краще все роздивитись та узгодити свої дії. Темрява була така непроглядна, що можна було розрізнити лише стовбури найближчих дерев, підсвічені жаром з багаття, та безмежну листяну запону, над якою нависло безхмарне небо. Але найближчий курінь стояв зовсім поруч, і Чингачгук зважився розвідати, що в ньому є. Повадки індіанина, що наближався до місця, де можна було наразитись на ворога, нагадували гнучкі рухи кішки, коли та скрадається до пташки. Підійшовши впритул до куреня, він став навкарачки, бо вхід був надто низький і тільки так туди можна було пролізти. Перш ніж зазирнути в отвір, що правив за двері, він довго прислухався, сподіваючись почути рівне дихання поснулих людей. Але жоден звук не долинув до його чутливих ушей, і змія в людській подобі просунула голову всередину куреня достеменно так, як це робить звичайна змія, зазираючи в пташине гніздо. Ця небезпечна вихватка минулася щасливо, бо, помацавши рукою довкола, індіанин упевнився, що житло порожнє.

Так само обережно делавар обнишпорив ще кілька куренів, але й там не було ні душі. Тоді він повернувся до своїх супутників і повідомив, що гурони залишили табір. Подальший огляд ствердив цей факт, і тепер не лишалось нічого, як повернутись до човника.

Побіжно варто згадати, як ця невдача подіяла на кожного шукача пригод.

Індіанський вождь, що висів на берег з єдиною метою здобути собі воїнську славу, стояв непорушно, прихилившись плечем до дерева й чекаючи подальшого рішення товаришів. Він був пригнічений і трохи здивований, це так, але з гідністю зніс розчарування, тішачи себе солодкою надією на те, що ще мала принести йому сьогоднішня ніч. Правда, делавар більше не міг сподіватися, що, зустрівши кохану, покаже їй наочні докази своєї спритності та відваги. Зате він скоро побачить обраницю свого серця, а воїнську славу рано чи пізно все одно здобуде.

Тим часом Гаттер і Непосида, якими керувало найнищіше з усіх людських почуттів — жадоба грошей, ніяк не могли приборкати своєї злості. Вони гарячково повзали по куренях, немов надіялись знайти забуту дитину або когось із дорослих, хто, б мав нещастя безтурботно заснути; вони зганяли злість на ні в чому не повинних індіанських житлах — потрошили деякі з них на друзки й розкидали на всі боки. Вони навіть завелися лаятись і кляли один одного на всі заставки. Певно, могло б дійти до бійки, коли б не втрутився делавар, — він нагадав, якою небезпекою загрожує така необачна поведінка, й запропонував швидше повертатися на судно. Це поклато край сварці, й за кілька хвилин всі троє вже пливли назад на те місце, де сподівалися знайти "ковчег".

Як уже було сказано, невдовзі після відплиття мисливців на скальпи до Звіробоя підійшла Джудіт. Деякий час дівчина мовчала, і мисливець не мав уявлення, котра з сестер вийшла з каюти. Але скоро він упізнав багатий на переливи, виразистий голос старшої. — Яке жахливе отаке життя для жінки, Звіробою! — вигукнула вона. — Дай боже мені скоріше померти!

— Життя — хороша штука, Джудіт, — озвався мисливець, — хоч би як ми ним користувались. Але скажіть, чого б ви хотіли?

— Я була б у тисячу разів щасливіша, коли б жила ближче до цивілізованих місць, де є ферми, церкви, міста... де б мій сон уночі був солодкий і спокійний. Жити біля форту набагато краще, ніж у цьому похмурому закапелку.

— Е ні, Джудіт, я не можу так легко погодитися з вами. Якщо форти захищають нас од ворогів, то вони часто ховають за своїми стінами ворогів іншого гатунку. Не думаю, щоб для вас чи для Гетті було б добре жити в сусідстві з фортом. Я навіть сказав би, що, по-моєму, один час ви жили надто близько від нього...

Звіробій говорив, як завжди, серйозно й переконано. Темрява приховала від нього густий рум'янець, що залив щоки дівчині. Величезним зусиллям волі Джудіт стримала, дихання, яке здушило їй груди.

— А щодо ферм, — провадив далі мисливець, — то вони мають свої переваги, і є чимало людей, ладних там жити до самої смерті. Та чи варто ото займатися

розчисткою землі, коли вдвоє більше добра можна добути в лісі? Якщо ви любите свіже повітря, простір і світло, вам дадуть їх удосталь галявини та береги струмків, ну, а хто вже аж надто вибагливий в цьому, для тих існують озера. Але де на розчищених місцинах ви зустрінете справжній холодок, дзюркотливі джерельця, прудкі струмки й величаві тисячолітні дерева? Ви не знайдете їх там, зате побачите понівечені стовбури, що вкривають землю, мов надмогильні плити. Мені здається, що люди, які живуть у таких місцях, повинні завжди думати про свою смерть та про загальну неминучу погибель, спричинену не дією часу й природи, а спустошенням і насильством. Нарешті, щодо церков, то, мабуть, од них повинна бути якась користь, інакше добрі люди не стали б їх будувати. Хоч особливої потреби в них немає. Кажуть, це храми господні, але, по-моєму, Джудіт, уся земля — це храм для людей із здоровим розумом. Ні фортеці, ні церкви не роблять людей щасливішими. Крім того, в наших поселеннях усі ворогують поміж собою, а в лісах панує злагода. Фортеці й церкви завжди стоять поруч, і все-таки вони суперечать одні одним: церкви мають служити мирові, а фортеці будують для війни. Ні-ні, я віддаю перевагу лісові, тут моя й церква, поставлена природою з дерев, укритих листяною банею!

— Жінки не створені для кровопролиття, Звіробю, а йому не буде кінця, поки точиться оця війна.

— Якщо ви кажете про білих жінок, я згоден з вами — ви недалеко від істини. Та коли взяти червоношкірих скво, такі випробування їм до душі. Ніщо не може так ошчасливити Уа-та-Уа, майбутню дружину нашого делавара, як думка, що в оцю саму мить він шастає навколо табору своїх заклятих ворогів, полюючи на скальпи.

— Але ж вона жінка, Звіробю! Невже вона не тривожиться, знаючи, що її коханий наражає своє життя на смертельну небезпеку?

— Вона не думає про небезпеку, Джудіт, вона думає про славу. А коли серце сповнене таких почуттів, у ньому не лишається місця для страху. Уа-та-Уа — лагідне, ніжне, добре й веселе створіння, але вона мріє про славу не менше, ніж будь-яка з делаварських дівчат, котрих мені доводилося знати. Через годину вона повинна зустріти Змія на тому місці, де Гетті висіла на берег, і я не маю сумніву, що вона зараз хвилюється, як кожна жінка. Але вона почувала б себе незрівнянно щасливішою, коли б знала, що цієї самої миті її коханий підстерігає мінга, аби здобути собі його скальп.

— Якщо ви справді вірите в це, Звіробю, то я не дивуюсь, що ви надаєте такого великого значення природженим нахилам. Я певна — кожна біла дівчина була б у найглибшому розпачі, аби знала, що її нареченому загрожує смертельна небезпека. Гадаю, що й ви, хоча й здаєтеся завжди таким незворушним і спокійним, не могли б не тривожитись, знаючи, що ваша Уа-та-Уа в небезпеці.

— Це інша річ, Джудіт, це зовсім інша річ. Жінка надто слабка й ніжна істота, щоб наражатися на такий ризик, і мужчина повинен турбуватись про неї. Я навіть думаю, що це в однаковій мірі відповідає натурі червоношкірого й білого. Але я не маю своєї Уа-та-Уа, та, певне, й не матиму. Я проти змішання кольорів, хіба що коли йдеться про дружбу та службу.

— О, ви дивитесь на це як справжній білий! А от Гаррі Непосиді байдужісінько, хто буде його дружина — індіанська скво чи губернаторська дочка, тільки була б вона хоч трішки гарненька та вміла добре напихати його ненаситливу утробу.

— Ви несправедливі до Марча, Джудіт, дуже несправедливі. Бідолаха сохне по вас. А коли мужчина віддає своє серце такій кралі як ви, то вже ніяка ірокезька чи делаварська дівчина не присилує його зрадити це почуття. Ви можете скільки завгодно сміятися з таких людей, як Непосида і я, бо ми грубі й не вчилися по книжках, але й у нас не все тільки погане. Не треба зневажати чесне серце, дівчино, навіть коли воно не звикло до різних тонкощів, які подобаються жінкам...

— Сміятися з вас, Звіробою?! Та невже ж ви можете бодай на мить подумати, що я здатна поставити вас нарівні з Гаррі Марчем? Ні-ні, я не настільки дурна! Ніхто, ніякий чоловік чи жінка, не можуть порівняти ваше чесне серце, мужню натуру і простодушну правдивість з галасливим себелюбством, неситою зажерливістю та нелюдською жорстокістю Гаррі Марча. Найкраще, що можна сказати про нього, вже сказано в двох його прізвиськах — Непосида й Поспішака, які не означають щось вельми гарне. Навіть мій батько, хоч він і зайнятий зараз тим самим ділом, що й Гаррі, чудово розуміє різницю між вами. Я знаю напевне, бо він сам казав мені про це.

Джудіт мала вразливу й безпосередню вдачу. Вона не звикла до умовностей, які стримують вияв дівочих почуттів у цивілізованому оточенні. Її вільні й невимушені манери були далеко вищі за банальні хитрощі кокетування чи черстої, безсердечної зарозумілості. Вона навіть схопила шкарубку руку мисливця в обидві свої долоні і стисла її так палко, що неможливо було узяти під сумнів щирість її слів. Добре ще, що надмір почуттів не дав їй висловитись до кінця, бо вона б, напевне, повторила тут все, що казав їй батько: старий не тільки віддав перевагу мисливцеві перед Непосидою, але навіть з властивою йому одвертою грубістю порадив дочці відмовитись од Марча і вийти заміж за Звіробоя. Джудіт зроду не сказала б про це будь-якому іншому чоловікові, але безхитра простота Звіробоя викликала в неї безмежну довіру. Однак вона обірвала себе на півслові, квапливо випустила юнакову руку і знову прибрала холодного, стриманого вигляду, що, звісно, більше личив її статі й природженій скромності.

— Дякую вам, Джудіт, дякую від щирого серця, — відповів мисливець; скромність не дозволила йому витлумачити в приємному для себе світлі слова та вчинки дівчини. — Дякую вам, коли все, що ви сказали, правда. Гаррі — мужчина показний, він як найвища сосна на оцих горах, і не дарма Змій прозвав його так. Проте одним подобається зовнішня краса, а іншим — тільки гарна поведінка. Гаррі вже має одну з цих переваг, і від нього самого залежить здобути й другу або... Тс-с-с!.. Це голос вашого батька, дівчино, і, здається, він на щось сердитий.

— О господи, коли вже настане кінець цим жахливим сценам! — вигукнула Джудіт, уткнувши лице в коліна й затуляючи руками вуха, щоб не чути брутальної лайки, яка долітала з темряви. — Іноді мені хочеться зовсім не мати батька!

Це було сказано з великим болем. Невідомо, що могло б вихопитися в неї наступної миті, якби раптом не почувся ласкавий, ніжний голос.

— Джудіт, мені треба було б прочитати одну главу з біблії татові й Непосиді,— наївно сказала Гетті, хоч відчувалося, що вона дуже налякана, — це б їх стримало від нової поїздки в такій страшній справі... Покличте їх сюди, Звіробоею, скажіть їм, що дуже добре буде для них обох, якщо вони повернуться й вислухають мої слова.

— Ах, бідолашна Гетті, ви погано знаєте, що таке жадова золота й жадова помсти, коли вірите, ніби вони так легко відмовляться від своїх замірів! А все-таки в них там щось скоїлось, Джудіт. Ваш батько й Непосида гарчать, мов ведмеді, а юний індіанський вождь чомусь мовчить. Я не чую його бойового кличу, що мав пролунати над горами, як це належить в разі перемоги.

— Може, небесне правосуддя покарало Чингачгука, і його смерть врятувала життя багатьом безневинним.

— Ні-ні, якщо такий закон, то постраждати мусив не лише Змій. Безперечно, до бійки в них не дійшло. Скидається на те, що в таборі нікого не виявилось, і вони повертаються, піймавши облизня. Через те Непосида й гарчить, а Змій мовчить.

В цю мить вони почули, як у човнику гупнуло весло: Марч з досади забув про всяку обережність. Тепер Звіробій упевнився — його здогад правильний.

Завдяки тому, що вітрило було спущене, "ковчег" не віднесло далеко. Через кілька хвилин мисливець почув притишений, спокійний голос Чингачгука, який підказував Гаттерові, куди слід стернувати. Незабаром човник причалив до баржі, і шукачі пригод зійшли на борт. Ні Гаттер, ні Непосида не зронили жодного слова про те, що їх спіткало. Тільки делавар, проходячи повз свого друга, стиха кинув: "Вогнище погашено". Хоч у буквальному розумінні це й не відповідало дійсності, проте Звіробоеві все стало ясно.

Постало питання, що робити далі. Після короткої наради Гаттер вирішив, що найрозумніше буде цілу ніч пересуватися по озеру: так легше уникнути раптового нападу. Далі він заявив, що вони з Марчем ляжуть спати, щоб винагородити себе за безсонну ніч, проведену в полоні. Вітер не стихав, тому вирішили плисти просто вперед, аж поки "ковчег" наблизиться до протилежного берега.

Домовившись про це, звільнені бранці допомогли напнути вітрило, а потім розляглися на сінниках, полишивши Звіробоеві та Чингачгукові кермувати баржею. Молодий мисливець і делавар радо пристали на це, бо, чекаючи побачення з Уа-та-Уа, вони і не думали спати. Друзів анітрохи не засмутило те, що Джудіт і Гетті теж залишились на палубі.

Якийсь час баржа скоріш дрейфувала, ніж пливла, попід західним берегом, підштовхувана легенькими подувами південного вітер-ця. Швидкість судна не перевищувала двох миль на годину, але юнаки розуміли, що й цього достатньо: "ковчег" пливе в потрібному їм напрямку, і вони встигнуть вчасно прибути на місце зустрічі.

До дівчат друзі не заговорювали. Тільки коли-не-коли обмінювалися між собою двома-трьома словами, та й то лише про те, як визволити Уа-та-Уа. Зовні делавар здавався цілком спокійним, хоч насправді з кожною хвилиною хвилювався більше й більше. Звіробій стояв біля стерна, скеровуючи баржу якомога ближче до берега. Це

дозволяло триматися в тіні, що падала від лісу, й водночас давало змогу помітити найменші ознаки нового індіанського пристановища на березі. В такий спосіб вони обігнули низький мис і попливли вже затокою, на півночі якої саме й було умовлене місце. До нього залишалося не більше чверті милі, коли Чингачгук мовчки підійшов до свого друга і показав рукою прямо вперед. Невеличке багаття горіло якраз там, де кінчались кущі, що облямовували південний берег мису. Отже, не лишалося сумніву, що індіани зненацька перенесли свій табір на те саме місце, де Уа-та-Уа призначила побачення.

РОЗДІЛ XVI

Спішиш в долину день при дні,

Де квіти, й сонце гріє,

І ніжним голосом мені

Шепочеш казку-мрію.

Вордсворт

Це відкриття було надзвичайно важливе для Звіробоя та його друга. По-перше, існувала реальна загроза, що, прокинувшись і помітивши новий табір індіанів, Гаттер і Непосида ще раз спробують вчинити на нього напад. По-друге, зростала небезпека в разі висадки на берег, де на них мала чекати Уа-та-Уа. І, нарешті, зміна ворогом позицій могла спричинитися до всіляких несподіванок.

Делавар розумів, що час побачення наближається, і тому вже не думав про воїнські трофеї. Передусім він домовився з своїм другом про те, що не слід будити Гаттера й Непосиду, бо ті могли порушити всі їхні плани.

"Ковчег" просувався вперед дуже повільно, й потрібно було принаймні чверть години, щоб досягти коси. Отже друзі мали доволі часу не роздуми. Певні, що блідолиці й досі сидять собі в "замкові", й бажаючи сховати від них своє багаття, індіани розклали вогонь аж на південному кінці мису. Тут його так щільно затуляли густі кущі, що навіть Звіробій, повертаючи баржу то вправо, то вліво, раз у раз губив його з очей.

— Одне добре є в тому, що вони розташувалися так близько до води, Джудіт, — сказав мисливець, маневруючи судном. — Очевидно, мінги гадають, що ми сидимо вдома, і наша поява з цього боку буде для них цілковитою несподіванкою. Яке щастя, що Гаррі Марч і ваш батько сплять, інакше б вони знову подалися здобувати скальпи! Бачите, кущі знову насуваються на вогонь... а тепер його вже зовсім не видно.

Звіробій трохи почекав, аби впевнитись, що "ковчег" нарешті підплив до потрібного місця, далі подав умовний сигнал, і Чингачгук кинув якір та спустив вітрило.

Місце, де тепер стояв "ковчег", мало свої переваги і свої невігоди. Багаття ховалося за прибережною крутизною, і до берега, мабуть, було трохи ближче, ніж бажано. Однак уже трохи далі озеро враз глибшало, а за тих обставин, які склалися для мешканців "ковчеха", краще було триматися мілководдя. Крім того, Звіробій гадав, що на відстані кількох миль довкола немає жодного плоту; і хоч у темряві здавалось, що дерева звисають майже над самісінькою баржею, до неї нелегко було добратися без човна. Густа пітьма, що панувала поблизу лісу, давала надійний захисток, і треба було

тільки не зчиняти шуму, аби уникнути небезпеки нападу. Все це Звіробій розтлумачив Джудіт і пояснив, що вона має робити на випадок тривоги. Він вважав, що Гаттера й Непосиду слід розбудити тільки в разі нагальної потреби.

— Тепер, Джудіт, ми з вами в усьому порозумілися, а мені й Змієві час сідати в човна, — сказав на закінчення мисливець. — Щоправда, зірки ще не видно, але скоро вона зійде, хоч нам навряд чи пощастить розгледіти її крізь хмари. А втім, Уа-та-Уа кмітлива дівчина, вона здатна бачити не тільки те, що лежить у неї перед носом. Запевняю вас, вона не спізниться ні на хвилину і ні на крок не збочить з правильної стежки, якщо тільки підозріливі бродяги-мінги не сполошилися та не надумали використати дівчину як принаду для нас або не запроторили її кудись, щоб схилити її серце на бік гуронського, а не делаварського чоловіка.

— Звіробою, — серйозним голосом перебила його дівчина, — те, що ви затіяли, дуже небезпечно. Чому вам неодмінно треба встрявати у це?

— Як то чому? Адже ви знаєте, що ми хочемо викрасти Уа-та-Уа, Змієву наречену, дівчину, з якою він мріє побратися, тільки-но ми повернемось назад до його племені.

— Все це обходить лише делавара. Ви ж бо не збираєтесь побратися з Уа, ви ж бо не заручені з нею. Навіщо двом важити своїм життям і волею, коли й один чудово може все зробити?

— А, тепер я розумію вас, Джудіт, так, тепер я починаю розуміти, до чого ви хилите. По-вашому, раз Уа-та-Уа не моя, а Змієва наречена, то це обходить тільки його, а якщо він здатен сам веслувати човном, то нехай і їде одинцем визволяти дівчину? Але ж ви забуваєте, що ми саме заради цього й прийшли на озеро, і не вельми гарно було б з мого боку відступатися тільки тому, що діло виходить важкеньке. А потім, якщо для деяких людей, особливо для молодих жінок, багато важить кохання, то для декого й дружба чогось та варта. Смію сказати, що делавар сам здатен веслувати човном, сам здатен викрасти Уа-та-Уа і, мабуть, залюбки зробив би все це без мене. Але йому гай-гай як нелегко одному боротися з перешкодами, уникати засідок і битися з дикунами, водночас захищаючи свою кохану, якщо біля нього не буде відданого друга, хоч цим другом і є лише така людина, як я. Ні-ні, Джудіт, ви самі не кинули б у таку мить людину, яка покладається на вас, і, отже, не вправі вимагати цього від мене.

— Боюсь... ви маєте слухність, Звіробою. Та все одно мені не хочеться, щоб ви йшли. Обіцяйте принаймні хоч одне: не довіряйте дикунам і не робіть там більше нічого, тільки звільніть дівчину. Для першого разу досить буде й цього.

— Боронь вас боже, дівчино! Можна подумати, що це говорить Гетті, а не розумна й хоробра Джудіт Гаттер! Але страх робить мудрих нерозумними й сильних слабкими. Так, я на кожному кроці бачу докази цього. Що ж, любо мені чути, Джудіт, що ви так хвилюєтеся за ближнього, і я завжди казатиму, що ви добра й чутлива дівчина, хоч би які безглузді плітки поширювали про вас ті, хто заздрить вашій вроді.

— Звіробою! — хапливо перебила його Джудіт, майже задихаючись од хвилювання. — Невже ви вірите всьому, що плетуть про бідну дівчину, в якій немає матері? Невже злий язик Гаррі Непосиди може безкарно занапастити моє життя?

— Ні, Джудіт, це не так. Я сам казав Непосиді, що негоже мужчині лихословити за спиною в дівчини, коли не щастить прихилити її до себе чесними засобами, і що навіть індіанин не розпустить язика, коли йдеться про добре ім'я молодої жінки.

— Він би не робив цього, якби я мала брата! — вигукнула Джудіт, і очі запалали їй вогнем. — Але знаючи, що єдиний мій захисник — старий дідуган, він розперезався.

— Не зовсім так, Джудіт, не зовсім так. Кожен чесний чоловік, брат він чи навіть геть чужий, заступиться за таку дівчину, як ви, коли її хтось ославлятиме. Непосида справді хоче одружитися з вами, і якщо він іноді лайне трохи вас, то тільки через ревності й більше ні через що. Усміхніться до нього, коли він прокинеться, потисніть руку хоча б наполовину так міцно, як нещодавно потисли мені,— і, присягаюсь життям, бідолаха забуде все на світі, крім вашої вроди. Сердиті слова не завжди йдуть від серця. Частіше їх породжує голодний шлунок. Випробуйте Непосиду, Джудіт, коли він прокинеться, і побачите всю силу своєї усмішки.

Звіробій засміявся своїм безгучним сміхом, потім сказав зовні незворушному, а насправді глибоко схвилюваному Чингачгукові, що вже готовий вирушати. Поки мисливець спускався в човника, дівчина стояла непорушно, мов скам'яніла, поринувши в думки, які викликали в неї слова й поведінка її співрозмовника. Простота Звіробоя цілковито спантеличила її. У своєму вузькому товаристві Джудіт таки вміла приборкувати чоловіків, але цього разу сама піддалася раптовому сердечному поривові, забувши про будь-який розрахунок. Ми не будемо заперечувати, що деякі з роздумів Джудіт труїла неабияка гіркота, хоч тільки в наступних розділах нашої оповіді можна пояснити, наскільки заслужені й наскільки гострі були її страждання.

Чингачгук і його блідолиций друг вирушили в свій небезпечний, важкий похід з таким спокоєм і обачністю, які зробили б честь навіть досвідченим воїнам, учасникам двадцяти воєнних кампаній. Індіанин став на носі човника, а Звіробій орудував веслом на кормі. Отже делавар повинен був перший зійти на берег і, звісно, перший зустріти свою кохану. Мисливець без заперечень став на свій пост, але мовчки подумав, що людині, котра поставила на карту так багато, як поставив індіанин, може виявитися не під силу кермувати суденцем так само спокійно й розсудливо, як тому, хто зберігає цілковиту владу над своїми почуттями. З тієї самої хвилини, як наші юні шукачі пригод залишили "ковчег", вони своєю поведінкою нагадували двох добре намуштрованих солдатів, котрим уперше доводиться виступати проти справжнього ворога. Досі Чингачгукові ще ніколи не випадало стріляти в людину. Щоправда, прибувши на озеро, індіанин кілька годин блукав навколо ворожого табору, а пізніше, як ми розповідали в попередньому розділі, навіть зважився пробратися в нього, але обидві ці спроби не дали жодних наслідків. Тепер же належало або домогтися надзвичайно важливого результату, або ж зазнати ганебної поразки. Від цього походу залежало, чи опиниться Уа-та-Уа на волі, а чи й надалі зостанеться бранкою. Одне слово, це був найперший бойовий виступ двох молодих і честолюбних лісових воїнів.

Замість того щоб одразу плисти до коси, що була за якусь чверть милі від "ковчеха", Звіробій спрямував човника на середину озера, аби зайняти позицію, з якої можна було

б наближатись до берега, маючи ворога тільки перед собою. До того ж місце, де висідала Гетті й де Уа-та-Уа обіцяла зустріти друзів, було аж у самому кінці довгастого мису. Коли б наші шукачі пригод не вдалися до цього маневру, їм довелося б огинати попід самісіньким берегом майже всю косу. Необхідність такого заходу була цілком очевидна, і Чингачгук спокійно веслував далі, хоч Звіробій обрав напрям, не порадившись з ним, і цей напрям заводив делаvara в геть інший бік, а не туди, куди гнало його нетерпеливе бажання. Проте вистачило кількох хвилин, щоб човник одплив на потрібну відстань. Тут друзі, неначе змовившись, покинули веслувати, й суденце скоро зупинилось.

Темрява, здавалось, ще погустішала, але з того місця, де опинилися наші герої, все-таки можна було розрізнити обриси гір. Та марно делавар повертав голову на південь, сподіваючись уздріти жадану зірку. Хоч хмари край небосхилу трішечки розійшлися, важка запона щільно вкривала решту неба.

Як свідчив знайомий ландшафт, десь попереду, за якихось тисячу футів, тяглася низька коса. "Замок" ховався в мороці, й від нього не долинали ані найменшого звуку, — може, завдяки відстані в кілька миль, а може, просто тому, що туди ще ніхто не встиг пробратись. Хоч до "ковчега" було, певне, ближче, ніж до коси, він теж залишався невидимий: прибережна тінь геть поглинула судно.

Друзі півголосом почали радитись, бажаючи визначити, котра може бути година. Звіробій вважав, що до сходу зірки лишається ще кілька хвилин, а його нетерплячому другові здавалося, ніби вже страшенно пізно і його наречена давним-давно чекає їх на березі. Делавар, звісно, узяв гору в цій суперечці, і Звіробій погодився плисти до місця зустрічі. Тепер, щоб керувати човником, вимагалось максимум уміння й остороги. Без найменшого плюскоту весла то здіймалися в повітря, то поринали в воду.

Ярдів за сто від берега Чингачгук поклав весло й узяв карабін. Підпливши ближче до смуги суцільної темряви, яка оперізувала ліс, вони помітили, що збилися надто на північ і треба змінити курс. Тепер здавалося, ніби суденце лине само, з волі якогось інстинкту, — такі обережні й цілеспрямовані були всі його рухи. Нарешті човник тернувся дном об прибережну рінь. Це було те саме місце, де минулої ночі причалювала Гетті й звідки її голос востаннє чули з "ковчега".

Понад берегом тяглася вузька прибійна смужка, але майже скрізь до води звисали кущі, якими кінчався ліс.

Чингачгук ступив на відмілину й обережно пройшовся по ній ліворуч та праворуч од човна на чималеньку відстань. Для цього йому довелося місцями брести по коліна в воді. Але пошуки ці не привели його до Уа-та-Уа.

Вернувшись назад, він застав свого друга також на березі. Вони знов почали стиха радитись, і делавар висловив побоювання, чи не помилилися, бува, вони щодо місця зустрічі. А Звіробій доводив, що ще не настав призначений час. Раптом він затнувся на півслові, схопив Чингачгука за руку, примусив його обернутись до озера й показав пальцем кудись вище горбів. Там, за вершинами, хмари трохи розійшлися, і між соснового гілля яскраво сяяла вечірня зоря. Це був дуже приємний знак, і юнаки,

спершись на карабіни, нашорошили вуха, сподіваючись почути наближення кроків. Аж ось вони вловили чийсь голоси, в які впліталися стримане дитяче лементування та низький, але приємний сміх індіанських жінок. Все це підказувало друзям, що табір зовсім близько, бо американські індіани звикли до обережності й рідко коли розмовляють на повен голос. Вогняні бліки, виграючи на нижніх гілках дерев, свідчили про те, що в лісі горить багаття. Але звідти, де стояли два друга, важко було визначити відстань до нього. Кілька разів їм здавалося, ніби хтось наближається до умовного місця зустрічі, та то була або слухова омана, або ж людина, яка справді відходила від багаття, повертала назад, не досягши берега.

Так, в напруженому чеканні й тривозі, сплило чверть години. Потім Звіробій запропонував об'їхати човником мис і, зупинившись там, звідки видно індіанський табір, спробувати з'ясувати, де ж Уа-та-Уа. Проте делавар рішуче відмовився рушити з місця, посилаючись на те, що дівчина буде в розпачі, коли прийде на побачення і не застане його. Відчувши, що друг має рацію, Звіробій погодився з ним і взявся сам зробити розвідку навколо мису. Делавар залишався у прибережних зарослях. Домовившись про це, вони розійшлися.

Ставши на кормі човника, Звіробій відштовхнувся від берега так само безшумно й обережно, як і причалив сюди. Годі було й придумати зручніший спосіб розвідки. Кущі утворювали надійне укриття, завдяки чому відпадала потреба надто ухилитися в озеро. Обриси коси дозволяли обплисти її з трьох боків, а човник линув так тихо, що жоден сплеск не міг потривожити ворога. Найдосвідченіша й найобережніша нога ризикує зашарудіти опалим листом чи хруснути сухою хмизиною, зате човник з кори летить по дзеркальній поверхні води, наче птах.

Звіробій вже перетинав уявну лінію між "ковчегом" і табором, коли помітив одблиск багаття. Це сталося так раптово й несподівано, що він навіть злякався, чи не надто необачно з його боку підпливати так близько до вогню. Але наступної миті він збагнув, що поки індіани залишатимуться в освітленому колі, вони, звісно, його не помітять. Дійшовши цього висновку, він обрав зручну схованку, зупинив човника й почав свої спостереження.

Незважаючи на всі наші старання, нам не пощастило в усій повноті розкрити читачеві вдачу цієї незвичайної людини, якщо доводиться повторювати тут, що при всьому своєму незнанні світу та простодушності, Звіробій володів самотнім і сильним поетичним відчуттям. Він любив ліси за їхню прохолоду, за їхню величаву самотину та безкраїсть. Він рідко коли проходив через них, не зупинившись, аби помилуватися якимсь особливо чарівним куточком, і це давало йому втіху, хоч він і не пробував угадати її причини. Тож не дивно, що й зараз мисливець замилювався сценою, яка відкрилася його очам. Звіробій навіть забув на якийсь час, чого він сюди прийшов. Для повнішого враження змалюємо її нашим читачам.

Човник стояв при самому вході в довгу природну алею, утворену кущами та деревами, які тяглися край берега; ця алея давала змогу бачити все, що робилося в таборі, й саме крізь неї вперше було помічено вогник з "ковчегу". Індіани зовсім

недавно розташувалися на новому місці й, закінчуючи господарські справи, ще не розійшлися по своїх куренях. Велике багаття було й джерелом світла, й огнищем, на якому готувалися невибагливі індіанські страви. Саме в цей час у вогонь і підкинуто оберемок сухого хмизу, й високе яскраве полум'я шугнуло в нічну пітьму. З мороку виступило величезне склепіння лісу, а на вьому просторі, зайнятим табором, стало так видно, наче там засвітили сотні свічок.

Метушня потроху вляглася, і навіть найненажерливіше дитя встигло наїстися донесхочу. Одне слово, настав час відпочинку й загального неробства. Мисливці та рибалки повернулися з багатою здобиччю. Їжі було вдосталь, а що в дикому побуті це найголовніше, то почуття цілковитого задоволення відтіснило геть усі інші турботи.

Звіробій з першого погляду завважив, що багатьох воїнів немає. Однак його знайомий, Розчахнутий Дуб, був тут. Він поважно сидів на задньому плані картини, яку з захопленням намалював би Сальватор Роза.[44] Темне обличчя дикуна сяяло не так від полум'я багаття, як від внутрішнього задоволення. Він показував іншому гуронові одного з слонів, що викликали справжню сенсацію серед його народу. Хлопчик з тупою цікавістю зазирає йому через плече, доповнюючи центральну групу. Трохи далі вісім чи десять воїнів лежали на землі або сиділи, притулившись спинами до стовбурів дерев, мов живе втілення лінивого спокою. Зброю вони тримали напохваті: вона або стояла тут же, коло дерев, або ж була мляво затиснута в руках.

Але Звіробоеву увагу заповонила група, що складалася з жінок та дітей. Певне, тут зібралися всі жінки табору, і, ясна річ, коло них крутилися молодики. Жінки, як звичайно, сміялися й балакали між собою, проте людина, обізнана із звичаями цього народу, могла помітити, що в таборі не все гаразд. Більшість молодих жінок була начебто в доброму гуморі, але одна стара відьма похмуро й насторожено сиділа осторонь, і Звіробій миттю збагнув, що вона виконує якийсь неприємний обов'язок, покладений на неї вождями. Що то був за обов'язок, він, звичайно, не знав, але вирішив, що йдеться про котрусь із дівчат, бо для таких доручень призначають старих жінок.

Звіробій нетерпляче й стурбовано шукав очима Уа-та-Уа. Її ніде не було видно, хоч багаття осявало чималу площину. Кілька разів мисливець здригався, бо йому вчувався сміх делаварки, але то його вводила в оману ніжна милозвучність, властива голосам індіанських жінок. Та ось стара ірокезка заговорила голосно й сердито, і тільки тоді мисливець помітив у затінку дерев дві чи три темні постаті, до яких, очевидно, зверталася з докором стара і які слухняно підійшли ближче до багаття. Перший виступив з темряви молодий воїн, а слідом за ним—дві жінки; одна з них була юна делаварка. Тепер Звіробоеві все стало ясно: за дівчиною наглядали, — можливо, її молода супровідниця і, напевне, ота стара відьма. Юнак, очевидно, був залицяльником Уа-та-Уа або її подруги. Зважаючи на близьку присутність людей, які могли виявитись друзями полонянки, гурони вирішили не спускати з неї очей. Поява на озері невідомого червоношкірого ще дужче насторожила їх, і тому Уа-та-Уа не пощастило втекти від своєї сторожі, аби вчасно прибути на побачення.

Звіробій спостеріг, що дівчина непокоїться, бо вона кілька разів поглядала крізь листя дерев на небо, мов сподівалася побачити там зірку, нею ж самою обрану за умовний знак. Та всі її старання були марні й, ще трохи погулявши з удаваною байдужістю по табору, обидві дівчини попрощалися з кавалером і приєдналися до жіночого гурту. Слідом за ними стара ірокезка й собі посунула ближче до вогню, — певний доказ того, що досі вона була заклопотана виключно наглядом за делаваркою.

Перед Звіробоем постало нелегке питання. З одного боку, він добре знав, що Чингачгук нізащо не погодиться повернутися на "ковчег", не зробивши якоїсь одчайдушної спроби звільнити свою кохану, й великодушність спонукала мисливця допомогти в цьому другові. За деякими ознаками, жінки в таборі вже збирались облягатися. Залишаючись на місці, Звіробій при світлі багаття міг би легко примітити, в якому курені чи під яким деревом ляже Уа-та-Уа, — потім це стане у великій пригоді. Але з другого боку, якщо він надто забариться, Чингачгукові може ввірватися терпець, і він вчинить якусь необачність. Звіробій уже навіть побоювався, що ось-ось на задньому плані картини замаячить темна постать делавара, який крадеться, мов тигр до худоби. Ретельно обміркувавши все це, мисливець вирішив, що ліпше буде повернутися до друга й остудити його запал своїм спокоєм та витримкою. На виконання цього плану пішло не більше двох хвилин, і човник пристав до прибійної смуги через десять чи п'ятнадцять хвилин після того, як відчалив од неї.

Всупереч своїм побоюванням, Звіробій застав індіанина на тому ж самому місці. Чингачгук не полишав його ні на мить, боячись, що наречена може з'явитися сюди в його відсутність. Звіробій коротко розповів делаварові про все, що бачив у таборі.

Призначаючи стрічу на піщаній косі, Уа-та-Уа сподівалася, що їй пощастить непомітно втекти з старого табору й, уникнувши сторонніх очей, прийти на умовлене місце. Несподівана зміна стоянки зруйнувала всі її плани. Тепер, аби якось собі зарадити, треба було пильнувати та пильнувати. Стара ірокезка, приставлена наглядати за Уа-та-Уа, теж непокоїла друзів. Все це довелося похапцем обговорити, перш ніж склалося остаточне рішення. Не балакаючи зайвого, юнаки взяли: ся до діла.

Поставивши човника таким чином, що Уа-та-Уа неодмінно помітила б його, якби прийшла на місце побачення, перш ніж вони повернуться, Звіробій та Чингачгук перевірили свою зброю і рушили в ліс. Весь мис, що клином врізався в озеро, займав близько двох акрів.[45] Половину його захопили тепер під табір ірокези. Тут росли переважно дуби. Як це звичайно буває в американських лісах, високо вгору здіймалися голі стовбури без гілок, і тільки аж там розлягалися густі пишнолисті крони. Внизу, коли не брати до уваги прибережних кущів, рослинність була вельми бідна, зате дерева стояли багато щільніше, ніж у тих місцевостях, де вже встигла погуляти сокира. Голі стовбури пнулися до неба, мов височенні, прямі, грубо обтесані колони, на які спиралося листяне склепіння. Грунт був доволі рівний, тільки десь посередині здіймався невеличкий горбик, що ділив мис на північну та південну частини. Саме на південній частині гурони й розклали багаття, аби сховатися за горбком од ворогів, які, на їхню думку, досі перебували в "замкові", а "замок", як відомо, стояв значно

північніше. Струмок, що стікав з поближніх горбів, проточив собі шлях аж до південного боку мису. Цей струмок протікав трохи на захід од табору й уливався в озеро майже поруч з багаттям. Наскільки дозволяли обставини, Звіробій спостеріг усі ці особливості місцевості й розповів про них своєму другові.

Читаць зрозуміє, що невеличкий пагорок, який випинався за індіанським табором, неабияк сприяв непомітному просуванню наших героїв. Він заважав світлові багаття розливатися прямо над землею, й через те лівий фланг позиції, що положисто збігав до самої води і не був захищений цим прикриттям, також залишався у пільмі. Ми сказали "не захищений", хоч це не зовсім точне визначення, бо насправді пагорок за куреннями й багаття не давали захисту лише індіанам, зате добре прислужувались тим, хто зараз крався до табору. Звіробій вирішив, що не слід виходити з кущів навпроти човника: цей шлях надто швидко вивів би їх на освітлений простір, бо горбок не підступав до самої води. Тому друзі рушили понад берегом на північ і дійшли майже до того місця, звідки починалася коса. Так вони опинилися на положистому схилі, де панував ще непроглядніший морок.

Виборсавшись із кущів, друзі зупинилися, щоб з'ясувати обстановку. За пагорком досі палахкотіло багаття, осяваючи верхівки дерев. Тремтливі бліки виглядали вельми мальовничо, але спостерігачам вони заважали. Та все-таки заграва від багаття робила друзям деяку послугу: яскраво освітлюючи передній план картини, вона виставляла напоказ дикунів, ховаючи за темним тлом їхніх супротивників. Користаючись з цього, юнаки почали наближатися до вершини пагорка. Звіробій сам наполіг на тому, що йтиме попереду: він побоювався, як би делавар, засліплений пристрастю, чогось не накоїв. Знадобилося не більше хвилини, щоб досягти підніжжя невисокого схилу, й отут настала найкритичніша мить. Тримаючи рушницю так, аби мати її весь час наготові й разом з тим не дуже вистромляти вперед дуло, мисливець з надзвичайною обережністю переставляв ноги, аж поки нарешті зійшов доволі високо й міг зазирнути по той бік пагорка, вистромивши на світло саму лише голову. Чингачгук завмер коло нього, й обидва пильно почали роздивлятися, що діється в таборі. Однак, бажаючи зостатись непоміченими для якогось гулящого індіанина, вони стали з затіненого боку за стовбур величезного дуба.

Тепер перед Звіробоем знову відкрився табір, але з протилежного боку. Темні постаті, які він помітив з човника, були на вершині пагорка всього лише за кілька кроків од нього. Так само яскраво палало багаття. Довкола нього на колодках сиділо тринадцять воїнів; серед них були й ті, яких мисливець бачив раніше. Вони про щось жваво гомоніли, передаючи з рук у руки фігурку слона. Перше захоплення дикунів трохи вже спало, й тепер вони силкувалися з'ясувати, чи справді існує на світі така дивовижна тварина, а коли так, то де вона ведеться і що їсть. Міркування цих дітей природи були такі ж правдоподібні, як добра половина наукових гіпотез, тільки багато дотепніші. Втім, хоч як помилялися індіани в своїх здогадах та висновках, не можна не відзначити тієї старанності й глибокої уваги, з якими вони обговорювали це питання. В цей час вони забули про все інше, й нашим шукачам пригод випав найсприятливіший

момент непомітно наблизитись до табору.

Приблизно на півдорозі між вогнищем і Тим місцем, де стояв Звіробій, щільним кружком сиділи жінки. Відстань між ірокезькими воїнами й дубом, за яким ховалися юнаки, не перевищувала тридцяти ярдів. До жінок було в два рази ближче. Отже, треба було зберігати надзвичайну обережність і не викликати ані найменшого шереху. Жінки перемовлялися грудними, стриманими голосами, але глибока лісова тиша доносила до друзів цілі уривки з їхніх розмов. Легковажний дівочий сміх долинав аж до човника. Звіробій відчув, як дроз пробіг по тілу його друга, коли той уперше почув солодкі звуки, що зривалися з повних уст делаварки. Мисливець навіть поклав руку на плече індіанині, ніби благаючи його набратись терпіння. Але тут розмова повернула на серйозніше, й обидва витягли шиї, аби краще все чути.

— Гурони мають ще й не таких дивних звірів, — зневажливо кинула одна дівчина, бо в колі жінок, як і серед чоловіків, розмова крутилася довкола слонів. — Нехай делавари чудуються з цієї тварюки, але жоден гурон завтра вже не згадає про неї. Наші хлопці миттю вистрілили б цього звіра, аби він насмілювався підійти до наших вігвамів!

Слова ці, по суті, були звернені до Уа-та-Уа, хоч сказано було їх з удаваною скромністю та лагідністю, — дівчина навіть не підвела очей.

— Делавари не пустили б таких звірів у свою країну, — заперечила Уа-та-Уа. — В нас ніхто не бачив навіть їхніх зображень. Наші хлопці прогнали б геть і самих звірів, і їхні зображення!

— Делаварські хлопці! Та все ваше плем'я — самі жінки. Навіть олені спокійно пасуться, коли чують, що до них наближаються ваші ловці. Хто коли чув ім'я молодого делаварського воїна?

Ірокезка промовила це з дружнім усміхом, але разом з тим досить ущипливо. Відповідь Уа-та-Уа посвідчила, що стріла влучила в ціль.

— Хто чув ім'я юного делавара? — перепитала вона. — Сам Таменунд, хоч тепер він старий, як сосни на горбах, як орли, що ширяють у небі, був колись молодий. Його ім'я чули всі від берегів Великого Солоного Озера[46] до Солодких Західних Вод.[47] А рід Ункасів? Де ще можна знайти такий, хоч блідолиці переорали їхні могили й потоптали ногами їхні кістки! Хіба орли літають так високо? Хіба олені бігають так прудко? Хіба пантера буває така смілива? Хіба цей рід не має юного воїна? Нехай гуронські дівчата розплющують ширше очі, й вони побачать такого воїна. Чингачгук стрункий, як молодий ясен, і міцний, як горіх.

Коли дівчина, вживаючи звичні для індіанців образні звороти, сказала своїм співрозмовницям, мовляв, нехай вони розплющують ширше очі, то побачать делавара, Звіробій штурхнув свого друга пальцем у бік і зайшовся щирим, добродушним сміхом. Індіанин лише осміхнувся, бо слова ораторки були надто приємні для нього, а голос надто солодкий, щоб його міг розсмішити цей справді комічний збіг. Промова, виголошена делавар-кою, викликала заперечення, які перейшли в палку суперечку. Але учасниці цієї суперечки не дозволяли собі тих грубих окриків та жестів, якими часто грішать представниці прекрасної статі в так званому цивілізованому суспільстві.

В самому розпалі цієї сценки делавар змусив свого друга присісти й видобув з горлянки звук, до того схожий на цокотіння маленької американської вивірки, що навіть Звіробоеві здалося, ніби то залементувало одне з тих крихітних звірят, які перестрибували з гілки на гілку в нього над головою. Цей звук був такий звичний у лісі, що ніхто з гуронів не звернув на нього жодної уваги. Зате Уа-та-Уа враз замовкла й сиділа тепер, мов скам'янівши. Однак їй не стало витримки, щоб не повернути голови. Вона почула сигнал, яким коханий часто викликав її з вігвама на таємне побачення, і це цокотіння зворушило її так само, як у країні пісень зворушують дівчат серенади.

Тепер Чингачгук не мав сумніву, що Уа-та-Уа знає про його присутність, і сподівався, що вона діятиме сміливіше й рішучіше, аби допомогти йому визволити її з полону.

Тільки-но відлунав сигнал, Звіробій знову випростався і, хоч йому були незнайомі тонкощі, доступні тільки закоханим, він одразу ж помітив, як різко змінилася поведінка дівчини. Для годиться вона ще сперечалася, але вже, без натхнення й без винахідливості, добровільно складаючи словесну зброю і ніби спокушаючи супротивниць можливістю легкої перемоги. Щоправда, раз чи два природжена дотепність підказала їй докази, які викликали сміх і дали їй миттєву перевагу. Але ці пустотливі вихватки були їй потрібні тільки для того, щоб приховати справжні почуття і зробити природнішою свою поразку в очах переможниць. Нарешті жінки потомилися і встали всі разом, аби розійтися по куренях. Тільки тепер Уа-та-Уа наважилась повернути обличчя у той бік, звідки пролунав сигнал. При цьому рухи її були цілком невимушені: вона потяглася і позіхнула, ніби її знемагав сон. Знову почулося цокотіння вивірки, й тепер дівчина зрозуміла, де ховається її коханий. Але вона стояла біля багаття, в колі яскравого світла, а Чингачгук та Звіробій причаїлися в темряві, тому їй важко було побачити їхні голови, що витикалися з-за пагорка. До того ж дерево, за яким стояли наші друзі, прикривала тінь од велетенської сосни, що пнулася до неба між ними й багаттям. Звіробій це врахував і тому обрав собі схованку саме тут.

Наближався момент, коли Уа-та-Уа треба було починати діяти. Вона мала спати в невеличкому курені, неподалік од якого зараз стояла; в сусідки їй на ніч було призначено згадану вже стару відьму. Якщо Уа-та-Уа залізе в курінь, а стара з її постійним безсонням ляже поперек входу, як робила щоночі, то будь-яка надія на втечу пропаде. А дівчині кожної хвилини могли наказати вкладатися. На щастя, в цей час один з воїнів гукнув стару на ім'я і звелів їй принести напиться.

На північному боці мису було чудове джерельце. Стара зняла з гілки гарбузового глека й, наказавши делаварці йти з нею, подибала на пагорок. Вона хотіла зійти схилом униз, скоротивши таким чином дорогу до води. Наші друзі вчасно помітили це й відступили назад, у пітьму, ховаючись за деревами, поки обидві жінки проходили мимо.

Стара швидко кульгала вперед, міцно тримаючи делаварку за руку. Коли вона опинилась під деревом, за яким ховалися Чингачгук та Звіробій, індіанець схопився за томагавк, наміряючись розчеребити голову ірокезці. Але Звіробій розумів, чим загрожує такий вчинок: єдиний зойк жертви — й усі воїни кинуться на них. Окрім того,

йому було гидке це вбивство з гуманних міркувань. Тому він стримав Чингачгукову руку й відвернув смертельний удар.

В той час як жінки проходили повз дуб, вивірка зацокотіла втретє. Гуронка зупинилася й подивилась на дерево, звідки, здавалось, долинув звук. Вона була всього за шість футів од своїх ворогів. Стара висловила подив, що вивірка досі не спить, хоча вже так пізно, й додала, що це не на добро. Уа-та-Уа відповіла, що за останні двадцять хвилин вона вже тричі чула вивірчин голос і що, мабуть, звіря просить кришок, які залишилися в них після вечері. Це пояснення здалося гуронці цілком вірогідним, і вони знову рушили до джерельця. Чоловіки назирці подалися за ними.

Стара наповнила гарбузовий глек і вже була замірилася йти назад, як і раніше тримаючи дівчину за руку, але раптом щось здушило їй горлянку з такою силою, що вона мимоволі пустила свою полонянку. Гуронка навіть не зойкнула, і тільки якесь приглушене булькання вирвалось їй з рота.

Змій обвив рукою стан своєї коханої і кинувся з нею крізь кущі на північний бік мису. Тут він притьмом завернув до берега й побіг до човна. Можна було обрати й прямішу дорогу, але тоді ворог помітив би місце посадки.

Тим часом Звіробій і досі грав на горлянці старої, мов на клавішах органа, іноді даючи їй трохи передихнути, а потім знову міцно стискаючи пальці. Однак стара відьма спромоглася скористатися з такого перепочинку й раз чи двічі пронизливо вереснула. Весь табір сполошився. Звіробій почув важке гупання воїнів, що бігли від багаття, і за хвилину троє чи четверо з них замаячили на пагорку, їхні темні химерні тіні чітко вирізнялися на світлому тлі вогняної заграви. Настав час і для мисливця подумати про втечу. З досади стиснувши ще раз горлянку старій, що знов поривалася кричати, й подарувавши їй на прощання стусана, від якого вона беркицьнулась на землю, мисливець стрибнув у кущі, тримаючи рушницю напоготові і ввібравши голову в плечі, мов загнаний лев.

РОЗДІЛ XVII

Святоші-мудреці, зніміть з очей полуду!

В облуді ви жили, то й маєте облуду.

Доволі з вас? Чи варто підсолити

І, поки ви живі, ще в дурні вас пошити?

Мур

Багаття, човник і джерельце, біля якого Звіробій почав свій відступ, утворювали своєрідний трикутник з більш-менш рівними сторонами. Від багаття до човника було трохи ближче, ніж од того ж таки багаття до джерельця, а відстань між джерельцем та човником була приблизно така ж, як між двома першими означеними точками. Все це, коли брати по прямій лінії. Проте для втікачів прямих ліній не існувало. Щоб опинитися під захистом кущів, їм довелось зробити невеликий гак, а потім оббігати численні закрути берега. Отже мисливець почав свій відступ у вельми несприятливих умовах. І він це чудово розумів, знаючи звички індіанців, які в разі раптової тривоги, а надто в густому лісі, ніколи не забувають вислати фланкерів,[48] щоб наздогнати

ворога в будь-якому місці й по можливості обійти його з тилу.

Не було сумніву, що індіани вдалися до цієї тактики й тепер. Тупотіння ніг долинало і з положистого схилу, і з-за горба, й навіть з кінця мису. Треба було поспішати, не гаючи жодної миті, інакше розрізнені загони переслідувачів могли зійтися на березі перше, ніж утікач встиг би добігти до човна.

Незважаючи на страшну небезпеку, Звіробій повагався хвилинку, перш ніж шаснути в густі прибережні кущі. На пагорку й досі маячили чотири темні постаті. Вони чітко малювалися на ясному тлі багаття, і принаймні одного з тих ворогів легко було порішити не цілячись. Індіани спинилися, вдивляючись у пільму й силкуючись визначити, де верещить стара. Якби на місці мисливця була людина менш розсудлива, один з них неминуче загинув би. На щастя, Звіробій виявився обачнішим. Хоч дуло його карабіна було спрямоване на першого переслідувача, він не вистрілив, а безшумно гулькнув у кущі. За хвилину він уже вискочив на берег і був на тому місці, де, сидючи в човнику разом з Уа-та-Уа, його нетерпляче очікував Чингачгук. Поклавши рушницю на дно човника, Звіробій уже нагнувся, збираючись одштовхнути суденце від берега, коли з кущів, мов пантера, вистрибнув здоровенний індіанець і звалився йому на спину. Тепер усе повисло на волоску. Один хибний крок — і все пропало. В пориві самовідданості, яка навіки обезсмертила б стародавнього римлянина, але ім'я такої простої і скромної людини, як Звіробій, залишила б невідомим для світу, коли б не наша правдива оповідь, молодий мисливець останнім відчайдушним зусиллям одштовхнув човника футів на сто від берега, а сам шубовснув у озеро обличчям вперед; його ворог, звісно, впав разом з ним.

Хоча вже за кілька ярдів од берега була глибочінь, в тому місці, куди гепнули супротивники, вода сягала їм лише по груди. Але й цього було цілком досить, щоб погубити Звіробоя, який опинився під індіанцем. Проте руки в нього лишилися вільними, а гурон змушений був розімкнути свої смертельні обійми, бо інакше й сам захлинувся б. З півхвилини точилася відчайдушна боротьба, що нагадувала борсання алігатора, який схопив здобич собі не до снаги. Потім обидва звелися на ноги й боролися вже навісачки. Кожен міцно тримав свого супротивника за руки, щоб не дати йому скористатися в темряві смертоносним ножом. невідомо ще, хто б вийшов переможцем з цього лютого поєдинку, та в цей час півдюрини дикунів з розгону стрибнули в воду на допомогу своєму товаришеві, і Звіробій здався в полон з гідністю, вартою такого ж захоплення, як і його нещодавня самопожертва.

За хвилину новий бранець уже стояв коло багаття. Боротьба та її наслідки заповнили увагу індіанців, і вони не помітили човника, хоч він стояв так близько від берега, що делавар і його наречена чули кожне слово, мовлене ворогами.

Взявши блідолицького в полон, гурони залишили місце сутички. Більшість їх повернулася до багаття, й лише деякі ще шукали Уа-та-Уа в прибережних заростях.

На цей час стара гуронка вже встигла віддихатись і прийти до тями й розказала, як було викрадено дівчину. Та тепер було вже запізно гнатися за втікачами, бо тільки-но Звіробоя повели в кущі, делавар опустил весло в воду й нечутно погнав човника геть од

берега, аж поки вони з Уа-та-Уа стали недосяжні для пострілів. Після цього він поплив до "ковчега".

Коли Звіробій підійшов до багаття, його оточило восьмеро похмурих дикунів, серед яких був і його давній знайомий, Розчахнутий Дуб. Кинувши погляд на бранця, старий індіанець щось шепнув своїм товаришам, і в них вихопився тихий, але одноставний вигук радості й подиву. Вони дізналися, що той, хто нещодавно вбив одного з їхніх воїнів на березі озера, тепер потрапив їм до рук і цілковито залежить од їхньої великодушності або мстивості. З усіх боків бранця пронизували погляди, в яких люту змішувалась із захопленням, що його викликав незворушливий спокій мисливця і його минулі вчинки. Можна сказати, що саме ця сценка поклала початок тій грізній славі, якої Звіробій, або Яструбине Око (це ім'я усталилось за ним пізніше), зажив серед індіанських племен Нью-Йорку й Канади.

Руки Звіробоеві не було зв'язано, і він міг вільно користуватися ними, як тільки в нього забрали ножа. Єдині запобіжні заходи, вжиті щодо мисливця, полягали в тому, що за ним встановили невисипущий нагляд і стягли йому кісточки личаною мотузкою, — не так для того, щоб позбавити його можливості ходити, як для того, щоб він не спробував раптом утекти. Та це було зроблено лише тоді, коли бранця підвели до багаття й роздивилися, хто він такий. Власне кажучи, то був мовчазний комплімент його мужності, і мисливець міг тільки пишатися такою відзнакою. Якби його зв'язали перед тим, як воїни полягають спати, то була б звичайна річ, але пута на ногах одразу ж після взяття в полон красномовно свідчили, що про нього вже пішла поголоска. Поки молоді індіанці стягували мотузку, він подумки запитував себе, чи так само поводитимся б з Чингачгуком, якби той опинився у ворожих руках. Таку репутацію юному блідолицьому створили не тільки його перемога в двобої з індіанським воїном на березі озера й не те, як прозорливо й спокійно провадив він переговори про викуп, хоча й це додавалося до подій нинішньої ночі. Адже гурони не знали, що відблиск їхнього багаття помітив з "ковчега" делавар, і гадали, що табір викрито тільки завдяки пильності та мудрості ворога, який сидів оце перед ними. Сміливість, з якою він пройшов через мис, викрадення Уа-та-Уа й насамперед самопожертва бранця, коли він, нехтуючи власною безпекою, відштовхнув від берега човник, — все це були вельми важливі ланки в ланцюзі фактів, з яких виростала його слава. Одні з цих фактів індіанці бачили самі, про інші здогадувались і геть усі чудово розуміли.

В той самий час, як йому віддавали цю своєрідну шану, Звіробій не уник і деяких неприємностей, пов'язаних з його становищем. Йому дозволили сісти на краєчок колоди біля багаття, щоб просушити одяг. Його недавній супротивник стояв навпроти нього, простягаючи одну по одній до вогню речі свого нехитрого туалету й раз у раз обмацуючи шию, на якій досі було видно сліди ворожих пальців. Решта воїнів радилася з товаришами, які щойно повернулися з вістю, що поблизу табору не виявлено більше жодного чужинця. Саме тоді до Звіробоя підступила стара гуронка, яку звали Ведмедиця; вона погрозово сукала кулаки й люто блискала очима. Спочатку вона заверещала, але це не дало жодних наслідків, тільки побудило все живе, що було в

межах досяжності її крикливої горлянки, загартованої довголітньою практикою. Тоді вона почала розводитись про шкоду, якої зазнала в боротьбі її власна персона. Шкода була не матеріальна, але, звичайно, така, що мала викликати скажену лють у жінки, котра давно вже перестала приваблювати чоловіків будь-якими принадами, та ще й жінки, схильної на кожному стрічному зігнати свою злість за суворе й зневажливе ставлення, яке вона терпіла, будучи безправною дружиною і матір'ю. Хоч Звіробій і не належав до її постійних кривдників, все ж він завдав їй болю, а вона була не така жінка, щоб дарувати образи.

— Блідолице тхоря! — репетувала розлютована фурія,[49] потрясаючи кулаками перед обличчям байдужісінького до цього мисливця. — Ти навіть не баба! Твої друзі, делавари, — баби, а ти їхня вівця. Твій власний народ зрікся тебе, і жодне плем'я червоношкірих, де є чоловіки, не прийняло б тебе в свої вігвами. Ось чому ти ховаєшся серед воїнів у спідницях! Ти гадаєш, що вбив смільчака, котрий пішов од нас? Ні! Його велика душа погребувала битися з тобою; їй легше було залишити тіло, ніж потім горіти від сорому за вбивство такої нікчеми. Земля відмовилась прийняти кров, яку ти пролив, поки його душа була відсутня. Вона упокоїться у твоїх стогонах. Яку то музику я чую? То не крик червоношкірого! Жоден червоний воїн не верещатиме, мов недорізаний кабан. Той стогін виринається з горлянки блідолицього, з грудей інгіза, і звуки ці приємні, мов дівоча пісня. Пес! Смердючий тхір! Бабак! Видра! Їжатець! Свиня! Жаба! Павук! Інгіз! На цьому стара, вичерпавши весь запас епітетів і майже задихнувшись, змушена була на хвилину замовкнути, хоча й досі вимахувала кулаками перед самим носом бранця, і все її зморшкувате обличчя кривилося від лютої ненависті. Звіробій поставився до всіх цих марних спроб образити його з надзвичайною витримкою і спокоєм.

Втім, од нової зливи образ його врятувало втручання Розчахнутого Дуба, який одіпхнув відьму, наказавши їй забиратися геть, а сам підсів до бранця. Стара почалапала в курінь, але мисливець знав, що, поки він перебуватиме під владою ворогів, вона не мине нагоди, аби зігнати на ньому злість.

Розчахнутий Дуб спокійно вмостився на колоді й, трохи помовчавши, заговорив до Звіробоя. Їхній діалог, як це робили й досі, ми перекладаємо ради зручності читачів, котрі не вивчали північноамериканських говірок.

— Мій блідолиций друг — бажаний гість тут, — сказав індіанин, фамільярно кивнувши головою і посміхаючись так невимушено, що потрібна була вся проникливість Звіробоя, аби розгадати в цьому нещирість, і немало філософського спокою, щоб, розгадавши, не злякатись. — Так, він бажаний гість. Гурони запалили великий вогонь, щоб білий просушив одержу.

— Дякую, гуроне чи мінгу, чи як ще тебе величати, — відповів мисливець. — Дякую за добре слово, дякую за вогонь. І те й інше по-своєму приємне, а надто вогонь людині, яка щойно побувала в такій холодній купілі, як Мерехтливе Свічадо. Навіть гуронське тепло за певних обставин може бути приємне людині, в чиїх грудях б'ється делаварське серце.

— Блідолиций... Та, певне, мій брат має якесь ім'я? Такий великий воїн не міг прожити без імені!

— Мінгу, — сказав мисливець, і маленька людська слабкість відбилася в блисків його очей та в рум'янці, що залив йому щоки, — мінгу, один з ваших хоробрих воїнів назвав мене Яструбиним Оком, — я гадаю, за бистрий і певний приціл, — коли голова його лежала в мене на колінах, а дух іще не відлетів на щасливі мисливські угіддя.

— Славне ім'я! Яструб б'є на певність. Яструбине Око — не баба. Чому він живе серед делаварів?

— Я розумію тебе, мінгу. Але все це ваші диявольські вигадки та пусті звинувачення. Провидіння закинуло мене до делаварів ще зовсім зеленим. І, наскільки це дозволяють мій колір та звичаї, я сподіваюся жити й померти в лавах цього племені. Але я не маю наміру забувати про обов'язок блідолицих людей і постараюсь виконати цей обов'язок серед червоношкірих.

— Добре! Гурони такі ж червоношкірі, як і делавари. Яструбине Око скорше гурон, ніж баба.

— Гадаю, ти знаєш, мінгу, до чого ти оце хилиш. А коли ні, то це відомо тільки сатані. Але якщо ти хочеш домогтися чогось від мене, говори ясніше, бо не можна вести чесної розмови з зав'язаними очима й кляпом у роті.

— Добре! У Яструбиного Ока не роздвоєний язик, і він звик казати те, що думає. Він знайомий з Хохулею (цим ім'ям називали Гаттера всі індіани). Він жив у його вігвамі, але він не друг йому. Він не жадає скальпів, як нещасний індіанин, але б'ється, як мужній блідолиций. Хохуля ні білий, ні червоношкірий, він не звір і не риба. Він — водяна змія: часом живе в озері, часом на суходолі. Він полює на скальпи, як відступник. Яструбине Око може повернутися назад і сказати, що перехитрував гуронів і втік. І коли очі Хохуліні затуманяться, коли із своєї нори він не зможе більше бачити лісу, тоді Яструбине Око відчинить двері гуроном. А як ми поділимо здобич, спитаєш ти? Що ж, Яструбине Око забере все найкраще, а гурони вдовольняться тим, що залишиться. Скальпи підуть у Канаду, бо блідолицьому вони не потрібні.

— Годі, годі, Розчахнутий Дубе, все цілком ясно, хоч і сказано по-ірокезьки. Я зрозумів, чого тобі хочеться, і мушу сказати, що ти своєю сатанинською вигадкою перевершив усе сатанинське поріддя мінгів. Звісно, мені неважко було б вернутися до Хохулі й сказати, ніби я втік од вас. Я міг би навіть зажити певної слави цим подвигом.

— Добре! Я саме й хочу, щоб блідолиций це зробив.

— Авжеж, авжеж, це цілком ясно. Не треба більше слів. Я розумію, чого ти домагаєшся від мене. Прийшовши в Хохуліну господу, попоївши його хліба, посміявшись та погломонівши з його гарненькими дочками, я можу напустити йому в очі такого туману, що він не бачитиме навіть власних дверей, не те що берега.

— Добре! Яструбине Око мусив народитися гуроном. Кров у нього біла тільки наполовину.

— Ну, тут ти дав маху, гуроне. Це все одно, що коли б ти вовка назвав дикою кішкою. Я білий по крові, білий серцем, вдачею, думками, хоча трішечки й

червоношкірий почуттями та звичками. Отже, коли очі старого Гаттера добряче затуманяться і його гарненькі дочки міцно поснуть, а Гаррі Непосида, або Велика Сосна, як ви його тут охрестили, спокійно дріматиме, нічого не знаючи про небезпеку, й усі будуть певні, що Яструбине Око вірно стоїть на чатах, мені досить тільки поставити де-небудь смолоскип, як сигнал, відчинити двері й дозволити гуронам попровалювати голови всім, хто є у будинку.

— Саме так, мій брат не помилився! Він не може бути білим! Він гідний стати великим вождем серед гуронів!

— Смію сказати, ти б мав рацію, аби він міг це зробити... А тепер, гуроне, вислухай хоч раз у житті кілька слів правди з уст простої людини. Я народився християнином, я народився серед людей, яких навчали їхні батьки і які заповідатимуть своїм дітям, доки й життя існує, ніколи не чинити злочинства. Хитрощі на війні цілком законні. Але хитрість, обман і зрада серед друзів створені тільки для дияволів. Я знаю, знайдеться чимало білих людей, здатних дати вам, індіанам, хибне уявлення про наш народ, але ті люди зрадили свою кров, свою натуру, то все здебільша відступники або ж просто мерзотники. Жоден справжній білий не зміг би вчинити за твоїм бажанням і, коли говорити по щирості, то й жоден справжній делавар. З мінгами, можливо, справа стоїть інакше.

Гурон вислухав цю відповідь з явним незадоволенням. Але він ще не відмовився від свого задуму й був надто лукавий, щоб втратити останній шанс на успіх, передчасно виказавши свою досаду. Силувано усміхаючись, він, здавалося, слухав дуже уважно, а потім усе почуте довгенько обмірковував.

— Хіба Яструбине Око любить Хохулю? — раптом запитав він. — Чи, може, він любить його дочок?

— Ні те, ні інше, мінгу. Старий Том не та людина, що може заслужити мою любов. Що ж до дочок, то вони справді вельми гарненькі й можуть сподобатись першому-ліпшому юнакові. Але є причина, що заважає міцно покохати і першу, і другу. Гетті — добра душа, тільки природа наклала на розум бідолахи важку руку.

— А Дика Троянда?! — вигукнув гурон, бо слава про вроду Джудіт поширилась серед індіанів, які блукали по незайманих лісах, так само, як і серед білих колоністів. — Хіба Дика Троянда не досить запашна, щоб бути припиленою до грудей мого брата?

Звіробій був чоловік шляхетний і не бажав бодай якимось натяком зашкодити добрій славі беззахисної дівчини. Тому він, щоб не казати неправди, визнав за краще мовчати. Гурон не зрозумів цього мовчання й подумав, що причина стриманості мисливця — нещасливе кохання. Але сподіваючись облестити чи підкупити бранця і в такий спосіб загарбати скарби, якими його уява наповнила "замок", він наступав далі.

— Яструбине Око говорить як друг, — сказав індіанин. — Він знає, що Розчахнутий Дуб не кидає слів на вітер. Вони вже якось торгували, а торгівля розкриває душу. Мій друг прийшов сюди на мотузочку, за який смикала дівчина, а дівчина здатна повести за собою навіть найхоробрішого воїна.

— Цього разу, гуроне, ти трохи ближче до істини, ніж на початку нашої розмови.

Це правда. Але жоден кінець цього мотузка не прив'язаний до мого серця, і Дика Троянда не тримає другого кінця.

— Дивно! Виходить, мій брат любить головою, а не серцем? Невже Слабкий Розум може за собою вести такого могутнього воїна?

— І знову ж таки скажу: частково ти вгадав, а частково ні. Мотузочок, про який ти торочиш, прив'язано до серця великого делавара, себто одного з членів роду могіканів, які живуть серед делаварів після винищення їхнього власного племені, нащадка сім'ї Ункасів. Його ім'я Чингачгук, або Великий Змій. Саме він і прийшов сюди, притягнутий мотузочком, а я подався слідом за ним, тоб пак, прибув трохи раніше, бо я перший примандрував на озеро. І завела мене сюди тільки дружба. Та це достатня сила для кожного, хто не скупиться на свої почуття і хоче жити хоч трохи й для своїх ближніх, а не лише для себе.

— Але ж мотузочок має два кінці: один було прив'язано до серця могіканина, а другий?

— А другий півгодини тому був тут, біля оцього багаття. Уа-та-Уа тримає його в своїй руці, якщо не в своєму серці.

— Я розумію, на що ти натякаєш, мій брате, — поважно сказав індієнин, вперше як слід зрозумівши справжню суть вечірньої пригоди. — Великий Змій виявився сильнішим: він смикнув дужче, й Уа-та-Уа змушена була покинути нас.

— Не певен, що йому довелося так ото смикати, — відповів мисливець, засміявшись своїм безгучним сміхом так весело й щиро, ніби він і не був оце в полоні й ніби йому не загрожували тортури та смерть. — Не певен, що йому довелося дуже вже смикати, їй-право, ні! Поможі тобі боже, гуроне! Змій кохає дівчину, а дівчина кохає його, й усі ваші гуронські хитрощі безсилі втримати в розлуці два молодих серця, коли таке глибоке почуття штовхає їх одне до одного.

— І Яструбине Око та Чингачгук прийшли в наш табір лише ради цього?

— Твоє запитання — це й відповідь на нього, мінгу! Так, аби запитання вміло говорити, воно б само тобі відповіло, повністю задовольнивши твою цікавість. Для чого ще ми мали б приходити? І знову ж таки це не зовсім точно: ми не заходили до вас у табір, а зупинилися отам, біля сосни, яку ти можеш бачити по той бік пагорка. Там ми стояли й стежили, що у вас діється. Коли ми приготувались, Змій подав сигнал, і далі все йшло, як по маслу, аж поки отой мурмило гасонув мені на спину. Звичайно, ми прийшли тільки ради цього, не маючи жодного іншого діла, й одержали те, по що приходили. Безглуздо було б одбріхуватись. Уа-та-Уа пішла за тим, хто ось-ось стане її чоловіком, і хоч би що тепер чекало на мене, це вже вирішено.

— Який знак сповістив дівчину, що її коханий близько? — спитав старий гурон з більшою цікавістю, ніж виявляв її досі.

Звіробій засміявся знову й, здавалось, так тішив його сьогоднішній подвиг, ніби мисливець і не став його жертвою.

— Ваші вивірки страшенно пустотливі, мінгу! — вигукнув він, сміючись. — Так, вони справді аж надто пустотливі! Коли вивірки інших народів давно собі поховалися в

дуплах і сплять, ваші скачуть по деревах, цокотять і співають, так що навіть делаварська дівчина здатна зрозуміти їхню музику. Існують чотириногі вивірки й двоногі вивірки, й чого тільки не буває, коли міцний мотузочок зв'язує два юних серця! Одне другому завжди підкаже, коли треба смикнути дужче.

Видно, гурон був дуже лихий, хоч і спромігся взяти себе в руки й не вибухнув гнівом. Скоро він залишив бранця і, підійшовши до гурту воїнів, переповів їм усе, що йому пощастило вивідати. У відповідь залунали люті й водночас захоплені вигуки. Три чи чотири індіанці побігли за пагорок і оглянули дерево, під яким стояли наші шукачі пригод. Один з ірокезів навіть став навкарачки й ретельно обслідував відбитки ніг довкола коріння, бажаючи впевнитись у правдивості новини. Наслідки цієї перевірки potwierдили слова бранця, і всі вернулися до багаття ще з більшим подивом та почуттям поваги до сміливих і винахідливих ворогів. Ще тоді, коли наші друзі стежили за ірокезьким табором, туди прибув гонець із загону, призначеного для дій проти "замку". Тепер його одіслали назад. Було ясно, що він поніс звістку про те, що тут сталося.

Досі молодий індіанець, котрого ми бачили в товаристві делаварки та ще однієї дівчини, не робив жодних спроб зайти в розмову із Звіробоем. Він уникав навіть своїх друзів і, не повертаючи голови, проходив мимо молодих жінок, які збилися в зграйку й тихо гомоніли про втечу своєї недавньої подружки. Скидалося, що жінки скорше радіють, ніж досаджують на цю пригоду. Їхні природні симпатії були на боці закоханих, хоч гордість примушувала їх бажати успіху рідному племені. Можливо також, що незвичайна врода Уа-та-Уа робила її небезпечною суперницею для молодших представниць цієї зграйки, і вони нітрохи не сумували, що делаварка зійшла їм з дороги. Проте в цілому переважали благородніші почуття, бо ні дикунські умови життя, ні племінні забобони, ні сувора доля індіанських жінок не могли взяти гору над негасимим потягом до кохання, притаманним їхній статі. Одна з дівчат навіть засміялася, дивлячись на безутішного залицяльника, що, певно, вважав себе зрадженим. Очевидно, цей сміх збудив юнака й погнав його до багаття, біля якого сидів бранець, просушуючи свій одяг.

— Я Пантера! — сказав індіанець, хвастовито вдаривши себе рукою по голих грудях, впевнений, що це ім'я повинне справити неабияке враження.

— А я Яструбине Око, — спокійно відповів Звіробій. — У мене вельми гострий зір. А що мій брат, далеко він плигає?

— Звідси до делаварських поселень. Яструбине Око викрав мою дружину. Він повинен привести її назад або ж його скальп висітиме на жердині й сохнутиме в моєму вігвамі.

— Яструбине Око нічого не крав, гуроне. Він не з роду злодіїв, і красти не в його звичках. Твоя дружина, як ти називаєш Уа-та-Уа, ніколи не стане дружиною канадського червоношкірого, її душа весь час жила в хатині делавара, й нарешті тіло пішло з'єднатися з нею. Я знаю, Пантера вельми прудка, та навіть її ноги не годні угнатися за жіночими бажаннями.

— Змій делаварів просто собака. Він жалюгідне качення, що ні на мить не виходить з

води. Він боїться стояти на твердій землі, як личить хороброму індіанцю!

— Чекай, чекай, гуроне, ти просто не маєш сорому, бо не минуло й години, як Змій стояв за сотню футів од тебе, і, коли б я не притримав його за руку, він би помацав міцність твоєї шкіри рушничною кулею. Ти можеш лякати дівчишок у поселеннях своїм гарчанням ягуара, але вуха чоловіки вміють odrізняти правду від неправди.

— Уа-та-Уа глузує з нього! Вона бачить, що він хирлявий і жалюгідний мисливець, що він ніколи не ходив стежкою війни. Вона візьме собі в чоловіки справжнього чоловіка, а не такого йолопа.

— Звідки тобі знати, Пантеро? — сміючись, заперечив Звіробій. — Звідки тобі знати? Як бачиш, вона подалася на озеро й, мабуть, віддає перевагу, форелі перед покру-чем дикої кішки. Що ж до стежки війни, мушу признатися: тут ще ні я, ні Змій не маємо великого досвіду. Та зараз ідеться не про цю стежку, а про те, що дівчата з поселень блідолиць називають прямою дорогою до шлюбу. Послухайся моєї поради, Пантеро, та пошукай собі дружину серед молодих гуронок. Жодна делаварка не піде за тебе з доброї волі. Рука Пантери лягла на томагавк, і пальці гарячково стиснули держак, ніби їхній власник вагався між розсудливістю та гнівом. В цю хвилину підійшов Розчохнутий Дуб. Владним жестом він наказав юнакові одійти геть, а сам знову сів на колоду біля Звіробоя.

— Яструбине Око має рацію, — мовив нарешті ірокез. — Його зір такий гострий, що він бачить правду навіть у темряві ночі, коли ми сліпі. Він — сова: півдня нічого не може від нього сховати. Йому не треба йти супроти своїх друзів. Він правий.

— Я радий, що ти такої думки, мінгу, — відповів мисливець, — бо, на мій погляд, зрадник гірший за боягуза. Мені байдужий Хохуля, як тільки одному блідолицьому може бути байдужий інший блідолицький. Та все ж таки я ставлюся до нього не так погано, щоб заманювати його в твою пастку. Тобто я вважаю, що під час війни можна вдаватися до чесних хитрощів, а не до зради. Це вже незаконно, або, як кажуть білі, проти євангелія.

— Мій блідолицький брат правий: він не індіанець, він не повинен зраджувати своє Маніту й свій народ. Гурони знають, що полонили великого воїна, і поводитимуться з ним, як з великим воїном. Якщо випробовуватимуть його на муках, то вдадуться лише до таких тортур, котрих не витримає рядова людина. А якщо приймуть за друга, то це буде дружба вождів.

Висловлюючи в такий незвичайний спосіб свою пошану до бранця, гурон нишком ковзнув очима по його обличчю, бажаючи дізнатись, як той сприйме цей комплімент. Проте серйозність і видима щирість гурона не дозволили б людині, не звиклій до прикидання, розгадати його справжні наміри. Звіробій був саме з тих людей, які все приймають на віру, і, знаючи, як своєрідно індіанці розуміють вшановування полонених, мисливець відчув, що кров холоне йому в жилах. Незважаючи на це, йому пощастило зберегти таку незворушність, що навіть гостроокий ворог не помітив на виду блідолицького жодних ознак слабості.

— Я попався до вас у руки, гуроне, — відповів нарешті бранець, — і гадаю, ви

зробите зо мною те, що вважатимете за потрібне. Не хвалитимусь наперед, що мужньо терпітиму будь-які муки, бо мене ще ніколи не катували, а ручатися за себе в такому випадку не може жодна людина. Але я постараюсь не зганьбити племені, яке мене виховало. Хоч мушу попередити: я білий, то можу не витримати й знепритомніти. Сподіваюсь, ви не покладете за це вину на делаварів чи їхніх союзників — могіканів. Всім нам більш чи менш властива слабість, і я боюся, що блідолиций не витерпить жорстоких тілесних мук, тоді як червоношкірий співатиме пісень і вихвалатиметься своїми подвигами навіть у ворожих зубах.

— Побачимо! Яструбине Око бадьорий духом і сильний тілом. Але навіщо гуронам катувати людину, яку вони люблять? Яструбине Око не народився їхнім ворогом, і смерть одного воїна не може посварити їх назавжди.

— Тим краще, гуроне, тим краще! Але я не хочу, щоб між нами залишилися будь-які недомовки. Це дуже добре, що ви не гніваєтесь на мене за смерть воїна, який поліг у бою. Та все-таки я не вірю, що між нами немає ворожнечі,— я хочу сказати, законної ворожнечі. Оскільки я маю індіанські почуття, це делаварські почуття, а ви вже самі судіть, чи можу я бути другом мінгів...

Звіробій замовк, бо якийсь привид раптом постав перед ним і примусив його на мить посумнітися в непохибності свого хваленого зору. Гетті Гаттер стояла біля багаття так спокійно, ніби була однією з ірокезок цього племені.

В той час, як мисливець та індіанин намагалися помітити сліди хвилювання на обличчях одне одного, дівчина непомітно пройшла сюди з боку південного берега, приблизно від того місця, де стояв на якорі "ковчег". Гетті наблизилась до багаття з безстрашністю, притаманною їй простодушній вдачі, та з упевненістю, яку цілком виправдовувало поведження, що вона його недавно зустріла в таборі індіанів. Розчахнутий Дуб одразу ж упізнав гостя і, гукнувши кількох воїнів, послав їх розвідати, чи не провіщає ця раптова поява дівчини нового нападу. Після цього він знаком покликав Гетті ближче до себе.

— Сподіваюсь, ваш прихід сюди свідчить про те, що Змій і Уа-та-Уа перебувають у безпеці, Гетті? — спитав Звіробій, коли дівчина послухалась гурона. — Гадаю, ви знову зійшли на берег не за тим, що перше?

— Цього разу Джудіт сама послала мене сюди, Звіробою, — відповіла Гетті.— Вона сама й одвезла мене на берег, тільки-но Змій познайомив її з Уа-та-Уа й розказав, що трапилось. Яка гарна Уа-та-Уа сьогодні, й наскільки вона щасливіша тепер, ніж тоді, коли жила в гуронів!

— Так і має бути, дівчинко. Так і виявляється людська натура. Уа-та-Уа тепер з своїм нареченим і вже не боїться, що її віддадуть заміж за мінга. Гадаю, сама Джудіт змарніла б, коли б тільки подумала, що її врода дістанеться мінгові. Вдоволення — могутня підпора вроди, а я ладен заприсягтися, що Уа-та-Уа вельми вдоволена тепер, коли вона вирвалася з рук лиходіїв і втекла до обраного нею воїна... То ви кажете, ваша сестра звеліла вам зійти на берег? Ради чого Джудіт це зробила?

— Вона наказала мені побачитися з вами, а також запропонувати дикунам іще

кількох слонів у обмін на вашу волю. Але я принесла сюди біблію. Від неї буде більше користі, ніж од усіх слонів, що лежать у батьковій скрині.

— А ваш батько та Непосида, вони знають, куди ви подались, моя добра маленька Гетті?

— Ні, не знають. Вони обидва ще сплять. Джудіт і Змій гадали, що ліпше їх не будити, бо коли Уа-та-Уа скаже їм, як мало воїнів залишилося в таборі і як багато там жінок та дітей, вони знову захочуть полювати на скальпи. Джудіт не відступалася од мене, все підганяла плити на берег подивитися, що з вами трапилось.

— Це робить честь Джудіт. Але чого вона так турбується за мене? Ага, тепер я розумію, в чім тут річ. Так, тепер я все розумію. Бачте, Гетті, ваша сестра боїться: а раптом Гаррі Марч прокинеться і стрімголов помчить сюди, просто в ворожі руки, вважаючи, що коли я був йому товаришем у дорозі, то він повинен мені допомогти. Гаррі одчаяка, це точно, але я вельми сумніваюсь, що він заради мене полізе на рожен.

— Джудіт зовсім не думає про Непосиду, хоч Непосида весь час думає про Джудіт, — сказала Гетті простодушно, але цілком переконано.

— Я вже чув про це, дівчинко, ви вже про це мені казали, але навряд чи це так. Хто довго жив серед індіанців, той уміє вгадувати, що коїться в жіночому серці. Хоч сам я ніколи не збирався одружуватися, але мав нагоду спостерігати, як це робиться у делаварів. А в таких ділах що блідолиця натура, що червоношкіра — однаково. Коли зароджується почуття, молода жінка починає замислюватися і бачить та чує тільки воїна, який запав їй у серце. Далі йдуть сум та зітхання і все таке інше, особливо тоді, коли довго не щастить освідчитись. Дівчина крутиться біля хлопця, шпигає його і вишукує в ньому вади, ганячи бідолаху саме за те, що їй найбільше подобається. Деякі юні створіння саме так показують свою любов, і, гадаю, до них належить ваша Джудіт. Я чув, як вона казала, начебто Непосида негарний з себе, а коли вже молода жінка наважиться таке сказати, то це найліпший доказ, що вона далеко зайшла.

— Молода жінка, якій подобається Непосида, залюбки скаже, що він вродливий. Я певна, що Непосида дуже вродливий, і переконана, що так повинен думати кожен, хто має очі. Але Гаррі Марч не подобається Джудіт, тож вона і знаходить у нього безліч вад.

— Гаразд, гаразд! Моя добра маленька Гетті все тлумачить по-своєму. Якщо ми просперечаємось до зими, все одно кожен лишиться при власній думці, отже не варт марнувати слова. Я переконаний, що Джудіт неабияк закохана в Непосиду й рано чи пізно побереться з ним. Я бачу це з того, як вона його лає. Тим часом ви маєте іншу думку. Але запам'ятайте, дівчинко, що я вам зараз скажу, тільки вдавайте, ніби нічого не розумієте, — вів далі мисливець, такий нечутливий у справах, де чоловіки звичайно вельми швидко розуміються, і такий прозорливий там, де переважна більшість людей нічого не помічає.— Тепер мені ясно, що замишляють оці волоцюги. Розчахнутий Дуб, бачите, залишив нас і про щось гомонить з молодими воїнами. Вони досить далеко, і звідси я нічого не чую, але здогадуюсь, що він торочить. Він наказує пильнувати за вами й вистежити місце, куди підпливе човник, аби забрати вас на ковчег. А тоді вже

вони постараються захопити всіх і все, що тільки зможуть. Мені дуже шкода, що Джудіт прислала вас, бо, гадаю, їй тепер хочеться, аби ви повернулись.

— Я все владнаю, — тихо, але поважно мовила дівчина. — Звіртеся на мене: я зумію обхитрувати найхитрішого індіанця. Знаю, я недоумкувата, та все-таки дещо тямлю, і ви побачите, як спритно я повернуся назад, коли виконаю своє доручення.

— Ах, бідолашна дівчинко! Боюсь, все це легше сказати, ніж зробити. Цей табір — кубло отруйного гаддя, яке не присмирніло після втечі Уа-та-Уа. Я дуже радий, що Змієві пощастило ушитися разом з дівчиною. Бо тепер є на світі хоч двоє щасливих людей. А коли б він попався у пазури до мінгів, було б двоє нещасних, та ще й хтось третій, кому малося б зовсім не так, як приємно чоловікові.

— Тепер, Звіробою, ви нагадали мені про доручення, якого я трохи не забула. Джудіт веліла спитати, що, на вашу думку, зроблять з вами гурони, коли не пощастить викупити вас? Чим вона може допомогти вам? Так, найголовніше, ради чого Джудіт послала мене сюди, це спитати: що вона має зробити, аби допомогти вам?

— То ви такої думки, Гетті. Молоді жінки звикли надавати великого значення тому, що впливає на їхні почуття. Але байдуже. Думайте, як хочете, тільки будьте обережні та не давайте волоцюгам захопити човна. Коли повернетесь на ковчег, скажіть усім, щоб вони були насторожі й весь час міняли місце, особливо ночами. Війська, які стоять на річці, скоро почують про цю зграю, і тоді ваші друзі можуть сподіватись на швидку допомогу. Від найближчого гарнізону сюди лише один перехід, і хоробрі солдати, звісно, не будуть вилежуватись, почувши, що ворог у них під носом. Оце така моя порада. Можете також сказати вашому батькові й Непосиді, що тепер полювання на скальпи — діло пропадає, бо мінги не сплять, вони весь час чатують, і до приходу військ ваших друзів може врятувати тільки широка смуга води між ними та дикунами.

— А що я маю переказати Джудіт про вас, Звіробою? Я знаю, вона пошле мене назад, коли я не зможу сказати їй усієї правди.

— Тоді скажіть їй усю правду. Не бачу причини, чому б Джудіт Гаттер не вислухати про мене правди замість брехні. Зараз я в полоні в індіанців, і тільки небо знає, що буде зо мною. Слухайте, Гетті, — тут він притишив голос і заговорив майже пошепки, — хоч ви трішечки й не сповна розуму, але теж знаєте індіанців. Я попався їм у пазури після того, як убив одного з найхоробріших воїнів, і вони пробували настрахати мене тортурами, щоб я, злякавшись, зрадив вашого батька й допоміг їм захопити ковчег. Я зрозумів цих негідників так добре, як наче б вони одразу виляпали мені все напромаки. По один бік од мене вони поставили зажерливість, по другий — страх, гадаючи, що моя чесність не пройде крізь ці ворота. Але скажіть своєму батькові й Непосиді — все те було марно. Що ж до Змія, то він сам це знає.

— То що ж я маю переказати Джудіт? Вона неодмінно пошле мене назад, якщо я не зумію відповісти на всі її запитання.

— Джудіт скажіть те саме. Ясна річ, дикуни мене катуватимуть, аби помститися за смерть свого воїна, та я скількимога боротимусь проти природної слабості. Можете сказати Джудіт, щоб вона за мене не хвилювалась. Я знаю, мені буде непереливки, бо

біла людина нездатна вихвалитися й співати, коли її мордують: вона до цього не призвичаєна. Та все-таки скажіть Джудіт, щоб вона за мене не турбувалась. Я сподіваюсь витримати. А коли навіть ослабну й покажу свою білу натуру зойками чи стогоном, чи, може, навіть сльозами, то все одно не впаду так низько, щоб зрадити друзів. Коли дійде до припікання тіла розпеченими шомполами, до штрикання ножами та викидання з корінням волосся, біла натура може показати себе стогоном та скаргами. Проте на цьому тріумф волоцюг і кінчиться. Ніщо на світі не примусить чесну людину піти проти своєї совісті, зрадити свій обов'язок.

Гетті слухала цю сповідь з величезною увагою, і на її смиренному личку відбилосся глибоке співчуття до людини, що готувалась на муки.

В першу мить вона, мабуть, розгубилася, не знаючи, що їй робити далі. Потім, узявши Звіробоя за руку, палко почала вмовляти мисливця позичити в неї біблію і читати її під час катувань. Коли юнак чесно зізнався, що це над його здібності, Гетті навіть погодилась лишитися з ним і особисто виконати цей святий обов'язок. Однак її пропозицію було делікатно відхилено.

В цей час Розчахнутий Дуб, кінчивши розмову з воїнами, попрямував до них.

Звіробій порадив дівчині чимшвидше повернутися до своїх і ще раз звелів переказати мешканцям "ковчега", що вони можуть цілковито покладатися на його вірність.

По цьому Гетті обернулася і підійшла до зграйки жінок так довірливо та спокійно, наче зроду жила серед них, а старий гурон знову підсів до бранця.

З лукавством, притаманним досвідченому індіанському вождеві, він вигадував нові й нові запитання, а молодий мисливець раз у раз заганяв його на слизке з допомогою тієї зброї, яка найкраще розбиває підступи та хитрування витонченої дипломатії цивілізованого світу: відповідав правду, й тільки правду.

РОЗДІЛ XVIII

Її нема. Віднині перед нею

Безсиле найлютіше горе.

Ні, Бентежним серцем, щирою душею

Вона була не з тих, хто день при дні

Тягар важкий носити міг, аж поки їх землею,

Зістарілих, присиплють. Недовгі та ясні

Шляхи її життя. І ось вона спочила

При морі, що його так гаряче любила.

Байрон, "Дон-Жуан"

Молоді воїни, послані на розвідку після несподіваної появи Гетті, невдовзі повернулися й доповіли, що нічого підозрілого вони не виявили. Один з них навіть прокрався берегом до того місця, проти якого стояв "ковчег", але в непроглядній пітьмі не помітив судна. Інші обнишпорили всі закутки довкола табору, проте скрізь нічна тиша зливалася з безгомінням незайманого лісу.

Гурони вирішили, що дівчина, як і перше, прийшла сама одна і з тією ж метою.

Вони не знали, що "ковчег" покинув "замок". На сю ніч вони замислили одне діло, яке обіцяло їм безперечний успіх. Тому вони лише виставили сторожу й, обмежившись цим, заходилися всі, крім вартових, лаштуватися до сну.

Не завдаючи бранцеві непотрібних страждань, ірокези, проте, не забули вжити всіх необхідних заходів, аби він не зміг утекти. Що ж до Гетті, то їй дозволили обрати собі місце на нічліг серед індіанських дівчат. Вона не знайшла такої дружньої турботи, яку виявила до неї Уа-та-Уа, хоч слабоумість і цього разу забезпечила Гетті загальну повагу й рівне право на вигоди, які тільки мали дикі, але ніжні істоти, що з'юрмились навколо неї. Гетті дали звірину шкуру, й вона влаштувала собі постіль на купі гілля неподалік куренів. Незабаром вона вже міцно спала.

В таборі було всього тридцятьоро чоловіків; троє з них стояли зараз на варті. Один вартовий походжав у темряві поблизу багаття. Воїн мав стерегти бранця, пильнувати вогонь, щоб він не надто розгорявся, але й не згасав, і, нарешті, взагалі наглядати за порядком у таборі. Другий вартовий ходив від одного берега до другого там, звідки починався мис; третій чатував на самому кінці мису, щоб не повторилося несподіванок, які вже мали місце нинішньої ночі. Ці заходи аж ніяк не відповідали звичаям дикунів, бо вони радше покладаються на таємницю своїх пересувань, ніж на пильність сторожі. Однак нині до такої обачності спричинилися незвичайні обставини, в яких опинилися гурони. Ворог виявив їхню стоянку, а змінити її в таку пізню годину було вельми й вельми нелегко. Крім того, індіани, мабуть, сподівалися, що події, які мали ось-ось розпочатися у верхів'ї озера, цілковито поглинуть увагу блідолицих, котрі залишилися на волі, і їхнього єдиного червоношкірого союзника. При цьому Розчахнутий Дуб завважував, що найгрізнішого супротивника, Звіробоя, він тримає в своїх руках.

Блискавичність, з якою засинають і прокидаються люди, звиклі завжди бути насторожі, становить одну з найзагадковіших особливостей нашої природи. Тільки-но голова торкнеться подушки, свідомість гасне, й усе-таки в потрібну мить дух будить тіло з такою точністю, ніби він увесь цей час стояв поруч на чатах. Так завжди траплялося і з Гетті Гаттер. Хоч які слабосилі були її душевні здібності, все ж вони виявили досить активності, щоб примусити дівчину розплющити очі точно опівночі. Гетті прокинулась і, підвівшись з своєї Постелі з звіриної шкури та листя, невимушено підійшла до багаття, аби підкинути в нього дров, немовби вона змерзла від нічної прохолоди в лісі. Полум'я шугнуло високо вгору й освітило смагляве обличчя вартового, чиї темні очі спалахнули проти вогню, мов зіниці пантери, яку цькують у її лігві палаючими смолоскипами. Але Гетті не відчула ніякого страху й попростувала до того місця, де стояв індіанець. Рухи її були такі природні й до того позбавлені найменших ознак підступності чи обману, що воїн подумав, ніби дівчину просто підняла на ноги нічна прохолода, — таке вельми часто траплялося в таборі, тож і не викликало підозри. Гетті заговорила до індіанина, але той не розумів англійської мови. Тоді вона подивилася хвилю на заснулого бранця й повільно та сумовито побралася геть.

Дівчина навіть у гадці не мала ховатися. Найменша хитрість, звісно, була їй не під

силу. Зате хода в неї була легка й майже нечутна.

Гетті простувала до мису, туди, де вона сходила на берег першого разу й де Уа-та-Уа сіла в човен. Вартовий бачив, як її тендітна постать, оддаляючись, танула в мороці. Та це його не збентежило, й він не покинув свого поста. Ірокез знав, що два інших його товариші не сплять, та й не вірив, що дівчина, яка двічі з власної волі приходила в табір і вже один раз вільно його залишала, тепер надумалась тікати.

Гетті поганенько освічувалась у малознаній місцевості. Проте зуміла втрапити на стежину, яка вивела її до берега на тому кінці мису, де стояв табір. Вона пішла понад водою на північ і скоро наразилася на другого вартового, який спроквола походжав на прибережній відміліні. Це був зовсім юний воїн; зачувши легкі кроки та шурхіт ріні, він стрімко підскочив до дівчини, хоч його рухи аж ніяк не були загрозливі. В густій пітьмі, та ще в затінку лісу, навіть за двадцять футів нелегко побачити людину, а щоб розпізнати, хто вона, треба доторкнутись до неї рукою. Молодий гурон явно був розчарований, коли розгледів, нарешті, кого йому довелося здибати. Щиро кажучи, він очікував свою кохану, яка обіцяла прийти сюди й скоротати з ним нудні години нічної варті. Хлопця нітрохи не здивувала поява блідолицької в цей пізній час. Опівнічні прогулянки— звичайна річ в індіанському селі чи таборі, бо там кожен їсть, спить і гуляє, коли йому заманеться. Недоумкуватість Гетті й цього разу прислужилася їй якнайкраще. Роздратований своєю невдачею і бажаючи швидше спекатись небажаного свідка, молодий воїн махнув дівчині рукою, щоб вона йшла собі далі, куди їй треба. Гетті послухалась. Але, ступивши кілька кроків, раптом заговорила по-англійськи своїм ніжним лагідним голосом, який розлягався досить далеко серед нічної тиші.

— Якщо тобі здалося, ніби я гуронська дівчина, воїне, — сказала вона, — тоді мені не дивно, чого ти сердишся. Я Гетті Гаттер, дочка Томаса Гаттера, й ніколи не виходила вночі на побачення з мужчинами. Мати казала, що це негарно, що скромні молоді жінки не повинні цього робити. Я маю на увазі скромних блідолицьких жінок, бо знаю, в деяких людей заведено інакше. Ні-ні, я Гетті Гаттер і не вийду на побачення навіть до Гаррі Непосиди, хоча б він навколішки благав мене. Мати казала, що це негарно.

Отак просторікуючи, Гетті наблизилась до того місця, куди нещодавно причалував човник і де, завдяки покрученому берегові та густим чагарям, вартовий не помітив би її навіть серед білого дня. Але закоханий уже вловив чиїсь інші кроки й одійшов так далеко, що майже не чув срібних переливів голосу білої дівчини. Тим часом Гетті, заклопотана своїми думками й турботами, не вгавала. Щоправда, її слабенький голосок не міг пробитися далеко в ліс, але над водою його було чути краще.

— Я тут, Джудіт, — нарешті сказала вона. — Біля мене нікого немає. Гурон, який стоїть на варті, пішов стрічати свою подружку. Ну, розумієш, індіанську дівчину, яку мати ніколи не нагрущала, що негарно виходити уночі на побачення з мужчиною...

Тихий остережливий вигук від води примусив Гетті замовкнути, а трохи згодом вона помітила тьмяні обриси човна, який без жодного сплеску наближався до берега й скоро зашурхотів носом по ріні. Тільки-но легеньке суденце відчуло на собі вагу Гетті,

воно враз відпливло кормою вперед, мовби було наділене власним життям та волею. Опинившись за сотню ярдів од берега, човник розвернувся, описав широке півколо і рушив до "ковчега". Перші кілька хвилин обидві дівчини мовчали. Але потім Джудіт, що сиділа на кормі й веслувала не згірш за будь-якого чоловіка, завела розмову, яку їй кортіло почати від тої самої миті, коли сестри стрілися на мисі.

— Тут ми в безпеці, Гетті,— сказала вона, — і можемо говорити, не боячись, що нас підслухають. Тільки балакай тихенько — безвітряної ночі звуки розлягаються далеко над водою. Коли ти була на березі, я підпливла зовсім близько й чула не тільки голоси воїнів, а й шурхіт твоїх черевиків по ріні ще до того, як ти заговорила.

— Я гадаю, Джудіт, гурони не знають, що я втекла від них.

— Може, й так, Гетті. Закоханий стає кепським вартовим, якщо він тільки не чатує на свою подружку. Але скажи, Гетті, чи бачила ти Звіробоя? Чи розмовляла з ним?

— Аякже! Він сидів коло багаття, і ноги в нього були спутані, хоч руки вільні.

— Гаразд, але що він тобі сказав, дитино? Та не барися! Я знемагаю від бажання дізнатися, що він переказував для мене.

— Що він сказав мені? Уяви, Джудіт, він сказав, що не вміє читати! Це ж тільки подумати! Біла людина, й раптом не вміє прочитати навіть біблію! Певне, в нього ніколи не було матері, сестро.

— Зараз не це важливо, Гетті. Далеко не всі чоловіки вміють читати. Наша мати справді багато знала й багато чого нас навчила, але батько мало тямить у книжках і, як ти знаєш, ледь спроможний читати біблію.

— О, я-ніколи не думала, що всі батьки добре читають, але матері повинні вміти читати, бо як же вони вчитимуть своїх дітей? Отож, Джудіт, я й гадаю, що в Звіробоя ніколи не було матері, інакше й він умів би читати.

— Ти йому сказала, що це я послала тебе на берег і що я дуже журюся його нещастям? — нетерпляче запитала старша сестра.

— Здається, сказала, Джудіт. Але ж ти знаєш, я слабоумна й легко можу щось забути. Я сказала йому, що це ти привезла мене на берег. І він наговорив мені багато слів, які я добре запам'ятала, бо від них у мене вся кров захолола. Все це він велів переказати своїм друзям. Гадаю, ти теж йому друг, сестро?

— Як тобі не соромно мучити мене, Гетті?! Звичайно ж, я його найвідданіший друг на землі.

— Мучити тебе? Еге, тепер я пригадую. Добре, що ти сказала це слово, Джудіт, од нього мені в голові проясніло. Авжеж, він казав, що дикуни мучитимуть його, але він постарається стерпіти все, як належить білому, й що вам усім нічого боятися... Тільки чому Звіробій вимовляє слова не так, як нас навчала мама?

— Не про це зараз мова, люба Гетті, не про це! — вигукнула сестра, задихаючись од хвилювання. — Звіробій справді сказав тобі, що дикуни збираються випробовувати його на муках? Пригадай гарненько, Гетті, бо це дуже страшна й серйозна річ.

— Авжеж. Я згадала про це, коли ти сказала, ніби я мучу тебе. Ох, мені його страшенно шкода! Хоч сам Звіробій говорив про це дуже спокійно. Звіробій не такий

вродливий, як Гаррі Непосида, зате він куди спокійніший.

— Він вартий тисячі Непосид! Так, він кращий за всіх молодиків, що будь-коли приходили на озеро, разом узятих! — сказала Джудіт з запалом і впевненістю, які спантеличили сестру. — Звіробій — людина правдива. В ньому немає й зерна нещирості. Ти,

Гетті, навіть не знаєш, яка то заслуга з боку чоловічини — говорити завжди лише саму правду. А коли доведеться взнати... Ні-ні, сподіваюсь, ти цього ніколи не знатимеш. Хто зважиться дати такій бідоласі, як ти, жорстокий урок недовіри та ненависті?

Джудіт затулила в темряві обличчя руками й тихо застогнала. Однак цей напад хвилювання тривав лише мить, а потім вона заговорила спокійніше, хоч голос їй став хрипкий і втратив притаманну йому жвавість.

— Тяжка то річ — боятися правди, Гетті,— сказала вона, — і все-таки мене лякає Звіробоева правда дужче за всякого ворога. Несила хитрувати, коли стикаєшся з такою правдивістю, такою чесністю, з такою непохитною одвертістю. Хіба вже він мені такий нерівня, сестро? Невже Звіробій у всьому вищий за мене?

Джудіт не звикла говорити про себе з таким самоприниженням і шукати підтримки в Гетті. Не часто вона називала Гетті й сестрою, бо відомо, що в американських сім'ях, навіть коли між дівчатами існує цілковита рівність, сестрою називає тільки молодша старшу. Дріб'язкові відхилення від усталених правил часом глибше вражають нашу уяву, ніж якісь суттєвіші зміни, тому Гетті враз завважила цю обставину й подивувалася з неї у простоті свого серця.

Честолюбство на мить прокинулося у ній, і відповідь прозвучала так само незвичайно, як питання. Бідолашна дівчина щосили пнулася говорити якомога складніше й розумніше.

— Вищий за тебе, Джудіт? — з гідністю перепитала вона. — Та чим же Звіробій може бути вищий за тебе? Хіба ти не дитина своєї матері? Він-бо навіть читати не вміє, а з нашою матір'ю не могла зрівнятися ніяка жінка в цій частині світу. На мою думку, він не має підстави вважати себе вищим не тільки за тебе, а навіть і за мене. Ти вродлива, а він потворний...

— Ні, Гетті, він не потворний, — перебила Джудіт. — У нього тільки дуже просте обличчя. Але на цьому обличчі такий чесний вираз, який набагато кращий за вроду. В моїх очах Звіробій вродливіший, ніж Гаррі Непосида.

— Джудіт Гаттер, ти лякаєш мене! Непосида найвродливіший чоловік у світі. Він вродливіший навіть за тебе, бо, як ти знаєш, чоловіча врода завжди краща, ніж врода жіноча.

Цей наївний вияв сердечної прихильності не сподобався старшій сестрі й вона одразу дала це відчуття.

— Гетті, ти починаєш говорити дурниці, то вже краще помовч, — сказала Джудіт. — Непосида аж ніяк не найвродливіший чоловік у світі, можна знайти й не таких красенів. У нашому гарнізоні є офіцери... — на цьому слові вона затнулася, — у нашому

гарнізоні є офіцери, показніші за нього. Але чом ти вважаєш, що я Звіробоеві рівня? Ось про це ти скажи. Мені неприємно слухати, як ти захоплено вихваляєш Гаррі Непосиду, хоч він не має ні почуттів, ні манер, ні совісті. Ти надто гарна для нього, і слід би йому про це сказати при нагоді.

— Я? Джудіт, що тобі?! Адже я зовсім негарна, та й розумом слабка.

— Ти добра, Гетті, а це більше того, що можна сказати про Гаррі Марча. В нього привабливе лице, ставна фігура, але в нього немає серця. Та облишмо Гаррі. Скажи мені ліпше, чим я можу рівнятися із Звіробоем?

— Схаменися, Джудіт, про що ти питаєш! Він не вміє читати, а ти вмієш. Він навіть не вміє правильно говорити й висловлюється ще гірше за Непосиду. Бачиш, сестро, Гаррі також вимовляє слова не зовсім правильно. Ти це помітила?

— Ще б пак. Він грубий у розмові, як і в усьому іншому. Але мені здається, ти просто втішаєш мене, Гетті, гадаючи, що я можу бути рівнею такій людині, як Звіробій. Може, я й краще вихована. Нехай навіть я гарніша на вроду. Але правдивість, його правдивість — ось що складає таку жахливу різницю між нами! Та годі про це балакати. Давай подумаємо, як його вирвати з гуронських рук. Батькова скриня стоїть у ковчезі, й можна спробувати ще раз спокусити їх слонами. Хоч боюся, Гетті, за цей дріб'язок не викупиш такої людини, як Звіробій. А ще боюся, що батько й Непосида не стануть клопотатися Звіробоем так, як він клопотався ними.

— Чому, Джудіт? Непосида із Звіробоем друзі, а друзі завжди повинні допомагати один одному.

— На жаль, бідолашна Гетті, ти погано знаєш людей. Часом друзів треба боятися дужче, ніж одвертих ворогів, а надто друзів-жінок. Але вранці я знов одвезу тебе на берег, і ти ще раз спробуєш розвідати, чим можна допомогти Звіробоеві. Його не мордуватимуть, поки Джудіт Гаттер жива й здатна придумати щось, аби цього не допустити.

Розмова їхня ставала дедалі безладніша, але тривала доти, аж поки старша сестра витягла з меншої все, що та зуміла запам'ятати. Коли Джудіт нарешті вдовольнилася своєю цікавістю, точніше, коли вже вона не могла вигадати нових запитань, щоб не повторюватись, човник завернув до баржі. Непроглядна темрява ночі й глибокі тіні, що падали на воду від горбів та лісистого берега, страшенно заважали шукати судно. Джудіт майстерно вправлялася з човником; він був такий легкий, що керування ним вимагало більше уміння, ніж сили. Кінчивши розмову з Гетті й вирішивши, що час уже повертатись, вона швидко й енергійно загрибала невеличким веслом. Але "ковчег" ніде не було видно. Часом сестрам ввижалося, ніби він тьмяно вимальовується в мороці, мов присадкувата чорна скеля, та щоразу виявлялося, що то тільки зорова омана. Так у марних пошуках минуло півгодини, поки нарешті дівчата з прикрістю впевнились, що "ковчег" залишив свою стоянку.

Більшість молодих жінок, опинившись у такому становищі, наполохалися б не на жарт і думали б тільки про свою безпеку. Та Джудіт анітрохи не розгубилася; що ж до Гетті, то її тривожило тільки одне: чому батько та Непосида знялися з якоря й

попливли невідомо куди?

— Не може бути, Гетті,— сказала Джудіт, після багатьох спроб нарешті переконавшись, що "ковчега" вони зараз не знайдуть, — не може бути, щоб індіани підкралися на плотах або плавом і зненацька захопили наших друзів уві сні!

— Не віриться, щоб Тихша та Чингачгук полягали спати, не розказавши перше одне одному, що кожен з них пережив за час тривалої розлуки. А ти як гадаєш, сестро?

— Може, це й так, дитино. Вони мали багато причин не спати. Але делавара могли захопити зненацька, навіть коли він не спав, бо думки його нині зайняті зовсім іншим. І все-таки ми щось почули б: крики та лайка Гаррі Непосиди відлунювали б на східних горбах, мов гуркіт грому.

— Непосида часто грішить, зловживаючи негарними словами, Джудіт, — покірливо й сумовито визнала Гетті.

— Ні-ні, неможливо було захопити ковчег без найменшого шуму! Я одчалила від нього менше години тому й весь час уважно дослухалась. Але все-таки не віриться, щоб батько міг кинути напризволяще власних дітей.

— Мабуть, він думав, що ми спимо собі в каюті, й вирішив підплисти ближче до замку. Адже ти знаєш, ковчег часто міняє місце вночі.

— Твоя правда, Гетті, очевидно, так воно й є. Південний вітрець трохи подужчав, і вони, мабуть, попливли вище по озеру...

Джудіт замовкла, бо ледь вона встигла вимовити останнє слово, як все довкола зненацька осяяв сліпучий спалах. Слідом за ним гримнув рушничний постріл, і громохка луна прокотилась між пагорбів на східному березі.

Майже тієї ж миті пронизливий жіночий зойк розітнув повітря. Моторошна тиша, що запала по тому, здалася ще зловіснішою. Незважаючи на всю свою рішучість, природжену й виховану умовами життя, Джудіт ледве спромоглася звести дух, а бідолашна Гетті затулила обличчя руками й затремтіла всім тілом.

— То кричала жінка, Гетті,—мовила Джудіт дуже серйозно, — і кричала від болю. Якщо ковчег рушив з місця, то при такому вітрі він міг відплисти тільки на північ, а постріл і крик долинули від мису. Невже нещастя спіткало Уа-та-Уа?

— Давай попливемо туди й подивимось, Джудіт. Може, вона потребує нашої допомоги. Бо ж, окрім неї, на ковчезі самі чоловіки.

Роздумувати було ніколи, й весло Джудіт миттю занурилося в воду. Навпрямки до мису було недалеко, а хвилювання, що поійняло дівчат, не дозволяло їм марнувати дорогоцінні хвилини, обираючи найбезпечніший шлях. Вони веслували, ні на що незважаючи, але таке ж саме хвилювання завадило й індіанам помітити їхнє наближення. Раптом сніп світла вихопився з просвіту між кущами, вдаривши просто в очі Джудіт. Орієнтуючись на нього, дівчина підігнала човника так близько до берега, щоб усе бачити й водночас зайве не ризикувати.

Все, що відбувалося зараз у лісі, було чудово видно дівчатам з човна. На схилі відомого нам пагорка з'юрилися всі мешканці табору. Шість чи сім чоловік тримали в руках соснові смолоскипи, що заливали-яскравим, але мертвотним світлом кожен

деталь під лісовим склепінням. Прихилившись спиною до дерева й підтримувана з одного боку вартовим, чия недбалість дозволила Гетті втекти, там сиділа дівчина, на яку він чекав і через котру втратив пильність. В світлі смолоскипа, піднесеного близько до її лиця, було добре видно, що молода ірокезка помирає, а кров, що стікала з її оголених грудей, ясно свідчила про причину самої смерті. Гострий специфічний запах рушничного порошу ще й досі відчувався у вологому, задушливому нічному повітрі. Не було сумніву, що в неї стріляли. Джудіт це збагнула одразу. Спалах від пострілу блиснув над водою поблизу мису: стріляли або з човна, що підкрався до берега, або з "ковчег", який пропливав мимо. Очевидно, необережний вигук або сміх спрямували політ кулі, бо стрілець, зводячи зброю, навряд чи міг керуватися чимось іншим, крім звуку.

Невдовзі голова жертви безсило упала, й тіло похилилося набік, підкошене смертю. Тоді одночасно погасли всі смолоскипи, крім одного, й сумний кортеж, який ніс тіло до табору, можна було розгледіти тільки при тьмяному мерехтінні цього єдиного джерела світла.

Джудіт здригнулася й важко зітхнула, знову опускаючи весло в воду. Човник тихо й обережно поплив навколо мису. Видовище, яке щойно боляче вразило її почуття і тепер переслідувало уяву, здавалося дівчині ще страшнішим, ніж передчасна смерть юної делаварки. В яскравому світлі смолоскипів Джудіт побачила струнку постать Звіробоя, що стояв біля помираючої з виразом жалю й наче якогось сорому на обличчі. А втім, він не показував ні страху, ні розгубленості, хоч з поглядів червоношкірих воїнів, спрямованих на нього, легко було здогадатися, яка лють кипить у їхніх серцях. Бранець, здавалось, не помічав цих поглядів, але в пам'яті Джудіт вони закарбувалися надовго.

Біля мису дівчата не зустріли ніякого іншого човника. Мовчання й темрява, такі глибокі, наче ніщо й ніколи не порушувало довколишньої тиші і сонце одвіку не світило над цією глухоманню, панували тепер над мисом, над чорною водою, над принишклим лісом і навіть у насупленому небі. Отже, не лишалося нічого іншого, як тільки подбати про власну безпеку, а безпеку можна було знайти тільки посеред озера.

Мовчки одігнавши туди човника, Джудіт здала його на волю течії, яка повільно гнатиме суденце на північ, і, наскільки це було можливо в їхньому становищі, та ще з таким настроєм, дівчата вирішили спочити.

РОЗДІЛ XIX

До зброї! Двері стережіть! Пропало

Все, як зараз не замовкне отой пекельний дзвін!

Так, офіцер з дороги збився чи в страшну,

Непередбачену халепу вскочив. Ти, Ансельмо,

Бери своїх — і мчіть мерщій до вежі,

А решта — будьте при мені...

Байрон, "Маріно Фальєро"

Здогад Джудіт про те, за яких саме обставин юну гуронку спіткала передчасна

смерть, був правильний. Проспавши кілька годин поспіль, старий Гаттер і Марч прокинулись. Ясна річ, Чингачгук та його наречена були на той час уже на борту. Від делавара старий дізнався про нове місце індіанського табору, про події, що сталися, поки вони з Непосидою спали, а також про відсутність своїх дочок. Остання новина не схвилювала його анітрохи, бо він цілковито покладався на розсудливість старшої і вірив у безпеку меншої, котра вже раз гостювала в дикунів. Та й довголітня звичка до всіляких небезпек встигла приглушити в ньому чутливість. Певно, старому не вельми боліло, що Звіробій потрапив у полон. Хоч він і розумів, як добре міг би прислужитися мисливець, коли б довелося захищатися від дикунів, проте глибока розбіжність у поглядах виключала між ними взаємну приязнь. Звісно, Гаттера більше потішило б, аби він довідався про нову індіанську стоянку раніше, коли гуронів ще не стривожила втеча Уа-та-Уа, а тепер потикатися на берег було надто ризиковано. Хоч-не-хоч йому довелося відмовитись, принаймні на цю ніч, од жорстоких задумів, навіяних власним полоном та жадобою помсти. В такому настрої Гаттер сів на носі баржі. Невдовзі до нього приєднався й Непосида, полишивши Чингачгука та Уа-та-Уа цілковитими господарями всієї корми.

— Звіробій показав себе справжнім хлопчиськом, попхавшись до дикунів у такий час, та ще й потрапивши їм у пазури, мов та лань, що вскочила до ями, — пробурчав старий, як звичайно добачивши в чужому оці порошок, хоч у своєму власному не помічав навіть колоди. — Якщо за цю дурість йому доведеться поплатитися шкурою, нехай нарікає на себе.

— Так уже ведеться на білому світі, Томе, — відгукнувся Непосида. — Кожен має платити свої борги й відповідати за свої гріхи. Дивує тільки, як такий спритний, такий обережний хлопець утлюючись в пастку. Невже він не знайшов собі кращої розваги, ніж блукати побіля гуронського табору, маючи єдиний шлях до відступу — тільки на озеро? Чи, може, він уявив себе оленем, який, гасонувши у воду, може заглушити свій запах і спокійно втекти від погоні? Правду кажучи, я гадав, цей парубок має більше клею в голові. Ну що ж, подаруймо невеличку помилку новачкові. Ліпше скажи, майстре Гаттере, чи не знаєш ти часом, куди запропастилися дівчата? Я ніде не побачив Джудіт і Гетті, хоч оце щойно обнишпорив увесь ковчег і зазирнув у кожен закапелок.

Гаттер, пославшись на слова делавара, коротко пояснив, як його дочки скористалися з човника, як повернулася Джудіт, висадивши сестру на берег, і як незабаром одчалила знову, аби забрати Гетті назад.

— Ось що значить мати підлесливий язик, Плавучий Томе! — вигукнув Непосида, з образи люто скрегочучи зубами. — Ось що значить мати підлесливий язик і ось до чого призводять дурні дівочі примхи! Ми з тобою також були в полоні (тепер Непосида зволив про це згадати), ми також були в полоні, але Джудіт навіть пальцем не ворухнула, щоб допомогти нам. Цей недоросток Звіробій просто заворожив її. Тепер і він, і вона, і ти, і всі ви маєте стерегтися та стерегтися. Я не та людина, що терпить кривду, й наперед кажу тобі: стережись!.. Розгортай вітрило, старий, — підпливемо

ближче до коси та подивимось, що там робиться.

Гаттер не заперечував і, намагаючись не робити шуму, зняв баржу з якоря. Північний вітер погнав судно вверх по озеру, й невдовзі крізь морок почали вимальовуватися темні обриси дерев, що вкривали мис. Плавучий Том, стоячи біля стернового весла, підвів "ковчег" так близько до берега, як тільки дозволяли глибина води та звисле над нею галуззя. В тіні, що падала від берега, годі було щось розгледіти. Але молодий ірокез, який вартував у самому кінці затоки і який так необачно пропустив Гетті, встиг помітити краєчок вітрила й дах каюти. До краю вражений цим, він мимоволі скрикнув. З тією безрозсудною люттю, що становила суть його вдачі, Непосида звів рушницю й вистрілив.

Сліпий випадок спрямував кулю просто в дівчину. По тому відбулася сцена із смолоскипами, описана в попередньому розділі...

Тієї миті, коли Непосида вчинив цей акт безглуздої жорстокості, човник Джудіт був за якихось сто ярдів од місця, щойно залишеного "ковчегом". Ми вже розповіли про все подальше плавання дівчини, а тепер повернімось до її батька та його товариша.

Пронизливий зойк сповістив їх, що куля, пущена Марчем навмання, влучила в ціль і що жертвою стала жінка. Непосиду самого спантеличили такі несподівані наслідки, і якийсь час у ньому змагалися суперечливі почуття. Спершу він зареготав весело й нестримно, мовби святкуючи перемогу. Далі сумління, цей сторож, поставлений у грудях кожного, боляче вдарило його по серцю. З хвилину в душі цієї людини, породженої стільки ж цивілізацією, скільки й варварством, панувало справжнісіньке безладдя: Марч сам не знав, що думати про свій учинок. Та поволі впертість і пиха знову прибрали над ним звичної влади. Він зневажливо стукнув прикладом по палубі й з удаваною байдужістю взявся висвистувати якусь пісеньку. "Ковчег" тим часом плив назад і вже досяг гирла затоки, де кінчався мис.

Інші мешканці "ковчега" сприйняли Непосидину вихватку далеко не так поблажливо, як він, очевидно, сподівався. Гаттер невдоволено бурчав, бо цей постріл не дав ніякої користі й тільки обіцяв зробити боротьбу ще жорстокішою і нещаднішою. А втім, старий стримувався, бо після тою, як Звіробій потрапив у полон, Непосидина допомога ставала вдвоє ціннішою. Чингачгук схопився, мов ошпарений: індіанська кров примусила його забути на мить про споконвічну племінну ворожнечу. Однак він вчасно схаменувся й зумів приборкати розбурхану лютю, що трохи не кинула його до відплати. Але не так повелася Уа-та-Уа. Вискочивши з каюти, вона опинилася біля Непосиди майже тоді, коли приклад його карабіна опустився на палубу. З безстрашністю, яка робила честь її серцю, делаварка насипалась на велета, виливаючи в докорах увесь пал жіночої великодушності.

— Навіщо ти стріляв? — сказала вона. — Чим покривдила тебе гуронська дівчина, що ти її вбив? Що тепер скаже Маніту? Що скажуть ірокези? Ти не здобув слави, не скорив табору, не взяв бранців, не переміг у бою, не приніс скальпів — ти не домігся нічого! Але кров вимагає крові! Як би було тобі, аби вбили твою дружину? Хто пожаліє тебе, коли ти побиватимешся за матір'ю чи сестрою? Ти здоровенний, як сосна,

гуронська дівчина — маленька, тонка берізка. Навіщо ти зламав її? Ти гадаєш, гурони забудуть це? Ні! Червоношкірі такого не забувають. Ніколи не забувають друга, ніколи не забувають ворога. Так їх учить Маніту. Чому ти такий жорстокий, блідолиций велете?

За все своє життя Непосида оце вперше був украй приголомшений; він аж ніяк не чекав такого навалного й палкого нападу з боку індіанської дівчини. Щоправда, вона мала могутнього спільника, і спільником тим було його власне сумління. Дівчина говорила дуже зворушливо, з таким щирим, суто жіночим почуттям, що він не міг дати волю нищому гнівові. Ніжність її голосу робила ще вразливішими докори, породжені душевною чистотою і правдивістю. Як більшість людей примітивного мислення, Непосида мав індіанців за нижчих істот і помічав лише найгірші риси їхньої вдачі. Йому ніколи не спадало на думку, що існують загальнолюдські почуття, що найвищі принципи — хай навіть змінені на догоду звичаям та забобонам, але по-своєму не менш високі,— можуть керувати поведінкою людей, які живуть диким життям; що воїн, безжальний на полі бою, здатен піддаватися найніжнішим і найблагороднішим впливам у хвилини мирного спочинку. Одне слово, він звик дивитися на індіанців як на істот, лише трохи вищих за диких лісових звірів, і ладен був відповідно й поводитися з ними щоразу, коли якийсь корисливий мотив, а чи звичайна примха штовхали його на це. Втім, цей вродливий варвар хоч і був присоромлений докорами дівчини, проте нічим не виявив свого каяття. Замість скипіти чи бодай відповісти на просте й природне звертання Уа-та-Уа, він одійшов убік, як людина, котра вважає нижче своєї гідності вступати в суперечку з жінкою.

Тим часом "ковчег" просувався вперед, і поки під деревами розгорталася сумна сцена із смолоскипами, він уже встиг вийти на чисте плесо. Плавучий Том неухильно скеровував баржу далі від берега, немов передчуваючи неминучість розплати. Ціла година минула в похмурій мовчанці, якої ніхто не бажав порушувати. Уа-та-Уа повернулася на свій сінник, а Чингачгук поклався спати на носі баржі. Не лягли тільки Гаттер та Непосида. Перший, як і досі, стояв біля стернового весла, а другий розмірковував про свій учинок з лихою впертістю людини, котра не звикла каятись. Проте невгамовний хробак точив йому серце. Саме в цей час Джудіт і Гетті досягли середини озера й, пустивши човника за течією, вмостилися в ньому здрігнути.

Ніч була тиха, хоч хмари заволочили геть усе небо. Пора бур ще не настала. Раптові шквали, що налітають у червні на північноамериканські озера, бувають досить відчутні, але лютують недовго. Цієї ночі відчувався лише звичайний плин важкого, насиченого вологою повітря, що струміло над верховіттям дерев і мовби вливалось в озеро, навіть не порушуючи його дзеркальної поверхні. Повітряні течії зумовлені тут переважно розташуванням горбів, тому навіть свіжі бризи стають нестійкі, а слабкі подуви нічного вітер-ця нагадують скорше примхливі зітхання лісу.

"Ковчег" кілька разів збивався з курсу, повертаючи носом то на схід, то навіть на південь. Але все-таки судно посувалось на північ. Гаттер не звертав уваги на ці несподівані витівки вітру, коли взагалі можна було говорити про вітер. Щоб зруйнувати

підступні заміри ворога, досить було просто весь час пересуватись по озеру, не зупиняючись ні на хвилину.

Тепер старий занепокоївся трохи, думаючи про долю своїх дочок, а може, ще більше про долю човника. Та загалом невідомість його не вельми лякала, бо, як ми вже казали, він цілком покладався на розсудливість Джудіт.

Стояла пора найкоротших ночей, і незабаром глибока південь почала відступати перед першими проблесками світання. Якби споглядання красот природи могло вгамовувати людські пристрасті й приборкувати людську лють, цьому найліпше прислужився б краєвид, що неквапом розгортався перед очима Гаттера та Непосиди, коли ніч заступалася ранком. Ніжні барви, як завжди, хлюпнули по небу, розчинивши похмурий морок, але сонце ще не встигло заллати його променисто-сліпучим сяйвом, і тому все наоколо здавалося примарним. Красу й дивний спокій надвечір'я натхненно оспівали тисячі поетів. Та все-таки коли спадають сутінки, людині не повертаються такі легкокрилі, піднесені думки, як у ті хвилини, що передують сходові літнього — сонця. Ввечері панорама помалу зникає з очей, тоді як із світанням вимальовуються спочатку тьмяні, неясні обриси предметів, які чіткішають і чіткішають на вродистому тлі. Ми бачимо їх у чарівничому освітленні, яке не гасне з кожною миттю, а навпаки, яскравішає, зріє, набирається сили, аж поки з-за обрію впливе само променисте світило. Розлітаючись на ніч по гніздах, птахи перестають співати свої гімни, та ще задовго до сходу сонця вони починають вітати прийдешній день.

І життя глибоку радість будять на землі.

Але Гаттер і Непосида дивились на це видовище, не відчуючи тієї душевної втіхи, яку воно дарує людям, чії думки безгрішні, а наміри чисті. Тим часом вони не просто зустрічали світанок, вони зустрічали його за обставин, котрі мали ще дужче посилити його чари. Лише єдиний предмет, що виник з волі людини і вийшов з людських рук, які так часто псують найпрекрасніші краєвиди, бовванів перед ними. То був "замок". Все інше залишалося таке, яким його створила природа. І навіть це незвичайне житло, виринаючи з досвітнього мороку, здавалося казково гарним, вишуканим і мальовничим. Та наші глядачі цього не помічали. Їм неприступна була поезія, в своєму заскнілому себелюбстві вони давно вже втратили здатність будь-чим захоплюватись і навіть природу оцінювали з погляду своїх нищих зазіхань.

Коли досить розвидніло й можна було вже побачити, що відбувається на озері й надто на його берегах, Гаттер скерував "ковчег" просто до "замку", маючи намір осісти в ньому на цілий день. Там він сподівався зустріти дочок, а крім того, за грубими стінами легше було боронитися від індіанців.

Чингачгук уже виспався, й було чути, як Уа-та-Уа бряжчить у кухні посудом. До "замку" залишалося не більше милі, вітер віяв погожий, отже можна було доплисти під самим вітрилом. В цю мить у найширшій частині озера замаячів човник Джудіт; кинутий на волю течії, він плів на північ, обігнавши в темряві баржу. Гаттер узяв свою прозору трубу й довго з тривогою дивився в неї, бажаючи впевнитись, чи обидві дочки на суденці. Тихий радісний вигук вихопився в нього, коли він нарешті побачив над

бортом човника краєчок сукні Джудіт. Через кілька секунд дівчина звелася на повен зріст і почала розглядатися навсібіч, мовби вивчаючи обстановку. Небавом і Гетті сп'ялась на коліна й заходилася проказувати молитви, яких маленькою її навчила мати.

Коли Гаттер поклав трубу, досі ще наведену на фокус, Змій підніс її собі до ока й так само спрямував на човника. Він уперше в житті тримав такий інструмент, і з численних вигуків "Хуг!", з виразу обличчя, з усієї його поведінки Уа-та-Уа зрозуміла—якась справжня дивина викликала його захоплення. Як відомо, американські індіани, особливо ті, що мають гоноровиту вдачу і посідають серед своїх одноплемінників високе становище, показують надзвичайну витримку й удавану байдужість, стикаючись із потоками чудес, котрі заливають їх щоразу, коли вони відвідують поселення білих. Чингачгук пройшов добру муштру й навчився вельми стримано і пристойно виявляти свої почуття. Але для Уа-та-Уа цей закон був не обов'язковий. Коли наречений пояснив їй, що треба звести трубу врівень з човном і подивитися в менше очко, дівчина злякано відсахнулась. Далі вона радісно заплескала в долоні, і з уст їй бризнув сміх — звичайний супутник простодушного захоплення. За кілька хвилин кмітлива делаварка вже обговтала інструмент і почала наводити його на кожен предмет, що чимось привертав її увагу. Ставши біля віконця, Уа-та-Уа й Чингачгук передусім оглянули озеро, потім береги та пагорби й, нарешті, зупинились на "замкові". Подивившись на нього уважніше, дівчина раптом опустила трубу й тихо, але дуже серйозно сказала щось своєму коханому. Чингачгук враз приставив трубу собі до ока й дивився в неї ще довше й пильніше. Потім вони заходились таємниче перешіптуватись, очевидно, обмінюючись своїми враженнями. Та ось молодий воїн облишив трубу, вийшов з каюти й попрямував до Гаттера та Непосиди.

"Ковчег" повільно, але безупинно посувався вперед, і до "замку" вже залишалось якихось півмилі, коли Чингачгук підступив до двох блідолицих, що стояли на кормі. Рухи його були спокійні, але людям, обізнаним з індіанськими звичками, неважко було збагнути — він приніс важливу новину. Бистрий на язик, Непосида й тепер заговорив перший.

— Що там стряслося, червоношкірий? — крикнув він з властивою йому грубуватою зверхністю. — Ти побачив вивірку на дереві чи форель під кормою нашої баржі? Тепер ти знаєш, які очі мають блідолиці, Змію, і більше не датоватимешся, що вони здалеку бачать геть-чисто все на індіанській землі.

— Не треба плисти до замку, — чітко сказав Чингачгук, тільки-но співрозмовник дав йому змогу вкинути слово. — Там гурони.

— Хай тобі дідько! Якщо це правда, Плавучий Томе, то ми трохи не впхнули своїх макітер у гарненьку пастку! Там гурони? Що ж, це можливо. Але я дивлюся, дивлюся на стару халупу й не бачу нічого — тільки самі колоди, воду, шматки кори та ще кілька вікон і дверей на додачу.

Гаттер попросив, щоб йому дали трубу, й уважно оглянув "замок", перш ніж зважився сказати свою думку. По тому він недбало кинув, що не згоден з індіанином.

— Мабуть, ти дивився в трубу не з того кінця, делаваре, — підхопив Непосида, — бо

ні я, ані ось старий не бачимо на озері жодних слідів...

— Вода не залишає слідів! — гостро заперечила Уа-та-Уа. — Зупиніть човна, не підпливайте близько, там гурони!

— Ти диви! Змовились торочити одну казочку й гадають — люди їм повірять. Сподіваюсь, Змію, що й після весілля ти з своєю коханочкою співатимете в один голос, як оце зараз. Кажете, там гурони? З чого це видно, що про це свідчить: засуви, ланцюги чи колоди? В усій Колонії немає буцегарні з такими надійними замками, як Томова хижка, а я дещо знаю про тюрми з власного досвіду.

— Хіба не бачиш мокасіна? — нетерпляче сказала Уа-та-Уа. — Подивися й побачиш...

— Дай-но мені трубу, Гаррі,— перебив її Гаттер, — і згорни вітрило. Індіанська жінка рідко коли втручається в чоловічі справи, а якщо вже втручається, то не дарма. Так і є: мокасин плаває біля одної з паль. Може, й справді без нас у замкові побували гості. А втім, мокасини тут не дивина, бо я й сам ношу їх, і Звіробій носить, та й на тобі, Гаррі, теж мокасини. Навіть Гетті частенько взуває їх замість черевиків. От тільки на ніжках Джудіт я ніколи не бачив мокасинів.

Непосида спустив вітрило. "Ковчег" на цей час був ярдів за двісті од "замку" й за інерцією ще плив уперед, але так повільно, що це не викликало занепокоєння. Тепер усі по черзі брали в руки трубу, пильно оглядаючи "замок" і все довкола нього. Мокасин легко погойдувався на воді й цілком зберіг свою форму, отже не лишалося сумніву — він не встиг навіть промокнути. Він зачепився за шмат кори, що відлущилась на одній з паль підводного палісаду, й тільки тому вітер не одігнав його геть. Мокасин міг опинитися там з різних причин, і не було підстав гадати, що його неодмінно загубив ворог. Він міг упасти з помосту, коли Гаттер був іще в "замкові" й непомітно прибитись туди, де його вперше забачили гострі очі Уа-та-Уа. Він міг приплисти з якогось кінця озера й випадково зачепитися за палісад. Він міг випасти з віконця й, черкнувши ремінцем по палі, міцно припнутися на місці. Нарешті, він міг спасти минулої ночі з ноги розвідника, і той мусив покинути його на озері, бо довкола стояла непроглядна пітьма.

Гаттер і Непосида міркували й так і сяк, хоч старий бачив у появі мокасіна вельми погану ознаку, а Гаррі, як завжди, сприйняв це за дурницю. Індіанин мав свою власну думку: для нього мокасин—однаково що слід, знайдений у лісі, він сам собою попереджає, кого слід чекати — ворога чи друга. Нарешті Уа-та-Уа, щоб розв'язати всі сумніви, зголосилась поплисти човником до палісаду й привезти мокасин на "ковчег". Тоді по узорах на ньому легко було б встановити, з Канади він чи ні. Білі радо пристали на цю пропозицію, але в розмову втрутився делавар. Якщо вже так необхідна розвідка, сказав він, то нехай ліпше воїн наражається на небезпеку. І тим спокійним, але беззаперечним тоном, яким індіанські чоловіки віддають накази своїм жінкам, він заборонив нареченій сідати в човна.

— Гаразд, делаваре, тоді паняй сам, якщо жалієш свою скво, — сказав безцеремонний Непосида. — Треба забрати того мокасіна, бо ж Плавучому Томові

доведеться стовбичити тут, поки й піч вихолоне в його хижці. Зрештою, то тільки клопоть оленьчої шкури, і хоч би як його було скроєно, він негоден налякати справжніх мисливців, що переслідують дичину. То що ж ти скажеш, Змію, кому сідати в човен: тобі чи мені?

— Пусти червоношкірого. В нього очі гостріші, ніж у блідолицього, вони краще бачать гуронські хитрощі.

— Е ні, голубе, проти цього я сперечатимусь до останнього подиху! Очі білої людини, так само як і ніс, і вуха, багато кращі за індіанські, коли їх добре тренували. Не раз і не два я перевіряв це на ділі, і завжди виходило саме так. Проте, я гадаю, найпослідущий волоцюга, делавар він, а чи гурон, спроможний розшукати дорогу до хижі й вернутися назад. А тому, Змію, берися за весло, і хай тобі щастить.

Тільки-но припнувсь балакучий Непосидин язик, Чингачгук скочив у човника й занурив весло у воду. Уа-та-Уа, як і годиться індіанській дівчині, стежила за відплиттям воїна з мовчазною покірливістю, але це не тамувало її сердечного щему, не глушило побоювань, притаманних її статі. Вподовж усієї минулої ночі й аж до тої миті, коли вони обоє захопилися прозорою трубою, Чингачгук виявляв до своєї нареченої стільки мужньої ніжності, що це зробило б честь навіть людині з витонченими почуттями. Але тепер найменші ознаки слабості зникли, поступившись місцем непохитній рішучості. Хоч Уа-та-Уа сором'язливо пробувала зазирнути йому в очі, коли човник відчалював од борту "ковчега", гордість не дозволила воїнові відповісти на цей тривожний люблячий погляд.

Суворість і зосередженість делавара цілком відповідали тим обставинам, за яких він вирушав на розвідку. Якщо вороги справді захопили будинок, він мав плисти під самісінькими дулами їхніх рушниць, а до того ще й без будь-якого прикриття, котре відіграє таку суттєву роль в індіанській військовій тактиці. Одне слово, навряд чи можна було вигадати щось небезпечніше, й коли б Змій мав за плечима бодай десятилітній воєнний досвід чи коли б його друг Звіробій був поруч нього, він нізащо не пішов би на таке ризиковане діло. Можливі вигоди анітрохи не врівноважували небезпеки. Проте гордість індіанського вождя піддрочувало суперництво з білим. Індіанське уявлення про чоловічу гідність не дозволило делаварові кинути прощальний погляд на кохану дівчину, але її присутність, мабуть, неабияк вплинула на його рішення.

Чингачгук сміливо веслував до палісаду, водночас стежачи за численними стрільницями в стінах будинку. Кожної миті він чекав, що побачить вистромлене дуло рушниць або почує сухий тріск пострілу. Однак він щасливо пригнався до паль. Тут він був до певної міри захищений, бо між ним та будинком здійсмалася надводна частина палісаду; отже можливість підступного замаху на його життя набагато зменшилась. Ніс човника був скерований на північ, коли Чингачгук досяг паль; мокасин плавав неподалік. Та замість підібрати його, делавар повільно проплив навколо всієї споруди, уважно оглядаючи кожен предмет, що міг би вказати присутність ворогів або ж посвідчити про нічний напад. Однак нічого підозрілого він не помітив. Глибока тиша

панувала в будинкові. Жоден засув не було зрушено з місця, жодного віконця не розбито. Дверей, напевне, ніхто не чіпав, відколи вони зачинились за Гаттером, і навіть на воротах доку були цілісінькі всі засуви й замки. Одне слово, найпильніше й найдоскіпливіше око не добачило б тут жодних слідів ворожих відвідин, з якими можна було пов'язати появу отого мокасіна.

Делавар вагався, не знаючи, що робити далі. Пропливаючи перед входом до "замку", він уже ладен був зійти на поміст і, зазирнувши в котрусь із стрільниць, подивитися, що робиться всередині. Та все-таки на це він не зважився. Молодий воїн ще не мав життєвого досвіду в таких справах, але стільки наслухався про індіанські воєнні хитрощі й так близько брав до серця розповіді про витівки старих звиязців, себто теоретично так засвоїв усю цю науку, що тепер не міг допуститися надто грубої помилки, як ото ґрунтовно підготовлений студент, почавши правильно математичну вправу, звичайно не заплутається в її остаточному розв'язанні. Облишивши думку про висадку на поміст, Чингачгук неквапливо плив далі попід палісадом. Наблизившись до мокасіна з протилежного боку, він спритним, майже непомітним рухом весла вкинув собі в човника зловісний предмет. Тепер можна було повертатись. Але зворотний шлях здавався юнакові ще небезпечнішим, бо стрільниці опинилися в нього за спиною. Якщо в "замкові" справді зачався ворог, він миттю збагне, ради чого сюди припливав делавар. Отже, попри небезпеку, не лишалось нічого мудрішого, як веслувати спокійно й упевнено, ніби цей огляд розвіяв усякі підозри. Делавар саме так і вчинив, без найменшого поспіху веслуючи до "ковчега" й переборюючи нестерпне бажання дати більше волі рукам чи хіба б на мить озирнутись.

Жодна турботлива й ніжна дружина, вихована бодай у найцивілізованіших умовах, не зустрічала свого чоловіка-воїна з таким хвилюванням, з яким Уа-та-Уа дивилася на Великого Змія делаварів, коли той цілий-здоровий сходив на борт "ковчега". Вона тамувала свої почуття, але радість палахкотіла в її темних очах і посмішка, що осявала гарні вуста, промовляла словами, які чудово розумів коханий.

— Ну, що там, Змію? — гукнув Непосида. — Які новини про водяних щурів? Чи показали вони зуби, коли ти кружляв біля їхньої нори?

— Мені не подобається та нора, — з притиском відповів делавар. — Надто тихо. Так тихо, що можна бачити тишу.

— Оце вже справді по-індіанському! Ніби що буває тихіше за цілковиту порожнечу! Якщо не маєш ліпших доказів, Гаттеру лишається тільки напнути вітрило й поснідати під рідною стріхою. А куди подівся мокасин?

— Ось він, — відповів Чингачгук, простягаючи здобутий трофей.

Придивившись до мокасіна, Уа-та-Уа впевнено сказала, що він гуронський, бо на передку по-особливому розташовані голки їжатця. Гаттер і Непосида погодилися з нею. Але з цього ще не випливало, що власник мокасіна засів у "замкові". Мокасин міг приплисти здалеку чи навіть спасти з ноги розвідника, який залишив будинок, виконавши певне доручення. Одне слово, мокасин нічого не пояснював, хоча й насторожував.

Проте цього було замало, щоб примусити Гаттера й Непосиду відмовитись од їхнього наміру. Вони знову розгорнули вітрило, і "ковчег" рушив далі в напрямку "замку". Вітерець ледь штовхав судно вперед, і це давало змогу якнайуважніше оглянути споруду зовні. Довкола панувала гробова тиша, й навіть не вірилось, що в будинку чи поблизу нього ховається бодай одна жива істота.

На відміну від Змія, чия індіанська уява ладна була вбачати якусь штучність у природній тиші, обидва блідолицих не передчували жодної небезпеки в спокійній непорушності, властивій неживим предметам. Адже все навколо дихало миром і спокоєм. День тільки-тільки починався, і сонце ще не зійшло над обрієм, але небо, повітря, ліси й озера були вже залиті тим м'яким світлом, яке сповіщає про скору появу великого світила. В такі хвилини все видно напрочуд ясно, повітря набуває кришталевої прозорості, хоч водночас барви здаються розведеними, пом'якшеними, обриси предметів тануть, і перспективи, мов непорушні моральні істини, розкриваються без будь-яких прикрас та фальшивого блиску. Одне слово, всі почуття набувають своєї первобутньої ясності й непохибності, так само як розум, коли він переходить з мороку сумнівів до спокою та миру незаперечної очевидності. Проте враження, що його здатен справити такий краєвид на людей з нормальним почуттям моральності, ніби зовсім не існувало для Гаттера й Непосиди. Зате делавар і його наречена, хоча й звиклі до чарівливості ранкових сутінків, не лишалися байдужими до краси цієї години. Молодому воїнові зажадалося миру, й ще ніколи в своєму житті він не думав так мало про воїнську славу, як тієї миті, коли разом з Уа-та-Уа зайшов до каюти, а баржа черкнулася бортом об край помосту. З цього мрійливого стану його вивів грубий Непосидин голос, що наказував йому згорнути вітрило й припнути "ковчег".

Чингачгук послухався. Поки він ішов на ніс баржі, Непосида вже скочив на поміст і притупував ногами, радіючи, що під ним, нарешті, "тверда земля". З властивою йому галасливістю й безцеремонністю він також доводив цим свою цілковиту зневагу до всього гуронського племені. Гаттер підтяг човника до носа баржі, збираючись відчинити ворота, аби заплисти в док.

Марч, що перший вискочив на поміст лише ради хвастощів, поторсав двері, ніби перевіряючи їхню міцність, а потім приєднався до Гаттера й почав вовтузитися з ним коло воріт. Хай-но читач пригадає: то була єдина дорога в дім, бо господар хитромудро загороджував вхід до свого житла, коли залишав його порожнім, а надто тоді, коли йому загрожувала якась небезпека.

Зійшовши в човна, Гаттер сунув кінець линви в руки делаварові й жестами показав, що той має припнути до помосту "ковчег" і спустити вітрило. Та Чингачгук не зробив цього. Він залишив вітрило на щоглі й, накинувши мотузяну петлю на одну з паль, дозволив баржі вільно пересуватись, аж поки вона стала так, що до неї можна було дістатися тільки човном або по верхівці палісаду. Цей маневр вимагав неабиякої спритності й, у всякому разі, його навряд чи пощастило б здійснити на очах готового до бою ворога.

Не встиг ще Гаттер розчинити ворота доку, як "ковчег" і "замок" опинилися на відстані десяти-дванадцяти футів одне від одного. Між ними стояв частокіл з паль. Баржа щільно притулилася до цих паль, і вони утворили своєрідний бруствер майже в людський зріст заввишки, який ховав ті частини судна, що не були захищені каютою. Делавар з великою втіхою подивився на цю несподівану оборонну споруду. Коли Гаттер нарешті загнав свого човника в ворота доку, молодому воїнові спало на думку, що якби його підтримувала дружня рука Звіробоя, вони вдвох могли б довгенько захищатися тут від будь-якого гарнізону "замку". Навіть тепер він чувся майже в безпеці й уже не так гостро тривожився за долю Уа-та-Уа.

Вистачило одного помаху весла, щоб провести човна від воріт до трапа під "замком". Тут Гаттер ще раз побачив, що все ціле-цілісіньке: ні висячий замок, ні ланцюг, ані засуви не були зняті чи пошкоджені. Старий вийняв ключа, відімкнув замок, зняв ланцюг і опустив трап. Непосида просунув голову в отвір і, вхопившись руками за краї люка, без найменших зусиль переніс своє могутнє тіло в кімнату.

Наступної миті його важчезні кроки вже залунали в коридорі, що розділяв кімнати батька й дочок. Тут Непосида дав собі цілковиту волю, радіючи з перемоги.

— Катай сюди, старий Томе! — загукав безтурботний лісовик з глибини дому. — В твоїх володіннях чистота й порядок. Вони порожні, мов горіх, що півгодини був у вивірчиних зубах. Делавар хвалиться, ніби він здатен бачити темряву. Хай іде сюди, тепер він зможе навіть помацати її.

— Там, де ти опиняєшся, Гаррі Непосидо, — заперечив Гаттер, просовуючи голову в люк, після чого його голос став долинати до слухачів, що zostались надворі, глухо й невиразно, — там де ти опиняєшся, тишу можна бачити й мацати, бо вона не схожа на жодну в світі тишу.

— Годі тобі, годі, старина! Лізь швидше сюди, повідчиняємо двері та вікна, щоб впустити трохи свіжого повітря. В скрутну годину люди швидко стають близькими друзями. Але твоя дочка Джудіт зовсім відбігла рук, і моя прихильність до твоєї сімейки здорово послабла після її вчорашніх вихваток. Якщо так піде й далі, то не встигнеш ти прочитати й десяти заповідей, як я чкурну на річку, полишивши тебе з твоїми пастками, з твоїм ковчегом і дітьми, з твоїми слугами й служницями, з твоїми волами й ослами, щоб ти сам захищався від ірокезів, як собі знаєш. Відчини оте віконце, Плавучий Томе, а я навпомацки пройду вперед та відчиню двері.

Настала хвилинка тиша, а далі щось глухо гепнуло, неначе впало важке тіло. Люте прокляття вихопилося в Непосиди, після чого весь будинок всередині раптом ожив. У значенні шуму, що так зненацька і — додамо ми — так несподівано для делавара порушив недавню тишу, важко було помилитися. Він нагадував боротьбу тигрів у клітці. Разів зо два пролунав індіанський бойовий клич, але одразу стих, неначе горлянки, з яких він виривався, ослабли або ж були кимось здушені. Далі знову почулась брутальна лайка Непосиди. Здавалось, ніби чийсь тіла раз у раз падали на підлогу й миттю підхоплювались, продовжуючи боротьбу.

Чингачгук не знав, що йому робити. Вся зброя залишилася в "ковчезі". Гаттер і

Непосида зайшли в будинок, не прихопивши своїх рушниць. А зараз ніяк було скористатися з них чи передати їх у руки господарів. Супротивники в буквальному розумінні слова опинилися в клітці; обставини склалися так, що не можна було ні потрапити в дім, ані вибратися звідти. До того ж присутність Уа-та-Уа в "ковчезі" сковувала дії молодого вождя, паралізувала його рішучість. Щоб позбутися принаймні хоч цього клопоту, він наказав дівчині сісти в вільний човник і плисти до Гаттерових дочок, які, нічого не підозрюючи, швидко наближалися до "замку". Так вона й сама б урятувалася, і попередила б своїх блідолицих подруг про небезпеку. Але Уа-та-Уа твердо й рішуче відмовилася слухатись його. В цю мить ніяка земна сила, окрім хіба що прямого фізичного насильства, не примусила б її залишити "ковчег". Роздумувати було ніколи, і делавар, не знаючи, як допомогти своїм друзям, перерізав лину й дужим поштовхом одігнав баржу футів на двадцять од паль. Тут він ухопився за весла й щасливо одвів "ковчег" у навітряний бік. Звісно, це сказано вельми умовно, бо ніякого вітру по суті не було й повітря ледь рухалось у невизначеному напрямку. Коли судно відпливло за сотню ярдів од помосту, індіанин кинув веслувати й негайно спустив вітрило. Джудіт та Гетті, нарешті, помітили, що в "замкові" не все гаразд, і зупинилися футів за тисячу на північ од нього.

Увесь цей час в будинкові точилася запекла боротьба. В таких випадках події блискавично міняються, й оповідачеві важко за ними поспівати. Від тієї миті, коли вперше почувся шум, і до того, коли делавар облишив свої незграбні спроби упоратися з довжелезними веслами, минуло не більше трьох-чотирьох хвилин, проте звияжці, очевидно, встигли добряче виснажитись. Уже не чути було Непосидиних прокльонів та лайок, і навіть сама боротьба дещо вповільнилась. Але все ж таки бійка тривала з непослабною впертістю. Нараз двері широко розчахнулися, і бій перейшов на поміст тепер просто неба.

Котрийсь з гуронів спромігся зняти засуви, й три чи чотири воїни вискочили слідом за ним на вузький поміст, ніби радіючи змозі втекти від жахів, що коїлися в будинкові. По цьому ще одне тіло, кинуте з неймовірною силою, вилетіло з дверей сторчголов. І от на порозі з'явився Марч. Він рикав, мов зацькований лев, і зумів на мить звільнитися від своїх численних ворогів. Гаттера, певне, вже встигли схопити й зв'язати.

В боротьбі настав перепочинок, що нагадував тимчасове затишшя серед бурі. Всі відчували потребу звести дух.

Бійці стояли, бликаючи один на одного, мов люті пси, які щойно розціпили мертву хватку своїх щелепів і чекають зручної миті, аби знову вчепитися в ворожу горлянку. Ми скористаємось з цієї перерви й розповімо, як саме індіани вдерлися в "замок". Зробимо це вельми охоче, бо читачеві треба пояснити, чому така запекла сутичка була водночас майже безкровна.

Розчахнутий Дуб, а надто його товариш, який, здавалось, був йому підлеглий і мав лише опікуватися плотом, пильно все роздивилися під час двох своїх поїздок до "замку". Хлопець теж повернувся у табір з докладною і надзвичайно цінною інформацією. Склавши з цього загальне уявлення про те, як збудовано дім і як він

замикається, гурони могли з достатньою впевненістю чинити напад у темряві. Хоч Гаттер, переносючи своє майно на борт "ковчега", поставив судно біля східної стіни "замку", за ним звідусюди стежили, й тому ця осторога виявилася марною. Ворожі розвідники чатували на західному й на східному березі озера і бачили всі приготування блідолицих. Тільки-но споночило, плоти, такі ж, як і той, що ми його вже описували, рушили від обох берегів до "замку", і "ковчег" проплив за якихось п'ятдесят футів од них, нічого не помітивши. Ірокези лежали, простягнувшись долілиць на колодах, так що в темряві їхні тіла й самі тихохідні плавучі пристрої цілковито зливалися з водою.

З'єднавшись біля "замку", обидва загони поділилися своїми спостереженнями й, уже не вагаючись, підпливли до будівлі.

Як вони й сподівалися, в "замкові" не виявилось ні душі.

Плоти негайно відчалили до берега по підмогу, а двоє дикунів, що zostалися на помості, враз скористалися з переваг свого становища. Видершись на дах, вони зняли кілька шматків кори й прослизнули на горище. Тут до них приєдналися й інші воїни, які скоро наспіли з берега. Прорубавши бойовими топірцями дірку в брусованій стелі, чоловіка з восьмеро найсильніших індіанців зіскочило в кімнату. Тут вони засіли, добре озброєні й забезпечені харчами, готові, залежно від обставин, витримати облогу або вчинити напад. Цілу ніч воїни спокійно спали, як це властиво індіанцям, коли вони перебувають у стані бездіяльності. На світанку, визирнувши у стрільниці, крізь які тільки й надходило світло та повітря знадвору, бо всі вікна були щільно приперті грубими віконницями, вони побачили: до "замку" повертається "ковчег". Збагнувши, що двоє блідолицих збираються лізти в дім через трап, ватажок ірокезів негайно вжив необхідних заходів. Знаючи природжену лютість своїх одноплемінників і не покладаючись на їхню стриманість, він забрав у них усю зброю, навіть ножі, й заховав у такому місці де її нелегко було б знайти. Натомість він заздалегідь приготував личані мотузки. Причаївшись у трьох кімнатах, індіани тільки й чекали сигналу, аби кинутися на майбутніх бранців.

Коли загін опинився в будинкові, воїни, що залишалися надворі, поклали кору на місце, ретельно знищили всі сліди свого перебування в чужих володіннях і повернулися на берег. Один з тих воїнів саме й загубив мокасин і не спромігся його розшукати в темряві.

Якби ірокези, що Зосталися в "замкові", знали про смерть дівчини, мабуть, ніщо не змогло б врятувати життя Гаттерові й Непосиді. Але ця злощасна пригода сталася вже після того, як було влаштовану засідку, та ще й за кілька миль од "замку", в індіанському таборі, розташованому по той бік мису.

РОЗДІЛ XX

Я все зробив, але — гай-гай! —

Ці жертви пропадуть.

Я покидаю любий край —

Мене за морем ждуть.

О рідна земле,

Прощавай,—

Мене за морем ждуть.

Шотландська балада

В попередньому розділі ми полишили захеканих супротивників на їхній вузькій арені. Обізнаний з усіма прийомами кулачного бою, вельми поширеного в тодішній Америці, й особливо на прикордонні, Непосида, крім своєї велетенської сили, мав перевагу, що робила його боротьбу не такою нерівною, як можна було гадати. Тільки це й дало йому змогу протриматись так довго супроти такої кількості ворогів, бо індіани теж не дарма славляться своєю спритністю й силою в атлетичних вправах. Жоден учасник бійки серйозно не потерпів, хоч деякі дикуни по кілька разів, мов підкошені, падали з ніг. Про того, котрий полетів сторч головою на поміст, можна було сказати, що він до певного часу вибув з ладу. Серед решти індіанців дехто накульгував. Та й самому Марчеві не минулося без синців. Усім було конче потрібно хоч трохи відсапатись, і бійка на якийсь час припинилася.

Але замирення, хоч би яка причина його викликала, не могло тривати довго: надто тісна була для цього арена боротьби й надто велика небезпека якогось ворожого підступу. Всупереч тому, чого можна було чекати від Непосиди в його становищі, він перший знов кинувся битися. Чи керувався він свідомим розрахунком, гадаючи, що саме раптовий, несподіваний напад принесе йому успіх, чи то було наслідком його запеклої ненависті до індіанців — важко сказати. Проте він люто плигнув уперед і в першу мить розкидав геть усіх ворогів. Він ухопив найближчого гурона за попереk, підняв його над помостом і швиргонув у воду, мов те немовля. За кілька секунд така сама доля спіткала ще двох ірокезів, причому останній дуже забився, впавши на свого товариша, котрий уже борсався в озері. Залишилося ще четверо ворогів, і в рукопашній сутичці, без будь-якої зброї, окрім тієї, що нею обдарувала людину сама природа, Непосида сподівався легко впоратися і з цими червоношкірими.

— Ура, старий Томе! — загорлав він. — Бісові душі полетіли в озеро, й скоро я їх усіх примушу поплавати!

По цих словах жахливий удар ногою просто в обличчя скинув назад у воду індіанина, що, ухопившись за край помосту, силкувався видертись нагору. Коли розійшлися кола над місцем падіння, крізь прозору стихію Мерехтливого Свічада можна було побачити темне безпорадне тіло, розпростерте на відмілині, що на ній стояв "замок". Скоцюрблені пальці хапали пісок та водорості, наче бажали втримати життя цими останніми несвідомими корчами.

Від удару в живіт другий індіанин зігнувся, мов розчавлений хробак, і проти Непосиди лишилось власне тільки двоє супротивників. Втім, один з них був найвищий та найдужіший серед гуронів і — головне — найдосвідченіший воїн, загартований у незліченних боях та далеких походах. Він правильно оцінив велетенську міць ворога й тому беріг свої власні сили. До того ж він мав найвигідніший одяг для такого двобою — саму лиш пов'язку круг стегон. Він стояв на помості, немов жива оголена модель для прекрасної статуї, що втілює порив і мужність. Вже тільки для того, щоб схопити його,

потрібна була надзвичайна вправність і сила. Проте Гаррі Марч і миті не вагався. Тільки-но впоравшись з одним ворогом, він притьмом став до герцю з другим, ще грізнішим, намагаючись і його скинути в воду. Боротьба між ними була справді жахлива. Обидва атлети переміщалися так швидко, а рухи їхні були такі блискавичні, що останній уцілілий дикун не мав жодної змоги втрутитися, навіть коли б йому стало для цього сміливості. Але подив і страх паралізували його. То був недосвідчений парубчак, і кров йому похолола в жилах, коли він зіткнувся з бурєю пристрастей, що розігралися в такій незвичній для нього формі.

Спочатку Непосида хотів просто повалити ворога. Він схопив гурона за руку й за горло і, підставивши ногу, спробував перекинути його з проворністю й силою американського прикордонного жителя. Прийом цей не мав успіху, бо гурон не давав учепитися навіть за той одяг, який на ньому був, а його ноги спритно виверталися щоразу, коли Непосида підставляв свої. Далі почалася справжня колотнеча, якщо тільки можна вжити це слово там, де змагаються двоє. Тут уже годі було щось розібрати, бо тіла звитяжців так крутилися й так вигинались, що неможливо було за ними устежити. Однак ця безладна й люта бійка тривала не довше хвилини. Оскаженілий від того, що вся його сила не може нічого вдіяти проти спритності голого ворога, Непосида відчайдушно напружився і штурхонував гурона так, що той аж угруз у стіну будинку. Удар був такий жорстокий, що індіянину забило памороки. З грудей бідолахи вихопився глухий стогін — незаперечний доказ, що червоношкірий вкрай знесилів у бою. Але він знову кинувся назустріч ворогові, розуміючи, що тільки в цьому його єдиний порятунок. Тоді Непосида вхопив індіанина за пояс, одірвав од помосту, вдарив об підлогу й навалився на нього своїм важчезним тілом. Оглушений червоношкірий опинився у цілковитій владі блідолицього ворога. Закліщивши жертві горлянку руками, Марч стиснув їх з такою несамовитою, диявольською люттю, що голова гурона перевисла через край помосту. Минула секунда, й очі дикунові полізли на лоба, язик висолопився, ніздрі роздулися, мовби ось-ось ладні були порватися. Та раптом личана мотузка із зашморгом на одному кінці прослизнула попід руками Непосиди. Другий кінець умент просилився в зашморг, і лікті велетові було відтягнуто назад з такою силою, що навіть він не міг чинити опору. Враз другий зашморг стягнув кісточки, й Марч покотився помостом, мов та колода.

Врятований Непосидин супротивник проте не одразу звівся на ноги. Щоправда, він знову почав дихати, але голова йому й досі, як нежива, звисала над краєм помосту, й здавалося, ніби в нього зламана шия. Він дуже повільно приходив до тями, й лише через кілька годин зміг ходити. Кажуть, остаточно він так ніколи й не очунав ні тілом, ні духом після цього надто близького знайомства зі смертю.

Своєю поразкою й полоном Непосида завдячував тій несамовитості, з якою він зосередив усі свої сили на поваленому ворогові. Коли він озвіріло душив свою жертву, двоє скинутих у воду дикунів видерлись на палі, перебігли на поміст і приєдналися до свого товариша, котрий ще залишався на ногах. Юний воїн уже трохи оговтався від переляку й спромігся схопити приготовані заздалегідь личані мотузки. Тільки-но

надійшла підмога, мотузки враз пішли в діло, як ми щойно розповіли читачам. За єдину мить супротивники мовби помінялись ролями. Непосида, що вже майже тримав у руках перемогу, пам'ять про яку зберігалася б століттями в індіанських переказах цілого краю, опинився тепер у полоні, зв'язаний і безпорадний. Але такий страшний був опір блідолицього й таку неймовірну силу він показав, що навіть тепер, коли він лежав спутаний, мов вівця, індіани дивилися на нього шанобливо й не без боязні. Безпомічне тіло їхнього наймужнішого воїна досі корчилося на помості, а коли вони поглянули на озеро, шукаючи товариша, якого Непосида так безцеремонно пожбунив у воду і якого вони загубили з очей у розпалі бою, то побачили його заляклого на дні серед підводних трав. Отим-то здобута перемога приголомшила гуронів не менше ніж поразка.

Чингачгук і його наречена стежили за цією боротьбою з "ковчега". Коли трое гуронів почали скручувати руки Непосиді, делавар потягнувся до карабіна. Та перш ніж він устиг звести курок, блідолицький був уже міцно зв'язаний — і лихо скоїлось. Неважко було вбити котрогось із ворогів, але добути його скальп було неможливо. Молодий вождь ризикнув би власним життям ради такого трофея, однак, не маючи на це надії, він вагався, чи стріляти йому в незнайомого індіанця. Єдиний погляд на Уа-та-Уа, і від думки про помсту, що майнула йому в голові, не лишилося й сліду.

Читач уже знає, що Чингачгук по суті не вмів орудувати довгими веслами "ковчега", хоч був неабиякий мастак у керуванні човном з маленьким легким весельцем. Мабуть, жодна фізична вправа не завдає початківцеві таких прикрощів, як веслування. Навіть бувалий моряк чи добрячий човняр можуть зазнати невдачі, коли спробують позмагатися в спритності з гондольєром.[50] Одне слово, новакові без звички вельми нелегко впоратися навіть з одним веслом, а тут доводилось гребти водночас двома величезними веслами. Щоправда, взявшись невірними руками за цю роботу, делавар все-таки спромігся зрушити "ковчег" з місця. Проте ця спроба заронила Чингачгукові невіру в свої сили, й він одразу збагнув, у яку безвихідь потраплять він і Уа-та-Уа, якщо гурони скористаються з човника, що досі стояв під будинком.

В першу мить Чингачгук думав був забрати свою кохану в єдиного човника, який залишився в нього, й податися до гористого східного берега, сподіваючись пішки добутися звідти до делаварських поселень. Але різні міркування стримували його від цього необачного кроку. По-перше, майже не було сумніву, що ворожі розвідники звідусіль стежать за озером, і тому жоден човник не підійде до берега непомітно. Отже гурони неодмінно втраплять на їхній слід, а Уа-та-Уа була не така сильна, щоб бігти наперегони з дужими й загартованими воїнами. В цій частині Америки індіани ще не користувалися кіньми, й утікачам довелося б покладатися тільки на власні ноги. Нарешті — й це було найголовніше — делавар пам'ятав про свого відданого друга Звіробоя, котрого він нізащо не міг покинути в біді.

Уа-та-Уа міркувала інакше, проте висновку дійшла того самого: Небезпека, що загрожувала їй особисто, непокоїла її багато менше, ніж хвилювання за двох сестер, до

яких вона відчула глибоку приязнь.

Коли бійка на помості припинилася, човник з дівчатами підплив уже ярдів за триста до "замку". Тут Джудіт кинула веслувати, бо сцена, де розігралася драма, вперше відкрилася її очам. Вона й Гетті, випроставшись на весь зріст, стояли в човнику, нетерпляче вдивляючись уперед і силкуючись зрозуміти, що ж сталося в "замкові", хоч це їм погано вдавалося, бо стіни будинку майже ховали від них місце бойовиська.

Своєю нежданою безпекою пасажирів "ковчега" та човника завдячували шаленому натискові Гаррі Непосиди. За інших обставин індіанці негайно полонили б дівчат. Зробити це було б дуже легко, надто зараз, коли дикуни заволоділи човном. Але бійка з блідолицим силачем підірвала відвагу гуронів. Потрібно було хоч трохи часу, щоб оговтатись після такої веремії, до того ж ватаг індіанського загону, показавши вірець особистої доблесті, потерпів більше від усіх.

Та все-таки Джудіт і Гетті слід було чим скорше шукати захистку в "ковчезі" — він-бо давав нехай і тимчасовий, але надійний притулок. І перш за все годилося якось умовити їх плисти до баржі. Уа-та-Уа побігла на корму й почала махати руками, закликаючи дівчат обігнути "замок" і причалити до "ковчега" із східного боку. Але вони чи не повірили, чи просто не зрозуміли її сигналів. Можливо, Джудіт ще не збагнула як слід, що тут сталося, й тому не зважувалась підпливати ні до "замку", ні до "ковчега". Натомість вона визнала за краще триматися від них якомога далі й, повільно веслуючи, рушила на північ, тобто до найширшої частини озера, де перед нею відкривався ширший круговид і де найлегше було врятуватися втечею. В цю мить на сході з-за сосон визирнуло сонце, і враз повіяв легкий південний бриз, як це звичайно буває в таку пору року й о такій годині.

Чингачгук не гаяв часу, напинаючи вітрило. Найголовніше для нього було — якомога далі відігнати баржу від "замку", аби вороги могли добиратись до неї тільки тим човном, що за примхою воєнного щастя так недоречно потрапив їм у руки. Тільки помітивши, як розгортається парусина, гурони мовби прокинулись. Тим часом баржа повернулася кормом до вітру, що, як на лихо, подував з небажаного боку й підігнав судно на кілька ярдів до помосту. Уа-та-Уа вирішила застерегти нареченого, щоб він чимшвидше сховався від ворожих куль. В цьому зараз полягала найбільша небезпека, до того ж делавар помітив, що Уа-та-Уа не хотіла сховатися сама, поки він залишався на видноті. Тому Чингачгук, здавши баржу на волю вітрові, потяг наречену в каюту й притьмом зачинив двері. Тут він почав озиратися, шукаючи зброю.

Становище обох сторін склалося тепер так своєрідно, що варт його змалювати детальніше. "Ковчег" погойдувався ярдів за шістдесят південніше "замку", себто з навітряного боку; вітрило було розгорнуте, а стернове весло кинуте напризволяще. На щастя, останнє не було закріплене й тому не заважало зигзагоподібним рухам громіздкої баржі. Вітрило вільно тріпотіло, хоч обидва бокові шкоти[51] були міцно натягнені. Завдяки цьому плоскодонне судно, що сиділо в воді не глибше ніж на три чи чотири дюйми, тихо розвернулося носом у підвітряний бік. Проте воно поверталося

"надто помалу, бо вітер був не тільки слабкий, але, як завжди, й мінливий, і кілька разів вітрило повисло, немов ганчірка, а раз його навіть відкинуло б навітряний бік.

Якби "ковчег" був кильовим судном, він неминуче наскочив би просто на поміст, і тоді вже, мабуть ніяка сила не позаважала б гуронам захопити його, тим більш що вітрило давало їм змогу непомітно наблизитись аж до каюти. А так баржу повільно занесло вбік, і вона не зіткнулася з "замком", тільки її носова частина застрягла між двома палями, що виступали на кілька футів уперед.

Делавар пильно дивився в стрільницю, очікуючи зручної миті, щоб вистрелити, а гурони в "замкові" були зайняті тим самим. Знесилений двобоєм, індіанський воїн сидів, прихилившись спиною до стіни, бо його ще не встигли забрати, а Непосида, безпомічний, мов колода, й спутаний, мов та вівця, яку везуть на заріз, лежав посеред помосту. Чингачгук міг би пристрелити гурона першої-ліпшої миті, однак до скальпа й цього разу неможливо було дістатися, а молодий вождь вважав за негідне вбивати, коли це не обіцяло йому ні слави, ні вигоди.

— Одчепися од ломаччя, Змію, коли ти справді Змій, — простогнав Непосида, якому тугі пута вже почали завдавати нестерпного болю. — Одчепися од ломаччя, звільни ніс баржі, й ти попливеш геть. А коли зробиш це для себе, поріши оцього недобитого мерзотника ради мене.

Проте Непосидине благання не дало нічого, тільки привернуло увагу юної делаварки, яка зацікавилась його становищем. Кмітлива дівчина враз усе зрозуміла. Ноги полоненого було кілька разів обкручено міцною личаною мотузкою, а лікті стягнуто за спиною, та все-таки він міг ворухити пальцями й плеснами. Припавши вустами до стрільниці, Уа-та-Уа тихо, але виразно сказала:

— А чому б тобі не скотитися й не впасти на баржу? Чингачгук застрелить гурона, якщо він поженеться за тобою.

— Їй-бо, дівчино, ти міркуєш розумно, і я спробую це зробити, коли ваша баржа підпливе ближче. Поклади там сінник, аби мені м'якше падати.

Це було сказано у найзручнішу мить, бо, стомившись далі чекати, всі індіани майже водночас розрядили рушниці, не заподіявши нікому шкоди, хоч деякі кулі влетіли в стрільниці. Уа-та-Уа розчула лише кілька Непосидиних слів, решту заглушив гуркіт пострілів. Делаварка відсунула засув на дверях, що вели на корму, але сама не зважувалась вийти з каюти. Ніс "ковчеха" й досі чіплявся за палі, однак слабкіше й слабкіше, тим часом як корма, повільно розвертаючись, прибивалася до помосту.

Непосида, який лежав тепер лицем до "ковчеха", весь час крутився й корчився з болю від тієї самої миті, коли його зв'язали. При цьому він пильно стежив за баржею. Нарешті побачивши, що судно звільнилося й тихо посунуло вздовж паль, Непосида вирішив діяти. Спроба була одчайдушна, але в ній був єдиний шанс урятуватися від тортур і смерті, й до того ж вона якнайкраще відповідала нестримно сміливій вдачі цієї людини.

Отож, дочекавшись моменту, коли корма ось-ось мала черкнути об поміст, Непосида знову почав крутитися мовби від пекельних мук, проклинаючи всіх індіанців

узагалі й гуронів зокрема, а далі зненацька й швидко покотився до баржі. Як на біду, в плечах Непосида був багато ширший, ніж у ногах, через те він котився півколом і досяг краю помосту зовсім не там, де розраховував. А що швидкість руху та необхідність поспішати не дозволили йому розгледітися, то він упав у воду.

В цю мить Чингачгук, на вимогу своєї нареченої, знову відкрив вогонь по гуронах. А ті, гадаючи, що бранець їхній надійно зв'язаний, у розпалі бою не помітили, як він зник. Зате Уа-та-Уа вельми близько брала до серця успіх цього сміливого плану й стежила за кожним Непосидиним рухом, мов кішка за мишею. Тільки-но він покотився, вона вже вгадала, чим це скінчиться, бо баржа тепер посувалася доволі швидко. Делаварка гарячково думала, як врятувати безпорадного бранця. З інстинктивною меткістю вона розчахнула двері саме тоді, коли Чингачгуків карабін гримнув у неї над вухом, і під захистом стін каюти перебігла на корму. Тут вона побачила, як Непосида шубовснув у озеро. Нога її ненароком наступила на шкот, що ним було приторочено вітрило до краю корми. Схопивши вільний кінець довгої мотузки, Уа-та-Уа в пориві жіночої великодушності, хоча й вельми незграбно, кинула його Непосиді. Мотузка впала просто на голову бідоласі, і він, уже захлинаючись, все-таки встиг учепитись за неї не тільки пальцями, але й зубами.

Непосида був досвідчений плавець. Маючи пута на руках і ногах, він обрав найдоцільніший прийом, який лиш могли підказати знання законів фізики та тверезий розрахунок. Упавши на спину, Непосида не став борсатись, аби втриматися на поверхні, розуміючи, що всі його зусилля були б марні й він би тільки потопив себе. Замість цього він дав своєму тілові зануритись у воду й тієї миті, коли мотузка торкнулася його, вистромив на поверхню лише саме обличчя. В цьому положенні, ворущачи кистями рук, наче риба плавцями, Непосида мав би чекати, аж поки його витягли б гурони, коли б не наспіла допомога з іншого боку. Але "ковчег" поплив, мотузка напнулася і потягла його за собою. Тепер йому стало легше тримати обличчя над водою. Певне, в такий незвичайний, хоча й простий спосіб витривалу людину можна буксирувати не одну милю.

Як уже було сказано, гурони не помітили наглого зникнення Непосиди. Спочатку бранця ховав од їхніх очей сам поміст, далі, коли наповнилось вітрило й "ковчег" помалу рушив з місця, Непосиду заступив палісад. До того ж гуронам надто кортіло вбити свого ворога-делаvara, і вони посиляли кулю за кулею в стрільниці та щілини в стінах каюти, геть забувши про блідолицього, якого, на їхню думку, вони так міцно спутали. Найдужче їх турбувало те, що "ковчег" уже виривався з полону, хоч тертя об палі й досі уповільнювало його хід мало не на половину, і вони кинулися в північну частину "замку", аби скористатися з прорубаних там стрільниць. Чингачгукові теж не було коли глянути вгору, й він так само, як і гурони, нічого не знав про Непосидину долю. Коли "ковчег" пропливав уздовж палісаду, димки від пострілів раз у раз вихоплювалися з стрільниць каюти й будинку, але очі стрільців були не надто гострі, а рухи надто швидкі, тому кулі не досягали своєї мети. Та ось, на втіху одній стороні й незадоволення другій, баржа відірвалась од паль і, помітно набираючи швидкості,

посунула на північ.

Тільки тепер Чингачгук довідався від Уа-та-Уа, в якому жахливому становищі опинився Непосида. Показатися на кормі баржі — значило неминуче загинути під ворожими кулями. На щастя, мотузку, що за неї вчепився потопаючий, було прив'язано до нижнього різка вітрила. Делавар якось примудрився розв'язати її, і Уа-та-Уа миттю заходила підтягувати незвичайного плавця до борту. В цей час Непосида волікся на буксирі футів за п'ятдесят-шістдесят позаду корми, й на поверхні виднілося тільки його обличчя. Він уже був досить далеко від "замку", коли гурони нарешті помітили його. Вони огидно завили й почали обстрілювати свого недавнього бранця. Саме цієї миті Уа-та-Уа почала підтягувати мотузку, і це, та ще Непосидине самовладання, очевидно, й урятували його. Перша куля цьвохнула по воді достеменно там, де широкі груди молодого велета чітко проступали крізь прозору стихію. Куля пробила б йому серце, аби її було пущено не під таким гострим кутом. Зараз же вона не шурхнула в озеро, а тільки ковзнула по гладенькій поверхні, зрикошетила вгору й уп'ялася в колоду поблизу того місця, де хвилину тому стояв Чингачгук, одв'язуючи од вітрила мотузку. Друга, третя, четверта кулі наштовхнулися на ту ж перепону, хоч Непосиді була вельми відчутна вся сила їхніх ударів, що сипалися один за одним так близько від його грудей.

Збагнувши свою помилку, гурони змінили тактику й цілили тепер у нічим не захищене обличчя. Але Уа-та-Уа підтягувала й підтягувала мотузку, отже ціль переміщалася, і смертоносні шматочки металу знов сікли воду. Спливла ще хвилина, й Непосида опинився під бортом "ковчег", недосяжний для куль. Що ж до делаvara та його нареченої, то їх добре захищали стіни каюти. Багато швидше, ніж ми оповідаємо про це, вони підтягли до себе здоровезне тіло Непосиди. Чингачгук стояв наготові з гострим ножом і, перехилившись через борт, миттю перерівав личані пута.

Витягти Непосиду з води й допомогти йому залізти в "ковчег" було вельми нелегко, бо руки в молодого велета затерпли і майже не діяли. Але все було зроблено вчасно, й звільнений бранець нарешті опинився на палубі. Знесилений і безпорадний, він ступив крок уперед, похитнувся й важко впав на дно баржі. Тут ми й залишимо його набиратися сил та відновлювати кровообіг, № самі далі поведемо розповідь про події, які громадилися й заступали одна одну надто швидко, щоб ми могли дозволити собі найменше зволікання.

Загубивши з очей Непосиду, гурони розчаровано завили. По тому трое найпроворніших кинулися до трапа й ускочили в човна. Але тут вони трохи забарилися, бо треба було захопити зброю, розшукати весла й, кажучи суто технічною мовою, "вийти з доку". На цей час Непосида був уже на баржі, а делавар устиг набити всі рушниці, які лише мав під руками. "Ковчег" оддалився від "замку" принаймні на двісті ярдів і, гнаний погожим вітерцем, плив далі й далі, хоч так повільно, що ледь хвилював воду. Човник з дівчатами мрів за чверть милі північніше: очевидно, Джудіт цілком свідомо трималася оддалік. Вона не знала, що відбулося в "замкові" та в "ковчезі", й боялася підпливати ближче. Дівчата веслували до східного берега, намагаючись

водночас триматися з навітряного боку щодо "ковчега". Отже вони власне опинилися між двома ворогуючими сторонами, хоча й не могли визначити, де ж їхні друзі, а де вороги. Маючи за плечима добру підготовку, дівчата напрочуд вправно орудували веслами. Джудіт частенько перемагала на веслових перегонах, змагаючись з молодиками, які принагідно відвідували озеро.

Випхавшись із палісаду, троє гуронів опинились у відкритому озері. Тепер, коли б вони схотіли довести до кінця свій початковий намір, треба було плисти до "ковчега" без будь-якого прикриття. Це відразу ж охолодило бойовий запал червоношкірих. У човнику з кори їх ніщо не захищало від куль, і природжена індіанська розсудливість стала опір нерозумному молодечтву: адже кожна спроба вчинити напад на ворога, що укріпився так добре, як делавар, неминуче коштувала б їм життя. І замість гнатися за "ковчегом", воїни повернули до східного берега й попливли на безпечній відстані од Чингачгукових рушниць. Цей маневр створював для дівчат величезну загрозу. Він мовби заганяв їх між двох вогнів. Не знаючи, хто засів у "ковчезі", Джудіт гадала, що гурони влаштували їй пастку, і, щоб не вскочити в їхні тенета, негайно почала відступати на південь, тримаючись неподалік берега. Висадитись вона не зважилась, поклавши собі вдатися до цього лише в крайньому разі, коли справді вже буде нікуди дітись.

Спочатку індіани майже не звертали уваги на другого човника; вони чудово знали, хто в ньому сидить, і їм було те байдуже, надто тепер, коли "ковчег" з його гаданими скарбами і з двома такими воїнами, як делавар та Непосида, маячив у них перед очима. Проте атакувати "ковчег" було небезпечно, хоча й вельми спокусливо. Тому, пропливши за ним близько години на безпечній відстані, ірокези раптом облишили його й шалено погнались за дівчатами.

Скоро вони це зробили, взаємні позиції усіх трьох груп, які брали участь в подіях, істотно змінились. "Ковчег", підштовхуваний вітром і течією, відплив приблизно на півмилі північніше "замку". Тільки-но делавар помітив, що дівчата уникають його, він, не вміючи впоратися з неповоротким судном і знаючи, що будь-яка спроба втекти від легкого човна приречена на невдачу, згорнув вітрило, сподіваючись, що це примусить сестер змінити плани і спонукає їх шукати порятунку на баржі. Втім, це не дало жодних наслідків, хіба що "ковчег" наблизився до місця подій і пасажери його стали свідками згаданої погоні. Човник Джудіт плив за чверть милі південніше човна з гуронами й ближче до східного берега. Дівчата були майже на однаковій відстані від "замку" й від переслідувачів. За таких умов розпочалася погоня.

Коли гурони зненацька кинулись за дівчатами, їхній човен був не вельми підготовлений до цього. Індіани захопили з собою лише два весла, тож третій воїн виявився просто додатковим і непотрібним вантажем. Далі, різниця у вазі між сестрами й трьома чоловіками, та ще коли взяти до уваги легкість обох суденець, зводила майже нанівець перевагу в фізичній силі, що, звісно, була на боці гуронів, і робила змагання далеко не таким нерівним, як могло здатись. Джудіт берегла свої сили, поки не наблизився другий човен і вона не збагнула наміру індіанців. Тоді Джудіт почала

благати Гетті не жаліючи себе допомогти їй.

— А чого нам тікати, Джудіт? — спитала простодушна дівчина. — Гурони ніколи не кривдили мене й, гадаю, не покривдять.

— Тебе вони, може, й не покривдять, Гетті, але я — інша річ. Стань навколішки й помолися, а потім поможи мені веслувати. Коли молитимешся, думай про мене.

Джудіт заговорила в такому тоні з двох причин. По-перше, вона враховувала побожність своєї сестри, котра, не помолившись, не починала жодної справи. По-друге, в цю скрутну хвилину Джудіт гостро відчула свою самотність, свою безсилість, і їй поійняло бажання хоч у когось знайти підтримку.

Цього разу Гетті, проте, молилась недовго. Коли вона скінчила, човник поплив багато швидше. Та все-таки ні втікачки, ні переслідувачі не налягали на весла щосили, бо розуміли — погоня може бути вельми тривала й виснажлива. Мов два військових кораблі, які готуються до бою, вони, здавалося, бажали спершу випробувати свою швидкість та маневреність, а вже потім розпочинати рішучий наступ. Небавом гурони пересвідчилися, що дівчата вправно орудують веслами й що наздогнати їх буде нелегко.

Спочатку Джудіт повернула до східного берега з підсвідомою думкою, що в крайньому разі вона й Гетті висядуть на суходіл і шукатимуть порятунку в лісі. Та наблизившись до землі, дівчина переконалася, що за нею невідступно стежать ворожі розвідники, й відкинула цей одчайдушний замір. Вона анітрохи не втомила, тож плекала рожеву надію, що зуміє втекти від переслідувачів. Підбадьорена цією думкою, Джудіт жваво запрацювала веслом, одпливла від прибережних заростей, де вже збиралася була сховатись, і знову скерувала човника на середину озера. Ця мить видалася гурунам найзручнішою для вирішального ривка, бо водяний простір розлягався тепер перед ними на всю свою широчінь, а самі вони опинилися між утікачками й берегом. Обидва суденця стрімко полинули вперед. Нестачу фізичних сил Джудіт надолужувала спритністю та самовладанням. Подолавши півмилі, індіани не домоглися суттєвих переваг, але тривале напруження далось взнаки, неабияк утомивши супротивників. Тут гурони зміркували, що, залучивши до роботи третього товариша й передаючи весла з рук у руки, вони зможуть по черзі відпочивати, не стишуючи руху човна. Джудіт подеколи озиралася і застерегла цю хитрість. Тепер дівчина вже не вірила, що їй пощастить утекти, бо на кінець погоні вона, очевидно, знесиліє і, звісно, не подужає трьох чоловіків, які заступають один одного. Та все-таки вона не здавалась і ще з більшим завзяттям веслувала далі.

Індіани не спромоглися підпливти до дівчат ближче ніж на двісті ярдів, хоч гналися за їхнім човном у хвості, або в кільватері, як кажуть моряки. Проте Джудіт бачила, що відстань між нею і гурунами поволі, але неухильно меншає. Вона була не така дівчина, щоб одразу впасти в розпач. І все-таки в якусь мить їй раптом закортіло піддатися, аби вороги одвели її у свій табір, де, вона знала, мучився в полоні Звіробій. Проте думка, що вона ще зуміє якось прислужитися мисливцеві й допомогти йому здобути волю, примусила її негайно поновити боротьбу. Поглянувши на це незвичайне змагання

збоку, ви побачили б, як човник Джудіт рвонув уперед і полетів, мов на крилах, швидко віддаляючись од переслідувачів. Протягом наступних п'яти хвилин гурони остаточно збагнули, що настав момент, коли їм треба напружити всі сили, або ж вони зазнають ганебної поразки від жінки. Розлютований цією принизливою думкою, мускулястий воїн зробив надто різкий рух і поламав весло, котре щойно передав йому товариш. Це й вирішило наслідки змагання. Човен з трьома чоловіками й тільки одним веслом очевидно не міг наздогнати таких утікачок, як дочки Томаса Гаттера.

— Поглянь-но, Джудіт! — вигукнула Гетті, спостерігши цю пригоду. — Сподіваюсь, тепер ти повіриш у силу молитви. Гурони поламали весло й уже не наздоженуть нас.

— Я ніколи не заперечувала цього, бідолашна Гетті. Іноді на душі мені гірко, й мені хочеться більше молитися за себе та менше думати про свою вроду. Твоя правда, тепер ми врятовані. Треба тільки відплисти трохи на південь і віддихатись.

Так вони й зробили.

Індіанський човен ураз припинив погоню, мов корабель, на якому зненацька впала щогла й він утратив потрібну швидкість. Замість переслідувати човник Джудіт, що пір'інкою линув на південь, гурони повернули до "замку", де скоро й причалили. Побоюючись, що вороги знайдуть у "замкові" інше весло, дівчата пливли далі й далі. Вони зупинилися тільки тоді, коли впевнилися, що гурони лишилися далеко позаду й погоня вже анітрохи їм не страшна. Але дикуни начебто й не збиралися гнатися далі. Десь за годину човен, повен червоношкірих, залишив "замок" і поплив до берега.

Дівчата зголодніли, а харчів з собою не мали. Отож вони знов повернули додому. Сусідство "ковчег" вже не лякало їх, бо вони нарешті збагнули, що там їхні друзі.

Хоч в "замкові", здавалося, нікого не було, Джудіт наближалася до нього дуже обережно. "Ковчег" тепер бовванів за якусь милю північніше, але й він тримав курс на будинок і плив так упевнено, що Джудіт стало ясно: за весла взявся білий. Коли до "замку" лишалося не більше сотні ярдів, дівчата обпливли навколо нього, аби ще раз пересвідчитися, що там справді нікого немає. Поблизу не було видно жодного човника, і вони сміливо підпливали все ближче й ближче, аж поки поминули палі й опинилися біля помосту. — Зайди до хати, Гетті, — сказала Джудіт, — та подивися, чи не залишилося там дикунів. Тебе вони не скривдять. А коли побачиш хоч одного, попередь мене. Гадаю, вони не стануть стріляти в нещасну, беззахисну дівчину. Я рятуватимусь од них, аж поки сама вирішу, що час з'явитися до них у табір.

Гетті вволила її прохання, а Джудіт, тільки-но сестра ступила на поміст, відштовхнулася на кілька ярдів і приготувалася тікати. Та в цьому вже не було потреби: за хвилину Гетті повернулася і сказала, що в будинкові їм ніщо не загрожує.

— Я обійшла асі кімнати, Джудіт, — сказала вона поважно, — й усі вони порожні, крім татової спальні. А тато в себе, він спить, хоча й не так спокійно, як мені хотілося б.

— Невже з ним щось трапилось? — спитала Джудіт, зіскакуючи на поміст.

Дівчина надсилу вимовила ці слова, бо була вкрай знервована, і все її зараз лякало.

Гетті, напевно, щось непокоїло. Вона нишком озирнулася навсебіч, мовби не бажаючи, аби ще хтось, окрім Джудіт, почув її.

— Ти ж бо знаєш, Джудіт, як іноді буває з татом, — мовила вона нарешті.— Коли він хильне зайве, то сам не тямить, що каже чи робить. І мені здається — зараз він теж п'яний.

— Це дивно! Невже дикуни напоїли його, а потім кинули? Ох, Гетті, тяжко дітям дивитися на рідного батька, коли він отакий! Ми не підійдемо до нього, поки він не проспиться.

Але стогін, що долинув з кімнати, примусив Джудіт змінити це рішення. Обидві дівчини боязко підступили до батька, якого вони не раз бачили в стані, що робить з людини тварюку.

Він сидів у кутку тісної кімнати, спершись спиною об стіну, й голова йому важко спадала на груди.

Скоряючись раптовому поривові, Джудіт кинулася вперед і зірвала з батька полотняний ковпак, насунутий йому на голову майже по самі плечі.

Вона побачила закривавлене тріпотливе м'ясо, оголені вени й м'язи...

Гаттер був оскальпований, хоча ще й живий...

РОЗДІЛ XXI

Їм легко знущатися, зуби гострить

На нього, коли він сконав.

Та йому все одно: на горбі він лежить,

Де британець його поховав.

Невідомий автор

Читаць може уявити собі той жах, що поїняв дівчат, коли вони несподівано побачили моторошне видовище, описане в кінці попереднього розділу. Ми не будемо заглиблюватися в їхні почуття, докладно змальовувати перші прояви дочірньої відданості, а поведемо нашу оповідь далі, випускаючи найвідразливіші подробиці цієї драми. Сестри перев'язали спотворену й обдерту голову страдника, витерли кров з його обличчя, зробили всі інші послуги, й тільки тоді перед ними постало питання, що ж таки трапилося їхньому батькові. Хоч які прості були факти, достеменно про них стало відомо лише через кілька років, але ми коротко згадаємо про них зараз. У бійці з гуронами Гаттера шимонули ножом. Це зробив старий воїн, котрий передбачливо позабирав зброю у всіх своїх товаришів, але сам лишився озброєний. Наразившись на впертий опір супротивника, він вирішив справу ножом. Сталося це тієї миті, коли двері розчахнулися і Непосида вискочив на поміст. Ось чому ні старий індіанець, ні його ворог уже не брали участі в подальшій бійці. Поранений Гаттер просто не міг цього зробити, а його переможцеві було соромно виходити з плямами свіжої крові на тілі, після того як він сам же наказував молодим воїнам будь-що захопити бранців живцем. Коли три гурони повернулися після невдалої погоні за дівчатами й було вирішено залишити "замок" та приєднатися до загону на березі, Гаттера просто оскальпували, щоб забрати цей освячений дикунськими звичаями трофей. По тому старого кинули помирати повільною смертю — такі випадки нелюдської жорстокості траплялися сотнями в цій частині американського континенту.

Проте, якби рани, заподіяні Гаттерові, обмежувалися тільки обдертою головою, він би ще міг вичуняти, але удар ножем виявився смертельним.

— Ах, Джудіт! — вигукнула слабоумна сестра, коли вони подали страдникові першу допомогу. — Тато полював на скальпи, а де тепер його власний скальп? Біблія могла б провістити йому цю кару!

— Тихше, Гетті, тихше, любя сестричко! Він розплющує очі. Він може почути і зрозуміти тебе. Ти кажеш правду, але як страшно говорити про це!

— Води, — промовив Гаттер, роблячи одчайдушне зусилля, і голос його забринів досить рішуче й сильно як для людини, що вже була при смерті.— Води!.. Нерозумні дівчиська, невже ви дасте мені померти від спраги?

Дівчата принесли води й напоїли пораненого; це був перший його ковток після довгих фізичних мук. Вода відсвіжила пересохле горло і на хвилину повернула життя у знесилене тіло. Очі Гаттерові широко розплющились; він обвів дочок тим тривожним, затуманеним поглядом, що звичайно супроводить перехід душі від життя до смерті, й, здавалося, хотів заговорити.

— Тату, — випередила його Джудіт, до краю приголомшена і цим жахливим становищем, і тим, що не знала, як допомогти пораненому. — Тату, що для вас зробити? Чим я і Гетті можемо полегшити ваші муки?

— Тату... — спроквола повторив старий. — Ні, Джудіт, ні, Гетті, я вам не батько. Вона була вам мати, але я вам не батько. Подивіться в скрині, там усе... Дайте мені ще води.

Дівчата вволили його прохання.

Джудіт, ранні спогади якої сягали далі, ніж у її сестри, і яка принаймні зберегла багато ясніші враження про минуле, відчула при цих словах незбагненну втіху. Вона та її гаданий батько ніколи особливо не приязнували між собою. Підозри часто закрадалися їй у голову, коли вона пригадувала підслухані розмови Гаттера з її матір'ю. Було б перебільшенням сказати, ніби Джудіт зовсім не любила старого, але й правди ніде діти: зараз вона раділа, що любов ця не є для неї природним обов'язком. Геть інше почувала Гетті. Вона була нездатна до тонких розмежувань, які робила її сестра, але вдачу мала глибоко прихилисту й тому по-справжньому любила свого мнимого батька, хоч і не так ніжно, як небіжчицю матір. Їй боляче було слухати, що він не має права на цю любов. Горе її було тим глибше, що Гаттерова смерть і оце його признание ніби подвійно забирали в неї батька. Неспроможна подолати свої почуття, вона одійшла вбік і заплакала.

Така розбіжність у настроях та почуттях двох дівчат спричинились до тривалої мовчанки. Джудіт часто подавала воду страдникові, але не хотіла набридати йому розпитами, почасти тому, що жаліла старого, а коли говорити по щирості, то ще більше з боязні, як би подальша розмова не розвіяла втішної впевненості, що вона не дочка Томаса Гаттера. Нарешті Гетті виплакалася, підійшла ближче й сіла біля помираючого, який, витягнувшись на весь зріст, лежав на підлозі. За подушку йому правила купа старого одягу, кинутого в "замкові".

— Тату, — звернулась вона до старого, — дозвольте називати вас татом, хоч ви й кажете, ніби ви не батько мені. Тату, я зараз почитаю вам біблію. Мама завжди казала, що біблія втішає людину в нещасті. Вона часто страждала й тоді просила мене почитати їй біблію, бо Джудіт не любила цієї книги так, як я. І мамі легшало, коли я читала. Як часто вона починала слухати мене, коли сльози котилися їй з очей, а під кінець усміхалася й раділа! О тату, ви навіть не знаєте, яку втіху може принести вам біблія, бо ви ніколи не переживали цього! Зараз я прочитаю вам главу, яка пом'якшить вам серце, як пом'якшувала серце гуронам.

Читач, звичайно, розуміє, що бідолашна Гетті не вельми входила в смисл святого письма. Вибираючи якийсь стих, вона керувалася тільки своїм чуттям. Цього разу їй пригадалося, що покійна мати найбільше любила книгу Іова й безліч разів з насолодою перечитувала її. Гетті знала цю книгу майже напам'ять і почала впевнено читати: "Хай згине день, коли я народився... Хай буде ніч ота пільмою, і..." Тут болісний стогін помираючого перебив їй читання. Гаттер кинув круг себе неспокійний, блукаючий погляд, та скоро нетерплячим рухом руки наказав читати далі. Пройнята незвичайним піднесенням, Гетті виразним, упевненим голосом прочитала всі ті глави, де страдник Іов, який прокляв день свого народження, зрештою помирився з своїм сумлінням.

— Тепер вам полегшало, тату? — спитала Гетті, згортаючи книгу. — Мамі завжди легшало, коли вона читала біблію...

— Води... — прохрипів Гаттер. — Дай мені води, Джудіт. Невже мій язик завжди отак палатиме? Гетті, в біблій, здається, є розповідь про людину, котра благала остудити їй язик, в той час як сама воїна смажилася на пекельному вогні.

Джудіт з обуренням одвернулася, а Гетті квапливо відшукала цей уривок і голосно прочитала його нещасній жертві власної зажерливості.

— Оце воно й є, бідолашна Гетті, так, оце воно й є. Зараз хоче остудитися мій язик. А що буде далі?

Навіть простодушна Гетті замовкла при цих словах. Вона не дібрала розуму, що відказати на запитання, перейняте таким глибоким розпачем. Вода — це єдине, чим могли сестри полегшити Гаттерові муки, й час від часу на його прохання вони зволожували йому спрагли вуста. Навіть Джудіт почала хреститися. А Гетті, впевнившись, що всі її намагання марні й батько вже не слухатиме біблій, впала біля нього навколішки й побожно повторювала всі молитви, які тільки знала. Вона молилася доти, поки їй здавалося, що це справді може якось допомогти вмираючому. І все-таки Гаттер прожив довше, ніж могли сподіватися дівчата, коли знайшли його. Іноді він нерозбірливо говорив щось, хоч здебільша губи його ворушилися безгучно. Джудіт напружено дослухалася й розчула слова "чоловік", "смерть", "пірат", "закон", "скальпи" та кілька інших, але з них важко було щось добрати. Однак дівчина, до якої не раз доходили чутки про похмуре й ганебне минуле її гаданого батька, зрозуміла їх.

Спливла нестерпно тяжка година. Сестри зовсім не думали про гуронів і не боялись, що ті повернуться. Здавалось, горе оберігало осиротілих дівчат від цієї небезпеки. Й коли почувся плескіт весел, то навіть Джудіт — вона ж бо єдина мала

підстави боятися ворога — не здригнула; дівчина враз догадалась, що то наближається "ковчег". Без найменшого остраху вийшла вона на поміст, бо коли б навіть виявилось, що на судні немає Гаррі Непосиди й що там порядкують гурони, втекти все одно було неможливо. Джудіт почувалася спокійною і впевненою, як часом трапляється, коли людину спіткають найбільші злигодні. Та цього разу лякатись не було чого: Чингачгук, Уа-та-Уа й Непосида — всі троє стояли на палубі баржі й пильно вдивлялися в "замок", бажаючи впевнитись, що вороги справді забралися геть. Вони теж бачили, як поверталися на берег гурони і як човник з дівчатами підплив до будинку. Врахувавши останнє, Марч підігнав баржу до "замку". Коротко пояснивши Джудіт, що небезпека минула, він пришвартував судно біля його постійного причалу.

Джудіт не обмовилась ані словом про стан свого батька, але Непосида знав її надто добре й одразу збагнув, що сталося якесь лихо. Він зайшов у будинок, однак уже не з таким пихатим виглядом, як звичайно, і, пропхавшись у кімнату, побачив Гаттера, що лежав горілиць долі, а поруч нього Гетті, котра турботливо обмахувала старому лице.

Події цього ранку неабияк вплинули на Непосиду. Незважаючи на вміння плавати й рішучість, з якою він обрав єдино можливий спосіб порятунку, безпомічне борсання у воді справило на Марча таке ж враження, яке справляє на переважну більшість злочинців близькість невідхильної кари. Страх смерті й відчуття цілковитої безпорадності досі жили в його уяві. Відвага цієї людини визначалася головню її фізичною міццю і аж ніяк не силою волі та духу. Такі герої швидко втрачають мужність, коли їх зраджують власні м'язи. Щоправда, Непосида був тепер знову і вільний, і сильний, але недавні події ще не пригасили в його пам'яті. Втім, коли б йому судилося прожити навіть ціле століття, він і тоді не забув би пережитого; оте жахливе купання, очевидно, мало змінити його поведінку та пом'якшити вдачу.

Непосида був не тільки приголомшений, побачивши свого давнього приятеля в такому безнадійному стані, але й страшенно здивований. Адже в сутичці з гурунами він геть забув про старого і не знав про його лиху долю.

Індіани прагнули захопити його живцем, не вдаючись до смертоносної зброї. Отож, природно, Непосида гадав, що Гаттера просто скрутили, тоді як він сам урятувався тільки завдяки своїй велетенській силі та щасливому збігові обставин. Смерть серед урочистої тиші кімнати була для Непосиди новиною. Хоча він і звик до сцен насильства, проте йому ще ніколи не доводилося сидіти в узголов'ї людини, пульс якої в нього на очах дедалі слабшав і слабшав. Та зміни в почуттях поки що майже не відбилися на поведінці Непосиди, і несподіване видовище змусило його виголосити таку вельми характерну промову.

— Оце то штука, старий Томе! — сказав він. — Виходить, бродяги не тільки здолали тебе, але й розпорядилися тобою, як їм забаглося! А я, їй-право, думав, тебе взяли в полон, і гадки не мав, що тобі будуть такі непереливки.

Гаттер розплющив осклілі очі й дико подивився на промовця. Безладні спогади завирували в його запаленому мозкові, коли він побачив свого товариша. Старий, здавалося, боровся з цими примарами, але вже був не здатен відрізнити фантастичні

образи від дійсності.

— Хто ти такий? — хрипко прошепотів він, бо вже зовсім знесилів і не міг говорити на повен голос. — Хто ти такий? Ти схожий на штурмана "Снігу" — він також був велет і трохи не взяв над нами гору.

— Я твій товариш, Плавучий Томе, і не маю нічого спільного з якимсь там снігом. Зараз літо, а Гаррі Марч з першими заморозками завжди покидає ці пагорби.

— Я знаю тебе, ти Гаррі Непосида. Я продам тобі скальп. Чудовий скальп дорослого чоловічини. Скільки даси?

— Бідолашний Томе! Торгувати скальпами, виходить, далеко не так вигідно, як нам гадалось. Я твердо поклав облишити це й зайнятися не таким кривавим ремеслом.

— Чи пощастило тобі добути хоч один скальп? Мій, бач, пропав. Що відчуває людина, коли здирає чужий скальп? Я тепер знаю, що відчуває вона, коли втратить свій власний: вогонь і полум'я в мозкові й нестерпний щем у серці. Ні-ні, Гаррі, спершу вбивай, а потім скальпуй!

— Про що торочить старий, Джудіт? Він говорить так, ніби це діло остогидло йому не менше, ніж мені. Навіщо ви зав'язали йому голову? Чи дикуни розчерепили її своїми томагавками?

— Вони зробили з ним те, Гаррі Марчу, що ви обоє хотіли зробити з ними. Вони здерли шкіру й волосся з його голови, аби одержати гроші від губернатора Канади, як ви намагалися здерти шкіру з гуронських голів, аби одержати гроші від губернатора Йорку.

Джудіт щосили намагалася зберегти зовнішній спокій, але почуття, що бурхали в ній у цю мить, та й сама її вдача не дозволяли їй говорити без дошкульної гіркоти. Гетті подивилася на неї з докором.

— Не годиться дочці Томаса Гаттера казати таке, коли Томас Гаттер помирає у неї на очах, — заперечив Непосида.

— Дякувати богові, це не так! Хоча б який гріх лежав на совісті моєї нещасної матері, я, в усякому разі, не дочка Томасові Гаттерові.

— Не дочка Томасові Гаттерові?! Не зрікайтеся старого в його останні хвилини, Джудіт, бо такого гріха бог не простить ніколи. Якщо ви не дочка Томасові Гаттерові, тоді чия ж ви дочка?

Це запитання трохи приборкало невгамовний запал Джудіт. Втішаючися з того, що позбулася батька, якого вона ніколи не могла любити по-справжньому, дівчина зовсім не подумала, хто ж тепер заступить його місце.

— Я не можу сказати вам, Гаррі, хто був мій батько, — відповіла вона вже лагідніше. — Сподіваюсь принаймні — то була чесна людина.

— Чого ви не можете сказати про старого Гаттера? Авжеж, Джудіт, не заперечую, про Плавучого Тома таки ходили різні чутки, але ніхто не може вберегтися од подряпин. Є люди, що й про мене плещуть язиками казна-що. Ось навіть ви, попри всю вашу вроду, і то не уникли цього.

Важко сказати, до яких наслідків могли спричинитися ці слова при вже відомій нам запальності Джудіт та при її давній неприязні до Непосиди, але саме цієї миті всім стало ясно: наближається остання хвилина Гаттера. Джудіт і Гетті вже стояли біля смертельної постелі своєї матері й назавжди закарбували в пам'яті прикмети неминучого кінця. Тому Джудіт раптом зів'яла, а обличчя їй втратило войовничість.

Гаттер широко розплющив очі й почав мацати навколо себе руками — безперечний доказ, що зір йому вже згасав. Ще за хвилину почастишало дихання, яке зненацька урвалося, й, нарешті, по довгій паузі з грудей вихопилося останнє протяжне зітхання, що з ним, як гадають, душа покидає тіло. Ця нагла смерть головної дійової особи сценки, яка розігралася в "замкові", поклала край усім суперечкам.

День закінчився без нових пригод. Хоч гурунам і пощастило захопити одного човника, мабуть, вони вирішили вдовольнитися цим і відмовились од негайного нападу на "замок". Наближатися до нього під рушничним вогнем було вельми небезпечно, й, певно, саме цій обставині мешканці дивовижної споруди на озері завдячували тимчасовим перепочинком.

Вони готувалися до похорону Томаса Гаттера. Поховати його на березі було неможливо, а крім того, Гетті бажала, щоб його тіло лежало поруч з тілом її матері на дні озера. Вона пригадала, що старий якийсь сам назвав озеро "сімейним кладовищем". На щастя, вона сказала про своє бажання, коли сестра вийшла з кімнати, бо Джудіт нізащо не пристала б на це. Але Джудіт ні в що не втручалася, і все зробили без неї.

Ховати Гаттера вирішили надвечір, у час заходу сонця. Важко було обрати для цього зручнішу годину, бодай би навіть ішлося про те, щоб віддати останню шану праведній і чистій душі. Смерті властива таємничість і якась урочиста гідність, що спонукають живих людей з побожною шаною дивитися на тлінні останки навіть злочинця. Всі зажиттєві стосунки гублять своє значення, опускається якась запона, й віднині репутація небіжчика не залежить ні від людських думок, ні від людських учинків.

Коли Джудіт сказали, що все готово, й сестра покликала її з-за дверей, вона покірливо вийшла на поміст й тільки тепер поглянула на небіжчика. Тіло лежало на палубі "ковчега", завинуте в простирадло. До нього прив'язали важкі каменюки, взяті з печі, щоб воно швидко опустилося на дно. В жодних інших приготуваннях не було потреби, хоч Гетті, як завжди, держала під пахвою біблію.

Всі перейшли на борт "ковчега", і це дивне житло, давши останній притулок своєму бездиханному господареві, рушило з місця. Непосида взявся за весла. В його могутніх руках вони злітали так легко, мовби він веслував маленьким човном. Делавар залишався байдужим спостерігачем усього, що перед ним відбувалося. "Ковчег" посувався вперед урочисто, мов похоронна процесія; весла розмірено здіймалися вгору й опускалися в воду, створюючи якийсь сумовитий ритм. Довколишній краєвид створював цілковиту гармонію з настроєм людей, що мали справити сумний обряд. Дзеркальну поверхню озера не хвилювали ані найменші брижі, й широка панорама лісів застигла в печальному спокої. Джудіт розчулилась до сліз, і навіть Непосида, сам

не знаючи чому, відчував хвилювання. Гетті зовні здавалася спокійною, але її сердечна скорбота була значно глибша, ніж у сестри. Уа-та-Уа, серйозна й зосереджена, з цікавістю спостерігала за всіма, бо хоч їй часто доводилось бувати на похоронах блідолицих, такої дивасії вона ніколи не бачила. Делавар, похмурий, але також уважний, зберігав спокій і незворушність.

Гетті взяла на себе обов'язки лоцмана. Вона показувала Непосиді, куди гнати баржу, щоб знайти те місце на озері, котре вона звикла називати "маминою могилкою". Читач пам'ятає, що "замок" стояв біля південного краю відмілини, яка тяглася приблизно на півмилі в північному напрямку. Там, де кінчалося мілководдя, Плавучому Томові заманулося поховати останки дружини й сина. Його власне тіло пливло тепер озером, щоб лягти поруч них. Гетті керувалася різними прикметами на березі, за якими вона завжди знаходила це місце. А втім, і будинок, і відмілина, й кришталева прозорість води, крізь яку виднілося дно, — все допомагало їй. Тож дівчині неважко було керувати рухом "ковчег", і в потрібний момент, підійшовши до Марча, вона прошепотіла:

— Тепер, Гаррі, досить веслувати. Ми поминули камінь, що лежить на дні, а мамина могила тут недалечко.

Марч зараз же кинув весла, хутко опустив якір у воду й ухопився руками за линву, щоб зупинити баржу. "Ковчег" незграбно повернувся, і коли він завмер на місці, Гетті підійшла до краю корми, показала пальцем у воду, і скорботні сльози нестримно покотилися їй з очей. Джудіт також була на похороні матері, але відтоді жодного разу не відвідала цього місця. Це пояснювалося аж ніяк не байдужістю до пам'яті небіжчиці, бо дівчина дуже любила свою матір і гірко побивалася за нею, але вона почувала відразу до всього, що нагадувало про смерть. А поза цим, у її власному житті з дня того похорону сталися деякі події, які поглибили це почуття й примушували її триматись чимдалі від місця, де спочивав прах тої, чиї суворі напучення робили ще дошкульнішими докори її сумління.

З Гетті було далеко не так. В її простій, безневинній душі спогади про матір не викликали інших почуттів, крім тихої журби. Ціле літо вона майже щодня припливала сюди в надвечір'я і, закотвивши човника так, щоб не потривожити тіла, заводила тиху розмову з небіжчицею — співала гімни та проказувала молитви, яких у дитинстві навчила її мати. Гетті пережила найщасливіші години в цьому уявному спілкуванні з духом матері. Непомітно для неї самої індіанські повір'я та індіанські легенди перемішалися в її свідомості з християнським ученням. Одного разу вона навіть хотіла справити над материною могилою один з тих обрядів, які справляють над могилами своїх родичів червоношкірі.

Але, подумавши трохи, відмовилась од того.

На цьому примітивному й такому дивному похороні відправу відбувала сама природа. Марч опустив очі й крізь прозору, неначе повітря, воду побачив те, що Гетті називала "маминою могилкою". Це був невисокий довгастий земляний горбик, в одному кінці якого білів краєчок простирадла, що правило небіжчиці за саван.

Опустивши тіло своєї дружини на дно, Гаттер привіз із берега землі й кидав її доти, поки утворилася могила. З плином часу вода трохи розмила горбок, і з-під нього вистромився згаданий краєчок простирадла.

Навіть найгрубіша, найрозбещеніша людина й та поводить себе стримано, коли буває на похороні. Марч не відчував ані найменшого бажання пустити бодай один з своїх утертих дотепів і наладнався виконати взятий на себе обов'язок тихо, скромно й пристойно. Можливо, він думав про страшну кару, яка спіткала його колишнього приятеля, і це нагадувало йому про небезпеку, що зовсім недавно загрожувала його власному життю. Він знаком показав Джудіт, що все готове, і та загадала йому починати. Без нічийої допомоги, покладаючись єдино на свою велетенську силу, Непосида підняв мерця й одніс його на край баржі. Далі протягнув кінці мотузки попід ноги та плечі небіжчика, як їх протягують під домовину, й тіло повільно опустилося на дно.

— Не туди, Гаррі Марчу, не туди! — мовила Джудіт, мимоволі здригаючи. — Не кладіть так близько до матері!

— Чому, Джудіт? — спитала Гетті серйозно. — Вони разом жили, разом повинні лежати й після смерті.

— Ні-ні, Гаррі Марчу, далі, покладіть далі! Бідолашненька Гетті, ти сама не знаєш, що говориш. Хай буде так, як я кажу. Хай буде так!

— Я знаю, що я недоумкувата, Джудіт, а ти дуже розумна. Та все одно чоловік повинен лежати біля своєї дружини. Мама не раз казала, що так ховають людей на християнських кладовищах.

Ця невеличка суперечка велася дуже серйозно, але притишеними голосами, ніби дівчата боялися, що небіжчик може підслухати їх. В таку хвилину Джудіт не зважувалася надто різко перечити сестрі, проте її владний жест примусив Марча покласти Гаттера трохи осторонь від могили його дружини. По цьому Марч витяг мотузку, й обряд кінчився.

— Ось і прийшов кінець Плавучому Томові! — вигукнув Непосида, перехилившись через борт "ковчега" й дивлячись на похованого крізь воду. — Він був добрий товариш на війні й чудово знався на пастках. Не плачте, Джудіт, не побивайтеся, Гетті! Рано чи пізно всі ми померемо. Коли настає призначена година, голосіння та сльози не воскресять мерця. Звісно, вам тяжко розлучатися з батьком; з більшістю батьків буває тяжко розлучатися, надто незаміжнім дочкам. Однак проти цього лиха є одні певні ліки, а ви обидві дуже молоді та гарні, тож хутко їх знайдете. Коли ви, Джудіт, згодні вислухати те, що хоче сказати чесний і скромний чоловік, я поговорю з вами віч-на-віч.

Джудіт лишилась байдужою до цієї незграбної Непосидиної спроби втішити її, хоча й розуміла, до чого він хилив. Вона плакала, згадуючи материну ніжність та пестощі, й давно забуті напучення оживали в її пам'яті. Проте Непосидині слова повернули її до дійсності й, попри всю їхню недоречність, не викликали того невдоволення, якого можна було сподіватися від дівчини з такою запальною вдачею. Навпаки, раптова думка, мабуть, сяйнула їй у голові. Пильно подивившись на молодого велета, Джудіт

втерла очі їй, кивнувши Марчеві, пішла на другий кінець баржі. Тут вона сіла й рухом руки запросила, щоб він теж сів коло неї. Рішучість і серйозність дівчини збентежили Марча, тому Джудіт довелося самій розпочати розмову.

— Ви хочете поговорити зо мною про шлюб, Гаррі Марчу, — сказала вона, — й ось я прийшла сюди, щоб над могилою моїх батьків... ні, ні! — над могилою моєї нещасної, дорогої, любої матері вислухати все, що ви бажаєте сказати.

— Ви якась дивна сьогодні, Джудіт, — відповів Непосида, схвилюваний дужче, ніж йому хотілося показати. — Але правда є правда, і хоч скільки її таї, однаково не сховаєш. Ви чудово знаєте, дівчино, я давно вже маю вас за найвродливішу серед усіх жінок, що на них будь-коли дивилися мої очі; я не приховував цього ні тут, на озері, ні в товаристві мисливців та траперів, ні в поселеннях.

— Так-так, я вже чула про це раніше й вірю вашим словам, — нетерпляче відповіла Джудіт.

— Коли молодий мужчина каже такі речі молодій жінці, то, певно, він сподівається на неї.

— Справді, справді, Непосидо, про все це ви казали мені вже не раз.

— Ну, скоро це приємно, то, гадаю, жодна жінка не скаржитиметься, що чує це надто часто. Всі кажуть, що така вже жіноча вдача: ви любите слухати, коли вам торочать одне й те саме десять, двадцять, сто разів підряд — як ви подобаєтеся мужчинам, — і найдужче любляете розмови про вашу власну вроду.

— Авжеж, здебільша нам подобається і те й друге. Але зараз, Непосидо, не час зловживати пустими словами. Буде краще, коли ви говоритимете прямо.

— Ви завжди чинили по-своєму, Джудіт, і мабуть, так робитимете й надалі. Я часто повторював вам, що ви мені подобаетесь більше, ніж будь-яка інша молода жінка, або, коли вже казати всю правду, більш, ніж усі молоді жінки разом узяті. Але ви, гадаю, помітили, Джудіт, — я ніколи не просив вас, як то заведено, вийти за мене заміж.

— Я помітила це, — сказала дівчина, й усмішка заграла на її гарних устах, хоч дивне хвилювання зненацька пойняло її і щоки спалахнули рум'янцями, а очі засяяли. — Я помітила це й навіть подумала, що не вельми воно схоже на рішучого й безстрашного Гаррі Марча.

— На те була причина, дівчино, і ця причина не дає мені спокою навіть зараз... Та не червонійте, прошу вас, і не дивіться так сердито, бо ж бувають думки, які міцно застряють у голові мужчині, й бувають слова, які стають йому поперек горла, але, крім них, бувають також почуття, здатні побороти і те й друге, й оцим почуттям я мушу скоритися. У вас тепер немає ні батька, ні матері, Джудіт, і ви, безперечно, не можете далі тут жити самі, навіть коли буде укладено мир і ірокези вгамуються. Мало того, що ви голодуватимете, але ж не мине й тижня, як вас обох заберуть у полон або оскальпують. Настав час подумати про зміну життя й про чоловіка. Віддайтесь за мене, й усе минуле забудеться.

Джудіт насилу стримувала своє роздратування, поки Марч незграбно освідчувався їй у коханні та просив стати йому дружиною, хоч сама, очевидно, домагалася цього й

тепер слухала з увагою, яка могла заронити надію. Але вона ледь дочекалася, поки молодий велет кінчить говорити, — так не терпілось їй швидше відповісти.

— Годі, Непосидо, цього цілком досить, — сказала вона, підносячи руку мовби для того, щоб зупинити його. — Я зрозуміла вас так добре, наче ви говорили цілий місяць. Ви віддаєте мені перевагу перед іншими дівчатами й хочете зробити мене своєю дружиною.

— Ви висловили мою думку багато краще, Джудіт, ніж зумів би її висловити я, а тому, дуже прошу, вважайте — всі ці слова сказав я саме так, як вам бажалося їх почути.

— Все ясно, Непосидо, й цього з мене досить. Тут не місце жартувати чи обманювати вас. Тож вислухайте мою відповідь, таку ж щирю, як ваша пропозиція. Існує одна причина, Марчу, через що я ніколи...

— Мені здається, я розумію вас, Джудіт, але я ладен забути про ту причину, бо вона обходить тільки мене. Та не спалахуйте, прошу вас, мов надвечірнє небо, я ж зовсім не хочу вас ображати...

— Я не спалахую і не ображаюся, — сказала Джудіт, силкуючись побороти обурення, чого раніше при ньому ніколи не робила. — Існує причина, через що я не повинна, не можу й ніколи не стану вашою дружиною, Непосидо. Цієї причини ви, мабуть, не помічаєте, і тому мій обов'язок пояснити її зараз вам так само одверто, як ви просили мене віддатися за вас. Я не кохаю вас і, певна, ніколи не покохаю так глибоко, щоб вийти заміж. Жоден мужчина не побажає собі в дружину дівчину, котра не віддає йому переваги перед усіма іншими чоловіками. Я кажу це вам у вічі й гадаю, ви самі повинні мені дякувати за мою щирість.

— О Джудіт, усе це робота отих гультіпак-червономундирників[52] з форту! В них усе зло!

— Тихше, Марчу! Не обмовляйте дочки біля могили її матері. Я хочу, щоб між нами кінчилося все по-хорошому, тож не примушуйте мене клясти вас з образою в серці. Не забувайте — я жінка, а ви мужчина, і я не маю ні батька, ні брата, які помстилися б вам за ваші слова.

— Гаразд, ваша правда, більше я нічого не скажу. Але не поспішайте, Джудіт, обдумайте мої слова.

— Мені не треба для цього часу. Я вже давно це обдумала й тільки чекала, коли ви скажете все одверто, щоб відповісти так само одверто. Тепер ми розуміємо одне одного, а тому не варто марнувати слів.

Схвильована зосередженість дівчини налякала молодого лісовика, бо досі він ніколи ще не бачив її такою серйозною і рішучою. Раніше, коли їм доводилось розмовляти, вона приймала його залицяння ухильно або глузливо, та Непосида вбачав у цьому жіноче кокетування й був певен, що вона радо погодиться з ним побратись. Він сам вагався, чи треба освідчуватись, і навіть у гадці не мав, що Джудіт відмовиться стати дружиною найвродливішого мужчины на всьому прикордонні. А йому відмовили, та ще в таких рішучих виразах, що для жодних надій не лишалося місця. Він був такий

пригнічений і здивований, що навіть не пробував умовити її змінити рішення.

— Тепер Мерехтливе Свічадо втратило для мене всяку принадність! — помовчавши з хвилину, вигукнув він. — Старий Том помер, гуронів на березі більше, ніж голубів у лісі, і взагалі це місце мені вже ні до чого.

— Тоді йдіть звідси. Тут кругом самі небезпеки, а ради чого вам ризикувати своїм життям для інших? Та я й не знаю, чи зможете ви чимось прислужитися нам. Вирушайте сьогодні ж уночі. Ми ніколи не закинемо вам, що ви були невдячні а чи не досить мужні.

— Коли я піду, то піду з тяжким серцем, і це через вас, Джудіт. Мені б хотілося узяти вас з собою.

— Про це не варто вже говорити, Марчу. Коли споночіє, я одвезу вас човником на берег. Звідти ви зможете пробратися до найближчого гарнізону. Коли прийдете у форт і пошлете сюди загін...

Джудіт затнулася на цих словах: дівчині не хотілося, щоб її судила чи підозривала людина, котра не вельми прихильно дивилася на її знайомство з гарнізонними офіцерами. Але Непосида збагнув, що вона мала на думці, й відповів просто, не вдаючись у міркування, яких боялася дівчина:

— Я розумію, що ви хотіли сказати й чому не домовилися до кінця. Якщо я щасливо добудусь до форту, проти оцих бродяг буде вислано загін, і я прийду разом з ним, бо мені хочеться побачити вас і Гетті в цілковитій безпеці, перш ніж ми попрощаємося назавжди.

— Ах, Гаррі Марчу, якби ви завжди так мислили й говорили, я могла б мати до вас зовсім інші почуття!

— Невже тепер запізно, Джудіт? Я грубий мешканець лісів, але всі ми міняємось, коли з нами починають поводитись інакше, ніж ми звикли.

— Запізно, Марчу! Я ніколи не матиму до вас чи до іншого чоловіка — крім тільки одного — тих почуттів, що ви б їх хотіли зустріти в мені. Ну от, я сказала досить, і більше мене ні про що не питайте. Коли споночіє, я або делавар одвеземо вас на берег. Ви зумієте пробратися звідти на Могаук, до найближчого форту, й пошлете нам підмогу. А тепер, Непосидо... Ми ж бо з вами друзі, і я можу звіритись на вас, чи не так?

— Звісно, Джудіт, хоч наша дружба стала б тепліша, аби ви погодилися дивитися на мене так, як я дивлюся на вас.

Джудіт вагалася. Певно, в ній відбувалась якась напружена внутрішня боротьба.

Далі, ніби зважившись відкинути всяку слабкість і будь-що домогтися свого, вона заговорила одвертіше.

— Там, у найближчому форті, ви зустрінете капітана Верлі,— сказала вона, пополотнівши й тремтячи всім тілом. — Я думаю, він захоче вести загін, але було б багато краще, якби це зробив хтось інший. Якщо капітана Верлі вдасться затримати, то я буду дуже щаслива.

— Це легше сказати, аніж зробити, Джудіт, бо для офіцерів служба є служба.

Майор накаже, а капітани, лейтенанти, прапорщики мусять слухатись. Я знаю, про якого офіцера ви говорите. Це такий червонощокый веселун і баляндрасник; він дудлить стільки мадери, що здатен осушити весь Могаук. Всі тамтешні дівчата закохані в нього. Кажуть, що й він також закоханий у всіх дівчат. Я анітрохи не дивуюся, Джудіт, що цей гульвіса вам не до душі, бодай він і є загальним улюбленцем.

Джудіт промовчала, хоч здригнула всім тілом. Її зблідлі щоки на мить спалахнули й густо почервоніли, а потім знов побіліли, наче в мерця.

"Прости, моя нещасна мамо! — вигукнула вона подумки. — Ми сидимо над твоєю могилою, але ти навіть не знаєш, до якої міри забуто твої заповіти, зневажено й обмануто твою турботливу любов".

Відчувши в серці укус цього хробака, який ніколи не помирає, вона звелася на ноги й знаком дала зрозуміти Непосиді, що їй більше нічого сказати.

РОЗДІЛ XXII

...В ту мить

Страждань, коли пригноблений долає

Страх перед смертю, він ураз стає

Владикою гнобителя свого.

Колрідж

Увесь цей час Гетті сиділа на носі баржі, сумовито дивлячись у воду, де спочивав прах матері й тієї людини, котру вона змалечку звикла називати своїм батьком. Уа-та-Уа, ніжна й спокійна, стояла поруч, але не пробувала її втішати. Індіанські звичаї не веліли їй цього робити, і дівчина терпляче чекала того моменту, коли можна буде показати своє співчуття на ділі, а не на словах. Чингачгук тримався осторонь; мовчазний і величний, він поводив себе, як воїн, але почувався, як людина.

Джудіт підійшла до сестри з виглядом врочистої гідності, звичайно мало властивим їй; і хоч сліди пережитого хвилювання було ще видно на її вродливому обличчі, вона заговорила твердо і без вагань. В цю мить Уа-та-Уа й делавар пішли на корму, де залишився Непосида.

— Сестричко, — сказала Джудіт ласкаво, — мені треба багато про що поговорити з тобою. Давай сядемо в човника й трохи одпливемо від ковчегу. Секрети двох сиріт не призначені для сторонніх ушей.

— Звісно, Джудіт, але батькам можна слухати ці секрети. Скажи Непосиді, хай підніме якір і віджене ковчег, а ми залишимось тут, біля могилок тата й мами, тоді про все і поговоримо.

— Тата... — повторила Джудіт спроквола, й рум'янець, уперше після розмови з Марчем, залив їй щоки. — Він не був нам батько, Гетті! Ми чули це від нього самого в його передсмертні хвилини.

— Невже ти радієш, Джудіт, що в тебе не стало батька? Він піклувався нами, годував, зодягав і любив нас. Рідний батько не міг би зробити більше. І не розумію, чому він не був нам батько.

— Не суши над цим голову, любя дитино. Зробимо так, як ти хочеш. Ми

зостанемось тут, а ковчег нехай відпливе трохи далі. Налаштуй човника, а я скажу Непосиді та індіянинуві про наше бажання.

Все було швидко й просто зроблено. Під розміреними ударами весел "ковчег" пересунувся на сотню ярдів убік, покинувши дівчат, які тепер мовби застигли в повітрі над тим місцем, де лежали мерці: таке непорушне було легеньке суденце й така прозора стихія, що його підтримувала.

— Смерть Томаса Гаттера, — почала Джудіт після короткої паузи, яка мала підготувати сестру до наступної розмови, — змінила все наше майбутнє, Гетті. Якщо він і не був нам батько, то ми все ж таки сестри й повинні жити разом.

— Звідки я знаю, Джудіт, що ти не зраділа б, почувши, що я тобі не сестра, як зраділа з того, що Томас Гаттер, як ти його називаєш, не був тобі батьком? Я ж бо недоумкувата, а кому приємно мати недоумкуватих родичів! До того ж я негарна, принаймні не така гарна, як ти, а тобі, певно, хотілося б мати вродливу сестру.

— Ні-ні, Гетті! Ти, й тільки ти мені сестра — моє серце, моя любов до тебе підказують мені це, — і мати теж була мені рідна матір. Я щаслива й пишаюся цим, бо такою матір'ю справді можна пишатися. Але батько не був нам батьком.

— Тихше, Джудіт! Може, його душа витає десь поблизу, і боляче їй слухати, що діти таке говорять над його могилою. Мама часто казала мені — діти ніколи не повинні засмучувати батьків, надто коли батьки вже померли.

— Бідолашненька Гетті! Вони тепер, на щастя, звільнилися від усяких тривог за нашу долю. Хоч би що я зробила чи сказала, це не завдасть тепер мамі ані найменшого болю — в цьому принаймні є малесенька втіха, — і хоч би що зробила чи сказала ти, це не змусить її усміхнутися, як, бувало, вона всміхалася, дивлячись на тебе за життя.

— Ти цього не знаєш, Джудіт. Душа здатна бачити, отже й мама може бачити нас. Вона завжди казала нам, що бог бачить усе, хоч би що ми робили, а тому ми повинні не робити нічого, що могло б образити його. Ось чому тепер, коли вона покинула нас, я намагаюсь не робити нічого такого, що їй могло б не сподобатись. Подумай, як засмутиться її душа, Джудіт, коли побаче, що ти або я чинимо не так як слід. А душі померлих бачать усе, надто душі батьків, котрі вболівають за своїх дітей.

— Гетті, Гетті, ти сама не тямиш, що плетеш! — пробурмотіла Джудіт, збліднувши, мов смерть, од хвилювання. — Мерці нездатні бачити й знати того, що коїться на цім світі. Та годі про це. Тіла матері й Томаса Гаттера лежать на дні озера, й будемо сподіватися—душі обох полинули до бога. Але ми з тобою, діти однієї матері, поки що залишилися на землі, й треба подумати, як нам жити далі.

— Якщо ми навіть не діти Томасові Гаттерові, Джудіт, все одно ніхто не заперечуватиме наших прав на його власність. Нам залишився замок, ковчег, човники, ліс та озеро, все те, чим він володів за життя. Що заважає нам жити тут і далі так само, як ми жили досі?

— Ні-ні, бідолашна сестричко. Тепер це неможливо. Двоє дівчат не будуть тут у безпеці, навіть якщо гуронам не вдасться захопити нас. Навіть батькові часом доводилось вельми сутужно на озері, а нам це буде й поготів. Ми повинні кинути це

місце, Гетті, й оселитися в якомусь поселенні колоністів.

— Мені сумно, Джудіт, що ти так гадаєш, — заперечила Гетті, похиливши голову на груди й задумано дивлячись на те місце, де й досі виднівся земляний горбик, під яким лежала її мати. — Мені дуже сумно слухати це. Я воліла б залишитись тут, де, може, й не народилася, але принаймні прожила майже весь свій вік. Я не люблю поселень колоністів — там панує розпуста й заздрість, яких бог не пускає сюди. Я люблю дерева, гори, озеро, струмки, все, чим так щедро обдарував нас господь, і мені буде боляче розлучитися з ними. Ти, Джудіт, гарна, й ти не слабоумна. Рано чи пізно ти вийдеш заміж, і тоді в тебе буде чоловік, а в мене — брат, який піклуватиметься нами обома, якщо жінки справді не можуть жити в такому місці, як це.

— Ах, Гетті, якби це було можливо, я почувалася б у оцих лісах у тисячу разів щасливіше, ніж у поселеннях колоністів! Колись я думала інакше, але тепер усе змінилось. Та й де той мужчина, котрий зробить для нас це місце райським садом?

— Гаррі Марч кохає тебе, сестро, — заперечила сердешна Гетті, помимо волі відлущуючи на човникові шматочки кори. — Я певна, він буде щасливий стати тобі чоловіком. А мужнішого й хоробрішого юнака годі шукати в усьому нашому краї.

— Ми з Гаррі Марчем уже порозумілися, і не варто більше говорити про нього. Правда, є один хлопець, але... забудьмо про це. Нам треба зараз же вирішити, як ми житимемо далі. Зоставатися тут — я маю на увазі, zostаватися самим — ми не можемо, й, очевидно, нам уже ніколи не випаде повернутися сюди знову. До того ж, Гетті, настав час з'ясувати все, що тільки можливо, про наших родичів та наше сімейство. Я не вірю, що в нас зовсім немає родичів, і вони, певно, зрадіють, побачивши нас. Стара скриня тепер — наша власність, ми маємо право передивитися все, що в ній лежить. Мама була така не схожа на Томаса Гаттера, й тепер, коли стало відомо, що ми не його діти, я хочу нарешті дізнатися, хто ж був наш батько. Я певна, в скрині зберігаються папери, і ті папери можуть розповісти про наших батьків та інших родичів.

— Гаразд, Джудіт, тобі ліпше це знати, бо ти розумніша, ніж звичайно бувають дівчата, — так завжди казала мама, — а я тільки недоумкувата. Тепер, коли тато й мама померли, мені не потрібні ніякі родичі, крім тебе, і я не думаю, що зуміла б полюбити людей, котрих ніколи не бачила. Якщо ти не хочеш одружитися з Непосидою, то, їй-богу, не знаю, кого іншого могла б ти знайти собі в чоловіки, отож боюсь, що зрештою нам таки доведеться покинути озеро.

— А що ти думаєш про Звіробоя, Гетті? — спитала Джудіт, опускаючи голову так, як це робила її простакувата сестра, й намагаючись у такий спосіб приховати зніяковіння. — Ти б хотіла, щоб він став тобі братом?

— Про Звіробоя? — повторила Гетті, дивлячись на сестру з щирим здивуванням. — Але ж, Джудіт, Звіробій зовсім не гарний, він не годиться для такої дівчини, як ти.

— Однак він не потворний, Гетті, а врода в чоловікові мало важить.

— Ти так гадаєш, Джудіт? Я знаю, врода — жіноча чи чоловіча — нічого не важить для бога. Мама часто казала мені це, коли їй здавалося, ніби мене засмучує, що я не така гарна, як ти, хоч їй не треба було турбуватися, бо я ніколи не мріяла про те, що є у

тебе, сестро. Але все-таки з краси втішно помилуватися. Мені здається, коли б я була мужчиною, то дбала б за свою зовнішність більше, ніж зараз. Вродливий мужчина має куди ліпший вигляд, аніж вродлива жінка.

— Бідолашне дитя, ти сама не тямиш, про що говориш! Для нас врода ще дещо важить, а для мужчини то пусте. Звісно, мужчина повинен бути високий на зріст, але чи мало є таких довготелесих, як Непосида; і спритний — я знаю чоловіків ще спритніших за нього; і сильний — та не вся сила на світі припала йому; і хоробрий — я певна, що можу хоч зараз назвати юнака далеко хоробрішого за нього.

— Це дивно, Джудіт! Досі я гадала, на цілому світі немає мужчини вродливішого, сильнішого, спритнішого й хоробрішого, аніж Гаррі Непосида. Принаймні я певна, що ніколи не зустрічала такого, хто був би йому в цьому рівня.

— Гаразд, гаразд, Гетті, досить уже про це. Мені неприємно слухати, коли ти так міркуєш. Це не личить твоїй безневинності, правдивості й сердечній щирості. Нехай Гаррі Марч іде звідси. Він хоче покинути нас сьогодні вночі, і я анітрохи за цим не шкодую. Шкода тільки, що він пробув тут так довго без ніякої користі.

— Ах, Джудіт, оцього я найдужче боялась! Я так мріяла, що він стане мені братом!

— Не треба тепер думати про це. Поговоримо ліпше про нашу нещасну маму та про Томаса Гаттера.

— Тоді, сестричко, говори ласкавіше, бо — хто його знає! — можливо, їхні душі бачать і чують нас. Якщо тато не був нам батьком, то все одно він був добрий до нас, давав нам їжу й притулок. Ми не можемо поставити на їхніх могилах надгробка з написами, щоб розповісти про це людям, бо їх поховано під водою, тож ми повинні робити це самі.

— Тепер це їх мало цікавить, Гетті. Втішно усвідомлювати, що коли навіть мама зробила замолоду якусь велику помилку, то потім вона щиро покаялася в цьому. Гріхи їй, безперечно, простилися.

— Ах, Джудіт, не годиться дітям балакати про гріхи батьків! Краще поговоримо про наші власні гріхи.

— Про твої гріхи, Гетті? Та якщо на землі й існувало коли безгрішне створіння, то це ти. Аби я могла сказати чи хоча б подумати те саме про себе! Але ми ще побачимо. Ніхто не знає, які зміни в жіночому серці може спричинити любов до хорошого чоловіка. Мені здається, дитино, тепер уже я не маю від убрань колишньої втіхи.

— Дуже шкода, Джудіт, що навіть над могилами батьків ти думаєш про убрання. Та коли це справді так, як ти кажеш, тоді давай залишимося тут назавжди, а Непосида нехай іде куди хоче.

— Я залюбки пристаю на друге, але на перше — ніяк не можу, Гетті. Віднині ми мусимо жити, як належить поважним молодим жінкам. Тому ми не можемо залишитися тут, щоб з нас глумилися та лихословили грубі й злі на язик трапери та мисливці, які відвідують озеро. Хай Непосида йде собі геть, а я вже якось зумію побачитися із Звіробоем, і тоді наше майбутнє швидко проясниться. Ой Гетті, сонце вже сіло, і ковчег бач як далеко відплив од нас! Давай хутенько повернемося на баржу

та порадимося з нашими друзями. Сьогодні вночі я зазирну до скрині, а завтра покаже, що нам робити. Принаймні гуронів неважко буде підкупити тепер, коли ми маємо змогу вільно розпоряджатися своїм майном і не боятися Томаса Гаттера. Хай би мені тільки пощастило вирвати Звіробоя з їхніх рук, а порозуміємося ми з ним за годину.

Джудіт говорила рішуче і владно, знаючи з досвіду, як треба поводитися з своєю слабоумною сестрою.

— Ти забуваєш, Джуді, що нас сюди привело, — докірливо заперечила Гетті. — Тут мамина могила, і щойно поруч неї ми поклали батькове тіло. Негарно на цьому місці так багато говорити про себе. Ліпше давай помолимося, щоб господь бог не забув нас і навчив, куди нам їхати й що робити.

Джудіт мимоволі поклала весло, а Гетті стала навколішки й поринула в своє благочестиве, нехитре моління.

Коли вона підвелася, щоки їй пашіли. Гетті завжди була миловида, а той спокій, що відбився в цю мить на її личку, зробив його просто вродливим.

— Тепер, Джудіт, коли хочеш, ми можемо їхати, — сказала вона. — Господь був милостивий до мене і зняв тягар мені з серця. Мама казала, що в неї було багато таких тягарів, і вона завжди знімала їх, благаючи бога. Камінь чи колоду можна підняти руками, але серце здатна розрадити тільки молитва. Чому ти молишся не так часто, як у дитинстві, Джудіт?

— Годі, годі, дитино, — сухо відповіла Джудіт. — Зараз не до цього. Померла мама, помер Томас Гаттер, і настав час подбати за самих себе.

Човник поволі рушив з місця, гнаний легкими поштовхами весла старшої сестри. Молодша сиділа глибоко замислившись, як бувало завжди, коли її бентежила думка, складніша для розуміння ніж ті, що поставали перед нею звичайно.

— Не знаю, що ти маєш на увазі, коли говориш про наше майбутнє, Джудіт, — після тривалого мовчання раптом заговорила вона. — Мама казала, що наше майбутнє — на небі, але ти, здається, гадаєш, ніби майбутнє означає наступний тиждень або завтрашній день.

— Люба сестричко, це слово означає все, що чекає людину й на цьому, й на тому світі. То врочисте слово, Гетті, й надто, боюсь я, для тих, хто найменше думає про нього. Для нашої мами майбутнім уже стала вічність. Для нас — це все, що може трапитися з нами, поки ми живемо на цьому світі... Але що то? Поглянь: якийсь човен проплив повз замок, отам, куди я показую. Тепер його не видно. Але, їй-право, я бачила — човен сховався за палісадом!

— Я вже давно помітила його, — спокійно відповіла Гетті, бо індіани анітрохи її не лякали, — але я думала, що не можна говорити про такі речі над маминою могилою. Човен приплив з боку індіанського табору, Джудіт, і в ньому сидить тільки один чоловік. Здається, то Звіробій, а не ірокез.

— Звіробій! — вигукнула Джудіт з властивою їй запальністю. — Але ж це неймовірно! Звіробій у полоні, і я весь час сушу собі голову, як би його визволити. Чому ти гадаєш, що то Звіробій, дитино?

— Можеш переконатися сама, сестро: човника знову видно, він уже по цей бік замку.

Справді, легке суденце поминуло чудернацьку будівлю і тепер пливло до "ковчега". Всі, хто залишався на баржі, перейшли на ніс, аби зустріти гостя. З першого погляду Джудіт упевнилась, що сестра її не помилилася й що човником керує сам Звіробій. Проте мисливець наближався так спокійно, що вона здивувалась: людина, яка силою чи хитрістю вирвалася з ворожих рук, навряд чи здатна була б отак розмірено, без поспіху вимахувати веслом.

Заходило на вечір, і на березі все вже огорталося в морок. Але на широкому озерному плесі ще вигравало яскраве світло. Багрові бліки на брусованих стінах "ковчега" поволі згасали в холодних сутінках, і обриси човника, в якому плив Звіробій, губилися в мерехтінні тонів, багато соковитіших за ті, що їх ми бачимо при найяснішому сонці. Коли два човники зблизились, — бо Джудіт і її сестра налягли на весла, аби перейняти несподіваного гостя, перш ніж він досягне "ковчега", — навіть засмагле Звіробоеве обличчя здалося світлішим у цих червоно-золотавих відсвітах, що мовби витанцьовували в мерхлому повітрі. Джудіт подумалось: може, то радість зустрічі з нею внесла свою частку в цей незвичайний і приємний вираз. Вона навіть гадки не мала, як багато виграла її власна врода з тієї самої природної причини.

— Ласкаво просимо, Звіробою! — вигукнула дівчина, коли човники порівнялись бортами. — Ми пережили сумний і жахливий день, але з вашим поверненням на одне нещастя принаймні стає менше. Невже в гуронів прокинулася людяність і вони відпустили вас? Чи ви втекли від лиходіїв тільки завдяки своїй сміливості та спритності?

— Ні те ні інше, Джудіт, ні те ні інше. Мінги лишаються мінгами. Якими вони народилися, такими й помруть, і навряд чи їхня натура коли-небудь зміниться. Що ж, у них свої природні нахили, а в нас свої, Джудіт, і не годиться лихословити про ближніх, хоч, щиро кажучи, мені вельми важко добре думати й добре говорити про цих бродяг. Обхитрувати їх, звісно, можна, й ми це зробили із Змієм, коли пішли визволяти Уа-та-Уа, — тут мисливець замовк і зайшовся своїм безгучним сміхом. — Але обманути тих, кого вже раз було обдурено, — нелегка річ. Навіть олені знають усі мисливські хитрощі після одного мисливського сезону, а індієнин, що тільки раз, не більше, розкрив очі на вашу хитрість, уже не закриває їх ні на мить, поки застається на тому самому місці. Мені доводилось бачити білих, котрі дозволяли ошукати себе навіть по двічі, але з червоношкірими такого не буває. Всі свої знання вони беруть з життєвого досвіду, а не з книжок, а досвід — чудовий навчитель, його наука запам'ятовується надовго.

— Все це так, Звіробою. Але якщо ви не втекли від дикунів, то як же ви опинилися тут?

— Запитання цілком природне, і ви чарівно його поставили. Нинішнього вечора ви напрочуд гарні, Джудіт, або Дика Троянда, як Змій величає вас, і я сміливо можу сказати це, бо справді так думаю. Ви вправі називати мінгів дикунами, бо почуття в них таки дикі, й вони завжди чинитимуть жорстоко, якщо ви дасте їм до цього привід. В

останній сутичці вони зазнали деяких втрат і ладні помститися за це на першій-ліпшій людині англійської крові, яка лиш попадеться їм до рук. А втім, я думаю, для цього їм стало б навіть голландця.

— Вони вбили тата, це мало б утамувати їхню жадобу крові,—докірливо вкинула Гетті.

— Я це знаю, дівчинко, я знаю всю історію, почасти тому, що бачив дещо з берега, бо вони привели мене туди з табору, а почасти з їхніх погроз на мою адресу та з інших балачок. Що ж, життя — не вельми тривка штука, й ми всі живемо доти, поки наші ніздрі втягують у легені повітря. Якщо ви втратили певного друга, — а я не маю сумніву, що так воно і є — провидіння неодмінно пошле на його місце когось іншого. Наше знайомство почалося за незвичайних обставин, і для мене це ніби натяк, що віднині я мушу дбати, аби у вашому вігвамі завжди був харч. Воскресити мерця я не можу, але прогледувати живих — у цьому мало хто годен змагатися зо мною, хоч обійдіть увесь кордон. Я кажу це не ради хвастошів, а тільки щоб утішити вас.

— Ми розуміємо це, Звіробю, — квапливо відповіла Джудіт, — і дуже вам вдячні. Дай боже, щоб усі люди мали такий правдивий язик і таке щире серце!

— Звісно, з цього погляду люди бувають різні, Джудіт. Стрічав я таких, котрим можна вірити лиш доти, поки ти не спускаєш з них очей. А стрічав і інших, на обіцянку яких, бодай навіть дану за допомогою посланого вам крихітного шматочка вампума, можна було покладатися так, ніби справу вже скінчено й то при вас. Так, Джудіт, ви наче в воду дивилися, коли сказали, що на одних людей можна покладатися, а на інших ні,— це суцця правда.

— Ви якийсь загадковий, Звіробю, — мовила дівчина, неабияк спантеличена дитячою простотою вдачі, що її так часто виявляв мисливець. — Ви страшенно загадкова людина, і я часто не знаю, як розуміти ваші слова. Але облишмо поки що це: ви забули сказати, яким же робом опинилися тут.

— Яким робом я опинився тут? О, в цьому нема нічого загадкового, навіть коли я сам загадкова людина, Джудіт! У мене відпустка.

— Відпустка?! Я розумію це слово, коли мовиться про солдатів, але не збагну, що воно означає в устах бранця.

— Воно означає те саме. І ваша правда: солдати вживають це слово в тому самому розумінні, в якому вжив його я. Відпустка — це значить дозвіл залишити табір чи гарнізон на певний, точно визначений час. Коли цей час спливе, людина має повернутися і знову покласти на плече мушкет або прийняти тортури, залежно від того, солдат вона чи бранець. Я — бранець, і тому на мене чекає останнє.

—І гуроми оце пустили вас одного, без ніякого нагляду й варти?

— Звісно, бо ж я не міг би сюди з'явитися, хіба що зумів би вирватися силою або обхитрувати їх.

— Що ж для них є запорукою вашого повернення?

— Моє слово, — просто відповів мисливець. — Так, я дав їм слово, й дурні вони були б, аби відпустили мене без цього. Бо тоді я міг би не вертатися назад і не терпіти на

власній шкурі того чортovinня, яке здатна вигадати їхня злоба. Ні, я просто поклав би на плече свою рушницю і гайнув чимдуж до делаварських сіл. Але боронь боже, Джудіт, вони це знають не гірше за нас з вами й радніше дозволили б вовкам вигребти з могил кістки своїх батьків, ніж мені піти без обіцянки повернутися назад.

— Невже ви справді зважитесь на цей самогубний і нерозважний учинок?

— Що таке?

— Я питаю: неville ви вважаєте за можливе знову віддатися в руки безжальних ворогів, аби тільки додержати свого слова?

Якусь мить Звіробій дивився на свою вродливу співрозмовницю суворо й невдоволено.

По тому його чесне, простодушне обличчя мовби посвітліло від якоїсь раптової думки, і він засміявся своїм звичайним сміхом.

— Я спершу не зрозумів вас, Джудіт, авжеж, не зрозумів. Ви гадаєте, Чингачгук та Гаррі Непосида не дозволять цього зробити. Але, бачу, ви ще погано знаєте людей. Делавар нізачо не стане опір тому, в чому він і сам вбачає обов'язок. А Марчеві байдуже до всього суцього, він дбає тільки за себе й не захоче марнувати багато слів з такої причини. Втім, якби він і захотів, однаково нічого б не вийшло. Та куди там — Марчеві дорожчі його бариші, а не його слово. І різні там обіцянки — мої, чи ваші, Джудіт, чи ще чийсь — для нього пусте. Отже, не хвилюйтеся, дівчино. Коли закінчиться відпустка, мені тихомирно дозволять повернутися на берег. А якщо навіть виникнуть ті чи інші незгоди, то не дарма ж я виріс і, так би мовити, дістав освіту в лісі, щоб не знати, як випручатись.

Деякий час Джудіт мовчала. Все її єство, єство жінки, що вперше в своєму житті зазнала почуття, котре має такий могутній вплив на щастя чи нещастя кожної дівчини, повставало проти жорстокої долі, яку сам на себе накликав Звіробій. Але водночас почуття справедливості викликало в ній захоплення цією непохитною і водночас такою невимогливою чесністю. Вона відчувала — будь-які докази будуть зараз марні. До того ж цієї миті їй не хотілося принижувати своїм умовлянням гордовитої гідності й самоповаги, що на них спиралася рішучість мисливця. Вона ще сподівалася, — ачеї якась подія відверне його самопожертву; передусім їй кортіло знати геть усе про його поневіряння, аби, виходячи з цього, знати, як їй надалі поводитись.

— І скоро закінчується ваша відпустка, Звіробію? — спитала вона, коли обидва човники під легенькими ударами весел рушили до "ковчега".

— Завтра опівдні, й ні на хвилину раніш. Можете повірити мені, Джудіт, я не покину християнського товариства й не віддам себе в руки поганам бодай на одну мить раніше, ніж це буде конче потрібно. Вони вже бояться, що сюди можуть нагодитись солдати з сусіднього гарнізону, а тому не бажають гаяти час. Ми домовились: якщо я не зумію зробити того, чого вони домагаються, мене почнуть катувати, скоро сонце похилиться на захід, бо коли споночіє, вони мають чкурнути звідси в рідні краї.

Це було сказано врочисто, мовби душу бранцеві гнітила думка про невідворотність страшної долі, й водночас просто, без найменшого хизування своїми майбутніми

муками, що мало скорше стримати, а не викликати співчуття.

— Отже вони хочуть помститися за своїх убитих? — спитала Джудіт ослабленим голосом, її невгамовний дух скорився перед спокійною гідністю та незламною волею молодого мисливця.

— Атож. Це видно з поведінки індіанців. Хоч вони, здається, гадають, ніби я не збагнув їхніх намірів. Але людина, яка роками жила серед червоношкірих, так само не помилилася в індіанських почуттях, як справжній мисливець не зіб'ється із звіриної стежки, а добрий пес не загубить гарячого сліду. Сам я майже не сподіваюся на порятунк, бо жінки не на жарт розгнівилися: їм, бачте, кривдно, що Уа-та-Уа втекла, а я ж доклав до того своїх рук. Зважте й на те, що минулої ночі в таборі сталося жорстоке вбивство; той постріл, можна сказати, цілив мені просто в груди. Та вже що буде, те й буде. Змій і його майбутня дружина тепер у безпеці, тож принаймні хоч у цьому є деяка втіха.

— О Звіробою, може, вони не мають лихого на думці, через те й пустили вас самого до завтра!

— Я не певен, що це так, Джудіт, вельми не певен. Індіанець є індіанець, дівчино, й ти його нічим не зіб'єш, коли він винюшив слід і женеться за дичиною. Ось делавари — напівхристиянське плем'я, а й тим помста присмокталася до серця, як омела до дерева. Далі мінги кажуть, що я вбив одного з їхніх найкращих і найхоробріших воїнів, і вони впіймали мене скоро після цього. Аби відтоді минув хоч місяць, вони встигли б трохи прохолоннути, й наша зустріч була б дружелюбніша. Але сталося, бачте, не так... Що ж це ми, Джудіт, говоримо тільки про мене та про мої злигодні, коли вам вистачає власного горя і, може, ви бажаєте порадитися з другом про свої справи. Отже, старого поховали в воді? Я теж гадав, що саме там має спочивати його тіло.

— Так, Звіробою, — ледь чутно відповіла Джудіт. — Ми щойно його поховали. Ваша правда, я дуже хочу порадитися з другом, і цей друг — ви. Гаррі Непосида збирається покинути нас. Коли він піде й ми трохи заспокоїмося після похорону, я сподіваюсь, ви приділите мені годинку? Ми з Гетті просто не знаємо, що нам робити.

— Звісна річ, бо все сталося так раптово й так страшно. Але ось уже ковчег, і ми про це поговоримо докладніше, коли випаде слухна нагода.

РОЗДІЛ XXIII

Шаліє вітер ген на верховині;

Панує тиша в затишній долині.

Хто став на лід, той має проти волі

Кудись іти назустріч своїй долі.

Той, хто живе, а ні про що не дбає,

І навіть насолоду з цього має,

Той вельми мудрий. Вчіться в нього, люди!

А хто не хоче — дурнем завжди буде.

Черчард

Звіробоева зустріч з друзями на баржі була сумна й тривожна. Могіканин і Уа-та-Уа

мов прочитали на його обличчі, що він не був щасливий утікач. Кілька уривчастих слів пояснили їм, про яку саме "відпустку" говорив їхній друг.

Чингачгук одразу замислився, а його подруга, як годиться, намагалась показати мис-лицеві своє співчуття отими дрібними послугами, що в них виявляється жіноча турботливість.

Проте за кілька хвилин уже було накреслено щось на кшталт загального плану дій на ніч, і сторонньому спостерігачеві могло б видатися, ніби все йде своїм звичаєм. Швидко темніло, а тому вирішили підігнати "ковчег" до "замку" й поставити його біля причалу. Це рішення якоюсь мірою зумовила та обставина, що тепер усі човники знову були в руках справжніх господарів, хоч загалом його навіяло почуття безпеки, котре зміцніло після Звіробоевої розповіді. Мисливець знав, як стоять справи в гуронів, і був певен, що цієї ночі вони не поновлять ворожих дій: втрати, яких вони зазнали, примусять їх чекати слухнішої нагоди. Звіробій мав передати обложеним умови обложених—ради цього його й послано в "замок". Якщо ці умови буде прийнято, війна між ними негайно припиниться. Здавалось просто неймовірним, щоб гурони вдалися до насильства, не дочекавшись свого посланця.

Скоро "ковчег" було міцно припнуто, всі його пасажери заклопоталися кожен своїм ділом. Квапливість у важливих рішеннях так само не властива білим жителям прикордоння, як і їхнім червоношкірим сусідам. Жінки заходилися готувати вечерю; вони були зажурені й мовчазні, але, як завжди, пильно ставились до задоволення найважливішої природної потреби.

Непосида, запаливши смолисту скіпку, лагодив свої мокасини; Чингачгук сидів у похмурій задумі; а Звіробій, у чий поведінці не відчувалося ні хизування, ані неспокою, розглядав "оленебій", Гаттерів карабін, про котрий ми вже згадували і який згодом зажив такої слави в руках людини, що зараз уперше складала йому ціну. Рушниця була трохи довша за звичайну й, очевидно, вийшла з майстерні неабиякого умільця. Оздоблена подекуди сріблом, вона все-таки здавалася непоказною і не справила б великого враження на більшість прикордонних жителів. Головні переваги цієї рушниці полягали в чудовій обробці її ствола, точно припасованих деталей та високій якості металу. Мисливець раз у раз притискав приклад до плеча, дивився, мружачи ліве око, на мушку й поволі здіймав та опускав дуло, мовби цілився в оленя. При світлі Непосидиної скіпки він робив усе це так зосереджено й серйозно, що зворушив би кожного, хто знав трагічне становище цієї людини.

— Славна рушничка, Непосидо! — вигукнув нарешті Звіробій. — Аж жалко, що вона потрапила в жіночі руки. Мисливці розповідали мені про неї, і з того, що я чув, можна гадати, — вона посилає неминучу смерть, коли її тримають певні руки. Подивися лишень на замок, — навіть вовчий капкан не має такої безвідмовної пружини; панівка й собачка подають голос разом, мов два вчителі співів, що зачинають псалом на молитовному зборищі. Я ніколи не бачив такого точного прицілу, Непосидо, це вже напевне.

— Еге, старий Том частенько хвалився цією рушничкою, хоч сам і не був мастак

орудувати вогнепальною зброєю, — відповів Марч, засильюючи ремінці з оленької шкіри в дірочки мокасіна, немов справдешній швець. З нього був поганенький стрілець, ніде правди діти, але чоловік собі таки нічогенький, хоч, звісно, не без гріха. — Був час, коли я сподівався, що Джудіт надумається подарувати "оленебій" мені.

— Твоя правда, Непосидо, — ніколи не вгадаєш наперед, як учинить молода жінка. Та, чого доброго, ти, може, ще дістанеш цю рушничку. Хоч, по щирості, зроблено її не про тебе.

— Що ти верзеш? Чи, може, гадаєш, мені ця рушниця менш пасуватиме, ніж кому іншому?

— Пасувати вона пасуватиме, це безперечно. Обоє ви гожі і, як то кажуть, до пари. Але річ у тім, що ти з нею робитимеш. В руках деяких людей ця рушниця за один день може вбити більше дичини, ніж у твоїх за цілий тиждень, Непосидо. Я бачив твою вправність. Пригадуєш оленя, в якого ти стріляв нещодавно?

— Зараз не час полювати оленів. А хто винищуватиме дичину, коли ще не настав сезон? Я просто хотів наполохати худобину, й, гадаю, ти визнаєш — у цьому я принаймні не схибив.

— Гаразд, гаразд, нехай твоє буде зверху. Але це преславна рушничка, й коли б вона потрапила до чоловіка з певною рукою та бистрим оком, то зробила б його лісовим королем.

— Тоді візьміть її, Звіробою, і станьте лісовим королем, — поважно сказала Джудіт, котра чула всю розмову й не відводила очей від чесного лиця молодого мисливця. — Кращих рук для неї годі шукати, і, сподіваюсь, вони триматимуть її п'ятдесят років поспіль. — Джудіт, ви, певно, жартуєте! — вигукнув Звіробій, так здивувавшись, що навіть забув про свою стриманість. — Це подарунок гідний справжнього короля, і тільки справжній король може його прийняти.

— Ніколи в житті я не говорила серйозніше, Звіробою, і щиро вас прошу — візьміть мій подарунок.

— Гаразд, дівчино, гаразд. У нас ще буде час повернутись до цього. А ти не сердься, Непосидо, бо Джудіт — кмітлива молода жінка й тямить, що до чого. Вона знає, що батькова рушниця заслужить у моїх руках більшої поваги, ніж у твоїх, і тобі нема чого журитися. В усьому іншому вона неодмінно віддасть перевагу тобі.

Непосида сердито пробурчав щось крізь зуби; але він надто квапився зібратися в дорогу, щоб затівати сварку з такої причини.

Невдовзі наспіла вечір. Всі їли мовчки, як завжди роблять люди, для котрих їжа — тільки засіб відновити сили. А втім, цього разу печаль і тривожні думки посилювали загальну нехоть заходити в розмови, хоч Звіробій, на відміну од людей його кола, був не тільки сам вельми охочий погомоніти за столом, але часто розв'язував язика й своїм товаришам.

Та ось вечір скінчилась, нехитрий посуд прибрано, й усі зібралися на помості, аби вислухати Звіробієву розповідь про мету його появи в "замкові". Було очевидно, що він з цим не квапиться, але Джудіт уже не могла далі терпіти. З "ковчега" та будинку

принесли табуретки, й усі шестеро сіли кружка біля дверей, вдивляючись одне одному в обличчя при мерехтливому світлі зірок. Вздовж берега, попід горбами, як завжди, панував морок, але посеред озера, куди не сягали прибережні тіні, було трохи ясніше, й тисячі миготливих зірок витанцьовували в прозорій стихії, яку ледь хвилював нічний легіт.

— Ну, Звіробою, — почала Джудіт, якій було вже несила боротися з своєю нетерплячкою, — ну, Звіробою, розкажіть нам, чого хочуть гурони й чому вони відпустили вас на слово честі. Який пароль вони вам дали?

— Відпустку, Джудіт, відпустку — так це називається! Для бранця, відпущеного на волю, це слово означає те саме, що й для солдата, якому на певний час дозволили залишити прапор. В обох випадках людина обіцяє вчасно повернутися назад. А пароль, я гадаю, слово голландське й начебто стосується гарнізонної служби. Звісно, різниця тут невелика, бо суть криється в самій речі, а не в її назві.[53] Гаразд, коли ви хочете знати вимоги гуронів, я їх перекажу. Мабуть, зволікати далі не варто. Непосида скоро подасться до річки, а зорі сходять і заходять, мовби їм і байдуже до індіанців та їхніх послань. Далєбі, це не вельми приємне доручення, певен, що з того нічого не вийде, а проте мушу сказати все, як воно є.

— Послухай, Звіробою, — владним голосом перебив його Непосида. — Ти спритний на полюванні й непоганий супутник тому, хто проходить за день шістдесят миль. Але ти страшенно забарний у виконанні доручень, надто таких, що, на твою думку, не принесуть нам великої радості. Коли ти маєш щось сказати, то й говори одверто, а не крути хвостом, мов адвокат, який удає, ніби не второпає англійської мови голландця, — і це лише ради того, аби злупити з бідолахи більше грошей.

— Я розумію тебе, Непосидо. Це прізвисько тобі сьогодні вельми пасує, бо видно, що ти вже наладнався в дорогу і не бажаєш гаяти час. Так перейдімо відразу до діла, — ми ж бо й зібралися тут на раду. Еге, цю зустріч можна назвати радою, хоч серед нас сидять і жінки. Діло ж таке: коли загін повернувся із замку, мінги теж скликали раду, й, глянувши на їхні понурі пики, ти миттю збагнув би, що їм теж не з медом. Нікому не хочеться ходити битим, червоношкірому так само, як і білому. Отож, коли вони наковталися тютюнового диму, виголосили всі свої промови й багаття ради почало згасати, справу було вирішено. Певно, старші серед них зійшлися на тому, що такий людині, як я, можна дати відпустку. Ці мінги навдивовижу проникливі, — найзапекліший їхній ворог мусить це визнати. От вони й вирішили, що я саме така людина; а буває ж нечасто, — додав мисливець, втішаючись свідомістю того, що все його попереднє життя справджує цю довіру, — а буває ж нечасто, щоб вони виявляли таку честь блідолицьому. Одне слово, мене вони вшанували цією честю, і тому все сказали щиро. Ось їхня думка: їм здається, ніби озеро й усе, що є на ньому, тепер цілком у їхній владі. Томас Гаттер помер, а про Непосиду вони міркують так: мовляв, сьогодні він глядів смерті в очі й не захоче стрітися з нею ще раз, принаймні цього літа. Отже, гадають вони, у вас є тільки Чингачгук та двоє молодих жінок. Хоч їм відомо, що делавар походить з високого роду уславлених воїнів, вони все-таки знають, що він

уперше вийшов на стежку війни. А дівчата в їхніх очах важать не більше, ніж їхні власні жінки...

— Ви хочете сказати, що вони зневажають нас? — втруtilась Джудіт, і очі їй спалахнули вогнем.

— Це буде видно в кінці. Вони затялися, що все озеро в їхній владі, й тому послали мене сюди з оцим вампумом, — сказав мисливець, показуючи делаварові пояс із мушлів, — і з такими словами: "Перекажи Змієві, що для новачка він діяв непогано. Тепер він може повернутися через гори до сіл свого рідного племені, й ніхто не шукатиме його слідів. Якщо він здобув скальп, нехай забере з собою: хоробрі гурони мають серце в грудях і розуміють — молодий воїн не захоче вернутися додому з порожніми руками. Якщо він досить моторний, нехай приведе загін і женеться за нами. Але Уа-та-Уа мусить повернутися назад до гуронів. Коли вона покидала їх уночі, то ненароком забрала з собою дещо таке, що їй не належить".

— Це неправда! — поважно мовила Гетті. — Тихше не така дівчина, вона не візьме чужого.

Невідомо, що сказала б обурена простушка далі, бо в цю мить Уа-та-Уа, сміючись і водночас ховаючи обличчя від сорому, затулила їй рота рукою, і та замовкла.

— Ви не розумієте гуронів, бідолашна Гетті,— заперечив Звіробій. — Вони рідко коли називають речі своїми іменами. Уа-та-Уа забрала з собою серце юного гурона, через те вони й хочуть, щоб вона повернулася й поклала серце нещасного юнака на те місце, де він бачив його востаннє. Змій, кажуть вони, надто хоробрий воїн, щоб не знайти собі стількох дружин, скількох сам забажає, але цієї він нізащо не матиме. Принаймні оце так я їх зрозумів.

— Дуже люб'язно й турботливо з їхнього боку гадати, ніби молода жінка має забути про власну сердечну прихильність тільки заради того, аби якийсь там невдаха-юнак знайшов своє загублене серце! — сказала Джудіт глузливо, але далі гіркота забриніла в її словах: — Як на мене, жінка завжди лишається жінкою, байдуже — червоношкіра вона чи біла, й ваші вожді погано знають жіноче серце, коли їм здається, ніби воно спроможне забути давні образи чи справжню любов.

— Мабуть, це чистісінька правда, коли говорити про окремих жінок, Джудіт, хоч я знаю таких, які здатні й на те й на інше. Моє друге доручення стосується вас, Джудіт. Мінги кажуть, що Хохуля — так вони охрестили вашого батька — пірнув на дно озера й більше ніколи не вирине, а тому його діти скоро потребуватимуть вігвамів та їжі. На їхню думку, гуронські курені багато кращі за хатини Йорку, тож мінги й бажають, аби ви перейшли до них і впевнилися в цьому самі. Вони визнають, що шкіра в вас біла, але гадають, що молоді жінки, котрі так довго жили серед лісів, неодмінно заблукають на розчищеному місці. Один великий воїн з їхнього гурту нещодавно втратив дружину, — він радо пересадить Дику Троянду до свого вогнища. Що ж до Слабкого Розуму, то її завжди шануватимуть і нею піклуватимуться усі червоні воїни. Мінги вважають, що все добро вашого батька має стати власністю племені, але особисті речі ви, як кожна заміжня жінка, вправі однести до вігвама свого чоловіка. Опріч цього, в них зовсім

недавно трагічно загинула дівчина, тому дві блідолицих повинні заповнити спустіле місце.

— І ви взялися принести мені таку новину?! — вигукнула Джудіт, хоча в її голосі вчувалося більше печалі, ніж серця. — Невже я така дівчина, що погоджуся стати рабинею індіанця?

— Широ кажучи, Джудіт, на мою думку, ви взагалі ніколи не погодитеся стати рабинею будь-якого чоловіка, червоношкірого чи білого. Однак не сердьтеся на мене за те, що я переказав вам доручення мінгів слово в слово, як його почув. Така була умова моєї відпустки, а обіцянки треба виконувати, бодай ти навіть давав їх бродягам. Я тільки переказав вам, чого домагаються гурони, але не сказав, що, на мою думку, ви повинні їм відповісти.

— Ото ж бо! Тепер послухаймо, що скаже сам Звіробій! — докинув Непосида. — Мені вельми кортить знати, які відповіді ти вигадав для нас. А втім, мене це не обходить, бо те, що треба було вирішити, я вже вирішив і можу оголосити хоч зараз.

— І я так само, Непосидо, вже вирішив, що мали б відповісти ви всі, а ти зокрема. На твоєму місці я сказав би: "Звіробою, перекажи тим мерзотникам, що вони не знають Гаррі Марча! Він справжній чоловік і не покине жінок свого племені в страшній біді. А тому вважайте, що я відхиляю ваші умови, хай би ви навіть висмалили лантух тютюну, мудруючи над ними".

Марч знітився, вислухавши ці слова, сказані з запалом, який не лишав ані найменшого сумніву щодо їхнього значення. Аби Джудіт хоч трохи його підохотила, він не вагаючись залишив б захищати сестер, однак цього не сталося, й почуття образи взяло над ним гору. Одне слово, Непосиді бракувало шляхетного лицарства, й він не був схильний важити власним життям, коли не бачив у тому для себе ніякої користі. Отож не дивно, що в його відповіді водночас прослизнули й затаєні думки, й та хвалькувата віра в свою велетенську силу, яка хоч і не завжди спонукала хлопця на мужність, зате робила з нього нахабу в поводженні з іншими.

— Ти ще хлоп'я, Звіробою, і по собі знаєш, чого вартий у чоловічих руках, — погрозово пробурмотів він. — А що ти не я, а тільки посередник, якого дикуни послали до нас, християн, то можеш переказати своїм господарям: вони таки знають Гаррі Марча, й це доказ, що в них працює кебета не згірш за його власну. Гаррі Марч — тільки людина, він мізкує по-людському й через те розуміє, яке то безглуздя битися одинцем супроти цілого племені. Якщо жінки відмовляються од нього, хай не нарікають, коли він теж відмовиться од них. А змінить Джудіт своє рішення, що ж, ласкаво просимо, нехай іде зо мною на річку, й Гетті також. Коли ж вона заноровиться, я піду сам, скоро ворожі розвідники почнуть моститися на ніч під деревами.

— Джудіт не змінить свого рішення і не бажає нікуди йти з вами, майстре Марчу! — сміливо відповіла дівчина.

— То й по всьому, — незворушно підсумував Звіробій. — Гаррі Марч сам собі хазяїн і може чинити так, як йому хочеться. Він обрав найлегший шлях, та навряд чи зможе йти цим шляхом з легким серцем. Послухаймо тепер Уа-та-Уа. Що скажеш ти, дівчино?

Чи згодна ти знехтувати своїм обов'язком, повернутися до мінгів і віддатися за гурона? І все це не ради людини, яку ти кохаєш, а тільки ради любові до свого власного скальпа.

— Чому ти таке говориш про Уа-та-Уа? — ображено відповіла дівчина. — Чи ти гадаєш, що червоношкіра дівчина схожа на капітанову дружину, яка сміється і жартує з кожним стрічним офіцером?

— Що я гадаю, Уа-та-Уа, це не обходить нікого. Я мушу принести гуронам твою відповідь, тож ти повинна її сказати. Чесний посланець перекаже все слово в слово.

Уа-та-Уа більше не вагалась. Глибоко схвильована, вона підвелася з табуретки й висловила свої думки красиво і з гідністю мовою рідного племені.

— Перекажи гуронам, Звіробю, — почала дівчина, — що вони сліпі, мов кроти: вони нездатні відрізнити вовка од собаки. Серед мого народу троянда в'яне на тій же гілочці, на якій розквітла; сльози дітей падають на могили своїх батьків; хліб визріває на тому місці, де сіяно зерно. Делаварських дівчат не можна посилати, наче вампуми, від одного племені до іншого. Вони — як цвіт деревника, що найсолодше пахне в рідних лісах; юнаки рідного племені кохають цей цвіт у себе на грудях, бо їм любі його пахощі, і найдужче він пахне на своєму рідному галуззі. Навіть берестянка й ластівка рік у рік повертаються до своїх старих гнізд, а хіба в пташки відданіше серце, ніж у жінки? Пересади сосну на глину, й вона пожовкне; верба ніколи не забуває на горбі; тамаринд найпишніше росте на болоті; приморські племена понад усе люблять слухати голоси вітрів, що співають над солоною водою. Що таке гуронський юнак для дівчини з роду Ленні-Ленапе? Нехай він буде прудконогий, однаково її очі не стежитимуть за ним під час змагань із бігу: ці очі звернені назад, до делаварських хатин. Нехай він співає солодких пісень для дівчат Канади, але для Уа музикою є тільки та мова, яку вона чула від дитинства. Та хай би він навіть народився серед народу, що колись кочував берегами Великого Солоного Озера, то й тоді все було б марно, якби він не належав до роду Ункасів. Молода сосна виростає така ж висока, як і її батьки. Уа-та-Уа має в грудях лише одне серце й може кохати лише одного чоловіка.

Звіробій з щирим захватом слухав цю палку промову, і коли дівчина скінчила, він відповів їй своїм сердечним безгучним сміхом.

— Це варто всіх вампумів, які тільки є в наших лісах! — вигукнув мисливець. — Я певен: ви не второпали жодного слова, Джудіт. Та загляньте лишень у своє серце, уявіть, що ворог пропонує вам забути коханого й віддатися за нелюба, і, їй-богу, ви зрозумієте саму суть того, що сказала Уа-та-Уа! Ніхто не зрівняється з жінкою в красномовстві, коли вона говорить про свої почуття. Звісно, йдеться не про пусте базікання, на яке більшість жінок здатні витрачати цілі години. Але чесне, глибоке почуття завжди знаходить потрібні слова. А тепер, Джудіт, вислухавши червоношкіру дівчину, я мушу звернутися до блідолицької, хоч, між іншим, дивлячись на ваше квітуче личко, не вельми доречно згадувати про блідість. Вас-бо недарма прозвано Дика Троянда, і, коли вже мова зайшла про кольори, Гетті, на мою думку, слід було б назвати деревником.

— Аби я почула таке від гарнізонного франта, я б тільки поглузувала. Та коли це кажете ви, Звіробою, я знаю — вам можна вірити, — відповіла Джудіт, глибоко потішена безхитрими словами молодого мисливця. — Проте ще надто рано вимагати од мене відповіді: ще не говорив Великий Змій.

— Змій?! Господи, та я можу переказати мінгам його промову, не чувши з неї жодного слова! По щирості, я навіть не збирався його питати, хоч, мабуть, це не зовсім правильно, бо правда є правда, а, я мушу переказати мінгам тільки його слова й більше нічого. Отже, Чингачгуку, поділися з нами своїми думками. Чи згоден ти гайнути через гори до свого села, віддавши Уа-та-Уа гурунові, й сказати вдома вождям, що коли вони не баритимуться, то, можливо, зуміють ухопитися за один з кінців ірокезького сліду через кілька днів по тому, як ті подадуться звідси?

Як і його наречена, молодий вождь підвівся, аби відповісти з належною виразністю й гідністю. Уа-та-Уа промовляла, склавши руки на грудях, мовби силкуючись стримати хвилювання. Але воїн простер руку вперед із спокійним завзяттям, що надавало його словам ще більшої сили.

— Треба послати вампум за вампум, — сказав він, — викликом відповісти на виклик. Слухай, що Великий Змій делаварів хоче сказати самозваним вовкам з Великих Озер, які нині виють у наших лісах. Вони не вовки, вони собаки, котрі прийшли сюди, аби делаварські руки поодрубували їм вуха та хвости. Вони годні викрадати молодих жінок, але нездатні вберегти їх. Чингачгук забирає своє там, де його знаходить. Він не питає для цього дозволу в канадських дворняжок. Якщо в його серці є ніжні почуття, то це не обходить гурунів. Ці почуття він виливає дівчині, якій їх любо знати. Він не галасує про них на весь ліс, аби його почули ті, кому зрозумілі тільки зойки страху. До того, що робиться в його вігвамі, немає діла навіть вождям рідного племені, а гурунським негідникам і поготів...

— Узви їх бродягами, Змію! — перебив його Звіробій, не в змозі стримати свого захоплення. — Так, узви їх неприторенними бродягами! Це слово легко витлумачити, й до того ж воно буде найненависніше їхнім вушам. Не бійся за мене, я перекажу твою відповідь слово за словом, думку за думкою, образу за образою; на краще вони не заслуговують. Тільки узви їх бродягами кілька разів: це примусить усі їхні соки піднятися од найглибшого коріння до найвищих гілок.

— А гурунським бродягам і поготів, — вів далі Чингачгук, радо послухавшись свого друга. — Перекажи гурунським собакам — хай виють голосніше, коли хочуть, щоб делавар знайшов їх у лісі, де вони ховаються, немов лисиці, а не полюють, як належить воїнам. Коли вони стерегли в своєму таборі делаварську дівчину, була причина їх полювати. Та тепер я про них забуду, якщо вони самі не здійматимуть галасу. Чингачгукові не треба клопотатися й ходити в свої села по нових воїнів. Він сам здатен іти по їхньому сліду. Якщо вони не заховають цього сліду під землю, він піде за ними аж до Канади. Він забере з собою Уа-та-Уа, щоб вона пекла йому дичину. Вони вдвох, без допомоги інших делаварів, проженуть усіх гурунів назад у їхню країну.

— Оце депеша то депеша, як кажуть офіцери! — вигукнув Звіробій. — Вона розігріє

гуронську кров, а надто тією частиною, де Змій каже, що Уа-та-Уа також ітиме по сліду, аж поки гурони заберуться геть з цих: країв. Та, на жаль, за гучними словами не завжди йдуть гучні діла. Дай боже, щоб ми хоч наполовину були такі хороші, як обіцяємо... А тепер, Джудіт, ваша черга говорити, бо негідники чекають відповіді од вас усіх, окрім, хіба що, бідолашної Гетті.

— А чому не вислухати й Гетті, Звіробоя? Вона часто говорить вельми доречно. Індіани можуть прислухатись до її слів, бо вони шанують таких людей.

— Ваша правда, Джудіт, і ви це добре завважили. Червоношкірі шанують усіх нещасних, а надто таких, як Гетті. Отже, Гетті, коли ви маєте щось сказати, я однесу вашу думку гуронам, і вони почують її точно, немовби з уст шкільного вчителя або місіонера.

Якусь мить дівчина вагалась, а далі відповіла своїм ніжним і лагідним голосом так само серйозно, як усі, хто говорив до неї.

— Гурони не розуміють різниці між білими людьми й собою, — сказала вона, — бо вони б не просили мене та Джудіт прийти й оселитися в їхніх вігвамах. Одну землю бог дав червоним людям, а іншу — нам. Така його воля, щоб кожен жив окремо. Мама завжди казала, що ми неодмінно повинні жити з християнами, коли є така змога, тому нам не можна переселятися до індіанців. Це наше озеро, й ми не покинемо його. Тут поховані наші тато й мама, а навіть найгірший індіанин воліє до смерті залишатися біля могил своїх батьків. Я піду до них іще раз, коли їм так хочеться, і почитаю біблію, але не покину татової та маминої могили.

— Годі, Гетті, годі, цього цілком досить, — урвав її мисливець. — Я перекажу їм точно ваші думки та ваші наміри, і, певен, гурони будуть вдоволені. А тепер, Джудіт, ваша черга, й на тому я виконаю своє доручення.

Очевидно, Джудіт дуже не хотілося відповідати, й це здивувало посланця. Знаючи її вдачу, мисливець аж ніяк не гадав, що дівчина покаже більшу слабодухість, ніж Уа-та-Уа чи Гетті. А проте в її поведінці відчувалася невпевненість, яка трохи збентежила Звіробоя. Навіть тепер, коли їй так недвозначно запропонували висловитись, вона довгенько вагалася й не розтуляла вуст, аж поки глибоке мовчання інших не підказало, з яким неспокоєм вони чекають її слова. Нарешті вона заговорила, хоча все-таки з сумнівом і вкрай неохоче.

— Скажіть мені спершу... скажіть нам спершу, Звіробоя, — почала вона затиноючись, — як вплинуть наші відповіді на вашу долю? Якщо ви маєте стати жертвою нашої сміливості, тоді всім нам слід було б говорити стриманіше. Як ви гадаєте, чим це загрожує вам самому?

— Боронь вас боже, Джудіт, з таким же успіхом ви могли б мене запитати, в який бік поверне вітер наступного тижня чи якого віку буде встрілений завтра олень! Можу тільки сказати, що мінги зиркають на мене вельми понуро, але грім гуркоче не з кожної хмари й не кожен подув вітру приносить з собою дощ. Отже, ваше запитання багато легше поставити, ніж відповісти на нього.

— Точнісінько така ж вимога ірокезів до мене, — відповіла Джудіт, зводячись на

рівні, мовби вона поборолла нарешті свої вагання. — Ви почуєте мою відповідь, Звіробію, коли ми поговоримо з вами віч-на-віч, а це можна зробити тільки тоді, як усі полягають спати.

В голосі дівчини вчувалася несхитна рішучість, і Звіробій мусив погодитися. Він пристав на це вельми охоче, бо невеличке зволікання по суті нічого не міняло. Рада скінчилася, й Непосида оголосив про свій намір чим скорше рушити в дорогу. Йому довелося, однак, зачекати ще не менше години, поки як слід споночило. Всі повернулися до своїх справ, а мисливець знов заходився вивчати якості вподобаної рушниць.

Та ось настала дев'ята година, й Непосида міг виступати. Замість щиро попрощатися з усіма, він буркнув понуро й холодно лише кілька слів. Невдоволення тим, що йому здавалося безглуздою впертістю Джудіт, каламутилося в його душі, змішуючись з гірким почуттям приниження, якого він зазнав, перебуваючи на озері. Та, як часто буває з грубими й обмеженими людьми, він схильний був винуватити не себе, а інших за свої невдачі.

Джудіт простягла йому руку скорше з радістю, ніж з жалем; делавар та його наречена теж анітрохи не шкодували, що Марч покидає їх. Тільки Гетті безхитро виказала свій глибокий і щирий сум. Сором'язливість і скромність, притаманні їй вдачі, змушували дівчину триматися осторонь, аж поки Непосида ступив у човник, де на нього вже чекав Звіробій. Лише тоді Гетті перейшла в "ковчег" і нечутною ходою наблизилась до корми, звідки мало відплисти легеньке суденце. Тут почуття взяли гору над сором'язливістю, й дівчина заговорила.

— Прощайте, Непосидо! — гукнула вона своїм приємним голоском. — Прощайте, любий Непосидо! Стережіться, коли йтимете через ліс, і не зупиняйтеся до самого форту. Навколо озера гуронів, далєбі, не менше, ніж листя на деревах, і сильного мужчину вони не зустрінуть так ласкаво, як зустрічали мене.

Марч здобув владу над цією слабоумною, але щиросердою дівчиною тільки завдяки своїй вроді. Кволенький розум Гетті не спромігся прозирнути душі цієї людини. Правда, вона вважала, що Марч грубуватий, часом жорстокий, але такий же був її батько, та й інші чоловіки, котрих їй привелося знати. Отже, гадала вона, ці риси властиві всім чоловікам, і поблажливо ставилась до Непосидиних вад. Проте не можна сказати, що Гетті по-справжньому кохала Марча. Він розбудив у ній почуття, яке, безперечно, переросло б у сліпу пристрасть, аби Марч захотів роздмухати тліючу жаринку. Та він майже не помічав бідолашної дівчини й зневажливо говорив про її неповноцінність.

Але цього разу всі, хто залишався на озері, так холодно попрощалися з Непосидою, що турботливий поклик Гетті мимоволі розчулив його.

Дужим помахом весла Марч завернув човника й підігнав його знов до "ковчєга". Гетті, чия мужність зросла, коли відплив її герой, не чекала цього й боязко позадкувала від краю корми.

— Ви добра дівчина, Гетті, і я не можу гайнути звідси, не потиснувши вам на прощання руки, — мовив лагідно Марч. — Зрештою, Джудіт нічим не краща за вас, хоч

трішечки, може, й вродливіша. А щодо розуму, то коли чесність і щирість у поведженні з хлопцем свідчать про здоровий глузд дівчини, тоді ви варті дюжини таких, як Джудіт; і не тільки Джудіт, а й більшості молодих жінок, котрих я знаю.

— Не кажіть зле про Джудіт, Гаррі! — заблагала Гетті.— Тато помер, і мама померла, тепер ми з Джудіт самі-самісінькі на білім світі. Негоже сестрі лихословити проти сестри чи дозволяти це будь-кому іншому. Тато лежить в озері, мама — теж, і ми не знаємо, коли й нас туди покладуть.

— Вельми слушно, дитино, як майже все, що від вас чуєш. Так от, Гетті, коли нам іще доведеться побачитись, ви матимете в мені друга, хоч би що там вигадувала ваша сестра. Не потаю, я не полюбляв вашої матусі, бо надто по-різному ми з нею дивилися на життя, зате ваш батечко — старий Том—і я пасували один одному, як хутряна оленяча куртка пасує ставному парубкові. Я завжди був тієї думки, що старий Плавучий Том Гаттер—добрячий чолов'яга, і скажу це в очі всім ворогам як ради нього самого, так і ради вас.

— Прощайте, Непосидо, — повторила Гетті; невідомо чому їй раптом так само пристрасно забажалося чимшвидше спровадити молодого велета геть, як лише мить тому вона прагла затримати його. — Прощайте, Непосидо, йдіть обережно лісом. А я прочитаю ради вас главу з біблії і згадаю вас у своїх молитвах.

Це означало торкнутися теми, яка не знаходила відгуку в душі Марча. Тому, не кажучи більше ні слова, він сердечно потис дівчині руку й повернувся в човен. За хвилину обидва шукачі пригод одпливли вже на добру сотню футів від "ковчега", а ще через п'ять чи шість хвилин їх остаточно поглинула пітьма. Гетті глибоко зітхнула і приєдналась до своєї сестри та делаварки.

Якийсь час Звіробій і його товариш веслували мовчки. Було вирішено, що Непосида зійде на берег на тому самому місці, де він уперше сів у човник на початку нашої оповіді. Бралось до уваги, що гурони не дуже наглядали за цим куточком, а Непосиді легше було б навіть поночі пробиратися звідти лісом, бо там він мав знайомі прикмети.

Під ударами весел двох дужих і спритних човнярів легеньке суденце швидко линуло вперед. Не минуло й чверті години, як наші герої досягли мети й опинилися в густих прибережних тінях, зовсім близько від потрібного їм місця. Тут вони кинули весла й почали прощатися, пильнуючи, аби їх не почув якийсь гурон, що ненароком міг сюди заблукати.

— Як тільки доб'єшся до форту, Непосидо, постарайся умовити офіцерів вислати загін проти гуронів, — почав Звіробій, — і ліпше буде, коли ти проведеш їх сам. Ти знаєш стежки, знаєш озеро й довколишню місцевість, тож зробиш це краще за будь-якого розвідника. Передусім іди до гуронського табору й там шукай сліди, які тобі все розкажуть. Єдиного погляду на замок та ковчег буде досить, щоб побачити, в якому становищі делавар і жінки. Принаймні вам випаде добра нагода наступити мінгам на п'яти і провчити негідників так, щоб та наука надовго їм запам'яталась. Для мене, правда, це вже однаково, бо мою долю вирішать раніше, ніж сяде сонце, але Джудіт та Гетті ще можна врятувати.

— А як буде тобі, Натаніелю? — спитав Непосида з цікавістю, звичайно не властивою йому, коли йшлося про чужі клопоти. — Як буде тобі, ти знаєш?

— Тільки сам бог у своїй мудрості може відповісти на це, Гаррі Марчу! Хмари зібралися чорні й зловісні, і я готую себе до найгіршого. Жадоба помсти оповнила серця мінгів; коли їм хоч трохи не пощастить у зазіханнях на Гаттерове майно, чи на бранців, чи на Уа-та-Уа, — то мені не уникнути тортур.

— Оце вже паскудство, і треба будь-що не допустити його, — відповів Непосида, котрий не бачив різниці між добром і злом, як завжди трапляється з себелюбними і грубими людьми. — Дуже шкодую, що старий Гаттер і я не оскальпували кожную тварюку в їхньому таборі, коли ми вперше зійшли на берег! Аби ти не спасував, Звіробою, були б вони всі голомозі. Та й ти оце зараз не потрапив би в таку безвихідь.

— Ліпше б ти пошкодував, що взагалі брався за таке ганебне для білого діло. Не було б цього, й у нас не тільки не дійшло б до бійки з гуронами, але й Томас Гаттер zostався б живий, і серця дикунів не палали б жадобою помсти. А смерть молодій жінки вже зовсім недоречно, Гаррі Марчу, й лежить важким тягарем на нашому доброму імені.

Все це було таке незаперечне й здавалося таким очевидним самому Непосиді, що він мовчки опустил весло в воду й погнав човника до берега, ніби рятуючись од докорів сумління.

Хвилини за дві човник легенько тернувся носом об прибережну рінь. Вийти на берег, завдати на плечі торбу й рушницю і налаштуватися до походу — на все це Непосиді стало одної миті. Буркнувши на прощання "бувай", він уже ступив кілька кроків до лісу, коли раптом якесь незбагненне почуття змусило його зупинитися й обернутись лицем до товариша.

— Невже ти справді збираєшся знову віддатися в руки кровожерливих дикунів, Звіробою? — сказав він з гнівним осудом, в якому вчувалося шляхетне поривання. — Таке може вчинити тільки божевільний або ж просто дурень.

— Є люди, на чий погляд додержувати свого слова можуть лише божевільні, а є й такі, що дивляться на це зовсім інакше, Гаррі Непосидо. Мабуть, ти належиш до перших, а я—до останніх. Мені надали відпустку, й коли мене тільки не зрадять сила та розум, я повернуся на місце завтра до полудня.

— Чого варті й самі індіани, і дане їм слово, й відпустка, одержана від недолюдків, які не мають ні душі, ні імені?!

— Хай вони навіть не мають ні душі, ні імені, зате їх маємо ми, Гаррі Марчу! Ця відпустка, далебі, не є угодою між мною та мін-гами, це врочиста домовленість із власним сумлінням. Той, хто гадає, ніби він може, потрапивши в біду, пообіцяти що завгодно червоношкірим, а потім зламати своє слово, той чинить проти власного сумління і не поважає самого себе. Бувай здоровий, Непосидо! Може, нам не доведеться більше побачитись, але я бажаю тобі ніколи не забувати про дане тобою слово честі ради того, щоб уникнути тілесного болю чи душевної муки.

Тепер Марчеві знову хотілося чимшвидше піти геть. Він неспроможний був

збагнути високих почуттів свого товариша і втік, проклинаючи в думці божевілья, яке штовхає людину на власну загибель. Звіробій, навпаки, не виявляв ані найменшого хвилювання. Він спокійно постояв на березі, прислухаючись, як необережно продирається Непосида крізь кущі, осудливо похитав головою і поволі рушив до свого човна. Перш ніж занурити весло у воду, молодий мисливець оглянув краєвид, що розгортався перед ним у зоряному сяйві. Це було те саме місце, звідки він уперше побачив Мерехтливе Свічадо. Тільки тоді воно золотіло під яскравим промінням літнього полудня, а тепер, укрите нічними тінями, здавалося сумним та зажуреним. Гори здіймалися навколо нього, мов чорні мури, відгороджуючи його від усього світу, а тьмяні відблиски, що й досі блимали посеред широкого водяного простору, могли правити за непогані символи вельми слабеньких сподівань, якими йому світило його власне майбутнє. Важко зітхнувши, юнак од-штовхнув човна від берега й упевнено погнав його назад, до "ковчега" та "замку".

РОЗДІЛ XXIV

Мед часто переходить в жовч,
Таємні насолоди — в ганьбу відкриту,
Обжерливість — у вимушений піст.
Ім'я бундючне рам'я має зміст,
Солодка мова — гіркоту полинну,
Обманна слава — сутність швидкоплинну.
Шекспір, "Викрадення Лукреції"

Джудіт нетерпеливилась, очікуючи на помості Звіробоя: Коли він підплив до будинку, Уа-та-Уа й Гетті вже міцно спали на ліжкові, що належало двом сестрам, а делавар простягся на підлозі в сусідній кімнаті. Поклавши під боком рушницю й загорнувшись у ковдру, молодий індіанець ще раз переживав уві сні події останніх днів.

У "ковчезі" світилася лампа: таку розкіш сім'я дозволяла собі тільки у надзвичайних випадках. І форма, і матеріал цієї речі давали підстави гадати, що свого часу вона теж лежала в скрині.

Забачивши в темряві човника, дівчина перестала неспокійно походжати й зупинилася край помосту, аби зустріти юнака. Вона допомогла йому припнути човна і слухняно виконала ще кілька дрібних доручень, прагнучи чимшвидше звільнитися для розмови. А коли все було зроблено, відповіла на запитання мисливця, як влаштувалися на ніч товариші. Він слухав дуже уважно, бо з поведінки дівчини неважко було здогадатися, що її турбує якась важлива й нагальна справа.

— А тепер, Звіробю, — вела Джудіт далі, — ви бачите, я засвітила лампу й поставила її в каюті. Досі ми це робили, тільки коли траплялося щось надзвичайне, а я вважаю, що сьогоднішня ніч — найважливіша в моєму житті. Чи згодні ви піти зі мною подивитись на те, що я хочу вам показати, й вислухати все, що я хочу вам сказати?

Мисливець трохи здивувався, але не заперечував, і невдовзі вони були вже на баржі, в кімнаті, де світилося. Тут до скрині було присунуто дві табуретки; на третій стояла лампа, а поруч стіл, що на нього малося складати вийняті речі. Все це

заздалегідь приготувала дівчина, яка в своєму гарячковому нетерпінні намагалася, як могла, не допустити подальших зволікань. Вона навіть встигла зняти всі три замки, й тепер лишалося тільки підняти важке віко, щоб знову добутися до скарбів, схованих у скрині.

— Я вже трохи розумію, що все це значить, — кинув Звіробій, — еге, я вже дещо збагнув. Але чому тут немає Гетті? Після смерті Томаса Гаттера вона стала однією з хазяйок усіх цих дивовижних речей, і їй би належало бачити, як їх витягатимуть та обдивлятимуться.

— Гетті спить, — квапливо відповіла Джудіт. — На щастя, гарні сукні та коштовні оздоби її не ваблять. До того ж сьогодні ввечері вона подарувала мені свою частку, отже все, що є в скрині, — моє, і я можу робити з ним, що захочу.

— А хіба бідолашна Гетті здатна розуміти такі вчинки, Джудіт? — спитав простодушний юнак. — Є добре правило, що забороняє брати подарунки від тих, хто не знає їм справжньої ціни. До людей, на чий розум бог наклав важку руку, треба ставитись так само турботливо, як до дітей, котрі не тямлять, що для них добре, а що зле.

Джудіт образив цей докір, та ще від людини, до якої вона хилилася всією душею. Але дівчина відчула б це багато гостріше, коли б мала бодай найменші корисливі наміри щодо слабоумної і довірливої сестри. Однак зараз не час було сердитись чи затівати суперечку, і Джудіт пригасила миттєвий порив гніву, бажаючи чимшвидше перейти до того важливого діла, яке вона задумала.

— Гетті не буде скривджено, — лагідно відповіла Джудіт. — Вона знає не тільки те, що я хочу зробити, але й те, ради чого я це роблю. Отже, сідайте, Звіробою, підніміть віко скрині, й цього разу ми переглянемо все аж до дна. Я буду вельми здивована, коли ми не знайдемо там того, що проллє світло на історію Томаса Гаттера й моєї матері.

— Чому Томаса Гаттера, а не вашого батька, Джудіт? Небіжчиків треба шанувати так само, як живих.

— Я давно мала підозру, що Томас Гаттер мені не батько, хоч припускала, що, можливо, він батько Гетті. Але тепер ми знаємо: він не батько нам обом. В останні хвилини перед смертю він сам признався в цьому. Я вже зовсім доросла і пам'ятаю кращі речі, ніж ті, що ми їх бачили на озері. Правда, вони так невиразно відбилися в моїй пам'яті, що раннє дитинство уявляється мені неначе сон.

— Сні — погані наставники в життєвих справах, Джудіт, — заперечив мисливець повчально. — Не вірте їм і не покладайте на них ані найменших надій. А втім, мені доводилось знати вождів, котрі гадали, ніби від снів буває користь.

— Я не звіряю на них своє майбутнє, мій любий друже, але не можу не згадувати того, що було в минулому. Однак до чого нам ці балачки, коли за півгодини ми знатимемо все чи, може, навіть більше, ніж я хочу знати,

Розуміючи нетерпіння дівчини, Звіробій сів на табуретку й заходився знову спорожнювати скриню. Звичайно, всі речі, що вони їх оглядали минулого разу, лежали на місці й викликали тепер багато менше цікавості та зауважень, ніж тоді, коли їх

витягли вперше. Навіть Джудіт байдуже відклала препишну парчу, бо мала вищу мету, ніж задоволення Пустого марнолюбства, і їй кортіло швидше добути до скарбів, які од неї так ретельно ховали і яких вона досі не знала.

— Все це ми вже бачили, — сказала вона, — і не варто його розгортати. А оцей суверток, Звіробою, що ви тримаєте в руках, для нас новина, тож зазирнімо в нього. Дай боже, щоб його вміст розповів бідолашній Гетті й мені, хто ж ми такі!

— Ех, коли б деякі сувертки вміли говорити, вони оповідали б неймовірні таємниці, — відповів юнак, примостивши пакунок на колінах і рішуче розгортаючи грубу парусину. —

Але, здається, тут не сховано ніякої сімейної таємниці, бо це всього-на-всього прапор, хоч не беруся сказати, якої держави.

— Цей прапор також має щось означати, — квапливо втрутилася Джудіт. — Розгорніть його ширше, Звіробою, щоб видно було кольори.

— Гай-гай, шкода мені того прапорщика, якому доводилось тягати на плечі такенне простирадло й крокувати з ним у поході. Погляньте, Джудіт, з нього можна викроїти цілу купу прапорів, над якими так трусяться королівські офіцери. Цей прапор не для прапорщика, а просто-таки для генерала!

— Мабуть, то корабельний прапор, Звіробою. Я знаю, на кораблях бувають такі речі. Хіба ви ніколи не чули страшних розповідей про те, що Томас Гаттер мав тісні стосунки з людьми, котрих називають буканьєрами?[54]

— Бу-каньєра-ми? Ні, я ніколи не чув такого слова. Гаррі Непосида сказав мені, начебто Гаттера підозрюють у тому, що він колись водився з морськими розбійниками. Але, боронь боже, Джудіт, невже вам легше, коли ви знатимете такі речі про людину, котра була чоловіком вашій матері, бодай навіть і не вашим батьком?

— Мені легше від усього, що дасть змогу дізнатися, хто я така, й допоможе пояснити сни мого дитинства. Чоловік моєї матері? Так, певне, він був, їй чоловіком, хоч я не можу зрозуміти, чому така жінка, як вона, обрала собі такого чоловіка. Ви ніколи не бачили матері, Звіробою, і не знаєте, які вони були несхожі в усьому.

— Таке трапляється в житті, авжеж, трапляється, хоч я не можу збагнути — чому. Я знав найлютіших воїнів, котрі мали найлагідніших, найніжніших дружин. І навпаки, справжні відьми діставалися індіанам, мовби народженим для того, щоб бути місіонерами.

— Це не те, Звіробою, зовсім не те. О, коли б пощастило довести, що... Ні, я не можу бажати, аби вона не була йому дружиною. Такого жодна дочка не побажає своїй матері... Але краще візьміть отой коробчатий згорток, подивимось, що в ньому.

Звіробій послунався їй, розгорнувши парусинову шматину, витяг невеличку скриньку чудової роботи. Скринька була замкнена. Не знайшовши ключа, вони вирішили зламати замок. Звіробій вельми спритно зробив це з допомогою якоїсь залізяки, й вони побачили, що скринька майже вщерть напхана паперами. Здебільша це були листи, а крім них — уривки якихось рукописів, нотатки, рахунки та інші подібні документи.

Шуліка не налітає на курча так стрімко, як Джудіт кинулася вперед, аби заволодіти цими покладами досі приховуваних од неї таємниць. Її освіта, як читач уже, мабуть, помітив, була багато вища, ніж її становище в суспільстві. Джудіт швидко й пожадливо перебігала очима сторінку за сторінкою, що виказувало не тільки її добру шкільну науку, а й нетерпіння.

Спочатку здавалося, що дівчина дуже задоволена, й, можемо від себе додати, на те була причина, бо листи, написані жіночою рукою, пройняті наївною вірою та любов'ю, викликали в ній почуття гордості за тих, кого вона мала цілковиті підстави вважати своєю ріднею. Та ми не будемо докладно наводити цих послань і дамо тільки загальне уявлення про їхній зміст, а це найлегше зробити, описавши, як вони подіяли на почуття дівчини, що переглядала їх з таким запалом.

Як ми вже казали, Джудіт вельми розрадили перші листи, що потрапили їй на очі. То були послання люблячої і розумної матері до відсутньої дочки. Листів самої дочки, звісно, не виявилось, але про їхній зміст неважко було здогадатися з материних відповідей. В останніх не обійшлося без нагущань та острого, і Джудіт відчула, як кров приливає їй до скронь і мороз обсипає все тіло, коли вона читала одного листа, де мати вказувала дочці на непристойність надто близьких стосунків (очевидно, про них сповіщалося в котромусь із доччиних листів) з офіцером, "що приїхав з Європи й навряд чи збирається взяти чесний законний шлюб в Америці"; про це знайомство мати говорила несхвально й холодно. Дивно було, що всі підписи ретельно повірізувано з листів, а там, де якесь ім'я зустрічалося в тексті, його закреслено так, що годі й намагатися прочитати. Всі листи лежали в конвертах, як велося за тих часів, але на жодному конверті не було адреси. Проте самі листи зберігалися з побожною дбайливістю, і Джудіт здалося — на деяких видно сліди сліз. Тепер вона пригадала, що бачила не раз цю скриньку в материних руках незадовго до її смерті. Очевидно, подумала Джудіт, скриньку поклали у велику скриню разом з іншими непотрібними та прихованими речами після того, як листи вже не могли більше ані завдавати горя, ані розраджувати небіжчицю-неньку.

По тому дівчина взялася переглядати другу паку; листи в ній рясніли запевненнями в коханні, навіяними, безперечно, щирою пристрастю, але водночас позначеними тим підступництвом, до якого часто вдаються чоловіки в стосунках з жінками. Джудіт щедро скропила слізьми першу паку, та тепер почуття гніву і гордість примусили її стриматись. Однак рука дівчині затремтіла й холодний дріж пробіг знову по тілу, коли вона виявила в цих листах разючу схожість з любовними цидулами, що їх одержувала вона сама. На якусь мить вона навіть облишила листи й уткнулася головою в коліна, здригаючись від судорожного ридання.

Увесь цей час Звіробій сидів мовчки, хоч уважно стежив за тим, що перед ним відбувалося. Прочитавши листа, Джудіт передавала його молодому мисливцеві, а сама впивалася очима в наступного. Та це нічогісінько не могло пояснити її товаришеві, бо він зовсім не вмів читати. І все-таки він угадав, які пристрасті бурхали в грудях чарівного створіння, що сиділо поруч нього, й окремі фрази, якими подеколи

прохоплювалась Джудіт, підвели його до істини багато ближче, ніж це могло бути приємно дівчині.

Джудіт почала з найдавніших листів, і це допомогло їй збагнути все, про що в них писалося; листи дбайливо було складено за часом одержання, й кожен, хто взяв би на себе клопіт переглянути їх, прочитав би сумну повість про вдоволену пристрасть, а далі холодність і, нарешті, огиду.

Як тільки Джудіт віднайшла ключ до прихованого смислу листів, її нетерпіння перейшло всякі межі, і вона гарячково почала перебігати очима сторінку за сторінкою, карбуючи в пам'яті найголовніше й випускаючи все несуттєве. І, перед нею розкрилася невесела правда про материне гріхопадіння та кару, яка її згодом спостигла. Дівчина побачила, що день її власного народження вказано точно, й навіть дізналася, що гарне ім'я, яке вона носила, дав їй батько, чий образ мрів у її спогадах так тьмяно, наче він прийшов з далекого сну. Це ім'я не закреслили в листах: мабуть, не було в тому ніякої потреби. Про народження Гетті теж була згадка, й цього разу ім'я дала вже мати. Але ще до тої події з'явилися перші ознаки відчуженості, що віщували незабарний розрив. Очевидно, саме тоді мати вирішила залишати в себе копії своїх власних листів. Таких копій було небагато, та всі вони красномовно свідчили про почуття зневаженого кохання й сердечного каяття.

Джудіт довго схлипувала над ними, аж поки змушена була облишити їх: сльози затуманили їй очі й вона вже нічого не бачила. Та невдовзі дівчина знову взялася читати й, нарешті, спромоглася дійти до останнього листа, що ним, як видно, обмінялися її батьки.

На все це пішло не менше години, бо довелося переглянути близько сотні листів, а десятка зо два уважно прочитати від першого до останнього рядка. Тепер кмітлива Джудіт знала вже геть усю правду про своє народження та народження Гетті. Вона хворобливо здригнула. В цю мить їй здавалося, що тепер вона відрізана від усього світу і що їй залишається єдине — добути до кінця життя на озері, де вона бачила стільки радісних і скорботних днів.

Зосталося переглянути ще кілька листів. Джудіт побачила, що це листування між її матір'ю та якимсь Томасом Гові. Всі оригінали були ретельно підібрані, разом з кожним листом лежала відповідь, і таким чином Джудіт зазирнула в ранню історію стосунків між цією нерівною парою далеко глибше, ніж бажала сама. З подивом — щоб не сказати з жахом — дочка дізналася, що мати перша почала натякати на можливість одруження, і Джудіт відчула себе майже щасливою, коли виявила деякі ознаки божевілья чи принаймні хворобливого стану в ранніх листах цієї нещасної жінки.

Відповіді Гові були грубі й безграмотні, хоч у них відчувалось неабияке бажання домогтися надзвичайно принадної жінки. Її минулі гріхи він клявся забути, тільки б заволодіти тою, котра в усьому стояла незрівнянно вище за нього, та, певно, ще й мала гроші.

Останні листи були вельми куці. Власне, то були коротенькі ділові повідомлення; бідолашна жінка благала відсутнього чоловіка чимшвидше облишити якесь товариство,

бо воно, слід гадати, було таке ж згубне для нього, як нестерпне для неї. Але одна фраза, від якої не втрималась мати, пояснила Джудіт причину, що штовхнула її, тобто матір, на заміжжя з Гові чи Гаттером; ця причина— злопам'ятність, яка часто змушує покривджених людей завдавати ще більшої шкоди собі ради помсти тим, хто їх покривдив. Джудіт мала багато спільного з матір'ю і тому добре збагнула це почуття.

На тому кінчалася, так би мовити, історична частина знайдених документів. Однак серед розрізнених паперів збереглася стара газета з оголошенням, що обіцяло винагороду тому, хто допоможе спіймати кількох піратів, серед яких згадувалося ім'я Томаса Гові. Дівчина звернула увагу на це оголошення й на це ім'я, бо те й друге було окреслене чорнилом. В інших паперах не знайшлося нічого, що допомогло б встановити прізвище чи колишнє місце проживання дружини Гаттера. Всі дати, підписи й адреси повирізувано з листів, а там, де в тексті траплялося хоч слово, яке могло б навести на правильний слід, його ретельно закреслено. Таким чином дівчина втратила останню надію дізнатися, хто були її батьки, й упевнилась, що надалі їй доведеться покладатися тільки на саму себе. Згадки про материну поведінку, розмови й страждання заповнювали численні прогалини в давно минулих фактах, які поставали тепер перед нею цілком яскраво, відбиваючи всяку охоту дошукуватися нових подробиць. Випроставшись на табуретці, Джудіт попрохала свого товариша закінчити огляд речей, які залишилися в скрині,— ачеї там знайдеться щось важливе.

— Будь ласка, Джудіт, залюбки зроблю це для вас, — відповів терпеливий Звіробій, — та коли ми натрапимо ще на якісь листи й вам захочеться їх прочитати, то ми досидимось до сходу сонця, поки ви дочитаєте все до кінця. Уже добрячих дві години ви розглядаєте ці клаптики паперу.

— Вони розповіли мені про моїх батьків, Звіробою, і це визначило план мого майбутнього життя. Гадаю, можна пробачити дівчині, коли вона читає про свого батька й матір, до того ж уперше в житті. Вельми жалкую, що примусила вас чекати.

— Байдуже, дівчино, байдуже! Щодо мене, то не має великого значення, сплю я чи ні. Та хоч ви й гарні на вроду, Джудіт, не вельми приємно сидіти так довго й дивитися, як ви проливаєте сльози. Я знаю, сльози не вбивають, і багатьом людям, а надто жінкам, іноді буває корисно поплакати. Але все-таки, Джудіт, я волів би бачити, як ви усміхаєтесь.

Винагородою за ці гречні слова була ласкава, хоча й журна усмішка, після чого дівчина попросила Звіробоя далі оглядати скриню. Поки він це робив, Джудіт трохи заспокоїлася й дала певний лад своїм думкам. Вона не заглядала більше в скриню, полишивши її цілком на юнака, і тільки зрідка кидала байдужий погляд на ту чи іншу річ. А втім, Звіробій не знайшов більше нічого, що їх би зацікавило чи мало б велику цінність. Дві шаблі, які тоді носили дворяни, кілька пряжок, срібних чи, може, просто добре посріблених, та кілька вишуканих, предметів жіночого туалету — оце були, власне, й усі варті чогось знахідки. Однак Звіробоеві й Джудіт спало на думку, що, може, дещо з цього майна пригодиться для переговорів з ірокезами, хоч молодий мисливець передбачав тут труднощі, яких не помічала дівчина. Саме про це в них і

зайшла розмова.

— А тепер, Звіробою, — сказала Джудіт, — ми можемо поговорити про те, як вас визволити з рук гуронів. Я й Гетті радо віддамо будь-яку частку з того, що ми знайшли в скрині, чи навіть геть усе, тільки б викупити вас на волю.

— Ну що ж, це чудово, це дуже щедро й великодушно. Так завжди чинять жінки. Коли вони з кимось подружать, то нічого не роблять наполовину, а ладні віддати все своє добро, наче воно анічогісінько для них не варте. Проте хоч я і вдячний вам обом так, ніби ми вже домовились і Розчахнутий Дуб чи інший бродяга стоїть тут, аби скріпити угоду, є дві важливі причини, через які такої угоди ніколи не існуватиме, й тому краще сказати все одразу по щирості, щоб не викликати марних сподівань у вас та невиправданих надій у мене.

. — Але які ж то можуть бути причини, коли я й Гетті згодні віддати оці дрібниці ради вашого порятунку, а дикуни згодні їх узяти?

— Ото ж бо й воно Джудіт: хоч вам і спала добра думка, та тут вона зовсім недоречна. Це однаково, як коли б собака побіг не по слідах, а геть в інший бік. Цілком імовірно, що мінги згодяться взяти від вас ці речі й усякі інші, які ви їм запропонуєте. Та чи ж захочуть вони за них платити? В цьому суть! Скажіть, Джудіт: якби хтось звелів переказати вам, що ось, мовляв, за таку й таку ціну він згоден віддати вам з Гетті оцю скриню з усім, що в ній є, чи ви б вагалися, пристаючи на цю угоду, або марнували на неї слова?

— Але ж скриня, з усім, що в ній є, уже належить нам. Чого ми маємо купувати те, що й так є нашою власністю?!

— Оце ж достеменно так міркують і мінги. Вони кажуть, що скриня вже належить їм, і не збираються нікому дякувати за ключ.

— Я розумію вас, Звіробою. Але все ж таки на озері поки що хазяйнуємо ми, і ми протримаємося на ньому, доки Непосида приведе сюди солдатів, які проженуть ворога. Це в нашій силі, коли ви тільки залишитеся з нами й не повернетесь знову в полон, як, здається, надумали вчинити.

— Було б не дивно, якби так міркував Гаррі Непосида, бо нічого кращого він не знає і тому навряд чи здатен почувати й чинити інакше. Але, Джудіт, скажіть мені щиро й по совісті: чи могли б ви поважати мене так, як, сподіваюсь, поважаєте зараз, коли б я зламав своє слово й не повернувся до індіанського табору?

— Поважати вас більше, ніж зараз, Звіробою, мені було б нелегко, а що моя повага не зменшилася б, цього я певна. За всі скарби світу я не згоджуся штовхнути вас на вчинок, який змінив би мою нинішню думку про вас.

— Тоді не підмовляйте мене порушити свою обіцянку, дівчино. Відпустка — свята річ для воїнів і для таких лісових мешканців, як ми. Старий Таменунд і Ункас, Зміїв батько, й усі (мої індіанські друзі зазнали б гіркого розчарування, коли б я зганьбив себе, вперше ступивши на стежку війни. Ви повинні зрозуміти, Джудіт, що не можна йти супроти власних обов'язків, не кажучи вже про сумління. А сумління — мій король, і я ніколи не перечу його наказам.

— Гадаю, ваша правда, Звіробою, — сумно відповіла дівчина після тривалого роздуму. — Така людина, як ви, не може чинити, як учинили б на її місці себелюбці й нечесні люди. Вам справді треба повернутися назад. Не будемо більше про це говорити. Навіть коли б я умовила вас зробити щось, у чому б ви потім каялись, я сама шкодувала б не менше за вас. Ви не матимете підстав дорікнути, що Джудіт... От не знаю, яким прізвищем тепер мені називатись!

— Чому ж бо, дівчино, чому? Діти носять прізвище своїх батьків, воно дістається їм цілком природно, немов подарунок. І ради чого вам з Гетті порушувати те, що заведено здавна? Прізвище старого було Гаттер, Гаттерами мають залишатися й обидві його дочки, принаймні доти, поки ви не візьмете законний і чесний шлюб.

— Я Джудіт, і тільки Джудіт, — рішуче заперечила дівчина, — і зватимусь так, аж поки закон дасть мені право на нове прізвище. Ніколи не носитиму прізвища Томаса Гаттера, й Гетті також, принаймні з моєї згоди. Тепер я знаю, що насправді він був не Гаттер, та коли б він навіть тисячу разів мав право носити це прізвище, я такого права не маю. Слава богу, він не був мені батьком, хоч, може, мені й нема чого пишатися моїм справжнім батьком.

— Диво та й годі, — промовив Звіробій, уважно поглядаючи на схвильовану дівчину. Йому вельми кортіло знати, що вона має на увазі, але він не бажав втручатися в справи, котрі, власне, його не обходили. — Так, це дуже дивно і неймовірно. Томас Гаттер не був Томас Гаттер, його дочки не були йому дочки! Хто ж такий Томас Гаттер і хто такі його дочки?

— Хіба ви ніколи не чули балачок про колишнє життя цього чоловіка? — спитала Джудіт. — Хоч я і вважалася його дочкою, але ці чутки доходили навіть до мене.

— Не заперечую, Джудіт, ні, цього я не заперечую. Я вже казав вам, — про нього плескали казна-що, та я не дуже вірю пліткам. Хоч я й молодий, але доволі прожив на світі й знаю, що слава людині створюється по-різному. В одних випадках добре ім'я людини залежить від її власних учинків, а в інших — од чужих язиків. Тому я волію дивитися на все своїми очима й не дозволяю першому стрічному базікалу виконувати роль судді. Коли ми мандрували сюди з Гаррі Непосидою, він розповідав мені про все ваше сімейство і натякав між іншим, що Томас Гаттер замолоду гуляв по солоній водиці. Певне, він хотів сказати цим, що старий користувався чужим добром.

— Він сказав, що старий був піратом, — так воно і є, не треба критися перед друзями. Прочитайте оце, Звіробою, і ви побачите, що Непосида ніскілечки не помилився. Томас Гові став згодом Томас Гаттер, про це свідчать листи.

Джудіт простягла молодому мисливцеві газету й показала оголошення колоніального губернатора; при цьому щоки дівчині палали, а очі блищали від хвилювання.

— Боронь вас боже, Джудіт! — сміючись вигукнув юнак. — Так само ви могли б попросити мене надрукувати оце чи хоча б переписати. Адже всю свою освіту я здобув у лісах. Єдина книга, котру я читав, це та, що її написано на величних деревах, широких озерах, бистрих річках, синьому небі, на вітрах, буревіях, сонячному світлі й

інших чудесах природи. Цю книгу я вмію читати і гадаю, що в ній — невичерпна мудрість та знання.

— Благаю вас, пробачте мені, Звіробою, — щирим голосом мовила Джудіт, злякавшись, що, може, своїми необережними словами уразила юнакову гідність. — Я зовсім забула про ваше життя й навіть на думці не мала ображати вас.

— Ображати? Та хіба ж можна образити мене, попросивши щось прочитати, коли я не вмію читати? Я мисливець, а тепер, одважуся сказати, починаю трохи бути воїном, але я не місіонер, отже, й книжки та папери писалися не для мене. Ні-ні, Джудіт, — щиросердо засміявся юнак, — вони не годяться мені навіть на клейтухи, бо й ваш чудовий "оленебій" теж вимагає клейтухів з шматочків звіриної шкіри. Дехто запевняє, ніби все, писане в книжках, — свята правда. Коли це так, тоді визнаю: невчена людина дещо втрачає. І все ж таки книжні слова не можуть бути правдивіші за ті, що їх сама природа викарбувала на небі, на лісах, на ріках та джерелах.

— Згодна, а проте Гаттер, чи Гові, таки був пірат. А що він мені не батько, то я й не бажаю мати його за батька. Віднині його прізвище вже не моє.

— Коли вам не до смаку прізвище цієї людини, то є ще прізвище вашої матері, Джудіт. Ви з цілковитим правом можете носити його.

— Я не знаю материного прізвища. Я переглянула всі папери, Звіробою, сподіваючись знайти в них бодай натяк на те, хто була моя мати, але минуле не лишило в них сліду, як не лишає його в повітрі птах.

— Це якось дивно й нерозумно. Батьки повинні дати своїм дітям прізвище, навіть коли вони не можуть дати нічого іншого. Сам я походжу з простої сім'ї, яка жила за звичаями свого народу. Але ми не такі бідні, щоб не мати власного прізвища. Нас звать Бампо, і я чув... (тут проблеск людського марнолюбства зарум'янив юнакові щоки) я чув, що колись Бампо посідали серед людей багато вище становите, ніж тепер.

— Ви ніколи не заслуговували на це більше, ніж тепер, Звіробою, і прізвище ваше гарне. Ми з Гетті тисячу разів воліли б називатися Гетті Бампо чи Джудіт Бампо, а не Гетті й Джудіт Гаттер.

— Але ж це неможливо, — добродушно заперечив мисливець, — хіба що котрась із вас погодиться вийти за мене заміж.

Джудіт не змогла стримати усмішки, завваживши, як просто й невимушено мова зайшла про те, до чого вона й хилила. Нагода була надто слушна, щоб не скористатися з неї, хоч дівчина заговорила про це ніби мимохідь, з суто жіночим лукавством, цього разу, очевидно, простимим.

— Не думаю, що Гетті взагалі хоч колись вийде заміж, Звіробою, — сказала Джудіт. — Отже, якщо ваше ім'я судилося носити котрійсь із нас, то, певно, це буду я.

— Серед Бампо вже бували вродливі жінки, Джудіт, і коли б ви — хоч це неймовірно — обрали собі прізвище Бампо, то саме з цього люди, які знають нашу сім'ю, анітрохи не здивувалися б.

— Не можна легковажити такими речами, Звіробою. Ми вже дорослі й повинні говорити про це серйозно й щиро. Забуваючи той сором, що змушує дівчину мовчати,

поки розмову перший не заведе мужчина, я говоритиму цілком одверто, знаючи вашу порядність і благородство. Як ви гадаєте, Звіробою, чи могли б ви бути щасливим, побравшись з такою жінкою, як я?

— З такою жінкою, як ви, Джудіт? Але навіщо про це балакати? Такій жінці, як ви, тобто доволі вродливій, щоб вийти заміж за капітана, і, на мій погляд, вельми освіченій, навіть на думку не спаде стати моєю дружиною. Мабуть, дівчатам, котрі знають, що вони розумні й вродливі, втішно іноді позбиткуватися з хлопця, якого обійшла доля, мов бідного делаварського мисливця.

Юнак говорив добродушно, але сум і гіркота бриніли в його голосі. Джудіт одразу помітила це.

— Ви несправедливі до мене, коли таке подумали, — палко заперечила вона. — Ще зроду я не говорила так щиросердно і не жалкую, хоч би чим закінчилася наша сьогоднішня розмова. Я мала багато залицяльників, Звіробою, — далекі, майже кожен нежонатий трапер чи мисливець, які побували у нас на озері за останні чотири роки, пропонував узяти мене з собою. Жодного з них я не могла, не бажала слухати. І, можливо, це на моє щастя. А поміж них були показні хлопці, от хоча б ваш знайомий, Гаррі Марч.

— Авжеж, Гаррі милує око, хоч, на мій погляд, із вдачею у нього гірше. Спершу мені здавалося, ніби ви хочете з ним побратися, Джудіт. Та коли він ішов звідси, я переконався, що немає на світі такої просторої хижі, яка б умістила вас обох.

— Нарешті ви міркуєте про мене справедливо, Звіробою! За Непосиду я нізащо не могла б вийти заміж, навіть коли б він був у десять разів вродливіший і в сто разів мужніший, ніж тепер.

— Але чому, Джудіт, чому? По щирості, мені цікаво знати, чим такий парубок, як Непосида, не зміг догодити такій дівчині, як ви.

— Тоді ви зараз дізнаєтесь, Звіробою, — відповіла дівчина. Вона зраділа з нагоди сказати про все, що їй так подобалося у мисливцеві, й водночас сподівалась непомітно звернути на розмову, любу її серцю. — По-перше, чоловіча врода небагато важить для жінки, тільки б сам чоловік не був каліка.

— Отут я з вами не цілком згоден, — заперечив юнак розважливо, бо він був вельми скромної думки про свою власну зовнішність. — Я помітив, що найгожіші воїни звичайно обирають собі за дружин найвродливіших дівчат племені. І наш Змій, який часом буває просто блискучий у бойовому розмалюванні, досі лишився улюбленцем делаварських молодих жінок, хоч сам горнеться тільки до Уа-та-Уа, мовби вона—єдина красуня на землі.

— Можливо, так ведеться в індіанів, але білі дівчата дивляться на це інакше. Якщо хлопець доволі сильний та мужній, щоб захищати жінку й не пускати до хати злиднів, то більше від нього нічого й не треба. Отакі, як Непосида, здоровані можуть бути добрими гренадерами, а кавалери з них нікудишні. Що ж до краси, то чесний погляд, у якому розкривається серце, важить багато більше, ніж гарне лице, рум'янець, очі, зуби й інші дрібниці. Все це, може, потрібне дівчатам, але жінка не шукає цього на виду

мисливця, воїна чи чоловіка. Коли ж і є такі дурепи, то Джудіт до них не належить.

— Ну, це просто неймовірно! Я завжди був певен, що вродливі тягнуться до вродливих, як багаті до багатих.

— Можливо, так буває з чоловіками, Звіробою, але не завжди це можна сказати про жінок. Ми любимо мужніх чоловіків, та водночас нам хочеться, щоб вони були скромні. Нас захоплює їхня спритність на полюванні чи на стежці війни, готовність віддати життя за правду й непоступливість перед кривдою. Понад усе ми цінуємо чесність — язики, які ніколи не кажуть того, чого немає на думці, й серця, які люблять не тільки самих себе, а й інших. Кожна порядна дівчина ладна померти за такого чоловіка, тоді як хвалькуваті, двоєдушні залицяльники вельми скоро стають ненависні й очам, і душі.

Джудіт говорила пристрасно і з гірким болем, але мисливець мовби не помічав цього, поглинутий новим, незнаним досі почуттям. Юнакові, з його скромною вдачею, дивно було чути, що всі ті риси, які, безперечно, були притаманні йому самому, так високо підносять найвродливіша з жінок, котрих він будь-коли бачив. У першу мить це просто приголомшило Звіробоя. Юнак відчув природну й, мабуть, простиму гордість. Потім думка про те, що така жінка, як Джудіт, може стати подругою його життя, вперше майнула йому в голові. Ця думка була така приємна й така нова для нього, що він надовго замислився, геть забувши про красуню, яка сиділа перед ним, стежачи за виразом його відвертого, чесного лиця. Вона вдивлялася так пильно, що зрештою почала вгадувати плин його думок. Ніколи раніше такі приємні видіння не находили на молодого мисливця. Але звиклий головним чином до практичних речей і не вельми схильний підпадати під владу уяви, він швидко опам'ятався й усміхнувся своїй мимовільній слабості. Видіння, що їх навіяли мрії, поволі зблякли й розтанули, і він знову відчув себе простим, невченим, хоча й бездоганно чесним хлопцем.

Джудіт з тривожною увагою дивилася на нього.

— Ви напрочуд гарні й привабливі сьогодні, Джудіт! — вигукнув Звіробій простодушно, коли дійсність, нарешті, перемогла химеру. — Ви просто чарівні! їй-право, я ніколи не зустрічав такої гожої дівчини навіть серед делаварок! І мене не дивує, що Гаррі Непосида пішов звідси сумний та зажурений.

— Скажіть, Звіробою, невже б ви хотіли бачити мене дружиною такої людини, як Гаррі Марч?

— Дещо можна сказати на його користь, а дещо — й проти. Як на мене, то Непосида — не кращий з чоловіків, але боюся, що більшість молодих жінок ставляться до нього прихильніше.

— Ні-ні! Джудіт, навіть не маючи власного прізвища, ніколи не погодиться стати Джудіт Марч! Все що завгодно — тільки не це!

— Джудіт Бампо звучало б гірше, дівчино. Небагато є прізвищ, таких приємних для слуху, як Марч.

— Ах, Звіробою, в таких випадках для слуху найприємніше те, що тішить серце. Аби Нетті Бампо звався Гаррі Марч, а Гаррі Марч — Нетті Бампо, я, мабуть, уподобала б прізвище Марч дужче, ніж зараз. Та коли б він носив ваше прізвище, для мене Бампо

звучало б жахливо.

— Оце правильно, й у цьому вся суть! Вірите, в мене зроду огида до змій, і я ненавиджу саме це слово, тим більше що місіонери розповідали мені, ніби під час створення світу якась змія спокусила першу жінку. А проте, відколи Чингачгук заслужив собі прізвисько, яке він нині носить, це ж саме слово стало миліше для мого слуху, ніж посвист дрімлюги тихого літнього вечора. Все залежить від почуття, Джудіт, — і те, як ми сприймаємо слово, і те, як ми дивимось на людину.

— Ви міркуєте так слушно, Звіробію, що мене просто чудує, чому вам здається дивним, коли дівчина, яка, можливо, сама непогана на вроду, зовсім не прагне, аби й чоловік її мав цю перевагу чи, певніше, те, що вам увижається перевагою. Для мене зовнішність чоловіка анічогісінько не важить, хай би тільки лице в нього було таке ж чесне, як і серце.

— Так, чесність — велике діло, коли дивитися вперед; і ті, хто легко забуває про це спочатку, частенько змушені бувають згадати це під кінець. І все-таки, Джудіт, на світі є багато людей, що воліють лічити сьогоднішній, а не майбутній зиск. Їм здається, ніби сьогоднішнє — певне, а майбутнє — сумнівне. Однак мене тішить, що ви міркуєте про це розумно, не те що люди, котрі самі себе обкрадають.

— Я справді кажу те, що думаю, — відповіла дівчина підкреслено чітко, хоча жіноча делікатність не дозволяла їй прямо запропонувати свою руку, — і можу додати з усією щирістю, що радніше поділила б свою долю з людиною, на правдивість і відданість якої можна звіритись, а не з брехливим і безсердечним негідником, бодай би він навіть мав повні скрині золота, маєтки, землі... так, бодай би він навіть сидів на королівському троні!

— Це сміливі слова, Джудіт, так, це дуже сміливі слова. Та чи певні ви, що почуття згодиться увійти з ними в лад, коли вам справді доведеться обирати? Аби перед вами з одного боку стояв вичепурений франт у червоному камзолі, з головою, од якої віє пахощами мускусного оленя, з лицем, гладеньким та квітучим, як ваше власне, з руками, такими білими та пухкими, наче бог не велів людині заробляти свій хліб у поті чола свого, і з такою величавою ходою, яку здатні вигадати тільки вчителі танців та легковажне серце, а з другого — стояв би чоловік, що всі свої дні проводив просто неба, аж поки лоб йому запікся так само, як і щоки, що продирався болотами та хащами, аж поки руки йому зашерхли, мов кора на дубах, під якими він спить, що ганявся за дичиною, аж поки хода в нього стала нечутна, немов у рисі, що від нього не віє жодним приємним запахом, окрім того, який дарує сама природа у свіжих подихах лісу, — так от, якби оці двоє стояли перед вами, сподіваючись на вашу прихильність, то кому б віддали ви перевагу?

Гоже личко Джудіт спалахнуло, бо образ джэнджиристого офіцера з гарнізону, що його так простодушно намалював Звіробій, вабив колись уяву дівчини, хоч досвід і розчарування не тільки охолодили її почуття, але й надали їм зворотного напрямку. Та враз після цього густий рум'янець зів'яв, і вона смертельно зблідла.

— Бог мені суддя, — врочисто відповіла дівчина. — Аби оті двоє стояли переді

мною— а один з них, можу сказати, вже тут, — то, коли я тільки знаю своє власне серце, я обрала б другого! Я не бажаю мати чоловіка в будь-якому розумінні вищого за себе.

— Це любо чути, Джудіт, і навіть може примусити юнака забути свою власну нікчемність. Але навряд чи ви думаєте так, як кажете. Приміром, ось я — надто грубий і темний для дівчини, котру виховувала така вчена мати. Марнославство — цілком природна річ, але над ним повинен мати владу здоровий глузд.

— Тоді ви не знаєте, на що здатне жіноче серце. Ви, далебі, не грубий, Звіробоя, і не можна назвати темною людину, котра так досконало вивчила те, що було в неї перед очима. Коли прокидаються почуття, все на світі постає перед нами в казковому світлі, а на дрібниці ми або не зважаємо, або ж просто забуваємо про них. Коли на серці сонячно, тоді й довкола не буває сутінок, і найпохмуріші речі мовби випромінюють ясне сяйво. І так буде завжди між вами та жінкою, що вас покохає, навіть якби ваша дружина, на думку людей, мала оті так звані переваги.

— Джудіт, ви походите з сім'ї, що посідала багато вище становище в суспільстві, ніж моя, а нерівні шлюби, як і нерівна дружба, рідко кінчаються добром. Я кажу це так собі, тільки для прикладу, бо не вірю, що ви справді гадаєте, ніби між нами таке можливе.

Джудіт прикипіла своїми темно-блакитними очима до відкритого й чесного лиця Звіробоя, немов бажала зазирнути в юнакову душу. Не помітивши ані найменшого проблеску потаєної думки, дівчина повірила, що він сприймає цю розмову за звичайний жарт і навіть не здогадується, що її серце насправді глибоко вражене. В першу мить вона відчула образу, а потім зрозуміла, як несправедливо було б ставити за провинку мисливцеві його самозневагу та скромність.

Нова перешкода загострила її почуття й ще дужче поглибила її цікавість до хлопця. В цей критичний момент Джудіт сяйнула смілива думка, яку її меткий та винахідливий розум блискавично розгорнув у цілий план. Вона рішуче вхопилася за цей план, сподіваючись раз і назавжди поєднати Звіробоеву долю з своєю. Однак, щоб не уривати розмови надто різко, Джудіт відповіла на останні слова юнака так серйозно й щиро, ніби її початковий намір залишився незмінний.

— Звичайно, я не маю права хвалитися своєю ріднею після того, про що дізналася цієї ночі,— засмучено промовила дівчина. — Щоправда, в мене була мати, але навіть прізвища її я не знаю. Що ж до батька, то, мабуть, ліпше про нього ніколи не знати, аби не згадувати лихим словом.

— Джудіт, — обережно взявши її за руку, сказав Звіробій з тією мужньою щирістю, яка проклала собі стежку до самого серця дівчини, — краще нам облишити на сьогодні розмову. Засніть, і нехай вам присниться все, що ви бачили й пережили. Можливо, вранці деякі речі, що зараз здаються вам такими сумними, видаватимуться веселішими. Головне, ніколи не робіть нічого під впливом сердечної скорботи або з наміром помститися самій собі за кривди, що їх вам заподіяли інші. Все, що було сказано цієї ночі, залишиться таємницею між вами та мною, і ніхто не вивідає в мене цієї таємниці,

навіть Змій. Якщо ваші батьки були грішні, то нехай їхня дочка проживе без гріха. Згадайте, що ви молоді, а молодість завжди може сподіватися на краще майбутнє. До того ж ви розумніші, ніж звичайно бувають дівчата, і це також неабияка перевага... А тепер час трохи спочити, бо завтра на декого з нас чекає важкий день.

Говорячи це, Звіробій підвівся, і Джудіт змушена була зробити те саме. Вони знову замкнули скриню і розійшлися мовчки. Джудіт примостилася біля Уа-та-Уа, а Звіробій простелив ковдру на підлозі в каюті "ковчега".

Хвилин за п'ять юнак уже поринув у глибокий сон. Але дівчина ще довго не могла заснути. Вона сама не знала, скрушатися їй чи радіти з того, що задум її не вдався. З одного боку, жіноча гідність Джудіт не постраждала; та все ж дівчина зазнала поразки або принаймні мала примиритися з необхідністю відкласти свої надії на майбутнє, яке ввижалося їй таким безпросвітним. Потім визрів сміливий план на завтра, і її підхопила нова хвиля рішучості. Коли нарешті дрімота склепила дівчині очі, перед нею замиготіли картини успіху й щастя, породжені уявою, яку підохочували оптимістична вдача та неабияка винахідливість.

РОЗДІЛ XXV

О мамо, чорна тінь лягла

На світлі мої мрії.

Похмура хмара сповила

Життя й пісні-надії.

Холодним снігом замело

У грудях тепле джерело.

Маргарет Девідсон

Уа-та-Уа і Гетті встали на світанку, залишивши Джудіт у обіймах сну. На свій туалет індіанка витратила не більше хвилини: швиденько вклала простим вузлом свої довгі, чорні, як смола, коси, туго підперезала ситцеве плаття, що облягало її гнучкий стан, і взула на свої маленькі ноги строкато вишивані мокасини. Вбравшись, вона залишила свою товаришку, що поралася в хаті, і вийшла на поміст подихати свіжим ранковим повітрям. Там вона знайшла Чингачгука, що роздивлявся береги озера, гори й небо; в погляді його відчувалася мудрість лісовика і поважність індіанця.

Зустріч двох закоханих була проста, але сповнена ніжності. Вождь поводився з дівчиною, як належить чоловікові,— ласкаво, проте без хлопчачого захоплення і поспіху, а в усмішці дівчини, в її потуплених очах відчувалась властива їй статі сором'язливість. Жоден з них і слова не вимовив, вони розмовляли очима, та розуміли один одного пречудово, наче вживали цілий словник. Уа-та-Уа рідко так красувалася своєю вродою, як того ранку: вона вмилася, відпочила, і її обличчя дихало свіжістю, якої позбавлені навіть юні й вродливі індіанки, виснажені важким лісовим життям. До того ж Джудіт за короткий час їхнього знайомства не тільки втаємничила її в деякі секрети жіночого туалету, але й подарувала їй кілька лепських строїв з власного гардеробу, і строї ті допомогли ви-виявити природну зграбність індіанської дівчини. Усе те закоханий зразу ж помітив, і його обличчя засіяло втіхою. Та за мить воно знову споважніло, позначене

тривогою й сумом. Табурети, на яких учора сиділи учасники наради, ще й досі були на помості; поставивши діва з них до стіни, Чингачгук сів і знаком запросив свою кохану зробити те ж саме. Коли вона сіла, він добру хвилину мовчав, замислений і сповнений гідності того, хто народжений, щоб сидіти біля вогнища ради, а Уа-та-Уа потай спостерігала за виразом його обличчя, терпляча й покірна, як і належить жінці свого племені. По тому юний воїн простягнув руку вперед, наче вказуючи на красу того величного видовища, що розгорнулося перед ними в цей чарівний час, коли весь круговид вирізнявся, осяяний прозорим світанком. Він обвів рукою озеро, гори й небо, а дівчина стежила за тим рухом, здивовано всміхаючись до краси, що оточувала її з усіх боків.

— Хуг! — вигукнув вождь, захоплений незвичним навіть для нього краєвидом: він-бо зроду ще не бачив жодного озера. — Це країна Маніту! Вона занадто гарна для мінгів, але пси цього племені виють у лісі, гасаючи зграями. Вони гадають, що делавари сплять у себе за горами.

— Всі, окрім одного, Чингачгуку. Один є тут, і він з роду Ункасів!

— Що може один воїн проти цілого племені? Стежка до наших селищ дуже довга й покручена, і нам доведеться йти під захмареним небом. До того ж боюся, Жимолосте Гір, що нам доведеться йти нею самим.

Уа-та-Уа зрозуміла, що він має на увазі, й засмутилася, хоча їй було втішно чути, що воїн, котрого вона так любить, порівнює її з найпахучішою і найгарнішою дикою квіткою рідних лісів. Проте вона мовчала, як і личило жінці, коли йдеться про важливі справи, що їх належить вирішувати чоловікам, хоч і не могла стримати радісної усмішки.

— Коли сонце буде там, — провадив делавар, указуючи на зеніт, — Великий Мисливець нашого племені повернеться до гуронів, а вони вчинять з ним, як з ведмедем, з котрого луплять шкуру і смажать, навіть на повний шлунок.

— Може, Великий Дух пом'якшить їхні серця і одверне від кровожерності. Я жила серед гуронів і знаю їх. Вони мають серце і не забудуть власних дітей, які можуть потрапити до рук делаварів.

— Вовк завжди виє; свиня завжди їсть. Вони втратили воїнів, і навіть жінки їхні вимагають помсти. Блідолиций має очі орла і бачить, що діється в серцях мінгів: він не сподівається милосердя. Душа його повита хмарою, хоч її не видно на його обличчі.

Настала довга мовчанка; Уа-та-Уа взяла потай вождєву руку, наче шукаючи у нього підтримки, хоч і не осмілилася підвести очей до його обличчя, яке стало грізне від суперечливих пристрастей і суворої рішучості, що боролися йому в грудях.

— Що робитиме Ункасів син? — несміло спитала зрештою дівчина. — Він вождь і, хоч молодий, а вже прославив своє ймення у раді. Що його серце вважає за наймудріше? І чи голова його каже ті самі слова, що й серце?

— Що скаже Уа-та-Уа в той час, коли моєму найближчому другові загрожує така небезпека? Найменші пташки співають наймиліше; послухати їхню пісню завжди приємно. Хотів би я в своїй скруті почути волове очко: його пісня сягає глибше вуха.

І знову Уа-та-Уа зазнала глибокої втіхи, почувши таку хвалу з уст коханого. Інші делаварські юнаки теж називали її часто Жимолостю Гір, але прізвисько те ніколи не лунало так солодко, як тепер, з Чингачгукових уст; до того ж він один назвав її Воловим Очком. Радісно було чути це дівчині, а ще радісніше було збагнути, що коханий не тільки тішиться з її голосу, а й цінує думку та пораду своєї нареченої. Вона стиснула його руку обома своїми й відмовила:

— Уа-та-Уа каже, що ані вона, ані Великий Змій не зможуть більше сміятися чи спати, не бачачи уві сні гуронів, коли Звіробій загине під мінгським томагавком, а вони нічого не зроблять, аби його врятувати. Вона воліє піти сама в далеку дорогу, аніж дозволити такій темній хмарі затьмарити її щастя.

— Добре! Чоловік і дружина повинні мати серце, вони повинні дивитися одними очима й мати одні почуття.

Не будемо розповідати, про що вони ще говорили. Ми вже знаємо: йшлося про Звіробоя та його надії на рятунок, але що вони вирішили, ми довідаємося згодом. Молода пара ще розмовляла, коли сонце визирнуло з-за верхівок сосон і світло ясного американського дня полилося в долину, затопивши озеро, ліс і схили гір. Тієї самої миті Звіробій вийшов з каюти на поміст. Спочатку він позирнув на безхмарне синє небо, по тому швидко оглянув озеро й береги, а тоді вже приязно кивнув друзям і весело всміхнувся дівчині.

— Ну, — мовив він, як завжди, спокійним, бадьорим голосом, — той, хто бачить захід сонця і не заспить уранці, матиме нагоду спостерігати, як воно вертається зі сходу, наче олень, що за ним кругом женуться мисливці. Мабуть, ти, Уа-та-Уа, не раз бачила це видовище, а проте тобі ніколи не спало на думку поцікавитися, яка тому причина.

Чингачгук та його наречена спантеличено подивилися на світило, а тоді одне на одного, наче шукаючи відповіді цієї загадки. Звичка притупляє чутливість, навіть коли йдеться про значні природні явища: цим простим створінням ніколи й на думку не спадало замислитися над причиною події, котра відбувалася щоденно, — хоч пояснити її було вельми не просто. Коли перед ними постало те питання, вони обоє були вражені, наче вчений, що раптом довідався про нову блискучу гіпотезу. Один тільки Чингачгук зважився відповісти.

— Блідолиці знають усе, — мовив він. — То, може, вони скажуть нам, чому ховає своє обличчя сонце, коли воно мандрує вночі?

— Оце така у вас, червоношкірих, наука! — відмовив юнак, сміючись, хоч у душі він тішився нагодою довести перевагу свого народу, вирішивши важке питання. Зробив він те, як завжди, способом досить своєрідним. — Слухай же, Змію, — провадив він поважніше, але просто, — це пояснюється легше, аніж індіанин може собі уявити. Хоч нам здається, ніби сонце мандрує небом, насправді воно стоїть непорушно, а земля обертається. Кожен це зрозуміє, якщо його поставити, наприклад, на млинове колесо, коли воно крутиться: часом він бачитиме небо, а часом пірнатиме під воду. В цьому немає ніякої таємниці; просто так влаштована природа. Важко тільки одне: примусити,

щоб земля крутилася.

— А як знає мій брат, що земля обертається? — запитав індіанин. — Чи може він те бачити?

— Казати правду, делаваре, то втямити важкувато. Я часто пробував, але ніколи мені не щастило. Бувало, мені ввижалося, що я бачу, як вона обертається, але потім доводилося визнавати—бачити те неможливо. Проте вона таки обертається, як кажуть усі наші люди, а ти повинен їм вірити: вони-бо вміють передбачати затемнення та інші дива, що жахають усіх індіанців, як ти сам добре знаєш.

— Гаразд. Це правда; жоден червоношкірий того не заперечить. Коли колесо обертається, мої очі те бачать, але вони не бачать, щоб оберталася земля.

— Оце вже я пояснюю затятістю наших почуттів. Люди кажуть: не побачиш — не повіриш; і багато хто вірить лише тому, що бачить. Проте, вождю, цей доказ не такий переконливий, як спершу здається. Я знаю, ти віриш у Великого Духа, а проте ти навряд чи зміг би показати, де його бачиш.

— Чингачгук бачить його скрізь, у всіх добрих ділах, а Злого Духа — в поганих. Великий Дух ось — у озері, там — у лісі, он — у хмарах, в Уа-та-Уа, в Ункасовому сині, в Таменунді, в Звіробії. Злий Дух — у мінгах. Але щоб земля оберталася — я того не бачу.

— Не дивно, що тебе прозвали Змій, делаваре! Твої слова завжди глибокодумні, та й погляд твій часто глибокодумний теж. А проте твоя відповідь не зовсім мене задовольняє. Зрозуміло, бог присутній у всіх речах, але ж я кажу не про те. Що Великий Дух існує, ти знаєш з його справ; а блідолиці знають, що земля обертається, бо бачать наслідки того обертання. Ось у чому суть речі, хоч пояснити її детальніше я не зумію. Усі наші люди вважають те за правду, а блідолиці майже ніколи не помиляються.

— Коли сонце встане завтра над вершечком тієї сосни, де буде мій брат Звіробій?

Мисливець стенувся і пильно, хоч без жодних ознак тривоги, поглянув на свого друга. По тому він знаком запросив його зайти в "ковчег", де вони могли побалакати, не боячися, що їх підслухають ті, чиї почуття можуть переважити розум. Там він спинився і провадив розмову відвертішим тоном.

— Ти, Змію, вчинив трохи необачно, — мовив він, — завівши про те балачку в присутності Уа-та-Уа, та й білошкіра дівчина могла нас почути. Атож, загалом ти поводишся обачніше. Та нічого. Уа-та-Уа не зрозуміла, а інша не почула. Проте це запитання легше поставити, аніж на нього відповісти. Жоден смертний не може сказати, де він буде, коли завтра встане сонце. Я спитаю тебе те ж саме, Змію, і хочу почути, що ти відповіси.

— Чингачгук буде з своїм приятелем Звіробієм: якщо той подасться в країну духів, Великий Змій поповзе поруч; якщо він залишиться під сонцем, вони обоє тішитимуться його теплом і світлом.

— Я розумію тебе, делаваре, — відповів Звіробій, зворушений простодушною відданістю друга. — Такі слова звучать зрозуміло всіма мовами: вони виходять із серця і йдуть прямісінько до серця. Добре так думати і, можливо, добре так говорити, але

недобре було б, аби ти вчинив так, Змію! Тепер ти вже не парубок, — хоч тобі ще треба перемінити оселю та справити деякі інші обряди, перш ніж Уа-та-Уа стане твоя законна дружина, — ви й тепер однаково що одружені, бо мусите зважати на почуття один одного й ділити радощі та горе. Ні-ні, Уа-та-Уа не можна кидати лише тому, що між тобою і мною несподівано пройшла хмара, трохи темніша, аніж ми гадали.

— Уа-та-Уа дочка могіканів: вона знає, що чоловіка треба слухатися. Куди він піде, туди й вона. Вони обоє будуть з Великим Мисливцем делаварів, коли сонце встане завтра над сосною.

— Боже благослови й захисти тебе, вождю! Це справжнє божевілля! Невже ти чи Уа-та-Уа, чи ви вдвох можете змінити вдачу мінгів? Невже твій сміливий погляд чи сльози та краса Уа-та-Уа обернуть вовка на вивірку чи зроблять дику кішку сминою, як лань? Ні, Змію, схаменися, а я здамся на волю божу. Зрештою, ніхто не може твердити напевно, що ці волоцюги збираються завдати мене на тортури; може, у них прокинуться жалощі, і їм стане соромно за свою жорстокість. Хоча сподіватися, що мінги облишать лихі наміри і відкриють свої серця для милосердя, то справа майже безнадійна. Проте ніхто не знає, що може статися, і таким юним створінням, як Уа-та-Уа, не слід ризикувати заради непевного майбутнього. Шлюб — то річ поважніша, аніж гадають деякі юнаки. Коли б ти був самотній, тобто неодружений, делаваре, я б сподівався, що ти безнастанно з раннього ранку до пізнього вечора, наче собака, що згубив слід, гасатимеш круг табору тих зайд, добираючи способу визволити мене і ввести ворогів у оману. Але вдвох люди часом слабкіші, аніж наодинці, отож сприймаймо речі такими, які вони є насправді, а не такими, якими б ми хотіли їх бачити.

— Слухай-но, Звіробою, — відмовив індіанець з притиском, що свідчило: він надає своїм словам особливої ваги. — Коли б до рук гуронів попав Чингачгук, то як би вчинив мій блідолиций брат? Чкурнув би до делаварських селищ і сказав вождям, старим людям та молодим воїнам: "Погляньте, ось Уа-та-Уа, вона жива й здорова, хоч трохи втомилася, а ось Ункасів син, він не так утомився, як Жимолость, бо він за неї дужчий, але він теж живий і здоровий". Невже він би так учинив?

— Нічого не скажеш, вузлувате питання. Такого навіть підступний мінг не придумав би. Як це воно тобі спало на думку? Що б я вчинив? По-перше, Уа-та-Уа навряд чи опинилася б у моєму товаристві, бо вона залишилася б коло тебе, тож немає сенсу їй до цього діла втручати. Та й утомитися вона не могла аж ніяк, коли б не пішла зі мною, і я не міг би промовити жодного слова з того, що ти кажеш. Бачиш, Змію, здоровий глузд проти тебе, тому досить про це балакати, бо і негоже вождєві твоєї вдачі й твоєї слави із здоровим глуздом сперечатися.

— Мій брат став не схожий сам на себе: він забуває, що говорить з людиною, яка сиділа біля вогнищ ради свого народу, — лагідно відмовив індіанець. — Коли люди говорять, вони не повинні казати такого, що в одне вухо входить, а в друге виходить. Їхні слова не повинні бути легкі, наче пір'їнки, що їх здуває слабосилий вітрець, який негоден навіть брижі на воді здійняти. Він не відповів на моє запитання, а коли питає

вождь, його друзі не годяться заводити мову про інші речі.

— Я розумію тебе, делаваре, я досить добре розумію, про що ти питаєш— правда боронить те заперечувати. Проте відповісти не так легко, як тобі, очевиднож, здається, — з однієї простої причини. Ти питаєш мене, що б я вчинив, аби мав тут, на озері, наречену, як ти маєш, а мій друг сидів у гуронському таборі, чекаючи тортур. Так чи ні?

Індіанин ствердно хитнув головою, як завжди незворушний і поважний, хоч очі його лукаво заблищали, коли він побачив, що його друг спантеличився.

— Але ж у мене ніколи не було нареченої і ніколи не виникало до жодної жінки тих почуттів, які ти маєш до Уа-та-Уа, хоч, бог свідок, до жіноцтва я ставлюся досить непогано. Проте моє серце, як то кажуть, не вражене, і тому мені важко сказати, як би я вчинив. До друга тягне дуже, це я знаю з власного досвіду, Змію, але з того, що мені доводилося бачити й чути про кохання, я висновую: до нареченої тягне дужче.

— Це правда, але Чингачгукова наречена не тягне його до осель делаварів; вона тягне його до табору гуронів.

— Вона шляхетна дівчина, хоч ноги й руки в неї не більші за дитячі, а голос ніжний, як у дрозда; вона шляхетна дівчина, бо й батько й дід у неї були такі. Але що з того, Змію? Я ж бо гадаю, вона не передумала і не хоче повернутися в полон, аби віддатися за гурона. То чого ж ти бажаєш?

— Уа-та-Уа ніколи не житиме у вігвамі ірокеза, — рішуче відповів делавар. — Ноги у неї маленькі, але вони донесуть її до рідних селищ; руки у неї невеличкі, але душа широка. Коли настане слухний час, мій брат побачить, що ми ладні зробити, аби він не загинув од мінгських тортур.

— Нічого не роби згарячу, делаваре, — застережливо сказав мисливець. — Мабуть, ти вчиниш, як надумався, і загалом так воно й треба, бо ти назавжди втрадиш спокій, якщо не вживеш ніяких заходів до мого рятунку. Але нічого не роби згарячу. Я знаю, ти не підеш з озера, поки з'ясується моя справа, але пам'ятай, Змію, найлютіші торттури, що їх можуть вигадати мінги, — чи то вони з мене глумитимуться, чи підсмалюватимуть мене, чи вириватимуть нігті,— не вразять так мій дух, як звістка, що ти з Уа-та-Уа попали до ворожих рук, силкуючись мене визволити.

— Делавари обачні. Нехай Звіробії знає: вони ніколи не вскочать у ворожий табір, заплющивши очі.

На цьому розмова скінчилася. Небавом Гетті оголосила, що сніданок готовий, і всі посідали круг дощаного столу, як то водиться у лісовиків, простим звичаєм. Джудіт сіла остання, бліда, мовчазна; видно було, що ніч вона провела неспокійно, а може, й зовсім не спала. За сніданням ніхто й слова не вимовив; жінки їли без усякої охоти, хоч у чоловіків смак до їжі лишився. З-за столу повставали рано. До часу, коли полонений мав попрощатися з друзями, лишалося ще кілька годин. Пам'ятаючи, що час розлуки наближається, доброзичливі друзі зібралися знову на помості, аби посидіти коло полоненого, послухати його мову й виказати своє співчуття, упереджаючи всі його бажання.

Сам Звіробій тримався зовсім незворушно, розмовляв, як завжди, бадьоро й весело, хоч уникав прямих натяків на подію, яка мала відбутися того дня. За єдину ознаку того, що думки його зверталися до цієї болючої теми, міг правити лише поважний тон, яким він говорив про смерть.

— Не побивайтеся, Гетті,— втішав він простодушну дівчину, що втратила батька й матір. — Усім нам доведеться померти. Що ваші батьки упокоїлися перші, то річ природна, мила дівчино, бо старі покидають цей світ перші, торуючи дорогу молодим. У вас була така хороша матуся, Гетті, що вам нічого турбуватися про те, куди ви попадете в потойбічному світі. Ось делавар і Уа-та-Уа вірять у те, що по смерті вони полюватимуть у місцях, де повно дичини. Ми, білошкірі, маємо інші уявлення про потойбічне життя. Проте я гадаю: наше небо та їхня країна духів — це одне й те ж, і люди різного кольору підуть туди однією стежкою. Можливо, лихих людей туди й не пустять, але друзів розлучати не годиться тільки тому, що на землі вони належали до різних народів. Не журіться, бідолашна Гетті, колись ви ще стрінетеся з матусею.

— Я вірю, що ми з матусею побачимося, — відмовила простодушна дівчина. — Але що станеться з батьком?

— Оце то закрутисте питання, делаваре, — сказав індіанською мовою мисливець. — Атож, питання справді закрутисте. Хохуля на землі був не святий, то, мабуть, і на тім світі він не посвятишав. Проте, Гетті,— перейшов він на англійську мову, — ми повинні сподіватися на краще. Від цього нам легше буде на душі. Раджу вам долати непевні думки й почуття. Дивна річ, Джудіт, як різні люди по-різному уявляють наше майбутнє. Одні проповідники кажуть, що ми перетворимося на духів, інші ж вважають, буцімто тіло наше теж попаде на той світ, як те уявляють червоношкірі, і що ми буцімто ходитимемо там, знатимемося одне з одним, розмовлятимемо і дружитимемо, як дружили тут.

— А яка гадка найбільше подобається вам, Звіробою? — спитала Джудіт у тон його меланхолійному настроєві й сама далеко не вільна од його впливу. — Чи хотіли б ви зустріти всіх нас, присутніх отут, на помості, в іншому світі? Чи, може, ми вам так набридли, що ви раді нас більше не бачити?

— Якби я знав, що більше вас не побачу, то смерть здалася б мені вдвічі гіркіша. Ось уже вісім років я й Змій полюємо в парі, й мені важко навіть помислити, що ми з ним ніколи вже не зустрінемося. Він щиро сподівається, що настане час, коли ми вдвох полюватимемо духа-оленя на рівнинах, де нема ані тернів, ані ожини, ані мочарів, ані інших перепон. Я ж не можу поділити його сподівань, бо вони відбігають здорового глузду. Духам не потрібна ані їжа, ані одіж. А я ще й разу не ціляв у оленя без нагальної потреби.

— То ви, Звіробою, маєте тим тішитися.

— Так, це втішна думка, друзі; вона наснажує мене рішучістю додержати свого слова й повернутися з відпустки. Звичайно, можна було б вернутися, себе присилувавши, але краще зробити це з легким серцем, коли не з радістю. Ніщо так не надає хоробрості, як чисте сумління... Ходіть-но, Джудіт, у ковчег на хвилину. Я хочу з

вами побалакати.

Джудіт подалася за ним, ледве приховуючи свою радість. Зайшовши до каюти, вона сіла на табуреті, юнак же взяв "оленебоя" — рушницю, яку Джудіт йому доручила і вмонтував на іншому табуреті, поклавши зброю на коліна. Спочатку він покрутив у руках рушницю, залюблено й уважно оглянув затвор та набоївку, знову поклав її і завів мову про те, заради чого покликав дівчину в каюту.

— Ви, Джудіт, здається, казали, що даруєте мені цю рушницю, — сказав він. — Я погодився взяти її, бо дівчині вогнепальна зброя ні до чого. Ця рушниця має славне ймення, — вона його заслуговує і по всій справедливості мусить потрапити до рук видатному влучному стрільцеві, бо недбальство й байдужість можуть зіпсувати навіть найкращу славу.

— Чи є кращі руки, аніж ті, в яких вона нині, Звіробою? Томас Гаттер рідко з неї хибив. А стрельнете ви — це означатиме...

— Певну смерть! — перебив її, засміявшись, мисливець. — Я знавав ловця бобрів, у нього була рушниця, якій він дав таке самісіньке ймення. Але він тільки вихвалявся, бо я бачив делаварів, котрі з короткої відстані влучали стрілами не гірш за нього. Проте я не заперечую, що маю хист — бо це хист, Джудіт, а не природа, — тож не заперечую свого хисту і припускаю — кращих для цієї-рушниці рук, аніж мої, немає. Але чи довго вона в них залишиться? Вам я можу сказати правду, хоч од Змія і Уа-та-Уа її краще приховати; з вами ж можна говорити щиро: правда вразить вас не так боляче, як тих, хто знає мене давніше й краще. Чи довго я володітиму цією рушницею або якою іншою? Це питання поважне, і коли станеться те, що, очевидячки, має статися, "оленебій" залишиться без господаря.

Джудіт слухала начебто спокійно, хоч душа її знемагала з болю. Проте, знаючи, що її співрозмовник має дуже своєрідну вдачу, вона втишила зворушення; хоч, аби його увагу не захопила цілком рушниця, такий спостережливий чоловік, як він, напевно помітив би, з якою мукою дослухалася дівчина до його слів. Та, маючи неабияке самовладання, вона спромоглася провадити розмову, приховавши свої почуття.

— Що ж мені робити з рушницею, — спитала вона, — коли станеться те, чого ви чекаєте?

— Саме за це я й хотів поговорити з вами, Джудіт, саме за це. Ось Чингачгук, наприклад, хоч він стріляє далеко не бездоганно—серед червоношкірих мало добрих стрільців — так от, хоч він стріляє далеко не бездоганно, але годяще і з часом навчиться. У кожному разі, він мій-друг, навіть найкращий друг, бо ми з ним ніколи в світі не посердимось, хоч він червоношкірий і тілом, і душею, а я — білий. Тож я хотів би залишити "оленебоя" Змієві, коли якийсь випадок позбавить мене честі й можливості віддати належне вашому, Джудіт, дорогоцінному дарункові.

— Залиште його, Звіробою, кому хочете: рушниця ваша власна, робіть з нею, що вам завгодно. Коли ви по неї не вернетесь, її забере Чингачгук, якщо на те ваша воля.

— А чи радилися ви з Гетті в цій справі? Батьківське майно успадковує не одна дитина, а всі діти.

— Якщо ви шукаєте законних прав на ту рушницю, то, боюся, ані я, ані сестра моя не можуть вважатися її власниками. Томас Гаттер не батько Естер, не батько він і Джудіт. Ми просто Джудіт і Естер, а іншого ймення не маємо.

— Може, воно й так по закону, але здоровий глузд твердить інакше. За родинним звичаєм все майно ваше, і ніхто проти того не суперечитиме. Коли Гетті скаже, що згодна віддати мені рушницю, душа моя буде зовсім спокійна. Певна річ, сестра ваша не має ані вашої вроди, ані вашого розуму, але хоч яка вона є недоумкувата, ми повинні пильнувати її прав і добробуту.

Джудіт на те нічого не відмовила. Підступивши до вікна, вона гукнула сестру. Коли та простодушна щира дівчина почула, про що йдеться, вона радо погодилася передати Звіробоеві всі права власності на дорогоцінну рушницю. Мисливець відчув себе зовсім щасливим, — принаймні тим часом, — і, знову пильно оглянувши свій дарунок, висловив намір спробувати зброю в дії, аби пересвідчитися в її чудових якостях, перш ніж вирушити назад до гуронів. Мабуть, жодному хлопчиськові так не кортіло випробувати щойно подаровану сурму чи лук-арбалет, як цьому простодушному лісовикові свою рушницю. Вернувшись на поміст, він зразу ж одвів убік делавара і повідомив його, що славетний карабін має перейти у його власність, в тому разі коли з ним, Звіробоем, станеться якесь лихо.

— Ось ще один доказ на користь того, що ти, Змію, мусиш берегтися і не важити своїм життям, — додав мисливець, — бо коли делавари дістануть таку чудову рушницю, то вже це буде для них неабияка перемога. Мінги позеленіють із заздрощів, і, що важливіше, вони не посміють шалатися біля селища, знаючи, що там є така зброя. Отож бережи її, делаваре, і пам'ятай: віднині ти мусиш піклуватися про річ, яка має всі вартості людини без її вад. Ти можеш і повинен цінувати Уа-та-Уа, але "оленебоя" любитиме й шануватиме весь твій народ.

— Усі рушниці однакові, Звіробою, — відмовив, і собі переходячи на англійську мову, індіанин, трохи ображений тим, що друг прирівняв його наречену до рушниці. — Всі вони вбивають; всі з дерева й заліза. Дружина дорога серцю; рушниця годиться стріляти.

— А що таке чоловік у лісі, коли йому нічим стріляти? В кращому разі йому доводиться братися за таке нікчемне діло, як траперство, або мітли в'язати чи плести кошики. Аби не загинути з голоду, він пахатиме кукурудзу, а от оленятини вже ніколи не скуштує і не знатиме смаку ані ведмежого м'яса, ані свинячого. Зваж, друже мій:, такої нагоди не буде довіку, і мені страшно кортить випробувати цю прославлену зброю. Винеси-но свою рушницю, а я стрельну з "оленебоя", абияк націлившись, і побачимо, які то властивості він захоче.

Пропозиція та всіх розважила, відвертаючи їх од тяжких думок. Не бачачи в ній нічого поганого, всі на неї пристали. Дівчата підбадьорилися, мало не звеселіли, і швиденько принесли зброю. Гаттер мав добру збройницю, в ній було декілька рушниць, завжди набитих задля нагальної потреби. Отож нині довелося тільки підживити запали, і вони були готові до стрілу. Гуртом підживили їх ураз: жінки-бо не згірш за чоловіків

зналися на цьому важливому для захисту ділі.

— Нумо, Змію, починати з малого; зразу спробуємо прості рушниці старого Гаттера, а потім візьмемо твою і "оленебоя" та й побачимо, котра переважить, — мовив Звіробій, радіючи, що знову тримає зброю і може показати свою вправність. — Пташок тут багацько, одні плавають, інші літають, і то на достатній віддалі, крутячись навколо хати. Роздивися, делаваре, й скажи, якого птаха ти хочеш злякати. Та ось із східного боку плаває нурець, він од спалаху сховається під воду, на ньому можна буде випробувати і рушницю, і порох.

Чингачгук не любив балакати зайвого. Вгледівши птаха, він тієї ж миті націлився й вистрелив. Як і слід було чекати, качка пірнула зразу за спалахом, і куля пострібала по воді, влучивши за кілька цілів од того місця, де щойно плавав нурець. Звіробій широко зареготався, водночас наставивши рушницю і пильно вдивляючись, у рівненьку гладінь. Аж ось на ній з'явилася цятка, по тому вплив нурець. Не встиг він струснути крильми, як ляснув постріл, і куля прошила птахові груди, перекинувши його, мертвого, на спину, а Звіробій спокійно сперся на рушницю, наче нічого й не сталося, і зайшовся властивим йому безгучним сміхом.

— Отак влучити можна з кожної рушниці,— мовив він, аби не подумали, що він хизується. — Ні, це ніякий не доказ ані на користь зброї, ані проти неї, бо все залежало від швидкої руки й зіркового ока. До того ж я застукав птаха зненацька, а то б він сховався під воду, перш ніж би куля долетіла. Та Змієві розуму не позичати: він ті хитрощі знає здавна. Пам'ятаєш, друже, той випадок, коли ти гадав, що дика гуска вже твоя, а я вихопив її пострілом з-під самісінького тобі носа. Проте друзі на такі жарти не ображаються, а що ж то за молодощі без витівок, Джудіт. Ось і птах, якого нам треба: в нього добре й стріляти, і цілитися, а з наслідків можна буде зробити правдивий висновок. Он він, делаваре, трохи далі на північ.

Індіанин подивився в зазначений бік і вгледів чорну качку, що поважно погойдувалася на воді. У ті давні часи, коли людина дуже рідко порушувала своєю присутністю гармонію незайманої природи, всі менші озера, яких так рясно в штаті Нью-Йорк, правили за місце спочинку для перелітного водяного птаства. І до цього озера теж колись учащали всілякі качки, і гуси, і чайки, і гагари. Відколи тут оселився Гаттер, птахи почали віддавати перевагу іншим озерам, дальшим і відлюднішим, хоч деякі породи прилітали сюди, як і давніше, та й досі прилітають. Того ранку з помосту було видно птахів із сотню; вони спали на воді або мили пір'я прозорою вологою, та жоден з них не міг стати за таку зручну ціль, як та качка, що на неї вказав Звіробій. Чингачгук узявся до діла — мовчки, за своїм звичаєм. Цього разу він націлився краще і домігся кращих успіхів. Качка заметалася по воді з перебитим крилом, жалібно кричучи й віддаляючись од ворогів.

— Треба покласти край її мукам, — вигукнув Звіробій, дивлячись, як вона силкується злетіти на одному крилі.— Це зробить моя рушниця і моє око.

Качка ще тріпалася, коли її наздогнала смертоносна куля, рівненько, наче сокирою, відтявши їй голову. Коли качку був влучив індіанин, Уа-та-Уа аж скрикнула з

утіхи, але тепер, побачивши, що друг його виявив ще більшу вправність, невдоволено насупилась. Вождь — той навпаки, як завжди, радісно вигукнув, і його усмішка переконливо свідчила, що він пишається своїм другом і аніскілечки йому не заздрить.

— Не зважай на дівчину, Змію. Хай собі бурмоситься. Мені з того ні вигоди, ані шкоди, — мовив, сміючись, Звіробій. — Дружині природно переживати чоловікові вдачі й невдачі, а ви стали як чоловік і дружина: такі ревні та прихильні один до одного. Ось угорі кружляє птах; на ньому ми й випробуємо рушницю. Ану, хто влучить у летючого птаха? Оце вже справжня проба: вона потребує і влучної рушницю, і влучного ока.

То був орел тієї породи, що селиться біля води й живиться рибою. Він ширяв височенько над "ковчегом", нетерпляче чекаючи на здобич; його голодні пташенята повистромлювали голови з гнізда на голому вершечку сухої сосни. Чингачгук мовчки підняв нову рушницю, пильно націлився і стрельнув. Орел виписав широке коло: очевидно, куля пролетіла недалеко від птаха, але схибила. Звіробій цілювся і швидко, і пильно. Переконавшись, що його друг не влучив, він вистрелив і собі. Птах майнув був круто вниз, і глядачі гадали — може, його поранено. Проте стрілець зразу визнав свою невдачу і загадав другові взяти нову рушницю, зауваживши, що птах має намір податись геть.

— Я примусив його збочити, Змію. Мабуть, куля зачепила йому пір'я, але нітрохи не поранила. Хіба з цієї рушницю як слід націлишся! Ну ж бо, мерщій, делаваре, тепер у тебе краща рушниця. А ви, Джудіт, винесіть "оленебоя": це ж бо нагода пересвідчитися, чи він вартий тієї слави.

Побравши рушницю, суперники приготувалися, а дівчата стали осторонь, нетерпеливо чекаючи, хто ж переможе. Тим часом орел виписав широке коло, шугнув угору і знову пролетів над "ковчегом" — цього разу набагато вище. Чингачгук глянув і сказав, що влучити птаха на такій висоті — річ неможлива, і то коли доводиться стріляти майже перпендикулярно. Але почувши, як Уа-та-Уа щось тихенько промимрила, він імпульсивно вистрелив. Наслідки були саме такі, яких делавар сподівався: орел навіть не збочив — спокійнісінько виписував своє коло, та ще й поглядав на ворогів, ніби виказуючи їм зневагу.

— А тепер, Джудіт, — вигукнув, сміючись, Звіробій, і очі йому заблищали з утіхи, — тепер ми побачимо, чи "оленебій" не стане також і "орлобоем". Одступи, Змію, і спостережи, як треба цілитися: спостерігаючи, можна всього навчитися.

Звіробій пильно націлився раз, удруге, втретє, а птах тим часом здійсмався вище й вище. Нарешті з цівки вирвався спалах і гримнув постріл. Прудкий посланець помчав угору; за мить птах перекинувся набік і почав падати, махаючи то одним, то другим крилом; він то крутився, то тріпотався, ніби змагаючись з раною, і, зрештою, виписавши декілька кіл, важко впав на край "ковчеха". Оглянувши орла, мисливці виявили — куля пробила його між крилом і грудниною.

РОЗДІЛ XXVI

І враз її важке, немов камінне, лоно

На ложе кам'яне знеможено лягло.

Там спав безпристрасний слуга закону,
Той, що поновлює добро і зло.
І всі людські борги записано було
Його безжальною рукою на скрижалі:
Життя і смерть, всі радощі й печалі
Там зважено було... Вона лиш подивилась,
І серце їй од жаху зупинилось.
Джалз Флетчер

— Ми з тобою, Змію, вчинили дуже легковажно. Так, Джудіт, ми вчинили дуже легковажно, вбивши живу істоту заради дурних хвостощів! — вигукнув Звіробій, коли делавар підняв за крила величезного птаха, що втупився у ворогів потьмянілими очима, — таким поглядом безпомічні жертви завжди дивляться на своїх убивців. — Це більше б личило двом хлопчикам, яким кортить задовольнити свою пиху, аніж двом воїнам, що стали на воєнну стежку, хай навіть уперше в житті. Горе мені! Ну що ж, за кару я негайно піду від вас, а коли опинюся сам один серед кровожерних мінгів, то, мабуть, доведеться мені пригадати, що життя миле всім, навіть лісовим звірцям і небесним птахам. Ходіть-но до мене, Джудіт. Ось "оленебій", заберіть його знову і збережіть для руки, що достойніша володіти такою зброєю.

— Я не знаю руки, достойнішої за вашу, Звіробою, — враз відповіла дівчина. — Крім вашої руки, нічия не візьметься за цю рушницю.

— Коли йдеться про вправність, то, може, ви, дівчино, кажете правду, але ми повинні не тільки володіти вогнепальною зброєю, а й доречно її застосовувати. Мабуть, останнього я ще не навчився, отож заберіть тим часом рушницю. Вмираюча бідолашна істота, хай навіть пташка, примушує глибоко замислитися людину, яка не відає, коли настане її остання година, і яка майже певна, що не побачить заходу сонця. Я б відмовився від свого марнославного тріумфу, від тої втіхи, що її мені завдали моя тверда рука і пильне око, аби тільки цей орел опинився знову в гнізді з своїми пташенятами.

Слухачі були вражені цим проявом каяття, яке враз пойняло молодого мисливця, і то каяття з приводу вчинку такого звичайного, що люди рідко замислюються над його наслідками чи над стражданнями, котрих він може завдати беззахисним і безпомічним тваринам. Делавар зрозумів його слова, хоч навряд чи зрозумів почуття, що їх підказували, отож аби заспокоїти свого друга, він витяг гострого ножа і відтяв орлові голову.

— Небезпечна річ влада! — провадив мисливець. — І як небезпечно володіти нею і не вміти її використовувати! Тож не дивно, Джудіт, що можновладці так часто нехтують свої обов'язки, коли навіть людям звичайним і простим буває важко чинити по правді й ухилятися від лихих учинків. А одне зле діло неодмінно веде за собою інше! Аби я не дав слово вернутися до мінгів, я б знайшов гніздо цього створіння, хай би навіть мені довелося блукати лісами два тижні, — хоч людина, що знається на звичках орлів, ураз знайде орлине гніздище, — але я б волів ходити лісами два тижні, аби покласти край стражданням пташенят.

— Радісно мені чути ваші слова, Звіробою, — зауважила Гетті.— Гадаю, бог простить вам той лихий учинок, пам'ятаючи ваше щиросерде каяття. Я й сама думала, що негоже вбивати безвинного птаха, і хотіла сказати вам це, поки ви цілились. Але — сама не знаю, як воно сталося, — мені було так цікаво, чи ви влучите орла на тій висоті, що я забула про свій намір, аж поки зле діло завершилося.

— Атож, так воно й буває, моя добра Гетті. Ми бачимо наші провини й помилки, коли вже пізно їх виправити! Проте я радий, що ви промовчали, бо навряд чи ту мить мене спинило б ваше слово; інакше я погрішив би також і тим, що не послухав розумної мови. Так, докори сумління завжди важко терпіти, але бувають часи, коли вони стають нестерпні.

Звіробоеві навіть на думку не спадало, що волею невідомого провидіння, яке ховає майбутнє під непроникливою для людського ока габою, той самісінський вчинок, за який він картав себе так немилосердно, мав визначити його долю. Не на часі розповідати, як і коли виявився вплив того вчинку, про те ви довідаєтеся з подальших розділів. Охоплений каяттям юнак поволі вийшов з "ковчега" і мовчки сів на помості. Сонце підбилось уже височенько, і, взявши до уваги цю обставину разом з почуттями, які гнітили його душу, він вирішив негайно повернутись у ворожий табір. Дізнавшись про намір свого друга, делавар налаштував човника, а Уа-та-Уа подбала, щоб йому зручно було сидіти. Зробили вони це наче між іншим, але Звіробій чудово все бачив і оцінив їхню старанність. Коли човен був налаштований, обоє повернулися до Джудіт і Гетті, котрі не відходили од молодого мисливця.

— Навіть найкращим друзям часто доводиться розлучатися, — почав він, коли круг нього зібрався весь гурт. — Так, дружба не може змінити шляхів провидіння, і хоч які приязні наші почуття, ми повинні розлучитися. Я часто думав, що бувають хвилини, коли наші слова закарбовуються в пам'яті людей глибше, аніж звичайно, і коли порада наша запам'ятовується надовше, бо уста, що вимовляють їх, навряд чи заговорять знову. Ніхто не відає, що з ним станеться на цім світі, отож коли друзі розлучаються, і то, мабуть, надовго, їм доречно сказати одне одному кілька ласкавих слів на прощання. Нехай усі зайдуть у ковчег, а хтось один залишиться; я розмовлятиму з кожним по черзі, а також вислухаю, що ви вважаєте за слушне сказати мені на відповідь; поганий-бо той радник, який не слухає порад інших.

Слухачі збагнули, чого він бажає, і індіани негайно пішли, проте обидві сестри залишилися біля юнака. Звіробію погляд примусив Джудіт дати пояснення.

— З Гетті ви можете поговорити, пливучи до берега, — сказала вона швиденько. — Я хочу, щоб вона вас супроводила.

— А чи розумно це робити, Джудіт? Певна річ, за звичайних обставин недоумство має захистити від червоношкірих, але коли вони розлютуються, жадаючи помсти, важко сказати, що може статися. До того ж...

— Що ви хотіли сказати, Звіробою? — спитала Джудіт.

В її ласкавому голосі вчувалася майже ніжність, хоч вона силкувалася стримати свої почуття і приборкати хвилювання.

— Та просто те, що бувають такі видовища, яких краще не бачити навіть людям з таким слабким розумом і пам'яттю, як у Гетті. Отож, Джудіт, краще нехай я попливу сам, а сестра ваша залишиться.

— Не турбуйтеся за мене, Звіробою, — озвалася Гетті, яка зрозуміла не всю розмову, але збагнула, про що йдеться. — Я недоумкувата, а це, кажуть, дозволяє мені ходити скрізь, до того ж я завжди ношу з собою біблію. Дивна річ, Джудіт, як усілякі люди, — трапери й мисливці, червоношкірі й білі, мінги й делавари шанують і бояться біблії!

— Гадаю, ти, Гетті, не маєш аніякісньких підстав боятися насильства, — відповіла сестра, — тому я наполягаю, щоб ти супроводила нашого друга в гуронський табір. Це не завдасть ніякої шкоди ані тобі, ані будь-кому іншому, а Звіробоеві може стати у великій пригоді.

— Саме не час сперечатися, Джудіт; отож хай буде по-вашому, — відповів юнак. — Збирайтеся, Гетті, та сідайте в човника, бо я хочу сказати на прощання вашій сестрі кілька слів, яких вам краще не чути.

Джудіт і її співрозмовник мовчали, поки Гетті їх залишила, а тоді Звіробій продовжив розмову діловим тоном, наче її перебила якась звичайна обставина.

— Слова, сказані на прощання, — можливо, останні, що їх ми чуємо від друга, — не скоро забуваються, — повторив він. — Тому, Джудіт, я хочу поговорити з вами, як брат із сестрою, бо ж за віком мені не випадає бути вашим батьком. Одразу ж хочу застерегти вас проти ворогів, з яких двоє, можна сказати, йдуть за вами назирці й чигають на вас усюди. Перший з них — то незвичайна врода, що так само небезпечна для деяких жінок, як і ціле плем'я мінгів, і вимагає великої пильності; не тішитися нею треба, не хвалити її, а остерігатися й дурити. Так, вроду можна одурити й перехитрувати. Для цього треба тільки пам'ятати, що вона тане, як сніг, і коли зникне, то вже ніколи не вернеться. Пори року приходять і минають, Джудіт; і якщо буває зима з завірюхами й морозами і весна з холодними вітрами й голими деревами, то потім настає літо з теплим сонцем та ясным небом і осінь з її плодами та лісами, вбраними у такі пишні шати, яких жодна міська чепуруха не знайде у всіх крамницях Америки. Земля крутиться без упину, і коли нам остогидне неприємне, до нас волею бога повертається приємне. Але не таке буває з вродою, її дано на короткий час і то тільки замолоду, отож треба нею користатися розумно і не зловживати. А що я ніколи не зустрічав молодої жінки, яку провидіння обдарувало так щедро, як вас, Джудіт, то застерігаю вас — можливо, в свою останню годину: бережіться цього дарунка, він-бо може стати і другом вашим, і ворогом.

Джудіт так тішилася недвозначним визнанням її чарів, що багато чого подарувала б людині, яка все те сказала. Але тієї хвилини дівчина була в полоні вищих почуттів, і Звіробій не міг її насправді образити; отож вона терпляче вислухала промову, яка тиждень тому глибоко б її обурила.

— Я розумію вас, Звіробою, — відповіла дівчина так смирно й покірно, що слухач її трохи здивувався, — і сподіваюся вжити ваші слова собі на користь, Але ви назвали

тільки одного ворога, якого мені слід боятися. Хто ж другий?

— Другий ворог, я бачу, відступає перед вашим здоровим глуздом і розумом, Джудіт. Так, він менш небезпечний, ніж я гадав досі. Однак раз я почав цю розмову, то краще сказати все чесно до кінця. Перший ваш ворог, Джудіт, то, як я вже пояснив, незвичайна врода, а другий — те, що ви чудово знаєте, які ви вродливі. Коли перший ворог небезпечний, то другий теж являє неабияку загрозу для душевного спокою і рівноваги.

Хтозна, чи довго ще просторікував би юнак, котрий ставив перед собою щонайкращі наміри, аби слухачка його раптом не зайшлася слізьми, давши волю почуттям, які вона довго тамувала, а тепер вони вирвалися з ураганною силою. Спочатку вона ридала так гучно й нестримно, що Звіробій трохи злякався і щиро засмутився, помітивши, який несподіваний вплив справили на дівчину його слова. Навіть люди, суворі й вимогливі, лагіднішають, зауваживши ознаки каяття, але Звіробій, маючи м'яку вдачу, не потребував таких очевидних доказів душевного збурення, щоб пожаліти дівчину. Він скочив, мов ужалений, і голос матері, що втішає свою дитину, навряд чи міг бути ніжніший і ласкавіший за його мову, коли він висловив свій жаль, що зайшов так далеко.

— Я казав те, бажаючи вам добра, Джудіт, — мовив він, — і не хотів вас так вразити. Бачу, я перебрав міру. Так, перебрав міру, і за те прошу мене вибачити. Дружба — то є річ нелегка. Часом вона докоряє нам за те, що ми зробили замало, а інколи вона шпетить нас за те, що ми зробили забагато. Проте, визнаю, я перебрав міру, і, щиро вас шануючи, радий це сказати; я ж бо Переконався — ви набагато кращі, ніж здавалося моїй гордовитій зарозумілій уяві.

Джудіт прийняла від обличчя руки, слізи їй висохли, а вродливий вид осяяла така сліпуча усмішка, що юнакові з захоплення на мить одібрало мову.

— Годі вам, Звіробою, — обізвалася вона швидко. — Мені боляче чути, як ви себе обмовляєте. Я краще усвідомлюю свої вади тепер, коли бачу, що ви їх зауважили. Хоч яке гірке видалося мені ваше повчання, я ніколи його не забуду. Нумо про це більше не говорити, щоб делавар, чи Уа-та-Уа, чи навіть Гетті не помітили моїх вад. Бувайте, Звіробою, нехай бог благословить і боронить вас, як на те заслуговує ваше чесне серце.

Тепер Джудіт знову заговорила зверхнім тоном, на який їй давали право освіта, самовпевненість та врода, і тим самим поклала край розмові на небажану для неї тему. Юнак здався на її волю, і коли вона стиснула його зашкарублу руку обома руками, він не опирався, сприйнявши цей знак пошани так само звичайно, як цар сприйняв би його від підданця чи кохана від свого залицяльника. Ніжне почуття запалило рум'янцем і осяяло обличчя дівчини, і краса її ніколи не була така сліпуча, як тоді, коли вона кинула на юнака прощальний погляд. Той погляд був сповнений тривоги, уваги і ніжного жалю.

Наступної миті вона прожогом вскочила до каюти і більше не з'являлася, хоч з вікна сказала Уа-та-Уа, що їхній друг її чекає.

— Ти досить добре знаєш природу та звички червоношкірих, Уа-та-Уа, щоб

зрозуміти, на яких умовах гурони мене відпустили, — почав мисливець делаварською мовою, скоро терпляча й слухняна дочка того племені підійшла до нього спокійною ходою. — Отож ти чудово розумієш — навряд чи мені коли-небудь доведеться ще раз із тобою розмовляти. Я маю сказати тобі небагато, але все те я добре обміркував, проживши багато років серед вашого народу і спостерігаючи його звичаї. Жінці доводиться важко скрізь, та мушу визнати, хоч я аж ніяк не упереджений на користь людей мого кольору, що серед червоношкірих їй живеться важче, аніж серед блідолицих. Проте всі жінки мають свої клопоти. У червоношкірих жінок вони, я б сказав, цілком природні, а у блідолицих — уявні, вигадані. Неси овій тягар, Уа-та-Уа, як то належить робити, і пам'ятай, коли стомишся, що він багато легший, аніж у більшості індіанок. Я добре знаю Змія, знаю його чудово; він ніколи не буде тираном жінки, яку любить, хоч і сподівається, що вона трактуватиме його з належною для могіканського вождя пошаною. Мабуть, і у вашій оселі буватимуть хмарні дні, бо вони бувають у всіх людей, котрі належать до різних народів, але тримай вікна серця відчиненими, і зрештою тобі напевно засяє сонце. Ти походиш із значного роду, і Чингачгук теж. Сподіваюсь, ані ти, ані він того не забудете і не посоромите своїх предків. Одначе кохання — ніжна рослина, коли її поливати слізьми, вона скоро всохне. Тож нехай земля навкруг вашого подружнього щастя зволожується росою ніжності.

— Мій блідолиций брат дуже мудрий; Уа запам'ятає все, що мовила їй його мудрість.

— Ти міркуєш розважливо, Уа-та-Уа, як і належить жінці. Слухати уважно і слухатися добрих порад — то є для дружини надійний захист. А зараз скажи Змієві — хай прийде зі мною поговорити. Бажаю тобі всього кращого. Я завжди думатиму про тебе і про твого майбутнього чоловіка, хоч би що мені сталося. Щастя вам і в цьому світі, і в потойбічному.

Уа-та-Уа не зронила жодної сльозини. Вона трималася твердо, як людина, що зважилася пройти важкий шлях до кінця. Але її темні очі яскрилися почуттям, що палало в грудях, а гарне обличчя осяяла рішучість, що так різнилась од її звичайної лагідності. Не минуло й хвилини, як делавар підійшов до свого друга легкою нечутною ступою індіанця.

— Ходи сюди, Змію, щоб нас не бачили жінки, — почав Звіробої. — Я маю тобі дещо сказати, чого ніхто не повинен запідозрити, а тим більше підслухати. Ти надто добре знаєш мінгів і знаєш, що таке відпустка, отож ти навряд чи сумніваєшся, що має статися, коли я повернусь до їхнього табору. Тому ти зрозумієш мене з кількох слів. Перш за все, вождю, я хочу тобі дещо сказати про Уа-та-Уа і про те, як ви, червоношкірі, ставитеся до своїх дружин. За звичаями вашого Народу жінки повинні працювати, а чоловіки полювати, але в усьому треба дотримуватися міри. Щодо полювання, я не бачу ніяких причин його обмежувати, але Уа-та-Уа походить з доброго роду, і не слід її морити роботою. Завдяки своїм статкам і становищу ти завжди матимеш удосталь кукурудзи, картоплі та іншої городини; тож, сподіваюся, дружині твоєї ніколи не доведеться брати в руки лопату. Ти знаєш, я не зовсім злидар, і все, що

маю, — обладунок, шкури, зброю, крам — все те належатиме Уа-та-Уа, якщо я не повернуся до осені. Дівчина дістане добрий посаг і буде надовго забезпечена. Гадаю, немає потреби казати, що ти повинен любити свою дружину, бо ти вже її любиш, а кого чоловік любить, того він напевно цінуватиме. Проте не зайве нагадати — ласкаве слово ніколи не вадить, а гостре боляче вражає. Я знаю, ти, Змію, волієш говорити біля вогнища ради, аніж у власній оселі, але всі ми можемо випадком забути про свої звички, а ласкаве поводження і ласкаве слово — то є пречудовий спосіб підтримати злагоду в оселі, так само як і на полюванні.

— Мої вуха відкриті,— поважно відмовив делавар. — Слова мого брата зайшли так далеко, що ніколи звідти не випадуть. Вони мов каблучка, яка не має кінця. Нехай він каже далі: пісню волового очка і голос друга ніколи не надокучить слухати.

— Я, вождю, хочу поговорити з тобою ще трохи, але заради давньої дружби ти мені даруєш, якщо я скажу кілька слів про себе. Коли дійдеться до найгіршого, то, крім жменьки попелу, від мене навряд чи що-небудь залишиться; отож могила буде ні до чого — хіба що для марнославства. Мені до того байдуже, хоч варто буде оглянути попелище, і якщо знайдете кістки, то заради пристойності слід їх позбирати й поховати, аби вовки не гризли їх і не вили над ними. Зрештою, різниця невелика, але люди моєї крові на це зважають.

— Як скаже мій брат, так воно й буде, — відмовив поважно індіанець. — Коли його душа переповнена, то нехай полегшить її на грудях у друга.

— Дякую тобі, Змію, але на душі мені досить легко. Атож, порівняно легко. Щоправда, мене турбують деякі думки, та зрештою я з ними впораюсь. Проте є одна річ, яка видається мені нерозумною і неприродною, хоч місіонери кажуть, що то правда, а моя віра і колір шкіри примушують мене їм вірити. Вони кажуть, ніби індіанець може мучити й мордувати тіло, скільки йому заманеться, здерти з нього скальп, різати його, рвати і палити, аж поки від нього залишиться попіл і його розвіють на чотири вітри, а проте, коли залунає сурма, людина повстане знову ціла-цілісінька, принаймні зовні, як і була до смерті.

— Місіонери — люди хороші, доброзичливі,— ввічливо відповів делавар, — але вони погані ворожбити. Вони вірять у все, що кажуть, Звіробоею, тож воїнам і промовцям нічого на них звірятися. Коли Чингачгук побачить Таменундового батька, що стоятиме зі скальпом на голові, розмальований, тоді він повірить місіонерам.

— Побачити — означає повірити, це річ певна. Горе мені! Дехто з нас може побачити все те раніше, аніж ми гадаємо. Я розумію, чому ти говориш про Таменундового батька, Змію, і приклад твій дуже доречний. Таменунд старий, йому нині років вісімдесят, не менше, а батька його оскальпували, закатували й спалили, коли нинішній пророк був ще недоліток. Так, якби це можна було побачити, тоді неважко було б повірити у все, що кажуть місіонери. Проте зараз я не хочу виступати проти їхніх поглядів, бо ти, Змію, маєш знати — основна засада християнства велить нам вірити не бачачи; а людина завжди повинна дотримуватися своєї віри і її засад, хоч які вони є.

— Для такого мудрого народу то дивне міркування, — мовив делавар з притиском.
— Червоношкірий звик дивитися пильно, якщо він хоче побачити й зрозуміти.

— Так, цей спосіб переконливий, він тішить людське марнославство, але сягає не так глибоко, як то здається. Добре було б, аби ми розуміли все, що бачимо. Але ж є сила-силенна незбагнених явищ. Навіщо ж їх ставити під сумнів? Я часто міркував над цими речами, та найбільше мене бентежить і засмучує те, що блідолиці попадуть на одне небо, а червоношкірі на інше. Отож тим, хто прожив майже все життя разом і любив один одного, доведеться розлучитися по смерті!

— Невже місіонери навчають цього своїх білих братів? — спитав дуже поважно індіанець. — Делавари вірять, що добрі люди й хоробрі вояки полюватимуть усі разом у прегарних лісах, хоч до якого племені вони належали, а лихим індіанцям і боягузам доведеться вештатися з собаками й вовками, добуваючи м'ясо для своїх осель.

— Дивно, як по-різному люди уявляють щасливу й лиху долю в потойбічному світі! — вигукнув мисливець, захоплений своїми думками. — Одні вірять у пекельний вогонь, а інші вважають, що зловмисникам доведеться шукати собі їжу з вовками й собаками. Одні гадають, ніби на небі житимуть так само, як і на землі, тільки в достатку, а інші уявляють його золотим і осяяним сліпучим світлом. Я ж маю щодо цього свою власну думку — ось яку. Не гаразд я чиню через те, що мені затьмарило розум, а разом з проясненням приходить жаль і каяття. А по смерті, я вважаю, душа бачить речі такими, як вони є насправду, і ніщо не може сховати від неї істини й справедливості. Отож усе, що людина зробила за свого життя, постає перед нею, наче при ясному світлі сонця: добрі вчинки дають їй радість, а лихі печалять. Але годі про це балакати. Гетті вже сидить у човнику, пора вертатися. Горе мені! Ось моя рука, делаваре. Ти знаєш — це рука друга, і потиснеш її по-дружньому, хоч вона не зробила тобі й половини добра, якого я бажав би зробити.

Індіанець узяв руку і щиро відповів на її потиск. По тому, знову прибравши незворушного вигляду — багато людей помилково вважають його ознакою природженої байдужості, — він потамував свої почуття, щоб розлучитися з другом, не втрачаючи гідності. Звіробій, однак, поведився природніше і не побоявся б дати волю почуттям, аби розмова з Джудіт не примусила його здогадатися, що твориться їй на душі. Він був занадто скромний, щоб збагнути справжні почуття цієї вродливої дівчини, але водночас занадто спостережливий, щоб не помітити, як вона бореться з собою. Він ясно бачив — з нею діється щось незвичайне, і з делікатністю, яка зробила б честь людині з найвитонченішими почуттями, поклав не розкривати її таємниці, аби дівчина потім сама про, те не пожалкувала. Отож він зважився негайно пливати до гуронів.

— Нехай тебе бог. благословить! — гукнув мисливець, коли човник одійшов од помосту. — Хто знає, коли й де ми зустрінемося.

Чингачгук помахав рукою. Закутавшись ковдрою, наче римлянин, що хоче сховати свою скорботу під тогою, він поволі пішов у "ковчег", аби на самоті віддатися тузі й роздумам. Звіробій не промовив ані слова, аж доки човен проплив півдороги до берега. Нараз він перестав веслувати, почувши лагідний милозвучний голос Гетті.

— Чому ви, Звіробою, повертаєтесь до гуронів? — запитала дівчина. — Кажуть, я недоумкувата, а таких вони ніколи не займають, проте у вас не менше глузду, ніж у Гаррі Непосиди, а Джудіт вважає, що навіть більше, хоч, мені здається, це неможливо.

— Ох, Гетті, перш ніж ми вийдемо на берег, я мушу поговорити з вами, дитино; і то головним чином задля вашого добра. Киньте веслувати чи краще, щоб мінги не подумали, ніби ми з вами змовляємося і не вжили проти нас підступних заходів, веслуйте легенько, аби човен ледь рухався. Добре у вас виходить. Я бачу, ви вмієте прикидатися, і ми з вами могли б датися на хитрощі, аби це не було нині проти закону. Добре виходить! Горе мені! Дурити й брехати взагалі негарно, а нам те робити аж ніяк не личить, Гетті. Але розладнати задуми ворога в законній війні дуже втішно й приємно. Стежка моя була коротка, і, мабуть, вона скоро урветься, але я тепер бачу, що на долю воїна випадають не самі труднощі та колюче терня. Стежка війни має свої принади, як і більшість інших речей, — нам тільки бракує мудрості їх помітити.

— А чому ваша стежка війни, як ви її називаєте, має так скоро урватися, Звіробою?

— Тому, люба дівчино, що відпустка моя тяж уривається. Очевидячки, вони закінчатся майже одночасно; в кожному разі одна йде слідом за другою.

— Не розумію вас, Звіробою, — відповіла трохи спантеличена дівчина. — Мати завжди казала, що людям треба говорити зі мною яснішою мовою, аніж з іншими, бо я недоумкувата. Недоумкуваті тямлять тугіше, аніж ті, що мають розум.

— Гаразд, Гетті, поясню вам простіше. Ви ж знаєте, я в полоні у гуронів, а полонені не можуть чинити, як їм забагнеться...

— Хіба ж ви полонений, — перебила його дівчина, — коли ви ось тут, посеред озера, на батьковому човні з кори, а індіани в лісі без жодного човна? Е ні, Звіробою, ви кажете неправду!

— Від щирого серця хотів би я, Гетті, щоб ви мали слухність, а я помилявся; проте помиляєтесь ви, а я кажу щиру правду. Хоч я видався вільний, дівчино, але насправді мені зв'язано руки й ноги.

— Яке то лихо—не мати глузду! Я не бачу і ніяк не збагну, яким побитом ви полонений, та ще й зв'язані. Коли так, то чим зв'язано ваші руки й ноги?

— Відпусткою, дівчино! Це такі пута, що тримають міцніше за ланцюг. Його можна порвати, а відпустку—ні. Від мотузки й ланцюгів можна визволитися за допомогою ножа та хитрощів, але відпустку не можна ані розрізати, ані зняти, ані позбавитися від неї будь-якими хитрощами.

— Що ж воно таке — та відпустка, якщо вона міцніша за коноплю й залізо? Я ніколи не бачила відпустки.

— Сподіваюся, ви ніколи її не відчуєте, дівчино. Пута ті зв'язують наші почуття, тому їх можна тільки відчувати, а не побачити. Ви ж розумієте, що означає дати обіцянку, правда ж, люба маленька Гетті?

— Звичайно, розумію. Скоро даєш обіцянку, треба її неодмінно виконати. Матуся завжди виконувала обіцянки, які мені давала, і казала — буде дуже погано, коли я не виконуватиму обіцянок, що їх даю їй чи будь-кому іншому.

— Хорошу матір ви мали, дитино, хоч, може, вона не завжди поводитись як слід. Отож, як ви кажете, обіцянку треба виконувати. А я попав минулої ночі до рук мінгів, і вони мене відпустили, аби я побачився з друзями й передав звістку моїм блідолицим братам — з умовою, що я повернуся сьогодні опівдні й прийму розплату, яку тільки може вигадати їхня мстивість і ненависть, за життя вояка, що загинув од моєї кулі, і за життя молодій жінки, котру вистрелив Гаррі Непосида, та за інші невдачі, які їх спіткали на цьому озері й біля нього. А відпустка для солдата — це все одно що обіцянка для дочки, матері чи когось іншого. Сподіваюся, тепер ви, Гетті, розумієте, в якому я опинився скрутному становищі?

Хвилину дівчина нічого не відповідала і навіть перестала веслувати, наче нова думка цілком одвернула її увагу від інших справ. По тому вона провадила розмову, сповнена щирої тривоги.

— Невже ви, Звіробою, гадаєте, що гурони зважаться вчинити те, що ви говорили? — спитала вона. — Мені вони здалися добрими й лагідними.

— Такі вони й є в стосунках з людиною вашого кшталту, Гетті, але до ворога, та ще й до власника вельми влучної рушниці, вони ставляться зовсім по-іншому. Не хочу говорити, ніби вони злостяться на мене за мої попередні подвиги, — це означало б, що я вихваляюся на краю могили, — але без хвастощів скажу: від моєї руки загинув один з найхоробріших і найхитріших їхніх вождів.

Отож усе плем'я дорікатиме їм, якщо вони не пошлють дух блідолицього слідом за духом свого червоношкірого брата, сподіваючись, що він його наздожене. Я не чекаю від них милосердя і жалкую тільки за тим, що таке нещастя спіткало мене на моїй першій стежці війни, хоч воно мало статися рано чи пізно, і кожен солдат його чекає.

— Гурони не заподіють вам, Звіробою, шкоди! — вигукнула схвильована дівчина. — Чинити так і негоже, й жорстоко. Я покажу їм, що про це говориться в біблії. Невже, гадаєте ви, я спокійно дивитимусь, як вас мордуватимуть?

— Сподіваюся, що ні, моя люба Гетті, сподіваюся, що ні, а тому, коли настане та хвилина, прошу вас піти й не бути свідком того, чому ви не зарадите і що завдасть вам прикrostі. Але я перестав веслувати не для того, щоб побалакати про свої жалі й клопоти, а для того, дівчино, щоб поговорити трохи про ваші справи.

— Що ви можете сказати мені, Звіробою! Відколи померла матуся, мало хто говорить зі мною про мої справи.

— Тим гірше, бідолашна дівчино, атож, тим гірше: з такими-бо, як ви, треба говорити часто, щоб застерегти вас проти пасток і омани нашого лихого світу. Ви ж і досі, мабуть, не забули Гаррі Непосиду?

— Я!.. Чи забула я Гаррі Марча? — вигукнула, стенувши, Гетті. — Чого б я мала забути його, Звіробою, коли він наш друг і залишив нас тільки минулої ночі? Велика яскрава зірка, на яку так любила дивитися матуся, сяяла саме над вершечком он тієї високої сосни на горі, коли Гаррі сів у човника; а коли ви висадили його на берег, біля східної затоки, вона піднялася над нею не більше як на довжину найкрасивішої стрічки Джудіт.

— А як ви довідалися, скільки часу не було мене чи де я висадив Гаррі? Адже ви з нами не їздили, а до берега відстань чимала, та ще й стояла глупа ніч.

— О, я те знала напевно, — відповіла Гетті. — Час і відстань можна визначити багатьма способами. Розум працює краще за будь-який годинник. Хоч він у мене, я знаю, недолугий, але не підводить, коли йдеться про Гаррі Непосиду. Джудіт ніколи не вийде за Марча, Звіробою.

— Оце воно й є, Гетті; саме про це я й хотів поговорити. Мабуть, ви знаєте, що молодим властиво любити одне одного, особливо ж юнакові й дівчині. А дівчині вашого віку й складу, що не має ані батька, ані матері й живе в глушині, куди заходять тільки мисливці та трапери, слід пильнувати небезпек, які їй навіть і не снилися.

— Хіба не можна прихильно ставитися до свого ближнього? Яка з того шкода? — відмовила простодушно Гетті й почервоніла, сама не знаючи чому. — Святе писмо навчає любити тих, хто нас зле трактує, то чому нам не любити тих, хто нас не кривдить?

— Ет, Гетті, любов, якої навчають місіонери, зовсім не та любов, яку я маю на увазі. Скажіть мені одне, дитино: чи ваша хвороба не завадить вам стати дружиною і матір'ю?

— Про таке молоду дівчину не можна питати, Звіробою, і я нічого не відповім, — відповіла докірливо Гетті, наче мати, що вичитує дитині за негарний вчинок. — Коли ви маєте щось сказати про Непосиду, я вас вислухаю; алетне кажіть про нього поганого: Непосиди тут немає, а про відсутнього поганих речей не кажуть.

— Ваша мати напутала вас такими добрими порадами, що мої побоювання значно зменшилися. А проте молода дівчина без батьків, у вашому стані й не позбавлена вроди, повинна завжди берегтися в цьому глухому закутку, де не шанують законів. Я не хочу обмовляти Гаррі, загалом він людина непогана, якщо зважити всі обставини, але вам слід знати одну річ, — хоч і не дуже приємно казати її вам, але треба. Марчеві страшенно подобається ваша сестра Джудіт.

— Ну то й що? Всі захоплюються Джудіт, вона дівчина гарна, і Непосида казав мені не один раз, що дуже хоче з нею побратися. Але того ніколи не буде, бо Непосида їй не подобається. Вона вподобала іншого й говорить про нього уві сні. Та не питайте мене, хто він: за все золото і всі самоцвіти, що є в короні короля Георга, я не викажу його імені. Коли одна сестра не вміє тримати в секреті таємниць другої, то хто ж тоді вміє?

— Певна річ, я не хочу, щоб ви, Гетті, мені це сказали, та й навіщо те знати людині, якій уже недовго жити на світі. Коли розум спить, ані голова, ані серце не відповідають за те, що каже язик.

— Мені б кортіло довідатися, чому Джудіт уві сні так часто говорить про офіцерів, про чесні серця і брехливі язики, але, мабуть, вона не хоче того мені сказати: я ж бо недоумкувата. Чи не дивно, Звіробою, що Непосида їй не подобається, — адже він хлопець хвацький, таких у нас на озері не бувало, а на виду аж ніяк не згірший за неї. Батько завжди казав, що з них вийде найпоказніша в усій країні пара, хоч матуся ставилася до Марча анітрохи не краще за Джудіт. Як то кажуть, ніхто не знає, що буде з того дива.

— Горе мені! Важко говорити з тими, хто тебе не розуміє. Тому, бідолашна Гетті, я не скажу більше ані слова, хоч те, що я хотів сказати, лежить мені на серці каменем. Веслуйте знову, дівчино, та попливемо до берега, бо сонце вже високо і моя відпустка доходить кінця.

Човник помчав до мису, де, як добре знав Звіробій, його чекали вороги: він побоювався, що спізниться і не дотримає свого слова. Гетті помітила його нетерпіння і, хоч і не тямала, в чому річ, щосили налягала на весло; тож небавом стало очевидно — вони повернуться вчасно. Тільки тоді юнак послабив свої зусилля, а Гетті знову почала балакати, як завжди простодушно й довірливо, але про що між ними йшлося далі, нам немає потреби переказувати.

РОЗДІЛ XXVII

Так, нині ти попрацювала, смерте! Але
Ще зроблено не все. Ворота пекла
Загачені людьми, і двічі десять тисяч
Душ безневинних у своїх домівках
Не відають, не снять, що, лиш настане вечір,
Вони відлинуть у скорботний світ.
Сауті

Той, хто вмів розпізнавати знаки небесні, зауважив би, що, коли Звіробій вийшов на берег, де отаборилися гурони, майже якраз проти "замку", за дві чи три хвилини сонце мало сягнути zenіту. Берег був подібний до того, який ми вже змалювали, — хіба що тільки він був рівніший і не так густо порослий лісом. Завдяки цим двом обставинам він був краще пристосований для Звіробоевого задуму, бо трохи скидався на лісовий моріжок. Вигідне місце і джерело приваблювало дикунів та мисливців; там, де вони розкладали вогнища, буяла трава, — для незайманої пущі видовище вельми рідкісне. До того ж край води не було чагарів, і, пристаючи до берега, прибулець міг враз озирнути всю околицю й пересвідчитися, що йому не загрожує ніяка небезпека.

Коли індіанський воїн пообіцяв вернутися в зазначений час і зустріти смерть, він уважає справою честі дотримати слова. Проте, на його думку, поспішність не личить чоловікові, й негоже з'являтися заздалегідь. Добре, коли ти не зловживеш великодушністю ворога, але ще краще — прийди якраз вчасно, хвилина до хвилини. Ці драматичні ефекти властиві поважним звичаям аборигенів Америки і, без жодного сумніву, так само, як подібні прояви у цивілізованіших народів, породжені людською природою. Всі ми цінуємо доблесть, та коли вона сполучається з лицарською самопожертвою й суворим дотриманням правил честі, ми захоплюємося нею вдвічі дужче. Щодо Звіробоя, то хоч він і пишався своєю білою кров'ю й нерідко відступав од індіанських звичаїв, але частіше поводився так само, як індіани, мимоволі запозичивши їхні настанови, бо в питаннях моралі вони були єдині його судді. В даному випадку йому не хотілось виказувати гарячкової квапливості й вертатися загодя, бо тим самим він визнав би, що випросив більше часу, аніж йому було потрібно; з іншого боку, аби йому спала така думка, він би трохи поспішив, щоб уникнути драматичної появи в останню

хвилину своєї відпустки. Проте неждано йому не пощастило здійснити цього наміру, тож коли юнак зійшов на берег і твердою ступою попрямував до гурту вождів, як! поважно сиділи на стовбурі поваленого дерева, найстарший серед них подивився в прогалину і вказав своїм товаришам на той дивоглядний факт, що сонце саме сягнуло зеніту. З усіх уст вихопився одностайний, але тихий вигук подиву й захоплення, і суворі воїни перезирнулися: одні заздрісно й розчаровано, інші — дивуючись, що жертва їхня вернулася з такою пунктуальною точністю, а деякі — пойняті шляхетнішим і великодушнішим почуттям.

Американський індіанець найвище цінує моральну перемогу над ворогом: стогони й благання жертви під тортурами для нього кращий здобуток, аніж її скальп, і сам здобуток важить більш, аніж життя ворога. Забити ворога й не принести доказів перемоги вважалося справою не вельми почесною: навіть ці грубі й жорстокі мешканці лісів, подібно до своїх освіченіших братів з королівського двору чи військового табору, встановивши для себе уявні й довільні поняття честі, підміняють ними висновки правоти й рішення розуму.

Думки гуронів щодо того, чи повернеться їхній полонений, були розділилися. Більшість їх, проте, мала за неможливе, що він прийде своєю доброю волею, аби віддатися лютим індіанським тортурам. Але дехто з найстаріших гадав: людина, яка виказала такий незвичайний спокій, таку хоробрість і чесність, здатна на більше. Індіанці відпустили його не тому, що сподівалися, буцімто він виконає свою обіцянку, а бажаючи знеславити делаварів, котрі виховали в своєму середовищі боягуза. Вони б радше воліли, щоб їхній бранець був Чингачгук і щоб саме він зрадив своє слово; але блідоліций приймак ненависного племені правив за непогану заміну. Збираючись якомога гучніше відсвяткувати перемогу, коли в призначений час мисливець не з'явиться, гурони скликали всіх своїх воїнів і розвідників, і все плем'я — чоловіки, жінки та діти — зійшлося до табору, аби бути свідком того видовища. "Замок" височів поблизу, вдень спостерігати за ним було легко, гурони гадали, що в ньому ховаються тільки Непосида, делавар і дві дівчини, отож, вважали вони, ніхто не втече звідтіля непомітно. Плем'я зробило великий пліт і поставило на ньому бруствер з колод, збираючись, скоро вирішиться доля Звіробоя, напасти на "ковчег" або на "замок", — в залежності від обставин. Старшини дійшли висновку, що занадто ризиковано зволікати відступ до Канади, — треба вшитися звідси цього ж таки вечора. Одне слово, вони хотіли якомога швидше довершити свою справу, побоюючись можливих ускладнень, і негайно податися до далекого озера Онтаріо.

Перед Звіробоем відкрилася велична картина. Старші воїни сиділи на стовбурі дерева, поважно його чекаючи. Праворуч стояли озброєні молодики, а ліворуч жінки та діти. Посередині був широченький майданчик, запнутий угорі зеленими вітами, але чистий: індіанці дбайливо повирубували чагарі й позбирали хмиз та всіляке сміття. Очевидячки, тут уже не раз ставали табором, бо скрізь виднілися сліди багаття. Навіть опівдні під лісовим склепінням стояла похмура тінь, поцяткована сонячними променями, що, пробиваючись крізь густе листя, правили за своєрідну ілюмінацію.

Можливо, саме під впливом такого видовища людина створила готичний стиль і побудувала похмурі собори; в кожному разі цей храм природи визначався такою самою майстерною грою світла й тіні, як і славетні творіння людського генія.

Як то часто буває серед тубільних кочових племен, двоє вождів майже порівну розподілили владу над цими дітьми лісу. Правда, ще кілька чоловік вважали себе правоздатними старшинувати, але ті двоє користалися таким переважним впливом, що коли вони були в згоді, всі слухали їх беззаперечно, а коли їхні думки розходилися, плем'я вагалось, наче людина, що втратила керівний принцип своїх дій. Як то було в індіанців узвичаєно — мабуть, у відповідності з природою, — один вождь завдячував свій вплив розумові, а інший — фізичним якостям. Один з них, старший, прославився красномовністю в дебатах, мудрістю на раді й обережністю в діях, а його суперник, коли не супротивник, був сміливець, що визначився на війні й був відомий своєю лютістю; але в розумовому відношенні він вирізнявся хіба що хитрістю та кмітливістю на стежці війни. Перший був уже знайомий читачеві — Розчахнутий Дуб, другого мовою Канади звали *Le Panthere*, або ж Пантера — мовою англійських колоній. За індіанськими звичаями, воїнове ім'я має відбивати його якості, і справді, лютість, хитрість та зрадливість були найвластивіші риси його вдачі. Пантерою прозвали його французи, і він високо цінував те прізвисько, покладаючи, що блідолиці союзники на таких речах знаються.

Скоро читач наш довідається, чи він і справді заслужив його.

Розчахнутий Дуб і Пантера сиділи поруч, чекаючи полоненого, коли Звіробій ступив мокасином на берег. Жоден з них ані ворухнувся, ані слова не мовив, поки юнак спинився посеред майданчика й сповістив, що він вернувся. Сказав він це твердо, хоч і з властивою його вдачі простотою.

— Ось і я, мінги, — заговорив він делаварською мовою, яку розуміли більшість присутніх. — Ось я, а ось сонце. Воно так само дотримується законів природи, як я свого слова. Я ваш бранець, робіть зі мною що завгодно. Мої справи з людьми та землею довершено. Тепер мені лишається тільки зустріти свій смертний час, як личить білій людині.

Навіть жінки і ті схвально загомоніли, й на хвилину майже весь гурт обняло завзяте бажання прийняти до свого племені людину, що виказала таку силу духу. Та дехто цьому противився, особливо Пантера і його сестра Сумаха — так прозвали її за те, що вона наплодила силу дітей, — вдова Рисі, котрий, як то стало відомо, загинув од руки полоненого. Перший був раб своєї лютої вдачі, а ненаситлива мстивість заглушила у другої лагідніші почуття. Розчахнутий Дуб — той був інакший. Цей вождь підвівся, простягнув руку і привітав полоненого з такою невимушеністю й гідністю, що йому позаздрив би навіть принц. І мудрістю, й красномовністю він не знав собі рівних у тім гурті, тож йому випав обов'язок відповісти блідолицьому.

— Блідолиций, ти людина чесна, — сказав гуронський промовець. — Мій народ радіє з того, що він полонив мужчину, а не злодійкувату лисицю. Тепер ми тебе знаємо й трактуватимемо як сміливця. Ти вбив одного нашого воїна і допоміг убити інших, але

ж натомість ти готовий віддати своє власне життя. Дехто з моїх молодих воїнів вважає, ніби кров блідолицього занадто рідка і не схоче точитися під гуронським ножом. Ти покажеш їм, що це не так: серце твоє таке ж витривале, як і тіло. Приємно полонити такого бранця; коли мої воїни скажуть, що смерть Риси не слід забувати, бо він не може мандрувати до країни духів сам і треба послати навздогін його ворога, — вони пам'ятатимуть, що Рись загинув од руки сміливця, і пошлють тебе за ним з такими знаками нашої приязні, що він не посоромиться твого товариства. Своє слово я мовив. Ти зрозумів мене.

— То все правда, мінгу, все правда, як у святому письмі, — відмовив простодушний мисливець. — Ти сказав, і я зрозумів не тільки твоє слово, а й твою думку. Воїн ваш, Рись, був справжній сміливець, гідний вашої дружби й пошани, але я вважаю себе гідним його товариства і без посвідки з ваших рук. Проте я готовий зачекати ухвали вашої ради, якщо, звичайно, ви не дійшли рішення, поки мене тут не було.

— Мої старшини не почнуть радитися про те, що вчинити з блідолицим, аж доки побачать його серед нашого гурту, — відказав Розчохнутий Дуб, озираючись ледь насмішкувато. — Вони кажуть, це однаково, що говорити про вітер: він дме, куди йому заманеться, і вертається лише тоді, коли має те за потрібне. Тільки один голос озвався на твій захист, Звіробой, але він лишився самотній, як голос волового очка, чию пару забив сокіл.

— Дякую, мінгу, за голос, хай би він був чий завгодно, і скажу — голос той звучав настільки ж правдиво, як усі інші брехливо. Для блідолицього, коли він людина чесна, вернутися з відпустки так само обов'язково, як і для червоношкірого. А коли б навіть у блідолицьих були інші погляди на цю справу, я все одно б не зганьбив делаварів, серед яких, можна сказати, дістав свою освіту. Але слова нічого не важать, од них тільки в голові паморочиться. Ось я, робіть зі мною, що воля ваша.

Розчохнутий Дуб схвально хитнув головою, і вожді зібралися на коротку нараду. Скоро вона скінчилася, троє чи четверо молодиків вийшли з гурту озброєних воїнів і кудись подалися. Полоненого ж оповістили, що йому вільно ходити мисом, аж поки рада вирішить його долю. Проте хоч який великодушний був той дозвіл, але насправді індіани виявили бранцеві значно менше довіри, аніж здавалося: вище згадані молодики перегородили мис, а втекти, обминувши їх, було ніяк. Навіть човник поставили за шерегою вартових у такому місці, де Звіробій не міг зненацька в нього вскочити. Ці заходи перестороги були спричинені не стільки недовірою, як тією обставиною, що полонений дотримав свого слова й, аби він тепер утік од ворогів, це вважалося б достойним і почесним учинком. В питаннях цього кшталту дикуни розрізняють такі тонкощі, що часто надають своїм жертвам змогу уникнути тортур, покладаючи, що для варті так само почесно зловити чи перехитрувати втікача, котрий силкується врятуватися од смертельної небезпеки, як і для нього втекти з-під пильного нагляду.

Звичайно, Звіробій знав і пам'ятав про те, що має право втекти при першій зручній нагоді. Аби тільки була найменша змога, він би зразу нею скористався. Але становище здавалося безнадійним. Він спостеріг шерегу вартових і зметикував, що годі пробитися

крізь неї неушкодженим. Перепливти озеро не вдалося б: маючи човен, вороги легко б його наздогнали; інакше він би доплив до "замку" за іграшки. Мисливець навіть роздивився, чи немає де якоїсь схованки; але мис був рівний, маленький, за юнаком пильно стежила сотня очей, котрі хоч і вдавали, буцімто не звертають на нього уваги, унеможливлювали таку спробу. Звіробій не боявся і не соромився невдачі, він мав за обов'язок міркувати й почувати, як належить білій людині, вирішивши врятуватися будь-якою ціною, — звичайно, не порушуючи правил честі. Проте він вагався, бо чувся зобов'язаним зважити перед вирішальним кроком, чи є в нього шанси на успіх.

Тим часом табір жив своїм звичайним життям. Вожді радились осторонь, не допускаючи до свого гурту нікого, крім Сумахи: як удова загиблого воїна, вона одна-єдина мала право мовити слово на тій нараді. Молодики походжали навколо, чекаючи ухвали старшин з властивим індіанцям терпінням, а жінки тим часом готувалися до бенкету, аби відсвяткувати кінець тої справи — байдуже, чи буде він щасливий чи нещасливий для нашого героя. Всі поводитися стримано, і якби не надмірна пильність вартових, сторонній спостерігач не помітив би жодних ознак того, що в таборі відбувається щось незвичайне. Двоє-трьох бабів тишकुвалися між собою, і їхні похмурі погляди та сердиті жести свідчили — вони не виказують до Звіробоя ніякої приязні. Але гурт індіанських дівчат був, очевидячки, натхнений іншими почуттями, — дівчата крадькома позирали на нього з жалем і співчуттям. За таких обставин година минула, мов одна мить.

Найважче, мабуть, чекати, як вирішиться твоя доля. Виходячи на берег, Звіробій гадав, що за кілька хвилин мстиві індіанці візьмуть його на тортури, і приготувався мужньо зустріти свій кінець. Але чекання виявилось багато труднішим, аніж загроза близьких мук, тож майбутня жертва почала обмірковувати відчайдушну спробу втекти, аби покласти край душевній тривозі, коли це її запросили перед лице суддів, котрі вже знову посідали, як раніше, на неї чекаючи.

— Убивце Оленів, — почав Розчахнутий Дуб, тільки-но полонений став перед ним, — мої старшини вислухали мудрі слова; тепер вони готові говорити. Ти син батьків, що прибули зі сходу сонця; ми ж діти призахідного сонця; ми повертаємось обличчям до Великих Солодководих Озер, коли хочемо глянути в бік наших селищ. Може, вранішня країна мудра й багата, але вечірня країна мила нашому серцю. Ми більше любимо дивитися в той бік. Коли ж ми дивимося на схід, нам стає страшно: човен за човном привозить сюди більше й більше людей твого племені слідами сонця, наче їхня земля так переповнена, що вони ллються через вінця. Червоношкірих уже лишилося мало, їм потрібна допомога. Одна з наших найкращих осель щойно осиротіла: господар її загинув; багато часу мине, перш ніж син його змужніє і посяде батькове місце. Ось його удова! Вона потребуватиме оленього м'яса, щоб прогодувати себе і дітей своїх, бо сини її наче пташенята вільшанки, які ще него дні вилетіти з гнізда. Твоя рука заподіяла їй це страшенне лихо. Жінка ця має два обов'язки: один перед Риссю, а другий перед його дітьми. Скальп за скальп, життя за життя, кров за кров — такий один закон; але інший закон велить годувати дітей. Ми знаємо тебе, Вбивце Оленів. Ти

чесний; коли ти даси слово, то його дотримаєш. У тебе тільки один язик, він не роздвоєний, мов зміїний. Ти ніколи не ховаєш голову в траві: всі можуть її бачити. Що ти скажеш, те й зробиш. Ти справедливий. Коли ти заподієш шкоду, то поспішаєш якомога швидше її виправити. Ось Сумаха; вона лишилася сама в своєму вігвамі, діти її плачуть з голоду; он рушниця, вона набита — бери й стріляй. Візьми рушницю, піди вполюй оленя; принеси м'ясо і поклади його перед удовою Рисі; нагодуй її дітей, назви себе її чоловіком. По тому серце твоє стане з делаварського гуронське; Сумашині вуха вже не почують плачу дітей; плем'я моє налічуватиме всіх воїнів.

— Цього я й боявся, Розчахнутий Дубе, — відповів Звіробій, коли той скінчив свою мову, — так, я боявся, що до цього дійдеться.

Проте правда швидко мовиться, і вона покладе край тим вашим сподіванням. Я біла людина, мінгу, і народився християнином. Негоже мені брати дружину з-поміж червоношкірих поганів. Цього я не зробив би за мирного часу, під ясным сонцем, тим більше не зроблю я цього під темними хмарами, щоб урятувати своє життя. Може, я взагалі не одружуся; очевидячки, доля, яка закинула мене в оці ліси, присудила, щоб я жив сам, не маючи власної хати. Та коли вже мені доведеться одружитись, тільки дружина мого кольору і вдачі запне двері мого вігвама. Ти пропонуєш мені годувати дітей загиблого воїна? Я залюбки б їх годував, аби це можна було робити, не втрачаючи гідності. Але ж я не можу жити в гуронському селищі. Ваші хлопці повинні настанчити Сумаху оленячим м'ясом, і хай вона знайде собі чоловіка з коротшими ногами, щоб він не бігав по землі, яка йому не належить. Ми билися в чесному бою, і він загинув; кожен хоробрий воїн повинен цього чекати і мусить до цього приготуватись. Ти сподіваєшся — серце моє стане мінгське? З однаковим успіхом ти можеш чекати, що у хлопця посивіє волосся чи на сосні виростуть чорниці. Ні-ні, гуроне, що стосується одруження — я білий, а що стосується індіанців — я делавар.

Ледве Звіробій мовив ці слова, як усі несхвально загомоніли. Особливо голосно висловлювали своє обурення літні жінки, а любенька Сумаха, котра за віком годилася нашому героєві в матері, кляла його чи не найголосніше. Та всі ті прояви невдоволення були ніщо проти шаленої люті Пантери. Цей похмурий вождь вважав ганьбою, що його сестрі дозволили стати дружиною блідолицього інгіза, і дуже неохоче дав згоду на цей шлюб, — який, проте, анітрохи не порушував індіанських звичаїв, — та й то після ревних благань бідолашної вдови. Отож йому допекло до живого, що його милостиву згоду знехтували і зневажили честь поріднитися з ним. Очі його заяскріли лютіше, аніж очі того звіра, від якого він дістав своє прізвище. І рука його не забарилася проявити ту лютість, що пекла йому серце.

— Блідолиций пес! — вигукнув він по-ірокезькому. — Іди вити з шавками своєї породи на ваші нікчемні мисливські ґрунти!

Ці злостиві слова супроводжувалися дією. Він іще не скінчив їх, а рука його підвелася і шпурнула томагавк. На щастя, гучний голос індіанця привернув Звіробоеву увагу, інакше та мить була б остання в його житті. Пантера кинув цю страшну зброю так вправно і з такою злостивістю, що вона б розстрожила полоненому

череп, аби він не простягнув руку і так само вправно не схопив її за держак. Сокира з розгону сіпнула Звіробоеву руку, занесла її назад, і він мимоволі замірився на підступного нападника. Хтозна, що спонукнуло молодого мисливця: може, опинившись в бойовій поставі й діставши зброю, він відчув жадобу помсти, а може, раптовий спалах гніву подолав його стриманість і обережність. У кожному разі очі його заяскріли, на щоках спалахнули червоні плями, і Звіробій щосили шпурнув томагавк на ворога. Удар той був такий несподіваний, що Пантера не встиг ані підвести руки, ані нахилити голови. Маленька гостра сокира вцілила його межі очі й розчерепила йому голову. Сіпнувшись уперед, наче смертельно поранена змія, що стрибає на ворога, здоровань заточився і впав у передсмертних корчах посеред моріжка. Всі кинулися до нього, забувши про полоненого, і той, зважившись на відчайдушну спробу, гайнув навтьоки прудкіше за оленя. За мить увесь гурт — старі й молоді, жінки й діти, — облишивши неживе тіло Пантери, загорлав і побіг навздогін.

Хоч яка раптова була та подія, котра призвела Звіробоя до відчайдушної спроби, але розум його був наготові. Протягом останньої години він добре все обмізкував і зважив усі можливості успіху та невдачі. За першим же стрибком його тіло підкорилося наказам волі, яка зосередила всі його зусилля в потрібному напрямі й притамувала вагання та нерішучість у вирішальний мент. Лише завдяки цьому він здобув першу важливу перевагу: безпечно проскочив шерегу вартових. Йому пощастило те зробити дуже простим способом — він заслуговує на детальніший опис.

На відміну од інших берегів озера, порослих чагарями, мис той був голий, бо на ньому часто зупинялися мисливці й рибалки. Кущі починалися на перешийку, що з'єднував мис з суходолом, вони простягалися довгими смугами на північ і на південь. Звіробій помчав на південь; вартові ж стояли перед чагарями, і перш ніж вони почули тривожний галас, утікач опинився в гушавині. Проте кущами не побіжиш, отож Звіробоеві довелося сорок чи п'ятдесят ярдів брести по коліно в воді, що правила йому за таку ж перепону, як і переслідувачам. Добрівши до прогалини, він вистрибнув на берег і побіг у ліс.

У Звіробоя вистрелили кілька разів, поки він брьохав понад берегом, а коли він з'явився на узліссі, почали стріляти знову. Та між деревами влучити його було важко, індіани не встигали як слід прицілитися, і в таборі панувало сум'яття, — отим-то Звіробоеві пощастило втекти неушкодженим. Кулі свистіли повз вуха, зрізали поряд гілки, та жодна навіть одягу його не зачепила. Затримка, що її спричинили ці марні спроби, стала втікачеві у великій пригоді: перш ніж серед переслідувачів установився лад, він устиг обігнати на сотню ярдів наймоторніших. Мчати з важкими рушницями було неможливо, і, вистреливши в марній надії поранити бранця, найпрудкіші індіанські бігуни відкинули зброю і гукнули жінкам та хлопцям узяти її і якомога швидше знову набити.

Звіробій чудово розумів, що для нього важать ті відчайдушні перегони, отож він не згайнував жодної дорогоцінної миті. Він також знав, що його єдина надія на рятунок — бігти навпростець, бо коли він зверне вбік або почне петляти, численні переслідувачі

відразу його переймуть. Тому він подався навскоси до горба, який був не дуже високий і не дуже крутий, але все ж таки виявився важкою перепорою для того, хто тікає від смертельної небезпеки. Там він, проте, стишив біг, аби віддихатися, і у важко прохідних місцях переходив на швидку ходу чи повільний клус. Позаду горлали, стрибаючи, гурони, але він не звертав на них уваги, знаючи, що їм доведеться подолати ті ж самі перешкоди. Вершина першого горба була зовсім близько, і, зважаючи на будову місцевості, Звіробій виснував, що між першим і другим горбом простягається глибокий яр. Зумисно вийшовши на самісіньку вершину, він пильно озирнувся навсебіч, шукаючи схованки. Схили були рівні— ані ями, ані заглибини, — та поблизу лежало повалене дерево. Становище було небезпечне, тож доводилося ризикувати. Дерево лежало на схилі паралельно до яру; стрибнути до нього й причаїтися під стовбуром — на це стало б одної лиш миті. Проте, перш ніж сховатися від переслідувачів, Звіробій випростався на вершині й переможно вигукнув, ніби тішачись з того, що побіжить униз схилом. Мент — і він уже лежав під деревом.

Здійснивши свій задум, юнак відчув, якого напруження вартувала йому та втеча. Груди ходили ходором, серце несамовито билося, легені роздувалися, наче ковальський міх. Та поступово він оддыхався, серце стало битися рівніше. Небавом почулися кроки переслідувачів, що долали протилежний схил, далі залунали їхні голоси. Сягнувши вершини, передові зарепетували; по тому, боячись, аби ворог не втік, вони помчали вниз, стрибаючи через повалене дерево, певні, що вглядять утікача, перш ніж він опиниться в ярузі. Отак вони плигали один за одним, і часом Звіробоеві здавалося — весь гурт уже пробіг. Та щомиті з'являлися інші; всього через дерево перестрибнуло чоловік сорок: він порахував їх, аби довідатися, скільки лишилось позаду. Зрештою всі гурони опинилися в яру, на добрих сто футів нижче за нього, а дехто навіть подерся на протилежний горб. Та ось індіанці почали радитися, не знаючи, в який бік він подався. Мить була критична, і людина з слабкішими нервами та менш натренована гайнула б геть. Але Звіробій того не зробив. Він лежав причаївшись, пильно стежив за кожним рухом індіанців і відсапувався.

Тепер гурони нагадували зграю собак, що згубили слід. Вони майже не розмовляли, але гасали повсюди, обстежуючи долі сухе листя, наче гончаки, що відшукують звіра. Їхні мокасини залишили силу-силенну слідів, тому пошуки ускладнилися, хоч відбиток ноги індіанця, котрий ставив носки до купи, можна було легко відрізнити од вільнішої і широкої ступи білої людини.

Гадаючи, що позаду не лишилося жодного переслідувача, і надіючись нишком ушитися, Звіробій раптово перекотився через стовбур і впав по той бік. Поки що все було гаразд, тож серце йому запалилося надією. Хвилину він прислухався до гомону з яру, аби пересвідчитися, чи його не вгледіли, а тоді, сподіваючись сховатися за гребенем, поповз навкарачки на вершину горба, що височіла ярдів за десять. По тому юнак устав на ноги і швидко, але обережно подався в протилежний до напрямку своєї втечі бік. Та почувши з яру вигуки, він стривожився і знову скочив на вершину, аби розгледітися. Вороги зразу ж його помітили і помчали навздогін. Що бігти по рівному

було легше, то Звіробій гайнув уздовж гребеня. Зважаючи на будову місцевості, гурони здогадалися, що гребінь зійде в долину, і поспішили яром, наміряючись перейняти втікача. Кілька воїнів звернули на південь, аби перетнути йому дорогу, інші ж побігли до озера, щоб він не втік плавом.

Тепер Звіробій опинився у вельми скрутному становищі. Його оточили з трьох боків, а з четвертого лежало озеро. Але він зважив усі можливості й навіть у розпалі гонитви зберіг ясний розум. Витривалий, як і здебільшого всі прикордонні мешканці, юнак міг перегнати будь-якого індіанця з-поміж своїх переслідувачів, що загрожували йому головно своєю чисельністю, а також перевагами своєї позиції. Він би не вагаючись пробився крізь їхню лаву, аби вони лишилися позаду. Однак такої можливості не було та й не могло бути, тож побачивши, що схил іде до яру, Звіробій круто повернув і стрілою помчав униз, прямуючи до берега. Деякі переслідувачі дерлися задихані слідом за ним на горб, але більшість гналися й далі яром, сподіваючись його перейняти. Та у Звіробоя виник новий, відчайдушної сміливості задум. Облишивши думку втекти лісом, юнак подався напростець до човна. Аби йому пощастило туди добігти, та ще уникнути кулі, він був би врятований. Усі вояки покидали свої рушниці, щоб легше було бігти, і втікачеві загрожували хіба що такі невірні стрільці, як жінки та ще, може, підлітки, проте майже всі вони брали участь у гонитві. Здавалося, все сприяло, аби той задум справдився: бігти вниз було легко, і юнак помчав з такою швидкістю, що обіцяла покласти небагом кінець його поневірянням.

Перш ніж сягнути берега, Звіробій минув кількох жінок і дітей. Хоча жінки пробували кидати йому під ноги сухі галузки, та він завдав їм такого жаху, поквитавшись з грізним Пантерою, що жодна не посміла підійти близько. Юнак минув їх безпечно і добіг до чагарів. Продершися крізь них, герой наш знову опинився на березі озера за п'ятдесят футів од човна. Тут він сповільнив біг, чудово розуміючи, що найважливіше тепер віддихатися. Він навіть нахилився і прохолодив засмажені вуста, набравши долонею води. Та кожна хвилина була дорога, і за мить він уже стояв біля човна. Він одразу побачив — весла забрано! То була прикра несподіванка, і юнак уже хотів був повернутися і піти в табір, аби з гідністю зустріти ворогів. Але пекельне виття, яке можуть видавати тільки індіани, сповістило про наближення переслідувачів, і інстинкт самозбереження переміг. Опанувавши себе і спрямувавши ніс човна в потрібний бік, Звіробій скочив у воду, ведучи перед собою човен, зібрався кї силі й штовхнув його, а сам стрибнув і впав на дно легкого суденця так вправно, що анітрохи не сповільнив його плаву. Вклавшись горілиць, він сподівався віддихатись і сховатися від куль. На легкому човнику веслувати куди краще, але нині та легкість була вельми невідповідна. Човен видавався пір'інкою і майже не мав сили інерції, інакше він би ковзнув по гладенькій воді на таку відстань, що можна було б спокійно веслувати руками. Ще трохи далі, і Звіробій міг би привернути увагу Чингачгука та Джудіт, а вони б не забарилися прийти йому на допомогу з іншими човнами, і все було б гаразд. Спочиваючи на дні човника, юнак стежив за вершинами дерев на схилах горбів,

намагаючись визначити відстань од берега. Край води залунали численні голоси; хтось запропонував наздогнати його плотом, який, на щастя для втікача, стояв далеко по той бік мису.

То була критична мить; можливо, найкритичніша за весь той день. У кожному разі чекання ще ніколи не було таке нестерпне. Хвилини зо три лежав він зовсім непорушно, покладаючись тільки на свій слух, знаючи, що плескіт води долине до його вушей, коли хто-небудь спробує наблизитися плавом. Разів зо два йому здалося, ніби хтось обережно пливе, але потім він збагнув — то шумить вода на прибережній ріні: наслідуючи океанові, маленькі озера рідко зберігають спокій, вони безнастанно розгойдують свої хвилі й котять їх на береги. Раптом голоси змовкли, запанувала мертва тиша, наче геть усе поринуло в глибокий сон. На той час човен одплив так далеко, що Звіробій, лежачи горілиць, нічого не бачив, окрім порожнього синього неба та яскравих променів призахідного сонця. Терпіти цю непевність було не до снаги. Юнак чудово знав, що глибока тиша є провісник небезпеки: дикуни ніколи не бувають такі мовчазні, як перед тим, коли хочуть ударити; вони наче пантера, що причаїлася перед стрибком. Мисливець вийняв ножа і вже збирався був прорізати в корі отвір, аби оглянути берег, та враз спинився, зміркувавши, що вороги можуть його помітити і вцілити з рушниць. Тієї миті пролунав постріл, і куля прошила човник за вісімнадцять цалів од того місця, де лежала його голова. Смерть пройшла поряд, але герой наш того дня вже бачив її куди ближче і тому не злякався. Полежавши непорушно ще півхвилини, він раптом зочив вершечок дуба, що поволі піднімався над його обмеженим видноколом.

Спантилений тим дивним явищем, Звіробій не міг уже стриматися. Він посунувся якомога обережніше, приклав око до отвору, що його прошила куля, і встиг уздріти, на своє щастя, берег мису. Один з тих непомітних поштовхів, що так часто вирішують долю людини та хід історичних подій, спрямував човник на південь, і він поплив на середину озера. Звіробієві вдалося його так розігнати, що він минув кінець мису, перш ніж його штовхнуло, інакше він би знову опинився на березі. І так човен настільки наблизився до суходолу, що юнак побачив верховіття двох чи трьох дерев і проплив повз кінець мису на небезпечно близькій відстані — футів за сто, не більше. На щастя, легкий південно-західний вітерець почав одганяти човен від берега.

Звіробій збагнув — пора винайти спосіб, який допоміг би йому забратися далі від ворогів і сповістити друзів про своє скрутне становище. Відстань утруднювала останню справу, а близькість мису робила першу невідкладною. Як то звичайно буває на таких човнах, з кожного його кінця лежало по круглій гладкій каменюці, що правили й за лавку, і за баласт; одна з них лежала біля його ніг. Юнак спромігся підтягти її ногами, взяти в руки і відкотити до другої на прові, де вони мали втримувати легеньке човенце в рівновазі, а сам водночас посунувся на стерно. Коли Звіробій помітив був, що в човні немає весел, він, перш ніж одштовхнути його від берега, кинув на дно суху галузку; тепер вона була під руками. Знявши шапку, він настромив її на галузку і ледь висунув з човна — якомога далі від себе. Наступної ж миті юнак пересвідчився — він вельми

недооцінює кмітливість своїх ворогів. Вони відразу ж розгадали ті утерті, всіма вживані хитрощі, і куля прострелила протилежний край човна, дряпнувши йому шкіру. Він опустил шапку і враз підняв її над своєю головою, аби збити індіанців з пантелику. Може, на цей раз гурони її не помітили, чи, то ймовірніше, напевне, сподіваючись спіймати свого полоненого, хотіли взяти його живцем.

Звіробій пролежав непорушно ще кілька хвилин, приклавши око до дірки, що її пробила куля. Він широко зрадів, переконавшись, що поступово відпливає далі й далі од берега. Подивившись вгору, він зауважив: верховіття дерев зникли з поля зору. Але скоро він помітив, що човник поволі повертається і крізь дірочку видно тільки дальній кінець озера. Тоді юнак згадав про галузку: вона була крива, і нею можна було веслувати лежачи. Спроба перевершила його сподівання, хоч йому довелося докласти немало зусиль, аби човен плив прямо. Галас на березі засвідчив—гурони помітили його маневр. Мить — і куля, прошивши корму, пролетіла вздовж човна між руками нашого героя над самісінькою його головою. Втікач з цього виснував, що човен досить швидко віддаляється од берега, і подвоїв свої зусилля. Він щосили наляг на "весло", коли це другий гінець з берега вцілив у гілку за облавком. Отож веслувати стало нічим. Проте голоси гуронів лунали тихше й тихше, і Звіробій вирішив покластися на течію, доки човник опиниться на такій відстані, де його не досягнуть кулі. Це потребувало чималої витримки нервів, але іншого виходу не було. Незабаром він упевнився, що вчинив правильно: обличчя йому овіяв свіжий подих. Над озером знявся вітер.

РОЗДІЛ XXVIII

Ні вдівський плач, ані сирітські сльози

Загарбникам ніде не заважають.

Ні гнів морів, ані небесні грози

Убивців у злочинстві не спиняють.

Хай кров, хай сльози— їм на все начхати,—

На те, як бачите, вони й пірати!

І все ж багатство й честь, несправедливо добути,

В них викликають страх, ще згубніший од люті.

Конгрів

Звіробій уже хвилин двадцять лежав у човні, нетерпляче чекаючи, що друзі прийдуть йому на поміч. Човен був спрямований так, що він бачив тільки дальші кінці озера. Втікач гадав — межа його поля зору проходить ярдів за сто від "замку", насправді ж вона проходила західніше. Його турбувала й глибока тиша; він не знав, чим її пояснити: тим, що відстань між ним та індіанцями збільшується, чи якимись новими хитрощами. Зрештою, втомлений марними спостереженнями, юнак ліг на спину, заплющив очі й став покірно чекати, що буде далі. Коли дикуни можуть стримувати свою жадобу помсти, він теж зберігатиме спокій, довіривши свою долю мінливим течіям води й повітря.

Обидві сторони мовчки вичікували. Минуло ще десять хвилин, і Звіробієві здалося — він чує тихий скрегіт, наче щось треться об дно човна. Звичайно, він розплющив очі,

сподіваючись побачити обличчя або руку індіанця, котрий піднімається з води, але натомість угледів над головою зелені віти. Він скочив на ноги: перед ним стояв Розчахнутий Дуб, який саме підтягнув човен до берега. Отож тихенький скрегіт, що насторожив нашого героя, виявився шурхотінням піску під днищем. Човен поплив у іншому напрямі, бо змінився вітер і течія.

— Виходь, — мовив гурон, наказуючи полоненому зійти на берег спокійним владним знаком. — Мій юний друг стомився, плаваючи. Відтепер він тікатиме, тільки покладаючись на власні ноги.

— Ти переміг, гуроне, — відмовив Звіробій, виходячи на берег твердою ступою і слухняно йдучи за вождем на відкритий моріжок. — Тобі допоміг нежданий випадок. Я знову твій бранець. Сподіваюся, ти визнаєш: утікати з полону я вмію не згірш, аніж дотримувати слова.

— Мій юний друг — справжнісінький лось! — вигукнув гурон. — Ноги його дуже довгі, вони завдали моїм юнакам неабиякого клопоту. Але він не риба, він не вміє знайти дорогу в озері. Ми його не підстрелили: риб ловлять неводом, їх не вбивають кулями. Коли він знову перекинеться на лося, з ним поведуться, як з лосем.

— Ну що ж, Розчахнутий Дубе, говори-балакай, адже твоє зверху. Гадаю, ти маєш на те право, та й розуму тобі не бракує. Не будемо сперечатися: кожна людина повинна виказувати свої здібності. Проте, коли ваші жінки почнуть лаяти мене й ображати — а, мабуть, цього чекати недовго, — нехай згадають: скоро блідолиций уміє змагатися за своє життя, поки має на те законні підстави й мужність, він уміє й розпрощатися з ним, зберігаючи гідність, коли відчує — настав його час. Я твій бранець; роби зі мною що бажаєш. — Брат мій довго бігав по горбах і натішився плавбою по воді, — відповів лагідніше Розчахнутий Дуб, водночас усміхаючись, аби виявити полоненому свої миролюбні наміри. — Він побачив ліси; він побачив воду. Що йому більше подобається? Може, він побачив задосить? Може, він передумав і вирішив послухатись здорового глузду?

— Кажі-бо, гуроне. Ти щось маєш на думці. Що швидше ти висловишся, то швидше почуєш мою відповідь.

— Оце мова відверта! Мій блідолиций друг розмовляє без викрутів, хоч бігає він, мов справжня лисиця. Я говоритиму з ним: вуха його відкриті нині ширше, аніж досі, й очі його не заплющені. Сумаха бідує так, як ніколи. Досі вона мала брата й чоловіка. Мала вона й дітей. Настав час, і чоловік її, не попрощавшись, вирушив до багатих ловецьких угідь; він залишив її саму з дітьми. З власної волі він би її не кинув; Рись піклувався за свою родину. Приємно було подивитися на оленятину, диких качок, гусей та ведмежатину, які висіли взимку в його вігвамі. Тепер м'ясо зникло; затепла воно не зберігається. Хто його знову добуде? Гадалося, що брат не забуде сестри й наступної зими потурбується, аби її оселя не лишалася порожня. Ми так гадали, але Пантера завив і пішов за сестриним чоловіком стежкою смерті. Тепер вони поспішають наввипередки до розкішних угідь. Одні вважають, що Рись прудконогіший, інші думають, що Пантера стрибає далі. На думку Сумахи, обое вони подалися так прудко і

так далеко, що жоден з них назад не вернеться. Хто прогодує її і її діток? Той, хто звелів її чоловікові й братові залишити вігвам, бажаючи звільнити місце для себе. Він видатний мисливець, і ми знаємо: жінка ніколи не знатиме нужди.

— Авжеж, гуроне, по-твоєму справу можна залагодити в такий спосіб. Та біла людина дивиться на це по-іншому. Я чував, — деякі люди рятували собі життя, пристаючи на таку пропозицію, і знав також інших, які воліли б радше померти, аніж жити в добровільному полоні. Що ж до мене, то я не бажаю ані смерті, ані шлюбу.

— Нехай блідолиций поміркує над цією пропозицією, поки мої люди зберуться на раду. Йому скажуть, що з ним буде. Нехай він згадає, як то важко втратити чоловіка й брата. Іди! Коли будеш нам потрібний, то почувеш ім'я Звіробоя.

Розмова ця провадилася без жодного свідка. З усього гурту, який тут юрмився, нині лишився сам Розчахнутий Дуб. Решта ніби крізь землю провалилися. Навіть начиння, одяг, зброя та інше табірне майно зникло безслідно. Якби не згаслі багаття, пом'ята трава, де вони спочивали, та не сліди ніг, то годі було повірити, що зовсім недавно тут стояло плем'я. Ця раптова й несподівана зміна трохи здивувала й стривожила Звіробоя, бо скільки він жив серед делаварів, такого йому не доводилося бачити. Проте він гадав (і так воно й було насправді): гурони вирішили отаборитися в іншому місці, а зробили це так таємно, аби збити його з пантелику.

Сказавши своє слово, Розчахнутий Дуб подався до узлісся, залишивши Звіробоя в самотині. Вождь зник в гушавині, і недосвідчена в таких справах людина подумала б, що полонений міг чинити, як йому заманеться. Але юнак, хоч і трохи здивований тим драматичним зникненням, занадто добре знав своїх ворогів, щоб уявити, буцімто вони дали йому повну волю. Проте йому було цікаво довідатися, чи добре обмірковували гурони свої хитрощі, і він поклав якомога швидше те перевірити. Прибравши байдужого вигляду, який анітрохи не відповідав його почуттям, Звіробій почав ходити, поступово наближаючись до того місця, де пристав був до берега; нараз він прискорив ходу — помірно, аби індіани не подумали, що він збирається втекти, — і, продершися крізь кущі, вийшов на берег. Човен зник, юнак обстежив північний і південний кінець мису, оглянув береги, але не знайшов жодного його сліду. Очевидячки, гурони кудись його поділи — і то з демонстративним наміром.

Тепер Звіробій збагнув, у якому він опинився становищі. Він був ув'язнений на вузькій косі, безумовно під пильним наглядом, і втекти міг тільки плавом. Він знову подумав, чи не вдатися до цього крайнього способу, але не зважився, бо знав — навздогін йому відразу пошлють човен і сподіватися на успіх майже нема чого. Блукаючи берегом, юнак угледів серед кущів вируб. Гілля було складене невеличкою купою. Піднявши верхні галузки, він побачив під ними мертве тіло Пантери. Звіробій знав — воно лежатиме тут, аж поки дикуни знайдуть таке місце для могили, де покійного ніхто не оскальпує. Полонений з надією подивився на "замок", але він видавався мовчазним і безлюдним. Йому й так було невесело, а тут ще його поїняло почуття самотності.

— Хай здійсниться божя воля! — промимрив юнак, сумно простуючи від берега під

лісові шати. — Хай вона здійсниться і на землі й на небі. Я сподівався — дні мої не будуть так швидко злічені... Але, зрештою, то дрібниці! Ще кілька зим, ще кілька літ, і все'дно було б по мені. Такий закон природи. Горе наше, горе! Молода та буйна людина про кінець і думки не має, аж поки смерть осміхнеться їй простісінько в обличчя і скаже, що настала остання година.

Промовляючи те, юнак ішов лісом, аж раптом здивовано побачив Гетті, котра, очевидно, його чекала. Дівчина тримала під рукою біблію; її обличчя, звичайно повите легеньким смутком, тепер було сумне й пригнічене. Підступивши ближче, Звіробій до неї озвався.

— Бідолашна Гетті,— мовив він. — Я зовсім вас забув за своїми останніми клопатами. Ми зустрічаємось, аби пожалкувати за тим, що має статися. Що з Чинганчгуком і Уа?

— Навіщо ви вбили гурона, Звіробою? — докірливо запитала дівчина. — Хіба ви не знаєте заповіді "Не вбий!" Мені сказали, що ви забили чоловіка і брата тієї жінки.

— То правда, люба Гетті, щира правда. Не буду заперечувати того, що сталося. Але ж ви повинні пам'ятати, дівчино: війна узаконює багато вчинків, які вважаються незаконними в мирний час. Чоловіка я застрелив у відкритому герці; чи то, правду кажучи, відкритий був я, а він чигав на мене у порівняно безпечній схованці. Брат же сам накликав на себе біду, кинувши томагавк на беззбройного полоненого. Ви бачили те на власні очі, дівчино, правда, бачили?

— Так, бачила, Звіробою, і дуже за тим шкодувала. Я ж бо сподівалася, що ви не відплатите ударом за удар, а, навпаки, віддасте добро їм за зло.

— Ет, Гетті, так можуть чинити місіонери, але в лісі з тими правилами не проживеш безпечно. Пантера прагнув моєї крові й з дурного розуму кинув мені зброю тієї самісінької хвилини, коли вирішив її пролити. Стриматися за таких обставин — то була б річ неприродна, в такий спосіб я зганьбив би своїх вихователів і себе самого. Ні-ні, я хочу віддати належне кожній людині, і, сподіваюся, ви це засвідчите, коли вас розпитуватимуть про сьогоднішні події.

— А ви, Звіробою, одружитесь з Сумахою? Адже тепер у неї немає ані чоловіка, ані брата, і нікому її годувати.

— Невже ви, Гетті, маєте такі погляди на шлюб? Хіба молодий хлопець може одружитися з старою, християнин з поганкою? Це суперечить природі й здоровому глуздові, ви й самі це зрозумієте, коли поміркуєте хвилю.

— Мати моя завжди казала, — відмовила Гетті, одвертаючись з притаманною їй жіночою соромливістю, — людям слід одружуватися лише тоді, коли вони люблять одне одного дужче, аніж брати й сестри. Мабуть, ви саме це маєте на увазі. Сумаха стара, а ви молодий.

— Так, і вона червоношкіра, а я білий. Крім того, уявіть собі, Гетті: ви побралися з людиною однакового віку, стану й кольору шкіри, наприклад з Гаррі Непосидою, — Звіробій навів цей приклад тільки тому, що Гаррі був єдиний молодик, якого вони обоє знали, — і він загинув на стежці війни; то чи згодились би ви взяти собі за чоловіка

його вбивцю?

— О ні, ні, ні! — відповіла, здригаючись, дівчина. — То було б негоже, та ще й безсеречно! Жодна християнка на те б не погодилася. Я ніколи не стану дружиною Непосиді, але коли б він був мій чоловік, я б ні за кого не вийшла після його смерті.

— Я був певен, що, зрозумівши всі обставини, ви дійдете цього висновку, Гетті. Одружитися з Сумахою я аж ніяк не можу. І хоч індіани беруть шлюб, не вінчаючись у священика, сумління не дозволить мені тим скористатися і втекти від Сумахи, коли трапиться слушна нагода. Я радше прийму смерть, аніж одружуся з цією жінкою.

— Не кажіть так голосно, — урвала його Гетті. — Гадаю, чути це їй було б не до вподоби. Я певна, Непосида одружився б навіть зі мною, аби уникнути тортур, хоч я й недоумкувата. А я б умерла, аби дізналася, що він воліє загинути, аніж стати моїм чоловіком.

— Певна річ, дівчино. Адже ви не Сумаха. Ви мила дівчина. У вас добре серце, приємна усмішка і ласкаві очі. Непосида мав би пишатися, аби ви погодилися з ним побратись, і то не під загрозою смертельної небезпеки, а в ті дні, коли панує спокій і щастя. Однак послухайте моєї поради і ніколи не говоріть про це з Непосидою. Він вас не зрозуміє.

— Я не скажу йому про це нізащо в світі! — вигукнула дівчина, злякано озираючись і паленіючи, сама не знаючи чому. — Мати завжди казала: молодій жінці слід поводитися стримано й приховувати свої почуття, аж поки чоловік їй освідчиться. О, я ніколи не забуваю, що казала мені мати. Шкода, що Непосида такий гарний. Якби він не був такий гарний, то не так би подобався дівчатам і швидше б узявся за розум.

— Бідолашна дівчина! Я все чудово розумію і знаю — бог оборонить від лиха таке простодушне й щире створіння. Та годі про це говорити. Аби ви міркували розважливо, то нізащо б не виказали своєї таємниці. Скажіть мені, Гетті, що сталося з усіма гуронами і чому ви блукаєте тут, наче вони тримають вас тяж як полонянку.

— Ні, я не полонянка, Звіробою, я вільна дівчина і ходжу де мені заманеться. Мене ніхто не осмілиться окривдити! Хай тільки спробують, бог на них розгнівається — про це є в біблії. Ні-ні, Гетті Гаттер нічого не боїться, вона в надійних руках. Гурони ж ондечки в лісі. Вони пильно стежать за нами обома; за це я ручуся, бо навіть жінки й діти стали на варту. Дехто подався ховати бідолашну дівчину, що її застрелено, прагнучи зробити це так, аби вороги й дикі звірі не знайшли тіла. Я сказала їм, що батько з матір'ю лежать у озері, але не призналася, де саме: ми-бо з Джудіт не бажаємо, щоб погани спочивали на нашому цвинтарі.

— Горе мені! Навіть подумати страшно: ось ти стоїш живий, розгніваний, кров твоя кипить, ти лютуєш, а за годину тебе понесуть мертвого і сховають від очей людських у якій-небудь ямі. Ніхто не відає, що його спіткає на стежці війни.

Тієї миті шелест листя і тріскотіння сухих галузок перебило розмову, сповіщаючи, що наближаються вороги. Гурони оточили місце, де мало відбутися видовище, — озброєні воїни стали поміж слабкіших членів гурту, щоб полонений не зміг пробитися крізь ту стіну. Але він уже не збирався тікати, бо недавня спроба переконала його: годі

втекти, коли стільки переслідувачів наступають на п'яти. Навпаки, він напружив усі сили, щоб зустріти свій кінець спокійно, як належить мужній людині, без слабкодухої похлипливості й без дикуватих хвастощів.

Коли Розчахнутий Дуб знову з'явився в колі, він зайняв своє чільне місце. Обабіч нього стояли кілька старших воїнів. Тепер, коли брат Сумахи загинув, не лишилося жодного вождя, котрий міг би з ним змагатися впливом чи авторитетом. Проте відомо, — монархічні чи деспотичні ідеї не відігравали великої ролі в політичному житті північноамериканських племен, хоч перші колоністи, які принесли в Західну півкулю запозичені на батьківщині погляди й уявлення, часто називали вождів цих первісних народів королями й князями. Спадкові права у них і справді існують, але є чимало підстав гадати, що вони існують швидше внаслідок спадкових здібностей і набутих талантів, аніж за правом народження. Розчахнутий Дуб, однак, не мав значних предків; він переважив інших тільки своїми здібностями, розумом і, як каже Бекон про всіх видатних державних діячів, "сполученням величі й ницості". Правдивість цих слів якнайкраще стверджує його ж таки життєвий шлях.

Слідом за воєнними подвигами красномовство є найпевніший спосіб завоювати популярність і серед цивілізованих, і серед диких народів. Розчахнутий Дуб теж, як багато його попередників, привернув до себе громаду стільки ж умінням вправно брехати, скільки й знаннями, правдивістю та логічністю своїх промов. У кожному разі він мав вплив серед загалу, і то далеко не безпідставний. Як і більшість людей, що в них розум переважає почуття, гурон не схвалював лютих пристрастей свого народу; здобувши владу, він звичайно ставав на бік милосердя, коли його плем'я охоплювала жадоба жорстокої помсти. Нині він також волів би не вдаватися до крайніх заходів, хоч мав на те ґрунт. Та як знайти вихід? Звіробоева відмова од шлюбу розлютила Сумаху куди дужче, аніж смерть її чоловіка та брата; навряд чи жінка вибачить юнака, котрий так одверто віддав перевагу смерті перед її обіймами. А без її прощення не було майже ніякої надії, що плем'я погодиться забути свої втрати, і навіть самому Розчахнутому Дубові, хоч як він був схильний до поблажливості, здавалося—доля нашого героя майже остаточно вирішена.

Коли весь гурт скупчився навколо полоненого, запала глибока тиша, яка була страшніша за гучні погрози. Звіробій зауважив, що жінки й хлопці понаколювали трісок з насиченого живицею соснового коріння. Він знав: тріски ті встромлять йому в тіло, а потім підпалять. Двоє чи троє юнаків уже тримали наготові пасма з кори, аби зв'язати йому руки й ноги. Дим оддаленого вогнища свідчив про те, що там підпалюють головешки, а кілька старших воїнів мацали гостряки своїх томагавків. Навіть ножі, здавалось, витикалися з піхов, паче їм кортіло якомога швидше взятися за своє криваве безжалісне діло.

— Убивце Оленів, — почав Розчахнутий Дуб, без жодних ознак співчуття чи жалю, але спокійно і з гідністю. — Убивце Оленів, настав час, коли мій народ має зважити твою долю. Сонце вже не стоїть над головою. Стомившись чекати, воно почало заходити за сосни по цей бік долини. Воно поспішає в країну наших французьких

батьків, прагнучи нагадати своїм дітям — їхні оселі порожні й пора їм додому. Кожен бродячий вовк має своє лігво і повертається в нього, коли хоче побачити своїх дітей. Ірокези не бідніші за вовків. У них є села, є вігвами і ниви, де росте кукурудза; добрі духи стомилися їх пильнувати. Моєму народові час повернутись і взятися за свої справи. Ото зрадіють у вігвах, коли в лісі пролунає наш поклик! Та це буде сумний поклик; коли його зрозуміють, усіх огорне смуток. Пролунає також поклик, що сповіщає про здобутий скальп, але тільки один. Ми маємо скальп Хохулі, тіло ж його дісталось рибам. Звіробій повинен сказати, чи буде на нашій жердині ще один скальп. Дві оселі порожні, на обох дверях повинен з'явитися скальп — живий чи мертвий.

— То візьми його мертвим, гуроне, — твердо, але не хизуючись, відмовив бранець. — Час мій, гадаю, настав; того не минеш, що судилося. Коли хочете завдати мене на тортури, я силкуватимусь їх витримати, хоч жодна людина не відає, чи зможе її натура опертися муці, аж поки її спробує.

— Блідолиця дворняга вже підібгала хвоста! — вигукнув молодий язикатий хлопець, якого влучно прозвали Червоним Вороном. Це прізвисько він дістав од французів за те, що недоречно здіймав галас і залюбки сам себе слухав. — Він не воїн; він забив Рись, одвернувшись, щоб не бачити спалаху власної рушниці. Він уже рохкає, як кнур; а коли гуронські жінки почнуть його мордувати, він заверещить, мов дике кошеня. Він делаварська баба, що вбралася в інгізову шкіру.

— Говори, хлопче, говори-балакай, — незворушно відповів Звіробій. — Ти не здатний ні до чого іншого, і мені те байдуже. Слова можуть дошкулити жінці, та навряд чи зроблять ножі гострішими, вогонь пекучішим чи рушниці влучнішими.

Тієї миті втрутився Розчахнутий Дуб; вишпетивши Червоного Ворона за невчасне базікання, він звелів зв'язати полоненого. До такого заходу він вдався не з ляку, що мисливець втече чи не зможе витримати тортур, а прагнучи, щоб він почувся безсилим, і помалу розхитати його рішучість. Звіробій не опирався. Охоче, замалим не бадьоро, він підставив свої руки й ноги, аби їх зв'язали пасами з кори; за велінням вождя пута наклали так, щоб завдати полоненому якомога меншого болю. Вказівку ту він дав потай, бо сподівався — полонений волітиме уникнути болючіших тортур і погодиться взяти Сумаху за дружину. Зв'язавши Звіробоя так, що він став зовсім безпорадний, його понесли й прив'язали до молодого дерева. Тепер він не міг ані з місця зрушитися, ані впасти. Руки його були припнуті до стегон, і все тіло сповите мотузками, так що він наче приріс до дерева. З нього зняли шапку, і він наполовину стояв, наполовину висів на своїх путах, готуючись якомога достойніше зустріти близькі муки.

Та перш ніж удатися до катування, Розчахнутий Дуб поклав випробувати бранцеву волю і схилити його до компромісу. Зробити це можна було тільки одним способом — діставши згоду Сумахи; адже вона мала повне право вимагати помсти. Отож її спонукнули виступити на захист власних інтересів: зацікавлена сторона домагається свого завзятіше, аніж посередник.

Замолоду індіанки звичайно бувають лагідні й покірні, у них милозвучний голос і

веселий сміх; але важка праця та поневір'я здебільшого позбавляють їх цих переваг, перш ніж вони досягають того віку, що для Сумахи вже давно минув. Їм доводиться чимало злоститися, і зрештою голос їхній грубішає, хоч коли їх укусить шалена муха, вони починають верещати, і то так понизливо, наче хочуть ствердити, якої вони статі. Проте Сумаха була не зовсім позбавлена жіночої привабливості, вона донедавна вважалася красунею і ще не встигла збагнути істину, що час та гризоти згубно діють і на чоловіків, і на жінок.

За дорученням Розчахнутого Дуба жінки, які стояли поряд, увесь час переконували невтішну вдовицю, що можна умовити Звіробоя — він радше піде в її вігвам, аніж у країну духів, — хоч його поведінка не давала жодних підстав для таких надій. Вождь ужив усіх засобів, аби здобути для свого племені найвидатнішого мисливця цілого краю, а також дати чоловіка жінці, яка, він передчував, може спричинити багато клопоту, коли плем'я не задовольнятиме її вимог і не виявлятиме належного піклування.

Отож Сумасі таємно порадили зайти в коло і звернутися до бранцевого почуття справедливості, перш ніж плем'я вдасться до останнього аргументу. Вона радо погодилась, бо стяти дружиною відомого мисливця вважалося серед ІНДІАНСЬКИХ жінок такою ж честю, як серед жінок цивілізованіших країн вийти заміж за багатія. А що обов'язок матері індіанки ставлять над усе, то вдова аж ніяк не відчувала того сорому, котрий дошкуляв би нашій мисливиці за багатими нареченими. Діти, що вона їх вела за руку, правили за достатнє їй виправдання.

— Бачиш, я перед тобою, жорстокий блідолиций, — почала жінка. — Твоє сумління має підказати тобі, чого я прийшла. Я знайшла тебе; я не можу знайти ані Рисі, ані Пантери. Я шукала їх в озері, в лісах, у хмарах. Я не знаю, куди вони подалися.

— Ніхто того не відає, Сумахо, ніхто того не відає, — озвався полонений. — Коли дух залишає тіло, він мандрує в невідомі краї, тож будемо сподіватися — там йому краще. Не маю сумніву, обидва твої воїни подалися в багаті дичиною мисливські угіддя, і в належний час ти їх там зустрінеш. Дружина й сестра сміливців має бути щаслива, що вони так скінчили своє земне життя.

— Жорстокий блідолиций, що зробили тобі мої воїни? Навіщо ти їх убив? Вони були найкращі мисливці й найсміливіші молодики в усьому нашому племені. Великий Дух хотів, щоб вони жили, аж поки засохнуть, як гілка гемлока, і впадуть од власної ваги.

— Е ні, добра Сумахо, — перебив її Звіробій: він-бо занадто любив правду, щоб слухати беззаперечно такі перебільшення, хай навіть з уст бідолашної вдови. — Е ні, добра Сумахо, це вже занадто, навіть як на індіанський погляд. Молодиками їх би не назвав ніхто, так само як тебе — молодую; що ж до бажання Великого Духа, котрий буцімто готував їм інший кінець, — це сумна помилка, бо те, чого хоче Великий Дух, обов'язково збувається. Певна річ, обоє твоїх друзів не заподіяли мені аніякісінької шкоди. Я підняв на них руку не за те, що вони мені зробили, а за те, що прагнули зробити. Такий закон природи: роби іншим те, що вони хочуть тобі зробити.

— Це так. Сумаха має один язик: вона може розказати лиш одну бувальщину.

Блідолиций вразив гуронів, щоб гурони не вразили його. Гурони народ справедливий: вони про це забудуть. Вожді заплющать очі і вдадуть, ніби нічого не бачили. Молодь повірить, що Пантера і Рись вирушили в далеке полювання і не повернулися; Сумаха ж візьме за руки своїх дітей, зайде в оселю блідолицього й скаже: "Дивися, це твої діти, а також мої; годуй нас, і ми житимемо з тобою".

— На такі умови, жінко, я не пристану.

Звичайно, мені шкода, що тобі довелося зазнати втрат, та ще й важких, але на умови твої я не згоден. Якби ми жили поряд, я б залюбки постачав тебе дичиною. Але, казати правду, мені анітрохи не кортить стати твоїм чоловіком і батьком твоїх дітей.

— Подивись на цього хлопця, жорстокий блідолиций. Він не має батька, що навчив би його полювати оленів і знімати скальпи. Поглянь на цю дівчину. Який юнак прийде шукати собі дружину в оселю, де немає господаря? Решта дітей лишилися вдома в Канаді, і Вбивця Оленів знайде там стільки голодних ротів, скільки забагнеться його серцю.

— Кажу тобі, жінко, — вигукнув Звіробій, рішучість котрого не похитнули ані благання вдови, ані яскрава картина, що її вона змалювала, — все це мені ні до чого. За сиріт повинні подбати родичі й плем'я. Я ж не маю дітей і обійдуся без дружини. А зараз, Сумахо, йди собі з богом, залиш мене в руках вождів, бо все моє єство повстає проти думки, що я можу з тобою побратися.

Немає потреби змальовувати те враження, яке справила на жінку рішуча відмова. Коли в її грудях заховувалося щось схоже на ніжність— а, мабуть, немає на світі жінки, цілком позбавленої цього почуття, — то вона зникла після такої одвертої відмови. Скажена лють, вражена гордість, цілий вулкан злостивості вибухнули враз, і жінка знесамовитіла, мов на неї раптом наслано. Не відмовивши жодного слова, вона заверещала так, що луна пішла лісом, кинулася на свою жертву і вчепилася в чуба, очевидячки, маючи намір вирвати його з корінням. Нелегка то була справа від неї визволитися. На щастя для полоненого, лють її була сліпа; аби жінка спрямувала свій гнів обмірковано, наслідки його виявилися б фатальні, бо безпомічний юнак опинився цілком у її владі. Отож їй пощастило тільки видерти два чи три пасма, перш ніж молоді воїни одтягли її від жертви.

Образу, що її Звіробій завдав Сумасі, сприйняли як образу всьому племені, не через те, що жінка користувалася великою пошаною, а з тої причини, що полонений зневажив гуронку.

Саму Сумаху любили не більше за ту кислу ягоду, від якої вона запозичила своє ім'я, і тепер, коли загинули її головні захисники, чоловік і брат, мало хто приховував свою до неї відразу. Проте всі вважали справою честі покарати блідолицього, котрий погордував їхньою одноплемінницею, та ще й волів померти, аніж звільнити плем'я від обов'язку утримувати вдову та її дітей. Молоді воїни виказували нетерпіння. Розчехнутий Дуб розумів, — їм кортить розпочати тортури; старшини ж очевидячки не виявляли ніякої схильності до дальшого зволікання, отож йому довелося подати знак узятися до пекельної справи.

РОЗДІЛ XXIX

Ведмідь не думав більше про ланцюг,
Про злих собак, які шматують боки;
І олень неполоханий спокійно йшов на луг,
І вепр старий в яру лежав глибокім,
Ловця не боячись. І був довкола спокій.
Лорд Дорсет

У таких випадках індіани мали звичку якнайсуворіше брати свою жертву на спробунок. З іншого боку, вони вважали за ганьбу виказати страх чи біль, — і полонений провокував своїх ворогів, аби вони завдали його на такі тортури, котрі прискорять йому смерть. Багато індіанських воїнів, відчуючи, що не можуть витримати мук, придуманих з диявольською винахідливістю, яка могла б затьмарити всі пекельні вигадки інквізиції, здійснювали своїх катів на глум і дошкуляли їм кпинами, кладучи в такий спосіб край своїм стражданням. Однак до цього хитрого засобу врятуватися від жорстокості ворогів, потураючи їхнім пристрастям, Звіробоеві годі було вдатися. Він мав свої уявлення про обов'язки білої людини й твердо вирішив усе стерпіти, а себе не осоромити.

Як тільки молоді воїни зрозуміли, що можна починати, кілька найсміливіших і найнетерплячіших виступили з томагавками. Вони збиралися кидати ту небезпечну зброю, аби вцілити в дерево якомога ближче до голови жертви, водночас її не зачепивши. Вправи були ризиковані, і брати в них участь дозволяли тільки тим воїнам, що найдосконаліше володіли зброєю, аби смерть полоненого не завадила очікуваній розвазі. Проте хоч які були влучні воїни, полонений рідко виходив неушкоджений з цих змагань, а ще частіше його ненароком убивали на місці. У цьому випадку Розчахнутий Дуб та старші воїни побоювалися — раптом який-небудь запальний юнак, згадавши про долю Пантери, вирішить розквитатися з його переможцем у такий самий спосіб і, може, тією самою зброєю, від якої загинув той вояк. Отже для Звіробоя вправи з томагавками були вдвічі небезпечніші.

Та, очевидно, всім учасникам цього змагання скорше хотілося показати свою вправність, аніж помститися за смерть товаришів. Кожен з них прагнув "переважити" інших, а не задовольнити почуття помсти, і полонений являв для них просто живу ціль. Вони змагалися без злостивості, і Розчахнутий Дуб сподівався: коли молодь задовольнить своє марнославство, йому пощастить урятувати життя полоненому — ним-бо не варто було жертвувати заради спортивного завзяття.

Перший юнак, що виступив наперед, звався Ворон; досі він не мав нагоди заслужити властивіше воїнові прізвисько. Ворон більше визначався своєю хвальковитістю, аніж вправністю чи хоробрістю. Хто його знав, усі вважали — полоненому загрожує неабияка небезпека, коли Ворон став перед ним і замірився своїм томагавком. Проте юнак мав лагідну вдачу й думав лише про те, щоб кинути томагавк влучніше за товаришів. Звіробій відразу збагнув, що про нього йде не дуже добра слава, помітивши, як старші воїни його напучують. Вони б йому взагалі не

дозволили брати участь у змаганні, але його батько, старий заслужений воїн, котрий залишився вдома, користався надто великою пошаною. Проте герой наш зберіг незворушний вигляд. Він уже змирився з думкою, що настала його остання година, і вважав негайну смерть од невмілої руки за ласку долі. Повеличавшись і помахавши томагавком, Ворон його нарешті кинув. Зброя полетіла млинком, одколола тріску від дерева, до якого прив'язали полоненого, за кілька цалів од його щоки, і встромила у великий дуб за кілька ярдів позаду. Спроба була ганебно невдала, і це засвідчив регіт, який завдав юнакові великого сорому. Водночас увесь гурт одностайно, хоч і притишено, загомонів, захоплений витримкою, що її показав полонений. Він міг поворушити тільки головою: кати навмисно не прив'язали її до дерева, щоб натішитися, дивлячись, як жертва звивається, аби ухилитися від удару. Звіробій не справдив тих сподівань, зібравши всю свою силу волі й стоячи непорушно, мов дерево, до якого його прив'язали. На його місці кожен принаймні заплющив би очі, але він і того не зробив, жоден найвитриваліший і найстаріший червоношкірий воїн ніколи за подібних обставин не відмовлявся з таким презирством од цієї полегкості.

Щойно Ворон зробив свою невдалу дитячу спробу, як на його місце став Лось, воїн середнього віку, котрий прославився вмінням кидати томагавк. Усі глядачі були певні, що він виправдає їхні сподівання. Цей чоловік не визначався добродушністю Ворона, він би радо приніс полоненого в жертву своїй ненависті до всіх блідолицих, аби йому ще дужче не кортіло показати, як вправно він володіє зброєю. Він вийшов спокійно й самовпевнено, враз замірився, швидко ступив уперед і кинув томагавк. Звіробій побачив: гостра зброя летить просто на нього, і вирішив— йому кінець; проте він лишився неушкоджений. Томагавк прип'яв голову полоненого до дерева, зачепивши його волосся і глибоко встромившись в м'яку кору. Глядачі захоплено загорлали, і Лось відчув — його серце пом'якшало до полоненого, котрий, виявивши твердість, дав йому нагоду показати свою вправність.

За Лосем виступив Стрибунчик; він вискочив на середину кола, наче собака чи грайливе козеня. То був жвавий юнак, — здавалося, його м'язи не знають спочинку; він або прикидався, або й справді за звичкою не міг ходити інакше, як вистрибом. Проте він був сміливий, вправний воїн і заслужив повагу людей свого племені воєнними подвигами та мисливськими успіхами. Він давно б дістав шляхетніше ім'я, аби один значний француз не дав йому випадково це прізвисько, яке хлопець зберіг з побожною пошаною, вважаючи, що воно від великого батька, котрий живе по той бік Широкого Солоного Озера. Стрибунчик виплигував перед полоненим і загрожував йому томагавком то з одного боку, то з іншого, марно сподіваючись, що той викаже страх. Зрештою Звіробоеві урвався терпець дивитися на його кривляння, і він озвався вперше, відколи почалося випробування.

— Кидай-но, гуроне! — гукнув він. — А то твій томагавк забуде, для чого він призначений. Чому ти стрибаєш, наче олень, коли хоче показати самиці, який він моторний. Адже ти дорослий воїн і стоїш перед дорослим воїном, що зневажає тебе і твої дурні вибрики. Кидай, а то гуронські дівчата сміятимуться тобі в обличчя.

Хоч Звіробій і не прагнув його розгнівити, але останні слова розлютували Стрибунчика до краю. Нервова напруга, котра надавала юнакові такої рухливості, не дозволяла йому володіти своїми почуттями. Щойно слова ті вийшли з вуст полоненого, як індіанець пошпував томагавк. Кинув він його знестямка, аби вбити блідолицького. Якби його намір був не такий страшний, то небезпека була б більша. Гурон цілив непевною рукою, і зброя встромила в дерево біля щоки полоненого, зачепивши йому плече. То вперше учасник змагання ставив іншу мету, окрім бажання налякати бранця і показати свою вправність. Стрибунця негайно вивели з кола й суворо вчитали за непомірний поспіх, що замалим не звів нанівець усі сподівання ватаги.

Після цього дратівливого юнака виступили ще кілька молодих воїнів, що кидали не тільки томагавки, а й ножі — спроба набагато небезпечніша. Робили вони те удавано недбало, проте напрочуд вправно, тож не заподіяли полоненому ніякої шкоди. Кілька разів Звіробоя дряпнуло, але він не дістав жодної справжньої рани. Непохитна твердість юнака, особливо наостанку, перед цілим гуртом кидальників, викликала у глядачів глибоку повагу, і коли вожді оголосили, що полонений добре витримав випробування ножем і томагавком, жоден гурон не відчув до нього ворожості, окрім Сумахи й Стрибунчика. Двоє невдоволених зійшлися до купи, розпалюючи гнів одне одного, але поки що злостилися тільки вони, хоч існувала небезпека, що й інші можуть накрутити себе до скаженої знестями, як то буває у червоношкірих під час подібних видовищ.

Розчохнутий Дуб оголосив народові: блідолицький проявив себе справжнім мужчиною. Хоч він жив з делаварами, але від того не став бабою. Вождь спитав, чи гурони бажають провадити тортури. Проте навіть найлагіднішим жінкам те видовище давало таку втіху, що всі одногolosно вимагали їх провадити. Хитромудрий вождь, котрому так само кортіло залучити славнозвісного мисливця в своє плем'я, як європейському міністрові винайти новий спосіб оподаткувати людність, прагнув під будь-яким приводом спинити випробування. Він-бо чудово знав: коли розпаляться жорстокі пристрасті, стримати індіанців буде не легше, аніж загатити води великих озер. Отож він покликав чоловіків з п'ятеро найкращих стрільців і звелів їм завдати полоненого на випробування рушницею, водночас застерігши їх, аби вони не осоромилися, показуючи своє вміння.

Коли Звіробій побачив, що виборні воїни заходять у коло, тримаючи наготові зброю, йому полегшало на душі так само, як бідолашному страдникові, котрий довго терпів муки хвороби і нарешті відчуває наближення смерті. Найменша похибка стрільця мала б для полоненого фатальні наслідки; адже гурони цілилися, щоб потрапити біля самісінької голови, і відхилення на цаль чи на два одразу б вирішило питання життя чи смерті.

Під час цих тортур стрільці керувалися набагато суворішими правилами, аніж ті, які встановив Геслер, наказавши ціляти в яблуню:[55] досвідчений стрілець мав всадити кулю не далі як на волосину від голови бранця. Жертви часто гинули від пострілів, спрямованих занадто квапливою чи невмілою рукою, а бувало, що індіанці,

роздратовані витримкою і кпинами полоненого, вбивали його навмисно, пойняті нестримним гнівом. Все це Звіробій чув од старих людей, які бавили довгі зимові вечори, розповідаючи про такі випадки, а також про битви й перемоги свого племені. Тепер він був цілком певний близького кінця і сумно тішився думкою, що йому доведеться загинути від своєї улюбленої зброї — рушниці. Проте тієї миті сталася невеличка затримка.

Гетті Гаттер бачила все, що відбувалося. Видовисько те спочатку геть її приголомшило й цілком паралізувало її волю, але згодом вона оговталася й обурилася, споглядаючи ті тортури, на які взяли її друга. Боязка й несміла, наче молода лань, ця щира дівчина завжди безстрашно ставала на захист страждальців. Повчання матері та потяг її власного серця — чи, краще сказати, воління чистої душі, що керувала її діями, — перемогли в ній жіночу боязкість і надали сміливості та рішучості. Вона вийшла на середину кола, лагідна, жіночна, сором'язлива, як завжди, але водночас погляд її був рішучий, а мова тверда.

— Навіщо ви мордуєте Звіробоя, червоношкірі? — спитала вона. — Яку шкоду він вам заподіяв, що ви легковажите його життям? Хто дав вам право бути його суддями? А раптом якийсь ваш ніж чи томагавк його справді влучить? Хто з вас зуміє вигоїти ту рану? До того ж, ціляючи в Звіробоя, ви можете вразити свого друга: коли мій батько й Гаррі Непосида подалися по ваші скальпи, він не схотів до них приєднатись і залишився в човнику. Мордуючи цього юнака, ви мордуєте свого друга.

Гурони дуже уважно вислухали дівчину, і один з-поміж них, котрий розумів по-англійському, переклав усе рідною мовою. Як тільки Розчахнутий Дуб довідався, про що йдеться, він одповів Гетті по-своєму, а перекладач витлумачив його слова по-англійському.

— Я щиро жадаю почути, що каже моя дочка, — сказав суворий старий оратор лагідним голосом і ласкаво усміхаючись, наче звертався до дитини. — Гурони раді почути її голос; вони прислухаються до її слів. Такою мовою звертається до людей Великий Дух. Але цього разу очі її не досить широко розплющились і не побачили всього, що сталося. Звіробій не ходив по наші скальпи, то правда. Чому ж він не пішов по них? Ось вони на наших головах, нехай сміливий ворог простягне до них свою руку. Ірокези великий народ, і не карають людей, які знімають скальпи. Вони не засуджують те, що роблять самі. Нехай моя дочка озирнеться і полічить моїх воїнів. Навіть якби я мав стільки рук, скільки мають чотири воїни, мені б не вистачило пальців, аби полічити своїх воїнів, коли ми прийшли на ваші ловецькі ґрунти. Тепер бракує цілої руки. Де ж ті пальці? Два зрізав цей блідолиций. Гурони хочуть довідатися, чи він зробив те за допомогою мужнього серця, чи зрадою, як хитра лисиця або підступна пантера.

— Ти сам знаєш, гуроне, як загинув один з них. Я бачила те, і ви всі теж бачили. То було криваве видовище, але Звіробій зовсім не винен. Ваш воїн важив на його життя, і він захищався. Певна річ, святе письмо твердить, що так не можна чинити, але всі чоловіки так роблять. Коли вам кортить довідатися, хто найкраще стріляє, то дайте Звіробоеві рушницю і побачите—він кращий стрілець за будь-якого вашого воїна; так,

кращий за всіх їх гуртом!

Аби хтось байдуже розглядав цю розмову, він би потішився з того, як поважно дикуни слухали переклад цієї незвичайної пропозиції. Хоч вони були вкрай здивовані, але й у думці не мали глузувати з недоумкуватої дівчини чи сміятися. І вдача, й поведінка Гетті були занадто святі для цих грубих жорстоких людей. Отож вони слухали її з шанобливою увагою.

— Дочка моя не завжди говорить, як вождь на раді,— відмовив Розчахнутий Дуб, — інакше вона б того не сказала. Двоє моїх воїнів загинули від ударів нашого полоненого: їхня могила замала, щоб умістити третього. Гурони не люблять, щоб їхнім мертвим було тісно лежати. Коли ще один дух має вирушити в далеку дорогу, то хай вирушить не дух гурона, хай вирушить дух блідолицього. Ходи, дочко, сядь біля пойнятої горем Сумахи, дай гуронським воїнам показати свою стрілецьку вправність, дай блідолицьому показати, що він не боїться їхніх куль.

Гетті не звикла довго сперечатися і, навчена слухатися старших, вона безвідмовно пішла й сіла на колоді поряд із Сумахою, одвернувшись від страшного видовища посередині кола.

Як тільки скінчилася та перерва, воїни стали на місця і знову налагодились показати своє вміння, маючи подвійну мету: випробувати стійкість полоненого і продемонструвати твердість своїх рук за таких незвичайних обставин. Відстань між ними й полоненим була мала, отож небезпека для нього начебто зменшувалася. Але що ближче стояли стрільці, то болісніше було те випробування для нервів полоненого. Звіробоеве обличчя було якраз на такій віддалі, щоб його не досягли спалахи пострілів. Йому доводилося дивитися твердим поглядом простісінько в жерла рушниць, чекаючи смертоносного гінця. Хитрі гурони чудово про те знали, і майже кожен стрілець, перш ніж вистрілити, націлювався в чоло полоненому, сподіваючись, що витримка його зрадить і весь гурт потішиться тріумфом, побачивши, як жертва корчиться з жорстокої муки. Проте кожен учасник змагання пильнував, аби не поранити полоненого, бо влучити передчасно вважалося майже такою ж ганьбою, як і послати кулю вбік. Стрільці стріляли один за одним; всі кулі влучали поряд із Звіробоевою головою, але її не зачіпали. Однак полонений стояв незворушно, не здригнувшись жодним м'язом і навіть оком не змигнувши. Та безприкладна витримка, котрої ще не доводилося бачити нікому з присутніх, пояснювалася трьома причинами. Перша — покірність долі, сполучена з природною твердістю, бо герой наш зважився померти і волів загинути цією смертю, аніж будь-якою іншою. Друга—досконале його знайомство з цією зброєю, яке позбавляло мисливця всякого перед нею страху. І третя полягала в цьому знайомстві, сполученому з стрілецьким умінням, що давало йому змогу, дивлячись на цівку рушниці, з точністю до одного цяля вгадувати, куди саме вцілить куля. Він так точно визначав лі-нік її лету, що зрештою гордість переважила покору долі, і коли п'ятеро чи шестеро стрільців всадили свої кулі в дерево, юнак не міг стримати своєї до них зневаги.

— Може, ви, мінги, називаєте це стріляниною, — вигукнув він, — але серед

делаварів є жінки, а я знаю голландських дівчат на Могауці, які легко вас усіх перевершать. Розв'яжіть мені руки, дайте мені рушницю, і я припну найтоншу волосину будь-кого з вас до будь-якого дерева на відстані ста ярдів чи навіть двохсот ярдів, аби тільки видно було ціль, і влучу дев'ятнадцять разів з двадцяти чи й двадцять з двадцяти, коли рушниця виявиться добра й надійна.

У відповідь на цю безстрашну глузливу мову мінги загрозливо загомоніли. Воїни спалахнули гнівом, почувши такий докір від людини, котра настільки зневажала їхній стрілецький хист, що навіть оком не моргнула, коли рушницю випалювали біля самісінького її обличчя, замалим його не обсмалюючи. Розчахнутий Дуб збагнув — настає критичний мент; й досі не втрачаючи надії залучити до свого племені такого славнозвісного мисливця, хитрий старий вождь втрутився вчасно, аби запобігти тортурам, які б напевне заподіяли смерть полоненому. Ступивши всередину розлюченого гурту, він звернувся до одноплемінників, як завжди, доброзвичайно й своєю хитрою логікою потамував їхнє несамовите прагнення помсти.

— Я бачу, в чому річ, — сказав він. — Ми повелися, мов блідолиці, які замикають на ніч свої двері, боячись червоношкірих. Вони зачиняються на стільки засувів, що під час пожежі не можуть вибратися і печуться живцем. Ми зв'язали Звіробоя занадто туго; пута не дають його кінцівкам тремтіти, а очам заплющитися. Розв'яжіть його, побачимо, з чого зроблене його тіло.

Коли нам кортить здійснити укоханий задум, ми радо вдаємося до будь-якого способу, навіть до такого, що показується нам геть безнадійним. Так вчинили й гурони. Вони прихильно поставилися до вождевої пропозиції, і декілька рук одразу простяглися до нашого героя, розрізуючи й зриваючи lika з його тіла. За півхвилини — Звіробій стояв такий самий вільний, як і годину тому, коли кинувся тікати схилом гори, йому потрібний був деякий час, щоб одійшли затерплі кінцівки, і Розчахнутий Дуб дав йому спокій під тим приводом, що тіло бранця має відпочити й набути звичайного стану, хоч насправді хитрий вождь прагнув, аби гуронські юнаки потамували свої жорстокі пристрасті. Хитрощі його досягли успіху, а Звіробій, потерши руки й потупавши ногами, відновив свої сили, наче з ним нічого не сталося.

У розквіті сили й здоров'я люди рідко думають про смерть. Так було і з Звіробоем. Туго зв'язаний, він мав усі підстави вважати, що стоїть на порозі потойбічного світу. Аж ось несподівано він опинився на волі, подужчав, знову чув свої руки й ноги. Раптове повернення до життя відновило надії, яких він був зрікся. З тої миті всі його плани змінилися. Він підкорився законові природи; хоч ми прагнули показати, що герой наш здався на милість долі, але й на думці не мали твердити, ніби він хотів умерти. Від тієї хвилини, коли його почуття ожили, він почав пильно міркувати, яким би то побитом обдурити ворогів, і знову став кмітливим, винахідливим і рішучим лісовиком, свідомим своєї сили й розуму. Зміна була така разюча, що думка його зразу набула гнучкості й зосередилась на способах виграти змагання з жорстоким ворогом.

Звільнивши Звіробоя, гурони оточили його колом. Що більше вони переконувалися, як важко зламати дух полоненого, то дужче їм хотілося те зробити. Від цього тепер

залежала честь племені, і навіть жінки вже не відчували ніякого співчуття до мученика. Ніжні й мелодійні з природи голоси дівчат приєдналися до погрозливих вигуків чоловіків, і шкоду, яку Звіробій заподіяв Сумасі, враз усі почали вважати за образу всьому гуронському жіноцтву. Коли знявся жіночий лемент, чоловіки відступили назад, даючи жінкам знак, що на деякий час віддають полоненого їм до рук. Так воно завжди бувало в подібних випадках. Жінки глушилися над бранцем, доводячи його до нестями своїми кпинами, а потім зразу передавали чоловікам у такому стані, що жертва вже не могла опиратися мукам. Серед гурту були добрі майстри цієї справи: наприклад Сумаха, що славилася своїм гострим язиком, і дві-три старі бабці, як Ведмедиця; вони супроводжували загін, аби, мабуть, пильнувати пристойності й підтримувати моральну дисципліну; до таких заходів вдаються не тільки в цивілізованому суспільстві, а й серед дикунів. Не варто повторювати все те, що можуть винайти задля своєї мети жорстокість і невігластво; єдина різниця між цим вибухом жіночої лютості й подібними сценами серед нас була у виразах і епітетах: гуронки лаяли полоненого, порівнюючи його з найогиднішими й найвідразливішими відомими їм тваринами.

Але Звіробій так поринув у свої міркування, що його не дотикала лайка розлютованих бабів. Що дужче вони лютували, то менше він звертав на них увагу; бачачи те, вони лютували ще дужче, і зрештою фурії знесилили від власної люті. Зауваживши, що спроба скінчилася повною невдачею, втрутилися воїни. Вони поклали кінець цій сцені головним чином тому, що вже приготувалися розпочати справжні тортури, які мали випробувати витривалість полоненого страшним тілесним болем. Аж раптом один вартовий, хлопець років десяти-дванадцяти, приніс несподівану звістку, яка враз припинила ту розвагу. Ця перерва має тісний зв'язок з закінченням нашої історії, отож нам доведеться розповісти про неї в окремому розділі.

РОЗДІЛ XXX

Так кажеш ти—і кожен так гадає —

Про те, що є й чого уже немає.

Та інший тут врожай:

Його косили не косою,

А меченосною рукою,

Що плюндрувала край.

Скотт

Звіробій ніяк не міг збагнути, що раптово стримало його ворогів; лише подальші події все йому пояснили. Він зауважив, що особливо схвилювалися жінки, а воїни стояли, спершися на рушниці, поважно чогось чекаючи. То була, очевидячки, не тривога, хоч подія, яка викликала затримку, навряд чи здалася гуронам сприятливою. Розчохнутий Дуб напевне відав, що сталося; він подав рукою знак, аби коло лишилося незламне і кожен стояв на своєму місці. Через одну-дві хвилини виявилася причина таємничої затримки: у таборі з'явилася Джудіт. Натовп розступився і впустив її всередину кола.

Звичайно, Звіробій був вражений цією несподіваною появою, бо знав, що кмітлива дівчина йшла в полон, не розраховуючи на пільги, якими користалася її недоумкувата сестра. Але він здивувався ще дужче, побачивши вбрання дівчини. Замість своєї простої гарненької сукні, що її носила завжди, Джудіт убралася в уже знайому нам парчеву одіж, яка перетворила її наче в казці. Та це ще було не все. Часто бачачи гарнізонних дам, прибраних за останньою модою, і вивчивши до дрібниць фасони, дівчина вдосконалила свій убір, усунувши недоречності, котрі помітила б людина, втаємничена в деталі жіночої моди. Одяг був гармонійно припасований до її зовнішності, бо гармонія тоді вважалася передумовою краси. Джудіт ставила перед собою мету вразити примітивну уяву дикунів, аби вони повірили — до них завітала значна і впливова особа, і дівчина досягла б цієї мети в товаристві бувалих людей, що зналися на суспільних звичаях. Окрім рідкісної краси, природа обдарувала Джудіт незвичайною грацією, а мати дала їй добрий приклад поведження, застерігши від вульгарних манір; отож пишні шати личили їй нітрохи не гірше, аніж будь-якій леді. Навіть у столиці навряд чи з тисячі жінок знайшлася хоч би одна, котрій би так пасували барвисті лискучі шовки, тонкі мережива, як прегарному створінню, що його вони тепер прикрашали.

І поява дівчини справила таки неабияке враження. Щойно Джудіт опинилася всередині кола, як уже була певною мірою винагороджена за страшний ризик виявом здивування і захоплення. Похмурі старі воїни озвалися своїм улюбленим вигуком: "Хуг!" Молодші були вражені ще дужче, і навіть жінки не могли стриматися й відверто виявили свій захват. Цим простодушним дітям лісів нечасто доводилося бачити білу жінку з іншого, вищого кола, а щодо вбрання, то очі їхні зроду не бачили такої пишноти. Найбарвистіша уніформа французів та англійців здавалася тьмяною поруч з осяйною парчевою сукнею. Рідкісна врода дівчини додавала враження, що його створювали пишні шати, а вони, в свою чергу, підкреслювали її вроду набагато виразніше, аніж вона сама того сподівалася. Звіробій був приголомшений і тим блискучим видовиськом, і сміливістю, яку виявила дівчина, зробивши цей небезпечний крок і зневаживши його можливі наслідки. За таких обставин всі чекали, аби гостя пояснила мету своїх відвідин, що для більшості присутніх видавалася такою ж незбагненою як і поява красуні.

— Хто серед цих воїнів головний вождь? — запитала Джудіт Звіробоя, коли побачила — всі чекають, аби вона почала переговори. — Справа моя дуже важлива, і я не можу її викласти людині нижчого рангу. Спочатку поясніть гуронам, що я кажу, а потім дайте відповідь на моє запитання.

Звіробій спокійно пояснив, а весь гурт жадібно слухав переклад перших слів, які промовило це незвичайне видіння. Вимога здавалася цілком природною з боку особи, що за всіма ознаками сама належала до найвищого рангу. Розчахнутий Дуб виступив наперед, даючи тим самим зрозуміти своїй вродливій гості: найстарший — то він.

— Я вірю цьому, гуроне, — провадила Джудіт, граючи свою роль поважно і з гідністю, яка робила честь її акторським здібностям, бо вона трактувала вождя з

поблажливою ввічливістю, — таку маніру поведінки дівчина запозичила в дружини генерала за подібних, хоч і мирних обставин. — Я вірю, ти тут найстарший, бо бачу на чолі твоєму сліди міркувань і роздумів. Тож до тебе я зверну свою мову.

— Нехай Лісова Квітка говорить, — ввічливо відповів старий вождь, вислухавши перекладача. — Коли її слова будуть такі ж приємні, як і її вигляд, вони ніколи не залишать моїх вушей. Я чутиму їх довго по тому, як канадська зима уб'є квіти й заморозить усі літні розмови.

Природно, ця сповнена захоплення мова сподобалася дівчині з такою вдачею, як у Джудіт; вона допомогла їй підтримати самовладання і потішила марнославною красуні. Мимоволі всміхнувшись, хоч їй дуже хотілося зберегти поважність, вона почала здійснювати свій задум.

— Тож вислухай мої слова, гуроне, — мовила вона. — Твої очі свідчать тобі — я не проста жінка. Не скажу, що я королева цієї країни, — вона живе ген-ген у далеких землях, — але під владою наших милостивих монархів є багато важливих посад, одну з них обіймаю я. Яку саме посаду, вам казати не варто, бо ви того не зрозумієте. Ви мусите повірити своїм власним очам. Ви бачите, хто я така; ви повинні зрозуміти, що, слухаючи мої слова, ви слухаєте жінку, котра може стати вам другом або ворогом, залежно як ви її приймете.

Вона сказала це поважним і, за даних обставин, дивовижно рішучим тоном. Звіробій витлумачив її слова індіанською мовою, і гурони вислухали їх з пошаною, що віщувало успіх задумам дівчини. Але думку індіанця нелегко простежити до її початків. Джудіт чекала відповіді, стривожена і водночас сповнена надії. Розчахнутий Дуб був досвідчений промовець, він одповів так швидко, як те дозволяли правила індіанського етикету; цей народ вважав — перед відповіддю годиться витримати невеличку паузу на знак того, що слова співрозмовника добре зважено.

— Дочка моя гарніша за дикі троянди Онтаріо; голос її приємний, мов пісня волового очка, — мовив обережний і хитрий вождь, що його одного з гурту не ввело в оману пишне й незвичайне вбрання Джудіт. Він роздивлявся її з подивом і з недовірою. — Пташка колібрі завбільшки така, як бджола, але пір'я у неї барвисте, як павичів хвіст. Великий Дух часом надягає яскраву одіж на дрібненьких тваринок, а лося він вкриває грубою шерстю. Бідолашні індіанці негодні втямити ці речі, вони розуміють лише те, що бачать і чують. Без сумніву, моя дочка має десь біля озера дуже великий вігвам; недолугі гурони його не вгледіли.

— Я вже сказала тобі, вождю, немає сенсу пояснювати, яка моя посада і де я мешкаю, — ви мене однаково не зрозумієте. Ви мусите вірити власним очам. Що ж то за індіанець, коли він не вміє дивитися? Оця одіж на мені — то не одіж звичайної жінки; такі оздобы носять тільки дружини й дочки вождів. Послухай-но тепер, чому я прийшла сама до твого народу і яка привела мене сюди справа. У інгізів, так само як і в гуронів, є молоді воїни. І до того ж, ви знаєте, їх багато.

—Інгізів багато, як листя на деревах! Це кожен гурон бачить і знає.

— Розумію тебе, вождю. Аби я прийшла з супроводом, то могла б виникнути сварка.

Мої молоді воїни і твої позирали б сердито один на одного, надто коли б мої побачили, — блідолицього зв'язано, щоб завдати його на тортури. Він видатний мисливець, і його дуже люблять у всіх залагах, далеких і близьких. За нього б заступилися, і слід ірокезів назад до Канади був би позначений кров'ю.

— На ньому вже й так стільки крові, що вона сліпить нам очі,— похмуро відмовив вождь. — Мої воїни бачать: вся ця кров — гуронська.

— Без сумніву. І ще більше гуронської крові пролилося б, якби я прийшла оточена блідолицями. Я чувала про Розчакнутого Дуба й подумала, що краще відпустити його з миром — хай іде до свого села і залишить там своїх жінок та дітей. Коли ж він згодом схоче вернутися по наші скальпи, ми його зустрінемо. Він любить тварин з кістки і маленькі рушниці. Бач, я принесла їх, аби йому показати. Я йому друг. Коли він залакує ці речі разом з іншим своїм збіжжям, він подасться до свого села, перш ніж мої воїни наздоженуть його, і покаже своєму народові в Канаді, які багатства можна тут здобути тепер, коли наші великі батьки по той бік Солоного Озера послали один одному бойову сокиру. Я ж заберу з собою цього великого мисливця: він-бо мені потрібний, щоб постачати мій дім м'ясом.

Джудіт була досить знайома з індіанським красномовством, тож вона силкувалася висловлюватися у звичній для цього народу манірі, і в неї виходило навіть краще, аніж вона сподівалася. Звіробій старанно перекладав її мову, і то вельми охоче, бо дівчина пильно уникала прямої неправди, роблячи це заради юнака, що ненавидів брехню і вважав її ницістю, негідною білої людини.

Нагода одержати ще двох слонів і вже згадані пістолі, один з яких щойно побував у бувальцях і вийшов з ладу, викликала серед гуронів сенсацію. Проте Розчакнутий Дуб поставився до неї холодно, хоч іще недавно виявив захват, довідавшись про існування створінь з двома хвостами. Одне слово, цього стриманого розумного індіянця не так легко було ввести в оману, як його підлеглих, і з почуттям власної гідності, котре добрій половині цивілізованого світу здалося б надмірним, він одхилив хабар, не бажаючи піддатися умовлянням чужинки.

— Нехай моя дочка залишить собі цих двоохвостих свиней на той випадок, коли їй бракуватиме м'яса, — сухо відповів він. — А також нехай залишить маленьку рушницю з двома цівками. Коли гуроном схочеться їсти, вони полюють оленів, а для бою у них є довгі рушниці. Цей мисливець не може зараз полишити моїх молодих воїнів, вони хочуть знати, чи в нього таке мужнє серце, як він хвалиться.

— От з цим я не згоден, гуроне, — палко перебив його Звіробій. — Атож, не згоден, бо твої слова суперечать правді й здоровому глуздові. Ніхто не чув, щоб я хвалився, і ніхто не почує, хоч би ви мене живцем оббілювали і підсмажили за вашими пекельними жорстокими приписами! Я людина скромна, бездольна, я ваш бранець, але я не хвалько, бо хвастощі мені вадять.

— Мій юний блідолиций друг хвалиться, що він не хвалько, — відмовив дотепний вождь. — Мабуть, він каже правду. Я чую спів дивовижної пташки. У неї дуже гарне пір'я. Жоден гурон ще не бачив такого. Соромно їм буде повернутися в своє село і

сказати своєму племені, що воїни відпустили полоненого, заслухавшись пісні невідомої пташки, а назви її не знатимуть. Вони не відають, чи це волове очко, чи дрізд. Для них то буде великий сором. По тому юнакам дозволять ходити в ліс тільки в супроводі матерів, аби ті казали їм, як зветься та чи інша пташка.

— Ви можете спитати моє імення у вашого полоненого, — відмовила дівчина. — Мене звать Джудіт. Про Джудіт є ціла історія в книжці блідолицих, у біблій. Якщо я пташка з гарним пір'ям, то в мене є власне ім'я.

— Ні,— заговорив хитрий гурон досить правильною англійською мовою, виявляючи, що досі він прикидався, буцімто не розуміє тої мови. — Я не питаю полоненого. Він утомився, нехай спочине. Я питаю свою доньку, слабку на розум. Вона скаже правду. Ходи-но до мене, донько, відповідай. Тебе звати Гетті?

— Атож, так мене звать, — відповіла дівчина, — хоч у біблій написано Естер.

— Невже твоє ім'я теж записане в біблій? В біблій все записане. Гаразд. Як її звати?

— Джудіт, — так записано в біблій, хоч батько часом називав її Джуді. Це моя сестра Джудіт, дочка Томаса Гаттера, що його називали ви Хохулею, хоч він був ніяка не хохуля, а така самісінька людина, як і ви, — він жив у будинку на воді, цього вам буде досить.

Переможна посмішка засяяла на зморшкуватому обличчі вождя, коли вія побачив — його звернення до правдолюбної Гетті завершилося повним успіхом. Що ж до самої Джудіт, то як тільки запитали її сестру, вона побачила — все пішло на марне, бо ані знаками, ані благаннями не можна було примусити правдиву дівчину збрехати. Вона знала, що годі видати дикунам дочку Хохулі за принцесу чи значну леді, й побачила, що її сміливий і хитромудрий задум зазнав невдачі від найпростішої й найприроднішої причини. Тож вона звернула свій погляд на Звіробоя, бажаючи його врятувати їх обох.

— Нічого не вийде, Джудіт, — сказав юнак у відповідь на її німе звернення, розуміючи, чого вона хоче. — Нічого не вийде. То був сміливий задум, гідний генералової дружини; але цей мінг, — Розчахнутий Дуб саме відійшов і не міг чути їхньої розмови, — але цей мінг — людина не звичайна, його такими хитрощами не обдуриш. Щоб пустити йому туману, треба все показувати в природному вигляді. Він нізащо не повірить, буцімто королева чи значна леді живе в цих горах, і, певна річ, він здогадався — гарне вбрання, яке ви надягли, було серед речей, що їх награвував ваш батько, чи то пак той, кого вважали за вашого батька.

— У кожному разі, Звіробою, моя присутність урятує вас на деякий час. Навряд чи вони осміляться вас мордувати на моїх очах.

— Чому ні, Джудіт? Ви гадаєте, до білої жінки вони поставляться уважніше, як до своїх жінок? Правда, ваша стаття, очевидячки, врятує вас од тортур, але вона не врятує вас од полону і, може, не врятує вашого скальпа. Краще б ви сюди не приходили, моя добра Джудіт; мені ви нічим не зарадите, а вам може бути з того велика шкода.

— Я поділю вашу долю, — відповіла дівчина, спонукувана великодушним пориванням. — Вони не займуть вас, поки я стоятиму поруч і зможу стати їм на заваді... До того ж...

— Що, Джудіт? Невже ви зможете завадити їхній жорстокості чи розладнати їхні пекельні задуми?

— Може й ні, Звіробою, — твердо відповіла дівчина, — однак я ладна страждати з моїми друзями і, коли доведеться, вмерти з ними.

— Ох, Джудіт, страждати ви, може, й страждатимете, але не помнете, доки настане від долі визначена остання ваша година. Навряд чи жінку, та ще й таку гарну, спіткає щось страшніше, аніж доля дружини якогось вождя, якщо ви з вашою вдачею погодитеся вийти за індіанця. Краще б ви залишилися в ковчезі чи в замкові. Та зробленого назад не повернеш. Що ви хотіли сказати отим "до того ж"?

— Говорити про це небезпечно, Звіробою, — поспіхом мовила дівчина, проходячи повз нього з удавано байдужливим виглядом. — Півгодини для нас можуть усе вирішити. Ваші друзі не сидять склавши руки.

Мисливець відповів їй вдячним поглядом. За мить він повернувся до ворогів, наче готуючись зустріти нові тортури. Тим часом вожді порадилися між собою і дійшли рішення. Хитрощі Джудіт не тільки не досягли своєї мети, а й викликали прямо протилежні наслідки: вони дуже послабили милосердні наміри Розчахнутого Дуба. Природна річ: індіанець обурився, виявивши, що його замалим не обдурила недосвідчена дівчина. На той час уже всі знали, хто вона та, ка; слава красуні допомогла її викрити. А до її незвичайного вбрання індіанці враз утратили цікавість, захопившись загадковими звірами з двома хвостами.

Отож коли Розчахнутий Дуб знову став перед полоненим, на лиці йому був зовсім інший вираз. Він облишив думку його врятувати і не був схильний відволікати найстрашнішу частину тортур. Ця зміна у почуттях вождя передалася молодим воїнам, і вони жваво заходилися готувати все потрібне для довгожданого видовища: швидко понаносили до молодого дерева сухого труску, назбирали трісок, аби встромити їх у тіло жертви, а потім запалити, і вже наготували пута, щоб знову прив'язати його до дерева. Все те вони робили в глибокій мовчанці. Джудіт стежила за кожним їхнім рухом, затамувавши подих, а Звіробій стояв незворушний, наче сосна на горбі. Проте, коли вони підступили, щоб його зв'язати, юнак подивився на Джудіт, наче питаючи поради — чи йому опиратися, чи підкоритися. Виразним знаком вона порадила йому останнє; за хвилину його знову припнули до дерева, і він став безпомічною жертвою для будь-якої образи чи зловмисної дії. Все те робилося поспіхом, без жодного слова. По тому воїни запалили вогнище й нетерпляче стали чекати кінця.

Гурони не збиралися підсмажувати на смерть свою жертву. Вони хотіли до краю випробувати юнакову витривалість. Звичайно, їм потрібний був його скальп, який вони бажали віднести в своє селище, але спершу їм кортіло зламати його мужність, примусити, аби він виказав усі ознаки страждань. З цією метою вони розклали багаття на деякій відстані, щоб полум'я припекло Звіробоя добряче, але не загрожувало його життю. Як то часто буває в таких випадках, ця відстань була визначена неправильно, і полум'я підвело свої роздвоєні омахи так близько до обличчя жертви, що за мить могло б завдати їй фатальної шкоди, аби не втрутилася Гетті. Схопивши палицю, вона

пробилася крізь натовп і розкидала багаття на всі боки. Кілька рук підвелася, щоб збити з ніг непрошеного захисника, але вожді втрутилися, нагадавши своїм розлютованим підлеглим, що дівчина не сповна розуму. Сама Гетті не розуміла, яка їй загрожує небезпека; вчинивши те сміливе діло, вона стала і насуплено оглянула натовп дикунів, наче докоряючи їм за їхню жорстокість.

— Боже благослови тебе, люба сестро, за цей хоробрий вчинок, — прошепотіла Джудіт, така знесилена від нервової напруги, що неспроможна була до будь-якої дії.— Саме небо спонукнуло тебе на цю добру справу.

— То був добрий намір, Джудіт, — озвався полонений, — намір чудовий і своєчасний, хоч зрештою він може виявитися несвоечасним. Що має статися, нехай станеться якомога швидше. Аби я вдихнув на повний рот цього полум'я, ніяка людська сила не змогла б урятувати мені життя. А ви бачите: цього разу вони так прив'язали моє чоло, що я не можу поворухнути головою. Намір добрий, але, мабуть, краще було б, аби вогонь зробив своє милосердне діло.

— Жорстокі, безсердечні гурони! — вигукнула обурено Гетті.— Ви ладні спалити людину, наче поліно. Невже ви не читаете біблії?

Розчохнутий Дуб дав знак позбирати розкидані головешки. Індіанці принесли ще дров; і навіть жінки з дітьми жваво заходилися збирати сухі галузки. Полум'я вже знову спалахнуло, коли це якась індіанка пробилася в коло, підскочила до вогнища й відкинула ногою палаючі гілки. Знову розчаровані в своїх сподіваннях, ірокези зарепетували щосили; та коли винна повернулася, всі впізнали Уа-та-Уа й вигукнули з великого дива і втіхи. На хвилину індіанці забули про свою жорстоку справу. І молоді, й старі скупчилися круг дівчини, аби швидше довідатися про причину її нежданого й негаданого повернення. Саме цієї критичної миті Уа-та-Уа сказала щось Джудіт упівголоса, непомітно передала їй якусь річ і зразу ж повернулася, відповідаючи на привітання гуронських дівчат, котрі дуже її любили. Джудіт отямилася і негайно заходилася діяти. Маленький нагострений ніж, що його їй дала Уа-та-Уа, вона доручила Гетті, бо ж та могла безпечно, не викликаючи підозри, передати його Звіробоеві. Проте через недоумкуватість дівчини задум той розладнався. Замість розрізати пута на руках полоненого, а потім сховати ножа в його одежі, щоб він міг його використати слухної миті, простодушна Гетті стала сама різати мотузки, які припинали юнакові голову, аби він не дихнув полум'ям. Звичайно, гурони побачили, що дівчина робить, і схопили її за руки; вона встигла звільнити лише голову й плечі полоненого. Те відкриття зразу викликало недовіру до Уа-та-Уа. На подив Джудіт, смілива індіанка не приховувала своєї участі в цій справі.

— Чому мені не допомогти Звіробоеві? — спитала вона затято. — Він брат делаварського вождя; моє серце теж делаварське. Вийди-но, мерзенний Терновий Шпичаку, змий з обличчя ірокезький візерунок! Стань перед гуронами, вороно! Ти ладен їсти своїх мерців, аби не голодати. Поставте його лицем до лица з Звіробоем, вожді й воїни; я покажу вам, якого негідника ви прийняли до свого племені.

Ці сміливі слова, що їх дівчина виголосила гуронською говіркою, та ще й

переконаним упевненим тоном, справили на ірокезів глибоке враження. Зрадникам завжди не довіряють, і хоч перекинчик Терновий Шпичак щосили пнувся прислужитися своїм ворогам, та, попри всі його силкування догодити їм, вони його ледве терпіли. Бажання взяти Уа-та-Уа собі за дружину призвело його до того, що він зрадив і дівчину, і свій народ: але серед нових друзів виявилися серйозні суперники, які ще дужче почали зневажати його за зраду. Словом, хоч Терновому Шпичакові й дозволили залишитися в гуронському таборі, проте за ним стежили так само пильно, як і за Уа-та-Уа. Він рідко з'являвся перед вождями і всіляко уникав Звіробоя, котрий до цієї хвилини не знав навіть, що він є тут. Але коли до нього звернулися, перекинчик відчув — ховатися годі. Ірокезького візерунка з свого обличчя він не змив, і коли виступив на середину кола, розмальований новими фарбами, мисливець спочатку його не впізнав. Набундючившись, Терновий Шпичак запитав, хто може сказати що-небудь проти нього.

— Спитай самого себе, — відповіла Уа-та-Уа, хоч думала, очевидячки, вже про щось інше, і це помітили Звіробій та Джудіт. — Спитай про те своє власне серце, полохливий зраднику делаварів, не ходи тут, удаючи з себе невинного. Піди подивися в струмок — ти побачиш ворожі кольори на своїй брехливій шкірі, а коли вернешся, то похвастайся, як ти втік од свого племені й убрався у французьку ковдру. Розмалюй себе барвисто, мов колібрі,—однаково будеш чорний, неначе ворона.

Живучи в гуронів, Уа-та-Уа поводитися так лагідно, що вони тепер дивом дивувалися, слухаючи її мову. А в затаврованого зрадника кров закипіла в жилах, і щастя гарненької ораторші, що йому не до снаги було здійснити помсту, яку він плекав, незважаючи на кохання.

— Кому потрібний Терновий Шпичак? — спитав він, насупившись. — Якщо цьому блідолицьому набридло жити, якщо він боїться індіанських тортур, скажи слово, Розчахнутий Дубе, — я пошлю його слідом за воїнами, котрих ми втратили.

— Ні, вождю, ні, Розчахнутий Дубе! — враз утрутилася Уа-та-Уа. — Звіробій нічого не боїться, а менше всього ворони. Розв'яжи його, розріж його пута, постав лицем до лица з цією галасливою вороною, тоді ми побачимо, кому з них набридло жити.

І Уа-та-Уа ступила наперед, аби взяти ножа й зробити самій те, чого вона просила, але її спинив один літній воїн за знаком Розчахнутого Дуба. Вождь недовірливо стежив за дівчиною, бо, навіть коли вона говорила й трималася як найзухваліше, в ній відчувалась якась невпевненість, ніби вона чогось чекала, і це не уникло його спостережливого ока. Вона добре грала свою роль, але двоє чи троє старих індіанців збагнули — то вона тільки грає. Отож її пропозиція звільнити Звіробоя від пут була відхилена, і збентежену Уа-та-Уа одтягли від дерева тої самої миті, коли вона вже повірила була в успіх. Водночас гурт ірокезів, який досі юрмився безладно, знову став колом. Розчахнутий Дуб оголосив: старшини поклали провадити тортури; затримка виявилася задовга й марна.

— Стривай, гуроне! Стривайте, вожді! — вигукнула Джудіт, сама не знаючи, що каже, — аби тільки виграти час. — Заради бога, ще одну хвилину...

Мову її урвала ще одна і ще незвичайніша з'ява. Якийсь молодий індіанець прискочив крізь гуронські ряди і вистрибнув на середину кола з упевненістю й сміливістю, що межувала з божевільям. П'ятеро чи шестеро вартових і досі пильнували озера в різних близьких та далеких місцях; спочатку Розчахнутому Дубові здалося — то прибіг один з них, аби сповістити якусь важливу новину. Незнайомий рухався прудко, й одяг на ньому, якого було се набагато більш, ніж на античній статуї, не вирізнявся нічим особливим, тож першої миті неможливо було визначити, хто він, — свій чи чужий. Трьома стрибками цей воїн опинився поряд із Звіробоем, і не встиг ніхто й оком змигнути, як він перерівав мотузки. Мить — і бранець стояв уже вільний. Аж тоді незнайомий повернувся, і здивовані гурони побачили шляхетне чоло, гарну статуру й орлиний погляд молодого воїна, помальованого делаварським візерунком і спорядженого делаварським обладунком. У кожній руці він тримав по рушниці, спираючись прикладами на землю, а на одній висіла ладунка й порохівниця. То був "оленебій". Сміливо й визивно оглянувши юрбу навколо, індіанець подав зброю її власникові. Присутність двох озброєних людей посеред їхнього гурту ошелешила гуронів. Їхні рушниці стояли в лісі, де попало, притулені до дерев, при них були тільки ножі та томагавки. Проте вони мали досить витримки, щоб не виявити страху. Навряд щоб такі нечисленні сили зважилися напасти на такий здоровий гурт. Всі чекали, що за цим одчайдушним учинком буде висунута якась незвичайна пропозиція. Незнайомий справдив їхні сподівання: він налагодився говорити.

— Гурони, — сказав він, — земля наша простора. Великі озера просторі теж; за ними вистачає місця для ірокезів, по цей бік вистачає місця для делаварів. Я Чингачгук, син Ункаса, родич Таменунда. Це моя наречена; цей блідолиций — мій друг. На серці мені стало важко, коли я втратив його, і я пішов слідом за ним до вашого табору, щоб йому не сталося ніякої шкоди. Всі делаварські дівчата чекають Уа-та-Уа. Вони дивуються, чому її немає так довго. Нумо попрощаймося, і дайте нам піти своєю дорогою.

— Гурони, це ваш смертельний ворог, Великий Змій, якого ви ненавидите! — закричав Терновий Шпичак. — Коли він утече з ваших рук, то кров буде на слідах ваших мокасинів звідціль і аж до Канади. Я гурон і тілом, і душею.

За тими словами зрадник кинув свого ножа в голі делаварові груди. Швидким рухом руки Уа-та-Уа, яка стояла поруч, одхилила удар, і небезпечна зброя встромила гостряком у сосну. Наступної миті така сама зброя блиснула в Змієвій руці й влучила в серце зрадникові. Від менту, коли Чингачгук ускочив у Коло, й до того, як Терновий Шпичак упав мертвий, не минуло й хвилини. Все те сталося так швидко, що гурони не встигли отямитись, але смерть Тернового Шпичака спонукнула їх до дії. Вони закричали, весь гурт заворушився. Цієї миті пролунав незвичайний для лісу звук, і всі гурони—і чоловіки, й жінки — спинилися, насторошивши вуха, напружено чекаючи. Звук був розмірений і важкий, наче гатили довбнею. Щось замерехтіло між деревами, і з лісу вийшов військовий загін, що простував маршем. Солдати йшли в атаку, пурпур королівських уніформ яснів серед зеленого листя.

Що далі діялося, важко списати. Охоплені розпукою гурони безладно забігали, шукаючи рятунку. Про єдність і злагодженість дій не було й мови. Оточені відчайдушно заволали; на відповідь англійці бадьоро крикнули "ура". Але досі не вистрелив жодний мушкет, жодна рушниця, хоч розмірений тупіт наближався, і перед шерогою, що налічувала чоловік шістдесят, блиснув багнет. Гурони опинилися в страшенно не вигідному становищі. З трьох боків їх оточувала вода, а чималий загін досвідчених солдатів одрізав їм шлях до відступу з четвертого боку. Воїни кинулися до зброї, а по тому всі — чоловіки, жінки, діти — майнули шукати схованки. Серед цього безладдя й мотанини один тільки Звіробій виказав обережність і спокій. Найперше він сховав Джудіт і Уа-та-Уа за деревами й спробував знайти Гетті, але вона зникла в гурті гуронських жінок. По тому він кинувся на фланг індіанців, котрі відступали до південного кінця мису, сподіваючись урятуватися водою. Звіробій виждав зручної нагоди, і коли двоє недавніх мучителів опинилися на одній лінії, його рушниця перша урвала тишу того страшного видовища. Куля скосила обох за одним разом. Тоді гурони почали стрілянину. Серед шуму-гаму чути було, як, випалюючи, подає свій бойовий клич Великий Змій. Проте вимуштрувані солдати не стріляли на відповідь, з їхнього боку один тільки Непосида загукав і випалив; шереха сунула мовчки, лиш інколи гучала коротка швидка команда та чулася важка, розмірена загрозлива ступа. Проте замить залящали крики, почувися стогони, лайка, що завжди супроводжують багнетний бій. Ця страшна смертельна зброя наситилася помстою. Почалося видовище, схоже на ті, які часто бувають і в наші часи, і під час яких ані вік, ані стать не захищають од жахів війни.

РОЗДІЛ XXXI

Нині всміхається квітка,

Завтра — вмирає.

Все, про що мріємо, швидко

Геть відлітає.

Що ж таке щастя людини? —

Блискавка спалах кине

В морок нічний і згине.

Шеллі

Навряд чи варто списувати читачеві, як виглядало те місце, що його нещасливі гурони вибрали для свого останнього табору. На щастя, для людей надто чутливих і боязких стовбури дерев, листя й дим закрили більшу частину кривавих подій, а ніч небавом накинула своє покривало на озеро й на всі безмежні нетрі, що простяглися тоді від берегів Гудзону до узбережжя Тихого океану. Тож перенесімося в наступний день, коли на землю повернулося світло, таке променисте й усміхнене, наче не сталося нічого особливого.

Коли зійшло сонце, на берегах Мерехтливого Свічада не залилося жодного сліду боїв і тривоги. Жахливі події минулого вечора не лишили відбитку на гладенькій поверхні, й невтомні години збігали одна за одною тим самим сталим ладом, що був

заведений од віку. Птахи знову шугали понад водою або ширяли високо над вершинами гірських сосон, готові кинутися вниз на здобич, скоряючись незмінним законам природи. Одне слово, нічого ніде не змінилося, окрім "замку", всередині і навколо якого запанувало пожвавлення. Зміїна, що сталася там, уразила б і найнеуважнішого спостерігача. Вартовий в уніформі королівського стрілецького полку ходив помостом розміреною ступою, а чоловік двадцять стрільців гуляли навколо або сиділи в "ковчезі". Їхні рушниці, поставлені в козла, були під наглядом вартового. Два офіцери озирали берег крізь прозору трубу, що її ми так часто згадували. Вони дивилися на той фатальний мис, де між деревами миготіли пурпурові мундири і де крізь збільшувальні скельця було видно, як працюють лопатами: солдати виконували сумний обов'язок, ховаючи мерців. Кілька стрільців мали признаки, котрі свідчили, що вороги чинили опір, а у молодшого офіцера рука висіла на паску. Його товаришеві, який командував загоном, пощастило — він лишився неушкоджений. Саме він і дивився в трубу.

Підійшов сержант і відрапортував, називаючи старшого капітаном Ворлі, а молодшого містером — тобто прапорщиком — Торнтоном. Перший з них був той самий офіцер, що про нього з таким запалом говорилося в останній розмові між Джудіт і Непосидою. Казати правду, про нього і цю вродливу дівчину ходило багато пліток. То був мужній червонощокий чоловік років тридцяти п'яти віком. Його військова статура й елегантний вигляд легко могли полонити уяву такої недосвідченої дівчини, як Джудіт.

— Крейг лає нас на чім світ стоїть, — байдуже мовив капітан до прапорщика, складаючи трубу й віддаючи її денщикаві. — І, казати правду, не безпідставно: куди приємніше бути тут і упадати коло міс Джудіт Гаттер, аніж ховати індіанців на березі, хоч який романтичний там краєвид і блискуча наша перемога. До речі, ти не знаєш, Райте, чи Девіс ще живий?

— Він помер хвилин десять тому, ваша честь, — відповів сержант, якого запитувано. — Я відразу збагнув, до чого воно йдеться, скоро побачив — куля влучила йому в живіт. Мені не доводилося стрічати людини, котра б вижила по тому, як їй пробили в животі дірку.

— Атож, тривна страва в такому животі не вдержиться, — зауважив Ворлі, позіхаючи. — До вашого відома, Артуре, дві безсонні ночі підряд з біса шкідливо діють на розумові здібності людини. Я став дурний, наче голландський священик на Могауці. Сподіваюся, рука ваша не болять, мій любий хлопче?

— Як ви, мабуть, бачите, сер, вона примушує мене трохи кривитися, — відповів юнак, сміючися і водночас морщачися з болю. — Та нічого, терпіти можна. Гадаю, Грехем скоро знайде вільну хвилину, аби подивитися на мою рану.

— А ця Джудіт Гаттер, Торнтоне, гарненьке створіння, і не моя вина, коли нею не будуть милуватися в лондонських парках, — провадив своєї Ворлі, не дуже турбуючись раною товариша. — То ви кажете за свою руку! Атож. Ходіть-но в ковчег, сержанте, і передайте докторові Грехему, щоб він оглянув рану містера Торнтоне, тільки-но впорається з бідолахою, якому перебито ногу. Гарненьке створіння! Вона виглядала як королева в тому парчевому вбранні, коли ми її побачили. А тут усе змінилося: батько з

матір'ю померли, сестра вмирає, а може, вже й умерла; з усієї родини лишилася сама тільки красуня. Загалом кажучи, похід наш був вдалий: він має скінчитися краще, ніж звичайно закінчуються сутички з індіанами.

— Отож, сер, можна гадати — ви збираєтеся залишити прапор великої армії нежонатих і закінчити кампанію шлюбом?

— Я, Том Ворлі, стану зрадником? їй-богу, мій любий хлопче, ви мало знаєте ту велику армію, якщо здатні уявити таку річ. Гадаю, в колоніях є жінки, котрих капітан легкої піхоти не повинен зневажати, але їх слід шукати не тут, на берегах гірського озера, і навіть не на тій голландській річці, де ми розквартировані. Правда, мій дядько-генерал зробив мені ласку, вибравши наречену для мене в Йоркширі, але вона негарна, а я не погоджусь одружитись навіть з принцесою, коли вона буде негарна.

— А якщо дівчина вродлива, але вбога, то ви з нею одружитесь?

— Овва! Таке може спасти на думку тільки прапорщиків. Хоч у курені, аби до серця мені... Це давня казка, чувана вже всоте. Ми не з того полку, що женяться, мій любий хлопче. Ось, наприклад, наш командир, старий сер Едвін. Хоч він уже повний генерал, проте ніколи і в думці не мав шукати собі дружину; а коли чоловік дослужиться до генерал-лейтенанта, не зв'язавши себе шлюбними путами, то, вважаєте, він у безпеці. Підполковник наш теж висвятився в парубки, як я колись сказав був своєму кузенові-єпископу. Майор — удівець, замолоду він скуштував шлюбного життя протягом дванадцяти місяців; тепер ми вважаємо його за одного з як надійніших наших людей. З десяти капітанів попався лише один, і його, бідолаху, завжди тримають при полковому штабі, як своєрідне "Memento mori" для новачків. Що ж до молодших офіцерів, то жоден з них не осмілювався заявити, що хоче відрекомендувати дружину полковому зібранню. Але рука вас, бачу, турбує, тож ходімте вже до Грехема.

Хірург, який супроводжував загін, робив зовсім не те, що гадалося капітанові. Коли бій скінчився і знесли докупи мертвих та поранених, серед останніх виявили Гетті. Її прострелено кулею, з першого ж погляду видно було — рана смертельна. Ніхто не знав, за яких обставин її влучено: мабуть, цілком випадково, як то часто буває в таких бойовиськах. Сумаха, всі старі жінки й кілька дівчат загинули від багнетів чи то в розпалі бою, чи тому, що важко було відрізнити чоловіків од жінок, бо ж і ті, і ті вбиралися майже однаково. Більшість воїнів лягли на місці. Деякі, проте, врятувались утечею, а двох-трьох захопили живцем. Що ж до поранених, то багнет позбавив хірурга зайвих турбот. Розчахнутий Дуб уникнув смерті, але був поранений і попав у полон. Капітан Ворлі й прапорщик минули його, заходячи в "ковчег". Він сидів на краю баржі з замотаною головою та ногою і гордовито мовчав, не виказуючи ані зневіри, ані розпачу. Певна річ, він тяжко переживав загибель свого племені, але робив це, зберігаючи властиву воїнові й вождеві гідність.

Офіцери знайшли хірурга в головній кімнаті "ковчеха". Він щойно одійшов од сінника, на якому лежала Гетті. На подзьобаному віспою суворому обличчі шотландця був незвичний для нього вираз суму й жалю. Всі його зусилля пішли на марне: йому

довелося відмовитись од надії, що дівчина проживе ще хоч кілька годин. Доктор Грехем звик до видовищ, які відбуваються на смертельній постелі, вони майже не справляли на нього враження. Чимало міркуючи над природою речей, він до релігії ставився скептично. Але коли він побачив, що лагідна юна Гетті, котра за розумовим розвитком стояла нижче за інших білих жінок, виявляє таку силу духу, якій позаздрив би витривалий вояк чи прославлений герой, його це так схвилювало, що він посоромився б у цьому признатися.

— Для лісу випадок цілком незвичайний, і то коли зважити, що дівчина не сповна розуму, — озвався він з виразною шотландською вимовою до Ворлі й прапорщика, котрі саме зайшли в кімнату. — Сподіваюся, джентльмени, коли настане наша остання година, ми так само покійно згодимось піти на потойбічну пенсію, як ця бідолашна недоумкувата дівчина.

— Чи є яка надія, що вона виживе? — запитав Ворлі, позираючи на сполотнілу Джудіт. Щойно він увійшов, на щоках дівчині виступили дві великі червоні плями.

— Не більше, ніж у Карла Стюарта стати королем Англії. Підступіть-но ближче і зважте самі, джентльмени. Дівчина ця є втілена віра. В душі їй точиться своєрідне змагання між життям та смертю, що робить її достойною уваги філософа. Містере Торнтоне, тепер — я до ваших послуг: ми оглянемо вашу руку в сусідній кімнаті й водночас поміркуємо над тим, як дивно влаштовано розум людини.

Хірург з прапорщиком вийшли, і Ворлі дістав нагоду уважніше розгледітися й придивитися до людей, що зібралися в каюті. Бідолашну Гетті поклали на власному ліжкові, вона напівсиділа, і на обличчі їй уже проступала печать смерті, хоч її приховував осяйний вираз, який, здавалося, випромінювала вся її істота. Біля неї були Джудіт і Уа-та-Уа; перша сиділа, пойнята глибоким горем, друга стояла, готова подати вмираючій будь-яку допомогу. Звіробій стояв, спираючись на свою рушницю, біля ніг постелі. Змій виднів ся на задньому плані картини, прямий і непорушний, мов статуя, але пильний — від його ока не міг приховатися найменший рух. Непосида доповнював групу, сидячи біля дверей, наче відчував недоречність своєї присутності, але соромився вийти.

— Хто це такий у червоному? — спитала Гетті, коли капітанський мундир впав їй в око. — Скажи мені, Джудіт, це друг Непосиди?

— Це офіцер, він командує загonom, який нас урятував з рук гуронів, — тихо відповіла сестра.

— То мене теж урятовано? Мені здалося, наче тут казали, що мене застрелено і я маю померти. Мати померла, батько теж, але ти жива, Джудіт, і Непосида теж живий. Я боялася, що Непосиду вб'ють, коли почула, як він кричить серед солдатів.

— Нічого, нічого, мила Гетті, — перебила її Джудіт, прагнучи зараз дужче, аніж будь-коли, зберегти сестрину таємницю. — Непосида живий-здоровий, і Звіробій живий-здоровий, і делавар теж живий-здоровий.

— Як це вони застрелили бідолашну дівчину, а чоловіків не зайняли? Я не знала, що гурони такі лихі, Джудіт.

— То була випадковість, бідолашна Гетті, то була сумна випадковість. Ніхто б не зважився зайняти тебе зумисне.

— Я рада, що то випадковість. Мені те здалося дивним: я недоумкувата, і червоношкірі ще ніколи не заподіяли мені нічого лихого. Мені було б дуже прикро гадати, що вони почали ставитися до мене інакше. А ще я рада, Джудіт, що вони не заподіяли шкоди Непосиді. Знаєте, Звіробою, я вважаю, бог оборонить нас від лиха. Проте вам пощастило, що солдати прийшли вчасно, бо вогонь пекучий.

— Атож, і справді пощастило, сестро. Дяка богам, пощастило.

— Ти, Джудіт, мабуть, знаєш декого з цих офіцерів: у тебе ж було серед них чимало знайомих.

Джудіт не відповіла; вона сховала обличчя в долоні й застогнала. Гетті подивилася на неї здивовано і, вважаючи, що сестра журиться через неї, заходила їй втішати.

— Не турбуйся, любя Джудіт, — сказала добра, щиросерда дівчина. — Хоч я й умираю, але мені не боляче. Таж батько з матір'ю померли, а те, що сталося з ними, може статися і зі мною. Ти знаєш, у нашій родині я важила найменше; отож мало хто згадає мене, коли я пропаду в озері.

— Ні, ні, ні, бідна, любя Гетті! — вигукнула Джудіт, що їй серце нестримно рвалося з скорботи. — Принаймні я завжди тебе згадуватиму. І з радістю, — ой, з якою радістю! — я помінялася б з тобою, аби бути таким чистим, безгрішним створінням, як ти!

Досі капітан Ворлі стояв, прихилившись до дверей каюти, але коли ці сповнені жалю, а може, й каяття слова вирвалися у вродливої дівчини, він повільно вийшов, замислившись, і, минаючи стражденного прапорщика, якому хірург саме робив перев'язку, не звернув на нього ніякої уваги.

— Моя біблія тут, зі мною, Джудіт! — сказала Гетті радісно. — Щоправда, я її вже не вчитаю: щось діється з моїми очима, — ти наче в тумані й десь далеко, і Непосида теж, коли я дивлюся на нього. Ніколи б я не повірила, що Гаррі Марч виглядатиме так тьмяно. Чого це, Джудіт, мені так кепсько видно сьогодні? А мати казала, що з усієї нашої родини в мене зір найкращий. Еге ж, саме так: розум у мене був слабкий, — люди називали мене недоумкуватою, — а от зір добрий.

Джудіт застогнала знову; цього разу не з себелюбства, не з спогаду про минуле, а з чистого душевного жалю й любові до покірної широкої сестри. Цієї хвилини вона б радо віддала своє життя, аби врятувати Гетті. Та зробити це було не до снаги жодній людині, отож їй лишалося тільки побиватися. На ту мить до каюти повернувся Ворлі; його привів сюди якийсь дивний потяг, якому він не міг опиратися, хоч і почував, що волів би втекти назавжди з американського суходолу. Не спинившись цього разу біля дверей, він так близько підступив до ліжка страдниці, що впав їй в око. Гетті ще могла розрізнити великі речі, і її погляд спинився на ньому.

— Це ви той офіцер, що прибув сюди з Непосидою? — спитала вона. — Коли так, то ми всі маємо вам дякувати, бо, хоч мене й поранено, решта врятувалися. Отож, Гаррі Марч розповів вам, де знайти нас і як дуже ми потребуємо вашої допомоги?

— Звістку про загін гуронів приніс нам гінець дружнього племені, — відповів

капітан, зрадивши, що має нагоду розважити свої почуття подобою приязної балачки. — І мене зразу відрядили, аби їх перейняти. Звичайно, то був щасливий випадок, що ми зустріли Гаррі Непосиду, як ви його прозиваєте; він правив нам за провідника; пощастило нам і в тому, що ми почули стрілянину, — тепер я довідався, що індіани просто змагалися, хто краще влучить, — бо стрілянина та не тільки примусила нас піти швидше, а й привела куди треба. Делавар побачив нас на березі, здається, крізь прозору трубу, він і Уа-та-Уа, як звуть його скво, зробили нам велику послугу. То був справді щасливий збіг обставин, Джудіт.

— Не кажіть мені, сер, про щастя, — хрипко відмовила дівчина, знову ховаючи обличчя. — Для мене світ сповнений горя. Не хочу я більше чути ані про влучну стрілянину, ані про рушниці, ані про солдатів, ані взагалі про людей!

— То ви знаєте мою сестру? — спитала Гетті, перш ніж збентежений воїн зібрався відповісти. — Звідкіля ви довідалися, що вона зветься Джудіт? Ваша правда, саме так вона й зветься. А я Гетті, Томасова Гаттерова донька.

— Заради бога, любя сестро, заради мене, мила Гетті,— перебила її благально Джудіт, — годі про це говорити.

Гетті, очевидно, здивувалася, але вона звикла була до послуху і вже більше не бентежила Ворлі болісними для нього запитаннями. Дівчина звернула очі до біблії, і розум її полинув у майбутнє, втративши значною мірою інтерес до подій минулого.

— Ми розлучимося не надовго, Джудіт, — сказала вона. — Коли ти помреш, тебе теж принесуть і поховать в озері поряд з матір'ю.

— Хотіла б я, Гетті, уже там лежати!

— Ні, це неможливо, Джудіт: до смерті людей не вільно ховати. То був би гріх, аби тебе поховали, чи ти сама себе поховала живцем. Колись я хотіла поховати себе, але бог стримав мене від гріха.

— Ти!.. Ти, Гетті Гаттер, обмірковувала таке діло? — вигукнула Джудіт, дивуючися великим дивом: вона ж бо добре знала, що її сумлінна сестра зроду не споганила свої уста жодним словом неправди.

— Так, Джудіт, але бог простив мене, — відповіла вмираюча дівчина покірливим тоном, наче дитина, котра відчуває свою провину. — То було, коли вмерла мати. Я зрозуміла, що втратила свого найближчого друга на землі, може, навіть єдиного друга. Правда, ви з батьком ставились до мене дуже ласкаво, але ж я недоумкувата. Я знала, що завдам вам клопоту; до того ж ви надто часто соромилися такої сестри й дочки. Важко жити на світі, де всі позирають на тебе згорда. Отож я подумала, що коли поховаю себе поряд з матір'ю, то мені краще буде в озері, аніж у хатині.

— Вибач мені, даруй мені, найдорожча моя Гетті. Навколішки я прошу твого пробачення, любя сестро, якщо словом чи ділом своїм я нашттовхнула тебе на таку божевільну жорстоку думку.

— Встань, Джудіт. Навколішки треба стояти перед богом, а не переді мною. Саме так я почувала, коли вмирала мати. Мені згадалося все, чим я її вразила, і я ладна була цілувати їй ноги, благаючи, аби вона мені пробачила. Мабуть, так буває завжди, коли

вмирає близька людина, хоч тепер не пригадую, щоб я переживала щось подібне, коли помирав батько.

Джудіт устала, закрила обличчя фартухом і заплакала. По тому настала довга пауза, що тривала годин зо дві; протягом цього часу Ворлі кілька разів заходив у каюту: деінде він, очевидячки, почував себе ніяково, але також не міг тут залишитися. Він оддав декілька наказів, і солдати заходилися їх виконувати; поступово загін розворушився, особливо коли містер Крейг, лейтенант, довершивши свій неприємний обов'язок ховати мерців, прислав з берега гінця запитати, чи доручать йому ще якесь діло. Тим часом Гетті трохи поспала, а Звіробій і Чингачгук вийшли з "ковчега", аби порадитись. Аж раптом на помості з'явився хірург і сповненим хвилюванням голосом, якого досі його товариші ніколи не чули, оголосив, що кінець наближається швидко. Почувши те, всі знову зібралися в каюті, приваблені цікавістю чи, може, й вищими почуттями, хоч зовсім недавно вони були дійовими особами, здавалося, набагато цікавіших та важливіших подій. Джудіт зовсім виснажилася з горя, і Уа-та-Уа доводилося самій виконувати всі обов'язки, властиві жінкам, котрі доглядають хворого. Сама Гетті помітно не змінилася, тільки підупала на силах, що свідчило про наближення смерті. Той розум, що його вона мала, лишався ясний, як завжди, і в деяких відношеннях думка її була дійовіша, аніж звичайно.

— Не побивайся за мною так дуже, Джудіт, — сказала терпляче страдниця, помовчавши. — Скоро я побачу матір; мені здається, я вже її бачу; обличчя в неї таке саме лагідне і всміхнене, як і колись. Може, коли я помру, бог оддасть мені весь розум, і я стану кращою товаришкою матері, аніж колись була.

— Ти станеш янголом, Гетті, — мовила крізь сльози сестра.

— Не зовсім я це розумію, хоч і читала в святому письмі. Ой як потемніло! Невже так скоро настала ніч? Я ледве тебе бачу. А де Уа-та-Уа?

— Я тут, бідолашна дівчино. Чому ти не бачиш мене?

— Я тебе бачу, але не можу одрізнити від Джудіт. Мабуть, мені вже не довго на тебе дивитися.

— Шкодную за тим, бідна моя Гетті. Та нічого: у блідолицих на небі є місце і для дівчат, не тільки для воїнів.

— А де Змій? Я хочу з ним поговорити; дайте мені його руку. Отак, тепер я її відчуваю. Делаваре, люби й плекай цю молоду індіанку. Я знаю, як вона тебе любить, і ти повинен її любити. Не кривдь її, як кривдять своїх жінок деякі індіани, будь для неї справжнім чоловіком. А тепер приведи Звіробоя, дай мені його руку.

Прохання те виконали, і мисливець став край ліжка, корячися бажанням дівчини, мов слухняна дитина.

— Я відчуваю, Звіробою, — провадила вона, — хоч і не можу сказати чому, що ми з вами розлучаємося не назавжди. Це дивне відчуття. Досі я ніколи такого не знала. Звідки воно взялося?

— Так, Гетті, ми з вами зустрінемося, хоч, може, й не скоро.

— Ви теж хочете, щоб вас поховали в озері? Коли так, то я розумію, звідки взялося

те почуття.

— Це мало ймовірно, дівчино, це мало ймовірно. Могила моя, мабуть, буде в лісі, але, сподіваюся, що дух мій опиниться не далеко від вашого.

— Напевне, так. Я заслабка розумом, аби збагнути ці речі, але я відчуваю — ми з вами ще зустрінемося. Сестро, де ти? Я вже нічого не бачу, крім темряви. Мабуть, настала ніч.

— Я тут, Гетті, поряд з тобою, це мої руки тебе обіймають, — хлипала Джудіт. — Говори, найдорожча моя; може, ти хочеш щось сказати чи просиш що-небудь зробити цієї страшної хвилини?

На той час зір Гетті остаточно погас. Проте смерть наближалась до неї без звичайних своїх жажів, наче відчуваючи ніжність до окраденої життям дівчини. Вона сплотніла, як мрець, але дихала легко й рівно; голос її, хоч і стишився до шепоту, однак лишався ясний і виразний. Коли сестра її те спитала, на щоках умираючій ВИСТУПИВ рум'янець, — правда, такий легкий, що його майже неможливо було вгледіти; він скидався на колір троянди, яка символізує скромність. Ніхто, крім Джудіт, не помітив того рум'янцю, що його викликало жіноче почуття, не здолане навіть смертю. Джудіт одразу збагнула, чому він появився.

— Непосида тут, люба Гетті,— прошепотіла вона, схиливши близько своє обличчя до страдниці, щоб слова її не долинули до чужих вушей. — Я скажу йому, хай підійде й вислухає тебе, добре?

Слабким потиском руки Гетті висловила свою згоду, і Непосиду підвели до її постелі. Мабуть, цей гарний, але грубий лісовик ніколи не почував себе так ніяково, хоч схильність, яку Гетті відчувала до нього (схильність ту породив природний інстинкт, а не розбещена уява), була надто чиста й прихована, щоб він міг запідозрити її існування. Він дозволив Джудіт покласти свою міцну здорову руку в руку Гетті й мовчки стояв, ніяково чекаючи, що буде далі.

— Це Непосида, любонько, — прошепотіла якомога тихше Джудіт, нахилившись до сестри. — Поговори з ним і хай іде.

— Що мені сказати, Джудіт?

— Скажи те, що велить тобі твоя чиста душа. Довірся їй і нічого не бійся.

— Прощайте, Непосидо, — мовила пошепки дівчина, потискаючи злегка йому руку. — Хотіла б я, щоб ви стали більше схожий на Звіробоя.

Слова ті вона вимовила через силу; щоки їй на мить ледь почервоніли, по тому вона відпустила руку й одвернулася, наче довершивши всі справи з цим світом. Таємне почуття, що єднало її з юнаком, почуття таке слабке, що вона сама його майже не усвідомлювала і яке могло б і не виникнути, аби її розум мав більшу владу над серцем, одступило перед думками вищими, шляхетнішими, але так само чистими.

— Про що ти думаєш, люба сестро? — пошепки спитала Джудіт. — Скажи мені, може, я тобі допоможу.

— Мати... я бачу матір в озері, а круг неї осяйні створіння. Чому там немає батька? Дивно, що я бачу матір, а тебе не бачу. Прощай, Джудіт.

Останні слова вона вимовила трохи помовчавши, і сестра хвилину стояла над нею, пильно дослухаючись, і аж потім зауважила, що лагідний дух залишив тіло страдниці. Так померла Гетті Гаттер, яка, хоч і позбавлена була багатьох здібностей, властивих іншим людям, являла, проте, зразок правдивості, чистоти й простоти.

РОЗДІЛ XXXII

Баронів зять?! Та це сказать —

Прокинуться мерці!

Ти, лиходій, не рівня їй,

Бароновій дочці!

Багач барон, і з ним закон,

А я як є жебрак.

Візьму біду і в ліс піду,

І буде краще так:

Бо ж і не мрій, що станеш їй

Ти мужем — от повір! —

Я кращр в темний ліс гайну,

Один, мов дикий звір.

"Дівчина з каштановим волоссям"

Старовинна балада

Наступний день був дуже сумний, хоч минув у безнастанній праці. Солдати, які недавно закопували тіла своїх жертв, почали ховати мертвих товаришів. На присутніх те видовище справило гнітюче враження; кожному було тяжко з тієї чи іншої причини. Час минав, і зрештою настав вечір, коли мали віддати останню шану бідолашній Гетті Гаттер. Тіло її лягло на дні озера поряд з тілом матері, яку вона так любила й поважала. Хірург, хоч сам і невіруючий, на догоду загальноприйнятим звичаям взявся прочитати молитву над її могилою, як то він робив над іншими вбитими. Цьому простому ритуалові не бракувало й відповідного акомпанемента. Джудіт і Уа-та-Уа вмивалися слізьми, а Звіробій утупився вологими очима в прозору воду, що плинула над тілом тієї, чий дух був чистіший за гірські джерела. Навіть делавар одвернувся, аби приховати свою слабкість.

Денні справи скінчилися цією благочестивою церемонією. За наказом командира всі лягли спати рано, бо на світанку загін мав вирушити назад. Частина загону, захопивши пораних, полонених і трофеї, вийшла з "замку" ще вдень, маючи за провідника Непосиду й збираючись досягти форту коротшим шляхом. Усіх їх висадили на мисі, якого так часто згадувано й описувано в нашій повісті; коли сіло сонце, той гурт уже отаборився на схилі довгого нерівного й крутого кряжа, що уривався біля долини Могауку. Це значно спростило справу: решта загону була необтяжена вантажем та поранилими, і командир міг діяти вільніше.

Після смерті сестри Джудіт до самої ночі не розмовляла ні з ким, крім Уа-та-Уа. Всі поважали її горе і дали спокій обом дівчатам, що не відходили од покійниці до останньої миті. Коли церемонія скінчилася, торохтіння барабана порушило тишу над

спокійними водами, і між гір залящала луна. Зірка, що була за провідницю Уа-та-Уа, зійшла над краєм, де панувала така тиша й спокій, наче діла та пристрасті людські ніколи їх не порушували. На помості всю ніч ходив вартовий, а вранці, як завжди, пробили зорю.

Властивий прикордонним мешканцям вільний спосіб життя, який панував на "ковчезі", змінився військовою точністю. Нашвидку докінчивши скромний сніданок, загін почав перевозитися на берег, без галасу й метушні, дотримуючись ладу. З офіцерів лишився тільки Ворлі. Крейг очолив передовий загін, Торнтон був з пораненими, а Грехем, звичайно, супроводив своїх пацієнтів. Навіть Гаттерову скриню з найціннішими речами — і ту взяли з собою. В "ковчезі" залишилося тільки манаття, яке не варто було труда перевозити. Джудіт урадувало, що капітан, шануючи її почуття, взявся до своїх командирських справ і облишив її на самоті з сумними роздумами. Всі знали, що дівчина має покинути свій дім, але вона нічого не пояснювала, і їй ніхто не казав ані слова.

Солдати під проводом капітана посідали на "ковчег". Він запитав у Джудіт, куди вона збирається податися, і, довідавшись про її бажання бути з Уа-та-Уа до останньої хвилини, більше не докучав їй запитаннями і не набридав порадами. До Могауку вела тільки одна безпечна й знайома дорога, й офіцер не мав сумніву — зрештою вони зустрінуться подружньому, якщо навіть не відновлять колишніх стосунків.

Коли всі зібралися, солдати взяли за весла, і "ковчег" поплив, як завжди, незграбно до далекого мису. Звіробій з Чингачгуком витягли з води два човни і сховали їх у "замкові". По тому вони забили вікна та двері й вилізли з дому через ляду вищезмальованим способом. Уа-та-Уа вже вийшла за палісад і сиділа в третьому човні; делавар, приєднавшись до неї, узяв весло, і човен поплив, оддаляючись від Джудіт, котра стояла на помості. Все те сталося швидко, і Звіробій несподівано опинився сам на сам з заплаканою красунею. Занадто простодушний, аби щось запідозрити, юнак підплив човном, посадив у нього господиню "замку" і рушив слідом за своїм другом.

Дорога до мису вела повз підводний цвинтар. Коли човен з ним порівнявся, Джудіт уперше за той ранок заговорила з своїм супутником. Сказала вона мало, — попросила тільки спинитися хвилинки на дві, щоб дати їй попрощатися.

— Може, мені більше ніколи не доведеться побачити цю місцину, — сказала вона, — а тут спочиває моя мати й сестра! Як ви гадаєте, чи може невинність однієї врятувати душі обом?

— На мою думку, ні, Джудіт, хоч я й не місіонер і дуже мало вчений. Кожен відповідає за власні гріхи, але щире каяття може спокутувати гріх.

— Тоді моя бідолашна мати попала на небо! Гірко, ой, як гірко вона каялася в своїх гріхах, і, певна річ, ті страждання, які вона пережила, залічаться їй на тому світі.

— Усе те мені годі збагнути, Джудіт. Я прагну робити все по правді, бо це найпевніший спосіб уникнути лиха в потойбічному житті. Гетті була дівчина незвичайна, це визнають усі, хто її знав; душа її напевно витає з янголами.

— Гадаю, так воно і є. Ой леле! Чому буває така велика різниця між тими, кого

вигодували одні груди, хто спав у одному ліжку й жив під однією стріхою! Та байдуже; поверніть човна трохи далі на схід, Звіробою: сонце сліпить мені очі, і я не бачу могил. Оце могила Гетті, праворуч од матеріної?

— Атож. Ви попросили, щоб її поховали праворуч. Усі сповняють радо вашу волю, коли ви чините по правді.

Хвилину дівчина дивилася на нього уважно й мовчки, по тому знову озирнулася на "замок".

— Скоро це озеро зовсім спорожніє,— сказала вона, — і саме в той час, коли жити на ньому стало безпечніше, аніж будь-коли досі. Дізнавшись про те, що тут оце сталося, ірокези довгенько не насміляться сюди навіть носа поткнути.

— Певна річ! Мабуть, так воно й буде. Я не думаю сюди вертатися, доки триває війна: на мою гадку, жоден гуронський мокасин не залишить сліду на листі цих лісів, аж поки їхні нащадки пам'ятатимуть про цю ганебну поразку.

— Невже ви тішитесь з насильства й кровопролиття? Я була про вас кращої думки, Звіробою, — вважала, що ви можете знайти своє щастя в домашньому затишку з вірною люблячою дружиною, що радо виконує всі ваші бажання, з слухняними здоровими дітками, які прагнуть наслідувати ваш приклад і стати такими ж чесними й справедливими, як і ви.

— Мати божа, Джудіт, яка у вас красна мова! Слова й лице у вас пасують одне до одного, і чого не втнете одним, того напевне досягнете іншим. Така дівчина за один місяць могла б зіпсувати найстійкішого воїна в усій нашій колонії.

— Отож, я помиляюся! Чи справді ви, Звіробою, любите війну більше за домашнє вогнище й укоханих близьких?

— Я розумію, про що ви питаєте, дівчино; так, я чудово вас розумію, хоч навряд чи ви мене як слід розумієте. Гадаю, що можу тепер назвати себе воїном, бо я бився й переміг, а цього досить, аби дістати таке звання. Не буду заперечувати — я люблю цю справу, вважаючи її поважною й почесною для людини, яка має до неї природні здібності. Але я не люблю проливати крові. Проте молодість є молодість, а мінги є мінги. Коли б усі наші хлопці сиділи в себе в запічку й дозволили волоцюгам плюндрувати нашу землю, то краще нам усім зразу пофранцузитися та віддати на поталу чужинцям і наш край, і всіх своїх рідних. Я не заводію, Джудіт, і не люблю воюватися заради війни, але я не бачу великої різниці між тим, коли землю віддають перед війною, боячись війни, і тим, коли її віддають після війни, бо не стало сили, — крім того, що останній спосіб набагато почесніший і вимагає мужності.

— Жодна жінка не схоче, Звіробою, щоб її чоловік чи брат сидів у запічку й терпів зневагу та образи, хоч як їй страшно, що він наразиться на небезпеки війни. Але ви вже досить зробили, очистивши цей край од гуронів, бо перемогу ми здобули головним чином завдяки вам. А тепер вислухайте мене уважно і дайте відповідь з усією щирістю, яку тим приємніше бачити у представника вашої статі, що рідше вона стрічається.

Джудіт змовкла, бо нині, коли вона вже зібралася сказати все відверто, її пойняла природна сором'язливість, хоч дівчину чимало підбадьорювала та обставина, що

співрозмовник її був простецької вдачі. Шоки її, недавно бліді, враз зашарілися, і очі заяскріли колишнім блиском. Хвилювання надало виразності її обличчю і ніжності голосові, роблячи дівчину ще вродливішою та привабливішою.

— Звіробою, — мовила вона після довгої паузи, — тепер не час прикидатися, обманювати чи таїтися. Тут, над могилою матері й над могилою правдивої, щирої Гетті, всяке ошуканство недоречне. Тому я говоритиму з вами прямо, відкинувши побоювання, сподіваючись, що ви мене зрозумієте правильно. Хоч ми з вами зустрілися менш як тиждень тому, але мені здається, що я знала вас роками. За цей короткий час сталася сила важливих подій. Втрати, небезпеки й перемоги цілого життя скупчилися протягом кількох днів, і ті, кому довелося пережити все те разом, не можуть вважати одне одного чужим. Я знаю: те, що я хочу сказати вам, більшість чоловіків витлумачили б хибно, але ви, сподіваюсь, поставитеся до мого почуття великодушніше. Нам ні до чого підступи й омана, які квітнуть у містах, ми з вами не маємо потреби дурити одне одного. Сподіваюся, ви мене розумієте?

— Авжеж, Джудіт; мало хто говорить краще за вас, і ніхто не говорить приємніше. Ваші слова личать вашій красі.

— Ви так часто хвалили мою красу, що це надає мені хоробрості провадити далі. Однак, Звіробою, беручи до уваги мою статі і роки, мені нелегко забути повчання, засвоєні з дитинства, звички й природну сором'язливість і сказати відверто все, що відчуває моє серце.

— Чому, Джудіт? Чому б жінкам, а також і чоловікам, не ставитися до своїх ближніх совісно й чесно? Не бачу причини, чому вам не можна говорити так само відверто, як кажу я, коли маю сказати щось справді важливе.

Непоборна сором'язливість, що досі приховувала від юнака істину, зовсім би збентежила дівчину, коли б вона всією душею і всім серцем не прагнула зробити відчайдушне зусилля, аби врятуватися від майбутнього, яке лякало її тим дужче, що виразніше вона його уявляла. Це прагнення пододало всі інші побоювання, і на овій власний подив зніяковіла дівчина провадила далі:

— Я буду, я мушу говорити з вами так само відверто, як говорила б з моєю бідолашною Гетті, аби та люба дитина була й досі жива, — сказала вона, сплотнівши з великого зусилля, замість того щоб зашарітися, як то зробила б інша дівчина. — Так, я подолаю всі інші почуття заради найважливішого! Ви ж любите ліси і наше тутешнє життя в цих нетрях, вдалині від осель і міст, де мешкають білі.

— Люблю, Джудіт, не менше, аніж любив своїх батьків, коли йони були живі! Це місце замінило б для мене увесь світ, якби війна щасливо скінчилася і займанці сюди не потикалися.

— То навіщо його кидати? Воно не має власника, принаймні власника, що володіє більшими на нього правами, аніж я, а я віддаю їх вам. Аби це було королівство, Звіробою, я радо сказала б те ж саме. Вернімося сюди, побувавши у форті й попросивши благословення священника, і залишімося тут, аж доки настане наш час перейти в інший світ, де ми стрінемося з моєю бідолашною матусею і сестрою.

Запала довга напружена мовчанка. Зважившись висловити таку відверту пропозицію, Джудіт затулила обличчя руками, а засмучений і здивований Звіробій міркував над тим, що йому довелося почути. Зрештою мисливець порушив мовчанку, силкуючись говорити як найлагідніше, аби не образити дівчину.

— Ви, Джудіт, не досить усе це обмірковували, — сказав він. — Ні, почуття ваші збуджені тим, що недавно сталося, і, вважаючи, що лишилися в світі самі, як палець, ви занадто поспішаєте знайти когось, хто зайняв би місце втрачених близьких.

— Коли б я навіть, Звіробою, жила оточена юрбою друзів, то й тоді міркувала б так, як міркую нині, й казала б те, що кажу, — відмовила Джудіт, й досі затуляючи руками своє вродливе обличчя.

— Дякую, дівчино, дякую вам од щирого серця. Проте я не з тих, що могли б скористатися вашою хвилинною слабкістю, коли ви забули свої неабиякі переваги й уявили собі, наче в цьому човнику—всенький світ. Ні-ні, Джудіт, це було б нечесно. Те, що ви пропонуєте, ніколи не може здійснитися.

— Все те може статися, і ніхто за тим не жалкуватиме, — відповіла Джудіт з такою силою почуття і так рвучко, що враз одвела від очей руки. — Ми скажемо солдатам, щоб вони залишили наші речі на дорозі, а, вертаючись, легко перенесемо їх назад у дім; вороги вже не поткнуться на озеро, принаймні до кінця війни; ваші хутра можна продати у форті. Там ви зможете купити все найнеобхідніше, бо я більше не хочу той форт у вічі бачити. І ще скажу вам, Звіробою, — додала дівчина, так любо й широко всміхаючись, що хлопець насилу встояв проти тієї усмішки, — на доказ того, як дуже я бажаю бути вашою, як прагну стати вам за дружину: перше вогнище, повернувшись додому, я розпалю парчевою сукнею і вкину в нього всі інші речі, що їх ви вважаєте непідходящими для вашої дружини.

— Горе мені! Ви таке миле й чарівне створіння, Джудіт. Так, це правда, і ніхто не зможе того заперечити, не вдаючися до брехні. Ці картини приємні в уяві, а насправді все може вийти інакше, аніж ви собі уявляєте.

Отож забудьмо цю розмову та пливимо слідом за Змієм і Уа-та-Уа, наче ми про це й не балакали. Самолюбство Джудіт було глибоко вражене; більше того, вона поринула в розпач. Звіробій тримався так твердо й спокійно, що всі її надії зів'яли; дівчина зрозуміла — цього разу її дивовижна врода не справила своєї звичайної переможної дії. Кажуть, жінки рідко дарують тим, хто знехтує їхні зальоти. Але ця смілива палка дівчина ані тоді, ані згодом і не думала злоститися на чесного щирого мисливця. Тієї миті їй кортіло будь-що пересвідчитися, що вони зрозуміли одне одного правильно. Тому після болісної паузи вона перейшла до суті справи, поставивши пряме запитання, яке не дозволяло двозначної відповіді.

— Боронь боже, щоб колись нам довелося пожалкувати через те, що нині нам забракло відвертості, — мовила вона. — Сподіваюся, ми принаймні розуміємо один одного. То ви не згодні взяти мене за дружину, Звіробою?

— Для нас обох буде краще, коли я не скористаюся вашою слабкістю, Джудіт. Ми ніколи не зможемо одружитися.

— Ви мене не любите... Може, Звіробою, в глибині серця ви мене навіть не поважаєте?

— Заради вашої дружби, Джудіт, я ладен зробити для вас усе, ладен навіть пожертвувати власним життям. Так, заради вас я б ризикнув життям, так само як і заради Уа-та-Уа, а більше того я не можу пообіцяти жодній жінці. Навряд чи я люблю будь-кого, чи то її, чи вас — зауважте, я сказав будь-кого — настільки, щоб покинути батька й матір, якби вони були живі; та хоч вони й померли, жодна жінка не вабить мене, і я б ніколи не кинув їх, аби з'єднатися з нею.

— Цього досить! — відповіла Джудіт зневіреним, здавленим голосом. — Я добре вас зрозуміла. Ви не можете одружитися без кохання, а мене ви не кохаєте. Не відповідайте, якщо я вгадала: я-бо зрозумію ваше мовчання. Воно саме завдасть мені досить болю.

Звіробій послухався й нічого не відмовив. Добру хвилину дівчина пильно вдивлялася в нього своїми ясними очима, наче хотіла прочитати, що діється в нього на душі, а він сидів і ніяково хлюпав веслом, схожий на школяра, що прошпетився. По тому Джудіт і собі занурила весло й неохоче, поволі зрушила човен з місця. Звіробій теж наліг на своє весло, і скоро вони вже мчали слідом за делаваром.

Дорогою Звіробій і його вродлива супутниця не обмінялися жодним словом. Джудіт сиділа на прові човна спиною до хлопця, інакше, мабуть, її вираз спонукнув би Звіробоя по-дружньому втішити дівчину. Наперекір усім сподіванням, вона "а нього не сердилася, хоч обличчя її то густо шарілося з сорому, то полотніло з досади. Жаль, глибокий гіркий жаль панував у її серці; він виявлявся явно й очевидно.

Обидва налягали на весла не дуже пильно, і "ковчег" уже пристав, а солдати повиходили на берег, перш ніж човен досягнув мису; Чингачгук обігнав їх і вже чекав у лісі біля того місця, де розходилися стежки, — одна вела до форту, друга — до делаварських селищ. Солдати теж уже вирушили маршем, спершу пустивши "ковчег" на волю хвиль, зовсім не турбуючись його долею. Джудіт теж бачила, але не звернула ніякої уваги. Мерехтливе Свічадо втратило для неї всіляку принаду, і, ступивши на берег, вона зразу подалася за солдатами, ні разу не озирнувшись. Навіть повз Уа-та-Уа вона пройшла одвернувшись; це лагідне юне створіння знітилося, ніби відчуваючи якусь перед нею провину.

— Почекай-но, Змію, — сказав Звіробій, минаючи друга і простуючи за знехтуваною красунею. — Я проведу Джудіт до загону, а тоді вернуся до тебе.

Коли вони одійшли на сотню ярдів, Джудіт повернулася й заговорила.

— Не треба, Звіробою, — okazala вона сумно. — Я розумію, ви хочете мене розрадити, але не маю в тому потреби. За кілька хвилин я наздожену солдатів. Коли ви не можете супроводити мене у життєвій мандрівці, то я не хочу, щоб ви йшли зі мною далі. Але стривайте; перш ніж ми розлучимося, я хочу поставити вам одне запитання. І, якщо ви боїтеся бога й шануете правду, дайте мені щирі відповідь. Я знаю, ви не любите іншої, і бачу тільки одну причину, чому ви не можете, не хочете любити мене. То скажіть мені, Звіробою...

Дівчина змовкла, наче похлинувшись словами, які хотіла вимовити. По тому, зібравши всю свою рішучість, то паленіючи, то полотніючи з кожним подихом, вона провадила:

— То скажіть мені, Звіробою, чи не вплинуло на ваші почуття те, що говорив про мене Гаррі Марч?

Правда була для Звіробоя за провідну зірку. Він ніколи не спускав з неї ока і нізачо не приховав би її, навіть коли розсудливість вимагала, щоб він мовчав. Джудіт прочитала відповідь на його обличчі; серце їй мало не розірвалося, коли вона зрозуміла, що сама собі накоїла лиха. Дівчина махнула йому на прощання рукою і щезла в лісі. Деякий час Звіробій стояв, не знаючи, що робити далі, але зрештою подався назад до делавара. Тієї ночі всі троє розташувалися табором біля верхів'я рідної річки, а наступного вечора ввійшли у делаварське село. Чингачгука та його наречену зустріли з тріумфом, а їхнього супутника з великими почестями й захопленням. Але минуло багато місяців, сповнених безнастанної діяльності, перш ніж душа його позбулася важкого жалю.

Війна та була стомлива й кривава. Делаварський вождь здобув такої слави серед свого народу, що ім'я його не згадували без велемовних похвал. Водночас інший Ункас, останній представник свого роду, прилучився до довгої низки воїнів, що носили це почесне прізвисько. А Звіробій, здобувши прізвисько Яструбине Око, прославився по всій країні, і зрештою мінги стали боятися пострілу його рушниці не менш, аніж грому бога Маніту. Незабаром королівські офіцери звернулися до нього по допомогу, з одним з них під час походів він вельми заприятелював і по тому підтримував тісні зв'язки, які відіграли важливу роль у його житті.

Минуло п'ятнадцять років, перш ніж Звіробій дістав змогу знову відвідати Мерехтливе Свідчадо. Країна була напередодні нової, ще серйознішої війни, коли він із своїм вірним другом Чингачгуком поспішав до фортів, де вони мали приєднатися до союзників. Їх супроводив хлопець, бо Уа-та-Уа вже спала вічним сном під делаварськими соснами, і троє живих стали тепер нерозлучні. Вони досягли озера якраз тоді, коли сідало сонце. Все тут лишилося без змін: річка плинула, як і колись, під густими зеленими вітами, невисоку скелю, як і багато століть тому, помалу точила вода; навкруг височіли вбрані у природні шати гори, темні й загадкові; а серед цих безлюдних нетрів коштовним самоцвітом виблискувала поверхня озера.

Наступного ранку хлопець знайшов прибитий до берега напівструхлявілий човен. Доклавши рук, вони його полагодили й попливли, аби обстежити озеро. Вони побували в усіх пам'ятних місцях, і Чингачгук указав синові, де гурони спочатку отаборилися і де йому пощастило викрасти свою наречену. Там вони навіть вийшли на берег, але не знайшли жодних слідів колишнього табору. По тому вони подалися до бойовища і виявили деякі залишки кривавих подій. Дикі звірі порозносили кістки, і вони біліли, вимиті літніми дощами. Ункас дивився на те видовисько, відчуваючи пошану й жаль, хоч приклад старших уже спонукав його юний розум до честолюбства й суворості воїна.

Від мису човен попрямував до мілини, де ще маячили залишки "замку", який перетворився на мальовничу руїну. Зимові бурі давно вже зірвали з нього покрівлю, колоди геть потрухли. Двері були зачинені, але стихії хазяйнували всередині, наче глумлячись над спробою не пустити їх у хату. Обгорода згнила, палі тяж; було очевидно — за кілька зим урагани й бурі повалять будівлю в озеро, і нікому й на думку не спаде, що в цих диких нетрях стояла людська оселя. Могил вони не знайшли. Може, від них не лишилася й сліду, а може, шукачі забули, де вони є,— адже відтоді минуло чимало часу.

"Ковчег" вони виявили на східному березі, куди його прибило постійними в цих місцях північно-західними вітрами. Він лежав на піщаному кінці довгої коси, розташованій милі за дві од початку річки; коса та зникала під дією хвиль. У баржі було повно води, дах на каюті зірвано, дерево спорохнявіло. Грубші меблі збереглися й досі, і Звіробоеве серце забилося швидше, коли він угледів стрічку Джудіт, що майоріла, зачепившись за колоду. Він пригадав її красу, а також і всі її вади. Хоча дівчина й не діткнула його серця, Яструбине Око— як ми його будемо називати віднині — зберіг про неї добру пам'ять і щиро цікавився її долею. Він одчепив стрічку і прив'язав її до прикладу "оленебоя", котрий подарувала йому дівчина.

Трохи далі вони знайшли другого човна, а на мисі залишки тих, що ними загін востаннє перевізся на берег. Човен, у якому вони тепер мандрували озером, і той, що лежав на східному березі, зберігалися в "замкові", але підлога під ними прогнила, вони впали додолу, пропливли крізь повалений палісад, і їх викинуло на берег.

Зважаючи на ці ознаки, ніхто не бував на озері відтоді, як сталися останні події нашої історії. Випадок, а може, й традиція перетворили це місце на природний заповідник: війни в країні велися часто, населення було нечисленне, отож люди не селилися за певними, вузькими межами. Чингачгук та його друг залишали це місце в полоні сумних почуттів. Тут вони вперше стали на стежку війни, а тепер у пам'яті їм ожили часи ніжної дружби і години перемоги. Мовчки вони попрямували до Могауку, назустріч новим пригодам, таким самим хвилюючим і незвичайним, як ті, що ними вони починали свій славний шлях на цьому чудовому озері. Згодом вони туди повернулися знову, і Чингачгук знайшов там свою могилу.

Час і обставини огорнули непрозірним покривом все, що стосувалося Гаттерів. Вони жили, помилялися, вмерли, і їх забули. Ніхто не відчув такої цікавості до цієї зганьбленої родини, аби підняти той покрив. Відтоді минуло сто років, і скоро навіть імена їхні зникнуть з людської пам'яті. Історія злочинів завжди відразлива, і, на щастя, мало хто любить її вивчати.

Така ж сама доля спіткала Джудіт. Коли Яструбине Око дійшов до форту на Могауці, він почав розпитувати про те гарне, але заблудне створіння. Ніхто не знав, що з нею сталося, ніхто її навіть не пам'ятав. На місце Ворлі, Крейгів та Грехемів давно вже прийшли нові офіцери. Тільки один старий сержант, що недавно вернувся з Англії, зміг розповісти нашому героєві, що сер Роберт Ворлі жив у своєму родинному маєтку і що в домі його мешкала леді рідкісної вроди, яка мала на нього великий вплив, хоч і не

носила його імені. Чи то була Джудіт, що знову втрапила на колишню стежку, чи якась інша жертва цього воїна, Яструбине Око ніколи не дізнався, а якби й дізнався, то не мав би з того ані користі, ані втіхи.

Виноски

1

Віршовані епіграфи переклав Л. Солонько.

2

Гудзон — велика річка, що бере початок в Едірондекських горах і впадає в Нью-Йоркську затоку. Названа так на честь англійського мореплавця Генрі Гудзона, який 1609 року піднявся нею до місця, де нині розташоване місто Олбані.

3

Поукіпсі — місто на річці Гудзон, засноване голландцями 1690 року.

4

Олбані — одне з найстаріших міст США, засноване голландцями 1623 року на березі річки Гудзон. Столиця штату Нью-Йорк.

5

Ван-Ренселери — великі землевласники, вихідці з Голландії. Осіли поблизу міста Олбані ще в 1630 році.

6

Могаук — притока річки Гудзон, впадає в неї трохи північніше міста Олбані.

7

Шогері — притока річки Могаук.

8

Нова Англія — область у північно-східній частині США, що прилягає до Атлантичного океану, її найраніше колонізували переселенці з Англії.

9

Мокасини — індіанське взуття із шкіри, гаптоване бісером, оздоблене хутром та клаптиками кольорового сукна.

10

Мисливцями на землю називали за тих часів людей, що блукали незайманими лісами Північної Америки, шукаючи родючих земель. Натрапивши на добру ділянку, мисливець на землю вирубував та випалював на ній ліс і розорював її. Зібравши кілька врожаїв, "мисливець" кидав цю ділянку і йшов далі, шукаючи родючої, не виснаженої посівами землі.

11

Канадою називали тоді поселення на річці Святого Лаврентія.

12

Тобто 190 сантиметрів.

13

Вампум — нанизані черепашки, які в різних комбінаціях утворюють різні геометричні фігури. Ці фігури мали смислове значення. Вампуми були своєрідними

пам'ятними знаками, іноді їх використовували для передачі повідомлень.

14

Делавари, або ленні-ленапе, як вони самі себе називали, — індіанське плем'я, що населяло в XVII-XVIII століттях долину річки Делавар (між річками Гудзон і Сасквеганна) та узбережжя Атлантичного океану до нинішньої Північної Кароліни. Вони утворили могутній союз племен, що боровся з гуронським племінним союзом. Делавари здебільша виступали союзниками англійців, тоді як гурони були в союзі з французами.

15

Пантер в Америці немає, але європейські колоністи часто називали пантерою пуму або кугуара.

16

Мінги — одне з прізвиськ гуронів, могутнього племені, що входило до ірокезького племінного союзу і яке жило в XVIII столітті по берегах озер Онтаріо та Гурон і річки Святого Лаврентія. Гурони вели тривалу боротьбу з делаварами. Під час англо-французьких воєн вони підтримували французів.

17

Трапером називають в Америці людину, що полює на хутрових звірів з допомогою пасток та капканів.

18

Могікани — індіанське плем'я, що жило в понизов'ї Гудзону. Могікани входили в племінний союз делаварів. Плем'я це геть вимерло.

19

Колонія — тобто столиця колонії Олбані.

20

Кід — відомий англійський пірат.

21

Фронтірмен — житель прикордонних місцевостей.

22

Моравські брати — релігійна секта, заснована в Чехії ще в XV столітті. В XVIII столітті члени цієї секти провадили місіонерську роботу серед індіанів Північної Америки, головним чином серед делаварів. Моравські брати написали про делаварів кілька цікавих книжок, бо бачили їх тоді, коли на індіанах ще майже не позначився вплив білих.

23

Нижні графства — тобто області по нижній течії річок Гудзон та Сасквеганна. В ті часи, про які пише автор, нижні графства були заселені густіше, ніж відлюдні місця у верхів'ї Сасквеганни, де блукали Звіробій та Непосида.

24

Гемлок — дерево з породи хвойних, що росте в Північній Америці.

25

Рембрандт (1608-1669) — великий голландський художник, неперевершений майстер у відтворенні гри світла й тіні.

26

Скваттер — колоніст, що розчистив ділянку незайманого лісу й обробляв її під посіви.

27

В XVI-XVII сторіччях головними постачальниками срібла на світові ринки були іспанські володіння в Америці — Мексика та Перу. Іспанські срібні монети (переважно піастри) були в обігу в Європі, Азії та Америці. Часто їх називали іспанськими доларами.

28

Могауки — індіанське плем'я, що мешкало на берегах Гудзону та його притоки річки Могаук. Вони були головним племенем в ірокезькому племінному союзі.

29

Томагавк — бойова сокира, індіанська зброя.

30

Країна Великих Озер — узбережжя озер Онтаріо, Ері та Гурону, заселене гуронами або мінгами.

31

Тобто за тридцять метрів.

32

Маніту — так звався верховний дух у деяких індіанських племен.

33

Фартинг — дрібна англійська монета, 1/4 пенні.

34

Офіцерський патент. — За тих часів в англійській та інших арміях офіцерські чини продавалися. Можна було купити патент, що давав його власникові право на чин офіцера.

35

Скво — жінка-індіанка.

36

Інгіз — англієць.

37

Тобто від французьких колоніальних властей Канади.

38

Монреаль — тоді одне з найбільших міст французької Канади. Між столицею англійської колонії Олбані та французьким містом Монреалем жили індіани — делавари й гурони.

39

Аполлон — у старогрецькій міфології — бог сонця, покровитель мистецтв.

40

Купідон — у староримській міфології — бог кохання.

41

Король Георг II — тодішній король Англії.

42

Дублон — старовинна іспанська золота монета.

43

Альгонквіни — загальна назва індіанських племен, що жили в північно-східній частині Америки: від Гудзонової затоки на півночі до мису Гаттерас на півдні й до Орегону на заході. До альгонквінів належали й делавари.

44

Сальватор Роза (1615–1673) — італійський художник. Уславився картинами з життя пастухів, солдатів, бродяг та розбійників. Надзвичайно майстерно малював дикі ущелини, непролазні хащі, скелі й гори.

45

Тобто 0,8 гектара — (1 акр дорівнює 0,4 гектара).

46

Велике Солоне Озеро — так індіани називали Атлантичний океан.

47

Солодкі Західні Води — Міссісіпі.

48

Фланкерами називають воїнів, яких посилають уперед по флангах головного загону.

49

Фурія — у староримській міфології — одна з богинь помсти; також — зла, сварлива жінка.

50

Гондольєр — весляр на гондолі: гондола (італ.) — одновесельний плоскодонний довгий човен з високо задерними носом і кормою.

51

Шкот — снасть для натягування нижнього різка вітрила.

52

Так глузливо прозивали тоді англійських офіцерів та, солдатів, які носили червоні мундири.

53

Тут у автора непередавана гра слів. По-англійському пароль (parole) — слово честі, обіцянка, а також умовне секретне слово, яке для військових править за гасло для розпізнання своїх, себто, власне пароль.

54

Буканьєрами в Америці називали піратів.

55

За легендою, намісник австрійського імператора в Швейцарії Рудольф Геслер примусив славетного мисливця Вільгельма Телля збити стрілою яблуко з голови його

сина.